

**20. YÜZYIL SİYASETİNİN
KLASİK TARZDA ŞİİR YAZAN
ŞAİRLERE ETKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Yasin TÜZEN

Kütahya – 2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**20. YÜZYIL SİYASETİNİN
KLASİK TARZDA ŞİİR YAZAN ŞAİRLERE
ETKİLERİ**

Danışman:
Doç. Dr. Atilla BATUR

Hazırlayan:
Yasin TÜZEN

Kütahya – 2019

Kabul ve Onay

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Atilla BATUR

Üye

Prof. Dr. Şahmurat ARIK

Üye

Doç. Dr. Ersen ERSOY

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Ayhan Kahraman

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "20. Yüzyıl Siyasetinin Klasik Tarzda Şiir Yazan Şairlere Etkileri" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../2019

Yasin TÜZEN

Özgeçmiş

21 Mart 1990 tarihinde İstanbul'da doğdu. Samsun Gazipaşa İlköğretim Okulu'nu bitirdi (2004). Lise birinci ve ikinci sınıfı yine aynı ilde bulunan Mithat Paşa Lisesi'nde, son sınıfı ise Bursa Gemlik Lisesi'nde tamamladı (2007). Ertesi yıl yerleştiği Kütahya Dumlupınar Üniversitesi *Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü*'nden 2012 yılında mezun oldu. Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde *Pedagojik Formasyon* eğitimini (2015) ve Yunus Emre Enstitüsü ile İstanbul Üniversitesi'nin ortaklaşa açmış olduğu *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi* kursunu tamamladı (2017). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde başladığı *Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı* tezli yüksek lisans programından 2019 yılında mezun oldu.

ÖZET

20. YÜZYIL SİYASETİNİN KLASİK TARZDA ŞİİR YAZAN ŞAİRLERE ETKİLERİ

TÜZEN, Yasin

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Atilla BATUR

Eylül 2019, 500 sayfa

Türkiye'deki 20. yüzyıl siyasi hareketliliğinin edebi yaşantıyı epeyce etkilediği muhakkaktır. Savaşların, fikir hareketlerinin ve siyasi karakterlerin edebi eserlerde çeşitli yönleriyle kendisini göstermesi özellikle de Türk şiirinde siyasi imge olarak karşımıza çıkması bize siyasi dönemin çarpıcılığını yansıtmaktadır.

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte her alanda ortaya çıkan özgürlük ortamı edebiyatta da kendisini göstermiş, şairlerin çoğu siyasi şiirler kaleme almışlardır. Özellikle istibdat devrine karşı kin ve nefret duyan şairler şiirlerinde Abdülhamit ve onun dönemine karşı en ağır hakaretleri kullanmaktan geri durmamışlardır. İttihat ve Terakki'nin yönetimi ele almasıyla birlikte kendileri için övgü dolu şiirler kaleme alınmış, şairlerin nazarında *Devletin Yeni Kurtarıcıları* ve *Hürriyetin Müsebbibleri* olarak telakki edilmişlerdir. Ancak bu olumlu hava fazla uzun sürmeyecektir. Siyasi başarısızlıklar şiire de tesir etmiş ve İttihat ve Terakki de bundan nasibini almaya başlamıştır. Devletin kurtarılması uğruna ortaya çıkan fikir hareketlerinin de pek bir faydası olmamıştır. Tüm bu hengâmeler şiire yeni kavramlar getirmiş, *Türk Bayrağı*, *Mehmetçik*, *Vatan Sevgisi* gibi temalar çoğu şair tarafından ele alınmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni bir ivme kazanan Türk şiirinin bünyesine yeni siyasi kavramlar yerleşmiş, muhteva ve şekil konusunda da değişikliğe gidilmiştir. Bu kavramların başında *Atatürk* gelirken onun armağan ettiği *Yeni Türkiye* ve diğer kazanımlar şiirde epeyce kendisine yer bulmuştur. Atatürk'ü siyasi tema olarak ele almayan şair ise çok azdır. Ayrıca *Türkçülük İdeolojisi* de bu devrenin önemli unsurlarından birisi olarak göze çarpar.

Anahtar Kelimeler: 20. Yüzyıl, Siyaset, Şair, Şiir

ABSTRACT**THE EFFECTS OF 20TH CENTURY POLITICS ON POETS WRITING
CLASSICAL POETRY****TÜZEN, Yasin****M. Sc. Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Doç. Dr. Atilla BATUR****September 2019, 500 page**

Literary life of 20th-century political activity for this in Turkey is certain that quite a few effects. The fact that wars, intellectual movements and political characters manifest themselves in various aspects of literary works, especially the emergence of them as political images in Turkish poetry reflects the strikingness of the political period.

II. With the declaration of the Constitutional Monarchy, the freedom environment that emerged in every field has also manifested itself in literature and most poets have written political poems. Especially poets who hate and hate against the era of intelligence did not refrain from using the most severe insults against Abdulhamid and his period in his poems. When the Committee of Union and Progress took over the administration, poems filled with praise for themselves were considered as the New Saviors of the State and the Freedmen of Freedom. However, this positive weather will not last much longer. Political failures also affected poetry and the Committee of Union and Progress began to take its share. The intellectual movements that emerged for the sake of the rescue of the state did not help much. All these hengâmeler brought new concepts to poetry, and the themes such as Turkish Flag, Mehmetçik, Love of Homeland have been handled by most poets.

Turkish poetry gained a new momentum with the declaration of the Republic and new political concepts were placed within the structure of poetry and content and shape were changed. This is the beginning of a new concept of Atatürk that Turkey and other benefits given to him while he has found himself in quite a few places poetry. The poet who does not treat Atatürk as a political theme is very few. In addition, the ideology of Turkism stands out as one of the important elements of this period.

Key Words: 20. Century, Politics, Poet, Poem

ÖNSÖZ

Bir milletin kültürünü, sosyal yapısını, adet-gelenek ve göreneklerini yansıtan en önemli araçlardan birisi şiirdir. Bir şiir okuduğunuzda aslında onu yazan bir milleti okursunuz ve şiirden yola çıkarak o kültür hakkında yeni şeyler öğrenirsiniz. Özellikle de yazılı ve görsel unsurların daha az olduğu önceki yüzyıllarda şiirin önemi çok daha önemli bir yer teşkil eder. 20. yüzyılda her ne kadar teknolojik ilerleme bize bir kültürü, bir olayı ya da bir kişiyi anında tanıtmaya olanağı verse de bu durum şiirin keyfiyetinden ve öneminden bir şey kaybettirmez. 20. yüzyılda yazılmış şiirlere baktığımızda şairlerin düşüncelerini okuyacak, siyasi karakterlerin bilinmeyen taraflarını öğrenecek, siyasi olayların ve savaşların çarpıcılığını idrak edeceğiz. Tüm bu unsurlar 20. yüzyıldaki siyasi yapıyı anlamak için büyük önem taşımaktadır.

Çalışmamıza ilk olarak 20. yüzyılda yaşamış ve eser yayımlamış şairlerin tespitiyle başladık. Bunun için çoğu antoloji ve sözlüğü taramadan geçirdik. Sadece aruz vezni kullanan ve hem aruz hem de hece vezni kullanan şairleri çalışmamıza dâhil ettik. Bu şairlerin edebi yaşamları ve eserleri hakkında bilgi sahibi olmak için kitap, makale ve tezleri tarayarak fişlemelerini yaptık. Bu şairler hakkında yazılmış tetkik kitaplarını inceledik ve 600'den fazla şiir kitabını etraflıca inceleyip siyasi şiirleri tespit ettik. Her şairi ayrı başlıkta ele alıp hayatı, sanatı ve siyasi şiirleri nasıl ele aldığını belirttik. Şairlerin siyasi şiirleri hakkında istatistiksel veriler oluşturduk.

20. yüzyıl siyasetini Abdülhamit Devresi (1900-1908), II. Meşrutiyet Devresi (1908-1923) ve Cumhuriyet Devresi (1923-2000) olmak üzere üç ana bölüme ayırdık. 20. yüzyıldaki tüm siyasi temayı bu üç ana bölümde etraflıca işledik. Nicelik bakımından az ve nitelik bakımından da alt sıralarda bulunan temaları da bir başlık altında ele alıp ayrıca ekler bölümünde de gösterdik.

Siyasi olayları kronolojik sıraya göre oluşturduk. Her bir konuyu ana hatlarıyla ancak detaya inmeden göstermeye çalıştık. Aynı şekilde 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı'nı Tanzimat Edebiyatı, Servet-i Fünûn Edebiyatı, Fecr-i Âtî Edebiyatı ve Cumhuriyet Edebiyatı olmak üzere dört ana başlıkta ve özelliklerini tanıtarak verdik. Çalışmamızın bölümleri şu şekildedir: 20. Yüzyıl Siyasi Gelişmeleri ve Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış, 20. Yüzyılda Klasik Tarzı Devam Ettiren Şairler, 20. Yüzyılda Siyasi Şiirin Seyri.

Çalışmamızın sınırları 1900 ile 2000 yılları arasını kapsamaktadır. Bu sebeple biz sadece 20. yüzyılda basılmış eserleri incelemeye tabi tuttuk. Ancak çalışmamız için Savaş Barkçin'in *Dîvân-ı Zerefşân* adlı eseri istisnadır. 2007 yılında basılan bu eseri 20. yüzyıla yakın olması sebebiyle incelemeye aldık. Ayrıca çalışmanın amacından sapmaması ve zaman kaybının önüne geçebilmek için 20. yüzyılda yayımlanmış olsa bile Osmanlıca eserleri çalışmamıza dâhil etmedik.

Araştırmamızın amacını tek bir cümleyle ifade etmek istersek 20. yüzyılda siyasi şiirler, siyasi temalar ve siyasi şiirlerin nasıl ele alındığı ortaya koymak olacaktır. Bizim amacımız siyasi şiirleri şekil ve muhteva yönüyle tetkik etmek değil, şairlerin hangi olay ya da kişileri şiirlerine nasıl taşıdığını açığa çıkarmak ve bu kavramların şiirde nasıl ele alındığı tespit etmektir. 20. yüzyıl siyasetine genel olarak baktığımızda Abdülhamit'ten İttihat ve Terakki'ye, Cumhuriyet'ten Atatürk'e, İslamcılık ve Türkçülük gibi ideolojilerden Vatan Sevgisi'ne, Türk Askeri'nden Çanakkale Savaşı'na, İsmet İnönü'den diğer devlet adamlarına kadar birçok olay ve kişi üzerine yazılmış siyasi şiirleri ortaya çıkarmak çalışmamızın esas yönüdür. Kimi şairin siyasi karakterlere olan sevgisi, kiminin de kin ve nefreti, kiminin siyasi olayları tenkiti, kimi şairlerin sınırları aşip alenen hakaret ve aşağılamalarda bulunmasını açığa çıkarmak çalışmamızın genel amacıdır.

20. yüzyıl Türk siyasi dönemi Türk tarihinin şüphesiz en karmaşık ve en sıkıntılı dönemidir. Böyle problemlili bir siyasi dönemin edebiyata da tesir etmemesi düşünülemez. Zaten siyasi şiirleri incelediğimizde 20. yüzyılın önceki yüzyıllara oranla daha fazla siyasi şiir ve tema barındırdığını görmekteyiz. Araştırmamızın en önemli problemini de siyasi şiirlerin çokluğu ve çeşitliliği oluşturmuştur.

Siyasi şiir kaynaklarına ulaşmak günümüz imkânlarıyla kolay gözükse de çalışmamızdaki bazı kaynaklar için bu durum bir hayli zor olmuş ve çok zaman almıştır. İlk olarak bizim 20. yüzyılda yazılmış şiirleri inceleyebilmemiz için aruz veznini kullanmış şairleri tespit etmemiz gerekiyordu. Biz de bunun için çeşitli antoloji ve sözlüklerden yüzlerce şairin edebi hayatını inceledik. Ardından 600'den fazla şiir kitabını detaylı incelemeye aldık. Bu durum düşündüğümüzden çok daha zor ve zaman isteyen bir sürecin oluşmasına sebebiyet verdi. Bu kaynaklar arasında çok kolay bulabildiğimiz eserler olduğu gibi hem satışta hem de kütüphanede bulunmayan

ulaşılması çok zor eserlere de denk geldik. Bu şiir kitaplarındaki siyasi şiir ve temaları tespit etmek ise çok meşguliyet isteyen ayrı bir husus oldu. Zira binlerce şiiri tek tek ele alıp fişlemesini ve siyasi temaların gruplamalarını yapmak için sıkı bir uğraş verdik.

Çalışmamızın araştırma alanı çok fazla olduğundan dolayı transkribe edilmemiş Osmanlıca eserleri incelemeye almadık. Bu konuda transkribe edilmemiş ancak tetkik edilmiş Osmanlıca eserler olduysa buradaki şiirleri çalışmamamıza dâhil ettik. Zira transkribe edilmemiş Osmanlıca eserleri tek tek çevirip siyasi temaları araştırmak çok fazla zaman kaybına neden olmaktadır.

Aruz-hece ayrımı ise çalışmamız için ayrı bir husus teşkil etmektedir. 20. yüzyılda yaşamış ve klasik şiiri devam ettirmiş olan şairlerden bazılarının aruz vezniyle yazdığı hiçbir siyasi şiirinin olmaması ve bazılarının ise bir ya da iki şiirinin bulunması konusunda nasıl bir yol izleyeceğimiz üzerine epeyce düşündük. Bunu için şu sorulara yanıt aradık: Aruz vezniyle şiirler kaleme almış olsa bile aruzla yazılmış siyasi şiiri bulunmayan bu şairleri çalışmamıza dâhil etmek gerekli mi? Hece ölçüsüyle yazmış oldukları siyasi şiirleri çalışmamızda ele almalı mıyız? Yoksa sadece hangi temalarda aruzu kullandığını mı belirtmek gerekir? Bu sorular epeyce yanıt bulmazken aruz vezniyle şiir yazmış şairlerin ister hece olsun ister aruz vezni siyasi şiirlerinin tümünü incelemeye ve tezimize dâhil etmeye karar verdik.

Teşekkür...

Bu çalışmamda bana her zaman kılavuzluk eden, gerek lisans gerek yüksek lisansta her türlü zahmete anlayışla yaklaşan, maddi ve manevi desteğini fazlasıyla gösteren, bana üniversite hayatında bir akademisyen, özel hayatında ise bir ağabey olan sayın Hocam Doç. Dr. Atilla BATUR'a, ayrıca bu çalışmamım nihayete ermesinde bana çok büyük katkıları olan ve beni bilgi ve motive edici sözleriyle destekleyen sayın Hocam Prof. Dr. Şahmurat ARIK'a en içten dileklerle teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xviii
KISALTMALAR.....	xx
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYIL SİYASİ GELİŞMELERİ VE TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. 20. YÜZYIL SİYASİ GELİŞMELERİ 10

1.1.1. II. Abdülhamit Saltanatının Son Yılları	10
1.1.2. İttihat ve Terakki	11
1.1.3. II. Meşrutiyet Devri Siyasi Gelişmeleri	15
1.1.3.1. Birinci Dünya Savaşı.....	23
1.1.4. Milli Mücadele Dönemi.....	35
1.1.4.1. Türk-Yunan Savaşları	37
1.1.5. Cumhuriyet'ten Günümüze Siyasi Gelişmeler	43

1.2. 20. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ..... 55

1.2.1. Türk Edebiyatı'nda Batılılaşma Hareketleri	55
1.2.2. Tanzimat Edebiyatı	56
1.2.2.1. Tanzimat Şiiri.....	58
1.2.2.2. Tanzimat Tiyatrosu	59
1.2.2.3. Tanzimat Hikâye ve Romanı	60
1.2.3. Servet-i Fünûn Edebiyatı	61
1.2.3.1. Servet-i Fünûn Şiiri	61
1.2.3.2. Servet-i Fünûn Roman ve Hikâyesi.....	62
1.2.3.2.1. Roman.....	62
1.2.3.2.2. Hikâye.....	63
1.2.3.3. Servet-i Fünûn'da Tenkit.....	63
1.2.4. Fecr-i Âtî Encümen-i Edebisi	65
1.2.4.1. Fecr-i Âtî Şiiri.....	65
1.2.4.2. Fecr-i Âtî Hikâye ve Romanı.....	66
1.2.4.3. Fecr-i Âtî Tiyatrosu	67
1.2.5. Milli Edebiyat	67
1.2.5.1. Genç Kalemler.....	68
1.2.6. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı	68
1.2.6.1. Cumhuriyet Devri Şiiri	68
1.2.6.2. Cumhuriyet Devri Hikâye ve Romanı	69
1.2.6.3. Cumhuriyet Devri Tiyatrosu.....	70
1.2.6.4. Cumhuriyet Devri'nde Deneme.....	72
1.2.6.5. Beş Hececiler.....	73

1.2.6.6. Yedi Meşaleciler	73
1.2.6.7. Garip Hareketi	69
1.2.6.8. Hisar	75
1.2.6.9. İkinci Yeni	75
1.2.6.10. 1980 Sonrası	76
1.2.6.10.1. Öykü ve Roman	76
1.2.6.10.2. Şiir	77

İKİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYILDA KLASİK TARZI DEVAM ETTİREN ŞAİRLER

2.1. TANZİMAT DEVRİ	79
2.1.1. Recâizâde Mahmut Ekrem	79
2.1.2. Abdülhak Hamit Tarhan	81
2.2. SERVET-İ FÜNÛN DEVRİ	85
2.2.1. Süleyman Nesib	85
2.2.2. Ali Ekrem Bolayır	87
2.2.3. Tefik Fikret	90
2.2.4. Rıza Tefik Bölükbaşı	94
2.2.5. Ahmet Reşit Rey	95
2.2.6. Cenap Şehabettin	96
2.2.7. Süleyman Nazif	97
2.2.8. Hüseyin Siret Özsever	100
2.2.9. Ahmet Kemal Akünal	102
2.2.10. Faik Ali Ozansoy	104
2.2.11. İhsan Raif Hanım	106
2.2.12. Tahsin Nahit	108
2.3. FECR-İ ÂTÎ DEVRİ	109
2.3.1. Ahmet Haşim	109
2.3.2. Emin Bülent Serdaroğlu	110
2.4. MİLLİYETÇİ SÖYLEM	113
2.4.1. Celal Sahir Erozan	113
2.4.2. Mithat Cemal Kuntay	115
2.4.3. Feyzullah Sacit Ülkü	117
2.4.4. Şükûfe Nihal Başar	120
2.4.5. İbrahim Alâettin Gövsa	122
2.4.6. Orhan Şaik Gökyay	124
2.4.7. Arif Nihat Asya	126
2.4.8. Haşim Nezihi Okay	128
2.4.9. Tahsin Burdurlu	130

2.4.10. Hikmet Şinasi Önel.....	132
2.4.11. Azmi Güleç	134
2.4.12. Bekir Sıtkı Erdoğan.....	135
2.4.13. Halim Uğurlu	137
2.4.14. Ali Fuat Azgur.....	140
2.5. MİLLÎ-İSLAMÎ SÖYLEM	142
2.5.1. Mehmet Akif Ersoy.....	142
2.5.2. Ali Ulvi Kurucu.....	147
2.6. HİCİV ŞAİRLERİ.....	150
2.6.1. Neyzen Tevfik.....	150
2.6.2. Fazıl Ahmet Aykaç	153
2.7. DİVAN GELENEĞİNİ DEVAM ETTİRENLER.....	156
2.7.1. Leyla Saz.....	156
2.7.2. Yahyazâde Asaf.....	157
2.7.3. Hamâmîzâde İhsan Bey	159
2.7.4. Nâfi Miskioğlu	161
2.7.5. Fuat Bayramoğlu.....	163
2.7.6. Osman Hulûsi Efendi.....	164
2.7.7. Yusuf Mardin.....	165
2.7.8. Hüseyin Hatemi	166
2.7.9. Memduh Cumhur	167
2.7.10. Şahin Uçar.....	169
2.7.11. Savaş Ş. Barkçin	170
2.8. DİNÎ-TASAVVUFÎ SÖYLEM.....	171
2.8.1. Veled Çelebi İzbudak	171
2.8.2. Ahmet Remzi Akyürek.....	172
2.8.3. Tahir Olgun	173
2.8.4. Kemal Edip Kürkçüoğlu	173
2.8.5. Nihat M. Çetin	174
2.8.6. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu	175
2.8.7. Mustafa Tahralı	177
2.8.8. Harun Ögmüş.....	178
2.9. CUMHURİYET DEVRİ.....	179
2.9.1. İbnülemin Mahmûd Kemal İnal.....	179
2.9.2. Ali Ulvi Elöve	180
2.9.3. Yahya Kemal Beyatlı	181
2.9.4. Orhan Seyfi Orhon.....	184
2.9.5. Halit Fahri Ozansoy	185

2.9.6. Enis Behiç Koryürek.....	188
2.9.7. Edip Ayel.....	189
2.9.8. Yusuf Ziya Ortaç.....	190
2.9.9. Faruk Nafiz Çamlıbel.....	192
2.9.10. Cemal Yeşil.....	195
2.9.11. Necdet Rüştü Efe.....	196
2.9.12. Necmettin Halil Onan.....	198
2.9.13. Muammer Lütfi Bahşi.....	200
2.9.14. Asaf Halet Çelebi.....	201
2.9.15. Dünder Akünal.....	202
2.9.16. Rıza Ümit.....	203
2.9.17. Mehmet Çınarlı.....	205
2.9.18. Hasan Hüsrev Hatemi.....	206
2.9.19. Nejat Sefercioğlu.....	208
2.9.20. Faruk Kadri Timurtaş.....	210

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

20. YÜZYILDA SİYASİ ŞİİRİN SEYRİ

3.1. ABDÜLHAMİT DEVRESİ (1900-1908).....	213
3.1.1. Siyasi Karakterler.....	214
3.1.1.1. Abdülhamit ve Sansür.....	214
3.1.1.1.1. Türk Şiirinde Abdülhamit ve İstibdat.....	215
3.1.1.1.1.1. Zalim Abdülhamit.....	215
3.1.1.1.1.2. Kanun Ezici Abdülhamit.....	217
3.1.1.1.1.3. Kızıl Sultan.....	218
3.1.1.1.1.4. Suikasta Övgü.....	221
3.1.1.1.1.5. Boşa Geçen 33 Yıl.....	222
3.1.1.1.1.6. Abdülhamit ve İstibdat.....	223
3.1.1.1.1.7. Tefik Fikret ve Sitâyiş-i Hazret-i Pâdişâhî.....	224
3.1.1.1.1.8. Kasîde-i Abdülhamid.....	225
3.1.1.1.1.9. Süleyman Nazif ve Abdülhamit Pişmanlığı.....	228
3.1.1.1.1.10. Yahya Kemal ve Abdülhamit.....	229
3.1.1.2. Mithat Paşa.....	229
3.1.1.3. Ahmet Muhtar Paşa.....	232
3.1.1.4. Şehzade Yusuf İzzettin Efendi.....	233
3.1.1.5. Abdurrahman Nurettin Paşa.....	234
3.1.1.6. Halil Rifat Paşa.....	234
3.1.1.7. Reşit Mümtaz Paşa.....	235
3.1.1.8. Mehmed Şakir Paşa.....	235
3.1.1.9. İsmail Zühdü Paşa.....	235
3.1.1.10. Ali Haydar Efendi.....	237
3.1.1.11. Zihni Paşa.....	238
3.1.1.12. Salih Hulûsi Paşa.....	239
3.1.1.13. Abdurrahman Sami Paşa.....	240
3.1.1.14. Marko Paşa.....	242

3.1.2. Savaşlar	242
3.1.2.1. 1897 Yunan Savaşı ve Girit'in Kaybı	242
3.1.3. İdeolojik Hareketler	245
3.1.3.1. Osmanlılık	245
3.1.4. Siyasi Politikalar	248
3.1.4.1. Hafıye ve Jurnalcilik	248
3.1.5. Gayrimilli Semboller	251
3.1.5.1. Nev-Yunânîlik	251
3.1.6. Yönetimsel Anlayışın Dışavurumları	254
3.1.6.1. Siyasi Hiciv	254
3.1.7. Abdülhamit Devri Siyasi Şiirin Özellikleri	255
3.2. II. MEŞRUTİYET DEVRESİ (1908-1923)	255
3.2.1. Siyasi Karakterler	256
3.2.1.1. Vahdettin	256
3.2.1.2. Mahmut Şevket Paşa	257
3.2.1.3. Enver Paşa	257
3.2.1.4. Talat Paşa	258
3.2.1.5. Cemal Paşa	260
3.2.1.6. Damat Ferit Paşa	261
3.2.1.7. Rus Hükûmeti ve II. Nikolay	261
3.2.1.8. Bismark	262
3.2.1.9. Pertev Paşa	262
3.2.1.10. Rıza Tevfik Bölükbaşı	264
3.2.1.11. İsmail Hakkı Paşa	264
3.2.1.12. Şerif Hüseyin	265
3.2.1.13. Ziya Gökalp	265
3.2.2. Siyasi Cemiyetler ve Kuruluşlar	265
3.2.2.1. Devletin Yeni Kurtarıcıları: İttihat ve Terakki	265
3.2.2.1.1. Kurtarıcı Erler	265
3.2.2.1.2. İttihat ve Terakki Hürriyeti Geri Alıyor	266
3.2.2.1.3. Turancılık Masalı ve Devletin İflası	268
3.2.2.2. Hilafet	269
3.2.2.2.1. Hilafetin Gerekliliği	269
3.2.3. Savaşlar, İşgaller ve Antlaşmalar	270
3.2.3.1. Trablusgarp Savaşı	270
3.2.3.2. Balkan Savaşları	271
3.2.3.2.1. Yeni Yetmeler	271
3.2.3.2.2. Balkan Mağlubiyeti	273
3.2.3.2.3. Edirne'nin Savaş Yılları	274
3.2.3.3. Çanakkale Zaferi	275
3.2.3.3.1. Çanakkale'nin Mahşeri Hengâmesi	276
3.2.3.3.2. Çanakkale'de Zafer	278
3.2.3.4. 1918 Mondros Mütarekesi	279
3.2.3.5. İşgal ve Zulüm	282
3.2.3.5.1. İstanbul'un İşgali	283
3.2.3.5.2. İzmir'in İşgali ve Kurtuluşu	284

3.2.4. Siyasi İnfialler	286
3.2.4.1. İstibdatın Sonu: Hürriyet	286
3.2.4.1.1. Meşrutiyet Zaferi	287
3.2.4.1.2. Hürriyet Neşesi	287
3.2.4.1.3. Bu Nasıl Hürriyet Sevinci?	288
3.2.4.2. Kavmiyetçilik ve Tefrika	289
3.2.5. İdeolojik Hareketler	290
3.2.5.1. İslamcılık	290
3.2.5.1.1. Bir Fikir Hareketi Olarak İslamcılık	291
3.2.5.1.2. Türk Şiirinde İslamcılık İmgesi	292
3.2.5.1.2.1. İslam Dünyasının Hazin ve Perişan Hali	292
3.2.5.1.2.2. Perişanlığın Sebebi: Tefrika ve Cehalet	294
3.2.5.1.2.3. Kurtuluş İslam'da	295
3.2.6. Milli Semboller	296
3.2.6.1. Mehmetçik ve Şehitlik İmgesi	296
3.2.6.1.1. Kahraman Mehmetçik	296
3.2.6.1.2. Baş Eğmeyen Mehmetçik	298
3.2.6.1.3. Şanlı Gaziler	299
3.2.6.1.4. Şehit Mehmetçik	300
3.2.6.2. Vatan	302
3.2.6.2.1. Memlekette Matem	302
3.2.6.2.2. Vatan Sevdası	305
3.2.7. Yönetimsel Anlayışın Dışavurumları	307
3.2.7.1. Siyasi Hiciv	307
3.2.8. II. Meşrutiyet Devri Siyasi Şiirin Özellikleri	308
3.3. CUMHURİYET DEVRESİ (1923-2000)	309
3.3.1. Siyasi Karakterler	309
3.3.1.1. Tek Adam: Atatürk	309
3.3.1.1.1. Yüce Atatürk	310
3.3.1.1.2. Kurtarıcı Atatürk	311
3.3.1.1.3. Atatürk Sevgisi	313
3.3.1.1.4. Ata'ya Matem	314
3.3.1.1.5. Ata'nın İzinde	315
3.3.1.1.6. Atatürk'le İlgili İki Tuhaf Şiir	316
3.3.1.1.7. Kemalizm Yolu	317
3.3.1.1.8. Atatürk Devrimleri	317
3.3.1.2. Millî Şef: İnönü	319
3.3.1.3. Mareşal Fevzi Çakmak	321
3.3.1.4. Kazım Karabekir	322
3.3.1.5. Woodrow Wilson	323
3.3.1.6. Kubilay Üsteğmen	324
3.3.1.7. Sabiha Gökçen	324
3.3.1.8. Fuat Köprülü	326
3.3.1.9. Adnan Adıvar	326
3.3.1.10. Hamdullah Suphi Tanrıöver	327
3.3.1.11. Kenan Öner	327

3.3.1.12. Ahmet Emin Yalman.....	328
3.3.1.13. Necmettin Sadak.....	330
3.3.1.14. Emin Sazak.....	330
3.3.1.15. Tevfik Rüştü Aras.....	331
3.3.1.16. Cengiz Topel.....	332
3.3.2. Siyasi Makam ve Kuruluşlar.....	332
3.3.2.1. Padişahlık.....	332
3.3.2.2. Cumhuriyet ve Yeni Türkiye.....	334
3.3.2.2.1. Cumhuriyetin Getirileri ve Türkiye'nin Şahlanması.....	336
3.3.2.3. Ayasofya.....	337
3.3.2.4. Çankaya.....	339
3.3.2.5. Dolmabahçe.....	339
3.3.3. Savaşlar ve Antlaşmalar.....	340
3.3.3.1. Kurtuluş Mücadelesi.....	340
3.3.3.1.1. 19 Mayıs 1919.....	344
3.3.3.1.2. Sakarya Meydan Muharebesi.....	344
3.3.3.1.3. Dumlupınar Meydan Muharebesi.....	345
3.3.3.1.4. Lozan.....	350
3.3.3.1.5. Makûs Tarih Yıkılıyor.....	351
3.3.3.1.6. Topyekün Mücadele ve Büyük Zafer.....	352
3.3.3.1.7. Hatay.....	354
3.3.3.2. Kore Savaşı.....	355
3.3.3.2.1. Kore'de Destan.....	355
3.3.3.3. Kıbrıs.....	357
3.3.3.3.1. Kıbrıs'ta Mezalim.....	357
3.3.3.3.2. Bitsin Artık Bu Zulüm.....	358
3.3.4. Siyasi İnfialler.....	359
3.3.4.1. İç İsyânlar.....	359
3.3.4.2. Adnan Menderes ve 1960 Darbesi.....	360
3.3.4.2.1. İhtilal.....	361
3.3.4.3. Hırsızlık.....	361
3.3.5. İdeolojik Hareketler.....	362
3.3.5.1. Türkçülük.....	362
3.3.5.1.1. Türkçülük İdeolojisi.....	363
3.3.5.1.2. Türk Şiirinde Türkçülük İmgesi.....	363
3.3.5.1.2.1. Türklüğü Yüceltmek.....	363
3.3.5.1.2.2. Türkçülük Karşıtlığı.....	366
3.3.5.1.2.3. Arap Karşıtlığı.....	367
3.3.5.2. Sol Hareketler.....	368
3.3.5.2.1. Komünizm.....	368
3.3.5.2.2. Sosyalizm.....	369
3.3.5.2.3. Sağ-Sol Çatışması.....	370
3.3.6. Milli Semboller.....	371
3.3.6.1. Türk Bayrağı.....	371
3.3.6.1.1. Bayrak Sevgisi.....	372
3.3.6.2. Milli Tarih.....	374
3.3.6.2.1. Milli Karakterler.....	377
3.3.6.2.1.1. İslam Öncesi.....	377

3.3.6.2.1.2. İslam Sonrası	378
3.3.7. Yönetimsel Anlayışın Dışavurumları	382
3.3.7.1. Siyasi Hiciv	382
3.3.8. Cumhuriyet Devri Siyasi Şiirin Özellikleri	383
SONUÇ	384
EKLER	391
KAYNAKÇA	458
DİZİN	468

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1: Recâizâde Mahmut Ekrem’in 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	81
Grafik 2.2: Abdülhak Hamit Tarhan’ın 34 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	85
Grafik 2.3: Süleyman Nesib’in 12 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	87
Grafik 2.4: Ali Ekrem Bolayır’ın 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	90
Grafik 2.5: Tevfik Fikret’in 19 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	94
Grafik 2.6: Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın 3 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	95
Grafik 2.7: Süleyman Nazif’in 17 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	100
Grafik 2.8: Hüseyin Siret Özsever’in 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	102
Grafik 2.9: Ahmet Kemal Akünal’in 52 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	104
Grafik 2.10: Faik Ali Ozansoy’un 41 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	106
Grafik 2.11: İhsan Raif Hanım’ın 20 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	108
Grafik 2.12: Tahsin Nahit’in 1 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	109
Grafik 2.13: Emin Bülent Serdaroglu’nun 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	112
Grafik 2.14: Celal Sahir Erozan’ın 16 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	115
Grafik 2.15: Mithat Cemal Kuntay’ın 33 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	117
Grafik 2.16: Feyzullah Sacit Ülkü’nün 67 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	120
Grafik 2.17: Şükûfe Nihal Başar’ın 18 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	122
Grafik 2.18: İbrahim Alaattin Gövsa’nın 29 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	124
Grafik 2.19: Orhan Şaik Gökyay’ın 19 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	126
Grafik 2.20: Arif Nihat Asya’nın 59 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	128
Grafik 2.21: Haşim Nezihi Okay’ın 12 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	130
Grafik 2.22: Tahsin Burdurlu’nun 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	132
Grafik 2.23: Hikmet Şinasi Önel’un 8 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	133
Grafik 2.24: Azmi Güleç’in 38 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	135
Grafik 2.25: Bekir Sıtkı Erdoğan’ın 5 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	137
Grafik 2.26: Halim Uğurlu’nun 19 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	139
Grafik 2.27: Ali Fuad Azgur’un 22 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	142
Grafik 2.28: Mehmet Akif Ersoy’un 43 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	147
Grafik 2.29: Ali Ulvi Kurucu’nun 43 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	150
Grafik 2.30: Neyzen Tevfik’in 27 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	153
Grafik 2.31: Fazıl Ahmet Aykaç’ın 57 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	156

Grafik 2.32: Yahyazâde Asaf'ın 7 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	158
Grafik 2.33: Hamâmîzâde İhsan Bey'in 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	160
Grafik 2.34: Nafi Miskioğlu'nun 5 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	163
Grafik 2.35: Fuat Bayramoğlu'nun 5 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	164
Grafik 2.36: Memduh Cumhuriyet'in 4 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	169
Grafik 2.37: Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu'nun 2 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	176
Grafik 2.38: Harun Ögmüş'ün 4 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	179
Grafik 2.39: Ali Ulvi Elöve'nin 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	181
Grafik 2.40: Yahya Kemal Beyatlı'nın 27 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	184
Grafik 2.41: Orhan Seyfi Orhon'un 8 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	185
Grafik 2.42: Halit Fahri Ozansoy'un 16 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	187
Grafik 2.43: Enis Behiç Koryürek'in 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	189
Grafik 2.44: Edip Aysel'in 30 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	190
Grafik 2.45: Yusuf Ziya Ortaç'ın 8 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	192
Grafik 2.46: Faruk Nafiz Çamlıbel'in 38 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	195
Grafik 2.47: Cemal Yeşil'in 17 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	196
Grafik 2.48: Necdet Rüştü Efe'nin 31 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	198
Grafik 2.49: Necmettin Halil Onan'ın 9 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	200
Grafik 2.50: Muammer Lütfi Bahşi'nin 1 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	201
Grafik 2.51: DüNDAR Akünal'ın 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	203
Grafik 2.52: Rıza Ümit'in 3 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	204
Grafik 2.53: Mehmet Çınarlı'nın 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	206
Grafik 2.54: Hasan Hüsrev Hatemi'nin 1 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı	208
Grafik 2.55: Nejat Sefercioğlu'nun 11 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı.....	210

KISALTMALAR

A.g.e. : Adı geçen eser

A.ö.f. : Açık öğretim fakültesi

A.Ü. : Ankara Üniversitesi

A.B.D. : Ana bilim dalı

Arş. : Araştırma

Bil. : Bilimler

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

D.T.C. : Dil, Tarih, Coğrafya

Ens. : Enstitü

Haz. : Hazırlayan

İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi

Nr. : Numara

S. : Sayı

Sos. : Sosyal

Üniv. : Üniversite

Vd. : Ve diğerleri

Y. : Yıl

TEZ METNİ

GİRİŞ

Toplumların dil, kültür, gelenek, görenek ve yaşam biçimleri kendine has özellikler barındırır. Toplumların birbirinden farklı olması ve her birinin özel olmasında bu kavramlar ana rol üstlenir. Farklı toplumlarda ortak kültürel unsurlar olabileceği gibi aynı toplumun farklı kültürel unsurları da olabilmektedir. Az ya da çok, gelenekçi ya da modern olsun, insan ve toplumun olduğu her coğrafyada bir kültürel nişan ve öge muhakkak bulunur. Bu nesilden nesile aktarılabilen, sürekli değişen ve gelişen bir yapıya sahiptir. Kültürel ögeler de bu sayede toplumlarda kalıcı yer edinebilmektedir.

20. yüzyıl siyasetinin şiirdeki etkilerini bize göstermesi bakımından şu soruların cevabı önem taşımaktadır: Edebi eserler ile kültürel kimlik arasında ne tür bir bağ olabilir? Edebi eserleri kültürel kimlik açısından incelemek ortaya ne çıkaracaktır?

Şiir, roman, tiyatro gibi türlerde halka hem bir ideoloji aktarmak hem de estetik zevki ve hazzı ortaya çıkarmak esatır. Bu aktarım yapılırken ortaya ince ama önemli bir ayrıntı çıkar: Kültürel kimlik... Biz bir şiir okuduğumuzda sadece şiir okumuş olmuyoruz. Bir ulusu, bir kültürü ve o kültürün ögelerini okuyor ve tanıyoruz. Bir toplumun geçmiş dönemlerindeki sosyal yapısını tanımak istediğimizde o toplumun edebi eserlerini inceleyerek önemli bilgilere ulaşıyoruz. Bu eserler kültürel kimliğin nişaneleri olarak adeta fotoğraf ve video işlevini üstlenmektedir. Teknolojik imkânların olmadığı önceki yüzyıllardaki kültürel hayatı, adet-gelenek ve görenekleri bize nesilden nesile aktarmada ise şiirin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle divan şiirindeki kültürel kavramların sanatkarâne bir şekilde aktarılması bize o toplumun sanat anlayışı ve estetiği hakkında fikir vermektedir.

Edebi eserleri siyasi kavramlar açısından incelediğimizde ise ortaya önemli bilgilerin çıktığı görülmektedir. Özellikle Türk edebiyatında gerek önceki yüzyıllar gerek 20. yüzyıl olsun önemli siyasi olaylar ve karakterler karşımıza çıkmaktadır. Şiirler ise bu siyasi olayları bize edebi bir şekilde aktarır. Biz de 20. yüzyıl siyasetini, bu yüzyılda gerçekleşen siyasi olayları, gelişmeleri ve siyasi karakterleri tanımak, anlamak ve nasıl ele alındığını görmek için bu yüzyılda yazılan şiirleri inceledik. Bu dönemde çok farklı alanlarda, çok farklı üsluplarda ve hacimce çok fazla yer tutan şiirlerde önemli detayların ortaya çıkması yaptığımız çalışma açısından önem arz etmektedir. Bir yandan Abdülhamit'e övgü şiirleri yazan şairler olduğu gibi diğer yandan ona alenen

hakaret ve aşağılamalarda bulunan şairlere de rast gelinmektedir. Bu durum Abdülhamit'in yönetim anlayışıyla ortaya çıkmış ve istibdat devrinin siyasi havası şiirdeki etkisini açıkça göstermiştir.

20. yüzyıldaki en önemli gelişme ise Birinci Dünya Savaşı olarak gösterilebilir. Böyle önemli bir olay da şiirde etkisini kuvvetli bir şekilde göstermiş, çoğu şair tarafından sıkça ele alınmıştır. Bu olay şiirde sadece savaş boyutuyla kalmamış *Vatan, Millet, Anadolu, Çanakkale, Türk askeri, Bayrak* ve *İslamcılık* gibi temaların da işlenmesini sağlamıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte ise yeni siyasi temalar şiire yerleşmiştir. *Atatürk* başta olmak üzere *İsmet İnönü, Adnan Menderes* gibi siyasi karakterlerin yanı sıra *Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet, Türkçülük, Kore Savaşı, Kıbrıs, Sol Hareketler* ve *Milli Tarih* anlayışı gibi gelişmeler yeni kavramlar olarak şiirde işlenmiştir.

Bu çalışmayı 20. yüzyıldaki siyasi ortamı ve siyasi açıdan edebiyata olan etkilerini göstermesi sebebiyle önemli görmekteyiz. Bu sebeple hem siyasi ortamı hem de siyasi ortamın etkileri bağlamında edebi durumu ana hatlarıyla kısaca aktarmaya çalışacağız.

Türk siyaseti Abdülhamit devrinden günümüze kadar çok çeşitli merhalelerden geçmiştir. Her yeni siyasi düzen kendi düşünce sistemini ülkeye empoze ederek siyasi varlığını ayakta tutmaya çalışmıştır. Bu yönetimlerden bazıları hiçbir zaman halk nezdinde kabul görmezken (askeri darbe yönetimleri gibi) kimi yönetimler de halkın çoğunluğu tarafından kabul görmüştür. Ancak buradaki en önemli taraf yeni yönetimlerin iktidara geçtiği ilk andaki değil, belirli bir süreç içerisindeki yönetsel kabiliyet ve halka karşı takındıkları tavır olmuştur. Bize bunun en güzel örneğini İttihat ve Terakki Partisi adı altında ortaya çıkan *Jön Türkler* verir. 1908 yılında Abdülhamit'i tahttan indirerek meşruti yönetime geçilmesini sağlayan Jön Türkler tüm halk tarafından ve ayrıca aydın ve yazar çevreleri tarafından da kabul görmüştür. Ancak bu kabul görüş Jön Türklerin yönetsel bir kabiliyete sahip olmasından değil halkın ve aydın kesimin Abdülhamit'in uygulamış olduğu istibdat sebebiyle başka bir çare arayışı içinde olmasından kaynaklıdır. Zira Jön Türkler sahneye çıktıkları II. Meşrutiyet'e kadar herhangi bir siyasi tecrübeye sahip değillerdi. Siyasi devrim ile büyük bir zafer kazanan Jön Türkler iktidardaki güçlerini her geçen gün sağlamlaştırırken padişahlık makamını

da büyük ölçüde etkisizleştirmeyi ve siyasi, askeri, ekonomik ve diğer tüm alanlarda tek yetkili haline gelmeyi başaramışlardır. Böylece bu grup üyeleri istedikleri kararları hiçbir muhalefete maruz kalmadan alabilmişlerdir. Bunun sonucu olarak İttihatçıların keyfi uygulamaları, kötü yönetim ve halka karşı olumsuz tutumları ülkede ciddi sıkıntıların başgöstermesine yol açmıştır. İttihatçılara karşı tahammülü kalmayan halkın yanı sıra Jön Türklerin iktidara uygun olmadığını düşünmeye başlayan aydın kesim de bu gruba karşı yayınlarıyla hücum etmeye başlamıştır. Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı ile devleti enkaza çeviren İttihatçılar yönetimden kaçarak kurtulmayı seçmişlerdir.

Yeni bir hareketin öncüsü olan Mustafa Kemal ise Kurtuluş Savaşı ile birlikte bu enkazı İstanbul Hükûmeti'ne karşı Ankara Hükûmeti'ni kurarak yeni bir rejim ile tekrar ayağa kaldırmayı başaramıştır. Yeni bir devletin temellerinin atıldığı bu dönemde eski yönetsel anlayıştan uzak, modern bir devlet yapısı oluşturma amacı güdülmüştür. Ancak bu yeni yönetim her kesimden kabul görmemiş ve Anadolu'nun birçok bölgesinde çeşitli isyanlar ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde devletin otoriter gücü sayesinde bu durumlarla başedebilen yeni yönetim siyasi, askeri, ekonomik ve daha birçok alanda kapsayıcı reform hareketlerini başlatmıştır. Her alanda modernleşme ve Avrupa'ya uyum sağlama ilk defa yeni rejim ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın verdiği sonuçlar dikkate alınarak savaş dışı bir politika gütmeye başlayan yeni rejim bu sayede İkinci Dünya Savaşı'nın dışında kalmayı başaramıştır. Ancak bu dünya savaşının ardından çok büyük atılımlar gerçekleştiren çeşitli devletler olmasına rağmen Türkiye kendi iç siyasetinde kırılmalar yaşamamasından dolayı herhangi bir gelişme kaydedememiştir. Siyasi çatışmaların peşini askeri darbeler almış ve Türkiye'nin gelişimi günümüze kadar sekteye uğratılmıştır.

II. Meşrutiyet'e kadar siyasi içerikli eserlerin yayımlanması Abdülhamit yönetimi tarafından yasaklanmıştı. Yayımlanmaya gidecek olan eserler çok sıkı bir sansür sürecinden geçmek zorundaydı. Abdülhamit'in emrindeki sansür heyeti eserlerdeki istediği bölümü değiştirme ya da tamamen kaldırma yetkisine sahipti. Bu sebeple siyasi içerikli eserlerin basımı imkânsız olurken diğer türdeki eserlerin sayısında da bir azalma yaşanmıştı. Ancak Abdülhamit kendisinden önce de var olan sansür politikasını daha da sıkı tutuyordu. Bu sebeple şairler II. Meşrutiyet'e kadar tabiat, kadın-aşk, ölüm ve metafizik gibi bireysel konuların dışına çıkamamışlardır. II.

Meşrutiyetin ilanıyla birlikte siyasi şiirlerde patlama yaşanmıştır. Özellikle şairler Abdülhamit ve onun dönemine karşı hücum etmeye başlar. En aşağılayıcı ve hakaret dolu şiirler birbirini takip eder. Mehmet Akif de dâhil olmak üzere birbiriyle görüş ayrılığı içerisinde olan aydınlar Abdülhamit'e karşı birleşir. Yazdıkları şiirlerde onun zalim, gaddar bir padişah olmasından ve istibdat döneminde halka ve aydınlara karşı eziyet ve sürgün politikası gütmesinden dem vurulur. Başta Tevfik Fikret olmak üzere Süleyman Nazif, Süleyman Nesib ve Neyzen Tevfik gibi şairlerin hücumuna maruz kalan Abdülhamit için en ağır hakaretleri Mehmet Akif yapar. Şair onun için şiirlerinde zalim, kızıl sultan, kadın, domuz ve sarımsak beyinli gibi tabirleri kullanmaktan çekinmez. Diğer taraftan Abdülhamit devri için yazılmış diğer şiirler de önemli bir yer teşkil eder. Mithat Paşa, Ahmet Muhtar Paşa ve Yusuf İzzettin Efendi gibi birçok siyasi karakter hakkında medhiye ve hiciv şiirleri yazılmıştır. Genel olarak Abdülhamit devrine baktığımızda siyasi şiirlerin Abdülhamit tahttan indirildikten sonra yazıldığı ve en önemli temanın da Abdülhamit olduğu ortadadır.

Siyasetin şiire etkileri bağlamında en önemli ikinci infial II. Meşrutiyetin ilanıdır. Ancak ilginç olan durum şudur ki Abdülhamit'e karşı olan kin ve nefretin boyutu o kadar yüksektir ki şairler II. Meşrutiyetin zafer coşkusundan çok Abdülhamit'i ele almışlardır. Meşrutiyetin getirmiş olduğu hürriyet ortamında Türk siyasi şiirinin kısa bir zamanda zenginleştiği aşikârdır. İttihatçıların getirdiği özgürlük ortamında sansürün de ortadan kalkmasıyla şairler istediği konularda serbestçe yazma imkânı elde etmişler ve bu yönüyle meşrutiyeti şiirlerinde yücelterek onun sonsuza dek sürmesini temenni etmişlerdir. II. Meşrutiyet Devri için gösterilebilecek en önemli temalardan biri hiç şüphesiz *Jön Türkler*'dir. Zira İttihat ve Terakki adıyla ortaya çıkan ve büyük bir devrim gerçekleştiren bu grup üyeleri gerek karakter olarak gerek teşkilat olarak şiirde adından epeyce söz ettirmiştir. Bu sebeple büyük bir infiale yol açan İttihatçıların şiirdeki önemi yadsınamaz. Ancak İttihat ve Terakki ile ilgili siyasi şiirimizde çok önemli bir husus bulunmaktadır. İttihatçıların II. Meşrutiyet'i ilan ettirip ülkeye özgürlük ortamı sunmasıyla şairler tarafından *Kahraman Kurtarıcılar* olarak anılan Jön Türklerin sonu aynı şekilde güzel bitmemiştir. Tecrübesiz ve kabiliyetsiz bir yapıya sahip olan bu hareketin devlete ve halka verdiği zararlar kısa zamanda hissedilmeye başlayınca şairler methiyeler dizdikleri İttihat ve Terakki yönetimine hücum etmeye başlamıştır. Bu durumun en güzel örneklerini ise Süleyman Nazif ve Neyzen Tevfik verir. Özellikle

Süleyman Nazif'in *hasret olduk eski istibdâta biz* ifadesi ile Abdülhamit'e yakarması siyasi şiirimizin en çarpıcı noktalarından birini teşkil etmektedir. Bireysel anlamda ise Enver, Talat ve Damat Ferit Paşa gibi İttihatçıların hakkında yazılmış hiciv şiirleri de bulunmaktadır. Bu devre ait en önemli bir özellik de Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti için doğurduğu sonuçlar ile şiirimizde siyasi temaların ortaya çıkmasına yol açmasıdır. Birinci Dünya Savaşı edebiyatımızda çok fazla sayıda şiirin ve *Çanakkale Savaşı* başta olmak üzere *Vatan*, *Türk Askeri*, *Şehitlik*, *Türk Bayrağı*, *Türk Milleti*, *Türklük/Türkçülük*, *Mütareke*, *İşgaller* ve *Zulüm* gibi temaların teşekkülünde başrolü oynamıştır. Özellikle Çanakkale Savaşı şiirimizde çok mühim bir yer teşkil etmekte olup bu tema onlarca şair tarafından şiirde işlenmiştir. Çanakkale şiirlerinde en önemli kavramlar olarak Mehmetçik, Şehitlik ve Vatan gösterilebilir. Ancak bu temayla ilgili *Çanakkale Şehitlerine* adlı şiiriyle Mehmet Akif ön plandadır. Çanakkale ve diğer cephelerdeki savaşların etkisiyle yazar ve şairlerde büyük bir *Vatan* sevgisi görülmeye başlar. Anadolu işgal edilip vatan toprakları peyderpey kaybedilmeye başlayınca vatanın değeri her kesim tarafından en derin bir şekilde hissedilir. Şairlerin çoğunluğu bu tema üzerinde durarak acılarını ve ıstıraplarını içli bir şekilde dizelere döker. Vatan teminin yanı sıra *İşgaller* ve *Zulüm* temi de Birinci Dünya Savaşı dolayısıyla şiirimize girmiş olur. Dünya savaşıyla ilintili olan bir diğer önemli tema *İslamcılık*'tır. Abdülhak Hamit, Mehmet Akif, Süleyman Nazif, Ali Ulvi ve bir kısım şairlerce şiirimizde ele alınan bu temada devletin kurtuluş reçetesinin İslamcılık'ta olduğu vurgulanır. Yaşanan toprak kayıplarının ardından Müslüman Ortadoğu bölgesinin İslamcılık yoluyla elde kalması düşünülür. Ancak şairlerin değindiği başka bir husus da vardır. Şairlere göre *Tefrika* İslam dünyasını saran bir kanser olup en büyük tehdit kaynağıdır. Ancak Mehmet Akif her ne kadar İslamcılığı savunsa bile İslam dünyasını yıkık, perişan ve köhne bir barakaya benzetir. Eylemlerinde çok ateşli bir savunucu olmasına rağmen düşüncelerinde kısmen ümitsizdir.

Siyasi etki bağlamında çalışmamızın bize sunduğu önemli temalar Cumhuriyet Devresi'nde de görülür. Bu devrenin en önemli temaları ise şüphesiz *Atatürk*, *Cumhuriyet* ve *Türklük/Türkçülük* ideolojisidir. Bu dönemki siyasi şiirimizde en ön planda yer alan Atatürk hakkında şiir kaleme almamış çok az şair bulunmaktadır. Gerek Atatürk'ün kendi dönemi gerekse de kendinden sonraki devirde yaşayan şairler onu şiirlerinde yüceltmekten geri durmamışlardır. Bu siyasi şiirlerde Atatürk'ün birçok

önemli özelliğine vurgu yapılır. Onun cephelerde göstermiş olduğu başarılar dolayısıyla askeri bir deha ve siyasi anlamda ileri görüşlü devlet adamı olması ayrıca yeni bir devletin teşekkül etmesinde en önemli payın onda olduğuna değinilir. Ona yazılmış sevgi şiirlerinde ise bir sınır yoktur. Öyle ki bazı şiirlerde Atatürk'e insanüstü ruhani bir varlık hüviyeti atfedilir. Daha da ileri giden bazı şairler Çankaya'da tavaf etme ve ona tapma iştiağı duyar. Bu tarz mübalağalı şiirler onun ölümünden yıllarca sonra bile kaleme alınır. Bunun yanı sıra Atatürk hakkında yazılmış hiciv şiirlerini de görmek mümkündür. Çalışmamızdaki diğer bir önemli kavram *Cumhuriyetin ilanı ve Yeni Türkiye*'dir. Bu tema daha çok Atatürk ile birlikte ele alındığından müstakil anlamda nicelik olarak çok fazla yer tutmasa da nitelik bakımından mühim bir yer teşkil eder. Bu şiirlerde devletin kurulma aşamasında geçirdiği zorlu safhalara değinilir ve Cumhuriyetin ilanından sonra hem devletin hem de yeni rejimin sonsuza dek payidar kalması temenni edilir. Gerçekleştirilen siyasi ve toplumsal devrimler de bir iki şiirde göze çarpar. Halim Uğurlu'nun kaleme aldığı *Devrim* temalı şiirlerinde eskiye özellikle son Osmanlı padişahına hücum edilirken yeni sistem için de kesin bir laiklik anlayışı mevcuttur. Cumhuriyet devri siyasi şiirinde önemli karakterler karşımıza çıkar. Bu isimlerden bazıları *İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Kazım Karabekir, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü*'dür. Siyasi karakterlerin işlendiği şiirlerde daha çok övgü, yüceltme ve hiciv söz konusudur. Fazıl Ahmet Aykaç ve Neyzen Tevfik gibi şairler şiirlerinde birçok siyasiyi hicvetmekten çekinmemiştir.

Siyasi etkinin en önemli ayaklarından biri de şiirimizdeki *Türkçülük* kavramıdır. Yaşanan toprak kayıpları sonucunda elde sadece Müslüman Türk nüfusunun bulunduğu Anadolu'nun kalması Türkçülük fikrinin doğmasına zemin hazırlamış ve aydınların önemli bir kısmının da bu fikri benimsemesi sonucunda Türkçülük ideolojisi iyice yerleşmeye başlamıştır. Bu ideolojiyi konu alan şiirlerde birçok özellik bulunmaktadır. Bunlardan bazıları geçmişi yüceltirken bazılarında da ırkçılık görülür. Bu şiirlerde Türk ırkının yüceliği, Türk tarihinin şanlı mazisi, Türklerin cihanda bir benzerinin olmaması gibi düşünceler bulunmaktadır. Ayrıca Türkçülük ideolojisinin *Milli Tarih* anlayışının ortaya çıkmasına vesile olduğunu söyleyebiliriz. Zira Milli Tarih temalı şiirleri incelediğimizde bu şiirlerin Türkçülük düşüncesinden beslendiği ve Milli Tarih anlayışının bu düşüncenin bir alt başlığı mahiyetinde olduğu görülür.

20. yüzyıl siyasi şiirimizde *Adnan Menderes* önemli bir noktadadır. Ancak hakkında çok fazla şiir kaleme alınamamıştır. 1960 ihtilali sonrası idam edilmesi sebebiyle Faruk Nafiz *Yassıada* şiirini kaleme almıştır. Ayrıca Fazıl Ahmet'in bir şiirinde de hicvedilmiştir. 20. yüzyılda ve bugün dahi siyasi bir sorun olmaya devam eden *Kıbrıs* konusu şiirde birkaç şair tarafından ele alınmıştır. Özellikle Arif Nihat Asya'nın bu tema hakkında onlarca şiiri mevcuttur. Bu temada yazılan şiirlerde Kıbrıslı Türkler'e yapılan zulüm ve Türk askerinin Kıbrıs'a ayak basması ele alınır. Askeri harekât olarak değinebileceğimiz başka bir husus ise *Kore Savaşı*'dır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerine destek için Kore'ye giden Türk askerleri hakkında birkaç şair tarafından yazılmış övgü dolu şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerde Türk askerinin kahramanlığından dünyanın diğer ucunun şahit olduğu aktarılır.

Çalışmamızla ilgili ikinci ve üçüncü bölümde detaylı bir şekilde ele alacağımız siyaset-şiir etkileşimine başka bir açıdan bakmak istiyoruz. Siyasetin şiire etkileri bağlamında en önemli durumlardan birisi de birtakım şairlerin maddi olarak kendilerini siyasi erke bağımlı görmeleri idi. Bu sebeple ekonomik yetersizlik içerisinde olan kimi şairler eserlerini yayımlatabilmek için siyasilerin kapılarını aşındırmış ve yardım taleplerini yazılı bir şekilde arz etmişlerdir. Taleplerini sunan şair ve yazarlardan bazıları kısmi bir destek görürken bazıları da hiçbir yardım alamamıştır.¹ Bahsi geçen bu durumun çalışmamız için bağlayıcılığı muhakkaktır. Zira bazı şair ve yazarların eserlerini Cumhuriyet Halk Partisi'nin isteği doğrultusunda düzeltmeler yaparak yayımlaması siyasetin şiire, genel anlamda edebiyata etkileri açısından doğrudan bir tahakküm olarak nitelendirilebilir. Bu durumla ilgili çalışmamıza dâhil ettiğimiz Halit Fahri Ozansoy'un bazı eserlerini siyasi etki doğrultusunda oluşturmasını örnek olarak gösterebiliriz. Halit Fahri CHP yönetiminden maddi bir beklenti içerisine girmiş ve bu isteğinin ardından siyasi irade şaire 75 lira göndermiştir.²

Siyasetin etkileri bağlamında bir başka örnek ise Cumhuriyet Halk Partisi'nin *Çocuk Delileri* hakkında yine Halit Fahri'ye göndermiş olduğu cevaptır. Şaire olumsuz

¹ Şahmurat Arık, "1938-1951 Tarihleri Arasında Bazı Yayın Evi ve Yazarlarının CHP'den Yardım Talepleri", İlmî Araştırmalar Dergisi, S.17, (İstanbul: 2004): 49-50.

² A.g.e., 60.

cevap veren siyasi erk, edebi sahadaki nüfuzunu yine hissettirmiştir. Ancak yönetim bu defa şaire olumsuz yanıt verir.³

Bu iki örnek göz önüne alındığında siyasetin şiire ve edebiyata olan tesirinin ne ölçüde önemli olduğunu saptanabilir. Bazı şair ve yazarların eserlerini oluştururken siyasi kaygı taşıdığı ve aidiyet hissettiği siyasi düşüncenin kavramlarını eserlerine taşıdığı yadsınamaz bir gerçektir.

---

³ A.g.e., 61.

BİRİNCİ BÖLÜM
20. YÜZYIL SİYASİ GELİŞMELERİ VE TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR
BAKIŞ

1.1. 20. YÜZYIL SİYASİ GELİŞMELERİ

1.1.1. II. Abdülhamit Saltanatının Son Yılları

Makedonya İhtilali: Çok toplumlu bir yapıya sahip olan Makedonya nüfusunun yarısından fazlasını Türkler ve Arnavutlar oluşturuyordu. Geri kalan ise Sırp, Bulgar, Makedon ve az sayıda bulunan Yahudiler'di.

Makedonya, Bulgarlar için çok önemli bir konum teşkil ediyordu. Çünkü onların *Megali İdeasını* oluşturuyordu. Bu yüzden Avrupalı devletlere güvenerek Makedonya'yı Osmanlı Devleti'nden koparma eylemlerine giriştiler. Bunun için silahlı çeteler kurup gerilla saldırılarına başladılar. Öyle ki kendilerine katılmayan Bulgarlar'ı bile öldürüyorlardı. Çete faaliyetleri giderek büyüdü ve sonunda ihtilal boyutu kazandı. Ancak ihtilal, Balkanlar'daki Üçüncü Ordu tarafından bastırıldı (21.09.1902).⁴

II. Abdülhamit'e Suikast Girişimi: Abdülhamit'in⁵ hem iç hem de dış siyasette yürüttüğü kararlı politikalar Ermeni çetelerinin oyunlarını sürekli bozmaktaydı. Bu yüzden Abdülhamit'i bir suikast ile ortadan kaldırmak istediler. Bunun için Ermeni çeteci Jorris ile anlaştılar. Ancak Jorris'in bir Ermeni davası veya ideali yoktu. O sadece para için çalışmaktaydı.

Suikast için işe koyulan Jorris, Abdülhamit'in her hafta cuma namazı çıkışının 1 dakika 42 saniye sürdüğünü ve bunun hiç şaşmadığını tespit etti. İsviçre'den getirttiği araba parçalarının içine zaman ayarını yaptığı 80 kilo patlayıcıyı yerleştirdikten sonra

⁴ Yılmaz Öztuna, Osmanlı Devleti Tarihi - Siyasi Tarih 1, Ötüken Yayınları, (İstanbul: 2004): 562-563

⁵ **II. Abdülhamit:** Türk siyasi şiirinin en önemli karakter ve temalarındandır. Çalışmamızdaki üçüncü bölümün ana kollarından ilkinin teşkil etmektedir. İstibdatı getirmekle suçlanıp şiirde çoğunlukla yerilmiştir. Ancak az da olsa yüceltildiği şiirler de mevcuttur. Abdülhak Hamit Tarhan'ın onun hakkında yazmış olduğu ve pek bilinmeyen bir kasidesi:

*'Yâ Rabb-i Zü'l-celâl ü eyâ Hâlık-ı beşer
Senden gelir bu âleme mâdâm hayr ü şer
Sultan Hamîd-i âdile takdîr-i hayr kıl
Elbette sırrı-ı a'zam-ı vahdet tulû eder
Halk olsun isr-i pâkine tâbi ki görmesün
Şûrâ-yı mü'mininde adû şûrdan eser
Şükrâne-i umûm o şehin hakkıdır bugün
Teslim eder o hakkı da her fikr-i muteber.'* (bkz., 225-226)

camii çıkışına koydu. Ancak hesap etmediği bir durum vuku buldu. Şeyhülislam Cemaleddin Efendi olağan olmayan bir şekilde Abdülhamit'in önünü kesip birkaç cümle arz etti. Tam bu esnada bomba büyük bir gürültü ile patladı. Öyle ki ortalığa bir anda insan ve at parçaları saçılmaya başladı. Tören alanı tam bir hengâme yeri oldu. Herkes korku ve panik içinde kaçışmaya başladı. Bu patlama tam 26 kişinin ölümüne sebebiyet verdi.⁶

Suikast girişiminin⁷ ardından Jorris yakalandı ve idam cezasına çarptırıldı. Ancak bundan sonra garip bir durum ortaya çıktı. Abdülhamit, Jorris'i affetti ve üstelik onu kendi hafife teşkilatına aldı. Ona 500 altın verip Avrupa'ya yolladı. O günden sonra Jorris, Osmanlı Devleti istihbaratı için Abdülhamit'e çok yararlı bilgiler göndermeye başladı.⁸

Akabe Meselesi: Akabe kasabası Ürdün sancağına bağlı olup Ürdün'ün Kızıldeniz'e olan tek çıkış noktasıydı. Bu yüzden İngilizler Hicaz demiryolunun bağlantısını kesip bölgenin hâkimiyetini elde etme niyetindeydi. Bu sebeple Abdülhamit Han, yaveri Albay Rüşdi Bey'i iki tabur asker ve bir topla Akabe'ye gönderdi. İngilizlerin kışkırttığı Bedeviler'le mücadele edildi ve geri püskürtüldü. Bundan sonra diplomatik ataklar baş gösterdi. İngiltere Akabe'yi boşaltması için Osmanlı Devleti'ne 10 gün süreli ultiatom verdi. Ancak Osmanlı Devleti Mısır'ın İngiliz toprağı olmadığını, buradaki sınırlar ile ilgili kararları kendisinin alacağını söyledi. İngilizler bu yolla da istediğini alamayınca Akabe Osmanlı Devleti'nde kaldı.⁹

1.1.2. İttihat ve Terakki

İttihat ve Terakki cemiyeti dört tıp öğrencisi tarafından İttihad-i Osmani adıyla 1889 yılında kuruldu. Ahmet Rıza Bey'le tanıştıktan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti

⁶ Öztuna, a.g.e., 564-565.

⁷ *Suikast Girişimi ve Tevfik Fikret*: İleriki bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alacağımız bu konuya kısaca değinmek istiyoruz. II. Abdülhamit devri şairlerinden Tevfik Fikret suikastın hedefini bulamaması sonucu büyük üzüntüye kapılır. Abdülhamit'in sağ kurtulmasıyla adeta kahrolur. Öyle ki bu durumu şöyle ifade ediyor:

'Ey şanlı avcı dâmını bî-hûde kurmadın

Attın fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadin.' (bkz., 222)

⁸ Nazım Tektaş, *Osmanlı Tarihi-Saraydan Sürgüne*, Çatı Kitapları, (İstanbul: 2004): 1057.

⁹ Öztuna, a.g.e., s.566

adını aldı. Cemiyet kısa sürede büyüdü ve üyeleri faaliyetlerini Avrupa’da da sürdürmeye başladı. Paris, Cenevre, Bükreş, Kahire ve Rumeli’de birçok şube açan İttihatçılar II. Abdülhamit yönetimine karşı yayın yoluyla mücadele etmeye başladı.¹⁰

Jön Türkler,¹¹ mutlakiyet rejimini yıkma düşüncesiyle bir araya gelmişlerdi. Ancak aralarında fikir ayrılıkları da vardı. Bu ayrılık daha da büyüdü ve bölünmelere yol açtı. Bu bölünmeleri ortadan kaldırmak için adımlar atılmaya başlandı. İlk olarak 1902 yılında Paris’te tüm cemiyet üyelerini kapsayan bir kongre düzenlendi. Ancak istenen birlik sağlanamadığı gibi var olan ayrılık daha da derinleşti.¹² Jön Türkler iki gruba ayrıldıktan sonra hem birbirlerine hem de mutlakiyet rejimine karşı yayınlar çıkarmaya başladılar. Daha sonra 1906 yılında Selanik’te kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Şam’da kurulan Vatan ve Hürriyet Cemiyeti İttihat ve Terakki ile birleşti (1907). Aynı yıl ikinci Jön Türk kongresinin toplanmasına karar verildi. Bu kongrede de istenilen fikir birliği sağlanamadı ve ancak mutlakiyet rejiminin yıkılması görüşünde mutabık olundu.¹³

1908 yılına gelindiğinde İttihat ve Terakki’ye sivil ve askeri katılmalar büsbütün çoğalmıştı. Öyle ki Balkanlar’da bulunan Üçüncü Ordu’ya mensup genç subayların tamamına yakını İttihatçılar teşkil ediyordu. Üst rütbeli subayların ise cemiyete girme gibi bir düşüncesi yoktu. Zaten genç subaylar da onlarla aynı yapı altında bulunmak istemiyorlardı. Çünkü ileride meşrutiyeti getirdiklerinde yönetimde sadece kendilerinin rol almasını arzuluyorlardı.

¹⁰ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-2010*, Der Yayınları, (İstanbul: 1979): 462.

¹¹ **Jön Türkler:** Türk siyasi şiirinde önemli bir yer teşkil eden İttihatçılar bazı şairler tarafından *II. Meşrutiyet*’i ilan etmesiyle göklere çıkarılırken bazı şairler tarafından da ülkeyi bir buhrana sokmaları sebebiyle yerilmiştir. Neyzen Tevfik ise şiirde bu iki durumu birden şiirine taşır. Meşrutiyet zaferi üzerine şu dizeleri kaleme alır:

*‘Lutf-ı Hak’la vatanın her yeri cennet gibidir
Bilmeyenler bunu timsâl-i cehâlet gibidir.’* (bkz., 287)

Ancak Neyzen Tevfik, Jön Türklerin gerçek hürriyeti getirmediği gibi tam aksine topluma karşı zorbalığını daha da artırdığını görünce durum tersine döner:

*‘Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak
Milletin on senedir olmuş idi mengenesi.’* (bkz., 267)

¹² Uçarol, a.g.e., 462.

¹³ A.g.e., 462-463.

Cemiyetin en faal üyeleri Talat Efendi, Enver Bey ve Niyazi Efendi idi. Bunlar gözüpek, birinci sınıf eylemci gençlerdi. O zamanlarda kıdemli yüzbaşı olan Mustafa Kemal bir ara cemiyete katılmış ancak hem cemiyetin zararlı faaliyetlerini gördüğünden hem de Enver Bey'in sultasına tahammül edemediğinden cemiyetten ayrılmıştır.

İttihatçılar meşrutiyeti getirmek için her yola giriştiler. Öyle ki birçok Müslüman katliamı gerçekleştiren Bulgar-Sırp-Yunan çeteleriyle anlaştılar ve Makedonya'da kendi isteklerini yapmayan Osmanlı Devleti görevlilerini öldürmeye başladılar.

Ancak İttihatçıların en ateşli propagandalarına sebep olan şey *Reval Görüşmeleri*'ydi (9-10.6.1908). İngiltere kralı VII. Edward ile Rus çarı II. Nikolay bugünkü Estonya'nın Reval şehrinde Almanya'ya karşı bir İngiliz-Rus ittifakı sağlamak için toplandılar. Bu görüşmeyi Almanlar'dan gizli tutmak için görüşmenin Makedonya reformları olduğunu yaydılar.¹⁴ Reval Görüşmeleri sonucunda İngiltere ve Rusya'nın Balkan sorununda fikir birliğine varması ve Balkan sınırının Anadolu'ya kadar getirilmesi isteği İttihat ve Terakki'yi endişeye sevk etti. Bu durum onları meşrutiyetin bir an önce ilan edilmesi için harekete geçirdi.¹⁵

Gizli bir örgüt olarak kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti alenen bir siyasi partiye dönüştü. Türkçü ve laik bir anlayış benimsedi. 1918 yılına gelindiğinde cemiyet kendini feshetme kararı aldı.¹⁶

Jön Türkler'de Fikrî Yapı: Jön Türkler siyasi arenada her ne kadar etkin olsa da bu teşkilatın hiçbir üyesi çok etkili bir ideoloji ya da siyasi fikir ortaya koyamamıştır. Bu sebeple onlar bu boşluğu iki şekilde kapatmaya çalışmışlardır. Bunlardan ilki Avrupa'da popülerize edilmiş siyasi fikirlerin etkisinde kalıp bu fikirleri kendi dünya görüşlerine entegre etme çabalarıdır. Diğerleri ise ihtilalci çevrelerin dışında ortaya çıkan siyasi ve sosyal görüşleri kabullenmek zorunda kalmalarıdır. Türkçülük hareketi bu durumun tipik bir örneğini sunar.¹⁷ Bu durum itibarıyla Jön Türklerin ideolojik kaynak yetersizliği, siyasi ve sosyal açıdan üzerinde durulması gereken önemli bir olgudur.

¹⁴ Öztuna, a.g.e., 572-574.

¹⁵ Uçarol, a.g.e., 462.

¹⁶ Abdullah İlgazi vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Gazi Kitabevi, (Ankara: 2009): 50.

¹⁷ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895-1908)*, İletişim Yayınları, (İstanbul: 2008): 24-25.

Ayrıca 19. yüzyılın sonlarında Avrupa’da çok geniş bir çevrede etkili olan siyasi ve sosyal fikirler ile Jön Türklerin yayımlarındaki bağ temel bir değerlendirme açısından önemlidir.¹⁸ Jön Türklerin fikri anlamda altyapı eksiliği içinde olmalarının temel sebebi ise Abdülhamit devrindeki istibdat ortamının entellektüel akımları ruhsuz ve omurgasız bırakmasıdır.¹⁹

Jön Türkler’de asıl tartışma konusu Batılılaşma ya da teşkilatın devamlılığını sürdürme çabası değildi. Teşkilat üyeleri devleti içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için Batı’ya yönelmenin bir gereklilik olduğu konusunda aynı kanaati taşıyordu. Ancak aynı fikirde oldukları konuda pürüzler de vardı. Bu da Batılılaşmanın kapsamı ve yöntemi olmuştu.²⁰ Bu sebeple Batı, Jön Türkler için bir amaç değil araç mahiyetinde kalmıştır. Sorun, Osmanlı Devleti’ni eski dönemlerine ulaştıracak bilim ve tekniğin Batı’dan ne şekilde ele alınacağıdır.²¹

Jön Türkler’de ideolojik anlamda ilk Türkçülük hareketinin tohumu 19. yüzyılın sonlarında atılır. Bunun ilk örneği 1893 yılında neşredilmeye başlanan İkdam Gazetesi ile başlar. Zira bu gazete yayın hayatına Türk sloganı ve bünyesinde Türkçülüğe sosyal açıdan bakan aydınlar ile başlamıştır.²² Diğer taraftan Jön Türklerin *Panislamizm* cereyanını savunduğu düşüncesidir. Bu durum şeklen kabul edilse bile onlar bu fikri isteyerek değil siyasi sistemin koşulları sebebiyle zorlama bir şekilde kabul etmişlerdir. Genel anlamda onlar kendi istekleriyle Osmanlılık fikrini savunmuşlar, Panislamizm’i araç edinmişlerdir.²³

Jön Türklerin ilk hali olarak gösterebileceğimiz *Yeni Osmanlılar*’ın hitap ettiği kitle devletin ideolojik hareketlerinden farklı bir yapıdaydı. Onlar daha çok Batı’ya yönelmiş ve Batı’nın fikirlerini kendisine şiar edinmiş aydınlara yönelmek ve onları ikna edebilmek amacındaydılar. II. Meşrutiyetle birlikte devlet yönetimini ele geçiren

---

¹⁸ A.g.e., 29.

¹⁹ A.g.e., 32.

²⁰ İlyas Söğütü, *Jön Türkler ve Türkiye’nin Batılılaşması*, C.11, S.1, (Eskişehir: 2010): 10.

²¹ A.g.e., 11.

²² Mardin, a.g.e., 65.

²³ A.g.e., 76.

Jön Türklerin amacı ise aydın zümrenin altında bulunan geniş tabakaya ulaşmak ve onları ikna edebilmektir. Ancak onlar bu amaçlarına kısmen ulaşabilmişlerdir.²⁴

Jön Türklerin ortaya koydukları ideolojik fikirlerde Batı'nın etkileri bulunduğu değinmiştir. Ayrıca onların görüşlerinde *Sosyal Darwinizm* izleri de görülür. Ancak Abdullah Cevdet istisna olmak üzere Jön Türkler fikri ideolojilerini yansıtan eserler ortaya koyamamışlardır.²⁵ Onların en çok etkisinde kaldıkları kavramlardan biri ise devlettir ancak devletin kurtarılması adına sergiledikleri millilik konusunda basit görüşlere sahip olmuşlardır.²⁶

Sonuç itibariyle Avrupa ile etkileşim sonucunda Batılı ideolojik ve siyasi fikirler onlarda etki uyandırmaya başlamış ancak bu etkileşimi istenilen düzeye Jön Türkler değil Osmanlı Devleti'nin sosyal ve siyasi yapısı ortaya çıkarmıştır.²⁷

1.1.3. II. Meşrutiyet Devri Siyasi Gelişmeleri

II. Abdülhamit'in 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet sistemini süresiz askıya alması ve bu durumun II. Meşrutiyet'e kadar devam etmesi sebebiyle bu döneme *İstibdat Devri*²⁸ denmiştir. Ancak 1905'te Rusya'da ve 1907'de İran'da meşrutî yönetime geçilmesinin ardından Osmanlı Devleti'nde de yönetim alanında bazı değişikliklere gidilme zorunluğuna ortaya çıktı.

²⁴ A.g.e., 149-150.

²⁵ A.g.e., 307.

²⁶ A.g.e., 309.

²⁷ A.g.e., 312.

²⁸ *İstibdat Devri*: 20. yüzyılın en önemli siyasi kavramlarından birini teşkil eden ve muhtelif şairler tarafından da şiire taşınan bu konu Abdülhamit ile birlikte çalışmamızda aynı başlıkta ele alınmıştır. İstibdat konusu nicelik olarak çok fazla yer tutmasa da nitelik bakımından önemlidir. İstibdat şiirlerinin en önemli tarafı ise şairlerin Abdülhamit devrindeki baskıcı tutuma karşı aldığı yerici ve aşağılayıcı tavidir. Nitekim Mehmet Akif *İstibdat* adlı şiirinde baskıcı devrin sona ermesinden sonra bile yaraların kolay kolay iyileşemeyeceğinden yakınır:

*‘Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd,
Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yâd!
Diyor ecdâdımız makberlerinden: Ey sefil ahfâd,
Niçin binlerce ma'sûm öldürürken her gelen cellâd,
Hurûş etmezdi, mezbûhâne olsun, kimseden feryâd?’* (bkz., 143).

İlk başta gizli bir cemiyet olarak kurulan İttihat ve Terakki daha sonraları aleni bir muhalif parti hüviyetinde siyaset sahnesine çıkmıştır. Bu cemiyet Balkanlar'da bulunan Üçüncü Ordu'nun genç subayları arasında hızlıca kabul görmüştür. İttihat ve Terakki gün geçtikçe hem siyasi hem de askeri zeminde kuvvet bulmuş, Selanik ve Manastır'daki yönetimlerde etkili olmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki'nin tüm bu teşebbüslerinin ardından II. Abdülhamit 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'i ilan etmek zorunda kalmıştır.

Ancak II. Meşrutiyetin²⁹ ilan edilmesi istenilen istikrarı getirmediği gibi birçok sahada da kayıplar yaşanmasına sebep oldu. Bunun sonucunda 5 Ekim 1908'de Bulgaristan, yine aynı tarihte Bosna Hersek ve 6 Ekim'de ise Girit Osmanlı Devleti'nden ayrıldığını açıkladı. Böylece Osmanlı Devleti yeni yönetim sistemiyle çok büyük toprak kayıplarına uğramış oldu.

II. Meşrutiyetin yönetim alanında önceki sistemden en önemli farkı ise bu dönemde çok partili sistemin uygulamaya konulması ve ülkede siyasi alanda çoksesliliğin ortaya çıkmaya başlamasıdır.³⁰

Bosna-Hersek'in Avusturya Tarafından İlhakı: Osmanlı Devleti meşrutiyeti ilan edip seçimlerle uğraşırken iki yerden darbe yedi. Bunlardan biri Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı diğeri ise Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesiydi.

Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetle birlikte gelen seçimler Bosna-Hersek'in de mecliste temsil edilmesi ve milletvekili çıkarmasına yol açacaktı. Bu da Avusturya'nın hiç istemediği bir durumdu. Çünkü bu vaziyette Bosna-Hersek'in Osmanlı ile olan

²⁹ **II. Meşrutiyet:** Üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alacağımız bu başlıktaki en önemli husus hürriyet tasavvurudur. Mehmet Akif'in bir şiiri istisna olmak üzere tüm şairlerin ortak paydada bulunduğu bu tema hem siyasi hem de şiire verdiği etki açısından önem taşır. Şiirlerde genel olarak Abdülhamit'in esaretinden kurtulan bir milletin yeni bir hayata merhaba demesi şeklinde işlenen II. Meşrutiyet her alanda hürriyeti insanlara hediye etmesi yönüyle belirtilir. Tahsin Nahit'in *On Temmuz Takdis Edelim* adlı şiirinde bu duruma vurgu yapılmaktadır:

*‘‘Hürriyet, adâlet ve müsâvât ve uhuvvet;
Biz işte bu dört cenneti bir anda kazandık,
Bir anda fecâatli ve müstakbelî nekbet
Bir korkulu rüyâ-yı muazzebden uyandık.’’* (bkz., 109)

³⁰ Nuri Yazıcı, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi*, Damla Matbaacılık ve Ticaret, (Konya: 1993): 8-9.

bağları güçlenecek bu da Avusturya'nın Bosna-Hersek üzerindeki emellerini gölgeleyecekti. Ayrıca Berlin Antlaşması'ndaki işgal hükümlerinin meclis tarafından değiştirilmesinden endişelenen Avusturya, Bosna-Hersek'i kesin olarak ilhak etmeye karar verdi.

Ancak bu duruma Osmanlı kadar tepki gösterecek diğer bir ülke Sırbistan idi. Çünkü Sırbistan'ın da Adriyatik'e inmek için Bosna-Hersek üzerinde emelleri vardı. Ayrıca Bosna'yı Osmanlı Devleti'nden koparmak Avusturya'dan koparmaya göre daha kolay olacaktı. Avusturya'nın, Sırbistan'ın bu olası tepkisine karşı Rusya ile anlaşma yoluna gitmesi en mantıklı çözüm gibi görünüyordu. Rusya ise o sıralar Japonya yenilgisi ile sarsılmıştı. Avusturya'dan gelebilecek bir anlaşmaya hayır deyip yeni bir savaşı göze alamazdı.

Tüm siyasi ve diplomatik ortamı hazırlayan Avusturya 5 Ekim 1908 günü Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini duyurdu. Bu duruma en çok Osmanlı Devleti ile Sırbistan tepki gösterdi. Osmanlı Devleti'nde halk Avusturya mallarını boykot etti. Sırbistan'ın tepkisi ise Osmanlı Devleti'nden daha fazla olmuştu. Öyle ki Sırbistan Avusturya'ya karşı bir ölüm kalım savaşı hazırlığındaydı. Avusturya da olası bir savaş için Sırbistan sınırına askeri yığınağa başladı. Rusya ise Sırbistan'ın bu durumu kabullenmesini tavsiye etti. Çünkü Avusturya'yı karşısına alması demek Almanya'yı da karşısına almak demek olacaktı. Bu da Rusya'nın hiç istemediği sonuçlar doğurabilirdi.

Osmanlı Devleti Bosna-Hersek'in ilhakı karşısında hiçbir Avrupalı devletten yardım alamayınca Avusturya ile anlaşmaya gitti ve 2.5 milyon altın lira karşılığında Bosna-Hersek'i Avusturya'ya terk etmek zorunda kaldı.³¹

Bulgaristan'ın Bağımsızlığını İlan Etmesi: 1878 yılında prenslik olan Bulgaristan 1885 yılından itibaren Avusturya'ya yakınlık göstermeye başlamıştı. Çünkü Bulgaristan'ın bağımsızlık düşüncesi Avusturya tarafından da kabul görüyordu. Ayrıca Sırbistan'ın ortak düşman olması Bulgaristan'ın işini daha da kolaylaştırıyordu. Bulgar Prensi Ferdinand Avusturya'ya giderek hükümet yetkilileriyle temasa geçti. Bu görüşmeler sonucunda Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak edeceği gün Bulgaristan'ın da bağımsızlığını ilan etmesi kararına varıldı. Nitekim bunu gerçekleştirdiler ve 5 Ekim

³¹ Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Sevinç Matbaası, (Ankara: 1964?): 313-319.

1908 günü Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Osmanlı Devleti ilk başta bu duruma karşı çıktıysa da Rusya'nın kendisinden alacaklarına karşılık Bulgaristan'ın bağımsızlığı kabullenmek zorunda kaldı.³²

Arnavutluk'un İsyanı ve Bağımsızlık İlanı: İttihat ve Terakki üyeleri devlet idaresinde çok büyük ve telafisi mümkün olmayan hatalara düşmüşlerdi. Önemli valiliklere de meslekten yetişmiş tecrübeli devlet adamları yerine genç ve kabiliyetsiz İttihatçılar'ı atamışlardı. Kosova Valiliği'ne de İttihatçı Mazhar Bey getirilmişti.

Mazhar Bey Üsküp'ü imar etmeye girişti. Masrafları da halktan çıkarmaya çalıştı. Zaten siyasi yönden bunalımda olan bu bölgeye bir de böyle vergilerin binmesi halkın isyan etmesi için yeterli olabilirdi. Nihayetinde Arnavutlar isyan girişimine başladı. Bu isyan hareketine karşılık Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa 82 piyade taburuyla bölgeye gitti. İsyanı teşebbüs etsin etmesin tüm halkın silahlarını toplattı ve isyancılara kötü muamelelerde bulundu. Bu durum onların haysiyetlerine dokununca isyana destek vermeyenler dahi ayaklandı ve isyan daha da büyüdü. Osmanlı Devleti'ne karşı başatılan bu ayaklanma Arnavutluk'un bağımsızlığına kavuşmasına kadar devam etti.³³

15. yüzyılda Osmanlı topraklarına katılan Arnavutluk'ta ilk ciddi isyan girişimleri 1878 Berlin Antlaşması sonrasında meydana geldi. Müslüman ve Hristiyan Arnavutlar birleşerek *Arnavutluk Cemiyet-i İttihâdiyesi* adlı bir örgüt kurdular ve Osmanlı Devleti'ne karşı silahlı direnişe geçtiler.³⁴

Osmanlı toplumunda özel yerleri bulunan Arnavutlar II. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki'nin kendilerine karşı gösterdiği tutum ve davranışları gerekçe göstererek Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandılar. Savaş devam ederken isyan halinde bulunan Arnavutlar İsmail Kemal önderliğinde 29 Kasım 1912'de bağımsızlıklarını ilan ettiler.³⁵

³² Ahmet Eyicil, *Siyasi Tarih*, Akid Yayıncılık, (Ankara: 1991): 205-206.

³³ Tektaş, a.g.e., 1077-1078.

³⁴ Uçarol, a.g.e., 509.

³⁵ A.g.e., 509.

31 Mart Vakası: İttihatçılar kendilerine muhalif olanları vatan haini ilan edip partizanlık yapmaya başlamıştı. Kendi taraflarında olmayan devlet memurlarının tasfiyesi için her yolu mübah sayıyorlardı. Zaten iki nazır onların taraftarıydı ve en önemlisi Sadrazam Said Paşa İttihatçı olmamasına rağmen onlara yaranmak için her türlü oyunu sergiliyordu.

İttihatçılar ve onları destekleyen yabancı güçler Abdülhamit'i yönetimden indirmek için anlaştı. Tek engel ise İstanbul'da bulunan Birinci Ordu idi. Devletin en önemli gücü olan ve çok iyi bir savaş kabiliyetine sahip olan Birinci Ordu padişaha bağlı idi. Daha da önemlisi İttihatçılar'ın elinde olan Üçüncü Ordu'ya karşı idi. İttihatçılar kendilerince meşrutiyeti korumak için Selanik tümeninden *Avcı Taburları*'nı İstanbul'a yolladılar.

*31 Mart Vakası*³⁶ denen ve miladi 14 Nisan 1909'da vuku bulan ayaklanmayı İstanbul'a sevk edilen bu Avcı Taburları gerçekleştirdi. Başlarında tek bir subay olmadan başçavuş ve çavuşlar nezdinde slogan atarak ayaklanan bu birlikler istedikleri kişi zannederek Adliye Nazırı Nazım Paşa'yı, Lazkıyye milletvekili Şekib Arslan Bey'i ve Asar-ı Tevfik zırhlısı kaptanı Ali Kabuli Bey'i öldürdüler ve böylece düzensizliği iyice büyüttüler.

İttihatçıların kurdukları düzen istedikleri gibi işliyordu. Abdülhamit'i indirmek için sona yaklaşmıştı. *Hareket Ordusu* adı verilen ve Selanik'te toplanan bu kuvvetin yapısını Üçüncü Ordu'nun çok az bir kısmı ile birlikte Sırp, Bulgar ve Yunan çeteleri teşkil ediyordu. Hareket Ordusu'nun Mahmut Şevket Paşa komutasında İstanbul'a geleceğini haber alan Birinci Ordu generalleri derhal Abdülhamit'in makamına çıkarak Hareket Ordusu'nu durdurmak için izin istediler. Ancak Abdülhamit kesinlikle onlara karışmamalarını söyledi. Çünkü böyle bir ortamda kardeş kanı akmasının geri dönülmez felaketlere yol açacağını iyi biliyordu. Hatta Abdülhamit Üçüncü Ordu komutanı Nazım

---

³⁶ **31 Mart Vakası:** Bu konu Türk siyasi tarihinde çok önemli bir yer teşkil etmesine rağmen Türk şiirine bu başlıkta yansımamıştır. Ancak bu vakada İttihatçılar ön planda olduklarından dolayı şiirde genel olarak bu vaka yerine İttihat ve Terakki Cemiyeti ve bu cemiyete mensup karakterler bazı şairler tarafından hem olumlu hem de olumsuz manada şiirde ele alınmıştır.

Paşa ile beraberindeki paşalardan Hareket Ordusu'na silah çekilmeyeceğine dair yemin bile almıştı.³⁷

İstanbul'a rahatça giren Hareket Ordusu birer birer kışlaları ele geçirdi. Sıra Abdülhamit'in ikamet ettiği Yıldız Sarayı'na gelmişti. Sırf Abdülhamit'i indirmek için tasarladıkları *31 Mart Vakası*'nın sonuna yaklaşılmıştı. Abdülhamit'i hal' etmek için isyanı onun çıkartmış olduğunu lanse ettiler. Daha sonra hal' tebliği için aralarında Yahudi milletvekili Karosso'nun da bulunduğu dört kişilik heyet Abdülhamit'e gönderildi ve kendisinin tahttan indirildiği beyan edildi. Bu gelişmenin ardından padişah sürgüne yollandı.³⁸

Trablusgarp Savaşı: Tüm dünyadaki büyük devletler arasında ortaya çıkan sömürge yarışında epeyce geri kalan İtalya ekonomik alanda diğer güçlü Avrupalı devletler seviyesine gelme hayali taşıyordu. Bunun için en ideal yer olarak kendisine Kuzey Afrika'yı hedef seçti. Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan bu topraklar zaten güçlü bir şekilde savunulamayacak bir durumda olduğundan İtalyanlar için kolay bir hedef teşkil ediyordu.³⁹

1911 yılında İtalya Trablusgarp'a çıkınca Osmanlı Devleti bu duruma seyirci kalmadı. Ancak deniz kuvvetlerinden de yoksundu. Bu yüzden Osmanlı subayları Mısır üzerinden Trablusgarp'a geçip yerel halkı teşkilatlandırdı. Aralarında Mustafa Kemal'in de bulunduğu bu genç subaylar İtalyanlar'a karşı önemli başarılar elde etti. Ancak Balkan Savaşları'nın patlak vermesi üzerine geri çağrıldılar.

1912 yılında İtalyanlarla *Uşi Antlaşması* yapılarak Trablusgarp⁴⁰ ve geçici olmak şartıyla On iki Ada İtalyanlar'a bırakıldı.⁴¹

³⁷ Öztuna, a.g.e., 579-581.

³⁸ Samiha Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, Kubbealtı Neşriyat, (İstanbul: 1975): 681-682.

³⁹ Mehmet Ali Ünal ve Ahmet Halaçoğlu, *Türk İnkılabı ve Atatürk İlkeleri*, Kardelen Kitabevi, (Isparta: 1998): 67.

⁴⁰ **Trablusgarp:** Bu tema Türk şiirinde sadece Ali Ulvi Elöve tarafından ele alınmıştır. Ancak bu ele alınış Trablusgarp Savaşı ile doğrudan olmayıp bu savaş neticesinde uyanan milli hissiyat şeklinde terennüm etmiştir. Bu şiirde şair çok küçük yaşta askere giden gencin babasıyla vedalaşması ve vatan uğrunda şehit olmayı arzulamasını işler:

Birinci Balkan Savaşı: Osmanlı Devleti'ndeki iç karışıklıklar dış politikada da ağır tahribatlara yol açıyordu. Küçük Balkan devletleri dahi Osmanlı Devleti'nin bulunduğu zayıf durumdan faydalanıp toprak koparma amacı güdüyordu. Osmanlı Devleti Trablusgarp Savaşı ile meşgul iken 1912'de Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ harekete geçip Osmanlı Devleti'ne saldırdı.⁴² Ancak Osmanlı ordusunun Balkanlar'daki bir bölümü terhis edilmişti. Bu savaşta çok ağır yaralar alan Osmanlı Devleti birkaç il hariç Batı Trakya'dan çekilmek zorunda kaldı ve bu çekiliş Çatalca bölgesine kadar devam etti. Bu durumu değerlendirmek isteyen Arnavutluk 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etti. Balkan devletleri elde ettikleri kazanımları paylaşma konusunda anlaşmaya varamayınca büyük devletlerin aracılığıyla 17 Aralık 1912'de *Londra Barış Konferansı* tertip edildi.⁴³

Bu anlaşmaya göre: Midye-Enez hattı Bulgaristan ile sınır kabul edilecek. Edirne ve Trakya Bulgaristan'a, Girit, Selanik ve Güney Makedonya Yunanistan'a, Kuzey ve

---

Osmanlı – İtalyan Harbi Münasebetiyle...

*'Ey gaziler, yol göründü yine garip serime
Baba artık Tosun baksın size, benim yerime;
Devlet beni istiyormuş: cenk açılmış düşmana;
Kefenimi bulamağa gidiyorum al kana.
Bizim şanlı bayraklara düşman dikmiş haçını;
Yolmuş nice erkek kadın sakalını, saçını;
Beşikteki çocukları, doğuracak anayı
Kesmiş; şimdi geçecekmiş güya Çanakkale'yi.
Ahdım olsun: ben alayım milletimin öcünü.
Ölmeyeyim öldürmeden ikisini, üçünü.'* (bkz., 270-271)

⁴¹ Ünal ve Halaçoğlu, a.g.e., 68

⁴² ***Birinci Balkan Savaşı:*** Bu savaşta alınan mağlubiyetin tesiri siyasi şiire acı ve üzüntü şeklinde yansımıştır. Özellikle de bu acıyı yaşatanların Osmanlı Devleti'nden ayrılan küçük devletler olması bu acıyı derinleştirmiştir. Süleyman Nesib, Necmettin Halil Onan ve Enis Behiç Koryürek'in ele adığı bu temada düşünce ortaktır. Enis Behiç *Balkan İnhizamı* olarak betimlediği bu mağlubiyet karşısında hissiyatını şu şekilde terennüm ediyor:

*'Vatan, inle duysun bu taş kalbimiz!
Vatan lânet eyle bu evlâda sen!
Bu evlâda lânet ki zillet mü'ciz,
Adâlet bu evlâdı affetmemen.'* (bkz., 401)

⁴³ Fevzi Demir vd., *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Mersin Üniv. Yayınları, (Mersin: 2002): 47.

Orta Makedonya Sırbistan'a ve Silistre de Romanya'ya verilecek. Osmanlı Devleti ise daha önce bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk'un statüsünü kabul etmek zorunda kalacaktı.⁴⁴

Bâb-ı Âli Baskını: Balkan Savaşları'nın doğurduğu en önemli sonuçlardan birisi de Bâb-ı Âli baskımıdır. İttihat ve Terakki Partisi içinde subayların partiye dâhil edilmesi ve tekrar meşrutî yönetime geçilmesi en önemli gündem maddeleriydi. Bunda başarılı olundu ve II. Abdülhamit'in meşrutiyeti tekrar geri getirmesi sağlandı. Bazı subaylar daha da ileri giderek hükûmeti yönetme girişiminde bulundu ve hükûmeti değiştirmek için ayaklanma çıkardı. Balkan Savaşları'ndaki yenilginin ardından Osmanlı Hükûmeti'nin bazı toprakları düşmana bırakacağı iddiaları üzerine harekete geçen İttihat ve Terakki üyeleri 23 Ocak 1913'te Bâb-ı Âli'de Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı öldürüp Sadrazam Kamil Paşa'dan da istifa etmesini istediler.⁴⁵

Ülke yönetimini zorla ele geçiren ve ipleri elinde tutan İttihat ve Terakki sindirme politikası izlemiş ve baskı dönemini başlatmıştı.⁴⁶ Ayrıca devleti ihtirasları yüzünden Birinci Dünya Savaşı'na sokacaklardı.

İkinci Balkan Savaşı:⁴⁷ Birinci Balkan Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nden toprak kazanan Balkan devletleri paylaşımında anlaşmaya varamadılar. Bulgaristan'ın elde ettiği topraklar sonucu büyük bir devlet haline gelmesini kabul etmeyen Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Karadağ birleşerek Bulgaristan'a savaş açtı. Bu savaş sonucunda Bulgaristan mağlup oldu. Bu durumu fırsata dönüştürmek isteyen Osmanlı Devleti ise hemen harekete geçerek Edirne'yi geri aldı.⁴⁸

⁴⁴ A.g.e., 48.

⁴⁵ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi I*, Bilgi Yayınevi, (Ankara: 1991): 33.

⁴⁶ A.g.e., 34.

⁴⁷ **İkinci Balkan Savaşı:** Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nin Balkan devletlerine karşı galibiyet elde etmesi ve Edirne'yi geri alması üzerine Süleyman Nesib bir şiirinde memnuniyetini şu şekilde ifade ediyor:

'Kahraman ordu! Haddi aşmışlar

Karabağ, Sırbıye, Yunan, Bulgar...

Bir tokatla fakat umûmu susar.' (bkz., 86)

⁴⁸ Ünal ve Halaçoğlu, a.g.e., 70.

1.1.3.1. Birinci Dünya Savaşı⁴⁹

Savaşın Nedenleri: Birinci Dünya Savaşı'nın ana sebepleri *Fransız İhtilali* ve bunun meydana getirdiği siyasi ortamdır. Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan fikirler devletlerarası etkileşime yön vermiştir. Bu ihtilalle ortaya çıkan milliyetçilik hareketleri çok uluslu devletleri derinden sarstı ve yeni kimliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet verdi. Çok uluslu Balkanlar bu durumdan en fazla etkilenen yerlerin başını çekti ve Avrupa siyasetinde kritik noktayı teşkil etti. Zaten Birinci Dünya Savaşı'nı fiili olarak başlatan olay bu bölgede vuku buldu.

Sanayileşme ile birlikte geniş alanlara yayılan sömürgecilik Afrika ve Asya gibi kıtalarda Avrupa ve Asyalı devletlerin çatışmasına sebep oldu. 19. yüzyılın son çeyreğinde Almanya'nın giderek güçlenmesi ve dengeleri değiştirme ihtimali İngiltere için bir tehditti. Çünkü İngiltere'nin sömürgeleri denizde de giderek güçlenen Almanya tarafından hedef olabilirdi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdı Ferdinand'ın Saraybosna'da öldürülmesi Birinci Dünya Savaşı'nı fiilen başlatmış oldu. Birbirine savaş ilan etmeleri ve bunun diğer devletlerde de zincirleme devam etmesi savaşın kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılmasına neden oldu.⁵⁰

Savaşın Başlaması ve Blokların Oluşumu: Birinci Dünya Savaşı'nın ani sebebini Avusturya veliahdının Bosna-Hersek ziyaretinde bir Sırp tarafından öldürülmesi teşkil etti. Bu olay sonrasında Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etti. Rusya, Sırbistan'ın Almanya ise Avusturya'nın arkasında yer aldı. Bu durum Avrupa'yı bir hafta içinde dünya savaşına sürükledi.

Suikast olayının ardından Avusturya 23 Temmuz 1914'de Sırbistan'a 48 saat süreli bir ultiatom verdi. Bu ultiatomda Avusturya aleyhtarı subayların azledilmesi

⁴⁹ **Birinci Dünya Savaşı:** Bu tema kuşkusuz çalışmamızın en önemli başlıklarından biridir. Çünkü Birinci Dünya Savaşı Türk siyasi şiirinde birçok konunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Siyasi, askeri, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda tüm dünyayı derinden etkileyen dünya savaşı Osmanlı Devleti'nde de ağır tahribatlara yol açmıştır. Türk siyasi şiirinde Birinci Dünya Savaşı'nı etkileri bağlamında incelediğimizde ise ortaya hacimce çok fazla şiir ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu tema birçok başlık altında ele alınmıştır. Çok fazla şair tarafından ele alınan bu temada ortaya çıkan alt başlıktaki siyasi kavramlar şu şekildedir: *Vatan, Millet, Türklük/Türkçülük, Türk Askeri ve Şehitlik, Türk Bayrağı, Çanakkale Savaşı, 1918 Mütarekesi, İşgaller ve Zulüm.*

⁵⁰ Mustafa Yılmaz vd., *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, (Ankara: 1998): 108.

ve kendilerine bilgi verilmesi isteniyordu. Ancak Sırbistan bu konuda Avusturya'ya kesin bir garanti vermediğinden dolayı Avusturya Sırbistan ile tüm diplomatik ilişkileri kesti ve 28 Temmuz 1914'de Belgrad'ı bomba yağmuruna tutarak savaşı başlattı.

İngiltere savaşı durdurmak için diplomatik ataklara başvurdu. Bu girişimler sonuçsuz kalınca Rus çarı 31 Temmuz'da seferberlik ilan etti. Bu seferberlik ise Almanların hesaplarına ters düşüyordu. Bunun için Almanya Rusya'ya bir ultiatom verip seferberliğin kaldırılmasını istedi. Almanya 12 saat süreli bu ultiatoma cevap alamayınca 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya savaş ilan etti. Rusya'nın seferberliği Fransa'ya da harekete geçirdi ve Fransa seferberlik ilan etti. Almanya Fransa'dan da seferberliği kaldırmasını istedi. Fransa da kesin bir cevap vermeyince Almanya Fransa'ya da savaş ilan etti.

Şimdi Almanya iki cepheli savaşa girmişti. Niyeti önce Fransa'yı mağlup edip sonra Rusya'ya yönelmekti. Fransa'ya girmek için ise Belçika'dan geçmesi gerekiyordu. Bunun için Belçika'dan bir geçit istedi. Belçika bu durum karşısında İngiltere'ye danışıp Almanların bu isteğini reddedince Almanya 4 Ağustos'ta Belçika'ya da savaş ilan etti. Almanya'nın bu savaş ilanı İngiltere'yi harekete geçirdi. Aynı gün İngiltere Almanya'ya savaş ilan etti. Avusturya da 6 Ağustos'ta Rusya'ya savaş ilan ederek Almanya'nın yanında yer aldı.⁵¹

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Katılması: Birinci Dünya Savaşı başlangıcında Osmanlı Devleti tarafsızlığını ilan etmiş durumdaydı. Ancak bu dönemde Alman taraftarlığı ve Almanya'nın yeni cephele açarak yükünü hafifletme isteği gibi nedenlerden dolayı Almanya Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesini istiyordu. Diğer taraftan Osmanlı Devleti savaşı kazandıkları takdirde kaybettikleri toprakları geri kazanma ihtimalini düşünüyordu.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle Almanya'nın doğudaki cephelelerinin yükü hafifleyecek ve İngiltere'nin sömürgeleri de Almanya'nın istediği şekilde savaş alanlarına girecekti. Böylelikle sömürgeleri ele geçirip ekonomik anlamda çok büyük avantajlar sağlamış olacaktı.

---

⁵¹ Armaoğlu, a.g.e., 412-417.

Almanlar ayrıca padişahın cihat yetkisini de kullanmak istiyordu. Böylece Batı bloğunun sömürgelerindeki Müslüman toplulukları ayaklandıracak vaziyeti kendi lehine çevirmek isteyecekti. Savaş başladıktan sonra Almanya ile Osmanlı Devleti arasında bir dostluk anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre:

- 1) Avusturya ve Sırbistan herhangi bir anlaşmazlık durumu ortaya çıkarsa tarafsız kalacak.
- 2) Eğer Avusturya ve Almanya Rusya ile savaşmaya mecbur kalırsa Osmanlı Devleti de savaşa girecek.
- 3) Almanya Osmanlı Devleti'ni koruma garantisi verecek.
- 4) Osmanlı Devleti ordusunun bir bölümü Alman generaller tarafından komuta edilecek.

Anlaşma sağlandığı esnada İtilaf Devletleri'nden kaçan iki Alman savaş gemisi zor durumda kalınca Osmanlı sularında sığındı. Osmanlı Devleti de bu durum karşısında gemileri satın aldığını açıkladı. Ancak daha sonra bu iki gemi Rusya'nın limanlarını bombardımana tutunca Osmanlı Devleti fiilen Birinci Dünya Savaşı'na girmiş oldu.⁵²

İtalya'nın Savaşa Katılması: Almanya, Avusturya'nın İtalya ile iyi geçinmesini istiyordu. Çünkü İtalya'nın desteğini alma niyetindeydi. Avusturya ise Almanya'nın uyarılarını dikkate almayarak Sırbistan'a savaş açtı. Durum böyle olunca Almanya ile Avusturya İtilaf Devletleri'ne savaş ilan etmiş oldu. Bu gelişmelerin üzerine İtalya tarafsızlığını ilan etti. Ancak hangi taraftan daha çok alabileceğini hesap edip ona göre karar verecekti.

İtalya, Avusturya ile çıkarlarının çatışması sebebiyle Almanya-Avusturya ittifakına sıcak bakmıyordu. İtilaf Devletleri ile görüşmelere başlayan İtalya On iki Ada, Antalya ve çevresi, Adriyatik ile Trablusgarp'ın kendisine garanti edilmesi üzerine 20 Mayıs 1915'te Avusturya'ya savaş ilan ederek fiilen Birinci Dünya Savaşı'na girmiş oldu.⁵³

⁵² Yazıcı, a.g.e., 12-13.

⁵³ Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ege Üniv. Basımevi, (İzmir: 1984): 77-78.

Bulgaristan'ın Savaşa Katılması: Bulgaristan, Balkan Savaşları'nda kaybettiği toprakları geri alma düşüncesi içerisindeydi. Bu yüzden Avusturya ile yakınlaşp çıkar çatışmaları yaşadığı Sırbistan'a düşmanca tavır sergiliyordu. Ayrıca İttifak Devletleri Bulgaristan'ın kendi yanlarında savaşa girmesini istiyordu. Çünkü Bulgaristan, Almanya ile Osmanlı Devleti'nin kara bağlantısını oluşturduğundan lojistik destek sağlayabilirdi.⁵⁴

Her iki blok da kendi çıkarları gereği Bulgaristan'ın kendi yanlarında savaşa girmesini istiyordu. Ancak Bulgaristan savaşın seyrini takip ediyor ve hangi tarafın daha kazançlı çıkacağını hesap ediyordu. Çanakkale'de İtilaf Devletleri'nin hezimete uğraması üzerine Bulgaristan seçimini yaptı ve İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girme kararı aldı.⁵⁵

Bulgaristan savaşa girmesine karşılık Sırbistan topraklarındaki Makedonya'yı alacaktı. Bu yüzden İttifak Devletleri'yle antlaşma imzalayarak 14 Ekim 1915 günü Sırbistan'a savaş ilan etti ve Birinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmış oldu.⁵⁶

Romanya'nın Savaşa Katılması: Romanya savaş başlayınca tarafsızlığını ilan etmişti. Ancak 1915 yılından itibaren Rusya'nın baskısına maruz kaldı. Bu sebepten dolayı Rusya, Balkanlar'da üstünlük elde etmek için Romanya'yı kendi yanına çekmek istiyordu. Ancak Romanya bu duruma rağmen mukavemet göstererek Çanakkale Savaşı'nın sonucunu beklemeye karar verdi.

Romanya'da bu durum 1916 yazına kadar sürdü. Sonrasında İtilaf Devletleri'ne karşı bir eğilim gösterdi. Romanya, Rusya ve Fransa ile savaşa katılma şartları konusunda görüşmelere başladı. Bu devletlerle anlaşma sağlayarak Transilvanya, Bukovina ve Banat'ın Romanya'ya verilmesi kararlaştırıldı. Bu antlaşmayla Romanya 28 Ağustos 1916'da İtilaf Devletleri'nin yanında yer aldı. Ancak ordusunun yenilgileri Romanya'yı güç duruma düşürdü. İtilaf Devletleri'nin zaferi sayesinde kendisini kurtarabildi.⁵⁷

---

⁵⁴ Eyicil, a.g.e., 189.

⁵⁵ A.g.e., 189.

⁵⁶ A.g.e., 189-190.

⁵⁷ Armaoğlu, a.g.e., 438-440.

Yunanistan'ın Savaşa Katılması: Yunanistan'ın savaşa girme konusu Türk tarafını yakından ilgilendiriyordu. Savaşın başlamasından 1917 yılına kadar savaşa girmeyen Yunanistan'da Başbakan Venizelos savaş yanlısı olmasına rağmen Yunanistan kralı savaşa karşı çıkıyordu. Venizelos tutumunu değiştirmeyince kral onu görevinden azletti. Bunun üzerine Venizelos ayrı bir hükûmet kurarak ayaklanma çıkardı. İtilaf Devletleri Atina'ya girince kral görevinden çekildi ve Venizelos yeni kabineyi kurarak Yunanistan'ı İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa sokmayı başardı.⁵⁸

Amerika Birleşik Devletleri'nin Savaşa Katılması: 1916 yılında Avrupa'da İtilaf ve İttifak Devletleri birbirlerine karşı üstünlük sağlayamıyordu. İngiltere'nin Almanya'yı denizden kuşatmasına karşılık Almanya'da İngiltere'ye karşı denizaltı savaşı başlattı.

Amerika ise Almanya'nın bu hareketine sert tepki gösterdi. Çünkü içinde Amerika vatandaşlarının bulunduğu bazı gemiler Almanlar tarafından batırıldı. Almanya bu olayların bir daha yaşanmayacağı garantisini verince Amerika tepkisinin seviyesini düşürdü. Ancak Mart 1917'de Almanların iki Amerikan ticaret gemisini batırması ilişkileri kopardı. Amerika Birleşik Devletleri Almanya'ya savaş ilan etti.⁵⁹

İngiliz-Fransız ve Rus Anlaşması: Osmanlı Devleti savaşa girdikten sonra Rusya için açık denizlere inme ana amaç haline geldi. İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale'ye saldırıları müttefik olmalarına rağmen Rusya'yı kuşkulandırmıyordu. Çünkü Boğazlar'a hâkim olabilecek bir İngiltere savaştan sonra burayı Ruslar'a vermeyebilirdi. Bu yüzden Çanakkale Savaşı devam ederken Rusya savaştan sonra Boğazların kendisine verilmesini müttefiklerine kabul ettirdi. Anlaşmaya göre İstanbul dâhil Midye-Enez sınırından Sakarya Nehri'nin döküldüğü yere kadar olan yerler Ruslar'a verilecekti.⁶⁰

Londra Anlaşması: *Londra Anlaşması* İngiltere, Fransa ve Rusya'nın İtalya ile imzaladığı anlaşmadır. Bu anlaşmanın amacı ise İtilaf kevvetlerinin İtalya'yı kendi saflarına çekmek istemeleriydi.

Bu anlaşmaya göre:

⁵⁸ Aybars, a.g.e., 95-96.

⁵⁹ Uçarol, a.g.e., 567-568.

⁶⁰ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, (Ankara: 1989): 380-381.

- 1) Geçici olarak İtalya'ya verilen On İki Ada tamamen İtalya'nın olacak.
- 2) Osmanlı Devleti'nin paylaşılması durumunda Akdeniz'de İtalya'ya pay verilecek.⁶¹

Sykes-Picot Anlaşması: Bu anlaşmaya göre Adana ve Mersin de dâhil olmak üzere Suriye'nin tüm kıyı şeridi Fransa'ya verilecek, Ortadoğu'nun geri kalan kısmında ise bir Arap devleti kurulacaktı. Irak'ın güney kısmı ise İngilizler'e verilecekti. Ancak 1917 yılında Çarlık Rusyası'nın dağılması ve yeni yönetimin tüm gizli belgeleri açıklaması yapılan düzenlemeleri işlevsiz kıldı.⁶²

St. Jean de Maurienne Anlaşması: İlk başta gizli tutulan *Sykes-Picot Anlaşması* aşikâr olunca İtalya kendisine verilecek olan toprakların belirlenmesini istedi. Bunun üzerine *St. Jean de Maurienne Anlaşması* imzalandı. Bu anlaşmaya göre Antalya, Menteşe, Konya'nın bir bölümü ile İzmir'in kuzeyi İtalya'ya bırakılacaktı.⁶³

Petrograd Protokolü: Bu protokole göre Rusya'nın İngiliz-Fransız anlaşmasını kabul etmesine karşılık Boğazlar'la birlikte Trabzon'a kadar olan Doğu Karadeniz kıyıları ve Doğu Anadolu Rusya'ya verilecekti.⁶⁴

Kafkas ve Doğu Anadolu Cephesi: Başkomutan vekili Enver Paşa komutasındaki 189.562 kişilik ordu Sarıkamış Harekâtı⁶⁵ için görevlendirilmişti. Harekâtın amacı Ruslar'ı arkadan çevirerek Batum ve Kars'ı geri almaktı. Ancak bu girişim iyi

⁶¹ Nil Türker Tekin, *Ana Hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Çantay Kitabevi, (İstanbul: 2001): 47.

⁶² Yılmaz vd., a.g.e., 53.

⁶³ Turan, a.g.e., 33.

⁶⁴ Nuri Cankurt, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi*, Star Ofset, (Konya: Tarihsiz): 34.

⁶⁵ **Sarıkamış Harekâtı:** Türk siyasi tarihinde önemli olaylardan birini teşkil etmesine karşın siyasi şiirde pek fazla ele alınmamıştır. Sadece Arif Nihat Asya ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in değindiği bu temayla ilgili iki şiir mevcuttur. Arif Nihat Asya'nın *Sarıkamış Şehitleri'ne* adlı şiiri:

‘İçlenmeyin nişânımız yok! diye...

Ki Allahüekber dağı, taşınız!

Açılın kırların çiçeği olup

Ve kuşları olup cıvıldaşınız!’ (bkz., 127).

planlanmamıştı. Bu yüzden açlıktan ve soğuktan yaklaşık 60 bin şehit verildi. Türk kuvvetleri 9 Ocak 1915'te geri çekilmek zorunda kaldı.⁶⁶

Çok ağır kayıplar veren Osmanlı Devleti karşısında Ruslar karşı saldırıya geçti ve Erzurum, Muş, Bitlis, Van ve Trabzon'u ele geçirdi. Ancak bu ilerleyişleri durduruldu ve Muş ile Bitlis geri alındı.⁶⁷

Irak Cephesi: İngilizler Hindistan ile deniz bağlantısını kurmak ve Alman tehditini ortadan kaldırmak amacıyla Irak Cephesi'ni açmıştır. İngilizler Bağdat'ı ele geçirip Kerkük'e kadar ilerlemişlerdir. Bu ilerleme karşısında Osmanlı kuvvetleri mukavemet gösteremeyince bu cephede bir başarı sağlanamamıştır.⁶⁸

Kanal Cephesi: Osmanlı birlikleri Cemal Paşa komutasında İngilizlerin egemenliğinde bulunan Mısır ve Süveyş Kanalı'na 1915'te harekât düzenledi. Ancak başarılı bir sonuç alınamadı. 1916 yılında ikinci bir kanal harekâtı planlandı. Ancak bu arada İngilizlerin kışkırtmasıyla Mekke Emiri Şerif Hüseyin Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandı. Ordunun bir bölümü isyanı bastırmak için Hicaz'a gönderildi. Geri kalan birlikler ise Gazze civarında savunma hattı oluşturdu. İngilizler bu hatta saldırıya da başarılı olamadılar. Ancak 1917 yılındaki büyük bir taarruzda Kudüs'ü ele geçirdiler.⁶⁹

Çanakkale Cephesi:⁷⁰ Birinci Dünya Savaşı'nın kaderini en çok etkileyen cephe olmuştur. İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin merkezi durumundaki İstanbul'u alarak

⁶⁶ Uçarol, a.g.e., 577.

⁶⁷ Türker Tekin, a.g.e., 41.

⁶⁸ Cankurt, a.g.e., 30.

⁶⁹ Demir vd., a.g.e., 61.

⁷⁰ **Çanakkale Cephesi:** Bu konu hakkında küçük ama önemli bir ayrıntıya değinmek istiyoruz. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Abdülhamit'in ardından gelen padişahların hiçbir etkisinin olmayışı, İttihat ve Terakki'nin her alanda tek başına karar alabildiği bir gerçeklik mevcuttu. Padişahlık sembolik bir makam ve padişahlar da bu sembolik makamın baş aktörü olmaktan öteye geçememişlerdir. Nitekim Mehmet Reşat'ın yazdığı aşağıdaki şiirde de devlet yönetimindeki sembolik makam gerçeği gözler önüne serilmektedir:

*'Haberim yoktu olup bitmiş olan şeylerden,
Mesnevîler okuyordum oturup ezberden,
Bir de baktım ki haber geldi bizim Enver'den,
Savlet etmişti Çanakkaleye bahr ü berden*

Türkler'i saf dışı bırakma ve Rusya'ya askeri-mali yardım götürme amacıyla bu cepheyi açmıştır. Savaş 19 Şubat 1915'te İtilaf Devletleri'nin denizden saldırıya geçmesiyle başladı. Ancak İtilaf Devletleri deniz savaşında ağır zayıflar verdi. Deniz yoluyla Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayan İtilaf Devletleri Gelibolu'ya asker çıkararak ilerlemeyi denedi. Burada Mustafa Kemal Paşa yönetiminde bulunan 19. Tümen kara savaşlarında da İtilaf Devletleri'ne büyük kayıplar verdirdi. Ne denizde ne karada ilerleyemeyeceklerini anlayan İtilaf Devletleri 9 Ocak 1916'da Çanakkale'den tamamen çekildi.⁷¹

Batı Cephesi: Osmanlı kuvvetleri güneyde mağlup olup geri çekilirken batıda müttefikleri de mağlup olmuş ve barış yapmak için girişimlere başlamıştı. Böylece Osmanlı Devleti'nin Almanya ile karadan bağlantısı kesilecekti.

İngilizler ise Batı Trakya'dan ilerliyordu. Amaçları İstanbul'u işgal etmektir. Osmanlı Devleti ise hem güneyde hem de batıda büyük bir baskıya maruz kalmıştı ve artık kendisini müdafaa edemeyecek haldeydi.

İttihat ve Terakki Hükûmeti bu başarısızlıktan dolayı istifa etti (8 Ekim 1918). Yerine Ahmet İzzet Paşa yeni hükûmeti kurdu ve barış görüşmelerine başladı. Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de *Mondros Mütarekesi*'ni imzalayarak savaştan çekildi.⁷²

Brest-Litovsk Antlaşması: Rusya bir taraftan askeri mağlubiyetler alırken diğer taraftan da ihtilalle sarsıldı. 12 Mart 1917'deki ihtilal sonucu Bolşevikler iktidara geldi. Hem Batı Cephesi hem de Doğu Cephesi'ndeki mağlubiyetler sonucu Rusya askerlerini geri çekmeye başladı. Bu arada yeni yönetim Rusya ile yapılan tüm gizli anlaşmaları açıkladı ve barış sürecine girmeye karar verdi.⁷³

Yapılan görüşmelerde Osmanlı Devleti Rusya'dan Doğu Anadolu ve Kafkasların derhal boşaltılmasını, Kars, Ardahan ve Batum'un geri verilmesini istedi. Rusya ise

---

Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavisi birden. '*

*Ekrem Buğra Ekinci, (2018), *Türkiye Gazetesi*, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/602110.aspx>, (01.12.2018)

⁷¹ Cankurt, a.g.e., 34.

⁷² Uçarol, a.g.e., 583.

⁷³ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1990): 330-332.

herhangi bir toprak kaybına uğramadan ve tazminat ödemedi anlaşmanın sonuçlanması niyetindeydi. Osmanlı Devleti ve Almanya ile anlaşamayan Rusya'ya karşı tekrar askeri harekât başladı ve kuvvetler Erzincan taraflarına gönderilerek bu bölge geri alındı. Ayrıca Almanya batıdan Rusya'ya saldırınca barış görüşmeleri tekrar başlatıldı. Bu defa barış için Rusya daha ağır koşullara maruz kaldı. Sonuç itibariyle müttefikler ile Rusya arasında 3 Mart 1918'de *Brest-Litovsk Antlaşması* imzalandı.

Bu antlaşmanın Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren hükümlerine göre:

- 1) Rusya Doğu Anadolu'yu boşaltacak ve buradaki illeri düzenli bir şekilde geri verecek.
- 2) Osmanlı Devleti ile Rusya arasında ticaret ve deniz ulaşımı anlaşması yapılacak.
- 3) Rusya işgal altında bulundurduğu topraklardaki Ermeni çetelerini dağıtacak ve onların silahlarına el koyacak.⁷⁴

Osmanlı Devleti'nin Savaşın Çekilmesi ve Mondros Mütarekesi: Osmanlı Devleti, cephelerde aldığı mağlubiyetler ve müttefiklerinin de mağlubiyeti kabullenmeleri üzerine 30 Ekim 1918'de *Mondros Mütarekesi*'ni⁷⁵ imzalayarak savaştan çekilmek zorunda kaldı.⁷⁶ Bu maddelere göre:

- 1) Boğazlar açılacak ve müttefik devletler tarafından işgal edilecek.
- 2) İç düzenin sağlanması dışındaki birlik hariç tüm ordu terhis edilecek ve tüm savaş gemileri teslim edilecek.
- 3) Müttefik Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir noktayı işgal edebilecek.
- 4) Müttefik Devletler tüm iletişim noktalarını denetim altına alacak.

⁷⁴ Uçarol, a.g.e., 586-589.

⁷⁵ **Mondros Mütarekesi:** Siyasi şiirimizde çok fazla ele alınmayan bu konu hakkında Hüsrev Hatemi'nin *Mondros Şarkısı* adlı bir şiiri mevcuttur:

‘Nerde kalmıştı Manastır, Bağdat, Şam, Musul,
Hak kuvvetlinin buydu kadim usul,
Mütarekede kapadı gözlerini usul usul,
Şimdi sarı bir kartonda donmuş gülümsemesi.’ (bkz., 207).

⁷⁶ Uçarol, a.g.e., 609.

5) Altı ilde karışıklık çıkarsa işgal edebilecek.⁷⁷

Paris Barış Konferansı: Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda bozulan güç dengelerini yeniden düzenlemek ve yenilen devletlerle yapılacak olan barış antlaşmalarını görüşmek üzere Paris'te bir konferans düzenlenmesi kararı alındı. Bu konferansa İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri'nin yanında olmayan devletler katıldı. Mağlup devletler ise davet edilmedi.

Konferansta daha çok toprak sorunları, savaş suçları, tazminatlar, liman ve demiryolları gibi sorunlar görüşüldü. Dört ay süren *Paris Barış Konferansı*'nda yenilen devletler ile yapılacak olan barış antlaşmalarının esasları saptandı. İttifak Devletleri ile yapılan antlaşmalardan sonra konferans 24 Aralık 1920'de sona erdi.⁷⁸

Versailles Barış Antlaşması: Müttefikler ile Almanya arasında Versailles Sarayı'nda imzalandı. Antlaşmanın 440 maddelik taslağı şu şekildeydi:

- 1) Almanya, Alsace-Lorene'i Fransa'ya, Eupen, Malmedy'i Belçika'ya, Batı Prusya'nın büyük kısmını Lehistan'a verecek.
- 2) Bütün denizaşırı sömürgelerinden vazgeçecek.
- 3) Avusturya ile birleşmemeyi garanti edecek ve ayrıca Avusturya, Çekoslovakya ve Lehistan'ın bağımsızlığını tanıyacak.
- 4) Zorunlu askerlik kaldırılacak, donanma müttefik devletlere devredilecek.
- 5) Almanya, kurulan Milletler Cemiyeti'ni kabul edecek.⁷⁹

Saint-Germain Barış Antlaşması: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu mağlup olduktan sonra ikiye bölündü ve her iki devletle ayrı ayrı antlaşma imzalandı. İtilaf Devletleri Avusturya ile 10 Eylül 1919'da 381 maddeden müteşekkil *Saint-Germain Antlaşması*'ni imzaladı. Bu antlaşmaya göre:

- 1) Avusturya, Yugoslavya, Çekoslovakya ve Macaristan'ın bağımsızlığını tanıyacak.

---

⁷⁷ A.g.e., 609.

⁷⁸ A.g.e., 613-615.

⁷⁹ A.g.e., 615.

- 2) Bosna-Hersek, Tirol, Dalmaçya Kıyıları, Erdel, Temeşvar, Banat ve Galiçya'yı İtilaf Devletleri'nin istediği devletlere bırakacak.
- 3) İtilaf Devletleri'nin izni olmadan Almanya ile herhangi bir birleşmeye gidilmeyecek.
- 4) Askerlik hizmeti kaldırılacak ve Avusturya ordusundaki kuvvet sayısı 30 bine indirilecek.⁸⁰

Neuilly Barış Antlaşması: Bulgaristan ile imzalanan bu antlaşmaya göre:

- 1) Tsaribrod ile Sturmilse'yi Yugoslavya'ya, Gümülcine ile Dedeğaç'ı Yunanistan'a ve Dobruca'yı Romanya'ya bırakacak.
- 2) Zorunlu askerlik kaldırılacak ve ordunun sayısı 25 bine indirilecek.
- 3) Bulgaristan savaş tazminatı ödeyecek.

Böylece Bulgaristan'ın Ege Denizi ile hiçbir bağlantısı kalmamıştır.⁸¹

Trianon Barış Antlaşması: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerden birisi de Macaristan'dı. İtilaf Devletleri Macaristan'ı da yenilen devletlerden sayarak onunla *Trianon Antlaşması*'ni imzaladı. Bu antlaşmaya göre:

- 1) Macaristan, Slovakya'yı Çekoslavakya'ya, Hırvatistan'ı Yugoslavya'ya, Transilvanya'yı Romanya'ya verecek
- 2) Savaş tazminatını ve ekonomik yükümlülüklerini karşılayacak
- 3) Zorunlu askerlik kaldırılacak, ordu 35 bin askerle sınırlı tutulacak.⁸²

Sevr Barış Antlaşması: İtilaf Devletleri temsilcileri Osmanlı Devleti hakkındaki kararlarını bir taslak halinde sundular. Bu taslak Osmanlı Devleti için büyük bir yıkımdan başka bir şey değildi. Bu taslağın maddeleri özetle şöyleydi:

- 1) Doğu Trakya Yunanistan'a verilecek, İzmir ve çevresi ise 5 yıl içerisinde dâhil olacak.

---

⁸⁰ Eyicil, a.g.e., 205-206.

⁸¹ A.g.e., 206.

⁸² Uçarol, a.g.e., 618.

- 2) Türkiye'nin doğusunda bir Ermeni devleti kurulacak ve bu devletin sınırları Amerikan Başkanı Wilson tarafından belirlenecek.
- 3) Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde özerk bir Kürdistan devleti kurulacak ve isterlerse bağımsız olabilecek.
- 4) Osmanlı Devleti'nin dâhil olmadığı bir Boğazlar Komisyonu kurulacak, İstanbul ve çevresindeki iller askerden arındırılacak.
- 5) Akdeniz bölgesi İtalyanların egemenliğine bırakılacak.
- 6) Mardin, Urfa, Antep, Maraş, Diyarbakır, Elazığ Fransız egemenliğine bırakılacak.
- 7) Osmanlı Devleti'nin ordusundaki toplam kuvvet sayısı 50.700'ü geçemeyecek.
- 8) Kapitülasyonlar geri getirilecek.
- 9) İtilaf Devletleri tarafından bir maliye komisyonu kurulacak ve bu komisyon Osmanlı bütçesini istediği gibi kontrol edecek.
- 10) Antlaşmanın 7. maddesi yürürlükte kalacak, İtilaf Devletleri istedikleri yeri işgal edebilecek.

Osmanlı Devleti bu antlaşmaya razı olmayarak itiraz etti. Ancak itirazları hiçbir şekilde kabul görmedi. Osmanlı Devleti antlaşmayı imzalamaya yanaşmayınca İtilaf Devletleri Yunanlar'ı harekete geçirdi. Bu durum üzerine Yunanlar Batı Anadolu'ya girdi ve bu bölgenin büyük bir bölümünü işgal etti. Bu durum karşısında hiçbir karşı koyma kuvveti bulunamayan Osmanlı Devleti *Sevr Antlaşması*'ni⁸³ imzalamak zorunda kaldı.⁸⁴

Ekonomik Sonuçları: Birinci Dünya Savaşı tüm dünyada refahın gerilemesine neden oldu. Ancak en çok yıkıcı etkisini Avrupa'da gösterdi. Uzun savaş yılları boyunca devletler tüketim malları üretimini düşürüp cephane ve silah üretimine geçti. Savaş bitiminde ekonominin oturması çok uzun bir zaman aldı. Avrupa'da kitle halinde işsizlik ortaya çıktı. Yok olan ev ve fabrikalar, tükenen ticaret, boşa sarf edilen

⁸³ *Sevr Antlaşması*: 20. yüzyıldaki en önemli antlaşma olarak kabul edebileceğimiz *Sevr*, Türk siyasi tarihine vurulmuş kara lekelerden biri olarak görülür. Siyasi şiirimizde ise bu kavram kullanılarak yazılmış şiir bulunmamakla birlikte bu antlaşma dönemindeki siyasilerin ve bu antlaşmayı imzalayan devlet adamlarının yerildiği şiirler mevcuttur.

⁸⁴ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, (İstanbul: 2011): 152-154.

kaynaklar, birikerek ödenemeyen borçlar artık Avrupa ekonomisini bir çöküntü haline getirmişti. Artık yeryüzü ekonomisinde Avrupa eski günlerine dönemeyecek, ABD ile Japonya sanayide bir atılıma imza atacaktı.⁸⁵

Toplumsal Sonuçları: Birinci Dünya Savaşı çok büyük toplumsal sorunlara yol açtı. Toplumdaki yaş grupları ile cinsler arasındaki denge alt-üst oldu. Milyonlarca genç öldü ve gelecek kuşak yok oldu. Silah fabrikalarında ve cephe gerilerinde çalışan kadın iş pazarlarına da girmeye başladı. Kadınlar bağımsızlık alanlarını daha da genişletmek için ekonomik kaynaklara sahip çıktılar. Hükûmetler, kadınların bu isteklerine giderek daha az direnebildiler. Tüm dünyadaki kadının toplumdaki yeri dikkati çekmeyen ama en önemli olaylardan biri haline geldi.

Savaşın başka bir toplumsal sonucu ise saldırgan milliyetçiliğin artması oldu. Bu ırkçı ve saldırgan gruplar daha sonra Nazi ve faşist hareketlerinin temelini oluşturacaklardı.⁸⁶

Siyasi Sonuçları: Savaşın bitmesiyle birlikte ekonomik ve askeri güç Avrupa'nın dışındaki kanatlara geçti. Napolyon Savaşları'ndan sonra *1815 Viyana Kongresi*'yle Avrupa'da istikrar sağlanmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupalı Devletlerin tümü çöküntüye girdi. Bu çöküntüden çıkmaları onları eski güçlerine kavuşturmayacaktı. 1918 yılına gelindiğinde güçler artık ABD ve Uzak Doğu'ya kaydı.⁸⁷

1.1.4. Milli Mücadele Dönemi

Kuvâ-yı Milliye: Kelime anlamı olarak milli kuvvetler anlamına gelen Kuvâ-yı Milliye'nin adı ilk kez Balkan Savaşları'nda geçmişti. Bu unvan genel olarak yurttaki tüm silahlı güçleri kapsıyordu ve bunun içerisinde efeler, gönüllüler, toprak sahipleri, köylüler ve silahlı askeri birlikler mevcuttu.⁸⁸

---

⁸⁵ Sander, a.g.e., 393.

⁸⁶ A.g.e., 397.

⁸⁷ A.g.e., 398.

⁸⁸ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi II*, Bilgi Yayınevi, (Ankara: 1991): 144.

Kuvâ-yı Milliye⁸⁹ ilk olarak düzenli askeri birliklerin dışındaki düzensiz silahlı gruplar ve çeteler için kullanılmıştır. Düzenli birliklerin güçlenmesiyle yerini eğitimli askerlere bırakmıştır. Özellikle Yunanlar'a ve Fransızlar'a karşı çok büyük başarılar elde etmişlerdir. Ancak zamanla Kuvâ-yı Milliye bünyesindeki milis sayısının artması, giderlerin karşılanması ve güçbirliği konularında sorunlar baş göstermişti. Böyle bir teşkilatın devlet otoritesini de etkileme olasılığı da vardı. Bu sebeplerden dolayı belli kongreler düzenlenerek Kuvâ-yı Milliye'nin ortadan kaldırılması ve bünyesindeki gönüllülerin jandarma birliklerine kaydırılması benimsendi.⁹⁰

Gümrü Antlaşması: Ermeniler batılı devletlerin kendilerine sunduğu vaatler üzerine harekete geçmiş ve doğuda bir kıyıma başlamıştı. Bu durum üzerine doğu cephesi komutanı Kazım Karabekir Paşa komutasındaki Türk ordusu 28 Eylül'de harekete geçmiş Sarıkamış, Kars, Gümrü ve Arpaçay'ın doğusunu Ermeniler'den geri alınmıştır. Ayrıca Ermeniler'den 3 general, 123 subay ve 1150 er esir edilmiştir. Askeri harekâtın devam etmesi üzerine Ermeni Hükûmeti barış görüşmelerine başlamış ve 2-3 Aralık 1920'de *Gümrü Antlaşması* imzalanmıştır.⁹¹

Bu antlaşma gereğince Ermenistan *Sevr Antlaşması*'nın tüm maddelerini geçersiz kabul etmeye razı oldu ve Kars'ın geri verilmesini kabul etti.⁹²

⁸⁹ ***Kuvâ-yı Milliye***: Bu konu Anadolu insanının azim ve mücadelesini ele alır. Halim Uğurlu bir şiirinde Kuvâ-yı Milliye ruhunun Türk milletinin kaderinde önemli bir yer teşkil ettiğini belirtiyor:

*'Artık yok hükûmet ki İstanbul'da
Aslan uyanmıştır Anadolu'da
Temmuz geldi Erzurum'a yöneldi
Milli sınırlarda vatan bir dedi
Ne işgal tanırız ne manda ne şah
Ne de bir anıdır artık padişah
Alsın rütbesini başına çalsın
Vatan ruhumuzu kavrayan tılsım
Kuvâ-yı Milliye değişmez ülkü
Bir daha sıçrattı yerinden Türk'ü.'* (bkz., 334).

⁹⁰ Turan, a.g.e., 144-145.

⁹¹ Giritli, a.g.e., 44.

⁹² A.g.e., 45.

Afganistan İle İttifak Antlaşması: İtilaf Devletleri'ne karşı Anadolu halkının mücadelesini destekleyen Afganistan, Türkiye'den dostluk antlaşması talebinde bulundu. Afganistan'ın bu talebi uygun görüldü ve 1 Mart 1921'de iki ülke arasında dostluk antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre iki ülke birbirini resmen tanıdı. Her iki ülkeye karşı yapılacak saldırıda birbirlerine karşı yardımda bulunacaklardı.⁹³

Moskova Antlaşması: Avrupalı devletler tarafından tehdit unsuru olarak algılanan Rusya, Ankara tarafından dost ülke olarak görülmeye başlanmış ve Sovyet Hükûmetiyle bir dostluk anlaşması imzalanması hedeflenmiştir.⁹⁴ Ancak Enver Paşa'nın Türkiye adına temsilci olarak kendisini kabul ettirmek istemesi ve komünist bir hava estirmesi görüşmeleri zora sokmuştu. Bu gelişmelere rağmen Ankara Hükûmeti'nin savaş alanlarında gösterdiği başarılar elini güçlendirmiş ve nihayet 16 Mart 1921'de Türk-Sovyet dostluk antlaşması imzalanmıştır.⁹⁵

Kars Antlaşması: 26 Eylül'de başlayan *Kars Antlaşması* görüşmelerine Türk tarafı adına Kazım Karabekir başkanlık etti. Bu görüşmelerde Ermeni ve Gürcülerin talep edebileceği sınır değişikliklerinin önüne geçildi. Bu antlaşma 16 Mart 1922'de TBMM tarafından onaylandı.⁹⁶

1.1.4.1. Türk-Yunan Savaşları

Birinci İnönü Savaşı:⁹⁷ Yunanlar ulusal direnişi kırmak ve *Sevr*'i kabul ettirmek amacıyla Ankara'ya bir taarruz planı hazırlığı içerisindeydiler.

⁹³ İlgazi vd., a.g.e., 150.

⁹⁴ Giritli, a.g.e., 55.

⁹⁵ A.g.e., 56.

⁹⁶ İlgazi vd., a.g.e., 152.

⁹⁷ **Birinci İnönü Savaşı:** Bu konu hakkında sadece Halim Uğurlu tarafından kaleme alınmış bir şiir mevcuttur. Şairin *İki Başlı Yılan* adlı şiirinin bir bölümünü veriyoruz:

''Batıda kan batıda ateş
Unutturur bugünü yarını dünü
Yalnız kavgadır yaşanan
İşte utkunun aydınlık yüzü
Savaşmak gibi bir duygudur zaman
Savaşlar içinde Birinci İnönü.'' (bkz., 320).

Bu emellerine ulaşmak için Eskişehir üzerinden harekete geçtiler. Yunanlar 9 Ocak günü İnönü'de Türk birlikleriyle karşı karşıya geldi. Cephane azlığına rağmen geri çekilmeyen Türk birlikleri aksine Yunanlar'ı geri püskürtmeyi başardı. Bu savaştaki diğer bir husus ise Çerkez Ethem'in Ankara Hükûmeti'ne karşı ayaklanması ve Yunanlar'la birlikte hareket etmesiydi. Ancak Çerkez Ethem düzenli ordu karşısında mağlup olacak ve geri çekilmek zorunda kalacaktı.⁹⁸

Londra Konferansı: Birinci İnönü Savaşı'nın kazanılması üzerine İtilaf Devletleri Yunanlar ve Türkler'le Londra'da görüşme kararı aldı. İtilaf Devletleri İstanbul Hükûmeti'ni *Sevr Antlaşması*'nın maddelerini tekrar gözden geçirmek için Londra'ya davet etti. TBMM Hükûmeti ise ayrıca çağrıldıkları takdirde konferansa iştirak edeceklerini açıkladı. Bunun üzerine İtilaf Devletleri TBMM Hükûmeti'ne de ayrı bir tebliğat gönderdi ve TBMM'yi resmen tanımış oldu.

Konferans'ta İtilaf Devletleri bazı düzeltmelerden sonra *Sevr Antlaşması*'nı tekrar kabul ettirmek istedi. Yunanlar ise kapsamlı bir taarruz istiyordu. Görüşmeler daha da ilerlemeyince İngilizler istediklerini uygulatabilmek için tekrar Yunanlar'a destek verilmesi yönünde karar aldı.⁹⁹

İkinci İnönü Savaşı:¹⁰⁰ *Londra Konferansı*'nda Türk tarafına önerilen barış koşulları reddedilince İngilizler baskı kurmak amacıyla Yunanlar'ı yeni bir savaş için zorlamaya başladı. Yunan tarafı da zaten savaş için istekli olduklarından Türk ordusunun savaş durumuna gelmeden önce saldırma düşüncesi taşıyorlardı.

⁹⁸ Kemal Arı, *Türk Devrim Tarihi 1*, Zeus Kitabevi, (İzmir: 2011): 372-373.

⁹⁹ Yazıcı, a.g.e., 73.

¹⁰⁰ **İkinci İnönü Savaşı:** Birinci İnönü başlığında olduğu gibi İkinci İnönü Savaşı'nı da konu edinen tek şair Halim Uğurlu'dur. Şair *İki Başlı Yılan* adlı şiirde bu iki savaşı ve ayrıca İsmet İnönü'yü konu edinmiştir. Uğurlu'nun İkinci İnönü Savaşı'nı ele aldığı şiir:

*'Haydi albayım şimdi generalsin
İkinci İnönü'yle
Adını yan yana yazdım savaşınla
İsmet İnönü
Sen yalnız düşmanı değil
Ulusun ters yazgısını da yendin orada.'* (bkz., 351).

Yunanlar 23 Mart'tan itibaren saldırıya geçti. Bursa'dan İnönü yönüne ilerleyen Yunan birlikleri geri püskürtüldü. İşgal ettikleri Afyon'u da bırakarak çıkış mevzilerine geri çekildiler. Böylece Afyon'un geri alınmasıyla İkinci İnönü Savaşı da kazanılmış oldu.

Birinci ve İkinci İnönü zaferleri Batılı devletlerin Türkiye'ye olan bakışını değiştirmiştir. Bu savaşlar sonucunda Rusya ile 16 Mart 1921'de bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Fransa ve İtalya, Türkiye'ye olan politikalarında değişikliğe gitmiştir.¹⁰¹

Dumlupınar ve Aslıhanlar Muharebeleri: Bu savaşta Batı Anadolu'nun güney tarafındaki Yunan birliklerini püskürtmek için atağa geçilmiş fakat ordunun önceki savaşlar sebebiyle yıpranmış durumda olması ve sayıca yetersiz kalması gibi nedenlerden dolayı başarısız olunmuştur. Yunan kuvvetlerinin üstünlüğü göze çarpan bu savaşta Türk kuvvetlerinin henüz saldırı gücüne erişemediği anlaşılmıştır.¹⁰²

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri: Yunan birlikleri Ankara'yı ele geçirmek ve *Sevr*'i uygulamak için 10 Temmuz'da büyük bir saldırı gerçekleştirdi. Yunan birlikleri karşısında kayıplar veren Osmanlı ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekildi. Eskişehir, Kütahya ve Afyon ise Yunanlar tarafından işgal edildi. Bu durumdan sonra başkomutanlık kanunu çıkarılarak Mustafa Kemal'e başkomutanlık yetkisi verildi. Mustafa Kemal'in ilk yapmış olduğu uygulama ordunun ihtiyacını karşılamak için *Tekâlif-i Milliye* emirlerini çıkarmak oldu.¹⁰³

Sakarya Meydan Muharebesi:¹⁰⁴ Yunanlar 13 Ağustos'ta TBMM Hükûmeti'ne karşı taarruza geçmiş ve Ankara'yı hedef olarak seçmişlerdi. Herhangi bir direnişe

¹⁰¹ Yılmaz vd., a.g.e., 119.

¹⁰² Cankurt, a.g.e., 97.

¹⁰³ Türker Tekin, a.g.e., 117.

¹⁰⁴ ***Sakarya Meydan Muharebesi:*** Bu konu siyasi tarihimizde önemli bir yer teşkil eder ve şiirimizde de dört şair tarafından ele alındığı görülür. Cemal Yeşil'in bu tema ile ilgili bir rubaisini veriyoruz:

*'Düz yolda tırıs gitmesi hoştur belki,
Keyfince at oynatmağa gelmez terki.
Porsuk'ta yarım dolan kadeh pek tutmuş;
Akşamcısı toy, Sakarya çok sert içki.'* (bkz., 345).

maruz kalmadan ilerleyen Yunan birlikleri Sakarya Nehri'nin batısındaki Türk kuvvetleri ile karşı karşıya geldi. 11 tümenle saldırıya geçen Yunanlar Türk mevzilerinin bir bölümünü parçalamayı başaramamıştı. Bu nedenle Türk birlikleri biraz daha geri çekilmek zorunda kaldı. Kendisini toparlayıp karşı atağa geçen Türk birlikleri Yunanları artık geri püskürtmeye başlamıştı. 13 Eylül'de ise Sakarya Nehri'nin batısı tamamen Yunanlar'dan temizlenmişti.

Sakarya Savaşı büyük yaralar alınmasına ve yaklaşık 25.000 ölü ve yaralı olmasına karşın zaferle sonuçlandı. Yunan tarafı ise daha çok kayıp veren taraf olmuştu. Bu hezimet Yunan meclisini de karıştırmış, sert münazaraların yaşanmasına sebebiyet vermişti.¹⁰⁵

Başkomutanlık Meydan Muharebesi: Yunanlar'a son büyük darbeyi vurmak ve Anadolu'dan tamamen temizlemek için hazırlıklara başlandı. Bunun için ordunun ihtiyacı olan tüm gereksinimler elde edilmeye çalışılıyordu. Taarruz hazırlıkları için ordu batıya çekildi ve saldırı eğitimi almaya başladı. Tüm hazırlıklar tamamlandıncaya 26 Ağustos 1922 tarihinde taarruz emri verildi. Daha iki gün sonra Yunan mevzileri yarılmış ve düşman birlikleri dağılmaya başlamıştı. 30 Ağustos'ta ise tamamen yok edilmişti. Bu zafer Başkomutanlık Meydan Savaşı¹⁰⁶ olarak tarihe geçti ve önemli dönüm noktalarından birisini teşkil etti. Ancak bununla da yetinilmiyor Mustafa Kemal Paşa ordulara: *İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri emrini veriyordu.*¹⁰⁷

¹⁰⁵ Turan, a.g.e., 251-252.

¹⁰⁶ **Başkomutanlık Meydan Muharebesi:** Türk siyasi tarihinin dönüm noktalarında biri olan ve diğer bir adıyla Dumlupınar Meydan Muharebesi de olarak bilinen bu savaş ile Anadolu'da kesin olarak Türk hâkimiyeti sağlanmıştır. Bu durum şiire de epeyce sirayet etmiştir. Mithat Cemal Kuntay'ın *Dumlupınar* adlı şiiri:

‘Dağ demez, taşır demez çağlar, nasıl kandır bu kan?

Kan değildir, kan kesilmiş bir nesildir çağlayan...

Sormak isterdim esâtîr ufkunun merrîhine.’’ (bkz., 347-348)

¹⁰⁷ Mehmet Sarıoğlu, *Türk Devrim Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Kocaeli Üniv. Yayınları, (Kocaeli: 2003): 133-134.

1 Eylül'e gelindiğinde Kütahya, ardından Uşak, Eskişehir ve İnönü düşmandan temizlendi. 4 Eylül'de Salihli ve Alaşehir kurtarıldı ve Birinci Ordu'nun İzmir'e yürümesi emri verildi.¹⁰⁸

Nihayet 9 Eylül 1922'de Yunanlar İzmir'de denize dökülüyordu. 18 Eylül'de ise Anadolu'da hiçbir Yunan askeri kalmamıştı. Bu zaferle TBMM Hükûmeti siyasette çok güçlü bir konuma yükselmiş oluyordu. Bu zaferin ardından ateşkes istendi ve 3 Ekim 1922 tarihinde *Mudanya Mütarekesi* görüşmelerine başlandı.¹⁰⁹

Mudanya Mütarekesi:¹¹⁰ Bu antlaşma için 3 Ekim 1921'de Türkiye, İngiltere, İtalya ve Fransa temsilcileri bir araya geldi. Yunanistan ise bu görüşmeye direkt olarak katılmayıp isteklerini yazılı olarak ilettiler. Türk tarafı adına İsmet İnönü başkanlık etti. Bu antlaşmanın maddeleri şunlardır:

- 1) İki taraf arasındaki ateşkes 14 Ekim tarihinden itibaren uygulanmaya başlanacak.
- 2) Yunan birlikleri Doğu Trakya'yı tamamen boşaltacak.
- 3) Boşaltılan Doğu Trakya bölgesine Türk jandarma birlikleri yerleşecek.
- 4) Otuz gün içerisinde Doğu Trakya'da bulunan Yunan makamları burayı Türk makamlarına teslim edecek.
- 5) Türk askeri kuvvetleri antlaşma imzalanıncaya kadar Doğu Trakya'ya giremeyecek.

Bu maddelerin sonucunda *Misak-ı Milli* sınırları ile birlikte ülkenin bütünlüğü korunmuş oldu. Bunu hukuki zemini ise Lozan'da görüşülecek ve güvence altına alınacaktır.¹¹¹

Lozan Barış Antlaşması ve Görüşülen Konular:¹¹² Suriye sınırı Fransa ile imzalanan *Ankara Antlaşması (20 Ekim 1920)* esas alınarak belirlenmiştir. Hatay,

¹⁰⁸ İlgazi vd., a.g.e., 177.

¹⁰⁹ Sarıoğlu, a.g.e., 134.

¹¹⁰ *Mudanya Mütarekesi*: Siyasi tarihimizdeki önemine rağmen şiirde Mudanya Mütarekesi ile ilgili bir tema tespit edilememiştir.

¹¹¹ Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi II*, Yeni Gün Haber Ajansı ve Yayıncılık, (İstanbul: 2000): 75-76.

Türkiye toprakları dışında tutulmuş daha sonra 1939 yılında tekrar anavatana geri kazandırılmıştır. Rusya ile olan sınırimiz ise *Moskova Antlaşması* ile şekillendiğinden dolayı Lozan'da görüşülmemiştir. Musul probleminin devam etmesinden dolayı ise Irak sınırı ile ilgili herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. Yunanistan ile olan sınırimiz Karaağaç'ın savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verilmesi ve İmroz, Bozcaada, Tavşan Adaları dışındaki adaların Yunanistan'a bırakılması batı sınırimizi şekillendirmiştir. 1912 yılında imzalan *Uşi Antlaşması*'yla geçici olarak devredilen Rodos ve On İki Ada tamamen İtalya'ya bırakılmıştır.¹¹³

Azınlıklar: Lozan'da Türkiye'de yaşayan azınlıkların vatandaş olarak tanınması ve tüm yurttaşlarla aynı muameleye tabi tutulması kabul edilmiştir. İstanbul'daki Rumlar ve Batı Trakya'daki Türkler hariç tutulmak üzere nüfus mübadelesi yapılması kararına varılmıştır. Fener Rum Patrikhanesi'nin ise Türkiye dışına çıkarılamamasına karşın siyasi işlevine son verilmiştir.¹¹⁴

Osmanlı Borçları: 1854 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nin Avrupalı Devletlerden aldığı tüm borçlar kendisinden ayrılan devletler arasında paylaştırılmış ve Türkiye kendi tarafına düşen miktarı ödemeyi kabul etmiştir. Ancak Türkiye borçlarının geri ödenmesiyle ilgili eski işleyiş ortadan kaldırılmış ve tüm yabancı devletlerin gözetimine son verilmiştir.¹¹⁵

Nüfus Mübadelesi: Lozan Barış Antlaşması'nda İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler hariç, Türkiye'deki tüm Rumlarla Yunanistan'da bulunan Türkler karşılıklı değişime tabi tutulacaktı. İstanbul'da yaşayan Rumlar konusunda anlaşmazlığa düşen Türkiye ile Yunanistan bu sorunu *Milletler Arası Adalet*

---

¹¹² **Lozan:** Bu siyasi tema ile ilgili tek bir şiir tespit edebildik. Cemal Yeşil tarafından kaleme alınan bu rubaide *Lozan* siyasi sonuçları itibariyle değerlendirilir. Şair bu şiirin *Lozan* hakkında yazıldığını ise şiirin başında belirtiyor. Yeşil'in *Lozan* rubaisi:

''Artık ne çekirge kaynaşır dört yanda,
Yer yer ne de ayırık otu var meydanda.
Tarlamda ekin, beğendiğim boyda gelir,
Yel, beklediğim yerden eser harmanda.''' (bkz., 350-351).

¹¹³ Mine Ersevinç vd., *Türk Devrim Tarihi*, Aktüel Yayınları, (İstanbul: 2004): 200.

¹¹⁴ A.g.e., 201.

¹¹⁵ Sarioğlu, a.g.e., 139.

Divanı'na taşıdı. Orası da bu duruma çare bulamayınca Türk-Yunan ilişkileri iyice gerginleşti. Yunanlar Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koyunca Türk Hükûmeti de İstanbul'da yaşayan Rumların mallarına el koymak durumunda kaldı. Bu durum silahlı bir mücadeleye dönüşmeden çözüm yolu bulundu. Mübadele konusu ise dört yıl sonra halledilecekti.¹¹⁶

Kapitülasyonlar: Osmanlı Devleti'ni ekonomik anlamda sıkıntılara sokan kapitülasyonlar Birinci Dünya Savaşı yıllarında kaldırılmaya çalışılmış ancak savaştan mağlubiyetle çıkılması sonucunda herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. Ancak kapitülasyonlar bir devletin egemenlik haklarını sınırladığı için Türkiye, Lozan'da bu duruma müdahale etmiş ve *Sevr Antlaşması*'nda kapitülasyonlarla ilgili olan madde Lozan'da tamamen kaldırılmıştır.¹¹⁷

Boğazlar: Boğazlar konusu yönetim başkanının Türk olduğu uluslararası bir Boğazlar komisyonuna bırakılmıştır. Boğazlar komisyonu ayrıca milletler cemiyeti tarafından da denetlenecekti. Boğazlarla ilgili alınan kararlar şunlardı:

- Boğazlardan geçişler serbest olacak.
- Türkiye Boğazlarda asker bulundurabilecek.
- Savaş zamanında Türkiye tarafsız kalırsa savaş gemilerinin geçişi serbest olacak.¹¹⁸

1.1.5. Cumhuriyet'ten Günümüze Siyasi Gelişmeler

Saltanatın Kaldırılması:¹¹⁹ Mustafa Kemal, saltanatın durumu hakkında öteden beri görüşmeler yapıyordu. Bu durum Ankara'daki meclise taşındığında muhalif gruplar yeni yönetim şekli konusunda endişe duyuyorlardı. Bu durum üzerine Mustafa Kemal saltanat ile ilgili bir toplantı düzenleme kararı aldı. Bu toplantıya Rauf Bey, Ali Fuat ve Refet Paşalar katıldı. Bu toplantıda Mustafa Kemal telaşa gerek olmadığını vurguladı.

¹¹⁶ Mükerrerem K. Su ve Ahmet Mumcu, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*, Milli Eğitim Basımevi, (İstanbul: 1990): 255.

¹¹⁷ Komisyon, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Umuttepe Yayınları, (Kocaeli: 2012): 141-142.

¹¹⁸ Cankurt, a.g.e., 107.

¹¹⁹ ***Saltanatın Kaldırılması:*** Bu konu ile ilgili herhangi bir şiiire rastlanılmamıştır. Böyle önemli bir konunun işlenmemesinin sebebi ise saltanatın kaldırılmasının hemen ardından Cumhuriyetin ilan edilmesi ve ilginin bu kavrama yönelmiş olması gösterilebilir.

İlerleyen devrelerde ise görüşmeler saltanatın kaldırılması ve hilafetin kalması yönünde oldu. Rauf Bey'de mecliste saltanatın kaldırılmasının daha uygun olacağını belirtti. Nihayet 1 Kasım 1922 tarihinde mecliste yapılan bir oylamayla saltanatın kaldırılmasına karar verildi. Hilafet ise hanedanın bir üyesi tarafından devam ettirilecekti.¹²⁰

Cumhuriyetin İlanı:¹²¹ Mustafa Kemal'in Ankara'daki mecliste güçlü bir kadro oluşturmayı ve bunun devamında *Cumhuriyet*'i ilan etmeyi düşünmesi üzerine muhalif kesim kendisinden uzaklaşmaya başladı. Başbakan Rauf Bey ve arkadaşları ise Atatürk'ün siyasete müdahil olmamasını istiyordu.¹²² Ancak yavaş yavaş cumhuriyetin ilan edilme süreci yaklaşıyordu. Yeni kurulacak devletin başkenti de uzun tartışmaların ardından 13 Ekim'de Ankara olarak kabul edildi. Daha sonra cumhuriyetin ilanının önünü açan hükûmet buhranı oldu ve kabinenin görevine son verildi. Ancak yeni kabine bir türlü kurulamadı. Bunun üzerine Mustafa Kemal *Cumhuriyet*'i ilan etmeye karar verdi. Bunun için İsmet İnönü ve diğer temsilcilerle bir araya gelerek ertesi günü Cumhuriyetin ilan edilmesini kararlaştırdılar.¹²³ Bu amaçla ertesi günü mecliste bir önerge okutuldu. Bu önergede yeni kurulan devletin yönetim biçiminin *Cumhuriyet* olduğu ve TBMM tarafından yönetileceği vurgulanıyordu. Bu önergenin okutulduğu günün akşamında ise 29 Ekim 1923'de *Cumhuriyet* ilan edildi. Mustafa Kemal oy birliği ile Cumhurbaşkanı seçildi. Nihayetinde 1919 yılında başlayan bağımsızlık mücadelesi tüm zorluklara rağmen yeni bir devlet ve yeni rejimle sonuçlanmış oldu.¹²⁴

¹²⁰ Aybars, a.g.e., 349-352.

¹²¹ ***Cumhuriyetin İlanı:*** Bu başlıkla ilgili çok sayıda şiir mevcut bulunmasına rağmen çalışmamızdaki şairler tarafından ele alınan Cumhuriyet şiirleri çok fazla yer tutmaz. Her ne kadar nicelik olarak yetersiz olsa da nitelik olarak çalışmamızın en önemli konularından birini teşkil eder. Bu şiirlerin en önemli tarafı ise Türkiye'nin Cumhuriyet ile birlikte elde ettiği kazanımlardır. Bu konuyla alakalı Edip Ayel'in *Cumhuriyet* adlı şiiri:

*‘‘Cumhuriyet: İlim çağı, binlerce yurt, okul
Teşrin ayında parlayan en nurlu meş'ale,
Cumhuriyet: Büyük yapı, yüksek görüş, barış,
Can vermek ölgün erlere, solgun benizlere.’’* (bkz., s.336)

¹²² Aybars, a.g.e., 362.

¹²³ A.g.e., 363.

¹²⁴ A.g.e., 363-364.

İstanbul'un İşgali: İtilaf Devletleri 15 Mart gecesi İstanbul'u kuşattı ve silahlarının namlularını stratejik hedeflere yöneltti. Daha önceden yaptıkları plan gereğince harbiye nazırı tutuklandı ve Bahriye Nezaret'i işgal edildi. Ayrıca iletişimi kesmek için tüm posta müdürlükleri de zapt edildi. İşgal hareketinden sonra İtilaf Devletleri tarafından İstanbul Hükûmeti'ne bir nota verilerek barış antlaşmasını imzalamadığı takdirde işgalin devam edeceği bildirildi.

İstanbul'un işgal edilmesi¹²⁵ çok büyük tepkilere yol açtı. Bu tepkileri azaltmak için bir bildiri yayımlandı. Bu bildiri de işgalin geçici olduğu, amaçlarının İstanbul'u Türkler'den almak olmadığı açıklanıyordu. Ancak Mustafa Kemal Paşa, padişah yaveri sıfatıyla valilere, komutanlıklara genelge yollayarak İstanbul'un zorla işgal edildiğini, yayımlanacak olan sahte açıklamalara itibar edilmemesi gerektiğini bildirdi.¹²⁶

TBMM'nin Açılması: 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesi ve İstanbul Hükûmeti'nin geçici olarak çalışmalarını durdurmasının ardından Mustafa Kemal *Heyet-i Temsiliye* adına seçim tebliğinde bulunmuş, Ankara'da olağanüstü yetkileri bulunan bir millet meclisinin toplanması gerektiğini dile getirmiş ve bunun sonucunda 338 milletvekili ile meclisin açılması hedeflenmiştir.

Nihayet 23 Nisan 1920'de TBMM Şerif Bey'in geçici başkanlığında açılmış ve ilk toplantı gerçekleştirilmiştir. 24 Nisan'daki ikinci toplantıda ise Mustafa Kemal meclis başkanı seçilmiştir.¹²⁷

Ankara Hükûmeti'ne Karşı Ayaklanmalar: Ankara Hükûmeti'nin yeni kurulduğu devrede en önemli iki maddesi vardı. Bunlar yurt içinde asayiş ve düzenli ordunun

¹²⁵ *İstanbul'un İşgali*: Abdülhak Hamit Tarhan ve Hamâmîzâde İhsan Bey gibi şairlerin ele aldığı bu konu siyasi tarihimizdeki en acı durumlardan birisini teşkil eder. Hamâmîzâde'nin işgal hakkındaki şiiri bu acıyı tarif ediyor:

‘‘Ağlamak gülmek diler seyreyleyen İstanbul'un
Tâli-i pür-nekbet-i peydâ vü nâbidâsını
Devr-i hürriyetle zâhir farkı devr-i sâbıkın
Şimdi seylâb-ı şakâ teksir eder mecrâsını.’’ (bkz., 160).

¹²⁶ İlğazi vd., a.g.e., 130-131.

¹²⁷ İsmet Giritli, *Yıldönümleriyle Türk Devrim Tarihi*, Der Yayınları, (İstanbul: 1997): 34.

kurulmasıydı. Ancak Anadolu'nun çoğu bölgesindeki ayaklanmalar Ankara Hükûmeti'ni çok zor durumda bırakmıştır.¹²⁸

Önemli ayaklanmalar¹²⁹ şunlardır:

- 1) *Anzavur Ayaklanması*: Emekli Binbaşı Ahmet Anzavur tarafından Balıkesir-Çanakkale taraflarında çıkarılan bir isyandır. Çerkez Ethem tarafından bastırılmıştır.
- 2) *Çapanoğlu Ayaklanması*: Yozgat'ta bulunan ve geniş çevrelerde etkili olan Çapanoğlu ailesi tarafından çıkarılmıştır. Ayrıca Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı olan bu ailenin isyanı Kuvâ-yı Milliye tarafından bastırılmıştır.
- 3) *Ali Batı İsyanı*: Bağımsız Kürdistan ideolojisiyle ortaya çıkan bir ayaklanmadır. Mardin'de vuku bulan bu isyan Ali Batı'nın öldürülmesiyle son bulmuştur.
- 4) *Çerkez Ethem İsyanı*: İlk başlarda birçok isyanı bastırmakla görevlendirilen Çerkez Ethem düzenli orduya katılmayı reddedince merkez kuvvetleri tarafından dağıtılmıştır.¹³⁰

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girmesi: Birinci Dünya Savaşı sırasında gündeme gelen *Milletler Cemiyeti* konusu ilk kez Amerika Birleşik Devletleri Başkanı

¹²⁸ Yılmaz vd., a.g.e., 108.

¹²⁹ *Ankara Hükûmeti'ne Karşı Ayaklanmalar*: Türk siyasi şiirimizde Ankara Hükûmeti'ne karşı ayaklanmaları ele alan tek bir şiir mevcuttur ve bu şiir Halim Uğurlu tarafından kaleme alınmıştır. Şairin *İki Başlı Yılan* adlı şiiri:

‘İstanbul’da sallanan son padişah

Emretti: bir fetva salın ülkeye

Asidir Mustafa Kemal

Her kim nerde görürse öldüre

...

Üç beş katil Düzce’de ve Hendek’te

Afyon’da Çopur çıktı dağlara

Cumra’da Delibaş adlı eşkiya

Birkaç kan emici derken Urfa’da

Anlaştı Fransız denen düşmanla.’’ (bkz., 359-360).

¹³⁰ Türker Tekin, a.g.e., 94-97.

Wilson tarafından ortaya çıkarılmıştı. Wilson¹³¹ *ABD Kongresi*'ndeki bir konuşmasında 14 maddelik bir barış bildirisini okumuş ve ulusların kendi kaderlerini belirlemesi gerektiğini vurgulamıştır. İlerleyen günlerde Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere *Milletler Cemiyeti* konusunda mutabakata varmış ve Başkan Wilson'un maddeleri temel alınmıştır. Adı Milletler Cemiyeti olarak belirlenen bu örgüt 10 Haziran 1919'da Londra'da faaliyete başlamıştır. Bu örgütün kuruluşunda Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri de bulunmuştur. Milletler Cemiyeti her ne kadar savaşın galip devletlerinin haklarını korumaya yönelik kurulduysa da sonradan dünya barışını temin etmek ve devam ettirmek amacıyla yönelik çalışmalara da başlamıştır.

Türkiye ise Milletler Cemiyeti tarafından bu örgüte katılıma yönelik bir davet almıştır. Türkiye de bu davete olumlu yaklaşmış ve 18 Temmuz 1932'de örgütün daimi üyesi olmuştur.¹³²

Balkan Paktı: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olabilecek yeni bir savaş durumu Balkan Devletleri'ni derinden sarsabilirdi. Bu durumun önüne geçebilmek için Balkan Devletleri'nin savaşmamaya yönelik bir anlaşma imzalaması zorunlu görünüyordu. Bu yüzden ilk olarak 14 Eylül 1933'te Türkiye ile Yunanistan, 17 Ekim 1933'te Türkiye ile Romanya ve 27 Kasım 1933'te Türkiye ile Yugoslavya arasında dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları imzalandı. Bu imzalar daha sonra ileri bir boyuta taşındı. Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan arasında 9 Şubat 1934'te *Balkan Paktı* mutabakatına varıldı.¹³³

Sadabat Paktı: Baskın Avrupalı devletlerin yayılmacı bir politika gütmeleri ayrıca İtalya'nın Habeşistan'a saldırması Ortadoğu'da bir endişeye yol açmıştı. Bu yüzden Ortadoğu'da barış ve güveni temin edecek bir antlaşma ihtiyacı hâsıl olmuştu. Bu sebeple Türkiye, İran, Irak ve daha sonradan Afganistan'ın katılımıyla 2 Ekim 1935 yılında Cenevre'de bir antlaşma imzalandı. Daha sonra İran'ın başkenti Tahran'daki

¹³¹ **Wilson:** Türk şiirinde ABD Başkanı Wilson hakkında yazılmış şiirler bulunmaktadır. Bu konuyla alakalı yazılmış şiirleri incelemek için Ahmed Kemal Akünal ve Feyzullah Sacit Ülkü'nün eserlerini inceleyebilirsiniz.

¹³² Erkan Şekerci ve Yılmaz Gülcan, *Türk Devrim Tarihi ve Atatürkçülük*, Alfa Aktüel Yayınları, (İstanbul: 2006): 212-213.

¹³³ Mesut Talaslıoğlu, *Türk Devrim Tarihi*, Dilek Matbaası, (İstanbul: 1972): 178.

Sadabat Sarayı'nda bu dört devlet bir araya gelerek *Sadabat Paktı*'ni imzaladı. Bu pakta göre:

- 1) Paktı imzalayan devletler birbirlerinin iç işlerine karışmayacak.
- 2) Taraf devletler birbirlerinin sınırlarına tecavüz etmeyecek.
- 3) Taraf devletleri ilgilendiren çıkarlarda birlikte hareket edilecek.
- 4) Taraflar üçüncü bir devletle savaşmayacak.
- 5) Kısıktırmalara karşı duracak ve gizli örgütleri barındırmayacak.¹³⁴

Montrö Boğazlar Sözleşmesi: Lozan'da Boğazlarla ilgili verilen hükümler Türkiye'nin egemenlik haklarını kısıtlamaktaydı. Ayrıca İtalya'nın Doğu Akdeniz'de çıkarlarının olması Türkiye'nin Boğazlar konusunda önemli adımlar atmasını zorunlu kılıyordu. Bu nedenle Türkiye, Boğazlar sözleşmesinin değiştirilmesi için girişimlerine başladı ve sözleşmede imzası bulunan devletlere nota çekerek Lozan sözleşmesindeki 18 maddenin etkisiz duruma geçtiğini ve Türkiye'nin kendisini savunması ve egemenlik haklarını koruyabilmesi için sözleşmenin değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Türkiye'nin bu çağrularına İngiltere ve diğer Avrupalı devletler olumlu cevap verdi. Çünkü Akdeniz'de güçlü bir Türkiye'nin varlığı onlar için de önemliydi. Bunu takiben sözleşmeyi değiştirecek konferans 22 Haziran 1936'da İsviçre'nin Montrö şehrinde düzenlendi. Türkiye, İngiltere, Fransa, Rusya, Japonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'nın katıldığı, İtalya'nın ise çıkarlarına ters düştüğü için katılmadığı bu konferansta *Montrö Boğazlar Sözleşmesi 20 Temmuz 1936* yılında imzalandı. Bu sözleşmeyle Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki hâkimiyeti onaylanmış ve Boğazların silahsızlandırılması maddesi kaldırılmıştır. Ticaret gemileri ise savaş zamanında dahi geçebilecekti. Türkiye istediği zaman savaş gemilerini Boğaz'dan geçirebilecekti.¹³⁵

Türkiye'nin NATO'ya Katılması: Rusya'nın Ortadoğu ve Avrupa için bir tehdit unsuru oluşturması *Marshall Planı* ve *Truman Doktrini* gibi önlemlerin alınmasına neden olmuştu. Ancak bu önlemler Rusya'nın tehdidini ortadan kaldırmadı. Bu nedenle 14 Nisan 1949 yılında Rusya'ya karşı *Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)* kuruldu. Bu teşkilat hem Rusya için bir kalıcı tedbir hem de dünya barışını sağlama adına bir örgüt niteliğindedir. Türkiye'nin bu örgüte katılımı ise Kore Savaşı'na iştirak etmesine

¹³⁴ Şekerci ve Gülcan, a.g.e., 214.

¹³⁵ Ali İhsan Gençer ve Sabahattin Özel, *Türk İnkılap Tarihi*, Der Yayınları, (İstanbul: 2005): 286-287.

bağlıydı. Kore Savaşı'na asker gönderen devletler arasında Türkiye de olup çok üstün başarılar elde edince *NATO*'ya katılım için davet edildi. Bu gelişmelerin ardından 19 Şubat 1952'de TBMM Türkiye'nin *NATO*'ya daimi üye olmasına karar verdi. Bu gelişmelerin ardından Rusya bu durumdan rahatsız olduğunu belirtecek ve Türkiye'ye nota verecekti.¹³⁶

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye: İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Türkiye'nin hiçbir devletle düşmanca ilişkileri bulunmuyordu. Ayrıca Türkiye, İngiltere ve Sovyetler Birliği ile dostane ilişkilerini geliştirmişti. İtalya'nın Akdeniz'de çıkarları için tehdit olması ve Almanya'nın giderek güçlenmesi bu dostane ilişkilerde önemli rol oynadı.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı başladığı zaman tarafsızlığını ilan etmişti. Ancak savaşın iki ana bloğu Türkiye'nin kendi taraflarında savaşa girmesi için çaba harcıyordu. Bu yüzden Türkiye'nin tarafsızlık politikası hassas bir dengede bulunuyordu. Savaşın ilerleyen dönemlerinde Türkiye, İngiltere ve Fransa ile bir yardım antlaşması imzaladı. Bu antlaşmayla Türkiye İtilaf Devletleri'ne yaklaşmış gözükse de hiçbir askeri faaliyete iştirak etmedi. Diğer taraftan Almanya da Türkiye'yi kendi tarafına çekemeyeceğini anlayınca bir antlaşma önerdi. Bunun üzerine 18 Haziran 1941'de Almanya ile Türkiye arasında bir saldırmazlık antlaşması imzalandı. Ancak bu antlaşmalara rağmen ilerleyen devrede her iki blok Türkiye'yi savaşa sokma çabalarını sürdürdü. Ayrıca İtilaf tarafı Türkiye'nin *Milletler Cemiyeti*'ne üye olabilmesi için Almanya'ya savaş ilan etmesini şart koştu. Bu sebeple Türkiye formalite icabı Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti. Bu gelişmelerin üzerine Türkiye *Milletler Cemiyeti*'ne davet edildi.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca ekonomik anlamda çok büyük problemlerle karşı karşıya geldi. Çünkü olası bir savaşa girme ihtimali yüzünden bütçenin önemli kısmını askeri ve savunma giderlerine harcayan Türkiye sanayi, tarım

---

¹³⁶ Mustafa Keskin, *Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ufuk Yayıncılık, (Ankara: 2005): 346-347.

ve diğer sektörlere yatırım yapamadı. Bu durum sosyal ve ekonomik anlamda buhranlara sebep oldu.¹³⁷

Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 Darbesi:¹³⁸ Demokrat Parti 7 Ocak 1946 yılında siyasi arenaya dâhil oldu. 1947 yılının ocak ayında ise ilk büyük kongresini düzenledi. 27 Mayıs 1950’de oyların %53’ünü alarak 408 milletvekili çıkaran Demokrat Parti, CHP’nin 27 yıllık yönetimine son verdi. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes ise Başbakan seçildi.

Demokrat Parti ile birlikte artık Türk siyasetinde halka iniş başlamıştı. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kurulan yönetim bir inkılap yönetimi olduğu için kendi isteklerini zorla kabul ettirme durumu ortaya çıkabiliyordu. Bunun aksine Adnan Menderes bir halk adamı olarak ortaya çıktı. Halk içinden iddialı bir kadroyu çevresinde toplamayı başarabilmişti. Bunun sonucunda da Demokrat Parti ilke kez tabandan yükselen bir sosyal hareket olmuştu. Demokrat Parti ile birlikte siyasiler halkın yanında olmuş ve *küçük adam partisi* haline gelmişti.¹³⁹

27 Mayıs 1960 Darbesi devletin çeşitli alanlarda kriz yaşaması nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu darbeyi gerçekleştirenler ise ordunun tümü değil ordu içindeki bir kısım subaylardır. Darbenin ardından Başbakan Adnan Menderes ve iki bakan idam edilmiş diğer Demokrat Parti milletvekilleri de tutuklanmıştır.¹⁴⁰ Ancak darbe ile sekteye uğrayan siyasi durum kısa sürede aşılmış 1961 Anayasası ile birlikte batılı bir

¹³⁷ Gençer ve Özel, a.g.e., 292-295.

¹³⁸ **27 Mayıs 1960 Darbesi:** Nicelik bakımından çok az yer tutan konulardan birisidir. Arif Nihat Asya’nın darbeyle ilgili bir serzenişi mevcuttur. Şairin 1960 adlı şiiri:

“Siz ihtilal deyiniz

Çıkıp büyük dedemiz

Diyor: Hükûmete mi

Bu darbe, millete mi?” (bkz., 361).

¹³⁹ Eray Yılmaz, *Türkiye Tarihi II*, Papatya Yayıncılık Eğitim, (İstanbul: 2012): 89-93.

¹⁴⁰ Vildan İyigüngör, *Medyada Tanıklık: Türkiye’de Askeri Darbeler*, Beta Yayıncılık, (İstanbul: 2009): 16-17.

demokrasi anlayışı getirilmiştir. Düşünce ve toplanma özgürlüğünün genişletilmesi, üniversitelere özerklik kazandırılması yine bu dönemdeki önemli olaylardır.¹⁴¹

Hak ve özgürlükler konusunda Cumhuriyet Halk Partisi'nin çokça eleştiri almasına rağmen Demokrat Parti'nin aynı durumu devam ettirmesi ve herhangi bir yenilik getirmemesi eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca Demokrat Parti'nin basına karşı uyguladığı sansür eleştiri aldığı diğer bir konudur.¹⁴² Ayrıca yargı erkinin meclise bağlanmasının istenmesi, devlet radyosunun hükûmet propagandasının yapıldığı bir araç halini alması, kutuplaşmanın artması, anti-demokratik icraatlar ortaya çıkan belli başlı uygulamalar olarak göze çarpar. Demokrat Parti'nin savunduğu özgürlük anlayışı özel mülkiyetçilikten öteye geçmemiş, demokrasi tanımı sadece partinin adıyla sınırlı kalmıştır.¹⁴³

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte fikrî bir hareketlilik kendisini hissettirir. Kalkınma, sermaye ve büyüme vaatleri gündemi şekillendirir. Ayrıca dini özgürlüklerin propagandalar arasında olması Demokrat Parti'nin lehinde olmuştur. 1953 yılına kadar tarıma dayalı ekonominin büyümesi bu yıldan itibaren düşüşe geçer ve kriz yılları başlar. Hükûmet ekonomik darboğaza girer. Bu durum 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'nin oy keybetmesine neden olur. Demokrat Parti ekonomik bunalımı aşamayınca radikal tedbirler almak zorunda kalır. 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'nin ciddi oy kaybı yaşaması ve kutuplaşmayı artırması Demokrat Parti'yi muhalefete karşı baskı ve sertliğe yöneltecektir. Türkiye'nin bu yıllardaki en önemli sorununu ise seçimle başa geçen Demokrat Parti'nin anti-demokratik tutumu ve iktidar umudu olmayan bir muhalefetin varlığı oluşturacaktır.¹⁴⁴

27 Mayıs 1960 Darbesi hiyerarşik bir sistem dâhilinde gerçekleşmemiştir. Darbeyi gerçekleştirenler laiklik anlayışından uzaklaştığını ve Cumhuriyetin değer yargılarının hiçe sayıldığını vurgulamışlardır. Kendisini devletle bir tutan ve devletin yegâne koruyucusu olarak gören, devletin yapısını oluşturan ilkelerin kaldırılmak istendiğini savunan bir grup subay yönetimi ihtilal yoluyla ele geçirmiştir. Darbeninin

---

¹⁴¹ A.g.e., 17.

¹⁴² A.g.e., 17.

¹⁴³ A.g.e., 17-18.

¹⁴⁴ A.g.e., 19-20.

ardından Türkiye soğuk savaş yıllarındaki uluslararası mekanizmanın etkisiyle çok partili yaşamı istenilen koşullarda gerçekleştirememiştir. Türk demokrasisi devam eden yıllarda askeri demokrasi olarak 1961 Anayasası ile varlığını devam ettirecektir.¹⁴⁵

Kıbrıs Barış Harekâtı: Kıbrıs'a yeni bir sistem getirmek için 1968'te başlayan uluslararası görüşmeler 1974'e gelindiğinde hiçbir aşama kaydedememişti. Bunun nedeni ise Rumların Kıbrıs Türkleri'ni bir azınlık statüsünde tutma ve anayasal haklarını elinden alma amacının olmasıydı. Diğer taraftan Türkiye ise Kıbrıs'taki Türk varlığının teminat altına alınabilmesi için 1960 Anayasası'ndaki hakların daha da artırılması taraftarıydı. Türkiye'nin niyeti Kıbrıs'ta Türk ve Rum taraflarının bulunduğu iki ayrı federe devletin oluşturulmasıydı. Ancak ilerleyen süreçte Türkiye federal devlet sistemi tasarısında değişikliğe gitti. Yeni politika Kıbrıs'ta tek bir devletin olması, Türklerin kendi içerisinde yönetimi üstlenmesi ve Rumların Türklerin iç işlerine karışmamasıydı. 1973'te ise fonksiyonel federatif devlet sistemi benimsenmişti. Bu sistemde görev ve yetkiler iki ulus arasında paylaşılacaktı.

1974 yazına doğru Kıbrıslı Rumlar ile Yunanistan'ın arası epeyce açılmıştı. Rum lider Makarios'un Yunanlar'a gönderdiği cevap bardağı taşıran son damla olunca 15 Temmuz 1974 günü Yunanlar Makarios'u devirip Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan etti. Bu da tüm adanın Yunanlar tarafından ilhak edilmesi anlamına geliyordu. Bu durum Kıbrıs'taki buhranın ilk adımı olacaktı. Bunun üzerine garanti anlaşmasının 4. maddesi gereğince Türkiye, İngiltere ile beraber Kıbrıs'a müdahale etme kararı aldı. Başbakan Bülent Ecevit bu konuda görüşmek üzere Londra'ya gitti. Ancak İngiltere müdahaleye yanaşmayınca burada Türkiye'nin istediği bir anlaşma çıkmadı. Diğer taraftan Yunanlar Türklerin adaya müdahalesi söz konusu olduğunda kendilerinin de kuvvet göndereceklerini belirtti.

Tüm bu gelişmelerin ardından 20 Temmuz 1974 sabahı Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'a havadan ve karadan çıkarma yapmaya başladı.¹⁴⁶ Çıkarmanın ilk günü Türk

¹⁴⁵ A.g.e., 21-22.

¹⁴⁶ **Kıbrıs Barış Harekâtı:** Türk siyasi şiirinde Kıbrıs şiirleri dendiğinde öne çıkan en önemli isim Arif Nihat Asya'dır. Özellikle Rumların Kıbrıslı Türkler'e uyguladığı vahşet karşısında şair hissi duygularını terennüm etmiştir. Şairin *Cephelerde Kış* adlı rubaisi:

askeri Girne'ye adım atarken Lefkoşa'ya da havadan indirme yapıldı. Rum ve Yunan kuvvetlerinin savunma ateşi sonucu sert çarpışmalar meydana geldi. 22 Temmuz'da ise ateşkes ilan edildi. Ateşkes ilan edildiğinde Girne - Lefkoşa yolu ele geçirilmiş ancak Türk kuvvetlerinin takviye yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Ateşkes devam ederken Türk kuvvetleri 40.000 kişilik bir birlik ve 300 tank ile desteklenmişti.¹⁴⁷

Güvenlik Konseyi harekâtın ilk günü olan 20 Temmuz'da aldığı bir kararla tarafları ateşkese davet etti ve tüm yabancı kuvvetlerin adadan çekilmesini istedi. Türkiye Güvenlik Konseyi'nin bu isteğini kabul etti ve 22 Temmuz'da ateşkes ilan etti. 23 Temmuz'da ise Yunan Hükûmeti istifa kararı aldı.

30 Temmuz 1974'te ise Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın katıldığı *Cenevre Deklerasyonu* imzalandı. Bu deklarasyona göre:

- 1) Kıbrıs'ta taraflar 31 Temmuz 1974 günü saat 24.00'da hâkim oldukları sınırları genişletmeyecek.
- 2) Ateşkes çizgisinde BM kuvvetlerinin bulunduğu bir güvenlik bölgesi oluşturulacak.
- 3) Türk yerleşim yerlerinde bulunan Rum ve Yunan birlikleri geri çekilecek.
- 4) Kıbrıs'ta yeni sistemin kurulması için üç dışişleri bakanı Cenevre'de toplanacaktır.

Ancak bu görüşmelerde de bir neticeye varılamaması, ayrıca Rumların adadaki Türkler'e karşı tutumu üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri adaya 14 Ağustos'ta ikinci bir çıkarma gerçekleştirdi ve iki gün içerisinde adanın %38'ini ele geçirmeyi başardı.¹⁴⁸

12 Eylül 1980 Darbesi:¹⁴⁹ 1973'te yapılan genel seçimlerle birlikte ülke demokratik yapıya kavuşmuştur. Devletin tüm imkânlarıyla mücedele ettiği sol gruplar

---

“Yok cephede farkı toprağın, balçıktan..

Üstünde esen poyrazı var, ıslıktan...

Gelsen görecektin ki bugün Kıbrıs'ta,

Yer yer, ölümler üşür mezarsızlıktan!” (bkz., 358)

¹⁴⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, (İstanbul: 2000?): 801-803.

¹⁴⁸ A.g.e., 804-806.

¹⁴⁹ **12 Eylül 1980 Darbesi:** 20. yüzyıl siyasi tarihimizin en önemli son olayıdır. Bu darbe sadece siyasi otorite ile sınırlı kalmamış, hayatın her alanına etki etmiştir. Özellikle kültür sanat alanında eserlerin

ise bu devrede güçlenme olanağı elde etmiştir. 1973 yılından 1980 yılına kadar koalisyon hükûmetlerinin hiçbir yapıcı rol üstlenememesi ülkeye siyasi kargaşa ortamının oluşmasına ve toplumdaki muhalif aksiyonlara sebebiyet vermiştir.

12 Eylül 1980 Darbesi siyasilerin ülkeyi idare edemez hale geldiği, devletin tüm kurumlarıyla ağır bir kriz yaşadığı, fikir ayrılıklarının sokakları savaş alanına çevirdiği, can güvenliğinin olmadığı, kutuplaşmanın yükseldiği ve siyasi cinayetlerin gerçekleştiği bir dönemde ordunun yönetime el koymasıyla gerçekleşmiştir.

Siyasallaşma, kutuplaşma ve siyasi istikrarsızlık sonucu peşi sıra gelen hükûmet değişiklikleri, Cumhurbaşkanı'nın süresinin dolmasına rağmen yeni Cumhurbaşkanı'nın seçilemeyişi, ekonomik buhran, güvenlik güçlerinin temel görevlerini icra edememesi yönetimle ilgili krizin meşruiyetine olanak tanımıştır. 1977'de Taksim'de, 1978'de Maraş'ta yapılan katliamlar ve bunu takiben Sivas, Çorum, Malatya olayları 1980 Darbesi'ne giden süreci hızlandırmıştır.¹⁵⁰

O dönemde yönetimde bulunan Anavatan Hükûmeti aldığı bir kararla ekonomide yapısal reformu hedeflemiştir. Ekonomik krizle gelen yüksek taleplerin yanında bu duruma toplumsal muhalefetin eşlik etmesi devletin güç kullanmasının önünü açmıştır. Bu durum ülkede bir güvensizlik ortamı çıkması ve hükûmetin devleti yönetemez hale gelmesi sonucunda devleti kurtarma görevini üstlenen bir topluluğun ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. Bununla birlikte ekonomik krizin derinleşmesi 12 Eylül 1980 Darbesi'nin toplumsal nedenleri olarak gösterilebilir.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren Ortadoğu'da gerçekleşen siyasi değişiklikler Türkiye'deki 12 Eylül 1980 Darbesi'nin gerçekleşmesinde etkili olmuştur. İran'da gerçekleşen İslam Devrimi ve Afganistan'daki Rusya destekli hükûmetin iktidara gelmesi Batı'da endişeye yol açmıştır. 12 Eylül Darbesi'nin gerçekleşme sürecinde tüm bu olaylar gözardı edilemez. Böylece kendisini devletin kurtarıcısı olarak gören bir zümre Türk demokrasisini bir kez daha sekteye uğratacaktır. Darbe girişiminin

---

nasıl olması gerektiği ile ilgili baskıcı bir tutum sergilenmiştir. Bu sebeple 80 sonrası Türk edebiyatında siyasi konulara girilmekten kaçınılmıştır. Doğal olarak 1980 Darbesi'ni konu alan bir şiire rastlanılmamaktadır.

¹⁵⁰ İyigüngör, a.g.e., 27-28.

ardından Kenan Evren yaptığı konuşmalarında darbe yerine harekât ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Darbe yönetiminin kalıcı olmadığını, zorunda kaldıkları için bu harekâtı gerçekleştirdiklerini ve en kısa zamanda çoğulcu demokrasiye geçileceğini belirtmiştir. Ancak Evren 1983 seçimlerinden bir önceki gün televizyondan ordu ideolojisine yakın olan partiye destek verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum seçim günü halkın tepki göstermesine yol açacaktır.¹⁵¹

1.2. 20. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

1.2.1. Türk Edebiyatı'nda Batılılaşma Hareketleri

Tanzimat döneminde Osmanlı aydını Batı edebiyatını epey geç tarihlerde tanımaya başladı. Edebiyat sahasındaki roman, hikâye ve tiyatro gibi türlerin yanı sıra düşünce ve fikir sahasındaki türlerde de Osmanlı aydınının pek az bir bilgisi mevcuttu. Bunun nedeni olarak da Osmanlı aydınının Avrupa'nın üstünlüğünü sadece teknoloji alanında görmesini gösterebiliriz. Tanzimat'tan sonra ise sadece siyasi ve teknik alanda olmayıp dil, kültür ve edebiyat alanında da Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş, Batı kültürü yakından tanınmaya çalışılmıştır. Osmanlı gençleri de edebi sahalarda çalışmalarını yayımlamış ve bu ürünleri Osmanlı sahasına taşımıştır. Şinasi de öğrenim için Avrupa'ya yollanan öğrencilerden biri olmuş ancak o maliye öğrenimi için gönderildiği halde edebiyatla uğraşmış ve ilk çevirilerden birisi olan *Tercüme-i Manzume (1859)* adlı eserini yayımlamıştır.

Türk edebiyatının yenileşme hareketi Şinasi ile başlar. Çünkü onun ilklerin insanı olma yönü edebiyatımızda önemli bir yer teşkil eder. 1859-1863 yılları arasındaki yaptığı çalışmalar edebiyatımızın ana çizgilerinin oluşmasına vesile olur. İlk modern tiyatro örneği olarak kabul ettiğimiz *Şair Evlenmesi* adlı eserini 1859 yılında yazmış ve teknik anlamda başarıyı yakalamıştır. İlk yerli özel gazete olan *Tercüman-ı Ahval (1860)* ise onun diğer bir yeniliğidir. Gazeteler birer edebi tür niteliği taşımasalar da edebi türleri halka ulaştırma yönleriyle önemli bir yer işgal ederler. Osmanlı toplumunun gazeteler aracılığıyla Batı edebiyatından gelen türleri tanıması gazetelerin önemini ortaya koyar. Şinasi'nin özellikle muhteva alanında önemli değişiklik ve yenilik getirdiği *Müntehabât-ı Eşâr (1862)* ile konuşma diline ve halk kültürüne

¹⁵¹ A.g.e., 29-31.

yönelmenin ilk eseri sayılabilecek *Durûb Emsâl-i Osmâniye (1863)* adlı eserleri edebiyatımızda önemli bir yer teşkil eder.

Batı ile tanışmayla birlikte ortaya çıkan yenilikler ve edebi türlerin çoğalması yenileşme hareketinin ilk derecesi olan 1878'e kadar devam eder. Şiir hariç olmak üzere roman, hikâye, tiyatro, makale türlerinde hızlı bir gelişme görülür. Şiirde ilerlemenin olmaması ise edebiyatımızın daha çok şiir türünden meydana gelmiş olmasıdır.

Yenilikleriyle öne çıkan *Tanzimat Edebiyatı* divan şiirine tepki mahiyetindedir. Eski edebiyatın şiirden oluşması bu tepkinin de şiir alanında ortaya çıkmasına neden olur. Ayrıca yenilik taraftarlarının eski şiiri hedef alması eskiyi savunan şairler ile münakaşaya girmesine sebebiyet verir. Bu da eski-yeni tartışmasını başlatır. Ancak Tanzimat döneminin ilk yirmi yılında yenilik kaygısına rağmen şiirde özellikle de şekil yönünde eskiye bağlı kalınmıştır. Bunun zıttı olarak *Encümen-i Şuara* denilen bir edebi topluluk ortaya çıkmış ve divan geleneğine bağlı kalacaklarını açıklamışlardır. Ancak bu topluluğun çalışmaları fazla tesirli olmaz ve zamanın şartları içinde erirler.¹⁵²

1.2.2. Tanzimat Edebiyatı

Tanzimat edebiyatı, Türk edebiyatının Avrupa'ya açıldığı, yeni tür ve şekillerin alındığı ilk devredir. Tanzimat döneminin çizgileri siyasi anlamda 1839 yılında başlarken edebi anlamda ise 1860'ta çıkarılan *Tercümân-ı Ahvâl* iledir. Bu dönemde *Cerîde-i Havâdis (1840)*, *Tasvîr-i Efkâr (1862)*, *Muhbir (1867)*, *Hürriyet (1868)*, *Diyojen (1870)*, *İbret (1871)*, *Hâdikâ (1873)*, *Tercümân-ı Hakîkât (1878)* gibi gazeteler ile *Mecmuâ-ı Fünûn (1862)* ve *Mecmuâ-ı Ebuzziyâ (1880)* gibi dergiler yenilik hareketinin kökleşmesi ve gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamışlardır.¹⁵³ Bu gazetelerin aleni bir şekilde savundukları görüşleri ise şöyle sıralayabiliriz: *Gülhâne-i Hattı Hümayûn* ile beyan edilen hak ve özgürlükler uygulamaya konulamamaktadır. Bu maddelerin uygulamaya konulabilmesi için Avrupalı devletlerin idare sisteminin taklit edilmesi gerekir. Bunun için ise bir millet meclisi açılmalı ve bir anayasa hazırlanmalıdır. Meclis ise hükûmeti denetlemelidir.

¹⁵² Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, (İstanbul: 2005): 49-52.

¹⁵³ Hüseyin Tuncer, *Tanzimat Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, (İzmir: 1994): 14.

Hükûmet aleyhinde propagandalara başlayan Yeni Osmanlılar haklarında bir kararname çıkınca Fransa'ya kaçmışlar ve yeni isimlerin katılımlarıyla iyice güçlenmişlerdir. Gittikleri Londra, Paris ve Cenevre gibi şehirlerde gazeteler çıkararak burada mücadelelerini devam ettirmişlerdir.¹⁵⁴ Yeni Osmanlıların amacı devleti Osmanlılık ideolojisinin yaygınlaşması ve benimsenmesini sağlayarak parçalanmaktan kurtarmaktır. Ancak ilan edilen fermanlarla Hristiyanlar'a geniş imtiyazlar verilmesi sonucu bu akım çöker. İslamcılık ideolojisi de fazla etkili olmaz. Türkçülük ideolojisi ise yine bu dönemde ortaya çıkan ancak daha etkili olan bir ideoloji olmuştur. Bu üç ideoloji Tanzimat boyunca devam edebilmiştir.

Tanzimat ile birlikte edebiyatımız birtakım değişmelere uğramıştır. Bu değişimler yeni alınan roman, hikâye ve tiyatro gibi türlerle sağlanmıştır. Avrupa'dan gelen bu yenilik sadece edebiyat sahasında kalmayıp moda, eğlence eşya gibi kültürel hayata da yansımıştır.¹⁵⁵

Tanzimat edebiyatı eskiye bir tepki niteliğinde ortaya çıkmıştır. Batı'ya yönelir ve soyuttan çok somuta önem verir. Bu dönem sanatçıları sosyal temalı kavramlarla tanışır ve toplumu uyandırma ve bilinçlendirme vazifesini icra eder. Vatan ve millet sevgisi bu dönemde önem kazanır ve şiire girer.¹⁵⁶

Roman, hikâye ve tiyatro gibi edebiyatımıza yeni giren türlerde evlilik, aşk, aile ilişkileri ve diğer toplumsal olaylar konu edinilir. Şiirde ise şekil olarak eskiye bağlı kalınmış muhteva alanında yeniliklere gidilmiştir. Makale, deneme, fıkra, sohbet ve eleştiri gibi türlerle düşünce ortamına kapılar açılmıştır. Zaten Tanzimat edebiyatı halkı aydınlatma amacı taşıdığından bu türler sanatçıların en önemli enstrümanları olmuş ve romantizm, tabiat ve hakikat Tanzimatla birlikte ortaya çıkmıştır.¹⁵⁷

Genel olarak Tanzimat edebiyatı birinci dönem ve ikinci dönem olmak üzere iki ana dönem olarak ele alınır. Bu edebiyatın iki kolda ele alınmasının sebebinin ise işlenen temaların ve sanatçıların sanat görüşlerinin birbirinden farklı olması olarak

¹⁵⁴ Bekir Öztürk, *Tanzimat Edebiyatı*, Mimoza Yayınları, (Konya: 1995): 70.

¹⁵⁵ A.g.e., 71.

¹⁵⁶ Tuncer, a.g.e., 22.

¹⁵⁷ A.g.e., 23.

gösterebiliriz. İlk dönem sanatçılarında kuvvetli bir sosyal muhteva, siyasi tenkit ve vatanî terennümler görülür. Edebiyat toplum içindir. Bu amaçla aydınlar edebiyatı halkı bilinçlendirmek için kullanırlar. Padişah başta olmak üzere çok sayıda devlet adamını tenkit ederler. İkinci dönem şairleri ise edebiyatı sanat için icra ederler. Bunun sebebi ise o dönemki siyasi ortamın baskısı olarak görülebilir. Bu dönem sanatçıları eserlerinde sosyal ve toplumsal mesajlardan kaçınmış, ferdî ve ruhî hissiyatlarını terennüm eden şiirler kaleme almışlardır. Ferdi ızdırıp, tabiat, kadın-aşk gibi temalar şiirde çokça ele alınmıştır.

1.2.2.1. Tanzimat Şiiri

Tanzimat edebiyatında üzerinde en çok yenilik ve değişiklik yapılan tür şiir olmuş ve bu tür konuşma dili, üslubu ve yeni söyleyişin kaynağı olmuştur. Yeni bir kimlik kazanan Türk şiiri Şinasi'den itibaren gazetelerde yayımlanarak geniş kitlelere ulaşma fırsatını yakalamıştır. Muhteva yönünde ilk defa hak, adalet, millet, vatan, hürriyet gibi kavramlar yeni şiirin ana temaları konuma gelmiştir. Türk şiirindeki bu yenilik cereyanı Şinasi ile birlikte başlayıp, şekil ve muhtevayı kapsamıştır. Ancak bu değişim 2. dönem Tanzimat edebiyatında durağanlaşmaya başlar. Sosyal temalar ve konuşma dili yerini ferdi konulara ve ağır bir dile bırakır. Bu dönemki Tanzimat sanatçıları her ne kadar yeni şiir anlayışına sahip olsalar da aruzdan vazgeçememişlerdir.¹⁵⁸ Hecenin fazla yer bulamadığı bu dönem sanatçılarında Batı'dan alınan yeni şekiller de kullanılır.

Tanzimat şiirinde *insan* mefhumu gerçek anlamıyla ortaya çıkar. İnsan gerçek kimliğini kazanınca aşk, Batı kültürü taklitçiliği, hastalık ve ölüm gibi konular da aslî özelliklerine bürünür. Şinasi'nin şiirlerindeki toplumcu kavramlar Namık Kemal'de çoğalarak ileri safhalara taşınır. Ekrem ve Hamit'le birlikte de tabiat ve ihtiras şiire girer.

Belli bir bütünlük taşımayan Tanzimat şiiri süs, oyun ve mecazlardan sıyrılıp gerçekliğe adım atar. Yeni ve eski şekil birlikte devam eder. His ve hayal dünyası yavaş yavaş batıya doğru yol alır.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Öztürk, a.g.e., 78.

¹⁵⁹ A.g.e., 79.

Tanzimat şiirini maddeler halinde toparlayalım:

- 1) Şekilde değişmeler görülür. Parça güzelliğinin yerini konu birliği alır.
- 2) Aruz vezni kullanılır. Az da olsa heceye yer verilir.
- 3) Kafiyyede değişik biçimler kullanılmaya başlanır.
- 4) Muhteva çeşitlilik kazanır ve tabiat ilk kez şiire girer.
- 5) Hak, adalet, vatan, millet ve hürriyet kavramları ilk kez bu dönemde kullanılır.
- 6) Halk dili şiirde kendine yer bulamaz.¹⁶⁰

1.2.2.2. Tanzimat Tiyatrosu

Tiyatro edebiyatımıza girmeden evvel bu türün yerini Karagöz, Ortaoyunu ve Meddah gibi seyirlik türler karşılıyordu. Tanzimat ile birlikte tiyatro edebiyatımıza girer ve en çok sevilen türlerin arasında yer alır. Tanzimat aydınları da bu türü kullanarak halkı eğitme ve bilinçlendirme amacı gütmeye başlar.¹⁶¹

Bizde ilk tiyatroyu **1844** yılında Hayrullah Efendi kaleme almış ancak yayımlama fırsatını yakalayamamıştır. Bunun ardından Şinasi **Şair Evlenmesi** adlı piyesini **1859** yılında yazar. Bu piyes daha sonra tefrika edilip sahnelenir. Bunu Ali Haydar Bey, Ahmet Vefik Paşa, Namık Kemal, Direktör Ali Bey, Recâizâde Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Abdülhak Hamit Tarhan'ın piyesleri takip eder. Tiyatro türünün ilk örnekleri tesirli olmayıp istisnaları da mevcuttur. **Vatan Yahut Silistre** adlı oyun çok geniş bir yankı uyandırırken ön sözünde tiyatro ile bilgiler verir. Bu dönem tiyatroları halk için yazıldığından dolayı sosyal fayda niteliği gösterirler. Tiyatro eserlerinde ise daha çok Türk-İslam tarihi konuları ele alınır.¹⁶² Tanzimat dönemi tiyatrosunun özellikleri:

- 1) Tanzimat tiyatrosu tarih ve toplum konularını işler.
- 2) Tiyatro bir eğlence aracıdır.
- 3) Piyesler daha çok komedi, drama ve trajedidir.
- 4) Teknik olarak kusurludur.
- 5) Batı tiyatrosu örnek alınır ve uyarlamalar yapılır.

¹⁶⁰ Tuncer, a.g.e., 23-24.

¹⁶¹ Öztürk, a.g.e., 80.

¹⁶² A.g.e., 81-82.

6) Vatan ve millet sevgisi işlenir.¹⁶³

1.2.2.3. Tanzimat Hikâye ve Romanı

Tanzimat döneminde ilk defa Batı edebiyatından romanlar dilimize çevrilirken diğer taraftan da Batılı tarzda romanlar neşredilmeye başlanır. Bu dönemde ilk yerli romanlar: *Taaşşûk-ı Talat ve Fıtnat*, *İntibâh*, *Yeniçeriler*, *Felâton Beyle Râkım Efendi*, *Cezmi* ve *Küçük Şeyler*'dir. Hikâye alanında ise Nabizade Nazım önde gelen yazarlardandır. O, *Karabibik* adlı eseriyle realizmin kapılarını aralamıştır. Halit Ziya'nın *Hikâye*'si ise 1889 yılında yayımlanmıştır.

Tanzimat devrine kadar Türk toplumu hikâye ve romanın yerini tutan mesnevileri okuyordu. Bu mesneviler masalla karışık, zamanı ve mekânı belirsiz, psikolojik tahlilleri olmayan türlerdi.

Tanzimat hikâye ve romanı teknik olarak zayıf ve kusurlu olup acemî olarak nitelendirilebilir. Hikâye ve romanın asıl kimliğini kazanmasını sağlayan ise Halit Ziya'dır. Hikâye ve romanın edebiyatımıza girmesiyle eskinin masalımsı yapısından daha gerçekçi ve mükemmelliyetçi bir tarafa geçiş yapılmıştır. Bu türlerde sosyal fayda odak nokta haline gelmiştir. Yine bu dönemde insana yönelik gerçekleştiğinden hikâye ve romanlarda en çok kölelik kavramı üzerinde durulmuştur. Yine yanlış Batılılaşma da bir diğer önemli konular arasındadır. İlk dönemdeki hikâye ve romanlarda romantizm etkili iken 1880 yılından itibaren realizm ve natüralizm etkili olmaya başlamıştır.¹⁶⁴ Tanzimat hikâye ve romanının özelliklerini maddeler halinde toparlayalım:

- 1) Konular günlük olaylardan oluşur. Bir kısmı halka hitap ederken diğer kısmı aydınlara hitap eder.
- 2) Sosyal hayattaki sorunlar üzerine durulur.
- 3) Esaret, yanlış Batılılaşma temaları çok sık işlenir.
- 4) İlk dönem yazarlarında romantizm görülürken ikinci dönem yazarlarında realizmin etkileri vardır.
- 5) Romanlarda olağanüstü olaylar ve kişiler anlatılır.
- 6) Kişiler tek boyutludur. İyiler daima iyi, kötüler daima kötüdür.

¹⁶³ Tuncer, a.g.e., 24-25.

¹⁶⁴ Öztürk, a.g.e., 83-84.

7) Yazar olaylara müdahil olur.¹⁶⁵

1.2.3. Servet-i Fünûn Edebiyatı

Servet-i Fünûn edebiyatı yenileşen Türk edebiyatının bir devamı mahiyetindedir. *Servet-i Fünûncular* bu yönleriyle Tanzimat edebiyatı sanatçıları takip etmişlerdir. 1896'dan 1901'e kadar Servet-i Fünûn dergisi etrafında teşekkül eden bir edebi topluluk olmuşlardır. Bu topluluk aydınları Batı'nın modern edebi türlerini kendi edebiyatımıza tatbik etmeye çalışmışlardır. Bunun için *Servet-i Fünûncular* Batı'dan gelen tüm edebi türlerde yazmış ve bunları halka mal etmeye gayret etmişlerdir. Bu dönem sanatçıları en çok şiir, roman ve tenkit türündeki edebi eserlerde ön plana çıkmış ve hissiyatlarını mensur şiir şeklinde ifade etmeye çalışmışlardır. Bu yüzden şairler şiiri nesre yaklaştırıp Batılı şairleri örnek aldılar. Tiyatroda ise istenilen hedefe varamadılar. Teknik anlamda başarılı olan eserlerini 1908'den sonraki dönemde verebildiler. Bu eserler konuşma diline yakın olup konularını evlenme, boşanma ve kadın gibi temalardan almışlardır.¹⁶⁶

Servet-i Fünûn sanatçıları için estetik çok önemli bir unsur olduğundan dili zenginleştirme amacı güttüler. Bu sebeple sanatçılar ağır Farsça-Arapça tamlamalar kullandılar. Bu da onların halka değil de üst tabakaya hitap ettiklerinin bir göstergesidir. Ayrıca bu dönem sanatçıları parnasizm akımındaki yeni ahenk oluşturma çabasından etkilendiler. Bu akımın aşırı şekilciliği şiirde müzikal kaygı yarattığından dili de etkilemiş ve ağırlaştırmıştır. Sanatçılar daha da ileri giderek hiç duyulmamış kelimeleri şiire sokmakta adeta yarışmışlardır. Türümlü tenkitlere uğramalarına rağmen bildiklerinden vazgeçmemiş *güzellik* uğruna kendi çizgilerinde ilerlemeye devam etmişlerdir. Ayrıca aruzu şiirde başarılı bir şekilde uygulayabilmişlerdir.¹⁶⁷

1.2.3.1. Servet-i Fünûn Şiiri

Servet-i Fünûn şiirinin genel özellikleri:

- 1) Dilde ağır ve tamlamalarla yüklü bir yapıyı benimsemişlerdir. Halktan çok yüksek zümreye hitap etmişlerdir.

¹⁶⁵ Tuncer, a.g.e., 25-26.

¹⁶⁶ Hüseyin Tuncer, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, (İzmir: 1995): 8-9.

¹⁶⁷ A.g.e., 11-12.

- 2) O güne kadar kullanılmamış kelimeleri şiire sokmuş ve yeni terkipleri denemişlerdir.
- 3) Servet-i Fünûn şiirinin en önemli özelliklerinden birisi de hayal ve hakikat çatışmasıdır. Sürekli kendilerinde bir soyutlama havasını sezdirme düşüncesi vardır. Bu da onları ütopya arayışına yöneltmiştir.
- 4) Bu dönem sanatçılarının diğer bir özellikleri de aşırı duygusal ve hissi olmalarıdır.
- 5) Eski şiirin etkisini ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Kıt'a, gazel gibi adları kullanmaktan kaçınmışlardır.
- 6) En önemli vezinleri aruzdur ve bunu da ustalıkla kullanmışlardır.
- 7) Küçük şeyleri dahi şiirin konusu yapmış, önemli temaların sürekli kullanımını ortadan kaldırmışlardır.
- 8) Tasvire dayalı gerçekçi anlatımın yanı sıra tabiat içerikli temalar da şiire girmeye başlar.
- 9) Klasik şiirde kullanılan beyit nazım birimi terkedilmiştir.
- 10) Şairler parnasizm ve sembolizm etkisinde şiirler kaleme almışlardır.
- 11) Şiirde kafiye, ritim, ses ve vezne önem vermişlerdir. Ahenk unsurlarını ihmal etmemişlerdir.
- 12) Sosyal ve muhalif şiirlerden daha çok kendi hissiyatlarını terennüm eden şiirler kaleme almışlardır.
- 13) Şiirin resim, heykel, mûsiki, mimari gibi diğer sanat dallarıyla olan ilişkisini ele almışlardır.
- 14) Şiiri nesre yaklaştırmışlardır.¹⁶⁸

1.2.3.2. Servet-i Fünûn Roman ve Hikâyesi

1.2.3.2.1. Roman

Türk romanı olay anlatımlı yapıdan psikolojik çözümlemeli anlatıma Servet-i Fünûn döneminde geçmiştir. Şiirde sembolist ve parnesyenleri taklit eden sanatçılar romanda realist ve natüralist bir anlayış içerisindeyler. Onlar Balzac, Flaubert, Stendhal, Zola gibi isimlerin yolundan gitmiş ve konularını sosyal çevreden eşyaya kadar çoğu unsurdan almışlardır. Bu akımların etkisiyle sanatçılar konuyu ayrıntılarıyla

¹⁶⁸ Ali İhsan Kolcu, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları, (Erzurum: 2005): 255, 258.

işler ve insanı tam olarak ele alma kaygısı güderler. Romanda mekânlar dar ve kapalı gözüktür. İnsanların hayattan soyutlanmış hali adeta mekânlardan okunur. Sosyal çevrenin sınırları ise aile ortamından ibarettir. Tüm bu olaylar aile etrafında cereyan eder. Bu nedenle romandaki entrikayı ortaya çıkaracak kişi aileden olmak zorundadır. Servet-i Fünûn romanının diğer bir özelliği de karakterlerdeki genetik mirasın olmasıdır. Özellikle hassas, zayıf ve hastalıklı annelerin ruhî ve fizikî özellikleri kendi kızlarına geçer. Bu genetik miras da genelde karakterleri çatışmalara yönlendirir. Romanda ayrıca baba-kız, anne-oğul gibi birliktelikler karakter oluşturma motifleri açısından önemlidir. Genelde erkeklerin babaları kızların da anneleri ölmüştür. Hemen hemen Servet-i Fünûn dönemi romanlarının hepsinde aşk, kaçış ve kötümserlik en önemli üç ana konudur. Karakterler aşık olmaya başlayınca dünyayı anımsaya başlar. Kötümserlik ile fakirlik, ihanet ve ölüm gibi temaların sonucunda ortaya çıkan bir gerçekliktir.

Servet-i Fünûn romanının dili tıpkı şiirde olduğu gibi ağır, süslü ve ağdalıdır. *Yeni Türkçe* akımıyla oluşan hava karşısında Halit Ziya da romanlarını birkaç defa sadeleştirme ihtiyacı duymuştur. Romanlardaki zaman mefhumu ise epik bir geleneği yansıtan dış çerçevedir.¹⁶⁹ Bu dönemin önemli roman yazarları Halit Ziya ve Mehmet Rauf'tur.

1.2.3.2.2. Hikâye

Servet-i Fünûn hikâyelerinde romana benzer olarak kapalı ve dar mekanın yanı sıra insanların karamsar hali ve iç çatışmaları göze çarpar. *Maupassant* tarzında denilebilecek hikâyelerin klasik bir olay örgüsü mevcuttur. Olaylar tek düze bir zaman ve mekanda cereyan eder. Hikâyelerin temaları ise aşk, kötümserlik, yalnızlık ve ölümdür. Bu dönemde hikâye yazarı olarak Mehmet Rauf ve Ahmet Hikmet önemli isimlerdir.¹⁷⁰

1.2.3.3. Servet-i Fünûn'da Tenkit

Servet-i Fünûn edebiyatında birkaç eleştiri ve tartışmalardan bahsedebiliriz. Bu tartışmalara katılan ve eleştiriler yönelten isimler şöyledir: Tevfik Fikret, Ali Ekrem Bolayır, Cenap Şehabettin, Ahmet Şuayb, Hüseyin Cahit ve Mehmet Rauf. İlk başta

¹⁶⁹ Ramazan Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı*, Grafiker Yayınları, (Ankara: 2009): 163-165.

¹⁷⁰ A.g.e., 179.

sanatçılar kendilerine yöneltilen eleştirileri tecrübe etmiş ve bu eleştirilerin artmasına binaen sanat anlayışlarını açıklama yoluna gitmişlerdir. Tevfik Fikret'in *Hasta Çocuk Manzumesi Nasıl Telakki Edildi?* adlı çalışması tenkit türüne örnek olarak gösterilebilir.

Tanzimat edebiyatından kalan eski-yeni tartışması bu dönemde de kendine yer bulmuştur. Özellikle Ahmet Mithat Efendi'nin *Dekadanlar* adlı makalesinde Servet-i Fünûncuları eskiye yönelmekle suçlaması tartışmaları iyice alevlendirmiştir. Çünkü kendilerini yeni edebiyatçı olarak tanıtip eskiyi devam ettiren ve halka yönelemeyen sanatçılar Ahmet Mithat'a göre kendileriyle çelişiyordu. Üst zümreye hitap etmesi, dil, üslup ve temalarla divan şiirinin devamı sayılabilen Servet-i Fünûn'un Ahmet Mithat tarafından eleştirilmesi yerinde görülebilir. Ahmet Mithat'ın bu eleştirilerine karşılık Cenap Şehabettin de *Dekadizm Nedir?* adlı bir makale kaleme almış, gerçek dekadanların Fransa'da bulunduğunu söylemiştir. Dekadanlık edebiyatta eskiye dönüşü ifade etmiş ve bu dönem sanatçıları da eserleriyle buna destek vermişlerdir. Ahmet Mithat Efendi daha sonradan *Teslîm-i Hakîkât* adlı makalesiyle söylediklerini geri alsa da Servet-i Fünûncular tam manasıyla temize çıkamadılar. İkinci önemli tenkit ise bu dönem sanatçılarının kendi aralarında vuku bulan tartışma sonucu ortaya çıkmıştır. Kendi aralarındaki ilk ciddi tartışma Ali Ekrem ile dergi müdürü Tevfik Fikret arasında cereyan etmiştir. Bu tartışmanın ana sebebi ise Ali Ekrem'in Servet-i Fünûn topluluğunun şiir anlayışına bir özeleştiri yapmak istemesi ancak Fikret'in buna razı olmamasıdır. Nihayet Ali Ekrem kendi sanat görüşünü ihtiva eden bir makale kaleme alır ve bunun yayımlanması için Tevfik Fikret'i ikna eder. Ancak Fikret makaleyi sansürlü bir şekilde yayımlayınca arkadaşlıkları son bulur. Ali Ekrem makalesini tam metin olarak başka bir dergide yayımlar. Bu makalesinde Fikret ve Cenap'ın şiirini eleştirir. Bunun üzerine eleştirilenler karşı atağa geçer. Tartışmaya başka isimler de katılınca topluluğun dağılma tehlikesi ortaya çıkar.

Tenkit türünde Fikret'in *Lisân-ı Şiir*, *Tasfiye-i Lisân*, Cenap Şehabettin'in *Esâlib-i Esmine*, *Esâlib-i Milel*, Mehmet Rauf'un *Bizde Hikâye*, *Bizde Roman*,

Hüseyin Cahit'in *Edebiyât-ı Cedîde-Menşe ve Esasları, Kavgalarım* adlı çalışmalarını örnek olarak verebiliriz.¹⁷¹

1.2.4. Fecr-i Âtî Encümen-i Edebisi

Edebiyatımızda bir bildiri yayımlayarak ortaya çıkan Fecr-i Âtî topluluğu edebi görüşlerini bu bildiriye dile getirmiştir. Bu bildiriye göre onların özelliklerinden maddeler halinde bahsedelim:

- 1) Edebiyat kişisel ve hatırı sayılı bir yere sahiptir.
- 2) Edebiyatın değeri ve niteliği halka ulaştırılmalıdır. Çünkü ülke ilme ve sanata açıktır.
- 3) Sanat ve edebiyat boş zaman meşgalesi olmayıp milletin faydası içindir.
- 4) Servet-i Fünûn edebiyatı halka ulaşmamıştır. Ayrıca meşrutiyetten itibaren edebiyattan uzaklaşmışlardır.
- 5) Fecr-i Âtî dil ve edebiyatın ilerlemesi için ortaya çıkmıştır.
- 6) Fecr-i Âtî doğu ile batı edebiyatlarını birbirine kaynaştıracaktır.

Bu maddelerden anlaşılacağı üzere Fecr-i Âtî sanatçılarının amacı dil, sanat ve edebiyatın ilerlemesine katkı sağlamaktır. Bunun için de Batı'dan yararlanmayı ilke edinmişlerdir. Ancak bu bildiriye bazı fikirler tartışmalara yol açar. Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âtî sanatçıları edebiyat görüşleri hakkında birbirlerine eleştiriler yöneltirler.¹⁷²

1.2.4.1. Fecr-i Âtî Şiiri

Fecr-i Âtî sanatçıları karşı çıkmalarına rağmen hem şekil hem de muhteva açısından Servet-i Fünûn edebiyatının devamı olmaktan kurtulamamışlardır. Şiirde ele aldıkları konular yine eskide olduğu gibi aşk ve tabiat olmuş, şekilde ise aruz en çok kullandıkları vezin türü olmaya devam etmiştir. Buna ilave olarak Servet-i Fünûncular'da görülen hassasiyet ve kırılgnlık bu topluluğa da tümüyle sirayet etmiştir.

Bu topluluğun en önemli şairi şüphesiz Ahmet Haşim'dir. Daha 12 yaşındayken annesinin ölmesi, yabancı bir çevrede bulunması ve kendisini çirkin olarak telakki

¹⁷¹ Kolcu, a.g.e., 413-415.

¹⁷² Hüseyin Tuncer, *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, (İzmir: 1994): 176.

etmesi onu şiirde duyarlı ve içine kapanık bir yapıya sokmuştur. Sembolist şairlerden etkilenen Ahmet Haşim Fecr-i Âtî topluluğuna 1909 yılında dâhil olur.¹⁷³

İlk şiirlerinde Servet-i Fünûncuların etkileri göze çarpar ve üslup, şekil ve muhteva açısından da paralellik gösterir. Haşim'e göre güzel olan her şey şiirin konusu olabilir. En küçük ve dar kapsamlı konuları dahi şiire taşır. Onun şiirlerinde melankoli ve marâzîlik ön plana çıkarken çocukluk döneminden de alıntılar yapar. Kısaca onun şiirini anlamak için çocukluğuna inmek ve nasıl bir hâlet-i ruhîyeye sahip olduğunu bilmek gerekir.¹⁷⁴ Ahmet Haşim'in şiirlerindeki temalar belli başlıdır. Aşk, ölüm, tabiat, kaçış en çok kullandığı konular olup çoğu şiirinde kadın, akşam ve deniz gibi kavramları kullanmaktan vazgeçmez. Onun şiirlerinde *akşam* mefhumu en önemli zamandır. O kendi çirkinliğini ancak akşam saatlerinde gizleyebildiğinden ancak bu saatler ona huzur verebilir. Ayrıca renklerin kullanımı şiirlerinin diğer bir özelliğidir. Akşam saatine uygun tonda olan bu renkler kırmızı ve tonları, turuncu, sarı ve mavidir. Çünkü bu renkler onu sıkıntılardan uzaklaştırır ve rahata erdirir.

Haşim'in dili ise oldukça ağır ve süslüdür. Farsça-Arapça tamlamalarla bezeli olan şiirinde Muallim Naci, Abdülhak Hamit ve Tevfik Fikret etkileri görülür. Zaten kendisinin anlaşılacak gibi bir kaygısı da olmamıştır.¹⁷⁵

1.2.4.2. Fecr-i Âtî Hikâye ve Romanı

Şiirde olduğu gibi hikâye ve romanda da Servet-i Fünûnun devamı olmaktan kurtulamayan Fecr-i Âtî edipleri, eserlerinde realist ve natüralist bir çizgiye sahiptir. Bu topluluğun en önemli hikâye ve romancıları ise Cemil Süleyman ile İzzet Melih'tir. Cemil Süleyman, Mehmet Rauf'un etkisinde yapıtlarını oluştururken, İzzet Melih romantik duyguları yapay bir tarzda ele alır. Yakup Kadri ile Refik Halit ise ilk başta Fecr-i Âtî'de görülseler de asıl kimliklerini *Milli Edebiyat*'ta bulmuşlardır.¹⁷⁶

¹⁷³ İsmail Çetışli vd., *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, (Ankara: 2007): 492.

¹⁷⁴ A.g.e., 494.

¹⁷⁵ A.g.e., 496, 497.

¹⁷⁶ Tuncer, *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*, a.g.e., 179.

1.2.4.3. Fecr-i Âtî Tiyatrosu

Bu dönem tiyatro eserleri II. Meşrutiyet sonrasında temsil edilmeye başlar. Bu piyesler II. Abdülhamit yönetimini ve hafiye teşkilatını eleştirir. Osmanlı tarihini konu alan oyunlar ise çok daha ilgi görür. Bu dönemde en iyi oyunlar arasında Tahsin Nahit ile Şehabettin Süleyman'ın birlikte kaleme aldığı *Köse Sultan* adlı oyun ile Salah Cimcoz'un *Selîm-i Sâlis* adlı oyunu gösterilebilir. Bu dönem tiyatro yazarı ve eserlerinden örnekler: Tahsin Nahit, *Jön Türk (1909)*, *Hicrânlar (1908)*, Şehabettin Süleyman, *Fırtına (1910)*, *Çıkmaz Sokak (1911)*, *Kırık Mahfaza (1913)*, Müfit Ratip, *Sayfiyede (1908)*, *Kanije Müdafası ve Tiryâki Hasan Paşa (1912)*.¹⁷⁷

1.2.5. Milli Edebiyat

Milli edebiyat, devrin sosyal, siyasi ve ekonomik durumunun belirlendiği bir ortamda ortaya çıkmıştır. Art arda girilen savaşlar ve bu savaşların yol açtığı büyük toprak kayıpları, üç kıtaya hükmetmiş bir devletin parçalanışı, yönetim sisteminin değişmesi, ihtilal ve inkılaplar, siyasi ve ideolojik fikirler, ayrılıkçı hareketler ve bu durum karşısında oluşan milli şuur *Milli Edebiyat*'ın zeminini oluşturan etkenlerdir.

Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* dergisinde **1911** yılında yayımladığı *Yeni Lisan* makalesi ile *Milli Edebiyat*'ı başlatabiliriz. Ancak bu kesin bir çizgi halinde olmayıp daha önceki evrelerin teşekkülüdür.¹⁷⁸

Milli Edebiyat'ın Türkçülük perspektifinde açıklanmasını Ziya Gökalp yapar. Gökalp Türkçülüğün prensiplerini şu maddelerle ortaya koyar:

- 1) Osmanlı'nın dilini terkederek halk dilini ve özellikle de İstanbul ağzını alıp yazı dili haline getirmek.
- 2) Eşdeğerleri bulunan Arapça ve Farsça sözcükleri atmak, halkın benimsediklerini ise kabul etmek.
- 3) Arkaik kelimeleri tekrar kullanmamak.
- 4) Yeni bir terim lüzumu hissedildiğinde halk dilinde araştırmak eğer yoksa türetmek.
- 5) Arapça ve Farsça'nın etkisini kırmak ve dil özelliklerini Türkçe'ye sokmamak.

¹⁷⁷ Çetişli vd., a.g.e., 509, 511, 512.

¹⁷⁸ A.g.e., 154-155.

- 6) İstanbul Türkçesi yeni Türkçe için yeterlidir. Diğer lehçelere başvurmaya gerek yoktur.
- 7) Türkçe'nin grameri ile sözlüğü yazılmalıdır.¹⁷⁹

1.2.5.1. Genç Kalemler

1911 yılında neşredilmeye başlanan *Genç Kalemler* dergisi o dönemki ideolojik akımlardan olan Türkçülük fikrinin edebiyattaki temsilcisi durumundaydı. Bu dergi etrafında toplanan Ömer Seyfettin, Rasim Haşmet, Akil Koyuncu ve Ali Canib Yöntem *Milli Edebiyat* anlayışını ortaya çıkararak milli bir edebiyat oluşturma çabasına giriştiler. İlk olarak dilde sadeleşme amacı güdüp *Yeni Lisan* hareketini başlattılar. Derginin tüm sayılarında dilde sadeleşme ve yazı dili ile konuşma dili ayrımını ortadan kaldırma davası güttüler.

Genç Kalemler sadece kendilerinden önceki edebi grup olan Fecr-i Âtî'ye değil, milli kaynaklara yönelmeyen tüm görüşlere ve çevrelere karşı çıkmıştır. Bu yüzden Divan, Tanzimat ve Servet-i Fünûn edebiyatı temsilcilerini tenkit etmişlerdir.

Yeni Lisan hareketini başlatanların görüşleri pek çok sanatçıya tesir etmiştir. Kendi ilkeleri çizgisinde Ömer Seyfettin hikâyede, Ali Canip Yöntem eleştiri ve edebiyat araştırmalarında, Ziya Gökalp ise şiir ve sosyal bilimlerde grubun temsilcisi olmuştur.¹⁸⁰

1.2.6. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı

1.2.6.1. Cumhuriyet Devri Şiiri

Tanzimatla birlikte yenileşmeye başlayan Türk şiiri asıl şeklini Cumhuriyet döneminde almıştır. Bunun sebebi ise bu devrin diğer edebi dönemlere göre yeniliklere daha açık olmasıdır. Birçok edebi topluluğun bu devirde ortaya çıkışı da bu görüşü destekler. Cumhuriyet döneminde şairler artık gelenekçi kalıplardan kurtulup, muhteva ile şekil arasında sıkı bir bağ kurma arayışına yönelme ihtiyacı güderler. Böyle bir şiir anlayışı geliştirmelerinde ise Batılı aydınların etkisi büyük olmuştur.¹⁸¹

¹⁷⁹ A.g.e., 163.

¹⁸⁰ Muzaffer Çandır, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı*, Tekin Matbaası, (Manisa: 2004): 85-86.

¹⁸¹ Hulusi Geçgel, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, (Ankara: 2003): I.

Toplumun bir ferdi olan Cumhuriyet devri sanatçısı, sosyal ve ekonomik durumların biçimlendirdiği yeni toplumun istekleri doğrultusunda arayışlara yönelmiş, gelenekleri ve eski kalıpları yıkarak öz şiire ulaşmaya çalışmıştır.

Cumhuriyet Devri edebiyatında biçim ve estetik bir tavrın yansımasıdır. 20. yüzyıldan beri devam eden modernizm karşısında geleneksel edebiyat kökten bir değişikliğe uğramıştır. Muhtevadan şekle, somuttan soyuta suret değiştiren yeni şiir gerçekliğe estetik bir tarzda ulaşır.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk toplumunda her alanda bir değişme ve gelişme göze çarpar. Bittabi bu değişim ve gelişim edebiyat ve sanat alanında da kendisini göstermiştir. Bu değişimin en önemli yanları dilde sadeleşme, tür sayısının çoğalması ve yeni anlayışta eserlerin kaleme alınmasıdır. Şinasi ile başlayıp *Milli Edebiyat* yazarları ile yerleşmeye çalışan dilde sadeleşme çabaları hedefine ulaşmış ve bu hedef doğrultusunda şiirde hem şekil hem de muhteva açısından yenilikler görülmeye başlanmıştır.¹⁸²

1.2.6.2. Cumhuriyet Devri Hikâye ve Romanı

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte millî ve hamâsî devrin edebiyatı olan *Milli Edebiyat*'tan sonra yeni dönem Türk edebiyatı başlar. *Cumhuriyet Devri Edebiyatı* olarak nitelendirilen bu dönem *Milli Edebiyat*'ın devamı da sayılabilir. Çünkü Cumhuriyet döneminin usta yazarları için *Milli Edebiyat* dönemi bir olgunlaşma safhası olmuştur. Bu yazarlar *Milli Edebiyat* dönemindeki estetik ve edebiyat anlayışlarını Cumhuriyet devrinde de devam ettirmişlerdir. Buna örnek olarak *Nur Baba*, *Kiralık Konak*, *Ateşten Gömlek*, *Kalp Ağrısı*, *Çalıkluşu*, *Akşam Güneşi* ve *Yeşil Gece* eserlerini gösterebiliriz.

Cumhuriyet öncesinde yazmaya başlayan yazarların olgunluk dönemi Cumhuriyet devri gözükse de, yazarlar bu dönemde de yeni arayışlar içerisinde olmuştur. Savaşların ardından Anadolu ve Anadolu insanının yazarların dikkatini çekmesi *Milli Edebiyat* dönemindeki memleketçiliğin sıradan olmasına sebep olmuştur. Anadolu ve insanı şiir, öykü ve romanda anlatılanlardan farklı ve Cumhuriyet'i tanımayan bir yapıdaydı. Bu sebebe binaen Cumhuriyet ilke ve inkılaplarının

¹⁸² A.g.e., 3.

uygulanması için devlet eliyle sanat ve edebiyata yeni bir işlev ve misyon kazandırılmıştır. Artık edebiyat gerçekçi, toplumcu ve halkçı bir çizgide seyrine devam edecektir.¹⁸³

1923-1940 yılları arasında roman ve hikâyede bireysel ve toplumsal çıkmazların aktarılması göze çarpar.¹⁸⁴ Bu dönemde Kurtuluş Savaşı romanlarda ele alınmış ardından memleketin sorunları açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece yeni dönem Türk edebiyatı İstanbul sınırları dışına çıkmayı başarabilmiş, köy ve küçük kasabalara ulaşmıştır.

Bu dönemde köy romanının ilk sistemli örneği ise Yakup Kadri'nin *Yaban*'ıdır. Bu romanda Türk köylüsünün gerçekleri ve yüzyıllar boyunca nasıl ihmal edildiği yansıtılır. Edebiyatın köy sorunlarına yönelmesi bakımından önemli sayılır. Bu dönemin bazı yazarları ise Cumhuriyetin kimi uygulamaları sonucu ferdiyetçi bir yapıya bürünmüştür.¹⁸⁵ Aka gündüz, Mehmet Yesari, Osman Celal bu tarzda duygusal ve entrikalı eserler kaleme almıştır.

Konularını tarihten alan roman sayısı 1923-1940 yılları arasında önemli bir artış gösterir. Bu devredeki eserlerde karakterlerin aşkları ve kahramanlıkları önemli bir yer tutar.

Öykü alanında asıl yenilik ise 1930'lardan sonra gerçekleşir. *Yeni Ay* dergisinde toplanan Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Bekir Sıtkı, Kenan Hulusi ve Cevat Şakir bu dönem için öykü alanındaki önemli yazarlardandır. Bu sanatçıların ortak yanlarını ise şu özellikler oluşturur: Toplumsal faydayı gözetme, sosyal hayatta gerçekçilik ve günlük yaşam.¹⁸⁶

1.2.6.3. Cumhuriyet Devri Tiyatrosu

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında (1923-1940) yerli oyunlara ağırlık verilmeye başlanır.¹⁸⁷ Reşat Nuri Güntekin, Halit Fahri Ozansoy, Faruk Nafiz Çamlıbel

¹⁸³ İbrahim Kıbrıs, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, (Ankara: 2004): 18.

¹⁸⁴ A.g.e., 19.

¹⁸⁵ A.g.e., 19.

¹⁸⁶ A.g.e., 19.

¹⁸⁷ Korkmaz vd., a.g.e., 381.

ve Hüseyin Siret Özsever gibi yazarlar sosyal problemleri yergisel bir tarzda ele alırlar. Bu tarz hem komedi hem de dram şeklinde olur.¹⁸⁸ Bu oyunlara Reşat Nuri'nin *Taş Parçası (1926)*, Yakup Kadri'nin *Sağanak (1927)*, Faruk Nafiz'in *Canavar (1925)* adlı eserlerini örnek verebiliriz.¹⁸⁹ 1923-1940 dönemine genel olarak baktığımızda bu dönemi iki grupta toplayabiliriz. İlk gruptaki yazarlar sosyal problemlere değinerek toplumu eleştirirler. Tiyatro, yazarlar tarafından bir düşünce alanı olarak telakki edilir. Seyirciyi hayatın gerçekleri üzerine düşündürmek ortak amaçtır. Topluma verilen mesaj o dönemki siyasi görüşler etrafında şekillenir. Bu yüzden oyunların tamamına yakını düşünce odaklıdır. İkinci gruptaki kişiler ise imparatorluğun tüm yönlerini eleştiren yazarlardır. Bunlar Orta Asya'yı örnek alır ve Cumhuriyet'i övünç kaynağı yaparlar. Eserlerinde Anadolu halkının fedakârlığı ve direnişini yansıtır. Oyunlarda halk tiplerini bolca yer tutar. Bu tipler milliliği ve evrenselliği birlikte ele alıp çağdaş uygarlığa erişebilecektir.¹⁹⁰

1940-1960 dönemi oyunlarında ise toplumun değışen değer yargıları ele alınır. Bu oyunlarda daha çok İkinci Dünya Savaşı'yla gelen ekonomik buhranın etkisi incelenir. Oyunlarda esnaf, memur ve soyluların geçim sıkıntısı işlenir. İnsanlar arası ilişkilerde gelenekler değil para önemlidir. Artık toplumun yeni değer yargıları para etrafında şekillenir. Bu döneme ait örnek oyunlar şunlardır: Haldun Taner, *Dışardakiler (1952)*, Turgut Özakman, *Güneşte On Kişi (1955)*.¹⁹¹

1960 ile 1970 yılları arasında ise tiyatro oyunlarında epey bir artış yaşanır. Bu oyunlarda toplumsal düzenin zayıflaması çokça işlenir. Bu dönemin en önemli tarafı ise konu bakımından zengin oyunların yazılmasıdır. Bu oyunların temalarını şu şekilde sıralayabiliriz: Toplumsal geleneği sarsan ağır yaşam şartları, kadının ezilmesi, köyden kente göç, haksızlık ve sömürü düzeni ve sınıf çatışmaları. Bu devre için Vasıf Öngören'in *Asiye Nasıl Kurutulur? (1969)* adlı oyunu örnek olarak gösterilebilir.

¹⁸⁸ Sevda Şener, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Tiyatrosu*, İş Bankası Kültür Yayınları, (İstanbul: 1999): 70.

¹⁸⁹ Korkmaz vd., a.g.e., 382.

¹⁹⁰ A.g.e., 387-388.

¹⁹¹ A.g.e., 387, 389.

1980'den itibaren Türk tiyatrosuna baktığımızda 1980 darbesinin her alanda olduğu gibi sanat ve edebiyatta da olan tesirini görmemiz mümkündür. 1980'den sonra tiyatro ortamı istenen düzeyde kalmaz. Ancak bu duruma rağmen tiyatro oyunları yazılmaya devam edilir. Bu oyunların temalarını ise aile ilişkileri, kadın sorunları, tarih ve mitoloji olarak gösterebiliriz. Bu devreye ait tiyatro oyunları: Oktay Arayıcı, *Rumuz Goncagül (1981)*, Vedat Türkali, *Dallar Yeşil Olmalı (1994)*, Orhan Asena, *Seyisbaşı Konağı (1981)*, Turan Oflazoğlu, *Kösem Sultan (1982)*.¹⁹²

1.2.6.4. Cumhuriyet Devri'nde Deneme

Deneme, yazarın herhangi bir konuda görüşlerini kanıtlama amacı gütmeksizin, şahsi fikirlerini anlattığı düzyazı türüdür.

Sistematik olarak ilk deneme yazarı Montaigne kabul edilir. *Denemeler* adlı eserini 16. yüzyılda kaleme almıştır. Bu türün daha önceki örneklerini ise Eflatun, Cicero, Seneca gibi düşünür ve filozoflar vermiştir. Ancak filozofların eserleri bugünkü deneme türünün tam karşılığı sayılmazdı.

Deneme türünün tam bir tasnifinin yapılamaması Batı'da bu türün konularına göre sınıflandırılma düşüncesini doğurmuştur. Bunlar şu şekildedir: Yazarın gözlemlerini ve görüşlerini kapsayanlar, kişi ve toplumun özelliklerini anlatanlar, bir yeri öznel olarak anlatanlar, felsefe ve din konularını işleyenler ve bilimsel araştırma sonuçlarını ele alanlar.

Dünya edebiyatında deneme türünün en büyük yazarları Montaigne ve Bacon sayılırken, Türk edebiyatında önemli denemeciler olarak Cenap Şehabettin, Ahmet Haşim, Ahmet Rasim, Nurullah Ataç, Ahmet Hamdi, Sebahattin Eyüpoğlu, Suut Kemal Yetkin, Cemil Meriç ve Salah Birsnel kabul edilir.

Edebiyatımızda ilk örneklerini Tanzimat döneminde gördüğümüz deneme türü Servet-i Fünûn ile birlikte gelişme gösterirken asıl kıvamını Cumhuriyet döneminde bulmuştur. Çoğu alanda olduğu gibi edebi alanda da gelişme kaydeden Cumhuriyet

---

¹⁹² A.g.e., 394, 395.

devrinde deneme büyük ilgiyle karşılanmış ve her geçen üzerine koyarak yükselişe geçmiştir.¹⁹³

1.2.6.5. Beş Hececiler

Birinci Dünya Savaşı sıralarında güçlenen milli duygu ve düşünceler milli bir edebiyatın doğmasına yol açmıştır. Ziya Gökalp ve arkadaşlarının sanat ve edebiyat çalışmaları eski dilden uzaklaşarak dilin sadeleşmesi ve hecenin kullanılmasını sağlamıştır.

Beş Hececiler olarak anılan Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy ve Orhan Seyfi Orhon halk şiiri geleneğine yönelmiş, folklor, destanlar ve İslam öncesi Türk tarihinden oluşan bir edebiyat geliştirmeyi amaçlamışlardır. Basit söyleyişle sade ve terkipsiz bir dil kullanarak hece vezni ile şiirler kaleme almışlardır.¹⁹⁴

1.2.6.6. Yedi Meşaleciler

Cumhuriyet devrinin ilk edebi topluluğu olan *Yedi Meşaleciler* 1928 yılında Muammer Lütfi Bahşi, Kenan Hulusi Koray, Sabri Esat Siyavüşgil, Vasfi Mahir Kocatürk, Yaşar Nabi Nayır, Cevdet Kudret Solok ve Ziya Osman Saba tarafından ortak bir kitap yayımlanarak ortaya çıkmışlardır.¹⁹⁵ Topluluktaki şairler Sabri Esat Siyavüşgil'i temsilcileri olarak görmüşlerdir.

Bu topluluk Cumhuriyetin ilk yıllarında edebi anlamda yükselişe geçer ve edebi çevrelerce adından söz ettirir. 1928-1933 yılları arasında etkili olurlar.

Yedi Meşale topluluğu ortak kitapları *Yedi Meşale*'de bir yıl boyunca yazmış oldukları şiir ve yazılardan örnekler verirler. Sanat aşığı bu gençler taklitten kaçınmak, konuyu çoğaltmak, canlı ve samimi olmak, gerçekçiliği aşmak amacı için çalışırlar. Türk şiirinin ufkunu genişletmek isterken şiirin hececi şairlerin elinde durağan olduğuna inanırlar. Daima yenilik isteyen bu şairler yeni mecaz ve söyleyişleri işlerler. Şiirlerinde

¹⁹³ Geçgel, a.g.e., 336, 337.

¹⁹⁴ C. Oktay Çağlar ve M. Akif İnan, *Yeni Türk Edebiyatı*, Eğitim Enstitüleri Türkçe Bölümü, (Ankara: 1977-1978): 89.

¹⁹⁵ Hüseyin Tuncer, *Yedi Meşaleciler*, Akademi Kitapevi, (İzmir: 1994): 3.

işledikleri konular ise aşk, sevgi, çocukluk ve yaşama sevincidir. Edebiyatta sanatı ön plana çıkarıp eski edebiyatla uğraşmazlar.

Sabri Esat Siyavüşgil'e göre bu topluluğun amacı edebiyatta yenilik girişimlerinde bulunmaktır. Şairin amacı sıradanlığı ortadan kaldırarak dış dünyayı çok daha anlamlı görmeye çalışmaktır. Topluluk üyeleri şiirin konularını ellerinden geldiğince genişletmek ve yaymak, şairliğin sınırlarını daha küçük ve daha büyük şeylerle kurma hevesindedirler.¹⁹⁶

1.2.6.7. Garip Hareketi

Garip hareketi geniş bir kapsam içerisinde 1937 yılında ortaya çıkmıştır. Bu hareketin estetik tavrını Batılılaşma, halkın yanında olma ve bilimsel değerleri ön planda tutma oluşturur. Buna karşılık geçmiş, bu hareket için her zaman negatiftir. Bunun nedeni olarak o dönemki siyasi havanın yapısı gösterilebilir.

Garip hareketinde sadelik, tabilik, topluma yönelme ve daima yeniyi isteme göze çarpar. Bu özellikler harekete mensup şairlerin tarzını şekillendirir. Yalınlık ve açıklıkta öyle güçlüdür ki kafiye, vezin ve ahengi şiirde kullanmamayı tercih etmişlerdir.

Halkın orta ve daha da alt tabakasını şiirde işleyen bu grup anlatımını halkın diliyle oluşturur. Konuşma dili, deyim ve klişe sözler önemli ölçüde yer tutar.

Bu edebi grubun faaliyetlerinde bazı farklılıklar yaşanmıştır. Bu farklılaşma özellikle imge, bakış açısı ve toplumun şiire yansımaları alanlarında görülür. Bu farklılaşmanın iki nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi *Garip Hareketi*'nin edebi yaşama iyice yerleşmesi ve geniş çevrelere yayılması, aykırı tavrın ılımlaşmasıdır. İkinci nedeni ise bu edebi gruptaki üç şairin farklı karakterlere sahip olmasıdır.

Garip Hareketi sanat anlayışıyla edebiyat çevrelerince büyük tenkite uğramıştır. Bu tenkit hem gelenekçi hem de yeni şiiri savunan kesimden gelmiştir. Ancak bu hareketin bu kadar tenkite maruz kalmasına karşılık bu hareketten etkilenenler de olmuştur. Bu etki yeni yetişen şairlerde gerçekleşmiş ve 1950'li yıllara kadar devam etmiştir. Ancak bu edebi grup her ne kadar bir akım gibi gözükse de bunu başaramamış,

---

¹⁹⁶ A.g.e., 3, 5.

sadece bir teşebbüs olarak kalmıştır. Zaten *Garip Hareketi*'nden sonraki *Hisar*, *Mavi* ve *İkinci Yeni* gibi gruplar *Garip* şiirinin son izlerini de ortadan kaldırmıştır.¹⁹⁷

1.2.6.8. Hisar

Kurucuları ve yöneticileri arasında Mehmet Çınarlı, Gültekin Samanoğlu, İlhan Gece'nin bulunduğu ve 1950 yılından itibaren faaliyet gösteren *Hisar* dergisi etrafında oluşmuş bir edebi topluluktur. Bu sanatçılar Batı'nın örnek alınmasıyla yetinilmeye karşı çıkan, geleneğin değişmeye kurban edilmemesini savunan, siyasi etkideki edebiyatı reddeden, günlük konuşma dilinin şiire taşınmasını savunan bu yazarlar öztürkçe akımına karşı çıkmışlardır.

Hisar edipleri gelenekçi yapıyı devam ettirmiş, vezin ve şekil konusunda da geleneğe uymuşlardır. Ancak bu dergide çoğu şair büyük bir tesir gösterememiştir. Yalnızca Munis Faik Ozansoy, Mehmet Çınarlı, İlhan Gece, Bekir Sıtkı Erdoğan ve Yavuz Bülent Bakiler gibi isimler etkili olmuştur. Necati Karaer halk edebiyatı unsurlarını kullanırken, Yavuz Bülent Bakiler milli tarzda şiirler kaleme almıştır. Diğer şairlerin ise günlük olaylara yer vermesi ve kötümserlikleri grubun diğer bir özelliğidir.¹⁹⁸

1.2.6.9. İkinci Yeni

1955-1965 yıllarında etkili olan *İkinci Yeni* farklı yapıda bulunan şairler tarafından oluşturulmuştur. Bu şairlerin fikir dünyası ve edebi kaynakları birbirinden farklıdır. Bu grubun öncüleri olarak Cemal Süreya, Metin Eroğlu, Turgut Uyar ve İlhan Berk dikkat çeker.

İkinci Yeni şiiri, *Garip Hareketi*'nin deforme olmasıyla ortaya çıkmıştır. Anlaşılabilirlik ve sadelik bu şairlere yetmediğinden şairler konuşma dilini bırakarak anlaşılması zor bir dile dönmeyi seçmişler ve dikkatlerini sadece insana çevirmişlerdir. *İkinci Yeni* şairleri vezin ve kafiyeyi tamamen saf dışı bırakmayıp mensur şiir tarzına da geri dönüş yapmışlardır. *İkinci Yeni* şiirinin derin anlamdan uzak olması, karışık yapılu cümleler kurması, imgeleri sık işlemesi bu grubun en önemli özelliklerindedir. Şairler

¹⁹⁷ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yayınları, (Ankara: 2006): 475-478.

¹⁹⁸ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, (Ankara: 2008): 104-106.

Divan şiirinin başlıklarını taşıyan şiirler kaleme alsalar da o türlerin özelliklerini yansıtmazlardı.¹⁹⁹

1.2.6.10. 1980 Sonrası

1.2.6.10.1. Öykü ve Roman

1980 yılında gerçekleşen askeri darbe birçok sahada olduğu gibi edebi sahada da bir daralmaya sebebiyet vermiştir. Birçok dergi ve yazar soruşturma geçirmiş ve bunun sonucunda edebi yaşam canlılığını kaybetmeye başlamıştır. İlerleyen devrelerde siyasi yönetimin etkisiyle edebiyatta bireyselleşme ortaya çıkmıştır. Artık edebi eserler köy, köy sorunları ve toplumcu gerçekçilik çizgisinden uzaklaşarak yönünü bireyci gerçekçiliğe çevirmiştir.

12 Eylül darbesinden sonra yazılan Ahmet Altan'ın *Sudaki İz (1985)* ve Ayla Kutlu'nun *Hoşça Kal Umut (1987)* adlı eserleri bu dönemin tipik romanlarıdır. Ayla Kutlu bu eserinde hapis yatan bir gencin tahliye olduğunda bazı gerçeklerle yüzleşmesini anlatmıştır. Yine Adalet Ağaoğlu'nun *Üç Beş Kişi (1984)*, Oya Baydar'ın *Hiçbir Yere Dönüş (1998)*, Nazlı Eray'ın *Ay Falcısı (1992)* ve Ahmet Ümit'in *Sis ve Gece (1996)* romanları örnek gösterilebilir.

1980-2000 devresinin en dikkat çekici yazarı Orhan Pamuk'tur. Onun postmodernizm çizgisinde ele aldığı *Kara Kitap (1990)*, *Yeni Hayat (1994)* ve *Benim Adım Kırmızı (1998)* adlı yapıtları sanatçıyı döneminin en önemli yazarları arasına sokar.

Son dönem edebiyatının en önemli özelliklerinden biriside konusunu Osmanlı tarihinden alan romanların ele alınmasıdır. Örnek olarak Ayşe Kulin'in *Adı Aylın (1998)* ve Hıfzı Topuz'un *Meyyale (1998)* adlı yapıtlarını gösterebiliriz. Ahmet Günbay Yıldız ise İslamcı fikirleri siyasi boyutta ele almış ve eserlerine yansıtmıştır.

Öykü türünde ise Kürşat Başar göze çarpar. *Kış İkindisinin Evinde (1988)* adlı öyküsüyle Haldun Taner öykü ödülünü alan yazarın daha çok roman yönü kuvvetlidir. Son dönemin en önemli öykü yazarı olarak Muzaffer İzgü'yü gösterebiliriz. Daha çok

¹⁹⁹ A.g.e., 118.

komedi türünde öyküler kaleme alan yazarın *Sen Kim Hovardalık Kim (1980)*, *Her Eve Bir Karakol (1980)*, *Zıkkımın Kökü (1988)* gibi öykü kitapları mevcuttur.²⁰⁰

1.2.6.10.2. Şiir

1980 darbesinin ardından Türk edebiyatında bazı bocalama ve sekmeler meydana gelmiştir. Darbenin getirdiği siyasi hava sağ-sol kavgasını kesmiş, bu durum Türk şiirine de yansımıştır. Şairler artık ferdi tarzda şiirler kaleme almaya ve şiirde yeni arayışlara yönelmeye başlamıştır. Bu durumun sonucu olarak şiirde lirizm azalmış ancak muhteva geniş yelpazede kendine yer bulmuştur.

1980'li yılların sonlarında *Yeni Bütün* adlı bir hareket *Broy* adlı bir derginin etrafında teşekkül etmiş ve kendini *biriken bireyin şiiri* sloganıyla duyurmaya çalışmıştır. Bu hareketin temsilcileri ise Veysel Çolak, Metin Cengiz, Seyyit Nezir, Hüseyin Haydar ve Tuğrul Keskin'dir. Ancak bu hareket uzun dönem ayakta kalmamıştır.

Ayrıca son dönemle ilgili olarak İslamcılığın şiire yansıyan tarafından bahsedebiliriz. Bu tarzda şiirler kaleme alan şairlere örnek olarak İsmet Özel, Mehmet Ocaktan ve İhsan Deniz'i gösterebiliriz.²⁰¹

---

²⁰⁰ Kıbrıs, a.g.e., 249-250.

²⁰¹ A.g.e., 278-279.

İKİNCİ BÖLÜM
20. YÜZYILDA KLASİK TARZI DEVAM ETTİREN ŞAİRLER

2.1. TANZİMAT DEVRİ

2.1.1. Recâizâde Mahmut Ekrem

Recâizâde Mahmut Ekrem, 1847 yılında köklü bir ailenin ferdi olarak İstanbul'da doğdu. Ailesinin zenginliği sayesinde çok iyi bir eğitim aldı. Harbiye İdadisi'ndeki başarıları sayesinde dikkatleri üstüne çekti. Hassas yapısı yüzünden okuldan çekildi ve Hariciye Mektubu'nda memur olarak çalışmaya başladı (1862). Mülkiye Mektebi ve Galatasaray Lisesi'nde edebiyat muallimliği yaptı. Hayatı boyunca edebiyat sahasında kalan Ekrem 1914 yılında vefat etti.²⁰²

Edebi yaşantısı boyunca çok nitelikli eserler kaleme alan Ekrem, döneminin en güçlü şairleri arasına girer. Namık Kemal ve Abdülhak Hamit gibi şairlerle olan edebi sohbetleri onu iyice olgunlaştırır. Öyle ki, tek başına kaldığında edebi bir topluluğun teşekkül etmesine önayak olacak kadar yetkindir.

Şiirlerinde daha çok Tanrı, metafizik düşünce, ölüm, tabiat, kadın-aşk temalarını işleyen şairin şiir kitapları şunlardır: *Nağme-i Seher (1871)*, *Yâdigâr-i Şebâb (1873)*, *Zemzeme (1884)*, *Zemzeme II (1884)*, *Zemzeme III (1885)*, *Tefekkür (1887)*, *Pejmürde (1895)*, *Nijad Ekrem (1910)*, *Nefrîn (1916)*. Ayrıca şairin çeşitli mecmualarda neşrettiği ve kitaplaştırmadığı dağınık şiirleri de mevcuttur.²⁰³ Siyasi konulu şiirleri ise sadece *Nefrîn* adlı eserinde ve dağınık şiirlerinde bulunmaktadır. 6 adet siyasi şiirini tespit edebildiğimiz Ekrem'in şiirde ele aldığı siyasi konular şöyledir: Osmanlılık, Türk Milleti, Hürriyet, Milli Tarih, Vatan, Hafiye ve Jurnalcilik, Siyasi Hiciv, Sansür, İstibdat, İttihat ve Terakki, Türk Askeri ve Şehitlik.

Nefrîn'de ilk göze çarpan hürriyet kavramıdır. Burada adeta haykıran şair, devletin çöküşüne sebep gördüğü kişilere lanet okur. Osmanlıcılığın aldığı yaralara ve milletin güç durumuna dikkat çeker:

‘‘Hâlâ zavallı devletimiz ihtizârda,
Dîn-i mübîn ü şer’i güzîn iğbirârda
Osmanlılık hacâlet ile ihmîrârda

²⁰² İsmail Parlatır, *Recâizâde Mahmud Ekrem*, Akçağ Yayınları, (Ankara: 2004): 13-19.

²⁰³ A.g.e., 107.

Millet ne eylesin ki fakir, inkisârda...’’²⁰⁴

Ekrem’in milleti adına son isteği adalet, sorumlulardan ise intikam ve meşrutiyettir:

*‘‘Hürmetle hâkimiyyet-i millîyeye tamâm,
Alsın adâletiyle esirrâdan intikâm,
Versin umûr-ı devlete hakkıyla intizâm,
Olsun zamanlarında bütün müsterih enâm.’’²⁰⁵*

Yönetimdeki aksaklıklar, adam kayırma, ahlaksızlık, rüşvet, casusluk, Osmanlı’yı bölüşme düşüncesi gibi olumsuzluklara kayıtsız kalamayan Ekrem şu dizelerde öfkesini dile getirir:

*‘‘Bir bî-vukûf kâ’id olur bir nezârete
Bir mürtekib belâ edilir bir vilâyete
Pespâyelik delâlet eder bir vezârete
Câsusluk önce şart edilir bir sefârete.’’²⁰⁶*

Şairin itiraz ettiği diğer bir konu ise Abdülhamit’in uyguladığı sansür politikasıdır. Çünkü kötü gidişin toplum nezdinde bilinmemesini buna bağlar:

*‘‘Eyler bu hâneyi biri zulmüyle münhedim,
Kimdir fakat bilinmez o mes’ûl ü müttehim,
Halka bu dâhiye nasıl olsun ki münfehim
Hürriyet-i lisân ü kalem mahv u mün’adim?’’²⁰⁷*

Meşrutiyetin ilan edilip istibdadın son bulması Ekrem’i ziyadesiyle memnun eder. Beklediği bu günlere alkış tutar:

*‘‘Bî-dâd o kahr altında gün
Millet kan ağılarken bugün*

²⁰⁴ Mahfuz Zariç, “Recâizâde Mahmud Ekrem’in Nefrin ve Tefik Fikret’in Sis Adlı Şiirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Ankara Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi, Y.3, S.1, (Ankara: 2013): 43.

²⁰⁵ A.g.e., 46.

²⁰⁶ A.g.e., 52.

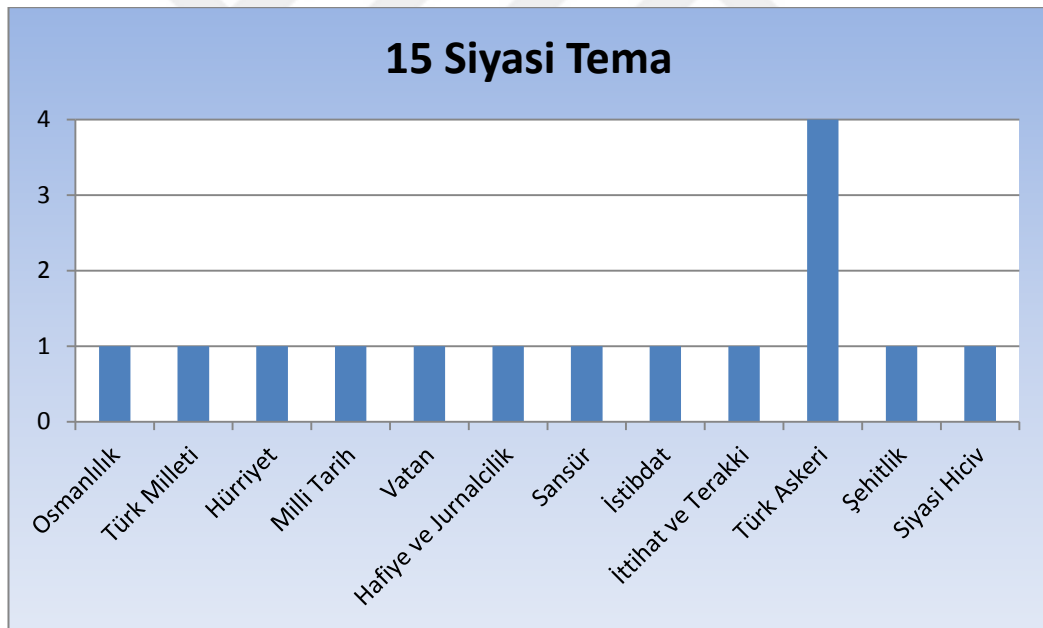
²⁰⁷ A.g.e., 53.

*Erbâb-ı zulmün rağmına
Yaptık ne â'lâ bir düğün* ,²⁰⁸

Meşrutiyeti ilan ettiren İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne övgüler yağdıran Ekrem onları kahraman gibi görür. Olayı Allah'ın bir mucizesi gibi telakki eder ve bu cemiyete bir teşekkür borçludur:

*‘Bir nûr-ı Hakk, bir mû'cize
Gösterdi hürriyet bize
Ey kahramanlar tâ ebed
Medyûn-ı şükrânız size
Hoş ıyd-ı millîdir bugün
Asker! Senindir şân, öğün...* ,²⁰⁹

Grafik 2.1: Recâizâde Mahmut Ekrem'in 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.1.2. Abdülhak Hamit Tarhan

Abdülhak Hamit Tarhan 1852 yılında İstanbul'da doğdu. Çocukluk döneminden itibaren iyi bir şekilde yetiştirilen Abdülhak Hamit, eğitimine Paris'te devam etti. Babasının Tahran Sefirliği'ne atanması sebebiyle İran'a giden şair burada Farsçasını

²⁰⁸ Parlatır, a.g.e., 54.

²⁰⁹ A.g.e., 55.

geliştirme imkânı bulur. Babasının vefatı üzerine İstanbul'a döner ve çeşitli kalemlerde çalışmaya başlar. Memuriyet hayatında sırasıyla Paris Sefareti İkinci Kâtipliği, Bombay Başşehbenderliği ve Londra Başkâtipliği görevlerinde bulunur. 1928 yılında meclis azası olan ve İstanbul Belediyesi'nin tahsis ettiği eve yerleşen Abdülhak Hamit 12 Nisan 1937'de bu dünyadan irtihal eder.²¹⁰

Abdülhak Hamit edebiyatımızda şiir ve oyunları ile ön plana çıkmıştır. Genellikle ferdiyetçi bir yapıda olan şiirlerinde en çok ölüm, hayat, tabiat ve Tanrı gibi metafizik konuları ele almıştır. Ayrıca mitoloji alanında ilk denemeleri yapan yine odur.²¹¹ Bunun yanı sıra onun şiirlerinde dönemin siyasi etkilerini de görmek mümkündür.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde vuku bulan siyasi olaylar, savaşlar ve diğer ideolojik hareketler çoğu şairde olduğu gibi Abdülhak Hamit'te de kendisini gösterir. Ancak onun şiirleri Tanzimat döneminin özelliklerini baskın bir şekilde yansıttığı için çok sayıda olmasına rağmen siyasi tarzdaki şiirleri çok fazla ön plana çıkamamıştır. 34 adet siyasi ve ideolojik şiiri bulunan Hamit'in şiirlerinde birçok siyasi tema mevcuttur. Bunlar: Vatan, Tefrika, Milli Tarih, Türk Milleti, Hilafet, Şehitlik, Yunan Savaşı, Çanakkale Savaşı, Balkan Savaşları, Türk Askeri, Savaş (genel), İslamcılık, Sami Paşa, Abdülhamit, İstibdat, Hürriyet, İttihat ve Terakki, Girit, Dumlupınar Savaşı, Atatürk, İhtilal, Türklük/Türkçülük, İşgaller ve Zulüm, Pertev Paşa, Şakir Paşa, Yusuf İzzettin Efendi. Şairin şiir kitapları ise şunlardır: *Sahra (1879)*, *Divaneliklerim Yahut Belde (1885)*, *Makber (1885)*, *Ölü (1885)*, *Hacle (1886)*, *Bunlar Odur (1886)*, *Kahpe (1925)*, *Bâlâdan Bir Ses (1912)*, *Vâlidem (1913)*, *Garam (1923)*, *Hep Yahut Hiç*.

Biz Abdülhak Hamit'i ideolojik hareketlerden birisine mensup kılmak istersek bu şüphesiz İslamcılık (ümmeçilik) yönünde olur. Çünkü Abdülhak Hamit'in bu tasavvurda olduğunu 1923'te yazdığı şu dizelerde görmekteyiz:

‘İslâmı birbirinden ayırmak siyâseti,

²¹⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, (İstanbul: 2007): 449-455.

²¹¹ Gündüz Akıncı, *Abdülhak Hamit Tarhan-Hayati, Eserleri ve Sanatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (Ankara: 1954): 251.

*Türk'ün elinden almak içindir riyâseti;
Bulmaz fakat o maksad-i pürmefsedet husûl;
Zîrâ şeriât, emr-i mühîm ü müdâmdır,
Peygamber'in siyâsetidir, müstedâmdır''²¹²*

Abdülhak Hamit Türkçülüğü benimsemiyordu. Ona göre millet şuuru kanla ve soyla bağdaştırılamazdı. Bu yüzden şair o dönemdeki Türk-Tatar birliğine sıcak bakmıyordu. Bir manzumesinde bu birliği basite alan bir tavır içerisinde:

*'Bilsen Tatar dedin de neler geldi yâdîma:
Bîçâre ırkımın bugün ahvâli dil-hıraş,
Dünya yüzünden onları hep ettiler tıraş,
Vaktiyle Türk ilinden iken iğtinâmımız,
Bilmem ne oldu, şimdi de Türk oldu nâmımız,
Bir ân eyledikse de onlarla ittihât,
Mâzisi tefrikaydı o devrin hadît ü hât:
İrkî değildi Türk ile birleşmemiz bizim''²¹³*

İslamcılık telakkisinden sonra Abdülhak Hamit'i Çanakkale'de görmekteyiz. Tüm dünyada yankı uyandıran Çanakkale zaferi çoğu şiirde olduğu gibi Hamit'in şiirlerinde de kendisine yer bulmuştur. O kibirli ve mağrur olan düşmanın hiç beklemediği bir sonuçla karşılaşmasını *İlhâm-ı Nusret* adlı şiirinde sert bir üslupla dile getirir:

*'Bildin mi bugün haddini ey düşmen-i mağrûr,
Ey düşmen-i hayretzede, ey düşmen-i makhûr.'''²¹⁴*

Diğer tarafta ise Türk askerinin manevi bir güce haiz olduğunu ve Hz. Peygamber tarafından Mehmetçiğe verilen sancağa hiçbir zarar getirilmediğini beyan eder:

'Ey sancağını göklere i'lâ eden ordu,

²¹² A.g.e., 209.

²¹³ A.g.e., 210.

²¹⁴ Abdülhak Hamit Tarhan, *Bütün Şiirleri*, Haz.: İnci Enginün, Dergâh Yayınları, (İstanbul: 2013): 361.

Etmiş sana tevdi' onu Peygamber-i İslâm!..''²¹⁵

Ancak İstanbul işgal edilince ülkeyi bir buhran kaplar. İnsanlar sürekli ızdırap içindedir. Bahçeler dahi ürün vermez ve kıyımlar çoğalır. Vatan artık sahipsizdir, ruhsuzdur. Bu manzarayı *Mütareke Senelerinde Çamlıca'da* adlı şiirinde bir de Hamit'ten dinleyelim:

*'Bizim rûhânî dağlarımızda,
Şimdi fakat her şey ve herkes öksüz!
Bahçelerimizde, bağlarımızda,
Öyle sanıyorum ki, gece gündüz,
Seller akmakta halkın gözyaşından,
Tepeler yapılmış insan başından,
Bizim rûhânî dağlarımızda!''²¹⁶*

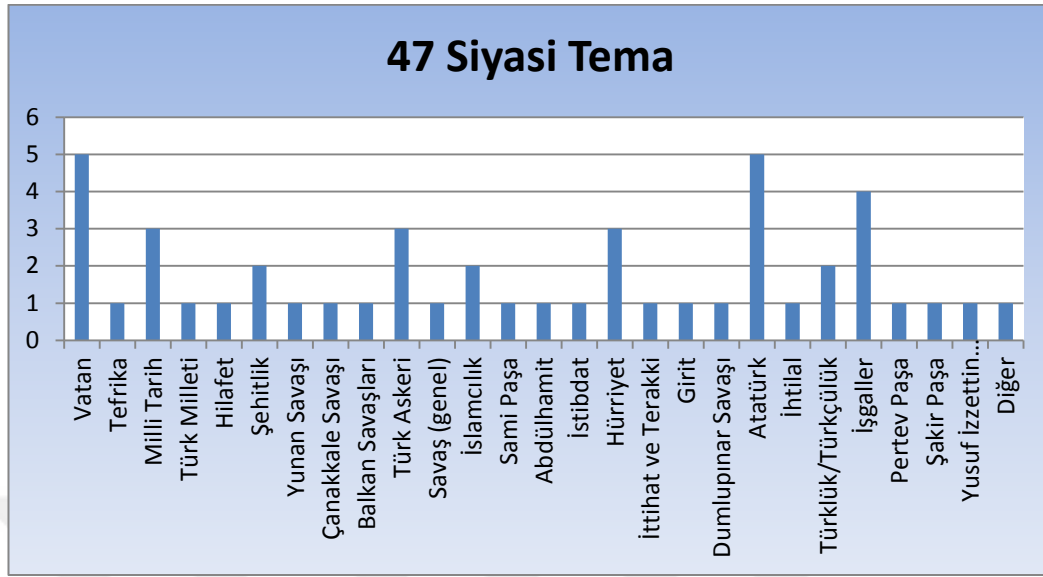
Abdülhak Hamit *Büyük Gazi'*ye adlı şiirinde Mustafa Kemal'den bahseder. Kurtuluş Savaşı bittikten sonra tüm yapılanlar için şair Gazi'ye bir minnet borçlu olduklarını ifade eder. Onu bu ülkenin yıldızı yapar ve o yıldız bu vatanın ebedi bekçisidir:

*'Sen ki hilkat denilen ummânın
En büyük incisisin.
O bu ulvî vatanın tâli'nin
En güzel yıldızıdır;
...
Hep rehâkârı değil, ey Gâzi
Bu müsallah vatanın sen hem de
Ebedî bekçisisin.'''²¹⁷*

²¹⁵ A.g.e., 362.

²¹⁶ A.g.e., 712.

²¹⁷ A.g.e., 732.

Grafik 2.2: Abdülhak Hamit Tarhan'ın 34 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2. SERVET-İ FÜNÛN DEVRİ

2.2.1. Süleyman Nesib

1866 yılında İstanbul'da doğdu. İlk eğitimini sıbyan mektebinde tamamladı. Daha sonra Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi ve Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Bursa İdadi-i Mülki Mektebi Müdürlüğü'ne tayin edildi. Burada coğrafya ve astronomi dersleri okuttu. 1900 yılında Maarif Müdürlüğü'ne getirildi. Daha sonra çeşitli devlet kademelerinde görev alan şair 1917 yılında vefat etti.²¹⁸

Süleyman Nesib, şiirlerini müstakil bir kitap halinde çıkartmamış, o dönemin süreli yayınlarında neşretmiştir. Tek şiir kitabı olan *Süleyman Paşazade Sami Bey Külliyyât-ı Asar ve İhtisâsât* adlı eseri ölümünden sonra yayımlanmıştır (1918).

Süleyman Nesib'in siyasi temalı şiirleri dönemin vak'alarının yansımasıdır. Şair bu vak'alar karşısındaki hissiyatını terennüm eder. Bu yüzden onu en çok Türk ordusu ve askeri temaları ile görürüz. Diğer bir olgu ise Abdülhamit ve istibdattır. Nesib, ağır hicve kaçmayan bir üslupta meşrutiyeti ister.

Süleyman Nesib'in 12 adet siyasi şiiri mevcut olup bu şiirlerde şu temaları ele almıştır: Türk Askeri, Çanakkale Savaşı, Hürriyet, İstibdat, İttihat ve Terakki, Balkan Savaşları, Zühdü Paşa, Haydar Efendi, Zihni Paşa, Vatan.

²¹⁸ Şevket Toker, *Süleyman Nesib Hayatı ve Şiirleri*, Ege Üniv. Basımevi, (İzmir: 2001): 1-2.

Hürriyet şiirindeki ana düşünce meşrutiyet ve bununla gelen özgürlüktür. Böylece devlet yeniden tazelenecek, hürriyetin nimetlerinden faydalanılacaktır:

‘‘Çok şükür çâk çâk olup zulmet
Doğdu mihr-i münîr-i hürriyet
Ey vatan, ey melîke-i millet
Uyan, artık uyan, zaman geldi,
Pâdişâhtan bize amân geldi.’’

Artık meşrutiyetle birlikte Abdülhamit’in casusluk organı ortadan kalkar, padişah da millete denk olur:

‘‘Şimdi bir pâdişâh, bir millet;
Ne hafîyye, ne fark-ı cinsiyet.’’

Şair *Kahraman Ordu* şiirini ise Balkan Savaşları üzerine yazmıştır. Burada sınırları zorlayan Balkan Devletleri’nin tek hamleyle cengâver ordumuz tarafından dize getirilebileceğini dile getirir:

‘‘Kahraman ordu! Haddi aşmışlar
Karabağ, Sırbıye, Yunan, Bulgar...
Bir tokatla fakat umûmu susar.’’²¹⁹

Orduya isimli şiirinde ise şair Çanakkale’dedir. Din-i İslam’ı yücelten bu ordu, zalimi yere sokarken adaleti tekrar temin eder ve bu duruma Hz. Peygamber’de sevinecektir:

‘‘Yükselip gayretinizle âlem-i dîn-i mübîn,
Zulm ü udvân yere geçsin; bütün ebnâ-yı beşer.
Adl ile hikmeti vicdânına meş’âl kılsın,
Bu saâdetle Peygamber de sevinsin, âmîn!’’²²⁰

Meclis-i Maârif Reîsi Merhûm Haydar Efendi’ye adıyla yazdığı kaside de Zühdü Paşa’yı öven şair daha sonra onun için Allah’a dua eder:

‘‘Cenâb-ı Haydar Efendi-i zî-semâhat kim

²¹⁹ A.g.e., 37.

²²⁰ A.g.e., 116.

*Yegâne vâris-i envâr-ı Ahmediyettir.
Kalem nasıl edebilsin o kudreti tavsîf,
O nây-pâre ki dâim gârik-i zulmettir...*

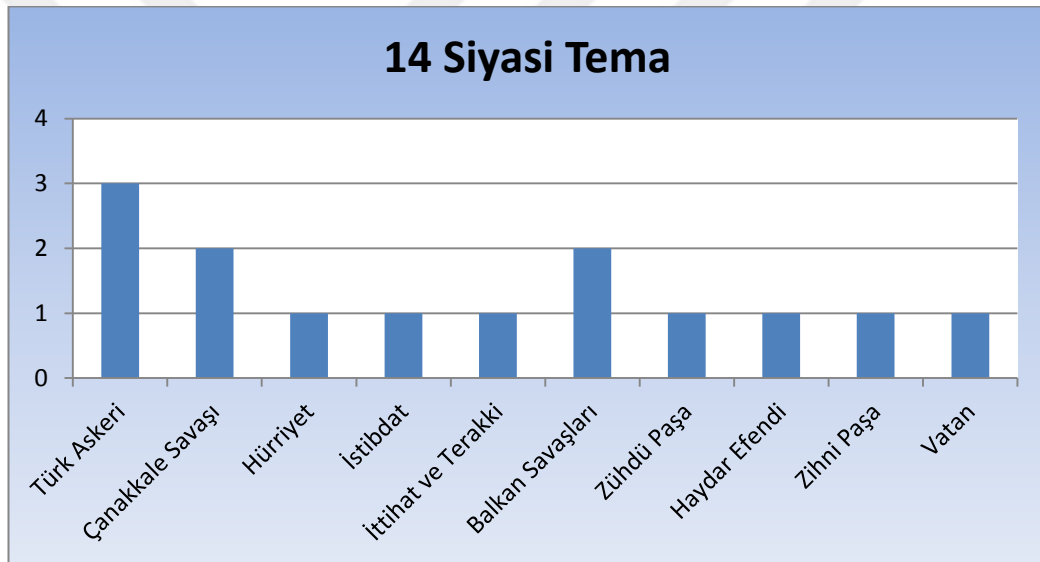
...

*Duâya başlayalım artık kemâl-i safvetle,
Duâ makâm-ı teşekkürde farz-ı zimmettir.*

...

*Hüdâ düşürme dü-dest-i tazarrû'um nevmîd,
Duâ demek sana arz-ı kemâl-i minnettir.*'²²¹

Grafik 2.3: Süleyman Nesib'in 12 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.2. Ali Ekrem Bolayır

Ali Ekrem, 2 Ağustos 1867 günü Namık Kemal'in oğlu olarak İstanbul'da dünyaya geldi.²²² İlk olarak Hubyar Mektebi'ne giden Ali Ekrem daha sonra Fatih Askeri Rüşdiyesi'ne yazıldı. Dedesinin yardımıyla Mabeyn Kâtipliği'ne getirildi ve 18 yıl bu görevde kaldı. Mabeyn Kâtipliği'nden sonra Kudüs Mutasarrıflığı, Cezair-i Bahr-i Sefid Valiliği ve Darülfünûn Müderrisliği görevlerinde bulunduktan sonra Ali Ekrem, son görevi olan müderrislikten 1933'te ayrıldı. Gırtlak kanserine yakalanan ve

²²¹ A.g.e., 156.

²²² İsmail Parlatur, *Ali Ekrem Bolayır*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (İstanbul: 1987): 1.

rahatsızlığı iyice ilerleyen şair 27 Ağustos 1937’de vefat eder ve Abdülhak Hamit’in yanına defnedilir.²²³

Ali Ekrem’in sanatı Servet-i Fünûn’a katılmasıyla şekillenmeye başlar. Babasından sonra Abdülhak Hamit ve Recâizâde’nin etkisi altında kalır.²²⁴ Monografik çalışmaları, piyesleri, edebiyat tarihi ve tenkit türünde de güçlü olan Ali Ekrem’in en güçlü tarafı ise şair kimliğidir.

Onun edebiyat yaşamı Servet-i Fünûn ve II. Meşrutiyet sonrası olmak üzere iki ana devreden müteşekkildir. Servet-i Fünûn döneminde mensubu olduğu hareketin şiir anlayışı dışına çıkmaz. Kadın, aşk, tabiat ve ölüm gibi ferdi temaları işleyen şair sosyal konulara da değinir.²²⁵ II. Meşrutiyet sonrası ise özgürlükçü, toplumcu ve vatanî hissiyatını terennüm eden bir tavır sergileyen şair artık siyasi, fikri ve askeri hareketlerin etkisinde yazmaya başlar. Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları’nın getirdiği yıkımlar onda millî hissiyatı tetikler.²²⁶ *Kırmızı Fesler*, *Kaside-i Askeriyye*, *Ordu’nun Defteri* ve *Ana Vatan* bu tavrın ürünleridir. *Kırmızı Fesler*’de II. Abdülhamit’in jurnalcileri hicvedilirken *Kaside-i Askeriyye* ise *Hürriyet Kasidesi*’ne naziredir. *Ordu’nun Defteri* ise milli ruhu uyandırma amacıyla yazılmıştır. Ayrıca bu dönemki şiirlerinde haksızlığı, makam-mevki peşinden koşmayı, vatanın içler acısı halini, düzenin bozulmasını adeta haykırarak dile getirir.²²⁷ Şairin şiir kitapları şunlardır: *Kasîde-i Askeriyye (1908)*, *Kırmızı Fesler (1908)*, *Rûh-ı Kemâl (1908)*, *Zulâl-i İlhâm (1911)*, *Lisân-i Osmânî (1916)*, *Ordu’nun Defteri (1920)*, *Ana Vatan (1921)*, *Şiir Demeti (1924)*, *Vicdan Alevleri (1925)*.

İnceleme eserlerden 13 adet siyasi şiirini tespit edebildiğimiz Ali Ekrem siyasi şiirlerini Vatan, Atatürk, İsmet İnönü, Türk Askeri, Şehitlik, Türk Bayrağı, Hafiye ve Jurnalcilik, Sakarya Savaşı, İnönü Savaşları, Milli Tarih ve Siyasi Hivic temalarında oluşturmuştur.

²²³ A.g.e., 3-9.

²²⁴ A.g.e., 10.

²²⁵ A.g.e., 22.

²²⁶ A.g.e., 36.

²²⁷ A.g.e., 29.

Şair, devletin en karanlık dönemlerinde ne ruhani ne de cismani bir yardımın gelmemesinden yakınır. Hz. Cebrail'den bir yardım beklentisi içerisindeyken ümidi gerçekleşmez. Vatanın hali ortadayken halkın sessizliği de sitemini artırır:

*‘‘Bir nebze himmet etmedi meleğin e’âzımı,
Gitti vatan da gelmedi bir kimseye elem.’’²²⁸*

Diğer taraftan II. Abdülhamit'in hal'i ile istibdat döneminin kapanması Ali Ekrem'i büyük ölçüde memnun eder. İttihat ve Terakki'yi kahraman bir ordu gibi görmeye başlar. Çünkü 33 yıl devam eden bir esarete bu cemiyet son vermiştir. Onlar hürriyeti adeta tırnaklarıyla kazıyarak almıştır:

*‘‘Bu vehmiyyâtı sen mahv eyledin, ey şanlı ordu, sen,
Sen istibdâtı aldın pençe-i hûn-rîz-i devletten.’’²²⁹*

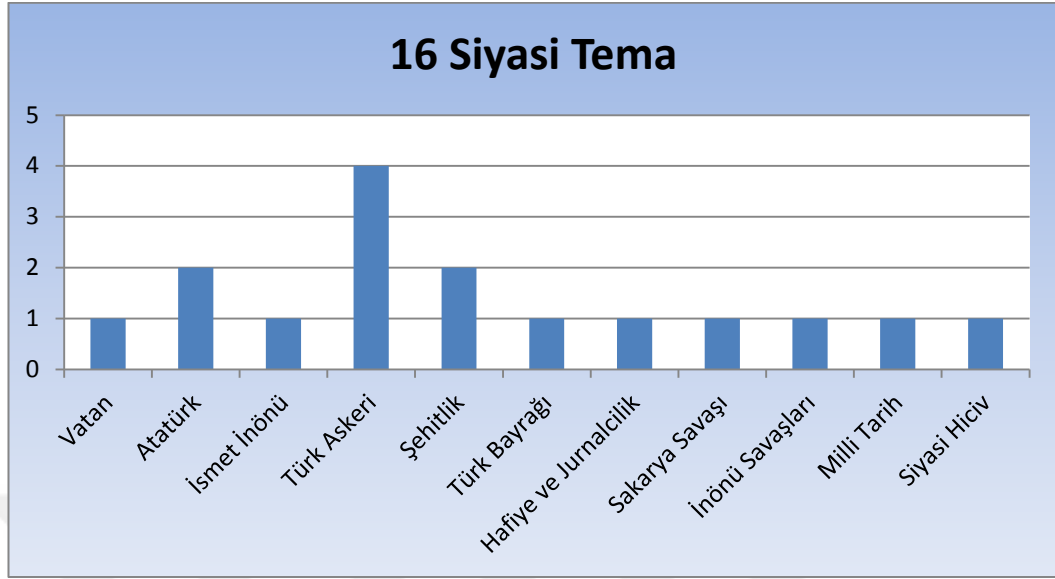
II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte ülke bayram yerine döner. Aydın ve yazarlar başta olmak üzere herkes birbirini tebrik eder. Çünkü baskı, sürgün, sansür ve jurnal dönemi artık son bulmuştur. Abdülhamit ile beraber icraatleri de tarihe karışmıştır. Diğer yandan ülkede hürriyet ortamı gerçekleştirilince bu sefer de Abdülhamit'e karşı hücum başlar. Şair ve yazarlar en ağır tenkitlerini yazmaktan çekinmez. Bundan padişahın sarayındaki adamları ve jurnalcileri de nasibini alır. Ali Ekrem de sert bir dille istibdat dönemi ve kişilerini eleştiren şairler arasındadır:

*‘‘Ey kırmızı fesler bakalım kim sizi besler,
Aç kaldınız eyvâh!
...
Ey kırmızı fesler koca jurnalci köpekler,
Ey kavm-i habâset.’’²³⁰*

²²⁸ A.g.e., 81.

²²⁹ A.g.e., 106.

²³⁰ A.g.e., 108.

Grafik 2.4: Ali Ekrem Bolayır'ın 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.3. Tefik Fikret

1867'de İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ne girdi ve burayı birincilikle bitirdi. Memurluk hayatına kâtip olarak başlayan Fikret, buradan istifa edip mezun olduğu Galatasaray Lisesi'nde öğretmen olarak göreve başladı. Daha sonra buradan da istifa edip hayatının sonuna kadar çalışacağı Robert Koleji'nde edebiyat öğretmenliği yapmaya başladı. Memuriyetine devam ederken şiirlerini de neşretmeye devam şair, Servet-i Fünûn hareketinin kurucuları arasında yer aldı. Vaktinde tedavi edilmeyen hastalığı ilerleyince 19 Ağustos 1915 tarihinde vefat etti.²³¹

Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biri olarak gösterilen Fikret'in edebi yaşamını gençlik ve olgunluk (Servet-i Fünûn) dönemleri olmak üzere iki ana dönemde inceleyebiliriz. 1900 yılına kadar ki dönemi oluşturan gençlik şiirlerinde bireysel konuları işleyen Fikret, edebiyatımızda ses getiren siyasi temalı şiirlerini 1900'den sonra özellikle II. Meşrutiyetin ilanından sonra kaleme almıştır.²³² Fikret'in siyasi şiirlerinin temelini oluşturan unsurlar: Abdülhamit, Siyasi Hiciv, Osmanlılık, Hürriyet, Türk Bayrağı, Vatan, Türk Milleti, İttihat ve Terakki, Mithat Paşa, Türk Askeri, Şehitlik ve Savaş (genel)'tir. Şiirlerini, *Rubâb-ı Şikeste (1900)*, *Haluk'un Defteri (1911)*,

²³¹ Yaşar Nabi Nayır, *Tevfik Fikret-Hayati, Sanati, Şiirleri*, Varlık Yayınları, (İstanbul: 1977): 5-9.

²³² Daha geniş bilgi için bkz.: Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret-Devir, Şahsiyet, Eser*, Dergâh Yayınları, (İstanbul: 2008).

Şermin (1914) ve *Tarih-i Kadîm (1928)* kitaplarında toplayan şairin toplam 19 adet siyasi şiiri bulunmaktadır. Ölümünden sonra ise *Son Şiirler (1952)* adlı kitap neşredilmiştir.²³³

Bir Lahza-i Te'ahhur şiirinde Fikret'in Abdülhamit'e duyduğu kin ve nefret had safhadadır. 1905 tarihinde Ermeni çeteci Jorris'in cami çıkışı Abdülhamit'e karşı düzenlediği suikast girişimi başarısız olunca Fikret bu durumdan müthiş bir ızdırıp duyar. İlk olarak suikast girişiminde bulunan Ermeni çeteciye över:

*'Ey şanlı avcı, dâmını bihûde kurmadın!
Atdın... Fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadin!'*,²³⁴

Ardından Abdülhamit'in sağ kurtulmasını birkaç dakikalık keyfe borçlu olduğu söyler:

*'Bir kavmi çiğnemekle bugün eğlenen... (denî)
Bir lahza-i te'ahhura medyûn bu keyfini!'*,²³⁵

Oysaki Fikret'e göre bu suikast gerçekleşseydi asırlarca görülmemiş bir hayır olacaktı:

*'Kanlarla bir cinâyete pek benzeyen bu iş
Bir hayr olurdu, misli asırlarca geçmemiş.'*,²³⁶

Millet Şarkısı şiirinde Fikret hakkın, doğrunun dik duruşu olduğundan dem vurarak zalimin elindekilerinin fayda vermeyeceğini belirtiyor. Şiirinde ihtilal çağrısı vardır:

*'Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa,
Hakın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır;
Göz yumma güneşten, ne kadar nuru kararsa,
Sönmez ebedî, her gecenin gündüzü vardır.
İnsanlığı pâmâl eden alçaklığı yık, ez;
Billâh yaşamak yerde sürüklenmeye değmez.'*,²³⁷

²³³ Nayır, a.g.e., 20.

²³⁴ Tevfik Fikret, *Rubâb-ı Şikeste*, Haz.: Fahri Uzun, İnkılâb ve Aka Kitabevleri, (İstanbul: 1962): 34.

²³⁵ A.g.e., 36.

²³⁶ A.g.e., 34.

Fikret²³⁸ bir bakıma ayaklanma çağrısını meşrulaştırıyor. Çünkü vatanın bağı yanmaktadır ve bu duruma acil bir çözüm şarttır. Bu da milletçe yapılacak bir vazifedir:

‘‘Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol;
Ey hak, yaşa; ey sevgili millet yaşa... Var ol!’’²³⁹

Rücûğ şiirinde ihtilal gerçekleşikten sonra Fikret, İttihat ve Terakki mensuplarını yüceltmeye başlar:

‘‘Sen ey muhît-i teceddüt, o leyl-i menhûsun
Seninle nisbeti yok; sen şerefisin, ulusun.’’²⁴⁰

Bir yandan da endişeli olan şair, İttihatçılara yol gösterir:

‘‘Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma.
Ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma.
Koş ittihâda, teâliye, sâ’ye, ikbâle,
Fakat unutma ki yol intizâm-ı meşyetle
Yakınlaşır, kısılır... Doğru at adımlarını;
Düşün: Bugünkü adımlar hazırlıyor yarını!’’²⁴¹

Şair artık rahattır:

‘‘O mel’ânet gecesinden uzaktayız şimdi’’

İhtilalde en önemli vazifeyi gören Türk askerini unutmaz. Hem kendi hissiyatını dile getirir hem de orduya teşekkür eder:

²³⁷ Atilla Özkırmı, *Tevfik Fikret*, Cem Yayınevi, (İstanbul: 1978): 61.

²³⁸ Tevfik Fikret’in 1882 yılında Abdülhamit için yazdığı bir şiirde nefret ve öfkenin tam tersine, övgü ve yüceltme hâkimdir. İşte Abdülhamitle iftihar eden, sonsuza dek ona muhtaç olacağını söyleyen Fikret:

‘‘Eyâ veliyyün-niam dâdkârimiz sensin
Yegâne melce-i vâlâ-tebârimiz sensin
Medâr-ı muhteşem-i ifihârimiz sensin
Senin vücuduna muhtacız ey veliyyün-niam
İlel’ ebed sana densin halife-i âlem’’ (bkz., 224-225).

²³⁹ Özkırmı, a.g.e., 61.

²⁴⁰ Kaplan, a.g.e., 161.

²⁴¹ A.g.e., 161-162.

‘‘İçimde şimdi ne hisler, nasıl temennîler,
 Ne neş’eler coşuyor, bilseniz; ne vecd-âver
 ...
 Meâli, şi’ri, sünûhâtı, rûhu, lâfzı sizin;
 Sizin, ne varsa sizin, hepsi hepsi hepsi sizin!’’²⁴²

Bir Kız Mektebi adlı manzumesinde şair, geçmişe farklı bir tavırla yaklaşır. Dünün ve bugünün kardeş olduğunu belirtip ayrıca geçmişi yüceltir. Önceden Osmanlıcılığa hayat veren kanın bugün dahi sürdüğünü söyler:

‘‘Osmanlılık... O dünkü şahâmet, o dünkü şân,
 Osmanlılık... O dünkü hamiyet, muhâleset
 Mahvolmamış ve olmayacaktır: Bugünkü kan
 Aynıyla dünkü kandır; evet dünkü kan, evet,
 Siz, birkaç atlı koskoca bir ülke fetheden
 Osmanlı kahramanlığının kan ve nâmını
 Hâmilsiniz; bu fitrat o fitrat, bu ten o ten.’’²⁴³

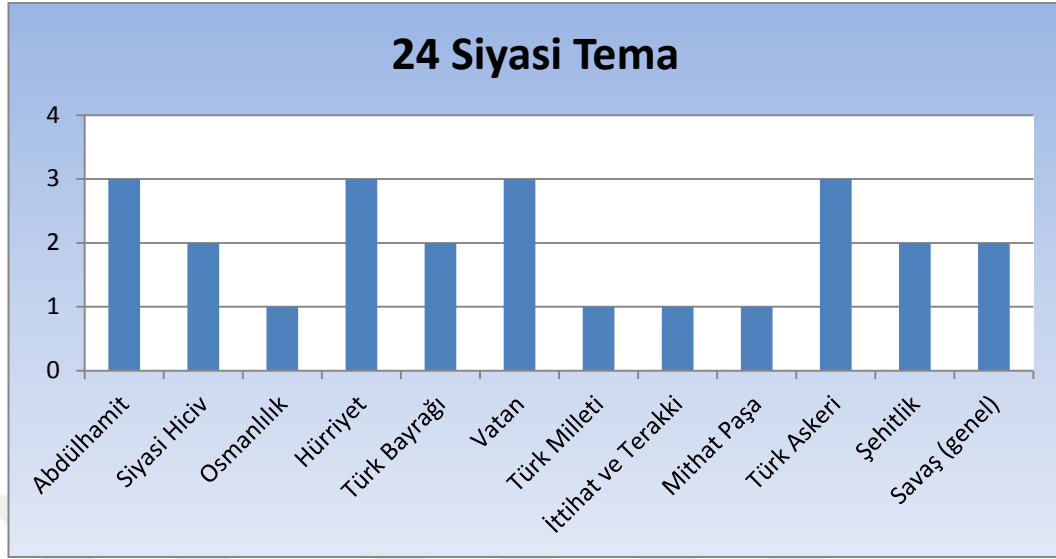
Midhat Paşa İçin adlı şiiri de yine başka bir siyasi manzumedir. Burada, 1872’de vefat eden Midhat Paşa hürriyetin müsebbiplerinden biri olarak görülür. Millet onu hayırla yâd etmek için çok beklemiştir:

‘‘Çok zaman bekledi ey, zât-ı mübeccel, vatanın
 Yâd için nâm ü serencâmını hürriyetle;
 Bize hürriyeti sen verdin, evet sen verdin
 Bize insanlığı hürriyet ü millîyetle.
 Sana fermân-ı şehâdet bize tevkî-i bekâ...
 Elde kânun-ı mübînin geziyor. Hürmetle...’’²⁴⁴

²⁴² A.g.e., 162.

²⁴³ A.g.e., 173.

²⁴⁴ Fikret, a.g.e., 104.

Grafik 2.5: Tevfik Fikret'in 19 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.4. Rıza Tevfik Bölükbaşı

1869'da Edirne'de doğdu. Mekteb-i Tıbbiye'ye girdi ve buradan mezun oldu (1897). 1908'de Edirne mebusu olarak meclise girdi. Bunun yanı sıra Darülfünûn'da felsefe dersleri vermeye başladı. *Sevr Anlaşması*'ni imzaladığı için Ürdün'e gitmek zorunda kalan şair 4 yıl sonra geri döndü. 1949'da vefat etti.²⁴⁵

Şiirleri tabiat, kadın-aşk, felsefi ve metafizik imajlarla süslü olan Rıza Tevfik'in tek şiir kitabı *Serab-ı Ömrüm (1934)*'dür. Heceyle yazmış olduğu az sayıda vatan konulu şiirlerinin yanı sıra şairin aruzla yazdığı tek şiiri bulunmaktadır. Toplamda 3 adet siyasi şiiri bulunan şair bu şiirlerde Edirne, Savaş, Şehitlik ve Vatan temalarını ele almıştır.

Gelibolu'da Hamza Bey Sahili ve Ayazma İçin adlı şiirinde Çanakkale'yi öven şair, o toprakların kutsallığını ve şehit yuvası olduğunu belirtip mezarlarının tanınmadığını, ağaçların iskelet halini aldığını söyler. Şehitler ise Fetih Sûresi'ni önceden bilmektedir:

*'Mübârektir o topraklar!. Gazâ etmiş, şehid olmuş,
O sahilden en evvel yol açıp tekbîr alan erler,
Mezarlar nâbedîd olmuş, ağaçlar hep kadîd olmuş;*

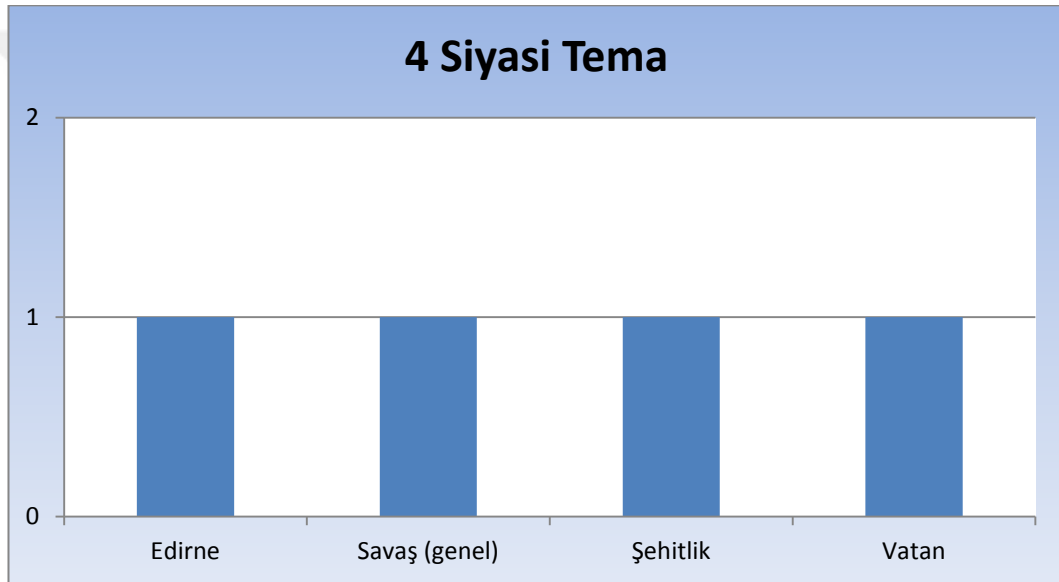
²⁴⁵ Abdullah Uçman, *Rıza Tevfik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1986): 8-11.

*Meâl-i âyet-i Feth'i bugün mâzîden ezberler.*²⁴⁶

Vatan temalı bir diğer şiiri koşma tarzındaki *Rumeli İçin*'dir. Bu şiirde Rumeli'nin elden çıkmasını devletin ve milletin sahip çıkmasıyla bağlar:

*'Hey Rıza, dökülen bu kan bizimdi,
Düşmana kul olan cânan bizimdi.
Rumeli!, O nazlı vatan bizimdi,
Biz benimsemedik el aldı gitti.*²⁴⁷

Grafik 2.6: Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın 3 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.5. Ahmet Reşit Rey

Ahmet Reşit Rey 1870 yılında İstanbul'da doğdu. Mülkiyenin lise ve yüksek bölümlerini bitirdi. Memuriyet hayatına muallim yardımcılığı göreviyle başlayan şair ardından üçüncü kâtip oldu. 14 yıl bu görevi ifa ettikten sonra çeşitli illerde valilik yaptı. 1956'da vefat etti.²⁴⁸

²⁴⁶ R. G. Arkin, *Rıza Tevfik Hayatı ve Şiirleri*, Resimli Ay Matbaası, (İstanbul: 1939): 99.

²⁴⁷ Fahri Ersavaş, *Tanzimattan Günümüze Hamâsi ve Millî Şiirler Antolojisi*, Bilgeoğuz Yayınları, (İstanbul: 2012): 43.

²⁴⁸ Recai Özcan, *Ahmet Reşit Rey'in (H. Nâzım) Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sos. Bil. Ens., (Kırıkkale: 2002): 1-2, 34.

Tabiat, ölüm, aşk ve sosyal muhtevalı şiirler kaleme alan şairin siyasi, millî ve ideolojik şiirleri mevcut değildir.

Şairin örnek bir şiiri:

Feryâd

‘‘Ufak bir çay gibi âheste, şeffâf,
Gülerdi ömr-i âsûdem akarken,
Yeşillikti güzer-gâhında etrâf
Küçük nâzenin dest-i sihr-gâh
Geçer okşar da bazen nâgehâni
Çıkardı mevc-i ömrümden şüğüf-ı hevâh,
Emeller muhteriz, sessiz nihâni.
Benim hayât-ı sükûn perverimde bir anda
Karıştı bir fevârın-ı siyâh ile; o zaman,
Dağıldı neşe-i ömrüm çekildi nisyâna.’’²⁴⁹

2.2.6. Cenap Şehabettin

1871’de Manastır’da doğdu. İstanbul’a geldikten sonra Askeri Tıbbiye’yi bitirdi. Yurtdışı tıp uzmanlığından sonra çeşitli yerlerde hekimlik ve müfettişlik yaptı. Darülfünûn’da edebiyat dersleri verdi. Siyasi hayata da giren şair 1934’te vefat etti.²⁵⁰

Fransız şiirinin havası içinde yoğrulan Cenap Şehabettin, sembolizm ve parnasizm etkisinde ferdî temalı şiirler kaleme almıştır.²⁵¹ Şiirlerinde herhangi bir siyasi ve millî ize rastlanmamıştır.

Şairin örnek bir şiiri:

Elhân-ı Şitû

‘‘Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gâib eyleyen bir kuş
Gibi kar

²⁴⁹ A.g.e., 48-49.

²⁵⁰ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C.3, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, (İstanbul: 2002): 227.

²⁵¹ A.g.e., 227.

Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar.

Ey kulûbun sîrûd-ı şeydâsı,

Ey kebûterlerin neşîdeleri,

O baharın bu işte, ferdâsı:

Kapladı bir derin sükûta yeri

Karlar

Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar.

Ey uçarken düşüp ölen kelebek,

Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek

Gibi kar

Seni solgun hâdikalarda arar.

Sen açarken çiçekler üstünde

Ufacık bir çiçekli yelpâze

Nâşın üstünde şimdi ey mürde

Başladı parça parça pervâze

Karlar

*Ki semâdan düşer düşer ağlar.*²⁵²

2.2.7. Süleyman Nazif

1869 yılında Diyarbakır'da doğdu. Babasının memuriyeti sebebiyle düzenli bir eğitim alamadı. 1893'te kâtip oldu. Sonrasında matbaa müdürlüğü vilayet gazetesi başmuharrirliği yaptı. Çeşitli illerde valiliklerde bulunan Süleyman Nazif 1927 yılında vefat etti.²⁵³

Gizli Figanlar (1906), Firâk-ı Irak (1918) ve Malta Geceleri (1924) adlı üç şiir kitabı bulunan Süleyman Nazif, Tanzimat edebiyatının sonlarıyla Servet-i Fünun, Fecr-i Âtî ve *Milli Edebiyat* dönemlerini görmüş ve eserlerinde az veya çok tesiri olmuştur.²⁵⁴ Şiirlerinde en çok tabiat, aşk ve ferdi ızdırapları işleyen Nazif vatan temini de çok sık işlemiştir. Bunun yanında Abdülhamit, İstibdat, Vahdettin, İslamcılık ve Vatan

²⁵² A.g.e., 231.

²⁵³ Ersavaş, a.g.e., 44.

²⁵⁴ Şükrü Kurgan, *Süleyman Nazif*, Varlık Yayınları, (İstanbul: 1955): 3-5.

konularıyla ilgili şiirleri de mevcut olan şairin toplamda 17 adet siyasi şiiri bulunmaktadır.

Vatan temini işlediği bir gazelinde hayattaki en önemli unsurun vatan sevdası olduğunu söyler ve vatana karşı olan iştiyakını dile getirir:

‘‘Gönülde akdes-i sevda vatan muhabbetidir

Vatan muhabbeti ömrün yegâne zînetidir

‘‘Vatan! Vatan!’’ diyerek can veren âlinin

Kulûb ü ehl-i vatan, kabr-i zî-mehâbetidir.’’²⁵⁵

Malta Geceleri adlı eserinde Nazif’in Vahdettin’e olan nefreti o kadar büyüktür ki onu vatan haini olarak görür. Onun hal’ edilmesinin İslam dünyasına verilebilecek en güzel haber olduğunu söyler:

‘‘Rûz-i hal’in cihân-ı İslâma

Ebedi devre-i beşâret olur

Sana âdem nasıl desin insan

Hazret-i Âdem’e hakâret olur.’’²⁵⁶

II. Abdülhamit devrindeki istibdat anlayışı çokça şair tarafından tenkit edilen bir durumdu. Süleyman Nazif’te istibdat devrini ağır bir şekilde tenkit edenler arasındaydı. Şair *Ey Ebnâ-yı Vatan* şiirinde vatanın istibdat ile mahvolduğunu, herkesin artık istibdat karşısında yardım istediğini dile getiriyor:

‘‘İşte gülzâr-ı vatan mahvoldu istibdât ile

Bizden istimdat eder her zerre bir feryâd ile’’

Aynı şiirin devamında daha da ileri giderek istibdatın kaldırılması için gerekirse kan dökülmesini ister:

‘‘Zulm ü istibdât devri, derd ü ye’s eyyâmıdır

Arkadaşlar kan dökün, kan dökmenin hengâmıdır

...

²⁵⁵ A.g.e., 87.

²⁵⁶ A.g.e., 53.

*Arkadaşlar kan dökün ta cûşa gelsin kâinât
Lerze-bahş olsun cihana bizdeki azm ü sebât*,²⁵⁷

Ancak Abdülhamit'in hal'inden sonra yönetimi ele geçiren İttihat ve Terakki ülkeyi bir çıkmaza sürmüş, ülkenin halini içler acısı duruma getirmişti. Abdülhamit'in değeri sonraları anlaşılacaktı. İstibdat devrini çok ağır bir şekilde eleştiren Süleyman Nazif de Abdülhamit'in ne kadar haklı olduğunun farkına geç varmıştır. Şimdi ise *Sultan Hamid'e Şarkı* adlı şiirinde istibdatı geri istiyor:

*‘‘Padişahım gelmemişken ya da biz
İşte geldik senden istibdâta biz
Öldürürler başlasak feryâda biz
Hasret olduk eski istibdâta biz’’*

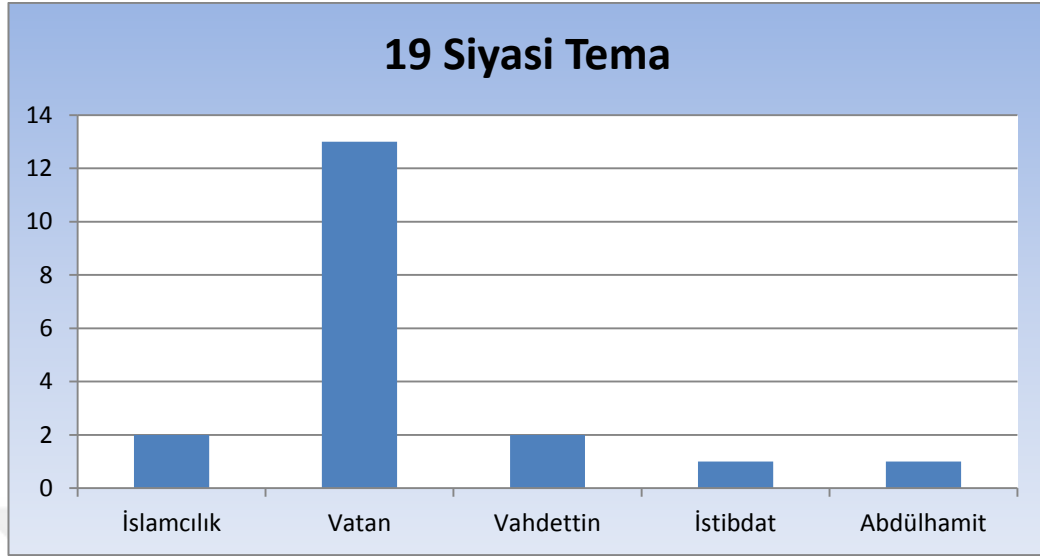
Yine aynı şiirde II. Meşrutiyet'le birlikte sanılanın aksine ülkeye buhran çöker, millet zelil ve açtır, devleti idaresi ise başboştur:

*‘‘Dembedem coşmakla fakr u ihtiyâç
Her ocak sönmüş ve susmuş, millet aç
Memleket mâtemde, öksüz taht u taç
Hasret olduk devr-i istibdâta biz.’’*²⁵⁸

---

²⁵⁷ A.g.e., 88.

²⁵⁸ A.g.e., 89.

Grafik 2.7: Süleyman Nazif'in 17 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.8. Hüseyin Siret Özsever

Mart 1872'de İstanbul'da doğdu. Mülkiye Mektebi'nin lise kısmını bitirdi. Fransız Frerler Mektebi'ne başladıktan iki yıl sonra ayrılmak zorunda kaldı. 23 yaşında memuriyet hayatına atıldı. Bir ara Adıyaman'a sürgüne gönderildi. II. Meşrutiyet'ten sonra müderrislik ve mektupçuluk görevlerinde bulundu. Çeşitli müdürlükler de yapan Özsever 1959'da vefat etti.²⁵⁹

Hüseyin Siret'in ilk şiirleri eski ile yeni şiirin arasındadır. Ancak yeni şiiri savunan Recâizâde Mahmut Ekrem ve Tevfik Fikret gibi şairlerin şiirlerini yayımladığı Mektep ve Mâarif gibi dergileri seçmesiyle onun yeni şiirden taraf olduğu anlaşılmaktadır. Hüseyin Siret başlangıçta divan geleneğini takip etmesine rağmen kısa süre sonra yeni tarzda eserler vermeye başlamıştır.²⁶⁰

Hüseyin Siret'in şiir kitapları şunlardır: *Leyâl-i Girîzân (1904)*, *Bağbozumu (1928)*, *Kıvılcımlı Gül (1937)*, *Üstâdın Şairi (1937)*, *Kargalar (1939)*, *İki Kaside - Namık Kemal İle Birlikte- (1942)*, *Bir Mektubun Cevabı ve Hüseyin Avni Ulaş'a (1948)*.²⁶¹

²⁵⁹ Selçuk Çıkla, *Hüseyin Siret ve Leyâl-i Girîzân*, Salkımsöğüt Yayınları, (Erzurum: 2009): 13-15.

²⁶⁰ A.g.e., 32-33.

²⁶¹ A.g.e., 25-28.

Hüseyin Siret'in eserlerinde toplam 6 adet siyasi şiir tespit edilebilmiştir. Bu şiirlerde öne çıkan konular şöyledir: Abdülhamit, Atatürk, Enver Paşa, Salih Paşa, Mithat Paşa ve Türklük/Türkçülük.

Atatürk'e şiirinde ona övgüler yağdıran Özsever, Atatürk'ün denginin olmadığını beyan eder. Yıldıza benzetilen en üstün âlim ve bilginlerin dahi onun huzurunda küçüleceği kanaatindedir:

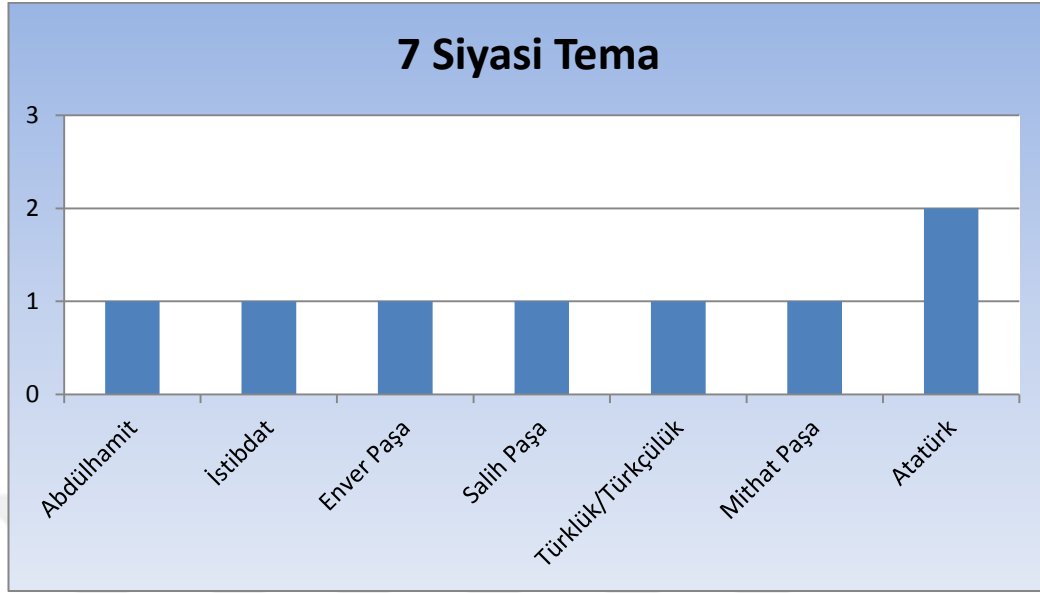
*‘‘Âsâr binek taşların, efserler üzengin!
Yalçın kayalar, şâhikâlar görmedi dengin,
...
Dâhiler ufuklardaki yıldızlara benzer...
Sen öyle güneşsin ki huzûrunda sönerler.’’²⁶²*

Şairin *Mahmud Paşa*'ya adlı şiirinde ise Abdülhamit'in muhalif olarak kabul ettiği bazı isimleri sürgüne yollaması söz konusudur. Hüseyin Siret de bu isimlerden biri olmuş ve Adıyaman'a sürgüne gönderilmiştir:

*‘‘...Burada ölmeyi memleketimde
Refâh u saâdet içinde yaşamaya
Tercîhte firâş-ı ihtizârda bile
Tereddüd etmem...’’²⁶³*

²⁶² Hüseyin Siret Özsever, *Kıvılcımlı Gül*, Acun Basımevi, (İstanbul: 1937): 5.

²⁶³ Çıkla, a.g.e., 97.

Grafik 2.8: Hüseyin Siret Özsever'in 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.9. Ahmet Kemal Akünel

1874'te İstanbul'da doğan Ahmet Kemal Akünel Darüşşafaka'yı birincilikle bitirdi. Ardından postahane memurluğu ve öğretmenlik görevlerinde bulundu. Çeşitli dergilerde şiirlerini yayımladı. Siyasi cereyanlara katıldı ve çoğu kez yurtdışına kaçtı. Yurda döndüğünde şiir faaliyetlerine devam eden şair 1942'de vefat etti.²⁶⁴

Füyûzat (1910) ve *Vatan Yavrularına Ninni (1915)*²⁶⁵ adlı iki eseri bulunan şairin tüm şiirleri Kayahan Özgül tarafından yayımlanmıştır.

Şairin tüm şiirlerini incelediğimizde birçok alanda siyasi şiirin olduğunu görürüz. Toplamda 52 adet siyasi şiiri bulunan şairin ele aldığı siyasi konular şunlardır: Abdülhamit, Mithat Paşa, Rusya, Vatan, Hürriyet, Siyasi Hiciv, Türklük/Türkçülük, İşgaller, Talat Paşa, Savaş (genel), Wilson, Padişahlık, İzmir'in İşgali, Atatürk, Cumhuriyet ve Milli Tarih.

Bekleyiş şiirinde Türk askerine seslenen şair artık yürüme vaktinin geldiğini, kahpe Yunan'ın artık bertaraf edilmesi gerektiğini dile getirir. Çünkü Mustafa Kemal çarpışmak için Türk askerini bekliyor:

²⁶⁴ Ersavaş, a.g.e., 66-67.

²⁶⁵ Biyografya.com, <http://www.biyografya.com/biyografi/830>, (14.01.2019).

‘‘Yürü! Târih-i şevketimle benim,
Ediyor kahpe Yunan istiskâl,
Yürü!., İndir minâreden şu çanı
Yürü!., Kâfirden intikâmını al.

Yürü!.. Bekletme Mustafâ-yı Kemâl,
Vurdu saat. Bak işte vakt-i zevâl.’’,²⁶⁶

İzmir İşgali Mitingi şiirinde ise bir serzeniş hâkimdir. Zaten Balkanlar’ı kaybeden devletin İzmir’i de kaybetme ihtimali şairi büsbütün hüzne sokar. Öyle ki İzmir’i kaybedersek Hz. Peygamberin ruhunun laneti bizim üzerimize olsun diyerek İzmir’in kesinlikle Anavatan’da kalmasını ister:

‘‘Ey Manastır, ey Selânik, ey giden yâr elleri !..
Âhınız, feryâdınız gelmektedir hâlâ bize !..

Ey güzel İzmir!., Senin lâkin kazâ-yı firkatın
Verdi hepsinden tahammülsüz bir hummâ bize.

Türbe-i Fatih’e ahd olsun! Verirsek İzmir’i
Rûh-ı giryân-ı Muhammed lâ’net etsin tâ bize!..’’,²⁶⁷

Turan’dan Bu Yana şiirinde Türkçülük imajı ön plandadır. Burada Türkçülüğü yüceltirken Orta Asya’ya da göndermelerde bulunur:

‘‘Nereden fırladım?., Nasıl geldim?
Benki dağlar aşan, yıkan seldim!
Bana Turan değil, cihan azdı,
Koca tarihi benliğim yazdı.

...

Tanrıdağ sanki bir otağım olur,
Benliğim bir ilâh olur kurulur.’’,²⁶⁸

²⁶⁶ Ersavaş, a.g.e., 67.

²⁶⁷ A.g.e., 67-68.

²⁶⁸ A.g.e., 70.

Gazi'nin Heykeli Huzurunda adlı şiirinde ise şairin Atatürk'e olan minnettarlığı en üst noktadadır. En büyük kurtarıcı odur:

*'Ey dehâstıyla karanlıkları yırtan ve yakan,
Ey hurâfat elini yangın elinde bırakan.*

...

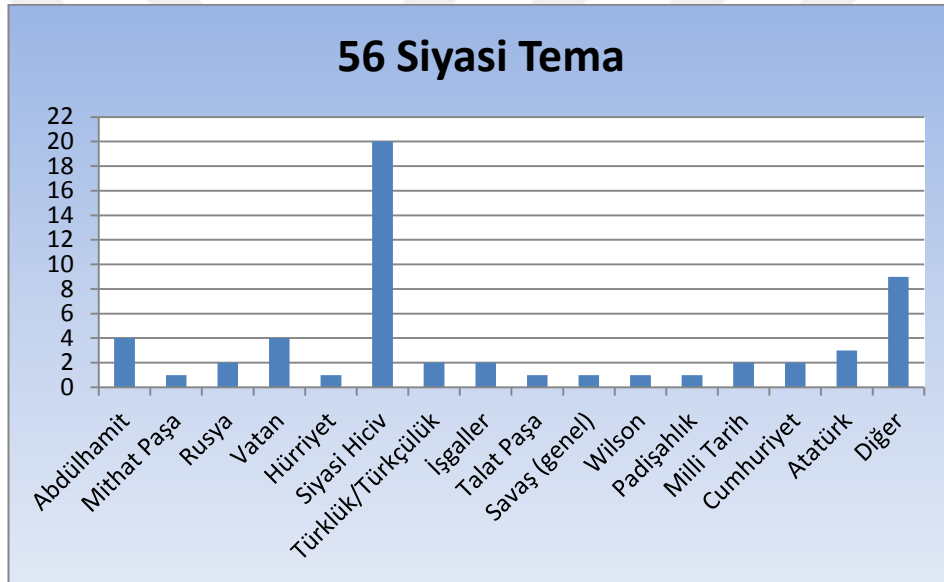
İrzımı, malımı, vicdanımı kurtardın sen.

Sâye-i satvet-i azminde ben oldum yine ben.

Bize ne günler, ne kara günler yaşadık ey Gâzi!

Kurtaran azm-i Hüdü himmetin olmuştu bizi.'²⁶⁹

Grafik 2.9: Ahmet Kemal Akunal'ın 52 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.10. Faik Ali Ozansoy

1876 yılında Diyarbakır'da doğdu. Askeri Rüştiye'yi bitirdikten sonra Mülkiye Mektebi'ne girdi. Çeşitli yerlerde kaymakamlık ve mutasarrıflık yaptıktan sonra Diyarbakır Valiliği'ne atandı. Bir ara İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığı'na getirildiyse de istifa etti. Ardından liselerde edebiyat derslerine girdi. Şiirlerini *Temâsül (1913)* ve *Elhân-ı Vatan (1915)* kitaplarında topladı. 1950'de vefat etti.²⁷⁰

²⁶⁹ A.g.e., 72.

²⁷⁰ A.g.e., 84-85.

Faik Ali'nin şiirlerinin konularını genel olarak şu temalar oluşturmaktadır: Aşk şiirleri, tabiat şiirleri, millî şiirler ve diğer türde yazdığı şiirler.²⁷¹ Şair milli duyguları yoğun olarak işlediği *Elhân-ı Vatan* eserinde millet, bayrak, savaş ve savaşların getirdiği yıkımları sıkça işlemiştir.²⁷²

Toplamda 41 adet siyasi şiiri mevcut bulunan Ozansoy'un bu şiirlerde ele aldığı temalar şunlardır: Atatürk, Türklük/Türkçülük, İşgaller, Mithat Paşa, Rauf Bey, İttihat ve Terakki, Hürriyet, Türk Askeri, Şehitlik, Türk Bayrağı, Siyasi Hiciv, Milli Tarih, Çanakkale Savaşı, Vatan ve İslamcılık.

Şair Çanakkale Savaşı tüm şiddetiyle devam ederken insanlıktan ve eşitlikten bahseden Avrupa'nın ortaya koyduğu mezalimine kayıtsız kalamaz:

*'Demek yalanmış o niyyât-ı emn ü âsâyiş,
Demek siyâset-i âlem bütûn desîseymiş,
Demek ki hakk-ı beşer, 'adl-i âdemiyet hiç
Demek ki Avrupa inkâr-ı asl eden bir piç
...
Demek ki Avrupa, yalnız şâki ve korsanmış.'*²⁷³

Şaire göre bu savaşın, mezalimin, kanın ve şiddetin sorumlusu İngilizler'dir. Artık bu savaş hilal ile haçın mücadelesidir ve şair İngilizler'e lanet eder:

*'Kimse bilmez ne kadar muhtaribim!
Böyle dünyada nehirler gibi kan
Akıtan, âlemi ateşte yakan
Hep o Nemrut, o lâin İngiliz âh
İngiliz, düşman-ı İslâm... Allah
Onu kahriyle batırsın.'*²⁷⁴

²⁷¹ Raşit Koç, "Faik Ali Ozansoy'un Şiirlerinin Tematik Olarak İncelenmesi", Yüzüncüyıl Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi, C.5, S.2, (Van: 2010): 1249.

²⁷² A.g.e., 1267.

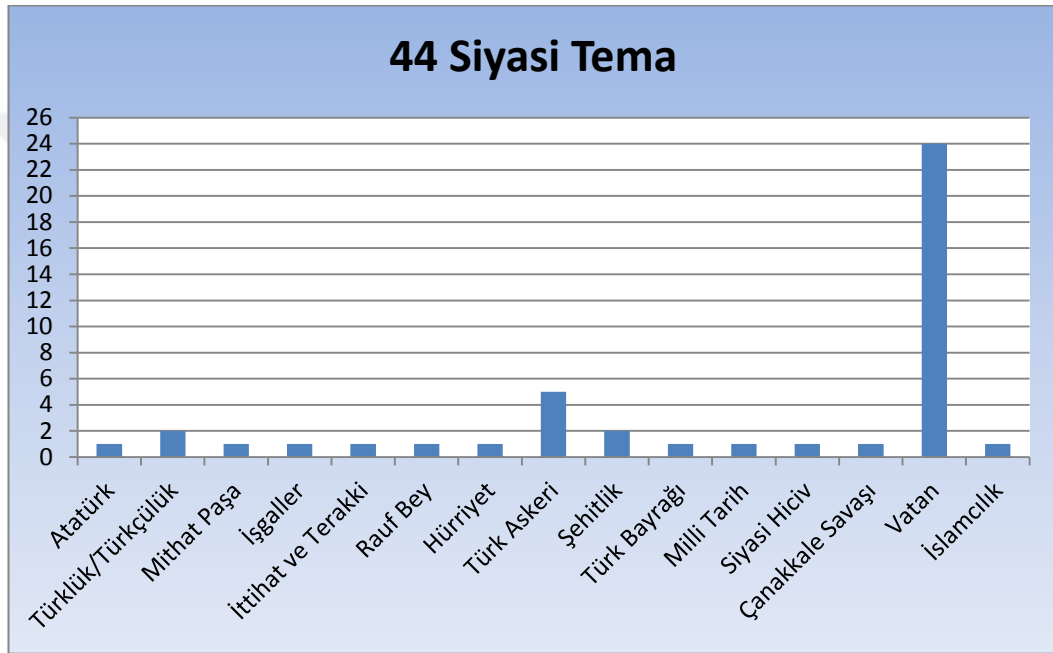
²⁷³ A.g.e., 1269.

²⁷⁴ A.g.e., 1269.

Faik Ali savaşların her şeyden önce İslam davası uğruna yapıldığını ve İslam'ı korumaya matuf bir mahiyetinin olduğunu vurgular:

‘‘Fakat biz önce ve her şeyden evvel İslâm’ız
Livâ-i vahdet iken râiyet-i mu’âllâmız
Vatan hudûdunu tâyin bir emr-i müşkil olur
Evet hükûmet-i İslâm’a bence had yoktur.’’²⁷⁵

Grafik 2.10: Faik Ali Ozansoy’un 41 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.11. İhsan Raif Hanım

1877 yılında Beyrut'ta doğdu. Eğitimine özel dersler alarak devam etti. Gençliğinden itibaren şiirler yazıp şarkılar bestelemeye başladı. Bazı şiirlerini de *Mehâsim* dergisinde yayımlayan İhsan Raif Hanım 1926 yılında vefat etti.²⁷⁶

Toplamda 20 adet siyasi şiiri bulunan İhsan Raif Hanım'ın hem yayımlanmış hem de yayımlanmamış şiirlerindeki siyasi temalar şunlardır: Vatan, Türk Milleti, Abdülhamit, Türklük/Türkçülük, Rusya, Türk Askeri, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Savaş (genel), Reşit Paşa ve Abdurrahman Nurettin Paşa.

²⁷⁵ A.g.e., 1270.

²⁷⁶ Cemil Öztürk, *İhsan Raif Hanım-Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Bütün Şiirleri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, (İstanbul: 2002): IX-XVI.

Hicran adlı şiirinde düşmanın saldırmasını bir teşbihle dile getiren İhsan Raif Hanım ortalığın kan reva içinde olduğunu, mezalime uğrayanların acı çektiğini ve bu zulmü reva görenlerin güldüğünü belirtiyor:

*‘Bülbül yuvasına baykuşlar konmuş;
Lâleler üstünde kızıl kan donmuş;
Kimler kan ağlamış, kim gülmüş, onmuş;
Şu harâb edilen boş lânelerde.’*²⁷⁷

İslamcılık fikrinin öne çıktığı *Sedâ-yı Şühedâ* adlı şiirinde de İslam dünyasının perişan halinden şikâyet ediyor:

*‘Bu ne haldir? Neredesiniz ey ümmet-i Muhammed
Yakıştır mı kabrimizi düşmana çüğnetmek?’*

Ve şaire göre İslam dünyası zilliyet içerisindedir:

*‘Şimdi kara bir leke mi sürülüyor bu nâma;
Yazık, yazık şu devrilen koca ehl-i İslâm’a.’*²⁷⁸

Üst rütbeli babasının II. Abdülhamit tarafından sürekli İstanbul dışında tutulması bir tecrit uygulaması gibi anlaşılmış ve bu durum da İhsan Raif Hanım’ın şiirlerinde Abdülhamit karşıtlığı olarak ortaya çıkmıştır:

*‘Katlanır her derde hor hakir, üzgün
Tek yaşamak için zevkinle bir gün.
Çekilmez belâsın geçmek ne mümkün.
Sana kul olanlar kurbanlık mıdır?’*

Şaire göre II. Abdülhamit gaddar bir şahsiyettir ve onun yaptıklarının sultanlıkla bir ilgisi yoktur:

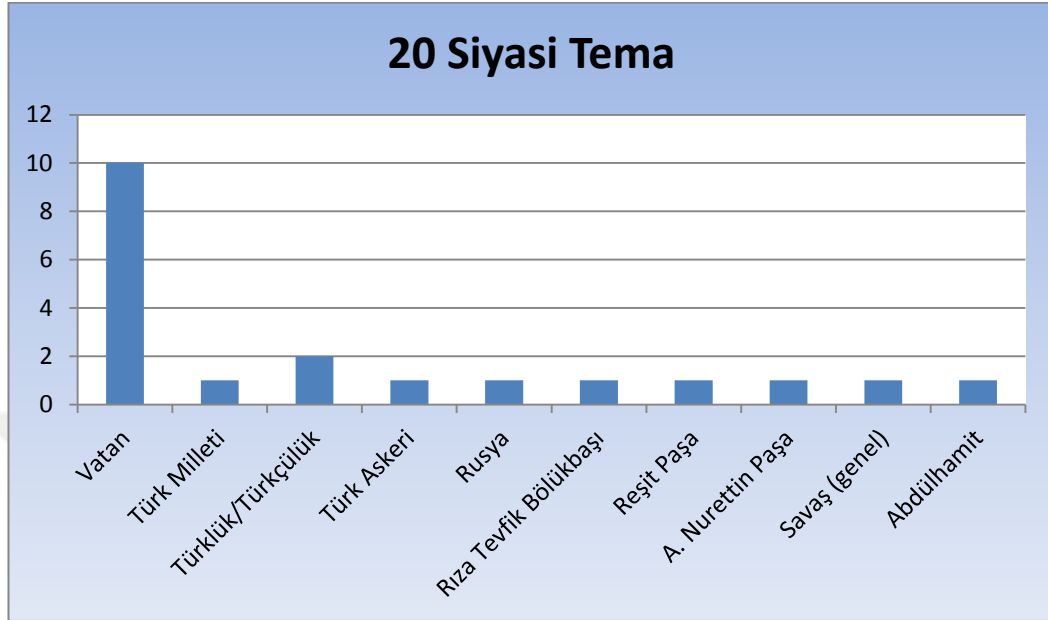
*‘Ne insâfın vardır, ne merhametin
Tükenmez gazâbın, kînin, hiddetin;
Âcizi ezmek mi lütfun, rahmetin,*

²⁷⁷ A.g.e., 50.

²⁷⁸ A.g.e., 22.

*Kânûn-ı aşkta bu sultanlık mıdır?*²⁷⁹

Grafik 2.11: İhsan Raif Hanım'ın 20 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.2.12. Tahsin Nahit

1887 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Geçim sıkıntısı olmadığından dolayı düzenli bir memuriyet hayatı olmayan Tahsin Nahit II. Meşrutiyetin ilk yıllarında İttihat ve Terakki'ye katıldı. Ayrıca Galatasaray Spor Kulübü'nün kurucuları arasında da yer alan Tahsin Nahit 1919'da vefat etti.²⁸⁰

Şiirlerini hem aruzla hem de heceyle yazan şair şiirlerinde daha çok aşk, tabiat, ruhi hassasiyet, mutluluk, ayrılık ve ölüm konularını işlemiştir.²⁸¹ Tek şiir kitabı olan *Rûh-ı Bîkayd (1910)* adlı eserinde siyasi temalı tek bir şiir mevcuttur. *On Temmuz* adlı bu şiirinde şair II. Meşrutiyetin gelişini kutlar. Meşrutiyetle birlikte hürriyetin, adaletin, eşitliğin ve kardeşliğin kazanıldığını söyler ve korkulu, eziyetli rüyanın sona erdiğini dile getirir:

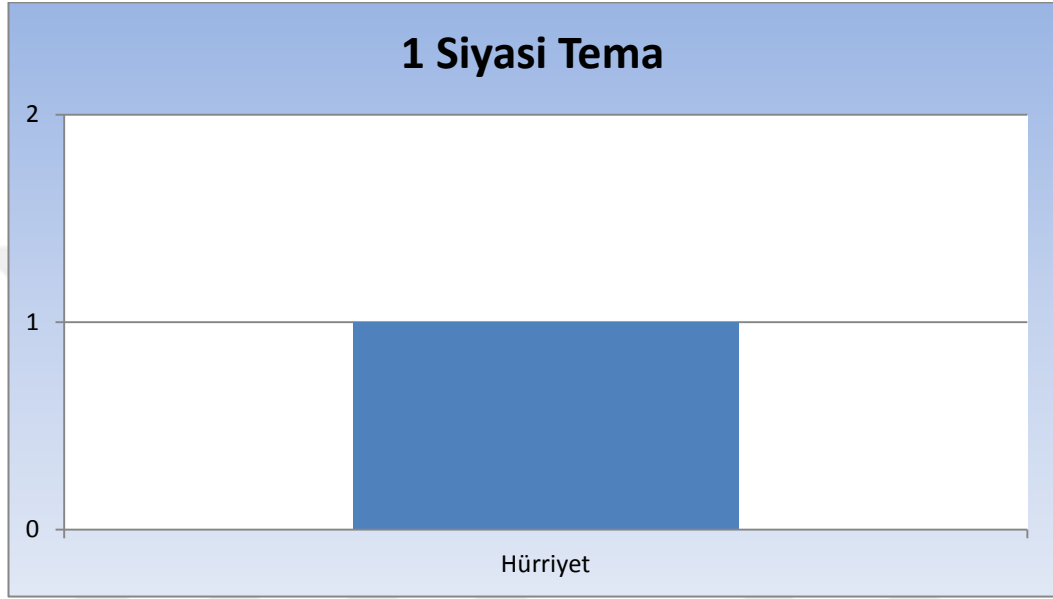
²⁷⁹ A.g.e., 87.

²⁸⁰ Bayram Kabakçı, "Tahsin Nahit Hayatı-Sanatu-Eserleri", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sos. Bil. Ens., (Kırıkkale: 2002): 5-20.

²⁸¹ A.g.e., VII.

‘‘Hürriyet, adâlet ve müsavât ve uhuvvet;
 Biz işte bu dört cenneti bir anda kazandık,
 Bir anda fecâatli ve müstakbelî nekbet
 Bir korkulu rüyâ-yı muazzebden uyandık.’’²⁸²

Grafik 2.12: Tahsin Nahit’in 1 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.3. FECR-İ ÂTÎ DEVRİ

2.3.1. Ahmet Haşim

Ahmet Haşim 1883 yılında Bağdat’ta doğdu. İstanbul’a gelip Galatasaray Lisesi’ne kayıt oldu. Çeşitli liselerde muallimlik yaptı. Böbrek hastalığına yakalanan şair 1933 yılında vefat etti.²⁸³

Göl Saatleri (1921) ve *Piyâle (1926)* adlı iki şiir kitabı bulunan şairin siyasi, fikrî ve ideolojik şiiri bulunmamaktadır. Şiirlerinde daha çok ferdiyetçi ve sembolisttir.

Şairin örnek bir şiiri:

Mukaddime

‘‘Zannetmek ne güldür ne de lâle
 Ateş doludur tutma yanarsın

²⁸² Nurullah Çetin, *Tahsin Nahit, Ahmet Vefa ve Şiirleri*, Akçağ Yayınları, (Ankara: 2014): 134.

²⁸³ Kabaklı, a.g.e., 482.

Karşında şu gülgûn piyâle...

*İçmişti Fuzûlî bu alevden,
Düşmüştü bu iksîr ile Mecnûn
Şi'rin sana anlattığı hâle...*

*Yanmakta bu sagârdan içenler
Doldurmuş anınçün şem-i aşkı,
Baştan başa efgân ile nâle...
Ateş doludur tutma yanarsın
Karşında şu gülgûn piyâle...'²⁸⁴*

2.3.2. Emin Bülent Serdaroğlu

Emin Bülent, 1886 yılında Halep'te doğdu. 1901 yılında Galatasaray Lisesi'ne giren şair, burada spora karşı ilgi duymaya başladı.²⁸⁵ Galatasaray Spor Kulübü'nün kurucuları arasında yer aldı. 1914 yılında mütercim olarak memuriyet hayatına atılan Emin Bülent, sırasıyla evrak müdürlüğü (1925), bugünkü adıyla İETT Büro Şefliği (1933), Arazi ve İstimlak Şefliği (1938) ve Devlet Limanları Genel Sekreterliği (1940) görevlerinde bulundu. 1942 yılının kasım ayında vefat etti.²⁸⁶

Emin Bülent'in şiirlerinde eşya ve nesnelere daima canlı olup lirik bir tarzı yansır. O, şiirlerinde samimi ve kuvvetlidir. Şiir dili ağır olmasına rağmen estetikdir; böylece ince duyuş ve hassas tabiatı özelliğiyle de Haşim'e yaklaşır. Vatan ve millet duygusunu işlediği şiirlerinde Namık Kemal etkisi sezilir.²⁸⁷ Aşk, ölüm, kadın, tabiat, vatan ve Türklük şiirlerinde işlediği temalardır.

²⁸⁴ A.g.e., 484.

²⁸⁵ Mahmut Bıyık, "Emin Bülent Serdaroğlu'nun Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sos. Bil. Ens., (İstanbul: 2004): 1.

²⁸⁶ A.g.e., 3-5.

²⁸⁷ Öznur Özdarıcı, "Emin Bülent Serdaroğlu'nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sos. Bil. Ens., (Kırıkkale: 2003): 16.

* **İstanbul:** Tam metin olarak neşredilmeyen bu şiirin tarihi de belli değildir. Ancak İstanbul'un içler acısı durumundan bahsettiği için işgal yıllarında neşredilme ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

Emin Bülent'in şiirleri ölümünden sonra Salih Zeki Akay tarafından kitaplaştırılmıştır. Bu eserde Emin Bülent'in 6 siyasi şiiri bulunmaktadır. Siyasi temalar ise şöyledir: Vatan, Türk Askeri, Hatay, Türklük/Türkçülük ve Çankaya.

Emin Bülent'in vatan temini işlediği *İstanbul** adlı şiirinde endişe hâkimdir. O, İstanbul'un kaybedileceğinden korkar. Çünkü bu hadise onu fetheden padişaha da ulaşacak ve bu durum hem şairi hem de padişahı kahredecektir:

*‘‘Derin derin geliyor ses siyah saraylardan
Leyâle ağlıyor altın bakışlı bir sultan
Siyah gözündeki yaşlar sesinde belli onun
Döker leyâle büyük bir kitâbe-i mahzûn
Uzakta eski Bizans'ın kefenlenen sûru
Ölümlü mâtemi dikkatle dinliyor sanki
Ve kim bilir o bürûcun simâh-ı mehcûru
O seste sayhâ-ı ecdâdı dinliyor sanki!’’²⁸⁸*

Yine 1902 yılında neşrettiği *Kin* adlı şiirinde vatanın zillet içinde olması onu üzer. Bu halden kurtulmanın yollarından biri olarak şanlı mâzimizin hatırlanması gerektiğine inanır:

*‘‘Bugün hudûdu geçen düşmanın ayak sesini,
Elîm, nakl ediyor ceste ceste bak şimdi.
Bütün mezellet-i aczinle, ey zavallı vatan,
Yeter bu hâb-ı felâket, zaferlerinle uyan!’’²⁸⁹*

Şair, Türklük temini vatan kavramıyla birlikte ele alır. *Bir Destandan* şiirinde Türklük kimliğiyle övünür:

*‘‘Türk'üm ben oğul, sor beni sen, Tanrı Dağı'ndan
Bağrımda yanan hangi ateş, hangi yavuz kan?’’²⁹⁰*

²⁸⁸ Bıyık, a.g.e., 56.

²⁸⁹ A.g.e., 58.

²⁹⁰ A.g.e., 65.

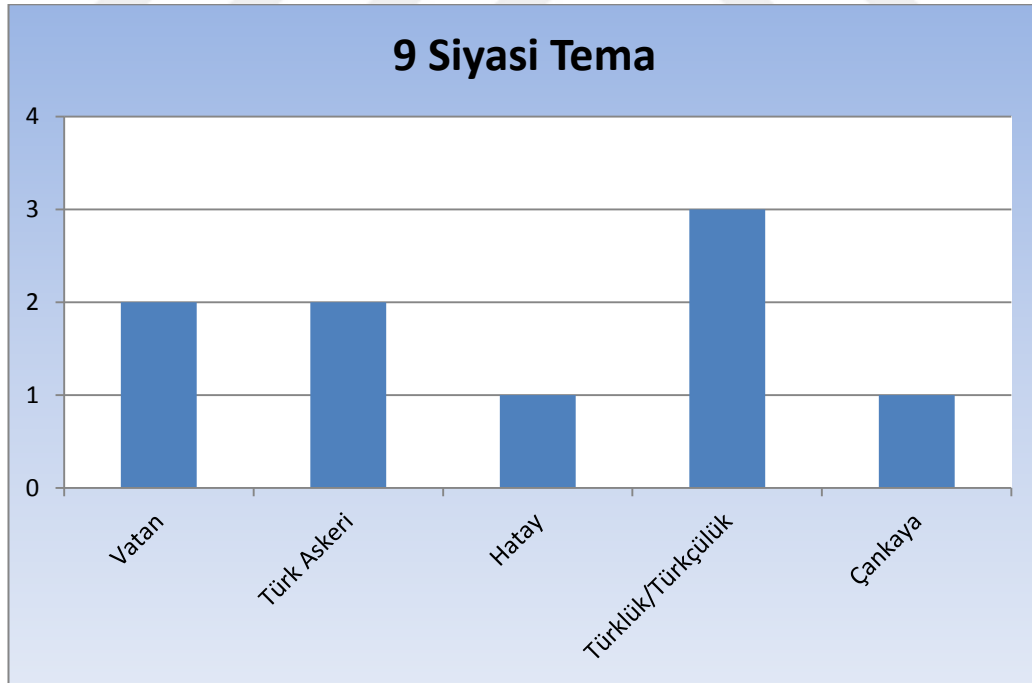
Hatay'a Selam şiirinde ise Çankaya'yı Kâbe'ye, burada duranları ise tavaf edenlere benzetir:

*‘‘Çıktın, yürüdün gün gibi, dünyaya göründün
İhrâma girip Çankaya'nın nûruna döndün...’’²⁹¹*

Yine aynı şiirde tüm Türk coğrafyasının artık tek bir ses, yekpare bir vücut olduğunu, geçmişte olduğu gibi yine zafere ulaştığını dile getiriyor:

*‘‘Bak, dinle, bütün Türkeli tekbîr alıyor bak...
Hep aynı sadâ, sâde bu ses, sâde bu kaynak...
Bozkırlara bak, Kıpçak'a dön hepsi ve herkes,
Hep aynı soluk, aynı göğüs, aynı büyük ses...
...
Ey mutlu Hatay Türk'ü, yağız dağları yıktın...
Var ol koca Türk, Ergenekon'dan gene çıktın...’’²⁹²*

Grafik 2.13: Emin Bülent Serdaroglu'nun 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

²⁹¹ A.g.e., 66.

²⁹² Salih Zeki Akay, *Emin Bülend'in Şiirleri*, Semih Lûtfi Kitabevi, (İstanbul: tarihsiz): 46-47.

2.4. MİLLİYETÇİ SÖYLEM

2.4.1. Celal Sahir Erozan

Celal Sahir 29 Eylül 1883 tarihinde İstanbul'da doğdu.²⁹³ Eğitim hayatına Şems'ül-Mekâtib'de başlayan şair daha sonra Numûne-i Terakki, Davud Paşa Deniz Rüşdiyesi ve Vefa İdadisi'nde devam etti.²⁹⁴ Ardından hukuk fakültesine kayıt oldu ancak 2 yıl sonra bıraktı. Çeşitli dairelerde kâtiplik ve liselerde öğretmenlik yaptı. 1928'te Zonguldak milletvekili oldu. Türk Yurdu ve Türk Ocakları gibi derneklerde de çalışan şair 1935'te vefat etti.²⁹⁵

Celal Sahir'in şiirlerine baktığımızda aşk ve tabiat temalarının yanı sıra hayal dünyasında yaşama, yalnızlık ve acizlik kavramları kendisini gösterir. O, şiirdeki arayışlarını sanat hayatının başlangıcından sonuna kadar devam ettirir.²⁹⁶ Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî'ye ayak uyduran şair *Milli Edebiyat* döneminde de bu ideolojide ürünler verir. Türklük ve vatan konularında şiirler kaleme alan şairin şiir kitapları şunlardır: *Beyaz Gölgeler(1909)*, *Buhran(1909)*, *Siyah Kitap(1911)*, *İstanbul İçin Meb'us Namzedlerim(1919)* ve *Kardeş Sesi(1908)*.

16 adet siyasi şiirini tespit edebildiğimiz şairin ele aldığı siyasi temalar şunlardır: Vatan, Hürriyet, Osmanlılık, İstibdat, Abdülhamit, Edirne, İşgaller ve Zulüm, Kavmiyetçilik, Yeni Türkiye, Atatürk ve Türk Askeri.

Celal Sahir *Feryâd* adlı şiirinde vatan temini ele almıştır. Ona göre vatan koruyucu ana mahiyetindedir. Ancak bu ana, savaşların ve yıkımların getirdiği perişanlıklarla derbederdir. Şehit kanları bu ananın bedenine sirayet etmiştir:

‘Ey vatan, ey zavallı mâder-i zâr.

...

Ey vatan, ey büyük, vâkûr anne,

Ey garip anne, ey zavallı vatan,

...

²⁹³ Nesrin Tağızade Karaca, *Celal Sahir Erozan*, Kültür Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1992): 1.

²⁹⁴ A.g.e., 3.

²⁹⁵ A.g.e., 7-11.

²⁹⁶ A.g.e., 13.

*Sînen üstünde sâkitâne akan
Bu mübârek ve bî-günâh al kan.*’’²⁹⁷

II. Meşrutiyetin ilanı üzerine Celal Sahir de hürriyet temalı şiirler kaleme alır. *Kardeş Sesi*’nden adlı şiirinde hürriyet kavramı had safhaya ulaşmış özlem duygusudur:

*‘‘Nihâyet keşf-i rûy etti bize envâr-ı hürriyet.
Sokaklarda nümâyân câ-be-câ âsâr-ı hürriyet.
Bugün her çehre bir mir’ât-ı tâbiştâr-ı hürriyet
‘‘Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk, gerçi kurtulduk esâretten.’’*
Bu his artık kolay tecrîd olunmaz kalb-i milletden.’’²⁹⁸*

Ancak onda Abdülhamit düşmanlığı yoktur. İstibdatı padişaha telkin edenlere karşı olumsuz bir tavır içersindedir:

‘‘Ona telkîn-i istibdât edenler hep helâk olsun.’’

Kendisi Abdülhamit’e karşı nefret yerine sevgi beslemektedir. Onun için hep iyi dileklerde bulunur:

*‘‘Îlâhî, padişâhın kalbi dâmi neş’e-nâk olsun!
Îlâhî, fikri her ân müzehher ilhâm-ı pâk olsun!
...
Bütün kalbiyle millet bağıdır zât-ı hükümdara;
Hemân kaldırma, yâ Rabbi, O’nu akvâl-i ağıyâre...’’²⁹⁹*

Celal Sahir’in *Büyük Kurtarıcı*’ya adlı şiirinde göze çarpan ilk şey konusundan çok şeklî yapısıdır. Eski harflerle yazılan 13 mısralık bu şiirde Gazi Mustafa Kemal

²⁹⁷ A.g.e., 113-114.

* Bu beyit Namık Kemal’in meşhur *Hürriyet Kasidesi*’ne aittir.

²⁹⁸ Tağızade Karaca, a.g.e., 122.

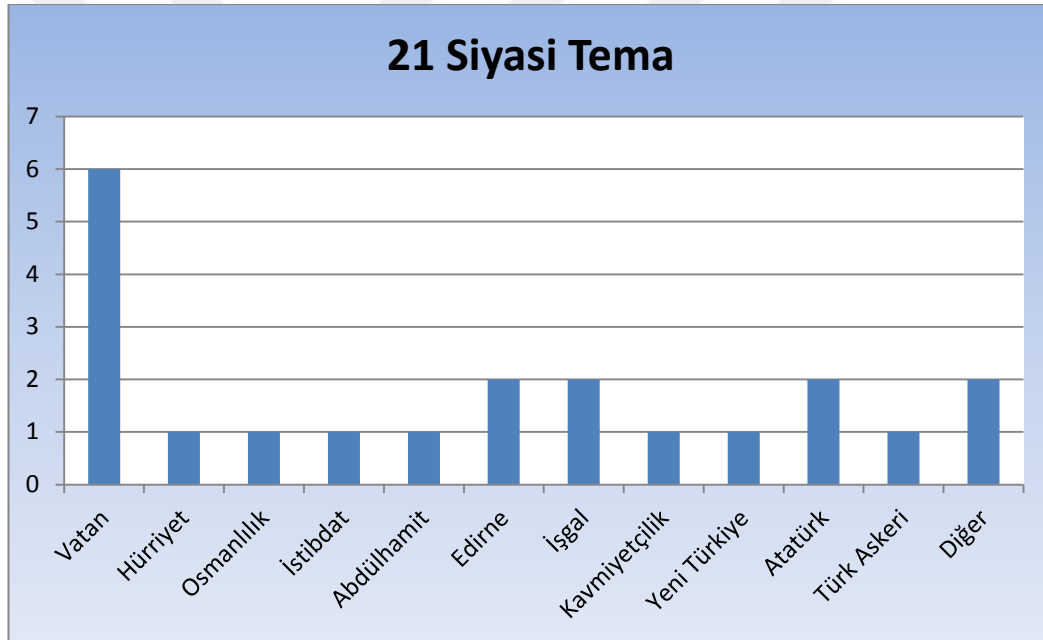
²⁹⁹ A.g.e., 123.

***Akrostiş:** Şiirde mısraların ilk harflerinin yukarıdan aşağıya doğru sıralanmasıyla oluşturulan anlamlı bir kelime ya da cümle.

adının sessiz harfleriyle akrostiş* yapılmıştır. Şair, Gazi'nin kurtarıcı bir şahsiyet olduğunu ve yıkık temellerden yeni bir devlet tecessüs ettiğini dile getiriyor:

*“Gurbet oldu bize öz vatanımız,
Esâret derdinden yandı canımız...
Zırhlandı iradenle imânımız
Yol açtın sen bize göründü necât!
...
...
Yarattın vatanda yeni bir hayat...”³⁰⁰*

Grafik 2.14: Celal Sahir Erozan'ın 16 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.2. Mithat Cemal Kuntay

1885 yılında İstanbul'da doğdu. Vefa Lisesi'ni ve ardından hukuk fakültesini bitirdi. Asistan olarak Hakkı Paşa'nın yanında çalışmaya başladı. Sırasıyla birinci sınıf kâtiplik, müdür muaviniği ve hukuk mahkemesi üyeliği görevlerinde bulundu. Sonrasında noterliğe geçti ve uzun süre bu görevi ifa etti. 30 Mart 1956'da vefat etti.³⁰¹

³⁰⁰ Tağızade Karaca, a.g.e., 198.

³⁰¹ Mithat Cemal Kuntay, *Türk'ün Şehnâmesi'nden*, Haz.: Faruk K. Timurtaş, Milli Eğitim Basımevi, (İstanbul: 1971): I.

Tüm şiirlerini aruzla yazan Kuntay şiirde konularını kendi iç dünyasından değil, dış dünyadan almıştır. Herhangi bir edebi topluluğa bağlı kalmamış ve şahsi duygularını dile getirmemiştir.³⁰² 33 adet siyasi şiiri bulunan Mithat Cemal şiirde Vatan, Türk Bayrağı, Hürriyet, Türklük/Türkçülük, Atatürk, Dumlupınar ve Sakarya Savaşları, Cumhuriyet, Türk Milleti, Şehitlik, Milli Tarih, 1918 Mütarekesi, Talat Paşa, Türk Askeri, İşgaller ve Çanakkale Savaşı temalarını işlemiştir. Mithat Cemal'in tek şiir kitabı ***Türk'ün Şehnâmesi'nden (1945)*** adlı eseridir.

Kuntay, *Atatürk'ün Heykeli Önünde* şiirinde milletin beklediği dehaya sonunda ulaştığını istifham yoluyla dile getiriyor. Şaire göre yıllarca beklediğimiz, bizi yerden kaldıran, düşmana Türk olduğumuzu hatırlatan bu heykeldir:

*‘‘Seneler var, hani beklerdik, o heykel bu mudur?
Söndü sandıkları bir fecri yakan el bu mudur?
Bu mudur haykıran ağıyârıma Türk olduğumu?
Hani düşmüştüm, o bir hamlede kaldırdı, bu mu?’’³⁰³*

On Beş Yılı Karşılarken şiirinde vatan hissiyatını dile getiren şair şu meşhur ve muhteşem vecizeyi dile getiriyor:

*‘‘Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır;
Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır.’’³⁰⁴*

Talat'ın Tabutu Önünde şiirinde, Talat Paşa'nın şan ve nişanda gözü olmadığını, makamların onun gözünde bir hiç olduğunu vurguluyor:

*‘‘En sevdiğin insan senin en çıplak olandı,
Şanlar, senin ölçünle, palavraydı, yalandı,
İnsanların insanlara verdikleri şanlar!
Göğsünde kalır, kalbine girmezdi nişanlar!
Asla derinleşmezdi vezir esvâbı sende,*

³⁰² A.g.e., IV.

³⁰³ A.g.e., 8.

³⁰⁴ A.g.e., 13.

*Sen zorla büyüktün ne kadar istemesen de!*³⁰⁵

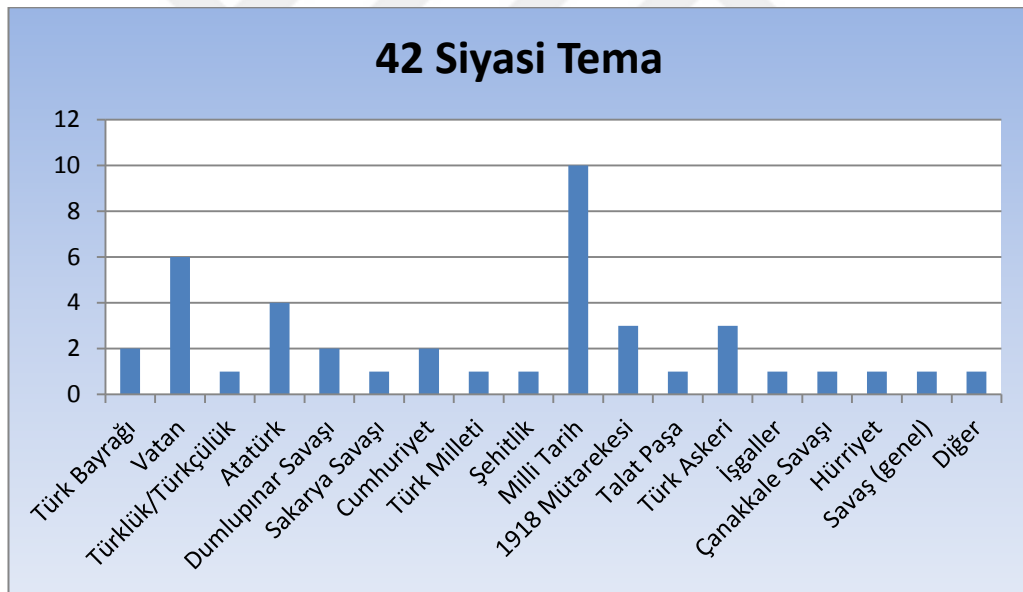
1918 Mütarekesi üzerine de şiirler kaleme alan şair *Kimiz* adlı şiirinde dökülen kanlarımızın tek damlasının dahi bir kıymet-i harbiyesinin olduğunu, bu tek damla kanın dahi şerefpâyelik için yeteceğini vurguluyor:

*‘‘Dökülen kanlarımız farz-ı muhâl olsa heder,
Yine tek damlasının kendi yeter yâdi yeter.’’*

Ölüme giden Mehmetçik de acıyı unutmaz, ölümden korkmaz. Çünkü dedeleri de öyleydi:

*‘‘Canımızdır, acı hissetmeyerek, verdiğimiz;
Şaşırırsın, şu asırlar sana anlatsa kimiz.’’³⁰⁶*

Grafik 2.15: Mithat Cemal Kuntay’ın 33 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.3. Feyzullah Sacit Ülkü

1895 yılında Kırşehir’de doğdu. Siyasal Bilimler Fakültesi’ni 1916’da bitirdikten sonra Türkçe öğretmenliği yaptı. Birinci Dünya Savaşı’na katıldı. Ardından yazarlık, kaymakamlık ve müfettişlik görevlerinde bulundu. 1974’te vefat etti.³⁰⁷

³⁰⁵ A.g.e., 22.

³⁰⁶ A.g.e., 20.

Şiirlerini çeşitli dergilerde yayımlayan şair genelde hece ile yazmasına karşın aruz vezniyle de şiirler kaleme almıştır. Ayrıca Ömer Hayyam'ın 591 rubaisini Türkçe'ye çevirmiştir.³⁰⁸ Şiir kitapları: *Ateş ve Nur (1934)*, *Ülkü ve Şiir (1949)*, *Fatih ve İstanbul (1950)*, *Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi (1951)*.

Toplam 67 adet siyasi şiiri bulunan şairin millî ve siyasi şiirlerinde çok sayıda siyasi tema mevcuttur. Bunlar: Vatan, Türk Bayrağı, Türklük/Türkçülük, Kore Savaşı, Türk Askeri, Şehitlik, Milli Tarih, Atatürk, İsmet İnönü, Siyasi Hiciv, İşgaller ve Zulüm, Wilson, Kurtuluş Savaşı, Türk Milleti, Padişahlık, İç İsyanlar, Birinci ve İkinci İnönü Savaşları, Dumlupınar-Sakarya ve Afyon Savaşları, Mareşal Fevzi Çakmak ve Sabiha Gökçen'dir.

Şair, *Atlılar* şiirinde Atatürk'ün devleti müdafaa için atağa geçtiğini ve inleyen milletin yaralarını sarmaya başlayacağını ifade eder. Atatürk burada yalnız değildir. Tüm Anadolu halkı onunladır ve tüm düşman el birliğiyle yok edilmiştir:

*'İnleyen milletin, yanık bağından,
Fırlamış bu altın saçaklı arslan,
Kükremiş geliyor, dağlar eğilin!*

*Mahşeri peşine takmış geliyor.
Karanlık ordular geri çekilin.
Şanlı Türk bayrağı, bu ne mucize?
Zulüm ordusunu döktü denize.'*³⁰⁹

Gençliğe Haykırış adlı şiirinde Türklük temasına vurgu yapan şair Türk gencine seslenir. Onların ferdi keyiflerinden uzaklaşmalarını, özünde bir cevher taşıyan ancak şimdilerde pas tutmuş olan vicdanlarındaki kirlere sınırlanmalarını ve artık milli şura ulaşmış nesil olmalarını ister:

*'Türk genci, yetiş! Şuurlu bir hamle kesil!
Pastan o ışık külçesi öz cevheri sil!*

³⁰⁷ Ersavaş, a.g.e., 179-180.

³⁰⁸ A.g.e., 179.

³⁰⁹ A.g.e., 183.

*Ey fertleri dalgın uyutan ferdi zevk!
Kahrol ve boğul, ruhlarımızdan eksil!’’*

Aynı şiirinin devamında Türk gencinin bir Türklük davası gütmesi gerektiğine inanan şair bu davanın da tüm dünyaya duyurulmasını ve tüm kalplerde yer bulmasını temenni eder:

*‘‘Ruhlarda yer almış yeni bir ülkü gerek,
Bir ülkeye bağlanmalı milyonlarca yürek.
Türk ruhunu dünyalara aç! Ülkü budur
Her beyni ve her kalbi seferber ederek!’’,³¹⁰*

Feyzullah Sacit *Fatih ve İstanbul* adlı eserini İstanbul’un 500. yıldönümüne binaen oluşturmuştur. Bu eserinde konusunu milli tarihten alan hislerini terennüm etmiştir. Şair, *Gönlümdeki Fatih* şiirinde Fatih Sultan Mehmet ve onun İstanbul’u fethetmesinden bahseder:

*‘‘Göklere şahlanan kır atın bir dev;
Yelesi, yükselen bembeyaz alev!*

...

*Kalbinde eseli bu sevdâ yeli,
Hayâlinde güler dünyâ güzeli.*

*Kulaklar peygamber avazı dolu,
Ardında mahşer, tekbîr, uğultu.*

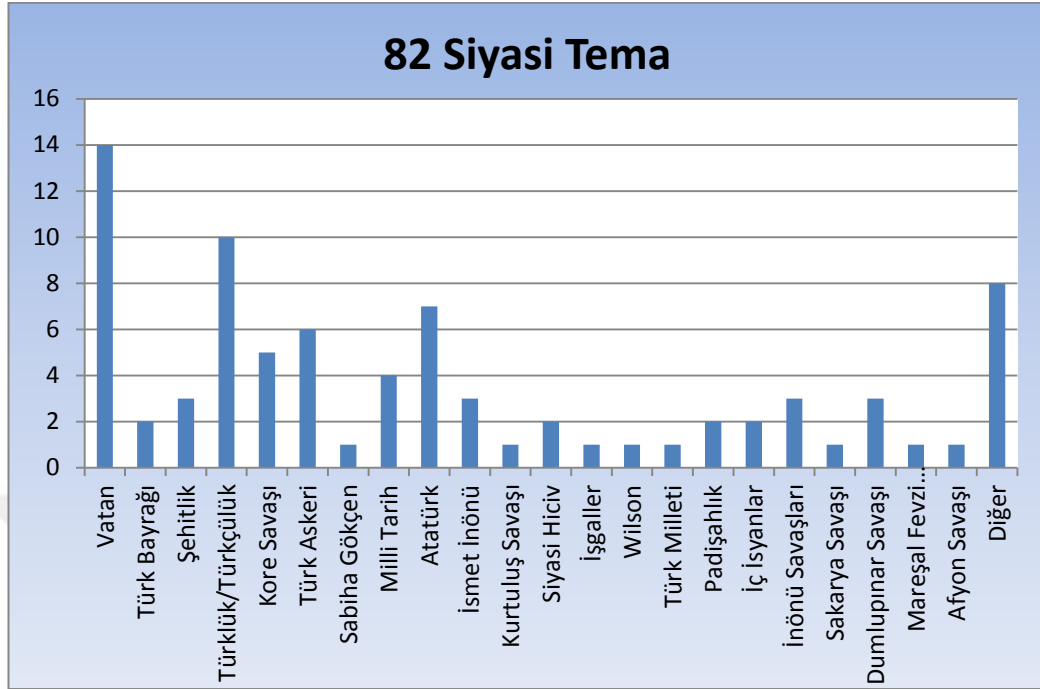
*Süngüler, mızraklar.. koşar bir orman:
Ejderha topların heybeti yaman!*

*Dağlar dalga mıdır bu ne mucize?
Üstünden gemiler indi denize!*

*Ortaçağ yıkılıp doğdu yeniçağ,
Tarihe yeniden yandı bir çırağ.’’,³¹¹*

³¹⁰ Feyzullah Sacit *Ülkü, Ülkü ve Şiir*, Türkiye Yayınevi, (İstanbul: 1949): 60.

³¹¹ *Ülkü, Fatih ve İstanbul*, Ülkü Basımevi, (İstanbul: 1950): 3-4.

Grafik 2.16: Feyzullah Sacit Ülkü'nün 67 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.4. Şükûfe Nihal Başar

1896 yılında İstanbul'da doğan şair babasının görevi sebebiyle ilk ve orta eğitimini Şam, Beyrut ve Selanik'te aldı. 1919 yılında Darülfünûn'un coğrafya bölümünü bitirdi. Çeşitli okullarda edebiyat ve coğrafya öğretmenliği yaptı. 1973 yılında İstanbul'da öldü.³¹²

İlk olarak aruzla şiirler kaleme alan Şükûfe Nihal daha sonra milli görüşü benimseyince heceye yöneldi. Şiirlerinde kendi iç dünyasını terennüm etti. Şiir kitapları: *Yıldızlar ve Gölgeler (1919)*, *Hazan Rüzgârları (1928)*, *Gayya (1930)*, *Su (1933)*, *Şile Yolları (1935)*, *Sabah Kuşları (1943)*, *Yerden Göğe (1960)*.³¹³

İnceleme eserlerden toplamda 18 adet siyasi şiirini tespit ettiğimiz Şükûfe Nihal'in bu şiirlerde ele aldığı temalar şöyledir: Vatan, Türklük/Türkçülük, Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Dumlupınar ve Afyon Savaşları, Cumhuriyet, Şehitlik, Türk Bayrağı ve Milli Tarih.

³¹² Oğuz Ünalımsız, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, (Ankara: 2004): 492.

³¹³ A.g.e., 492.

Şükûfe Nihal *Dumlupınar Şehitlerine* adlı şiirini milli duygular etkisinde kaleme almıştır. Bu şiirinde Mehmetçiğin ulaştığı şehitlik mertebesine ve bu mertebenin yüceliğine değinir:

*‘‘Bir kara bayrakla kefenlenerek,
Tanrı’ya yükseldin ey büyük varlık,
Hâtıran ne bir taş, ne ot, ne çiçek...
Bir rûhsun sen ancak göklere lâyük.*

*Adın dilimizde çıktık bayırı,
Bir mavi kubbeli mâbede vardık.
Gözlerimizde yaş, benzimiz sarı,
Uçtuğun yerlerde seni aradık.*

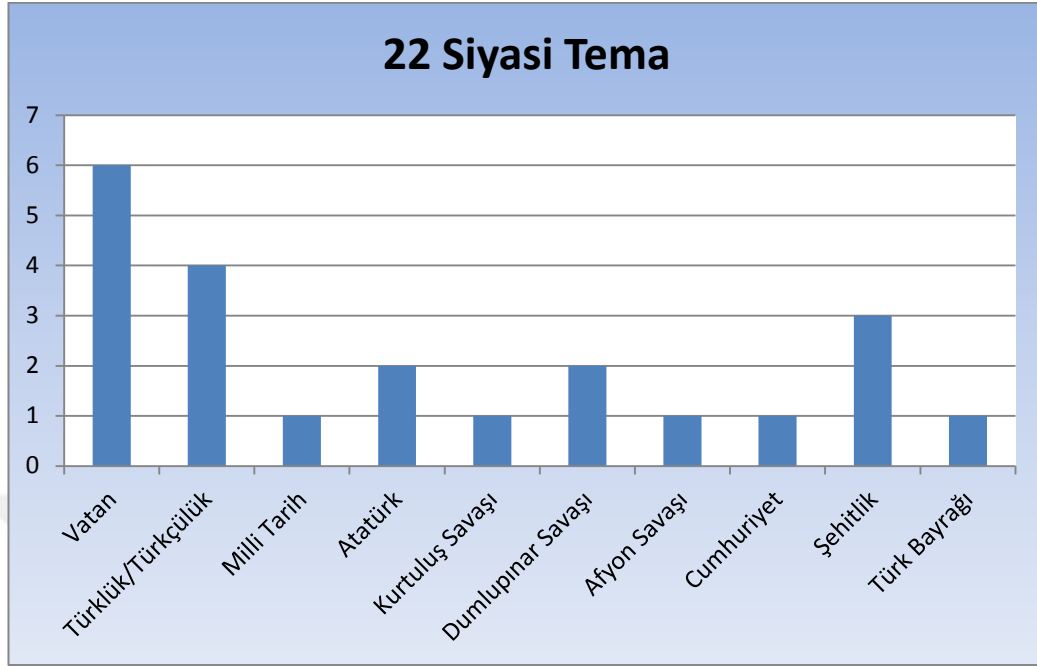
*Ürpererek bastık geçtiğin yere,
Toprakta izin var, havada sesin.
Renginle yanıyor bak dere, tepe,
Sen bizden çok bugün, bu yerlerdesin.’’³¹⁴*

Şair *Bizim Destanımız* adlı şiirinde ise Atatürk’ü yüceltir. Onun bir benzerinin daha gelmeyeceğini vurgular:

*‘‘Başındır tan yerinde her sabah doğan güneş
Başın ki, ona Tanrı daha yaratmadı eş...
Yıldızlar güler orda, yıldırımlar çarpıştır,
Uçsuz, sonsuz gökleri o baş içinde taşır...
Bu toprakta her zerre ondan bir ışık saklar.
Her zerrede Kemal’in ruhu var, gölgesi var...’’³¹⁵*

³¹⁴ Ersavaş, a.g.e., 185.

³¹⁵ Hülya Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını: Şükûfe Nihal*, Timaş Yayınları, (İstanbul: 2011): 133.

Grafik 2.17: Şükûfe Nihal Başar'ın 18 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.5. İbrahim Alâettin Gövsa

1889 yılında İstanbul'da doğan şair ilk ve orta öğrenimini burada bitirdi. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra (1910) pedagoji eğitimi için İsviçre'ye gönderildi. Dönüşünde edebiyat muallimliğine başladı. Sırasıyla Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı memurluğu, müfettişlik ve milletvekilliği yaptı. 1949'da vefat etti.³¹⁶

Cumhuriyet dönemindeki fikir hareketlerine etkileri bulunan, milli içerikli şiirler kaleme alan şairin *Çocuk Şiirleri (1922)*, *Çanakkale İzleri (1933)* ve *Acılar (1941)* adlı şiir kitapları mevcuttur.³¹⁷

Gövsâ'nın eserlerindeki siyasi şiir sayısı 29 olup işlediği temalar şunlardır: Atatürk, Dolmabahçe, Çankaya, Vatan, Padişah Sevgisi, Savaş (genel), Milli Tarih, Mithat Paşa, Kurtuluş Savaşı, Türk Askeri, Türk Bayrağı ve Çanakkale Savaşı.

³¹⁶ Ersavaş, a.g.e., 140-141.

³¹⁷ A.g.e., 141.

Siperler Arasında adlı şiirinde Gövsa, Çanakkale’de çarpışan bir neferdir. Şair, savaşın öylesine içindedir ki, mermilerin yağmur gibi akması değil, aksine sükûn bulması onu tedirgin eder:

‘‘Mahşerine alışmıştı cengin, hatta sanırım
Korkacaktık sükût etse o velvele, yıldırım’’³¹⁸

Şair Atatürk için de şiirler kaleme almıştır. Bunu savaşlarda gösterdiği başarıları ve ölümü üzerine yazdığı *Tavaf* adlı şiirinde görmekteyiz. Atatürk burada zaferlerin yegâne müsebbibi ve musahibidir:

‘‘Ey nâm alan, zafer yaratan, inkılâp açan,
Ey yol veren hükümleri tarihe bir zaman’’³¹⁹

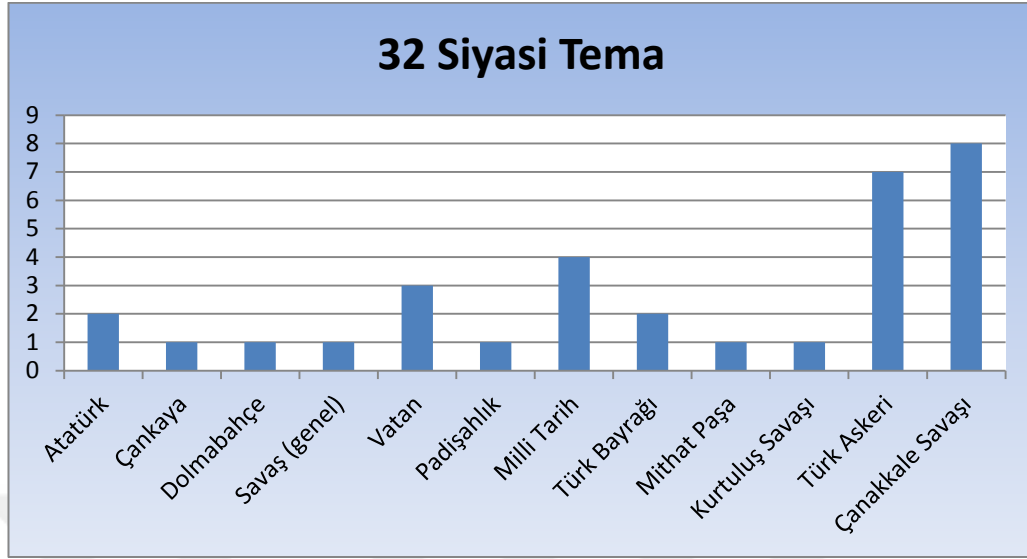
Gazi’nin vefatı üzerine hüznün tarif edilemez bir safhadadır. Öyle ki, onun ölümüyle cansız varlıklar bile solgun, donuk ve itibarsızdır:

‘‘Çamlar hüzünlü, yollara düşmüş söğüt, çınar
Yaprak döküp huzura kapanmıştı sonbahar
Mermerli medhâlin ona lâyık vâkârı boş
Heyhât o muhteşem kapının intizârı boş
Susmuş bütün saray, nefes almaz o izdiham
Son uykusunda tek rahat etsin deyip Atam’’³²⁰

³¹⁸ İbrahim Alâettin Gövsa, *Çanakkale İzleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, (Ankara: 1989): 49.

³¹⁹ Gövsa, *Acılar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (Ankara: 1966): 9.

³²⁰ A.g.e., 8.

Grafik 2.18: İbrahim Alaattin Gövsa'nın 29 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.6. Orhan Şaik Gökyay

1902'de İnebolu'da doğdu. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı. Emekli olduktan sonra Marmara Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesi'nde edebiyat dersleri verdi. 1994'de vefat etti.³²¹

Şiirlerinde daha çok destansı bir ifadeyle görülen Orhan Şaik, adeta Türklüğün mazisiyle temasa geçer. Türk kültürü ve mazisi şairin odak noktasındadır.³²² Yaşadığı dönemin olaylarını şiire yansıtan şair, İzmir'in işgali ve Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndaki rolünde bu duruşunu sergiler. Şairin tek şiir kitabı *Bu Vatan Kimin?* (1994) adlı eseridir.

İzmir'in işgal edilmesi üzerine yazdığı *İzmir Yolunda* adlı şiirinde İzmir'i bakir bir kıza benzeten şair işgalin gerçek olmasını kabullenemez. Hep bir ağlama, yakınma ve tahassür içerisindedir:

*'Hasretle ben miyim acaba yoksa ağlayan?
Sordum, kızın o çizdiği son gölge solmadan
Ufkumda bir hayâl gibi yüksek duran aya,
Daldım uzak ufuklara; altımda bir kaya...*

³²¹ Kabaklı, a.g.e., 722.

³²² Korkmaz vd., a.g.e., 263.

*Bilsem, bu kız hayâli acep kim bilir kimin,
Kayboldu bir şihâp gibi sislerde kız, demin;
Bir çağlayan döküldü uzaktan; dedim sakın
Bir hûra benzeyen bu güzel: İzmir olmasın...’’³²³*

Vatan temini işlediği şiirlerindeki sade ve akıcı üslubunun yanı sıra muhtevadaki milli tarih şuuru ve yüksek düzeydeki vatan sevgisi onun en temel vasıflarındandır. Nitekim rüzgârsız bekleyen bir bayrak görüp bunun üzerine yazdığı *Bu Vatan Kimin?* adlı şiirinde şehitlerimizin bu vatanın asıl sahipleri olduğunu vurgular. Onlar bu vatan için çarpışmış, şimşekler gibi cepheden cepheye koşmuş, kan dökmüş ve gül bahçesine girer gibi kara toprağa girmiştir:

*‘‘Ardına bakmadan yollara düşen,
Şimşek olup çakan, sel olup coşan,
Huduttan hududa yol bulup koşan,
Cepheden cepheyi soranlarıdır...
İleri atılıp sellercesine,
Göğsünden vurulup tam ercesine,
Bir gül bahçesine girercesine,
Şu kara toprağa girenlerindir...’’³²⁴*

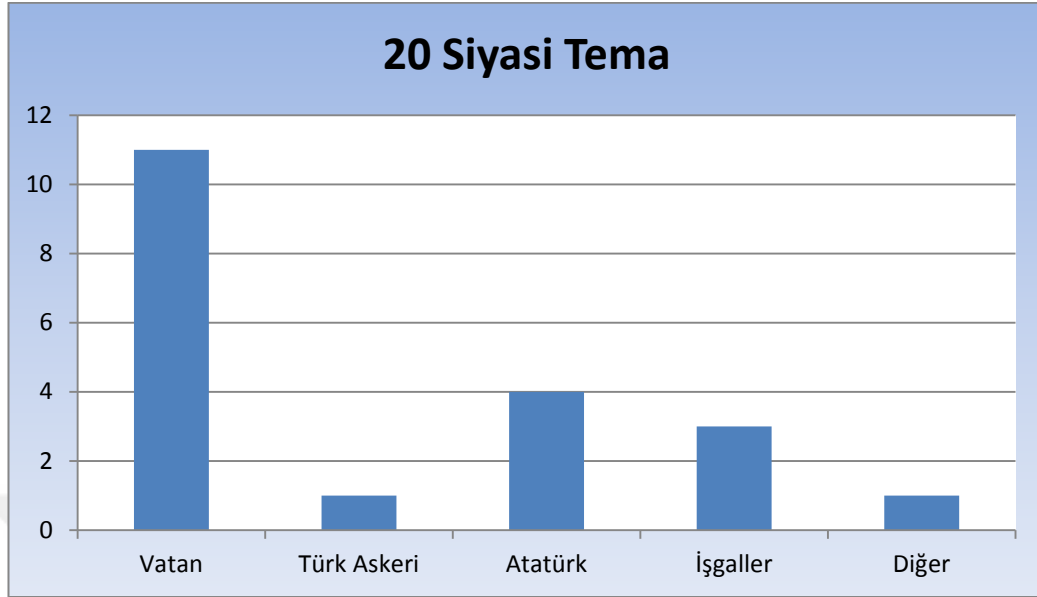
Başka bir şiirinde ise şair Atatürk’ün Ankara’ya gelişinden Ankara’nın nasıl heyecanlandığını ve can bulduğunu dile getirir:

*‘‘Ankara’da başlar bir yürek çarpmaya,
Bir damar atmaya,
Kuru damarlarda bir kan dolaşır,
İlgıt ılgıt,
Ankara’m heyecan, Ankara’m kan,
Ankara’m kan bulur...’’³²⁵*

³²³ Günay Kut, *Orhan Şaik Gökyay*, Kültür Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1989): 42.

³²⁴ A.g.e., 55.

³²⁵ A.g.e., 38.

Grafik 2.19: Orhan Şaik Gökyay'ın 19 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.7. Arif Nihat Asya

Arif Nihat Asya 1904 yılında İstanbul'da doğdu. Gülşen-i Maarif Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra Bolu ve Kastamonu liselerinde eğitimine devam etti. 1928 yılında edebiyat muallimi oldu. Askerlik görevini yedek subay olarak tamamladıktan sonra tekrar muallimliğe döndü ve çeşitli liselerde çalıştı. 1950 yılında DP'den milletvekili seçildi. 1954'te siyaseti bırakıp muallimliğe devam etti. 1962'de emekliye ayrılan şair 5 Ocak 1975 tarihinde vefat etti.³²⁶

Milli romantik ve bayrak şairi olarak tanınan Arif Nihat Asya'daki tarihi imgeler sıradan bir sevgi değil, mazi ile atının birleştiği noktaları teşkil eden bir mahiyettedir. Onun millî şiirlerindeki duygular ruhî terennümler şeklinde ortaya çıkar. Merkeze millî objeler alınarak geçmiş dönemlerin yansımaları okunur. Onun asıl amacı şiiri kullanarak millî romantik alanda bir uyanış gerçekleştirmektir.³²⁷ Asya, hem aruzla hem de heceyle şiirler kaleme almış ve siyasi şiirlerinde milli tarih, bayrak sevgisi ve şehit temalarını sıkça kullanmıştır. Şairin şiir kitapları şöyledir: *Heykeltraş (1924)*, *Yastığının Rüyası (1930)*, *Ayetler (1936)*, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor (1946)*, *Kubbe-i Hadra (1956)*, *Kökler ve Dallar (1964)*, *Emzikler (1964)*, *Aynalarda Kalan (1969)*, *Kıbrıs Ribaileri*

³²⁶ Süleyman Doğanay, "Edebi Bir Eserde Şairin Dini Yaşamayı (Arif Nihat Asya Örneği)", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniv. Sos. Bil. Ens., (Adana: 2009): 5-8.

³²⁷ Korkmaz vd., a.g.e., 262.

(1964), Nisan (1964), Kova Burcu (1967), Rubâiyyât-ı Ârif (1956), Dualar ve Âminler (1967), Avrupa'dan Rubailer (1969), Fatihler Ölmez ve Takvimler (1976), Ses ve Toprak (1976).

Arif Nihat Asya'nın eserlerindeki siyasi şiir sayısı 59 adet olup ele aldığı siyasi temalar şöyledir: Milli Tarih, Şehitlik, Türk Askeri, Türk Bayrağı, Kıbrıs, Kore Savaşı, 1960 Darbesi, Hürriyet, Vatan, Cengiz Topel, Savaş (genel), Ayasofya, Cumhuriyet ve Kurtuluş Savaşı.

Bayrak şiirinde şair bayrağımıza hem kefen hem de gelinlik benzetmesi yapar. Bayraksız yapamayacağını söyler ve onun altında ölmek istediğini belirtir:

*'Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım,
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.'*

...

*Yüksek yerlerde açan çiçeğim;
Senin altında doğdum,
Senin altında öleceğim.'*³²⁸

Sarıkamış Şehitleri şiirinde ise donarak can veren aziz şehitlerimize seslenmektedir. Şair, şehitlere bir nişanları yok diye hüzünlenmemelerini, Allahüekber Dağları'nın onlar için en büyük nişan olduğunu dile getirir:

*'İçlenmeyin nişanımız yok! diye...
Ki Allahüekber dağı, taşınız!
Açılın kırların çiçeği olup
Ve kuşları olup cıvıldaşınız!'*³²⁹

³²⁸ Arif Nihat Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, Ötüken Yayınları, (İstanbul: 1997): 22-23.

³²⁹ A.g.e., 164.

Şair *Kıbrıs Rubaileri* kitabında Kıbrıslı Türkler'e yapılan mezalimden bahseder. Buradaki insanların acı ve feryatlarını dizelerinde terennüm eder ve kurtuluş çaresi arar. *El* adlı rubaisinde de Rumların yaptıklarına artık yeter denmesi gerektiğini belirtiyor:

‘‘Bir yol kenarında, kim demiş: el gibi dur!’’

Burdan geçmek yasak! de.. heykel gibi dur!

Öfkenle, yiğitliğine kes yollarını...

Yaptıklarınız yeter! diyen el gibi dur!’’³³⁰

Asya, *Cephelerde Kış* adlı rubaisinde de Kıbrıs zulmünün boyutunu gözler önüne serer. Öyle ki katledilen insanlar sahipsiz bir şekildedir:

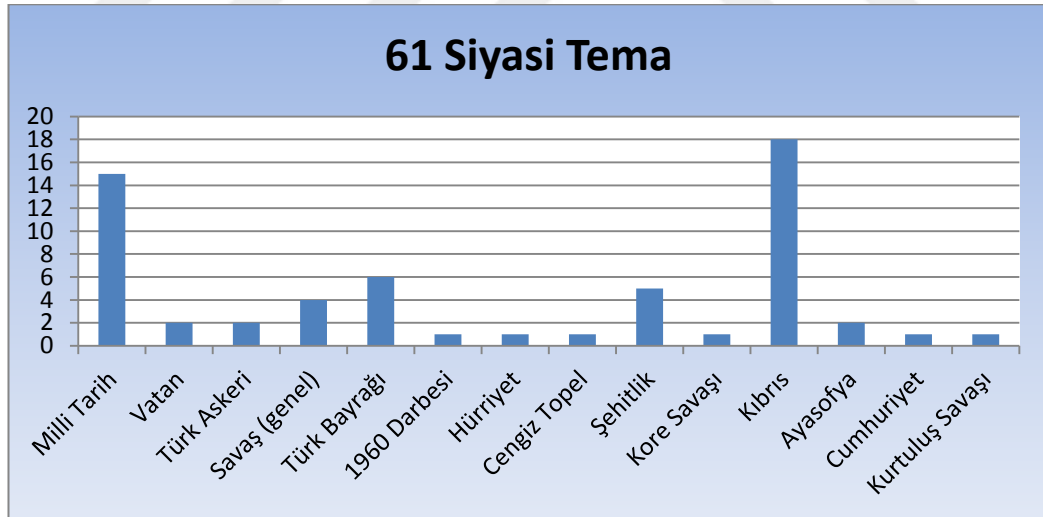
‘‘Yok cephede farkı toprağın, balçıktan..

Üstünde esen poyrazı var, ıslıktan...

Gelsen görecektin, ki bugün Kıbrıs'ta,

Yer yer, ölümler üşür mezarsızlıktan!’’³³¹

Grafik 2.20: Arif Nihat Asya'nın 59 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.8. Haşim Nezihi Okay

1904 yılında Amasya'da doğdu. Trabzon İlköğretmen Okulu'nu ve İ.Ü. Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Hem aruz hem de hece

³³⁰ Arif Nihat Asya, *Kıbrıs Rubâileri*, Milli Eğitim Basımevi, (İstanbul: 1976): 85.

³³¹ A.g.e., 116.

vezniyle şiirler yazdı. 1998’de vefat etti. Okay’ın şiir kitapları şunlardır: *İlgaz (1933)*, *Akşam Şarkıları (1935)*, *Ömrümden Yapraklar (1978)*, *Atatürk ve İnkılap Şarkıları (1981)*.³³²

Haşim Nezihî Okay’ın eserlerinde 12 adet adet siyasi şiir tespit edebildik. Bu şiirlerde işlenen konular Atatürk, Cumhuriyet, Kemalizm, Türk Askeri ve Dumlupınar Savaşı olarak ön plana çıkar.

Şair, siyasi tarzda yazdığı şiirlerini *Atatürk ve İnkılap Şarkıları* adlı şiir kitabında toplamıştır. Bu kitabında Atatürk, Atatürk’ün felsefesi ve Türk askeri gibi konuları ele almıştır. *Atatürk’e* adlı şiirinde Gazi, göğsü iman dolu bir vatan aşığıdır. Düşmanlarını titreten bu kahraman bir güneş timsalidir. Atatürk, karanlıkları aydınlatan güneştir:

‘‘Göğsün ki iman dolu, güç dolu, ateş dolu
Bir kıt’adır üstüne çizildi Anadolu.

Gözlerinden almıştır güneşini bu gökler
Senin yüce varlığın kaç ülkeyi süreklere.

En karanlık ufuklar sen bakınca ağıtır
Bir kale ki tunç başın mavi göklere varır.’’³³³

Şair, Kemalizm düşüncesini bir ülkü ve gaye gibi görmektedir. Çünkü ona göre içinde bulunan karanlıklar Kemalist ideolojiyle aydınlatılabilir:

‘‘Sonsuz karanlıkları alıyoruz bir hızda
Yüzyıllar bir sel gibi kayıyor altımızda
Bir inanç bağıtız birdir ülkümüz bizim
Adına Türklük denir, yoluna Kemalizm.’’³³⁴

Dumlupınar şiirinde ise vatan temini görmektedir. Bu şiirde azılı düşmana karşı verilen mücadele anlatılıyor. Düşmanı, her yeri tarumar eden bir canavara benzeten şair,

³³² Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C.4, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, (İstanbul: 2002): 478.

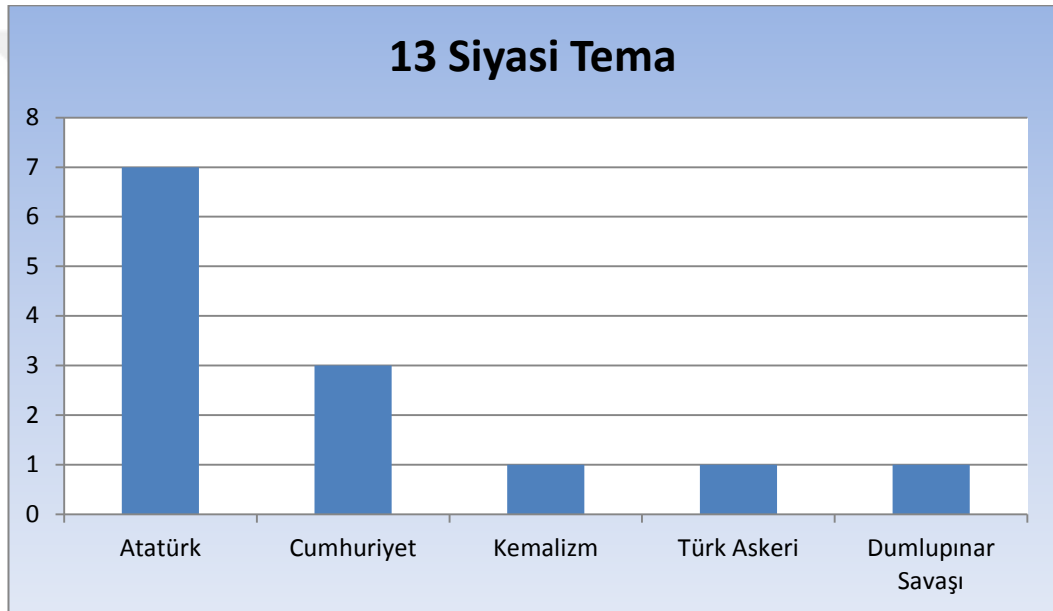
³³³ Haşim Nezihî Okay, *Atatürk ve İnkılâp Şarkıları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1986): 7.

³³⁴ A.g.e., 9.

ancak bu milletin gücünün metal bir fırtına gibi, kartal misali bir anda ortaya çıkabileceğini vurguluyor:

*‘‘Canavarlar böyle mi soluyor derin derin
Dolu sağnağı gibi bağırmı tepelerin
Delik delik ediyor savrulan bu mermiler
Nasıl çılgın hızla eserse bir fırtına
Ve nasıl hız alırsa bir kartal dik bir yardan.’’,³³⁵*

Grafik 2.21: Haşim Nezihi Okay’ın 12 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.9. Tahsin Burdurlu

1905’te Muğla’da doğdu. Halkalı Ziraat Okulu’ndan mezun oldu. Liselerde öğretmenlik yaptı. Çeşitli dergilerde şiirlerini yayımladı. *20 Milyon Türk Haykırıyor (1951)* adlı şiir tek şiir kitabı mevcuttur.³³⁶

Milli ve siyasi şiirlerinin tümünü aruz vezniyle yazan Burdurlu’nun Vatan, Şehitlik, Siyasi Hiciv, Kore Savaşı ve Komünizm gibi temaları muhteva eden 13 adet siyasi şiiri bulunmaktadır.

³³⁵ A.g.e., 19.

³³⁶ Ersavaş, a.g.e., 267.

Kahraman adlı, Atatürk'ün vefatı üzerine kaleme aldığı şiirinde şair, ona karşı duyduğu minnettarlığı içtenlikle dile getirir ve onu methederek adının ebedileştiğini beyan eder:

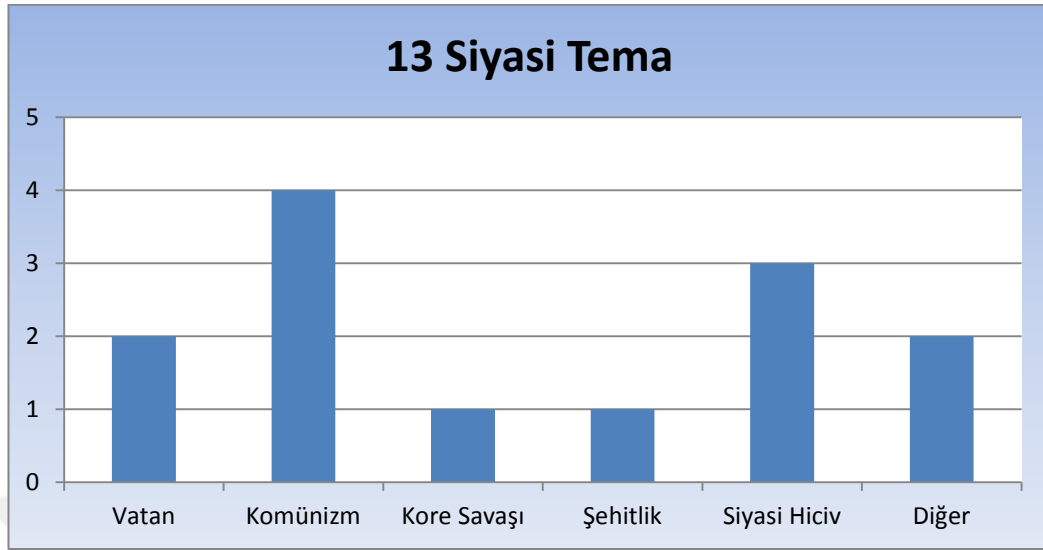
*'Ey şanlı dehâ, ülkümüzün öz malısın sen,
Sen, mutlu şeref göklerinin kartalısın sen!
Canân gibi aşkınla gönüllerde yerin var.
Tâ... Haşre kadar ölmeyecek şaheserin var.
Minnet sana, ey mûcizeler yapmağa kâdir
Sen ölmedin asla, yüce nâmın ebedîdir!..'*³³⁷

Şair, *Kore Destanı*'ndan adlı şiirinde ise sanki Kore Savaşı'na katılmış hissiyatı uyandırır. O, Türk askerinin düşmana karşı yaptığı hamleleri kendi yaşamışçasına aksettiriyor:

*'Çin dalgası, kin dalgası bir sel gibi taştı,
Mevzîleri dehşetle yarıp Türk'e ulaştı.
...
Bin zelzelenin haşyeti hâkimdi o yerde,
Türk askeri "Allah" diye haykırdı siperde!..
Birden o tugay silkinerek coştı da yer yer,
Dar geldi onun hincına bir anda siperler!..
Bir dev sesi "marş marş" diye titretti fezâyı,
Yer gök kapanıp secdeye seyretti gazâyı!..'*³³⁸

³³⁷ A.g.e., 269.

³³⁸ A.g.e., 271.

Grafik 2.22: Tahsin Burdurlu'nun 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.10. Hikmet Şinasi Önal

1919'da İstanbul'da doğan şair 1940 yılında Kabataş Lisesi'nden mezun oldu. Güzel Sanatlar Akademisi'ne yazılsa da yarıda bıraktı. Etibank'a ait şantiye de çalıştıktan sonra gazeteciliğe başladı.³³⁹

Aruz veznini iyi bir şekilde kullanabilen Önal, milli şiirlerini *Çınaraltı Dergisi*'nde yayımladı. İlerleyen zamanlarda şiirlerini çeşitli dergilerde çıkardı. Şairin *Türk Akıncıları (1944)*, *Boğaziçi (1959)*, *Hayallerin Şarkısı (1961)* ve *Yeşil Panjurlu Yalı (1961)* adlı şiir kitapları mevcuttur.³⁴⁰

Şinasi Önal'un eserlerinde toplam 8 adet siyasi şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerde ele alınan temalar şöyledir: Milli Tarih, Türk Bayrağı, Türk Askeri, Afyon Savaşı ve Türklük/Türkçülük. Şairin Türkçülük ideolojisi ve Türk askeri üzerine yazdığı şiirlere birer örnek verelim.

Türk'üm şiirinde Türk ırkını yücelten şair Türk kimliğinden ayrı olamayacağını belirtir. Son nefesinde dahi Türk'üm der:

³³⁹ A.g.e., 361.

³⁴⁰ A.g.e., 361.

*‘‘Türk olmasa ırkım, geremem göğsümü hakla,
Doğsam yaşamazdım, vatanımdan da uzakta*

...

*En son nefesimden de taşar işte bu Türk'üm;
Nabzımda ve kalbimde yaşarken Atatürk'üm.’’³⁴¹*

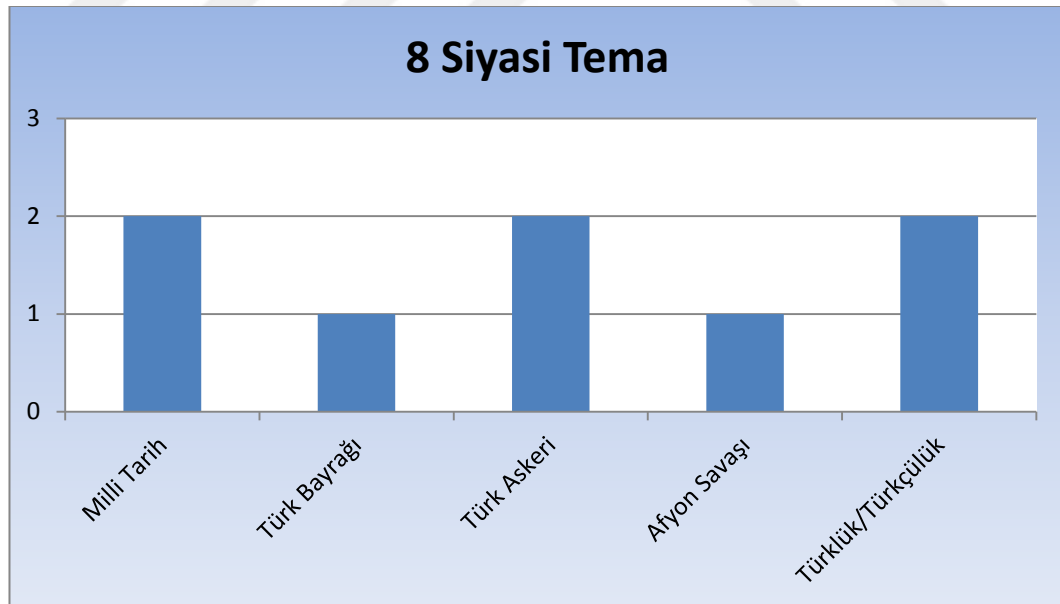
Mehmed'im şiirinde ise

*‘‘Alnında hilâlin ezeli nuru ışıldar,
Ecdâdını şâd etmediğin hangi devir var?’’*

diyerek hem askerin alnında dedelerinden kalma bir şerefpâyeliğin var olduğunu hem de gösterdiği başarılarla dedelerinin izini takip ettiğini belirtmektedir. Şan ve şerefler yaratmaya Türk askeri her an hazırdır:

*‘‘Ünvânına ün katmağa her çağda hazırsın,
Sen öyle ne şanlar, ne zaferler yaratırsın.’’³⁴²*

Grafik 2.23: Hikmet Şinasi Önel'un 8 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

³⁴¹ A.g.e., 363.

³⁴² A.g.e., 362.

2.4.11. Azmi Güleç

1924'te İstanbul'da doğdu. A.Ü. Ziraat Fakültesi'ni bitirdi. Ziraat Bakanlığı ve Köy İşleri Bakanlığı'nda çalıştı. 1979 yılında vefat etti.³⁴³

Aruz veznini çok iyi kullanabilen şair Türk ideolojisi güden dergilerde ateşli şiirler kaleme aldı ve şiirlerini *Yemin (1952)*, *Fetih Yıldızı (1958)*, *Kapısız Sokaklar (1963)*, *Zamanların Ötesi (1967)*, *Ağustos Güneşi (1967)* ve *Rubailer (1970)* adlarıyla kitaplaştırdı. Bir yandan korkusuz ve epik tarzda şiirler yazarken diğer yandan lirik tarzda ve rubai türünde şiirler kaleme aldı.³⁴⁴

Azmi Güleç'in eserlerinde toplamda 38 siyasi şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin 37 tanesi Milli Tarih anlayışı bir tanesi de Kurtuluş Savaşı konusunda kaleme alınmıştır.

Şair, *Bizden Sorulur* adlı şiirinde Türk milletinin şan ve şöhretinin tüm dünya tarafından bilindiğini, bu vatan uğruna hiçbir şeyden korkmadıklarını ve savaş sanatının kendilerinin şiarı olduğunu vurgulamaktadır:

*‘‘Hür doğmuş cihana şanlı ırkımız,
Okunuyor destan destan türkümüz.
Vatan için yok ölümden korkumuz,
Savaşın nizâmı bizden sorulur.’’³⁴⁵*

Şair *Fetih Türküsü* şiirinde ise İstanbul'un fethedilmesini ele alır. Balkanlar'da nice yerleri ele geçiren ceddimiz hemen yanındaki İstanbul'dan vazgeçecek değildir:

*‘‘Bizans seferinden dönmeyiz geri
Sırmalı, bıyıklı leşkerimiz hey!*

Bizans er ya da geç alınacaktır. Zira Hz. Peygamber İstanbul'un fethedileceğini bildirmiş, bu da ceddimiz için kutsal bir görev haline gelmiştir:

*‘‘Halden âyân beyân olur gelecek
Peygamber kavlince değişmez gerçek,*

³⁴³ A.g.e., 417.

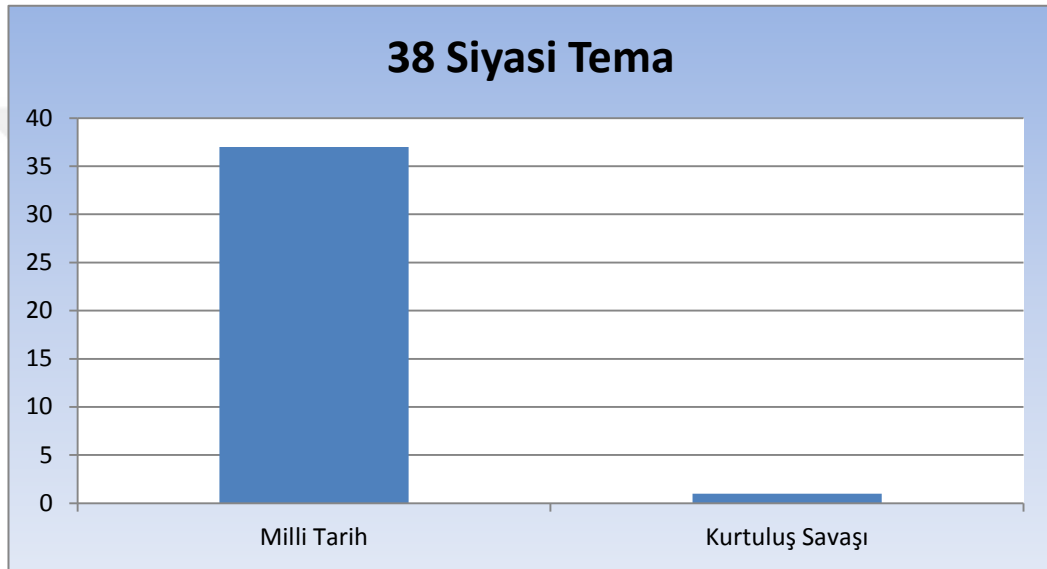
³⁴⁴ A.g.e., 417.

³⁴⁵ A.g.e., 419.

*Bugünden tezi yok Bizans düşecek
Yazılmış üstüne seferimiz hey!*

*Bin dört yüz elli üç Mayıs sonunda
Bir devir başladı günün ayında
Ölümün huzurla geldiği günde
Okundu surlardan kaderimiz hey!''³⁴⁶*

Grafik 2.24: Azmi Güleç'in 38 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.4.12. Bekir Sıtkı Erdoğan

1926'da Karaman'da doğdu. Kuleli Askeri Lisesi'ni ve Hava Harp Okulu'nu bitirdi. Heybeliada Deniz Lisesi'nde edebiyat öğretmeni iken emekli oldu. Emekli olduktan sonra özel liselerde öğretmenliğe devam etti. 2014'te vefat etti.³⁴⁷

Şiirlerini çeşitli dergilerde yayımlayan şairin *Bir Yağmur Başladı (1949)*, *Dostlar Başına (1965)* ve *Kışlada Bahar (1970)* adlı kitapları mevcuttur.³⁴⁸

³⁴⁶ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Hür Basımevi, (Ankara: 1958): 33-34.

³⁴⁷ Hikmet Altınkaynak, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Can Yayınları, (İstanbul: 2017): 292.

³⁴⁸ A.g.e., 292.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Ahmet Muhtar Paşa, Milli Tarih ve Anadolu'nun işgali konularında siyasi temalı şiirler kaleme alan şair, *Deniz Harp Okulu* ve *50. Yıl Marşı* şiirlerinin de yazarıdır. Şairin toplamda 5 adet siyasi şiiri bulunmaktadır.

Vatan temalı *Erzurum Tabyalarından* şiirinde şair tüm ülkenin Erzurum için tek vücut olduğunu, buranın cansiperane bir şekilde müdafaa edildiğini ve bu belde uğruna nice kanlar döküldüğünü belirtir. Ahmet Muhtar Paşa'nın ise tekrar düşmanı bozguna uğratmasını temenni eder:

*'Yediden yetmişe tek vücut, tek can;
Erzurum bir sevda, Erzurum vatan,
Taptaze bir yara gibi hep o kan
Akıyor Erzurum tabyalarından...*

*Ahmet Muhtar Paşam! al bizi yürüt,
Küffârın kökünü yeniden kurut!
Dün bugün misâli, hala kan barut
Kokuyor Erzurum tabyalarından...'³⁴⁹*

Vatan işgal edildiğinde şair düşman askerleri hakkındaki tutumunu ve halkın çaresizliği karşısındaki hissiyatını terennüm ediyor:

*'Sokaklardan yabancı askerler geçiyordu...
Elleri çirkin çirkin açılmış,
Bakışları mosmordu!
Camlarda zifiri kaderin bir pusu;
Ev ev büyüyen bir tabut uğultusu!..
Yorumcuda,
Bütün kabahat yorumcuda!
Yorma dediler o korkulu rüyayı,
Yordu!'³⁵⁰*

50. Yıl Marşı'ndan bir bölüm:

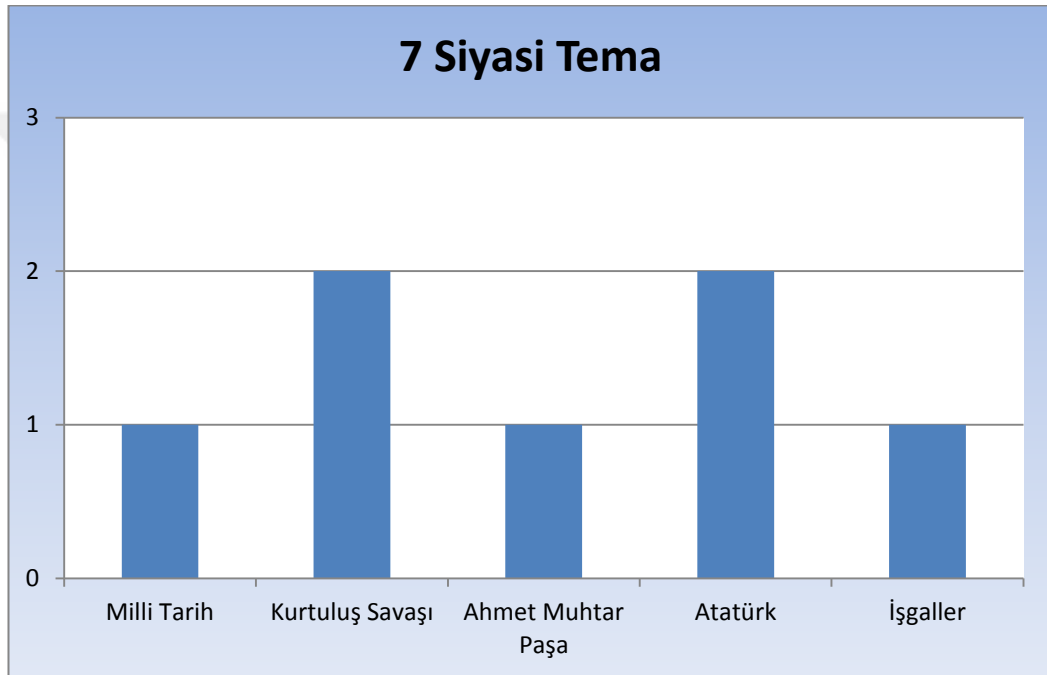
³⁴⁹ Bekir Sıtkı Erdoğan, *Dostlar Başına*, Baha Basımevi, (İstanbul: 1965): 83-84.

³⁵⁰ A.g.e., 91.

‘‘Müjdeler var yurdumun toprağına taşına,
 Erdi Cumhuriyetim elli şeref yaşına,
 Bu rüzgârla şahlanmış dalga dalga bayrağım,
 Başka bir tuğ yaraşmaz Türk’ün özgür başına.

Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu
 Atatürk’ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...’’³⁵¹

Grafik 2.25: Bekir Sıtkı Erdoğan’ın 5 Adet Siyasi Şirindeki Tema Sayısı

2.4.13. Halim Uğurlu

1926’da Konya’da doğdu. İ.Ü. Felsefe Bölümü’ne girdi. Şiirlerini çeşitli dergilerde yayımladı. 1970’te TRT şiir ödülünü kazanan Uğurlu 2001 yılında vefat etti.

Şairin şiir kitapları şunlardır: *Asya Baharı (1950)*, *Değişim (1967)*, *Gökâğrı (1971)*, *Zamanların Dili (1974)*, *Türk’e Destan (1974)*, *Kan Su Kesince (1979)*, *Kıyamet Çiçekleri (1988)* ve *Sözcüklerde Uyanmak (2000)*.³⁵²

³⁵¹ Komisyon, *Eserlerinden Seçilmiş Şiirler ve Almanca Çevirileri İle Bekir Sıtkı Erdoğan*, Özgün Ajans, (İstanbul: 1993): 82.

³⁵² Tuluyhan Uğurlu, (2012), <http://www.tuluyhanugurlu.com/?p=1437>, (14.01.2015)

Hem aruzla hem de heceyle şiirler kaleme alan ve toplamda 19 adet siyasi şiiri bulunan Halim Uğurlu'nun ele aldığı temalar şöyledir: İşgaller, Türklük/Türkçülük, Milli Tarih, Mondros Mütarekesi, Padişahlık, Vatan, Atatürk, İsyancılar, Kazım Karabekir, Mareşal Fevzi Çakmak, İnönü Savaşları, Sakarya Savaşı, İsmet İnönü, Cumhuriyet ve Devrimler.

Anadolu Parça Parça şiirinde vatanın içler acısı halini tasvir eden şair Mondros Mütarekesi'ne göndermede bulunur. Bu mütareke ile düşman topraklarımızı paylaşmaya başlar:

*'91 gün geçti Türk'ü yaladı
Aktı vatanıma belânın lâvı
Tam dört yıl geçti ateş içinde
Mondros'a geldik yeni ölümlere
30 Ekim 1918
Yol gösterdi yurdumu bölmelere
Fransız Adana ve yöresinde
İngiliz ağ örer doğu güneye.'*³⁵³

İki Başlı Yılan şiirinde Anadolu'da baş gösteren ayaklanmaları ele alır. Bu ayaklanmaların müsebbibi olarak Sultan Vahdettin'i görür. Bunu da eski Türkçe ağzıyla dile getirir:

*'İstanbul'da sallanan son pâdişâh
Emretti: bir fetva salın ülkeye
Âsîdir Mustafa Kemal
Her kim nerde görürse öldüre
...
Üç beş katil Düzce'de ve Hendek'te
Afyon'da Çopur çıktı dağlara
Cumra'da Delibaş adlı eşkıya
Birkaç kan emici derken Urfa'da
Anlaştı Fransız denen düşmanla.'*³⁵⁴

³⁵³ Halim Uğurlu, *Türk'e Destan*, Yeryüzü Yayınları, (İstanbul: 1974): 94.

Devrimler şiirinde Atatürk'ün milliyetçilik, laiklik, eşitlik, kıyafet, ölçü ve alfabe gibi alanlarda yaptığı inkılapları dile getirir. Ona göre şeriat artık geçerliliğini kaybetmiştir. İnsanların ise cehennem korkusu olmaksızın istedikleri gibi yaşamasını temenni eder. Fesi ve Anadolu'da giyilen entariyi gericiilik alameti olarak görür:

*‘‘Fıkıh mecelle hukûk-ı İslâm
Bırakmış yerini uygar yasalara
Yenilenen daha aydınlık dünyam*

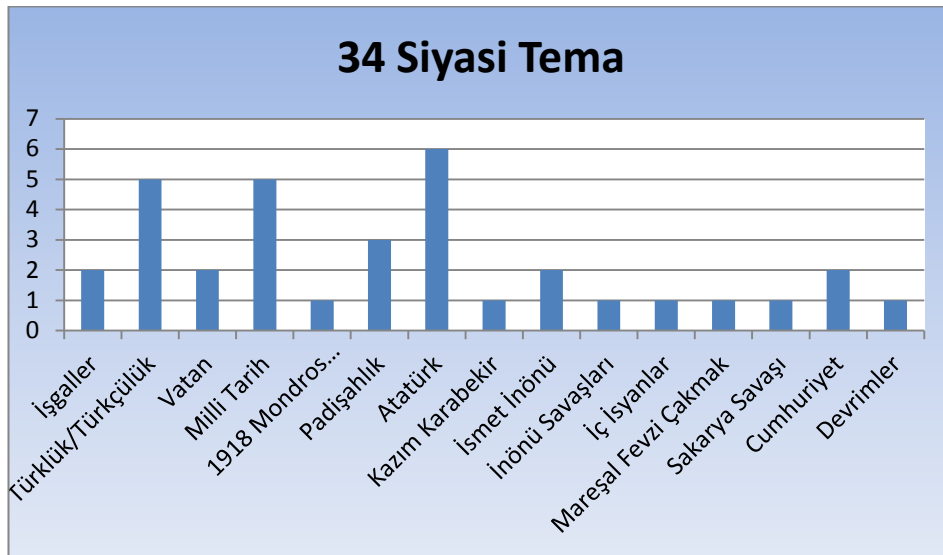
*Din dünya işinden ayrılmalı
Özgür kanadıyla çırpan insan
Cehennemsiz bir ömür yaşamalı*

...

*Takvim, saat ve sayılarla
Harf, dil ve tarihi yeniden koymakla*

*Poşu ne entari ne fes ne
Yaşanmış bir sabah sonu efsane.’’³⁵⁵*

Grafik 2.26: Halim Uğurlu'nun 19 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

³⁵⁴ A.g.e., 127.

³⁵⁵ A.g.e., 161-162.

2.4.14. Ali Fuat Azgur

1928 yılında Kars'ta dünyaya gelen Ali Fuat Azgur, Kars Lisesi'ni bitirdikten sonra Kara Harp Okulu'na girdi ve 1949'da teğmen rütbesiyle mezun oldu. 1951'deki Kore Savaşları'na katıldı. Dönüşünde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Subaylıktan istifa edip Anayasa Mahkemesi'ne raportör olarak girdi. Danıştay ve Hâkimler-Savcılar Kurulu üyeliklerinde de bulunan şair 1981 yılında emekli oldu.³⁵⁶

Çeşitli dergilerde şiirlerini yayımlayan Azgur'un *Mehmedim (1965)* ve *Aruzun Meltemiyle (1995)* adlı iki şiir kitabı bulunmaktadır. Aruz vezninin şiire ahenk kattığını belirten Azgur ilk kitabında milli ve siyasi içerikli şiirlerini toplamıştır. İkinci eseri ise çeşitli konulardan müteşekkildir.³⁵⁷ Fuat Azgur'un siyasi şiirlerinde asker, savaş, düşman, milli tarih ve vatan temaları ön plandadır. Ayrıca Kore Savaşları'nı ve Şeyh Samil'i şiirde konu edinen ender şairlerden birisidir.

Eserlerinde 22 adet siyasi şiir tespit ettiğimiz Fuat Azgur'un ele aldığı siyasi temalar şöyledir: Kore Savaşı, Vatan, Şehitlik, Milli Tarih, Siyasi Hiciv, Türk Bayrağı, Türklük/Türkçülük, Rusya, Atatürk, İşgaller, Kıbrıs ve Dumlupınar Savaşı.

Mehmed'im şiirinde (daha sonradan bestesi de yapılan) ana obje yaptığı Türk askerinin vatani uğruna cansiperane savaşını anlatır. Türk askerinin gözünde vatandan gayri bir şey yoktur. Ana, sıla ve yar dahi onun gözüne gelmez. Tekbir getirerek mermilere siper olur:

*‘Gayri anlatılmaz bu savaş bence,
Dağ, taş konuşmuştu kendi dilince.
‘Hücûm’ diye bir ses duydum ilk önce,
Sonra ‘Allah Allah’ dedi Mehmed'im.*

*Ne ana ne sıla ne yar hayâli,
Bir gör Mehmed'deki kükremiş hâli
Kırpmadı gözünü yağmur misâli,*

³⁵⁶ Ersavaş, a.g.e., 467.

³⁵⁷ A.g.e., 467.

Mermi yedi, havan yedi Mehmed'im.''³⁵⁸

Kore'de isimli şiirinde şair Türk askerinin *Kore'de* gösterdiği kahramanlığa vurgu yapmaktadır. Şairin de bizzat iştirak ettiği *Kore'de* kahraman Türk askeri Moskof denilen düşmanı arar ve onların yiğitlikleri dünyaya nam salar:

*''Bir sonbahar günü Kore'ye vardık,
Beş bin kişi değil, vatan kadardık.
Cephe cephe koşar, düşman arardık,
Moskof dedikleri nerede hey! Hey!*

*Esin ey rüzgârlar, sılaya esin,
Kitaplar bana da ko şehid desin.
Hey! Anam ağlayıp üzülmeysin,
Nâm alıyor Türklük Kore'de hey! Hey!''*³⁵⁹

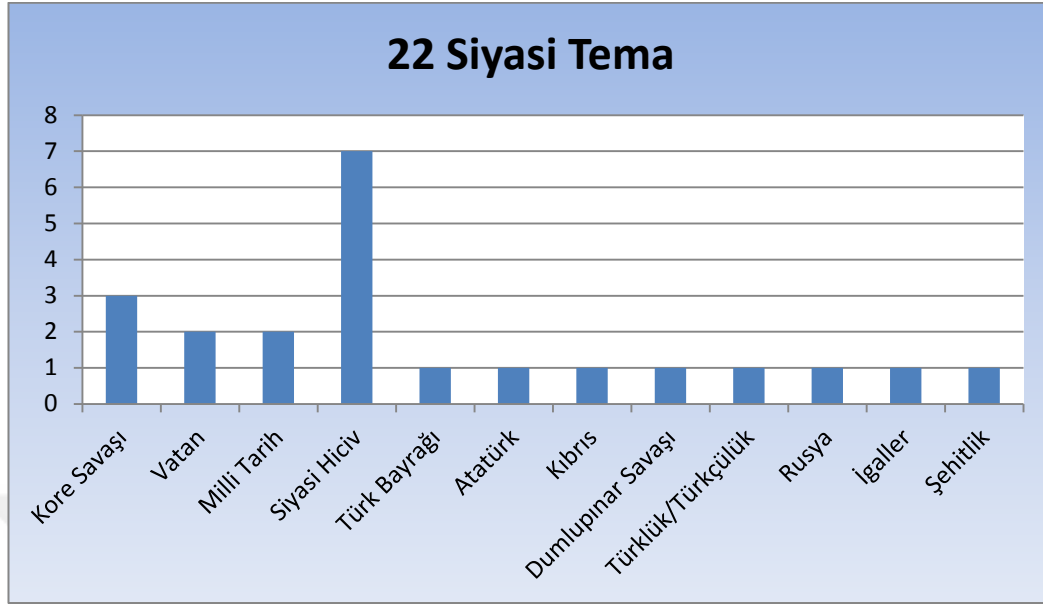
Çeçenyalı Şehit şiirinde ise Ruslara karşı çok büyük kahramanlıklar gösteren Şeyh Şamil'in şehit edilmesi üzerine duyduğu derin acıyı belirtir. Çünkü Şeyh Şamil vatani uğruna gözünü hiçbir şeyden sakınmamış, istiklal ve vatan uğruna şehit düşmüştür:

*''Bir yiğit düştü Şamil'ce,
Solan sanki cihan idi.
Şehitlerin dünyasına,
Bu bir uçan kahraman idi.

Bu ne kasırgaydı gelen?
Kim bu ölürlen gülen?
Neydi uğruna ölünen:
İstiklâl ve vatan idi...''*³⁶⁰

³⁵⁸ A. Fuad Azgur, *Mehmedim-Şiirler*, Çaba Yayınları, (Ankara: tarihsiz): 3.

³⁵⁹ Ersavaş, a.g.e., 468-469.

³⁶⁰ Ali Fuat Azgur, *Aruzun Meltemiyle*, (Ankara: 1995): 72.

Grafik 2.27: Ali Fuad Azgur'un 22 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.5. MİLLÎ-İSLAMÎ SÖYLEM

2.5.1. Mehmet Akif Ersoy

1873 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. 1879'da Emir Buhari İlkokulu'nu ardından Fatih Merkez Rüştüyesi ve Mülkiye Mektebi'nin idadi kısmını bitirdi. Baytar Mektebi'ni bitirdikten sonra Baytar Umum Müdürlüğü'nce müfettiş tayin edildi. Bunun yanında edebiyat muallimliği de yapan Akif 1908 yılında Darülfünûn'a müderris oldu. Şair, mütareke döneminde Anadolu'ya geçti ve halkı milli mücadeleye teşvik için camilerde vaazlar vermeye başladı. 1921'de İstiklal Marşımız'ı kaleme aldı. Burdur'dan milletvekili seçilen Akif, İslam birliği ideali için umudu kalmayınca Mısır'a gitti. Türkçe dersleri okutmaya başladı ve burada uzun bir süre kaldı. Sıtmaya tutuldu ve ardından siroza yakalandı. 27 Aralık 1936'da bu dünyadan irtihal etti.³⁶¹

Akif'in *Safahat*'ı baştan sona siyasi, içtimai ve sosyal muhtevalı konuları ele alır. Onda kadın-aşk ve tabiat gibi ferdi temalar görülmez. Onun derdi milletten ibarettir. O ahlaklı ve dindar bir nesil yetiştirme amacı güder. Bu yüzden *Safahat*'taki şiirlerinin tamamına yakını bu çizgidedir.

Akif, yedi bölümden müteşekkil *Safahat*'ında daima aruz veznini kullanmayı tercih etmiştir. En çok da mesnevi nazım biçimini kullanmıştır. Şiirlerinin kimi

³⁶¹ Zahir Güvemli, *Mehmet Akif Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Varlık Yayınları, (İstanbul: 1953): 3-7.

bölümleri ağır ve tamlamalarla süslü iken kimi bölümleri sade ve doğaldır. Bu bölümlerde şiiri konuşma diline yaklaştırdığı görülür.

Şair için sanat vasıttan ibarettir. O sanatı toplumu düzeltme yolunda kullanır. Bu yüzden şiirlerinin önemli bir bölümü vaazlar şeklindedir. Onun amacı toplumun bozuk yapısını düzeltmek ve nitelikli bir Müslüman ahlakı ortaya çıkarmaktır. Ayrıca Akif İslamcılık ideolojisinin en büyük savunucularındandır. O bir taraftan milliyetçilik cereyanına hücum ederken diğer taraftan kurtuluşun sadece İslamcılık düşüncesiyle mümkün olabileceğini iddia eder. Ona göre büyük ve ayırık toplulukları tek bir çatı etrafında toplayacak yegâne çare İslamcılık'tır.³⁶²

43 adet siyasi şiiri bulunan Mehmet Akif'in şiirlerinde ele aldığı temaları genel olarak şöyle sıralayabiliriz: İstibdat, Abdülhamit, Hürriyet, Vatan, İslamcılık, Türk Askeri, İttihat ve Terakki, Hafiye ve Jurnalcılık, Hilafet, Kavmiyetçilik, Tefrika, Milli Tarih, Şehitlik, Türk Bayrağı, Savaş (genel), ve Çanakkale Savaşı.

İstibdâd adlı şiirinde Akif, Abdülhamit ve onun icraatlarına karşı ateş püskürür. Onun eseri olan istibdada karşı olan nefretini şu dizelerde dile getiriyor:

*‘‘Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd,
Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yâd!’’*

İstibdadın ardından bu sefer de Abdülhamit'i hedef alır ve 33 yıl hüküm süren padişahın devrini bir şanssızlık olarak görür ve bu durumun devleti ibretlik bir hale getirdiğini söyler:

*‘‘Otuz üç yıl devâm etsin, başından gitmesin neket...
Bu bir ibrettir amma olmayaydık böyle biz ibret’’*

Aynı şiirde şair Abdülhamit'e karşı olan kinini daha da artırarak bayrağımızın zelil olmasını, toplumun kederli ve bu şanlı toplumun sefil olmasını Abdülhamit'e bağlar. Kısaca Abdülhamit devleti rezil etmiştir:

*‘‘Semâ-peymâ iken râyâtımız tuttun zelîl ettin;
Mefâhir bekleyen âbâdan evlâdı hacîl ettin;*

³⁶² A.g.e., 8-13.

*Ne âlî kavm idik; hayfâ ki sen geldin sefil ettin;
Bütün ümmîd-i istikbâli artık müstâhil ettin;
Rezîl olduk... Sen ey kâbus-i hûnî, sen rezîl ettin!’’³⁶³*

Vatanın harap ve perişan hali karşısında ağlayan ve ıstırap çeken Akif, *Hakk'ın Sesleri* bölümündeki bir şiirinde vatani bir mezara benzetiyor:

*‘‘Gitme ey yolcu, beraber oturup ağlaşalım;
Elemim bir yüreğin kârı değil, paylaşalım;
Ne yapıp ye’simi kahreyleyeyim, bilmem ki?
Öyle dehşetli muhîtimde dönen mâtem ki!...
Ah! Karşımda vatan nâmına bir kabristan
Yattıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?’’³⁶⁴*

Yine aynı şiirin devamında devletin ve milletin ölüden farksız olduğunu dile getirerek bu vaziyete tükürülmesini, belki böylece bir kıpırdama umulabileceğini dile getiriyor:

*‘‘Sanmayın; Şevk-i şehâdetle coşan bir kan var...
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!
Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdârımıza!
Tükürün: Belki biraz duygu gelir ârımıza!
Tükürün cebhe-i lâkaydına Şark'ın, tükürün!
Kuşkulansın, görelim, gayreti halkın, tükürün!
Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
Tükürün onlara alkış dağıtan kahbelere!
Tükürün Ehl-i Sâlib'in o hayâsız yüzüne!
Tükürün onların aslâ güvenilmez sözüne!
Medeniyyet denilen maskara mahlûku görün:
Tükürün maskeli vicdânına asrın tükürün!’’³⁶⁵*

³⁶³ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Haz.: M. Ertuğrul Düздаğ, Sütun Yayınları, (İstanbul: 2009): 73.

³⁶⁴ A.g.e., 179.

³⁶⁵ A.g.e., 180.

Hakk'ın Sesleri'ndeki bir şiirinde milliyetçilik cereyanına karşı çıkan Akif devletin parçalanmasının nedenlerinden biri olarak da kabiliyetsiz yöneticilerin halktaki kopukluğu keskinleştirmesinde görür:

*‘‘Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk,
Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!
Diriler koşmadı imdâdına, sen bâri yetiş...
Arnavutluk yanıyor... Hem bu sefer pek müdhiş!’’³⁶⁶*

İslamcılık ideolojisinin en büyük savunucularından olan Akif *Safahat*'ın çoğu yerinde bu ideolojiye vurgu yapar. *Hakk'ın Sesleri*'nde Müslüman dünyasının vurdumduymazlığından dert yakınır:

*‘‘Şu sessiz kubbenin altında insandan eser yokmuş!
Diyorduk: Bir buçuk milyar! Meğer tek bir nefer yokmuş!’’³⁶⁷*

Süleyman Nazif'e adlı şiirinde de yine aynı dertten muztarıptır:

*‘‘İslâm'ı, evet, tefrikalar kasti, kavurdu;
Kardeş, bilerek, bilmeyerek, kardeşi vurdu.
Can gitti, vatan gitti, bıçak dîne dayandı;
Lâkin, o zaman silkinerek birden uyandı.’’³⁶⁸*

Çanakkale Şehitleri'ne şiirini ise Çanakkale'de kahramanca savaşıp ahirete irtihal eden şehitler için kaleme almıştır. Bu şiir edebiyatımızda en çok beğenilen şiirlerden birisidir. Akif bu şiirde İtilaf Devletleri'nin eşi görülmemiş teçhizatla saldırmasını ve ardından yaşanan hengâmeyi dile getiriyor:

*‘‘Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,
Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.’’*

...

³⁶⁶ A.g.e., 181.

³⁶⁷ A.g.e., 176.

³⁶⁸ A.g.e., 428.

*Ölüm indirmedi gökler, ölü püskürmedi yer;
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.* ³⁶⁹

Ancak Mehmetçiğin korkusuzluğu ve civanmertliği dillere destandır ve onun başını namazdan başka egecek bir güç yoktur. Güneş gibi parlayan şehitlerin kahramanlığına denk sadece Hz. Peygamber'in ordusunda bulunup Bedir'de şehit düşen sahabelerdir:

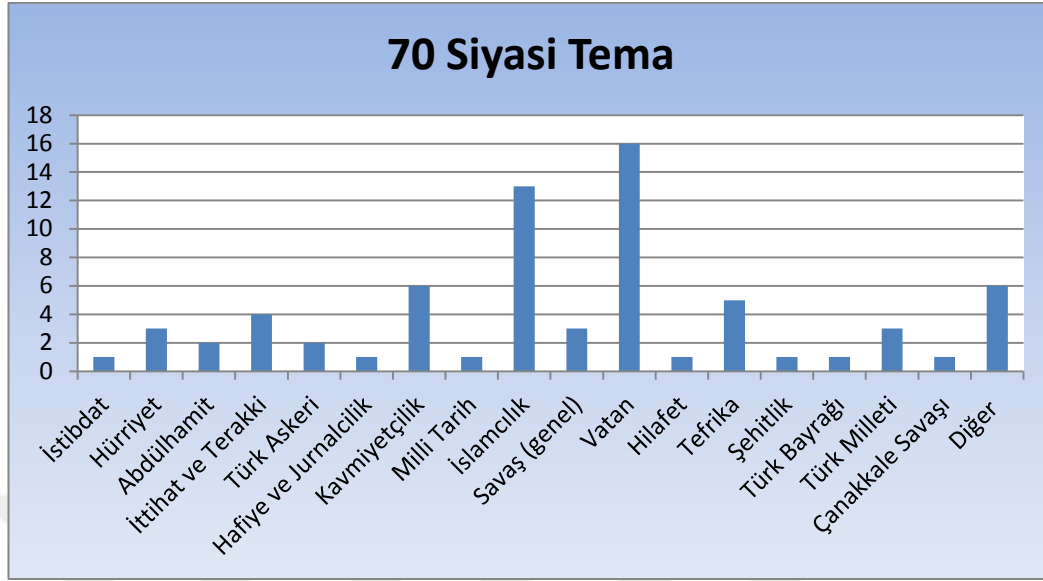
*‘‘Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,
Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in aslanları ancak bu kadar şanlı idi.’’*

Ve Akif şehitlere seslenerek onların yerinin mezar değil Hz. Peygamberin'in kucağı olduğunu ifade eder:

*Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber.* ³⁷⁰

³⁶⁹ A.g.e., 385-386.

³⁷⁰ A.g.e., 386-387.

Grafik 2.28: Mehmet Akif Ersoy'un 43 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.5.2. Ali Ulvi Kurucu

1922'de Konya'da doğdu. Kahire El-Ezher Üniversitesi'ne girdi. Aruz ölçüsünde yazdığı şiirleri *İslamın Nuru* dergisinde yayımlandı. Medine'de kütüphane müdürlüğünden 1985'te emekli oldu.³⁷¹

Üslup ve düşüncede Mehmet Akif'in izleri görülen şair Türk-İslam kültür varlığı üzerinde durur. Tek şiir kitabı olan *Gümüş Tül ve Alevler (1970)* baştan sona siyasi ve milli tarih konularını kapsar. Bu kitabındaki 30'dan fazla şiiri 20. yüzyıl siyaseti etkisinde yazılmıştır. Bu şiirlerinde siyasilerin dinsizlik propagandası, toplumun siyasi nedenlerle kutuplaşması, solcu ve komünist zihniyet, devrimlerin yanlışlığı, halkın gaflet uykusu, sosyalizm, 1 Mayıs ve Lenin-Karl Marx gibi o dönemki şahıs, fikir akımları ve hareketleri konu edinmiştir. Şiirlerindeki edebi üslup ve işleyiş tarzı ise Mehmet Akif şiirlerini hissettirecek kadar ona yakındır.

Gümüş Tül ve Alevler'de 43 adet siyasi şiiri bulunan Kurucu, Milli Tarih, Türk Milleti, Türklük/Türkçülük, Vatan, Türk Askeri, Türk Bayrağı, İslamcılık, Ayasofya, Savaş (genel), Komünizm, Sosyalizm, Solculuk gibi temaları ele almıştır.

³⁷¹ Kabaklı, a.g.e., C.4, 487.

Ali Ulvi'ye göre siyasiler, yaptıkları dinsizlik faaliyetleriyle toplumun kutsallarını ayaklar altına almıştır. Toplumda bu duruma kanmış, aldanmıştır:

*‘‘Dinsiz cereyânlar, dolu dizgin hız alırken,
Binlerle değer hep ayak altında kalırken,
Şaşkın beşeriyet nice hülyâya inandı,
Dört soysuzun uydurduğu efsâneye kandı!..’’³⁷²*

Solcu kesime ise büyük nefret besleyen ve bunu her fırsatta dile getiren şair, *Milletim* şiirinde bunu aksettiriyor:

*‘‘Sesinin perdesi gittikçe neden alçalıyor?..
Bak; kızıl tehlikenin çanları her an çalıyor!..
Solcular, hadleri günden güne hep aşmakta,
Sosyalist maskesi altında kızillaşmakta!..’’³⁷³*

Bir başka şiirinde ise yöneticileri ağır bir dille yerer. Bununla da yetinmez gerçekleştirilen devrimleri hiçe sayar:

*‘‘Çöküntü sesleri her yerde hep duyulmakta
Çapulcular yetişen nesle önder olmakta!..’’³⁷⁴*

...

*Kutsî bilinen şeyler hep çiğneniyorken,
Köksüzlüğün envâına devrim deniyorken..’’³⁷⁵*

Şair, sosyalizmi, komünizmi, 1 Mayıs'ı ve bunların siyasi ve fikri önderleri Lenin ve Marks'ı yermekten geri durmaz. Şaire göre bu cereyanlar mutlaka bir gün eriyip yok olacaktır:

‘‘Saçmalar saçması bir safsata zihniyyet olan,

³⁷² Ali Uvi Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, Marifet Yayınları, (İstanbul: 1994): 15.

³⁷³ A.g.e., 29.

³⁷⁴ A.g.e., 33.

³⁷⁵ A.g.e., 42.

*Kirli mâzisi bütün sahte vâidlerle dolan,
Sosyalistlik; komünizmin kana batmış izidir,
O kasaphâneye mutlak açılan dehlizidir!..*³⁷⁶

*Komünist çevrede Marksizim, yine alkışlanıyor;
Lenin'in kabrinin üstünde ışıklar yanıyor!..
Marks'ın insanlara vadettiği cennet nerde?..
Ne fecî sahneler örter o demirden perde!..*³⁷⁷

Ali Ulvi, milliyetçiliği İslam anlayışı ile birlikte ele alır. Bu düşünce ise onda coşkun ve hikmetli bir şekildedir. Tıpkı Mehmet Akif'te olduğu gibi:

*'Şair, eğer îmân pınarından feyiz alsın,
Sonsuzlaşan ummanların eb'âdına dalsın,
Vicdanlara hükm eyleyecek kuvvet onundur,
His, duygu, hayâl ülkesi baştan başa nurdur!...
Ahenk, bir alev halini aldıkça şiirde,
Te'siri yanardağ kesilir, his ve fikirde...'*³⁷⁸

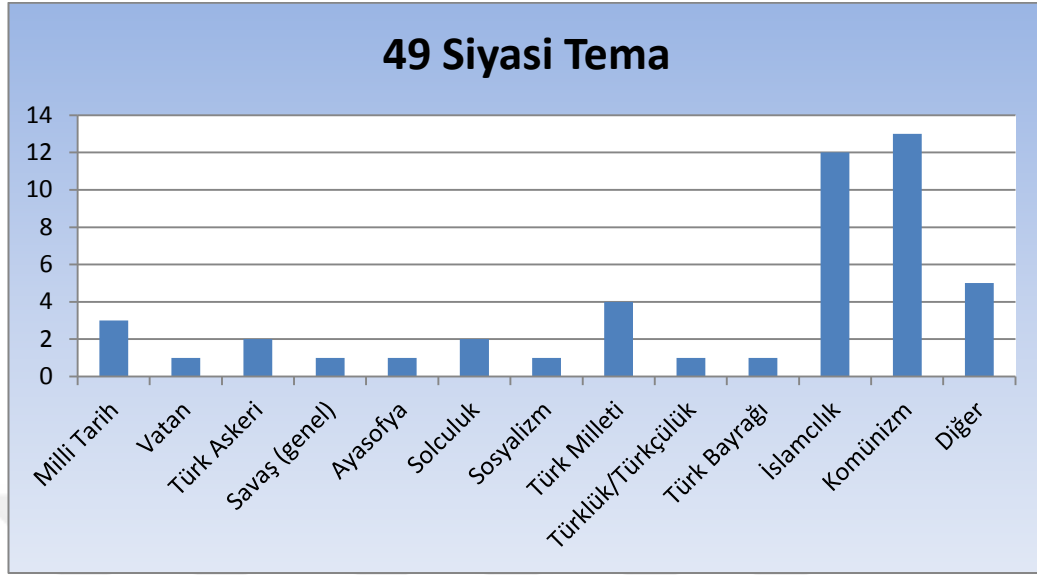
Şair, o dönemki siyasilerin Ayasofya'yı cami hüviyetinden çıkarması sonucu hüznünü şiirleştirir. *Ağlayan Ayasofya'dan* şiirinde Ayasofya'nın artık boynu bükük, yaralı ve hüznü olduğu dile getirir. Artık Ayasofya eski ihtişamında ve itibarında değildir:

*'Ne çiçek var, ne o sevdalı baharlardaki renk,
Soldu, yüzlerce yılın ördüğü şâhâne çelenk!..
Ağlayan, boynu bükük, çünkü fetih sembolüdür,
Müslüman-Türk ilinin, ülkede solmuş gülüdür!..
Bu yeşil bahçeyi bir çöl gibi görmek ne acı!..
Kurumak üzre harîmindeki îmân ağacı!..'*³⁷⁹

³⁷⁶ A.g.e., 50.

³⁷⁷ A.g.e., 58.

³⁷⁸ Kabaklı, a.g.e., C.4, 487-489.

Grafik 2.29: Ali Ulvi Kurucu'nun 43 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.6. HİCİV ŞAİRLERİ

2.6.1. Neyzen Tevfik

1879 yılında Bodrum'da dünyaya geldi. İzmir İdadisi'nde bir süre okuduysa da bitirmeden ayrıldı. İzmir Mevlevihanesi'ne girdi ve 1902 yılında Bektaşî dervîşi oldu. İstanbul'da da çeşitli mevlevihanelerde katıldı. Ney alanında kendisini geliştirip ustalaştı. Şiire ilgi duyduğu zaman Mehmet Akif ve Şair Eşref'ten etkilendi. 1953 yılında vefat etti.³⁸⁰

Neyzen Tevfik'in gençlik dönemindeki şiirleri şekil ve muhteva yönüyle Divan edebiyatı çizgisindedir. Üstad olarak kabul ettiği Şair Eşref gibi Divan edebiyatı nazım şekillerini kullanır. Bunların arasında en çok kullandığı ise mesnevi nazım şeklidir. Neyzen Tevfik her şeyden önce bir hiciv şairidir. O, bu yönünü Şair Eşref'ten almış ve onun seviyesine kadar çıkabilmiştir. Tevfik, bu alanda siyasi şahısları ve toplumsal aksaklıkları eleştirmekten çekinmemiştir. Bunların arasında İttihat ve Terakki, Abdülhamit, istibdat devri, Hitler, İnönü ve Adnan Menderes de vardır.³⁸¹ Neyzen Tevfik'in *Hiç (1919)* ve *Azab-ı Mukaddes (1949)* adlı iki şiir kitabı bulunmaktadır.

³⁷⁹ A.g.e., 490.

³⁸⁰ Neyzen Tevfik, *Hiç*, Kapı Yayınları, (İstanbul: 2014): I.

³⁸¹ Sultan Sarı, "Neyzen Tevfik'in Hayatı ve Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv. Sos. Bil. Ens., (İzmir: 2010): 154-155.

Neyzen Tevfik'in iki eserindeki toplam siyasi şiir sayısı 27 adettir. Bu şiirlerde ele aldığı siyasi kavramlar oldukça geniş bir yer tutar. Bu temalar şu şekildedir: İttihat ve Terakki, Çar II. Nikolay ve Rus Hükûmeti, Mahmut Şevket Paşa, Şerif Hüseyin, Bismark, Talat Paşa, Enver Paşa, İstibdat, Abdülhamit, Hürriyet, Ziya Gökalp, Damat Ferit Paşa, Rıza Tefvik Bölükbaşı, İsmail Hakkı Paşa, Cemal Paşa, Marko Paşa, Siyasi Hiciv, Türklük/Türkçülük, Cumhuriyet, Atatürk, Hitler ve İsmet İnönü.

Şair, *Bir Nutk-ı Humâyun* adlı şiirini Abdülhamit söylüyormuş gibi kaleme alır. Bu şiirde Abdülhamit zulüm saçar, istibdat ile tarihte bir şöhrete ulaşır, yaptığı mezalimler sürekli canlı kalır ve vatanda açtığı yara kolay kolay kapanmaz:

*‘‘Kal’a-i asâr-ı verdim istihkâm-ı tam
Ettim istibdâd ile tarihte ibkâ-yı nâm.
Öyle tarsîn eyledim, olsa cihân zir ü zeber
Attığım üss-i mezâlim haşrederek eyler devam.
Ben o cellâdım vatanda açtığım her yârenin
İltihâbı bir zaman etmez kabûl-i iltiyâm.’’³⁸²*

Neyzen, bir önceki şiirinde vatanda artık açılan yaraların onanmaz olacağını söylemesine karşın meşrutiyetin ilanıyla artık vatanın her yerinde saadet nurunun saçıldığını, vatanın cennete benzediğini ve bunu görmeyenlerin de cahil kimseler olduğunu vurguluyor:

*‘‘Bârekallah bu gidiş aynı selâmet gibidir,
Bu tedâbir-i hikem, bâis-i nusret gibidir,
Sînede hubb-ı vatan nûr-ı saâdet gibidir,
Lutf-ı Hak’la vatanın her yeri cennet gibidir,
Bilmeyenler bunu timsâl-i cehâlet gibidir.’’³⁸³*

Ancak Neyzen'in diğer şairler gibi hesap edemediği bir durum ortaya çıkacaktır. Meşrutiyetle birlikte yönetime geçen İttihat ve Terakki yönetimi ülkeye tarihinin en kötü dönemini yaşatacaktır. Şair bu sefer de İttihatçıları ve Talat Paşa'yı eleştirmeye

³⁸² Neyzen Tefvik, *Azab-ı Mukaddes*, Haz.: Celal Kırılancık, İtalik Kitapları Yayınları, (Ankara: 2001): 21.

³⁸³ A.g.e., 22.

başlar. Şair için artık İttihat ve Terakki yönetimi milletin boğazını mengene gibi sıkın zillet bir gürühtür. Nitekim onlar kendi belalarını bulmuşlardır:

*‘‘Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak
Milletin on senedir olmuş idi, mengenesi
Kazdığı çâh-ı belâya yine kendi düştü
Örsünü, kısıracını ...ğimin Çingene’si.’’,³⁸⁴*

Şair bir kıtasında ise Hitler’e köpek benzetmesi yapıyor. Ona göre kuduz köpeğin ömrü fazla olmaz:

*‘‘Bay Hitler’e yaralandı, dediler,
Menhûs yıldız çabuk doğar dulunur;
Sen köpeğe kudur de de geçiver,
Nasıl olsa bir öldüren bulunur.’’,³⁸⁵*

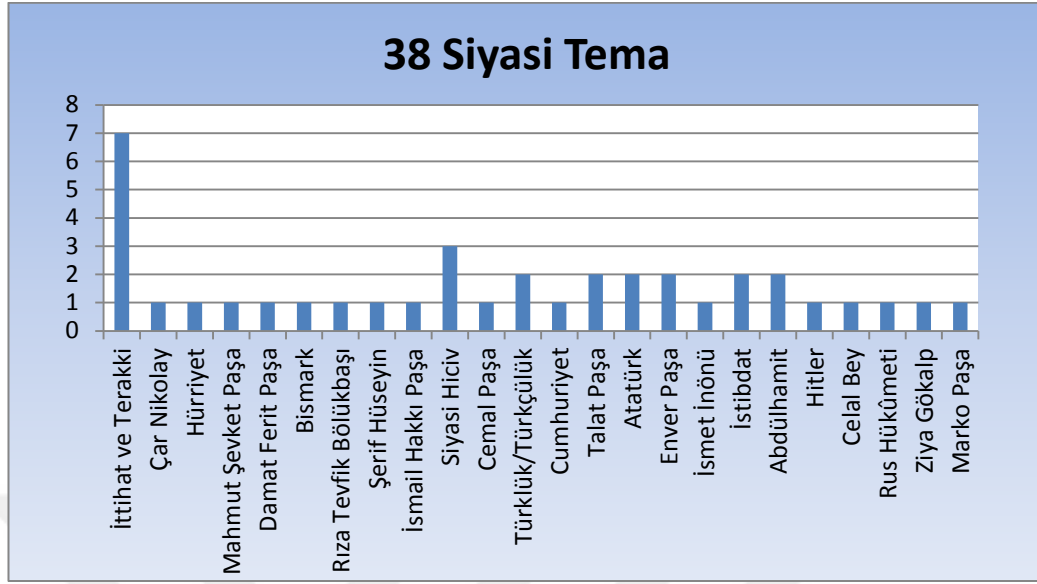
Bir beytinde ise İsmet İnönü’yü eleştiren şair Atatürk’ün ölümünde sonra Cumhurbaşkanı olan ve ülkede tek söz sahibi olan İnönü için büyük zalim benzetmesi yapmaktadır:

*‘‘Atatürk, İnönü’nün ruhuna munzâm oldu,
Yed-i İsmet’te kılıç, kâhir-i azâm oldu.’’,³⁸⁶*

³⁸⁴ Tefik, *Hiç*, 22.

³⁸⁵ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 159.

³⁸⁶ A.g.e., 219.

Grafik 2.30: Neyzen Tevfik’in 27 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.6.2. Fazıl Ahmet Aykaç

1884’te İstanbul’da doğdu. Eğitimine sırasıyla İstanbul, Gümüşhane ve Musul’da devam etti. İstanbul’a dönünce Sanayi-i Nefise Mektebi’nde mimarlık okudu. Memuriyet hayatına Mekatib-i Ecnebiyye Kalemî’nde çırak olarak başlayan şair daha sonra Darphane kâtipliği, İzmir Valiliği kâtipliği ve Darülmualim’de öğretmenlik görevlerinde bulundu. Galatasaray Lisesi’nde edebiyat, felsefe ve Fransızca dersleri okuttu. 1927’de Elazığ milletvekili seçildi. 1960 yılında şiddetli bir rahatsızlık geçiren şair 1967’te vefat etti.³⁸⁷

Siyasi şiirlerinde yergi ve eleştiriyi hiç bırakmayan Aykaç için eleştirilen ve yerilenin kimliğinin önemi yoktur. Eleştirdiği kişiler devletin en alt makamından birisi olabileceği gibi en üst mevkide bulunan kişiler de olabilir. Şair, siyasileri daima hilekârlıkla, çalmakla ve yolsuzlukla suçlayarak bunlardan bıktığını her fırsatta dile getirmiştir.

Divançe-i Fazıl (1913), Harman Sonu (1919) ve İkinci Sis (1952) adlı şiir kitapları bulunan Fazıl Ahmet’in bu eserlerinde toplam 57 siyasi şiir bulunmaktadır. Siyasi şiirlerinin tümünü ihtiva eden *İkinci Sis* adlı eseri baştan sona bir hiciv örneği

³⁸⁷ Tayfun Canki, ‘Fazıl Ahmet Aykaç’ın Şeytan Diyor ki Adlı Eserinin Çeviri Yazısı ve Metin İncelemesi’, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniv. Sos. Bil. Ens., (Kırklareli: 2013): 2.

olarak karşımıza çıkar. Şair bu şiirlerde şu temaları ön plana çıkartmıştır: Siyasi Hiciv, Atatürk, Solculuk, Adnan Menderes, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Kenan Öner, Ahmet Emin Yalman, Necmettin Sadak, Adnan Adıvar, Tevfik Rüştü Aras ve Fuat Köprülü.

Hiçbir siyasiyi hicvetmekten çekinmeyen Aykaç, *Ufak Tefek* adlı şiirinde Atatürk'ün meşhur olmuş sözünün artık bir kıymet-i harbiyesinin kalmadığını ifade ediyor:

*‘‘Ebedî şef demişti ki gerçek mürşid ilimdir
Fakat bence baş mesele ortadaki kilimdir!’’*

Yine aynı şiirinde dilimizde köklemiş yabancı kelimelerin atılıp yerine öz Türkçe kelimelerin getirilmesini ilim-bilim örneğini vererek eleştiriyor. Şaire göre dilimiz zenginliğini kaybetmektedir:

*‘‘Çok şükür ki lisânımız ilimden de kurtuldu
Şimdi onun makâmına kâim olan bilimdir!’’³⁸⁸*

Şairin *İkinci Sis* adlı şiirini Tevfik Fikret'in *Sis* adlı şiirine karşı bir nazire olarak kabul edebiliriz. Fikret *Sis*'te hiciv ve yergiyi üst noktalara taşır. Aykaç da *İkinci Sis*'te siyasilerin hilekâr ve riyakâr olduklarını düşünmektedir. Siyasilerin verdiği nutuklar şaire göre boştur:

*‘‘Feryâda gelir dinlese kabrinde tutuklar
Rabbim, hele Rabbim, o nutuklar, o nutuklar!’’*

Siyasilerin milletten güç aldıklarını beyan etmelerine karşılık şair bunlara inanmaz ve onları çok çeşitli yalanlarla halkı uyutup kandıran topluluk olarak görür. Millet ise bunlara maalesef boyun eğmiştir:

*‘‘Bin türlü riyâ halka edildikçe ifâde
Millettendir ancak denilen kukla irâde!’’*

³⁸⁸ Fazıl Ahmet Aykaç, *İkinci Sis*, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, (İstanbul: 1952): 23.

Şair, bu siyasetin kirli yüzünü görebilecek, sezebilecek insanların çıkmaması durumunda bunlara muhalif kimselerin çıkamayacağını ve hilekâr düzeninin devam edeceğini vurgular:

*‘‘Olmazsa gönüller bu işin sırrına ârif
Çıkmaz şu bataktan ne muvafık ne muhâlif’’*³⁸⁹

Dediler şiirinde siyasilerin din üzerinden siyaset yaptıklarını, dindar gözükmek istediklerini ancak parayı da sevdiklerini dile getiriyor:

*‘‘Niceler mesti-i vahdetle enelhâk dediler
Niceler varlığımız bütçeye mülhâk dediler.’’*³⁹⁰

Siyasi gruplar tıpkı bukalemun gibi sürekli düşünce ve söylemlerinde değişikliğe gitmektedir. Şair bu duruma değindikten sonra bu siyasi hareketlerden bıktığını söyler:

*‘‘Her renge girip durmada mademki siyâset
İllallah efendim kızılundan, sarısından!’’*³⁹¹

İki Kıta şiirinde Türkçülük fikrinin işe yarayamayacağını, diğer Türk boylarıyla birleşmenin bir fayda getirmeyeceğini belirtir:

*‘‘Fark etmeği öğren a oğul ekmeği tuzdan
Yok fâide zîrâ Gagavuzdan magavuzdan!’’*³⁹²

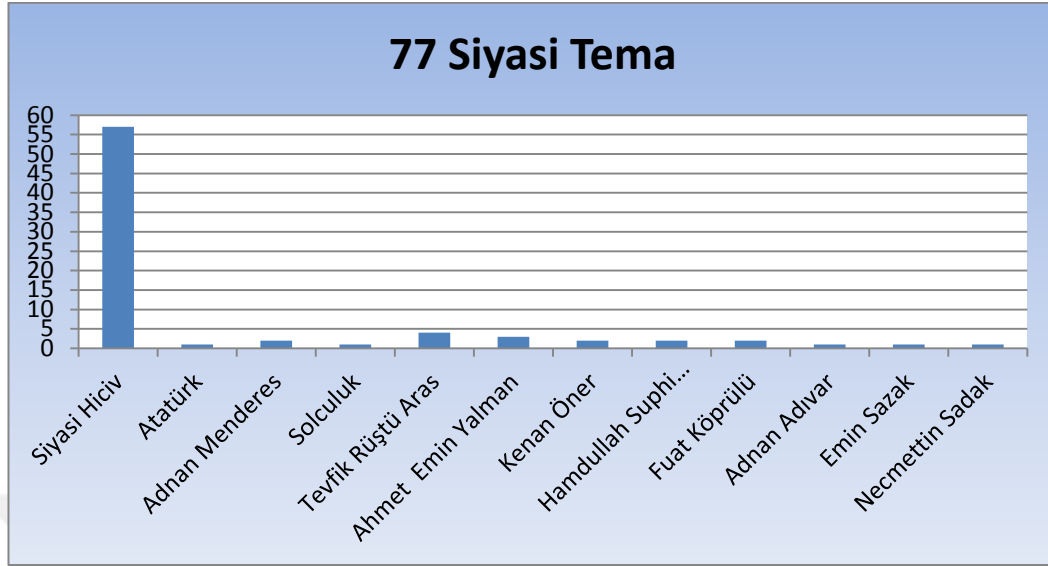
---

³⁸⁹ A.g.e., 9.

³⁹⁰ A.g.e., 36.

³⁹¹ A.g.e., 44.

³⁹² A.g.e., 52.

Grafik 2.31: Fazıl Ahmet Aykaç'ın 57 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.7. DİVAN GELENEĞİNİ DEVAM ETTİRENLER

2.7.1. Leyla Saz

1850'de doğan Leyla Hanım, padişah sarayında yetişerek iyi bir eğitim aldı. Müzik, aruz ve çeşitli sanat dallarıyla ilgilendi. Yazar ve bestekârlık yönü de olan şair Leyla Hanım 1936'da vefat etti.³⁹³

Divan edebiyatı geleneği içerisinde belli bir düzeye ulaşan Leyla Hanım, şiirlerinde ferdi hissiyatını yansıtmaktan öteye gitmemiştir. ***Solmuş Çiçekler (1928)*** tek şiir kitabıdır. Şairin örnek bir gazeli:

*'Nesi var sanki şu dehrin eleminden başka
 Nesi var kahr u azâb u siteminden başka
 Yâr-ı cânım diye pür-rahm ü vefâ sandığımın
 Görmedin lütfunu va'd-i kereminden başka
 Rû-nümâ olmadı âyîne-i pür-jeng-i hayât
 Bana bahtım ile te'sîr-i gamından başka*

³⁹³ Tuba Yazıcıoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Leyla Saz ve Eserlerinin Sosyolojik Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniv. Sos. Bil. Ens., (Nevşehir: 2011): 23-28.

*Duymaz oldum bu tarâbgâh-ı emelden bir ses
Kırılan sâz-ı dîlin son nagâmından başka*

Beni peyrevliğe teşvîk iden olmaz Leylâ

*O sühan-sâz Nazîf'in kaleminden başka.*³⁹⁴

2.7.2. Yahyazâde Asaf

1880 yılında Antakya'da doğdu. Babasından ve devrin âlimlerinden dersler aldı. Divan şiiriyle tanışmasında babası Yahya Efendi önemli rol oynadı. 1971'de vefat etti.³⁹⁵

Divan şiiri geleneğine sınımsız bağlı kalan Yahyazâde Asaf'ın, şiirlerini kaleme aldığı *Defter*'i tek eseridir. Bu defterdeki 150 şiirinin 139'unu aruzla yazmıştır.³⁹⁶ Asaf değişik imge ve ifadelerden yararlanarak üslubuyla övünmüş, şiirde yenilik ve farklılık arayışı içinde olmuştur. Şiirlerinde aşk, sevgili ve rakip³⁹⁷ gibi temleri işleyen şairin siyasi temde yazdığı şiirleri de mevcuttur.

Toplamda 7 adet adet siyasi şiiri bulunan Yahyazâde Asaf şiirlerini şu konularda ele almıştır: Vatan, Atatürk, Hürriyet, Türk Milleti, İsmet İnönü, Tevfik Rüştü Aras ve Türk Bayrağı.

Bir gazelinde canından ve gönül mülkünden geçebileceğini ancak vatanından geçemeyeceğini dile getirir:

*'Bin mülk-i dil ü cândan elbette geçersin
Bir zerre bile hâk-i vatandan geçemezsin.'*

Hem hürriyeti hem de aşkı yaşama gayesi edinen şair, hürriyetine o kadar düşkündür ki aşkı bile hürriyet uğruna feda etmeye hazırdır:

³⁹⁴ Atabey Kılıç, *Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Geleneğin Devamı: Aruz, Geleneğin İzinde Edebiyatımız*, (Kırşehir: 2006): 2.

³⁹⁵ Hüseyin Güfta, "20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-zâde Âsaf'ın Şiirlerinde Divan Şiiri Geleneği *Unsurları*", Mustafa Kemal Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi, C.6, S.12, (Antakya: 2009): 42.

³⁹⁶ A.g.e., 43.

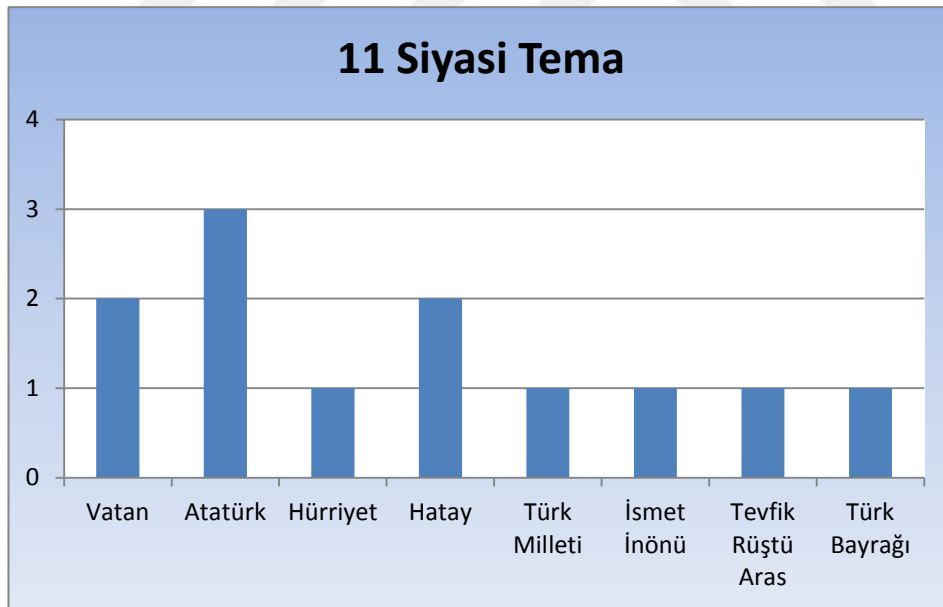
³⁹⁷ A.g.e., 45, 46, 56.

‘‘Birisi aşk birisi hürriyet
 Bunlar için hayatı pek severim
 Eylemem aşktan hayatı diriğ
 Aşkı hürriyete fedâ ederim.’’³⁹⁸

Hatay İstiklali adlı şiirinde Asaf sancağın gönderde özgürce dalgalanmasını ve istiklal savaşımızın kazanılmasını Atatürk’e borçludur. Atatürk büyük kurtarıcıdır:

‘‘Bize sancak berât-ı ayş-ı dest-âvîz-i Gâzî’dir
 Hayât-ı câvidânı bahş eder menşûr-ı istiklâl
 Çekildi himmet-i Gâzi ile Sancak’ta al sancak
 Ne mutlu halkına şimdi vatan mansûr-ı istiklâl
 O müncî-i muazzam yâ’ni Gâzî-i mufahham kim
 Hatay’ı etti dest-i kudret-i mağrûr-ı istiklâl.’’³⁹⁹

Grafik 2.32: Yahyazâde Asaf’ın 7 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

³⁹⁸ Hüseyin Güfta, *Antakyalı Şair Yahyazâde Âsaf Hayatı-Edebi Kişiliği ve Şiirleri*, Zirem Basımevi, (Antakya: 1999): 27.

³⁹⁹ A.g.e., 28.

2.7.3. Hamâmîzâde İhsan Bey

Hamâmîzâde İhsan Bey, 1885 yılında Trabzon'da doğdu. İslahane Merkez İlkokulu'nu 1897'de birincilikle bitirdikten sonra 1903 yılında Trabzon İdadisi'nden mezun oldu.⁴⁰⁰ 1908'de Trabzon'da fahri muallimlik ve *Trabzon Gazetesi*'nde yazarlığa başladı. Ardından İstanbul'a geçen İhsan Bey burada İstanbul Yüksek Ticaret Mektebi ve Galatasaray Lisesi'nde muallimliğe kaldığı yerden devam etti ve 1948'te ölene kadar bu meslekte kaldı.⁴⁰¹

Şiirlerinde mizahı ve nükteleriyle dikkat çeken İhsan Bey'in şiir kitapları şunlardır: *Kâtip (h.1327)*, *Hamsinâme (1928)*, *Divân-ı İhsân (1928)*, *Laf Olsun Diye (1949)*.⁴⁰²

Dönemin siyasi olaylarını az da olsa şiirlerine taşıyan İhsan Bey'in toplamda 13 adet siyasi şiiri tespit edilebilmiştir. Bu şiirlerinde Hamâmîzâde, Vatan ve İslam temalarına eğilmiştir. Divanında kaside, tahmis, gazel ve kıta gibi çeşitli türlerde şiirler kaleme almıştır.

Şair, Osmanlı Devleti'nin son demlerinde vuku bulan savaşların, yıkımların, vatan ve halkın perişanlıklarının ıstırabını yaşar. Vatanın hali karşısında hem feryat etmektedir hem de halkı feryat eder halde bulmaktadır:

*‘‘Vatan vatan diye İhsân figân edip durdum
Vatan diyârını hep mâkes-i figân buldum.’’⁴⁰³*

Ayrıca İttihat ve Terakki yönetimini yeren şair onları tekellikle suçlayarak Osmanlılık fikrinin tehlike altında olduğunu vurgular:

*‘‘Eyliyorken nev-be-nev muhyî mücâhidler zuhûr
Ekseriyyet fikri pek minnetli bâr altındadır
İnhisâr ashâbıdır bunlar vatanperverliğin
Bizde kâlâ-yı hamîyyet inhisâr altındadır.’’⁴⁰⁴*

⁴⁰⁰ Mustafa İsen ve Rıdvan Canım, *Hamâmîzâde İhsan, Hayatı, Eserleri ve Divânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1989): 1.

⁴⁰¹ A.g.e., 3-5.

⁴⁰² A.g.e., 14.

⁴⁰³ A.g.e., 189.

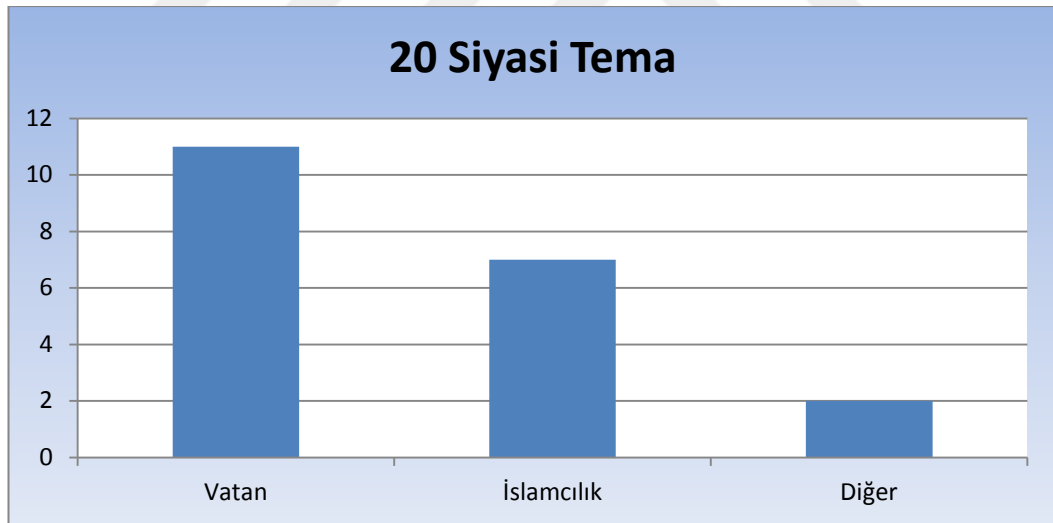
Muhtemelen İstanbul'un işgal edilmesi üzerine yazdığı bir kıt'asında İstanbul'un şanssız ve kör talihini seyredenin ironik bir hale büründüğünü ve şimdi esarete olan şehrin zulmetinin çoğaldığını söyler:

*'Ağlamak gülmek diler seyreyleyen İstanbul'un
Tâli-i pür-nekbet-i peydâ vü nâbidâsını
Devr-i hürriyetle zâhir farkı devr-i sâbıkın
Şimdi seylâb-ı şakâ teksir eder mecrâsını.'*⁴⁰⁵

Devletin bu kötü durumdan kurtuluşunu şu andaki halimizden ibret alarak istikbal düşüncesinin uyandırılmasında ve siyasette tedbirin ön plana çıkarılmasında görür:

*'İbret alsak bâri istikbâli te'min eylesek
Hâlimiz muhtâc-ı tedbir-i siyasettir bugün'*⁴⁰⁶

Grafik 2.33: Hamâmîzâde İhsan Bey'in 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

⁴⁰⁴ A.g.e., 248.

⁴⁰⁵ A.g.e., 248.

⁴⁰⁶ A.g.e., 248.

2.7.4. Nâfi Miskioğlu

21 Eylül 1886 tarihinde Hatay'da doğdu. Medresede Arapça ve fıkıh eğitimi aldı. Kâtiplik ve öğretmenlik görevlerinde bulundu. En son yaptığı ambar memurluğunu emekliliğine kadar sürdürdü. Siyasetle de uğraşan Miskioğlu 1947'de vefat etti.⁴⁰⁷

Divan edebiyatı geleneğini tanıyıp lezzetini tadan Miskioğlu, şiirlerini (birkaç tanesi hariç) aruzla vezniyle yazmıştır. Onun şiirlerinde ahenk ve ses zenginliği önem taşır. Mısraları özlü ve güçlüdür. Gazel, tahmis şarkı ve kaside türünde şiirler kaleme almış ve Servet-i Fünûn'un çizgisini takip etmiştir. Şairin bizim için en önemli olan tarafı ise siyasi çizgide yazdığı şiirlerdir. Zaten kendisinin Hatay'da siyasi faaliyetlerde bulunması, o dönemde cereyan eden Türk-Arap çatışması ve Hatay'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi onun şiirlerine yansımıştır.⁴⁰⁸ Basılmamış *Divan*'ı vardır.

Şairin divanı yayımlanmadığı için bu eserdeki bazı şiirlere inceleme eserlerden ulaşmaya çalıştık. Bu eserlerden Miskioğlu'nun 5 adet siyasi şiirini tespit edebildik. Bu şiirler Türklük/Türkçülük, Türk Bayrağı, Atatürk ve Arap Karşıtlığı konularından müteşekkildir.

Der Vaşf-ı Selâmet Belde şiirinde Fransızların teşvikiyle işgal yıllarında kurulan Selâmet-i Belde kulübü için bir hicviye kaleme alır:

*'Nasyonâl, sosyal, aristokrasidir görme acep
Pek taassupkârıdır reprârıdır hem bî-sebep
Hâlis Âdem oğludur insan-ı mesbut u neseş
Müslümandır şüphesiz hem Türk'tür hemi de Arap
Böyledir âyin-i ikrârı Selâmet Belde'nin.'*⁴⁰⁹

Türk-Arap çatışmasının olduğu yıllarda Arap milliyetçiliği Hatay'da ciddi bir sorun teşkil ediyordu. Bazı Araplar Türkler aleyhine propaganda da bulununca Miskioğlu bunlara hitaben bir cevap yazar. Bu cevap aynı zaman da Arap ırkından olup Türk taraftarı olan Hatay'ın belediye başkanının hissiyatıdır:

⁴⁰⁷ Mehmet Tekin, *Hatay'ın Son Aruz Şairi: Nâfi Miskioğlu*, Kültür Ofset Basımevi, (Hatay: 1991): 5-11.

⁴⁰⁸ A.g.e., 14-16.

⁴⁰⁹ A.g.e., 16.

‘‘Türk va’adine îmân ederim hattı cebinim
 Mestûru o va’âdin nefehâtından eminim
 Eflâke kadar çıksa n’olur âh-ı eninim
 Mehcûru ve hasretzedeyim şimdi hazînim
 Yansa bütün ecrâmı, semâvâtı zemînim
 Türk dini benim devlet-i sermâye-i dinim.’’⁴¹⁰

Türk Bayrağına adlı şiirinde şair, ayyıldız için gerekirse kendisini feda edeceğini belirtir. Ayrıca şanlı ayyıldızlı bayrağımızın kendilerini hiçbir zaman bırakmamasını temenni eder:

‘‘Terkeyleme âfâkımı şanlı hilâlim
 Görsün yine bu çeşm-i terim nûr-ı cemâlin
 Dünyayı değer reng-i dil-ârâ-yı hayâlin
 Olsun reh-i aşkında fedâ kan-ı helâlim.’’⁴¹¹

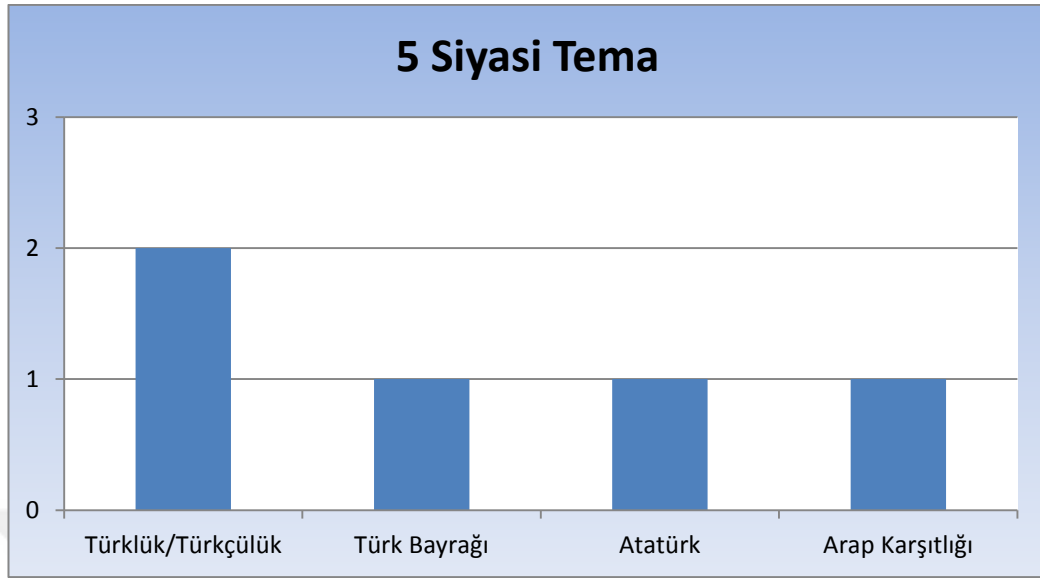
---

* Miskioğlu’nun cevabi olarak yazdığı bu şiir propagandacıların belediye reisi için söylediği şu sözlere karşılıktır:

‘‘Türk va’adine inandın
 Encâmı nâre yandın
 Şimşir tarak mı sandın
 Bu meclis-i Niyâblı...’’ (bkz., Mehmet Tekin, a.g.e., 17),

⁴¹⁰ Tekin, a.g.e., 17.

⁴¹¹ A.g.e., 20.

Grafik 2.34: Nafi Miskioğlu'nun 5 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.7.5. Fuat Bayramoğlu

1912 yılında Ankara'da doğdu. Mülkiye Mektebi'ni bitirdikten sonra yüksek öğrenim için yurtdışına gitti. Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve elçiliklerde çalıştı. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter'i iken emekli oldu. 1996'da vefat etti.⁴¹²

Rubai tarzında ve daha çok felsefi içerikli şiirler kaleme alan Bayramoğlu az da olsa siyasi temalı rubailer de yazmıştır. *Rubailer (1974)* ve *Fuat Bayramoğlu'nun Rubaileri (1976)* adlı iki eserinde sadece 5 adet siyasi şiiri mevcut olan şairin işlediği temalar: Sağ-Sol kavgası, Siyasi Hiciv, Atatürk, Milli Tarih ve Dumlupınar Muharebesi.

Şair, 70'li yıllarda cereyan eden ve memlekette kargaşa ortamı oluşturan sağ-sol kavgasından artık usandığını dile getiriyor. Günahsız kimselerin kirli işlere musallat olduğunu söyleyen Bayramoğlu bu durumdan dağın taşın bile bıktığını aktarır:

*'Sağ sol diye bir savaş çıkmış yurttta
Binlerce günahsız yuva yıkılmış yurttta
Bıttık bu belâdan kurtar bizi Tanrım
Dağ, taş, hava, toprak bile bıkmış yurttta.'*⁴¹³

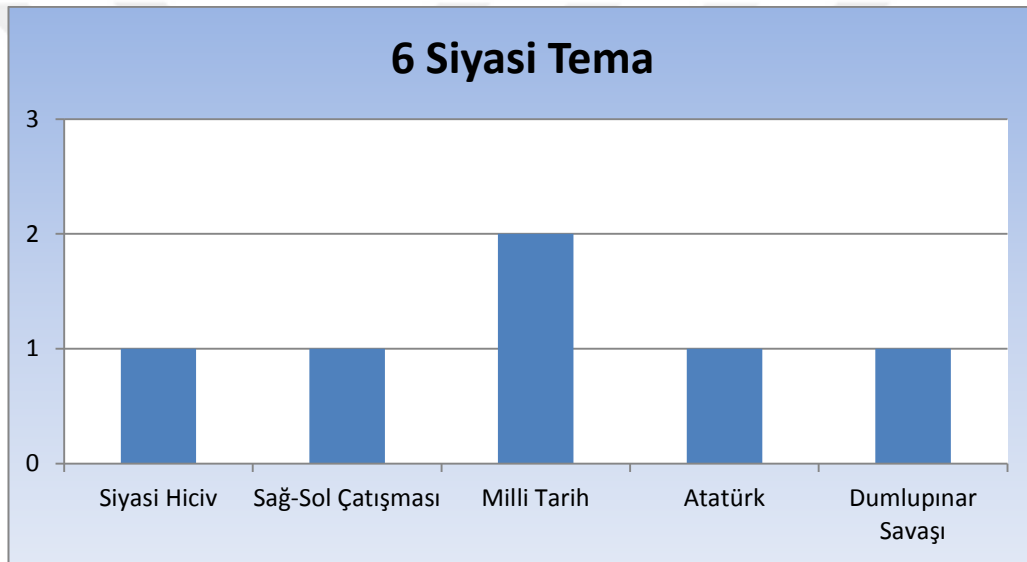
⁴¹² Kabaklı, a.g.e., C.4, 481.

⁴¹³ Fuat Bayramoğlu, *Rubailer*, MAS Matbaası, (İstanbul: 2002), 37.

Bir rubaisinde Türklerin şanlı tarihini ele alan şair tarihsel anlamda Dumlupınar Meydan Muharebesi'nin aslında Malazgirt Savaşı ile kader kardeşi olduğunu, bu kardeşliğin de Türk tarihini inkâr edenlere bir cevap mahiyetinde olduğunu beyan etmektedir:

*‘‘Mâzisi şerefler dolu Türk, yıllardır
Yıllardır, tek yaptığı şey inkârdır
Binlerce zaferlerden ağustosta bile
Bir Dumlupınar’la bir Malazgirt vardır.’’⁴¹⁴*

Grafik 2.35: Fuat Bayramoğlu'nun 5 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.7.6. Osman Hulûsi Efendi

1915 yılında Darende’de dünyaya gelen Osman Hulûsi Efendi’nin soyu 12. kuşaktan Somuncu Baba’ya dayanır. Hayatı boyunca tarikat ehli olarak yaşayan Osman Hulûsi Efendi 1990 yılında vefat etmiştir.⁴¹⁵

Şiirlerini aruz vezniyle kaleme alan Hulûsi Efendi’de divan gazellerinin seçkinliği ve tarikat tasavvufunun derinliği vardır.⁴¹⁶ Şairin *Divan (1986)* adlı eserinde herhangi bir siyasi şiir bulunmamaktadır. Ancak Hulûsi Efendi’yi 20. yüzyıl Türk

⁴¹⁴ A.g.e., 129.

⁴¹⁵ Kabaklı, a.g.e., C.4, 482.

⁴¹⁶ A.g.e., 482.

edebiyatında divan geleneğini devam ettiren en önemli birkaç şairden biri olarak gösterebiliriz.

Şairin örnek bir gazeli:

Gazel

‘‘Yâ’kûb-ı zâr oldum yine sabr u karârım kalmadı,
Şol bülbül-i nalân-veş ol gül-i zârım kalmadı.

Hasretini çekticeğim yâr-i vefâkeş perverim
Firkatte koydu cânımı hiç ihtiyârım kalmadı.

Yâ Rabb eyle dîdârını görmek müyesser yârimin,
Hicrân oku bağrım delip gayrı medârım kalmadı.

Mecnûn edip Leylâ’yı yâd, deryâ-yı aşkı boyladı,
Ben derd-i yâre düşüben nâmûs u ârım kalmadı.

Bilmem ne lutf ile yine arz eyledi dîdârını,
Hayrân olup gözüm ana bir intizârım kalmadı.

Zevk ü safâsından gönül neylediğini bilmedi,
Cümle zamân hep bir olup leyl ü nehârım kalmadı.

Der Hulûsî ol şehin, ihsânının pâyânı yok,
Gülşen olup bağ-ı gönül zerrece hârım kalmadı.’’⁴¹⁷

2.7.7. Yusuf Mardin

1916’da İstanbul’da doğan şair, Robert Koleji’ni ve İ.Ü. Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Müşavirlik, öğretmenlik ve milletvekilliği yaptı. Basın müşavirliğinden emekli olan Mardin, 1995’de vefat etti.⁴¹⁸

Başlangıçtan beri aruzla şiirler yazan şairde Faruk Nafiz ve Behçet Kemal etkileri görülür.⁴¹⁹ Şiirlerinde ise siyasi temalara yer vermemiştir.

⁴¹⁷ A.g.e., 483-484.

⁴¹⁸ A.g.e., 485.

⁴¹⁹ A.g.e., 485.

Şairin örnek bir şiiri:

Tanrı'ya

‘‘Seni hissetmeden önceydi: Kışın
 Dalda yaprak gibi hoşnutsuzdum:
 Düşmeden göğsüme engin bakışın,
 Bir taş üstünde birikmiş tozдум..
 Güneşin vurmada evvel dağıma
 Yaban ottum çıkıvermiş yoldan;
 Değmeden nurlu elin toprağıma
 Bir filizdim koparılmış daldan...
 Anlayıp mutlu kılan maksadını,
 Şimdi içten sana: Tanrım! diyorum;
 Sonra duydukça o eşsiz adını
 Tıpkı orman gibiyim, titriyorum;
 Nefes aldıkça ve attıkça adım,
 Sana binlerce şükürler Tanrım!..’’⁴²⁰

2.7.8. Hüseyin Hatemi

1938’de İstanbul’da doğan şair İ.Ü. Hukuk Fakültesi’nden mezun oldu. Aynı üniversitede hukuk muallimliğine başladı. Kendi alanıyla ilgili kitapların yanı sıra aruzla ve heceyle de şiirler kaleme aldı. Tek şiir kitabı **Beş Boyutlu İstanbul Sonbaharı (1986)**’dır.⁴²¹

Şairin bu eserinde hiçbir siyasi ve ideolojik şiiri bulunmamaktadır. Hatemi daha çok hayattaki günlük yaşamdan kesitler sunar ve dini kavramlara ve sembollere yer verir.

Şairin örnek bir na’tı:

Na’t

‘‘Buğra düşmüşken cehennem közleri
 Nur terketmiş bunalmış yüzleri

⁴²⁰ A.g.e., 485.

⁴²¹ A.g.e., 497.

Gölgeler, sisler köreltmış gözleri
Önde iblisin uğursuz izleri
Seslenirsen Kutlu Rehber el verir
Kurtuluş yalnızca Ahmed'den gelir
Yol buluş ancak Ebulkasım'dadır

Elverir ye's, uykusuzluk elverir
Başka uz yol yok, uyuzluk elverir
Başka kaynak yok, susuzluk elverir
Mutluluk yalnızca Ahmed'den gelir

Çal, diren artık açılışın tek kapı
Paslı putlardan arınsın artık öz yapı
Bâtılın artık dürülsün defteri
Tâ derinden kuvvet alsın titreşim
Gönle kopsun inkılâbın depremi
Sesle, davran, bul Resûl-i Ekremi
Doğruluk yalnızca Ahmed'den gelir

Sor, araştırmıştır iste ondan Kevser'i
Gür oluktan fırlasın birden tıkaç
Tâ kökünden çatlasın kutsuz ağaç
*Kutluluk ancak Ebulkasım'dadır.*⁴²²

2.7.9. Memduh Cumhur

1947'de İnegöl'de doğan Memduh Cumhur İ.Ü. Eczacılık Fakültesi'ni bitirdi. Ayrıca İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nda çalıştı.⁴²³ ***Tuna'yla Hasbihal (2012)*** adlı eseri tek şiir kitabıdır.

Memduh Cumhur'un adı geçen eserinde toplam 4 siyasi şiir tespit edilmiş olup bunların tamamı milli tarih anlayışıyla oluşturulmuş şiirlerdir.

Şair *Malazgirt'in İlk Işıkları* adlı şiirinde atalarımızın Orta Asya'dan çıkıp gelerek Anadolu'da kazandığı zaferlerden ve bu toprakları bize vatan olarak

⁴²² A.g.e., 498.

⁴²³ A.g.e., 503.

bırakmasından bahseder. Ancak bu sadece bir başlangıç olmuştur. Anadolu'nun alınması ordularımızı daha da şevklendirmiş, nice yerlerin alınması için daha ileriye yönlendirmiştir:

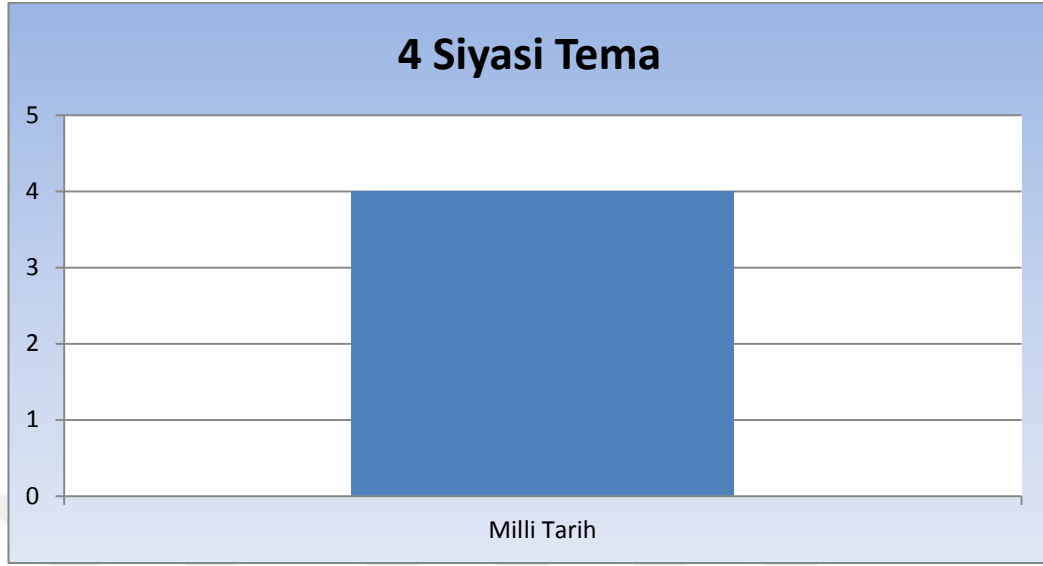
*‘‘Bir şafak vakti odular coşarak
Çıktılar Orta Asya’dan sefere
Yüce dağlardan atlayıp koşarak
Dolu dizgin ulaştılar zafere
Bir vatan bahşeden o kutlu zafer
Bizi sevk eylemişti çok seneler
Nice uçsuz bucaksız ülkelere’’*

Yine şaire göre atalarımızın ömrü at sırtında muharebelerde geçmiştir. Bu topraklara bıraktıkları kanları sancaklara rengini vermiştir. Hiçbir şey onları ilerlemekten alıkoyamamıştır. Çünkü onlar İstanbul’u alma gibi ulvi bir gayeye sahiptirler:

*‘‘O kılıçlar ki girmemiş kınına
Kaç asır ihtişâmlı hâliyle
Bayrak olmuş şehidlerin kanına
Gökler aksedip hilâliyle
Kaldırıp şâha şimşek atlarını
O sabah açtılar kanatlarını
Zümrüt İstanbul’un hayâliyle.’’⁴²⁴*

---

⁴²⁴ A.g.e., 504.

Grafik 2.36: Memduh Cumhuri'nun 4 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.7.10. Şahin Uçar

1949 yılında Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'ne girdi. Sivas'ta öğretmenlik yaptığı sıralarda *Divan*'ını tamamladı. Çeşitli sanatsal faaliyetlere katıldı. Tarih alanında akademisyen oldu.⁴²⁵

Şahin Uçar divanını kadın-aşk çizgisinde ve ruhi hissilerini terennüm eden bir şekilde oluşturmuştur. Divanında herhangi bir siyasi şiir mevcut değildir.

Şairin örnek bir gazeli:

Gazel

‘Kâmet- i dildâr aceb tûbâ mıdır

Ol hırâmân serv-kâd cânâ mıdır

Tâ ezelden rû-nümâ peymânede

Gördüğüm hüsn ol gül-i râ'nâ mıdır

Bilmezem dünyâ vü mâ-fihâ nedir

Lâ mıdır illâ mıdır leylâ mıdır

⁴²⁵ Kim Kimdir, (tarihsiz), <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2949> (25.05.2015)

*Ser-hoşam döndükçe dünyâ başıma
Dil kıyâm etmekte bi-pervâ mıdır*

*Yâ niçün dönmektedir çarh-i ezel
Âşık- ı zârın gibi şeydâ mıdır. ’’⁴²⁶*

2.7.11. Savaş Ş. Barkçin

1966 yılında Ankara’da dünyaya geldi. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünü 1989 yılında bitirdi. John Hopkins Üniversitesi’nde master ve Bilkent Üniversitesi’ne doktora derecesi aldı. İlk olarak Devlet Planlama Teşkilatı’na girdi. Ardından 2003’te TİKA Başkanlığı’na getirildi. TÜBİTAK Başkan Danışmanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Başmüşavir’i oldu. Müzik, şiir ve tasavvufla da ilgilenen Barkçin’in *Divân-ı Zereşşân* adlı eseri mevcuttur.⁴²⁷

Şairin tek şiir kitabı olan divanında herhangi bir siyasi tema bulunmamaktadır.

Örnek bir şiiri:

Na’t

*‘‘Kıl şefâat kemter âciz kuluna
Serserînim ya Resûlallâh senin.
Eyle himmet girem Allâh yoluna
Serserînim yâ Resûlallâh senin

Bî-adeddir günehim, hep şer işim
Yok enîsim, gâib olmuş cân eşim
Gayrı yok mehtâbım, ey şeh, güneşim
Serserînim yâ Resûlallâh senin.

Seni bildim, seni sevdim ey Nebî
Olayım benden, kerem kıl ebedî
Ey resûller şâhı, ey Hakk’ın gülü
Serserînim ya Resûlallâh senin.*

⁴²⁶ Şahin Uçar, *Divân*, Şûle Yayınları, (İstanbul: 2011): 45.

⁴²⁷ Nihayet, (tarihsiz), <http://www.nihayet.com/turkiyenin-anketi/saba-makami/savas-barkcin/> (13.03.2017).

*Bu seher rü'yâda ismin gördü göz
Başka ad yokdur ve yokdur başka söz
Nûrun ihsân et de nûr olsun şu öz
Serserînim ya Resûlallâh senin.*

*Ey Zerefşân yola gir kalma cüdâ
Tevbe et Hâdî'dir elbette Hudâ
Yüzüm eğdim pâyin öpdüm Mustafâ
Serserînim ya Resûlallâh senin.*'⁴²⁸

2.8. DİNÎ-TASAVVUFÎ SÖYLEM

2.8.1. Veled Çelebi İzbudak

1856 yılında Konya'da doğdu. Çocukluğundan itibaren Sultan Veled Medresesi'nde yetişmiş ve Arapça-Farsça dersleri almıştır. 1887 yılında İstanbul'a giderek önemli simalarla etkileşim halinde kalmıştır. Kastamonu ve Yozgat milletvekilliği de yapan şair 1955 yılında vefat etmiştir.

Şairin *Ferheng-nâme-i Sâ'di*, *Lisân-ı Farsî* ve *Mesnevi* adlı eserleri mevcuttur. Ayrıca Sultan Veled'in şiirlerini *Divân-ı Türkî* adında toplamıştır.⁴²⁹ Şairin şiirlerinde siyasi tema bulunmamaktadır.

Veled Çelebi'nin örnek bir gazeli:

*'Özün bir mübâhi adın Mevlevî
Dilin ehl-i sûret dilin ma'nevî
Olunca dimâğın hevâlarla pür
Nasıl gûş edersin dem-i bişnevî
Eğer Hazret-i Pîr'e derviş isen
Enisin niçün olmuyor Mesnevî
Hemân ağ kurarsın örümcek gibi
Olup kûşe-i hücrede münzevî*

⁴²⁸ Savaş Ş. Barkçin, *Divân-ı Zerefşân*, Litera Yayıncılık, (İstanbul: 2013): 8.

⁴²⁹ Kılıç, a.g.e., 3.

*İşin rûz u şeb halk u îcâddır
 Tarîk-i tasannu'da tarz-ı nevî
 Sana böyle mi söyledi Dest-gîr
 Bu mu olduğun Pîrin pey-revî
 Sorar birgün elbette Molla-yı Rûm
 Şu yolda sana kücâ mî revî.*⁴³⁰

2.8.2. Ahmet Remzi Akyürek

Ahmet Remzi Akyürek 1872 yılında Kayseri'de doğdu. Kayseri İdadi'sinde ve Mevlevihanesi'nde müderrislik, Kastamonu, Halep ve Üsküdar Mevlevihaneleri'nde şeyhlik yaptı. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasında sonra Selimağa Kütüphanesi'ne müdür tayin edildi. 1944 yılında Kayseri'de vefat etti. Dini-tasavvufî geleneğe sahip şairin şiirleri 35 kaside, 65 musammat, 171 gazel, 9 mesnevi, 6 kıt'a, 10 müfred ve 138 tarihten müteşekkildir.⁴³¹

Siyasi şiiri bulunmayan şairin tarih ve taşirinden birer örnek:

Târîh

*'Dem çeküp rindân dedi târîhini bi'l-irticâl
 Kondu Abdülhakk Hâmîd makbere bi'l-intikâl.'*⁴³²

Taşîr

*'Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
 Açma ey vâiz bana keyfiyet-i ukbâ nedir
 Hâli gör ma'zur tut sen söyle ey pîr-i mugan
 Ben kimem sâkî olan kimdir mey ü sahbâ nedir?'*⁴³³

⁴³⁰ A.g.e., 3-4.

⁴³¹ A.g.e., 4.

⁴³² A.g.e., 4.

⁴³³ A.g.e., 4.

2.8.3. Tahir Olgun

1877 yılında doğan şair Tahir'ül-Mevlevi olarak bilinir. Şârih, sanatkâr ve araştırmacı bir kimliğe sahip olan şairin yaklaşık 50 eseri mevcuttur. Diğer bir mutasavvıf şair olan Ahmet Remzi Akyürek onun en yakın dostlarındanıdır.⁴³⁴

Tahir Olgun'un *Dîvânçe-i Tâhir* ve *Dîvânçe-i Fârisî Tâhir* adlı şiir kitapları vardır. Siyasi şiiri bulunmayan şair, Ahmet Remzi Akyürek'in vefatı üzerine tarih düşmüştür:

*'Mesnevî'nin sanki seksen yıl yaşattı zevkini
Remzi yüksek bir her Safâ'da erdi rûhen Merve'de
Târihi tam düştü şeksiz vâhidin imdâdile
Lâyık-ı Gufrandı hakkâ Mevlevî Remzî Dede'*⁴³⁵

2.8.4. Kemal Edip Kürkçüoğlu

1902'de doğan Kürkçüoğlu'nun şairliği yanı sıra mutasavvıf ve araştırmacı kimliği de vardır. Talim-Terbiye Kurulu üyeliği, eğitim enstitüsü ve ilahiyat fakültesi hocalığı yapmış olan Kürkçüoğlu 1977'de vefat etmiştir.⁴³⁶

Kürkçüoğlu, edebiyatta dini-tasavvufî şiirleriyle ön plana çıkmıştır. Özellikle Mevlana'yı anlatan şiirleri ilgi çekicidir.⁴³⁷

Siyasi şiiri bulunmayan şairin semâ türündeki örnek bir şiiri:

Dönüş Âlemi

*'Cânlar riâyet eyleyip erkâna döndüler;
Tennûrelerle tâir-i perrâna döndüler.
Bir bir uyup imâma, duyup aşk ezânını,
Tekbîrlerle kible-i cânâna döndüler.*

⁴³⁴ A.g.e., 6.

⁴³⁵ A.g.e., 6.

⁴³⁶ Kabaklı, a.g.e., C.4, 473.

⁴³⁷ A.g.e., 473.

*Şevk-i Şeb-i Arûs ile üftâdeler, bakın!
Mestâne geldiler yine meydâna, döndüler.*

*Âşıkların görünce şu bî-hûş hâlini
Arşın bütün melekleri sekrâna döndüler.*

*Baş kesdiler velîleri devrin huzurda
Hakk'ın Halil'e sunduğu kurbâna döndüler.*

*Diz çökdüler önünde erenler kitâb açıp,
Bahs-i Ledün'de tıfl-i debistâna döndüler.*

*Gördüm, huzur-ı Pîr'e gelip ağlayanları;
Derhâl açıldılar, leb-i handâna döndüler.”⁴³⁸*

2.8.5. Nihat M. Çetin

1924 yılında Amasya'da doğdu. İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Aynı zamanda Arap-Fars Edebiyatı derslerine girdi. Arap Edebiyatı profesörü olarak ilmi çalışmalarının yanı sıra aruz vezniyle şiirler yazdı. Özellikle Türk tarihinin destansı devirlerinden ve mesnevilerden ilham aldı.⁴³⁹

Siyasi şiirini tespit edemediğimiz şairin örnek bir şiiri:

*‘‘Derdindedir âşıkın mecâli
Bî-hâl olan anlamaz bu hâli

Bir derd ki kendisidir devâsı
Bir derd ki râzı mübtelâsı

Sevdâ değil âb u tâb-ı cân bu
Ateş değil âfitâb-ı cân bu

Aşk oldu çerağ içimde ol dem
Nakş eyledi âlem içre âlem

Verdim dil ü cânı râh-ı aşka*

⁴³⁸ A.g.e., 473.

⁴³⁹ A.g.e., 493.

Menzilleri seyrghâhları başka

Bigâne-i rûz u şeb evânım

Mevsimle alâkasız zamanım

Sen gelmesen uğramaz nehârım

Sâyende gelir gider bahârım

Gel yanıma gel ki mihr ü mâhım

Sensiz kararır solan nigâhum.''⁴⁴⁰

2.8.6. Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu

1929 yılında Malatya'da doğdu. İ.Ü. Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Aruzu ustalıklı kullanabilen Hacitahiroğlu, manzum hicivleri ve edebi-islami araştırmaları ile tanındı.

Aşk ve tabiat içerikli şiirler de kaleme alan şairin eserlerinde 2 adet siyasi tema mevcut olup bu şiirler siyasi hiciv tarzındadır. Hacitahiroğlu'nun *Sessiz Gürültü (1962)*, *Dini-Ahlaki Şiirler (1963)*, *Naatler (1966)* ve *Mesnevi (1972)* adlı şiir kitapları mevcuttur.⁴⁴¹

Hacitahiroğlu *Dediler* şiirinde belirsiz bir grup ya da topluluğu hicvetmektedir. Şair şiirin ilk dördlüğünde kim olduğunu bilmediğimiz ancak o günkü siyasiler olarak telakki ettiğimiz kişilere yuvarlak tip muamelesi yapar. Onları hep ters tarafa geçmekle suçlar:

*''Yaşamak ölmeyi öğretti bize,
Biz harâboğlu harâbız dediler.
Yenilikten yana çıktık temize,
Eskiyiz, eski şarâbız dediler.''*

Şair ikinci dördlükte ise azap olup gelseler dahi hiç kimseden korkmadıklarını belirtir. Ancak buna rağmen karşı taraftan *biz başka türlü azabız* cevabını almaktadır:

*''Yere vurmakla bozulmaz bu düzen,
Böyle bilsin bizi kim varsa bilen!*

⁴⁴⁰ A.g.e., 493.

⁴⁴¹ A.g.e., 495.

*Korkumuz var mı azab olsa gelen?
Biz de bir başka azabız! dediler.’’⁴⁴²*

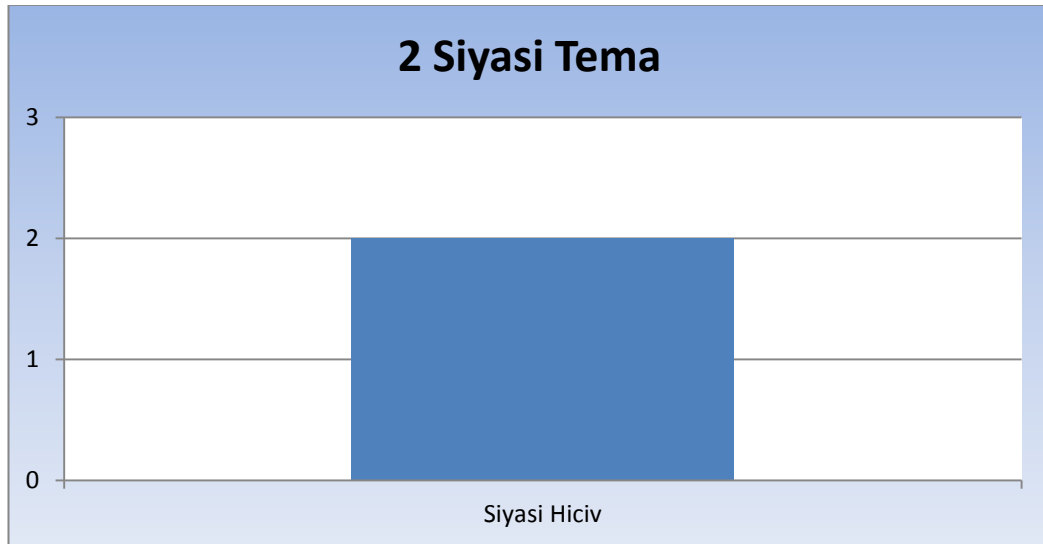
Şair *Hey Gidi* adlı şiirinde ise genel anlamda güzel günlerin kaybolmasından yakını. İlk dördlükte şair ter ve kanlı gözyaşlarının akmasından ve akşamları yangın ve dumanların sarmasından şikâyetçidir:

*‘‘Dökülen: ter, dökülen: gözyaşı, kan,
Alınan her nefes: ah oldu bugün.
Sardı akşamları yangın ve duman,
Çöktü bel bağladığım ordu bugün.’’*

Aşk için doğduğunu dile getiren şair eski günlerin betimlemesi yapar. Ancak o güzel günlerden şimdi eser yoktur:

*‘‘Aşk için doğduğumuz günlerdi!
Dalga söyler, kıyılar dinlerdi,
Ses kesildikçe sükût inlerdi,
O güzel günlerimiz n’oldu bugün!’’⁴⁴³*

Grafik 2.37: Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu’nun 2 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

⁴⁴² Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu, *Sessiz Gürültü*, Yağmur Yayınları, (İstanbul: 1962): 55.

⁴⁴³ A.g.e., 57.

2.8.7. Mustafa Tahralı

1943 yılında Konya’da doğdu. A.Ü. İlahiyat Fakültesi’nden mezun olduktan sonra doktora eğitimi için Fransa’ya gitti. İmam-hatiplik, öğretmenlik ve öğretim üyeliği görevlerinde bulundu. Hem aruzla hem de heceyle şiirler yazan Tahralı dinî-tasavvufî konularının dışına çıkmamıştır. ⁴⁴⁴ Halen 29 Mayıs Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Şairin örnek bir şiiri:

Hicret’ten

‘...’

*Enbiyâ üstüne şiddetli ezâ yazdı Hudâ,
Mustafâ kaaideden olmadı bir müstesnâ
Çok cefâ etti o Peygamber’e şirk ehli Kureyş
Hiç ezâ etmese, kâfiydi onun küfr ü ateş!...
Ona yıllarca revâ gördü Kureyş zulm okunu
Birgün alçakça, küfür taşıdı Taiif’de onu.
Habeşistan yolu yaymış idi hicran kokusu,
İki biatle örülmüş idi hicret dokusu.
Ettiler ahdi: Yalanlar ile bühtân bitecek
Çocuk öldürmesi, Allah’a da isyân bitecek!
Sabredip bağlayacak bağına taş, lazımsa,
Edecek aşk ile küffârla savaş lâzımsa...*

...

*Dedi Mîrâc’da: Bu yerden beni izzetle çıkar,
Yâ ilâhi, kıl inâyet bana bir kuvvet-i yâr!
Hurmalık şehrini gösterdi Hudâ... Yollar açık!
Dostlarım, haydi gidin, başladı hicret artık.
Yeni bir ufka dönük gözleri hasretle dolu
Tuttu ashâb-ı güzîn birbiri ardınca yolu...’’⁴⁴⁵*

⁴⁴⁴ Kabaklı, a.g.e., C.4, 499.

⁴⁴⁵ A.g.e., 500.

2.8.8. Harun Ögmüş

Konya'da dünyaya gelen Ögmüş, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. *Hak'tan Hediye (2005)* adlı eseri tek şiir kitabıdır.⁴⁴⁶

Şairin aruz veznini kullandığı adı geçen tek eserinde 4 adet siyasi şiir mevcut olup bu şiirlerde Savaş (genel), Siyasi Hiciv ve Türklük/Türkçülük temaları ön plana çıkar.

Harun Ögmüş *17 Ocak 1991* adlı şiirinde İran ile Irak arasında vuku bulan Körfez Savaşı'nı şiirine taşır. Bu durumu Hz. Peygamber'e karşı yapılan bir terbiyesizlik olarak görür. Mukaddes semalarda bombaların uçuşması Hz. Peygamber'in ruhunu incittiğinden dolayı artık belalar bu duruma sebep olanlar için müstehak olmuştur:

*'Yâ Rab! Nedir bu terbiyesizlik Medîne'ye?
Tekrarlanıp durur ne zamandır utanmadan
Peygamberin bulunduğu yer islenir diye
Ecdâdım orda gaz yağı yakmazdı bir zaman
İbkâ için tasallutu bir şer gürûhunu
Alçakça toplayıp bu mukaddes semâlara
İncittiler nebînin o nâdîde rûhunu
Artık revadır onları boğsan belâlara!'*⁴⁴⁷

Şair *Mehterin Sesi* adlı şiirinde ise Türklük konusuna değinir. Şu anda kahraman ceddimizin başarılarından ne kadar uzak olsak da eski şan ve gücümüze tekrar sahip olmamız çok da zor değildir. Allah kendi yolunda ölenlere tekrar eski muzafferiyeti tevdi edecektir:

*'Bakma kös seslerinin şimdi kısık geldiğine!
Son ışıklarla ufuklarda batarken derine
Atarız haçlıya bir yâd edilir sille yine
Fetih aşkıyla cihangir kesilip her birimiz*

⁴⁴⁶ Atabey Kılıç, a.g.e., 21.

⁴⁴⁷ Harun Ögmüş, *Hak'tan Hediye*, Yüzakı Yayıncılık, (İstanbul: 2005): 12.

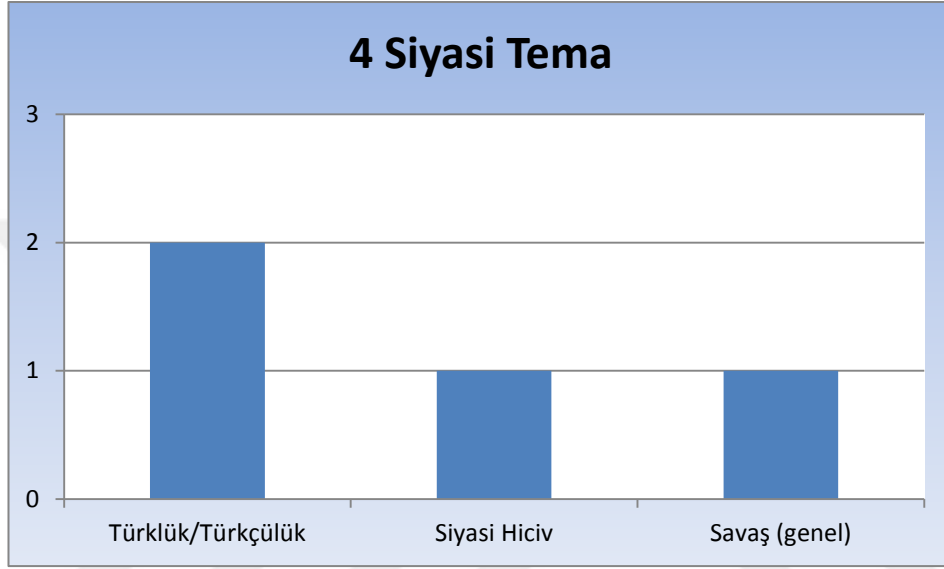
Yine bir gün vuracak şevkle bizim mehterimiz

Eğer uğruna asırlardır ölenler biz isek

Eski satvetleri Allah bize tekrar verecek

*Ki çeker her gece ay-yıldızı tâ göklere dek.*⁴⁴⁸

Grafik 2.38: Harun Ögmüş'ün 4 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9. CUMHURİYET DEVRİ

2.9.1. İbnülemin Mahmûd Kemal İnal

17 Kasım 1871'de İstanbul'da doğdu. Şehzade Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra Mülkiye Mektebi'ne kaydoldu. Devrin tanınmış ulemasından dersler aldı. Memuriyet hayatına Vilayât-ı Mümtaze kaleminde stajyer olarak başlayan İnal, sırasıyla çeşitli kalemlerde başkâtlık, müdür muavinliği ve müdürlük görevlerini ifa etti. 1922'de Divân-ı Humâyûn Beylikçiliği'ne getirilen İnal 1957'de vefat etti.⁴⁴⁹

Hem aruz hem de hece vezniyle şiirler kaleme alan İnal bunları *Mevzun Sözler* adında bir araya getirmiş ancak yayınlamamıştır. Siyasi tarzda şiirleri bulunmayan şair şiirlerinde latife ve mizaha yönelmiş ve Peygamberimiz için naatlar yazmıştır.⁴⁵⁰

Şairin örnek bir şiiri:

⁴⁴⁸ A.g.e., 14.

⁴⁴⁹ Şemsettin Şeker, "İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Tarihi Romanı: Sabih", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Türkiyat Arş. Ens., (İstanbul: 2009): 12-14.

⁴⁵⁰ A.g.e., 24.

“*Vasl-ı yâre kesb-i istidâd iden âşıkların
Zikri cânân fikri cânân cânı da cânân olur
Âh-ı âteş-bâr ile itdikçe mahv-ı cism ü cân
Tâ-be-mahşer cisminin her zerresi bin cân olur*”⁴⁵¹

2.9.2. Ali Ulvi Elöve

1881’de Selanik’te doğdu. Eğitimini burada tamamladıktan sonra İstanbul’a öğretmen olarak atandı. Gazi Eğitim Enstitüsü ve Türk Dil Kurumu’nda çalıştı. Çocuk edebiyatına büyük katkıları olan Elöve 1975’te vefat etti.⁴⁵²

Şiirlerini *Çocuklarımıza Şiirler (1912)* adlı kitabında toplayan Elöve’nin işlediği temalar aile, eğitim, insanlık, tabiat ve vatan sevgisidir. Vatanî şiirlerindeki hâkim unsurlar ise vatan borcu, bayrak sevgisi, kahramanlık-şehitlik ve tarih bilincidir.⁴⁵³

Şiir kitabında 13 adet siyasi şiiri bulunan Ali Ulvi’nin işlediği temalar şunlardır: Vatan, Türk Askeri, Türk Bayrağı, Trablusgarp Savaşı ve Şehitlik.

Vatanı Sev şiirinde vatana karşı iştiyakını dile getiren Elöve oğluna bırakabileceği en güzel mirasın vatan sevgisi olduğunu dile getiriyor:

“*Ne vakit ki kemiklerim bu toprağa girecek,
Oğlum, şayet vücudumdan bir yadigâr istersen,
Yüreğine gâyet nâzik ve kıymetli bir çiçek
Gibi benim ruhumu ek.. Yaşat, büyüt onu sen:
O ruh, vatan sevdasıdır. Öğren, eğer bilmezsen!*”⁴⁵⁴

Vatana Dönerken şiirinde vatansız geçen dakikaların bile muhasebesini yapan şair, vatandan ayrılmanın dayanılmazlığını vurgularken kavuşmayı ise hacıların Safa tepesine varmalarına benzetir:

⁴⁵¹ Yasin Şen, “*İbnülemin Mahmûd Kemâl İnal’ın Divan Neşirleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens., (Ankara: 2016): 34.

⁴⁵² Ersavaş, a.g.e., 100.

⁴⁵³ Miriam Zeliha Stebler Çavuş, “*Ali Ulvi Elöve’nin Şiirlerinin Eğitsel Açıdan İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens., (Erzurum: 2007): I-II.

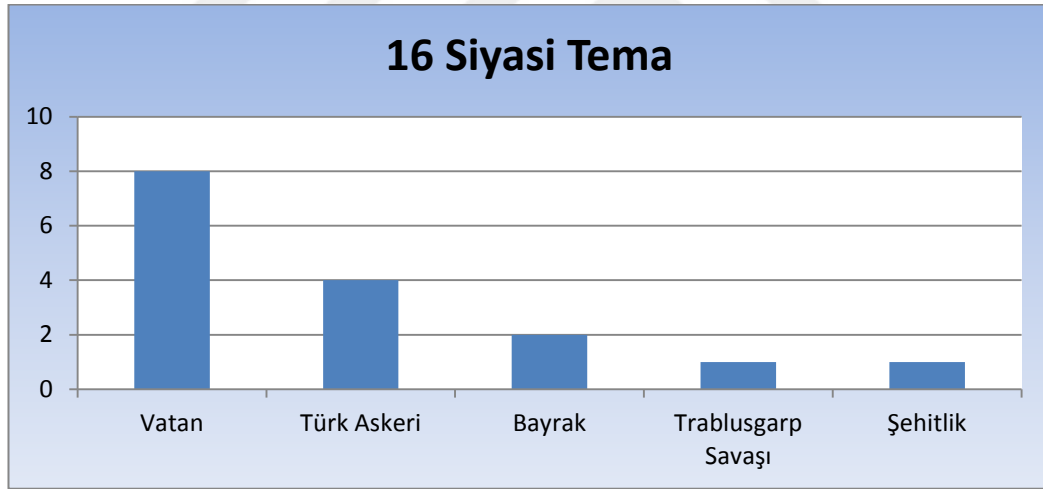
⁴⁵⁴ A.g.e., 36.

‘‘ Özledim seni, ey sevgili vatanım!
 Dakikam, saatim ve hiçbir zamanım
 Yoktu ki, fikrimden hayâlin geçmesin...
 Ne ruh var koynunda? Cennet misin nesin?
 Ayrılmak işkence, kavuşmak safâdır;
 Bu senin toprağın garipler ağlatır. ’’⁴⁵⁵

Abide-i Hürriyet Karşısında adlı marşını ise şehitlere ithaf eder ve bize hürriyeti getiren aziz şehitlerimizin unutulmayacağını dile getirir:

‘‘ Fenâ günler geçirdik; sonu iyi değildi!
 Şimdi ise hür olduk: Karanlıklar çekildi.
 Hürriyetin bayrağı bu ellerle dikildi,
 Osmanlılar o bayrak dikenleri unutmaz. ’’⁴⁵⁶

Grafik 2.39: Ali Ulvi Elöve'nin 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.3. Yahya Kemal Beyatlı

1884'te Üsküp'te doğdu. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra yüksek öğrenim için Fransa'ya gitti. Yurda döndüğünde Darüşşafaka Lisesi'nde tarih ve

⁴⁵⁵ A.g.e., 47.

⁴⁵⁶ A.g.e., 55.

edebiyat dersleri verdi. 1914'te İ.Ü. profesörlüğüne getirildi. Elçilik ve milletvekilliği de yapan şair 1958'de vefat etti.⁴⁵⁷

Biri hariç olmak üzere tüm şiirlerini aruzla yazan ve hayat, ölüm aşk, anı tarih gibi temleri ele alan şair, sağlığında hiç şiir kitabı yayımlamamıştır. Şiirleri sonradan kitaplaştırılan şairin 4 şiir kitabı mevcuttur: *Kendi Gök Kubbeimiz (1961)*, *Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962)*, *Rubâiler (1963)* ve *Hayyam Rubâilerini Türkçe Söylemiş (1963)*.⁴⁵⁸

Yahya Kemal'in şiirindeki siyasi taraf daha çok milli tarih yönündedir. Geçmişteki savaşları ve kahramanlıkları manzumeler halinde aktarır. Ancak şiirlerinin az da olsa 20. yüzyıla bakan yönü vardır. Yahya Kemal Abdülhamit Han, İttihat ve Terakki, Büyük Taarruz ve işgal dönemi gibi kişi ve olaylar hakkında şiirler kaleme almıştır. *Eski Şiirin Rüzgârıyla* ve *Kendi Gök Kubbeimiz* adlı şiir kitaplarında toplam 27 adet siyasi şiir mevcuttur. Abdülhamit konulu bir şiiri ise *İrtika Dergisi*'nde yayımlanmıştır. Toplamda 27 adet siyasi şiiri bulunan Yahya Kemal'in ele aldığı siyasi temalar şöyledir: Abdülhamit, Vatan, Milli Tarih, Türklük/Türkçülük 1918 Mütarekesi, İşgaller, Çanakkale ve Dumlupınar Savaşları.

Şair, 1902 tarihli *İrtika Dergisi*'nde çıkan bir muhammesinde Abdülhamit Han'ı metheder. Çünkü padişah halkı sadece yüceltmekle kalmamış, mesut ve mesrur kılmıştır:

‘‘Nâim-i celîli Hazret-i Abdülhamîd Han
Devrinde kıldı ümmeti mesrûr ü şadmân,
Asrında kıldı milleti mesûd u kâmrân
Evreng-i saltanatta İle'l-ahirü'z-zaman,
İclâl ü şan ile yaşasın pâdişâhumuz.’’⁴⁵⁹

Yahya Kemal Fransa'daki yıllarında İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimleriyle görüşürken onda Abdülhamit karşıtlığı vardır. Ancak zaman ilerleyince bu cemiyete karşı fikirleri değişir. Abdülhamit Han'a karşı sevgi besler İttihat ve Terakki için ise:

⁴⁵⁷ Ersavaş, a.g.e., 110-111.

⁴⁵⁸ Muzaffer Uyguner, *Yahya Kemal*, Varlık Yayınları, (İstanbul: 1964): 9, 19-21.

⁴⁵⁹ Selâhaddin Yaşar, *Yahya Kemal*, Nesil Yayınları, (İstanbul: 2007): 40.

‘‘Bir saltanatın belki de son günleridir bu’’⁴⁶⁰

diyerek onlar hakkındaki görüşünü beyan eder.

1918 adlı şiirinde Birinci Dünya Savaşı sonucunda imzalanan mütarekeyi lanetleyen şair, milletin hissiyatına ortak olur:

*‘‘Ölenler öldü, kalanlarla mustarip kaldık.
Vatanda hor görülen bir cemaatiz artık.
Ölenler en sonu kurtuldular bu dağdağadan
Ve göz kapaklarının arkasında eski vatan
Bizim diyar olarak kaldı tâ kıyâmete dek.
Kalanlar ortada genç ihtiyar, kadın erkek
Harâb olup yaşıyor tali’in azâbıyla;
Vatanda düşmanı seyretmek ıstırâbıyla.
Vatanda korkulu rüyâ içindeyiz, gerçek.
Fakat bu çok sürmez, mutlaka şafak sökecek.
Ateş ve kanla siler bir gün, ordumuz lekeyi,
Bu, insanoğluna bir şeyn olan mütârekeyi.’’⁴⁶¹*

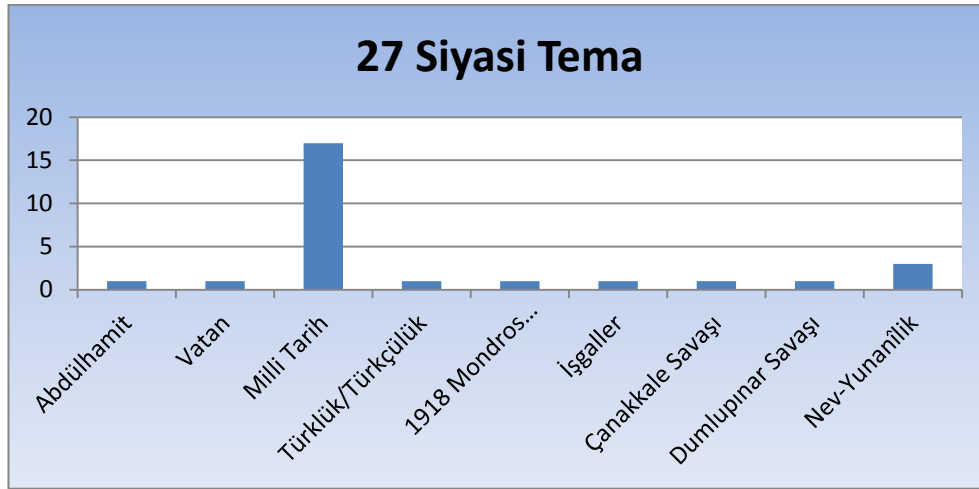
26 Ağustos 1922 adlı şiirinde ise İslam’ın son ordusu olarak telakki ettiği Türk askerinin Büyük Taarruz’da muzaffer olması için Allah’a yalvarır. Çünkü Anadolu vatanın merkezidir ve son kaledir:

*‘‘Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi
Senin uğrunda ölen ordu budur yâ Rabbi
Ta ki yükselsin ezanlarla müeyyet nâmın
Galip et, çünkü bu son ordusudur İslâm’ın.’’⁴⁶²*

⁴⁶⁰ A.g.e., 28.

⁴⁶¹ A.g.e., 28.

⁴⁶² A.g.e., 31.

Grafik 2.40: Yahya Kemal Beyatlı'nın 27 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.4. Orhan Seyfi Orhon

1890 yılında İstanbul'da doğdu. Hecenin beş şairinden biri olan Orhon şiire ilk olarak aruzla başladı. Türkçülük cereyanının başlamasından sonra aruzu bırakıp heceye yöneldi. Şiir-Hikâye-Temâşâ adlı dergide yazdığı şiirlerle ön plana çıktı. Daha sonra çeşitli dergiler yayımlayan Orhon 1972 yılında vefat etti.⁴⁶³

Şairin şiir kitapları şunlardır: *Fırtına ve Kar (1917)*, *Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi (1919)*, *Gönülden Sesler (1922)*, *Kervan (1935)*, *O Beyaz Bir Kuştur (1941)*, *İstanbul'un Fethi (1953)*, *İşte Sevdüğüm Dünya (1962)*, *Kervan (1964)*, *Şiirler (1970)*.⁴⁶⁴

Toplam 8 adet siyasi şiiri bulunan şair Atatürk, Milli Tarih ve Şehitlik üzerine şiirler kaleme almıştır.

Gazimiz'e adlı şiirinde Atatürk'ün ülkeye kazandırdığı imaj ön plandadır:

'Büyük küçük her ferdi asırlarca bu yurdun
Emekleyip dururken köhne izler üstünde.
Sen o kartal pençenle tutup bizi uçurdun
Aşılamaz ne dağlar; ne denizler üstünde!'⁴⁶⁵

⁴⁶³ Ersavaş, a.g.e., 149-150.

⁴⁶⁴ Türk Edebiyatı.org, https://www.turkedebiyati.org/sairler/orhan_seyfi_orhon.html, (14.01.2019).

⁴⁶⁵ Orhan Seyfi Orhon, *Bütün Şiirleri*, Everest Yayınları, (İstanbul: 2008): 27.

Uyan adlı şiirini ise devletin savaştan mağlup olması üzerine kaleme almıştır. Ülkenin mağlup hali sonrasındaki durumunu uyuyan ölüye benzeten şair derhal uyanıp şehbal vermesini temenni eder. Aksi halde büsbütün çiğnenmekten korkar:

‘Her geçen göğsüne basıyor senin.

Revâ mı; o gülden nâzik bedenin

Bütün yolcuların kahrını çeksin?

Korkarım büsbütün çiğneneceksin!

...

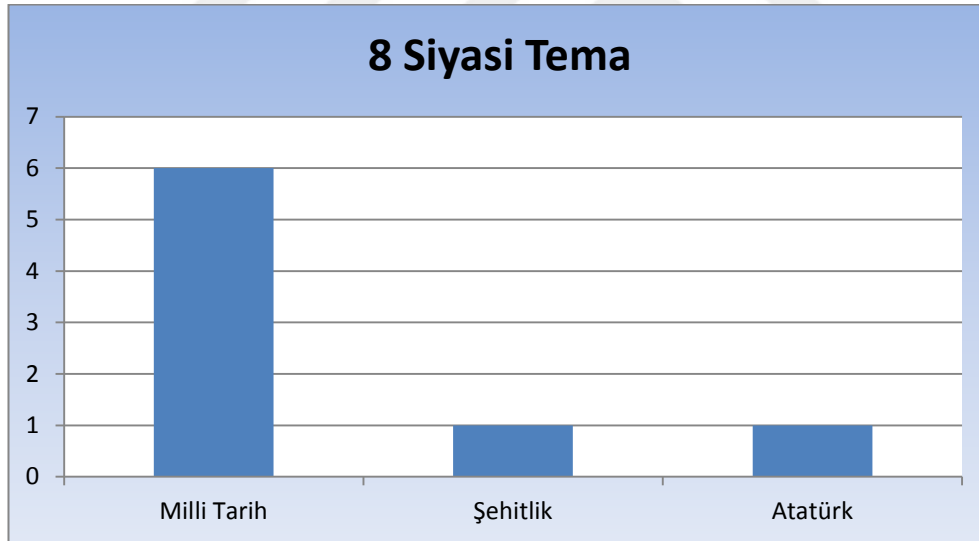
Dünyayı sarstıyor sıkleti bunun,

Ölümden farkı yok artık uykunun

Ey bütün ruh ile dalgın uyuyan,

Uyan şu uğursuz uykudan uyan!’’⁴⁶⁶

Grafik 2.41: Orhan Seyfi Orhon’un 8 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.5. Halit Fahri Ozansoy

1891’de İstanbul’da doğan Halit Fahri, ilköğrenim hayatına çeşitli okullarda devam ettikten sonra Galatasaray Lisesi’ne 1904 yılında kayıt oldu. Edebiyat öğretmeni olarak çeşitli liselerde 40 yıl boyunca muallimlik yaptı. Milli Türk Cemiyeti’nin

⁴⁶⁶ A.g.e., 36.

kurucuları arasında yer aldı. 1971’de seksen yaşında iken ölümüne kadar edebiyatçı olarak kaldı.⁴⁶⁷

Şairin *Rüya (1912)*, *Cenk Duyguları (1917)*, *Efsaneler (1919)*, *Bulutlara Yakın (1920)*, *Zakkum (1920)*, *Gülistanlar Harabeler (1922)*, *Paravan (1929)*, *Balkonda Saatler (1931)*, *Sulara Dalan Gözler (1936)*, *Hep Onun İçin (1962)*, *Sonsuz Gecelerin Ötesinde (1964)* adlı şiir kitapları mevcuttur.⁴⁶⁸

Halit Fahri’nin ilk dönem şiirlerinde Divan şiirinin yanı sıra Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî etkisi de görülür. Bu dönemde ele aldığı şiirlerin dili ağır olup terkiplerle süslüdür.⁴⁶⁹ İkinci döneminde ise aruzun yerini hece vezni alır. Dilde sadeleşme ve yalınlaşma görülür.⁴⁷⁰

Şiirlerinde genel olarak aşk-kadın, anne, ölüm, tabiat gibi temaların yanı sıra siyasi şahsiyetler, kahramanlık ve millilik gibi konuları da ele almıştır. Ozansoy’un *Cenk Duyguları* adlı eserinde toplamda 20 adet siyasi şiiri mevcuttur. Ancak bu şiirlerin tümü Osmanlıca olup yeni harflere aktarılmadığından dolayı şairin bu eserindeki siyasi şiirlerin 16 tanesini inceleme eserlerden tespit edebildik. Şairin şiirlerindeki siyasi temalar ise şunlardır: Türk Askeri, Çanakkale Savaşı, Vatan, Şehitlik, Türklük/Türkçülük, Atatürk ve Milli Tarih.

Halit Fahri milliyetçidir ve kendisini de her daim Türkçü kabul eder. O, Osmanlıcılığın iflas ettiğini ve kurtuluşun Türkçülük’te olduğunu ileri sürer. Bu görüşünü şöyle dile getiriyor:

‘‘Kökü çok büyük olan, dalları ondanda büyük olan bir ırkın çocuğu olarak mensup bulunduğun millete büyük şiirler yazacaksın.’’⁴⁷¹

Türklük Ölmez adlı eserinde bu görüşünü şiirleştiriyor:

⁴⁶⁷ Metin Kayahan Özgül, *Halit Fahri Ozansoy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1986): 9-10.

⁴⁶⁸ Halit Fahri Ozansoy’ın tüm eserleri için bkz.: Özgül, a.g.e., 43-52.

⁴⁶⁹ Abdullah Acehan, “*Halit Fahri Ozansoy, Eserleri, Sanatı*”, Doktora Tezi, Sakarya Üniv. Sos. Bil. Ens., (Sakarya: 1998): 227-229.

⁴⁷⁰ A.g.e., 236-237.

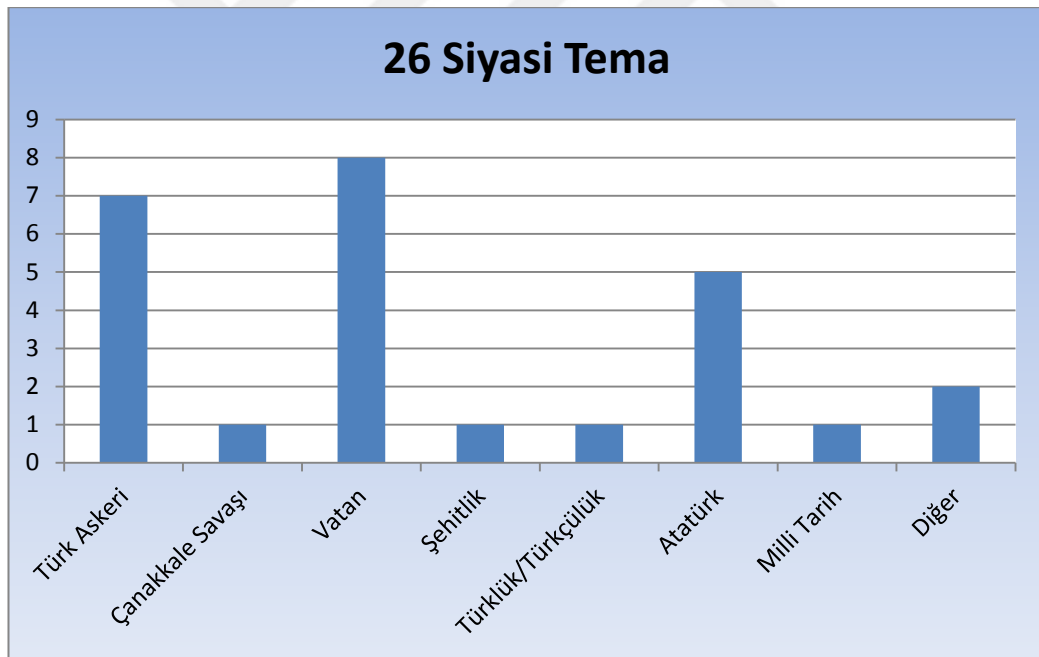
⁴⁷¹ A.g.e., 255.

*‘‘Türklük ölmez belki bir gün daha yükselir
Daha büyür hem Avrupa’da hem Asya’da
Sanatına ilmine bir genişlik gelir
Bulutlardan çelenk örer hür Kafkasya’da.’’⁴⁷²*

Gazi Paşa, Kara Haber, Atatürk, Ankara’nın Karşısında ve Hoş Geldin şiirlerini Atatürk’e adayan şairin Atatürk adlı şiirine baktığımızda Gazi için övgü dolu sözler sarf ettiği görülür. Hayranlık ve takdirlerini sunar. O, kurtarıcı, önder ve kahramandır:

*‘‘Bütün çağlar içinde en büyük Türk’ün adı:
Atatürk: Yıldızların görmediği bir oğan:
Güneyden günbatara bu isim nasıl çınladı,
Nasıl gökler gürlendi yankulardan.’’⁴⁷³*

Grafik 2.42: Halit Fahri Ozansoy’un 16 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

⁴⁷² A.g.e., 256.

⁴⁷³ A.g.e., 259

2.9.6. Enis Behiç Koryürek

Hecenin beş şairinden biri olarak 1892’de İstanbul’da doğdu. Dış İşleri Bakanlığı memuru olarak Bükreş ve Budapeşte’de bulundu. Daha sonra çeşitli bakanlıklarda çalıştı. 1949 yılında İstanbul’da vefat etti.⁴⁷⁴

İlk olarak aruzla şiirler kaleme alan Koryürek, Ziya Gökalp ile tanıştıktan sonra heceye yönelir. Bu yönelme sadece şekil ile kalmayıp muhtevaya da yansır. *Miras ve Güneşin Ölümü (1951)* ve *Varidat-ı Süleyman (1949)* adında iki şiir kitabı bulunan şairin şiirlerinde 13 adet siyasi şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerdeki siyasi temalar ise Vatan, Milli Tarih, Türk Askeri, Balkan Savaşları, Şehitlik ve Türk Milleti’dir.

Gazi şiirinde şair Atatürk’ü ulusun en ulu kumandanı yapar ve yıldızlı göklerden bile daha da yukarı çıkarır. Gazi, gökte parlayan ayyıldızın dünyaya düşen nur ışığıdır:

*‘Ey sen ki alev saçlı zafer küheylânıyla
Kurtardığın vatanda en yüce şehsuvârsın.
Bir şimşek çağlayanı hâlinde Türk kanıyla
Aldığı şâna lâyık târihte bir sen varsın.
Erişemez vasfına hiçbir rebâbın sesi
Sen yükseksin ilhâmın yıldızlı göklerinden
...
Kızıl gökte parlayan Ayyıldız’ın nûrusun
Sen en büyük milletin, Türklüğün gururusun.’⁴⁷⁵*

Kâbus şiirinde ise mütareke dönemindeki buhran dolu günleri, yıkılan ocakları, çiğnenen namusları ve yırtılan bayrağı hüznü bir edayla dile getirir:

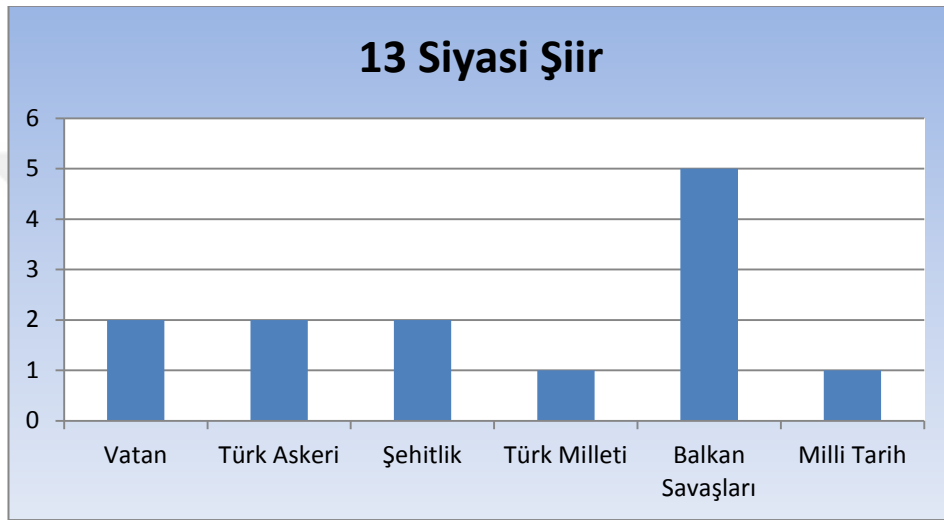
*‘Kanlı çamurlarda şeref çiğnendi,
Kahraman bir kavmi sefiller yendi,
Hâinler sayısız ocak yıktılar;
Yangında yağmaya, cerre çıktılar!..*

⁴⁷⁴ Kabaklı, a.g.e., C.3, 550.

⁴⁷⁵ Fethi Tevetoğlu, *Enis Behiç Koryürek, Hayatı ve Eserleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1985): 92.

*Kalbim parçalandı bu hâle karşı,
Yanarak döküldü gözümün yaşı,
Tutuşan memleket: Benim yurdumdu,
Münhezim dağılan: Benim ordumdu,
O yırtılan bayrak: Benim bayrağım,
Yıkılan ocaklar: Benim ocağım.*⁴⁷⁶

Grafik 2.43: Enis Behiç Koryürek'in 13 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.7. Edip Aysel

1894 yılında İstanbul'da doğan şair Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra üniversite eğitimi için Fransa'ya gitti. Yurda döndükten sonra tercümanlık ve öğretmenlik görevlerini ifa etti ve muallimlikten emekli oldu. 1957'de vefat etti. *Mozaik (1944)* ve *Şehrayin (1953)* adlı iki şiir kitabı mevcuttur.⁴⁷⁷

Toplam 30 siyasi şiiri bulunan şairin Türklük/Türkçülük, Milli Tarih, Kore Savaşı, Türk Askeri, Vatan, Cumhuriyet ve Atatürk ile ilgili şiirleri mevcuttur.

Türk'ün azmini ve imanla düşman için beklediğini *Düşman* şiirinde görmekteyiz:

*'Türk'ün güvenlik azmini yaptık sınır taşı,
Diktik güney, kuzey, doğu iller boyunca biz;*

⁴⁷⁶ Enis Behiç Koryürek, *Miras ve Güneşin Ölümü*, Güneş Matbaası, (Ankara: 1951): 85.

⁴⁷⁷ Ersavaş, a.g.e., 167-168.

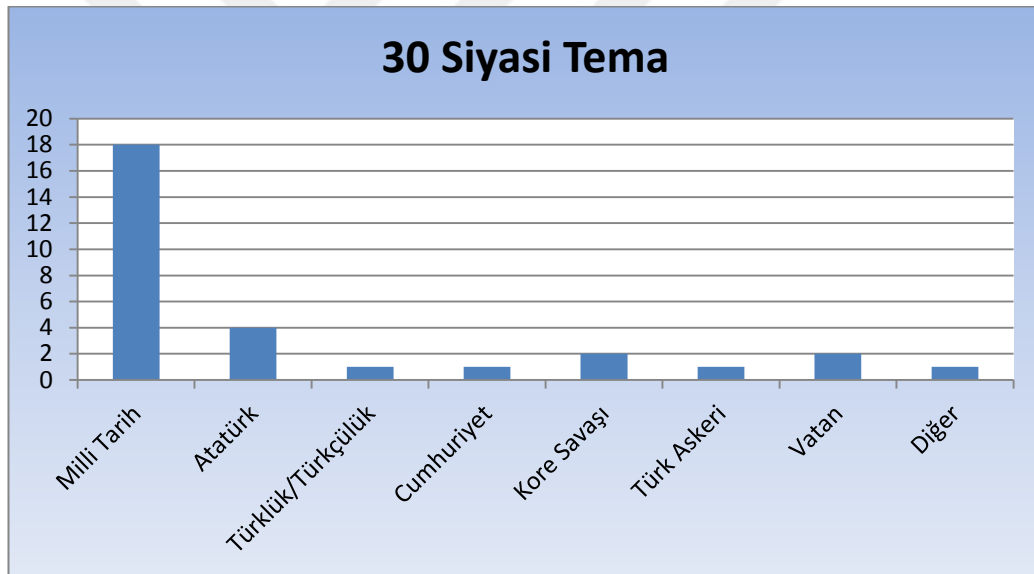
*Eller tetikte sabr ile, îmânla bekleriz
Ezmek için sataşmağa fırsat güden başı!’’⁴⁷⁸*

Atatürk’ü çokça öven, yere göğe sığdıramayan şair, Atatürk vefat ettiği zaman bundan adeta tüm canlı cansız varlıkların etkilendiğini dile getirir. Şair için Dolmabahçe, artık Kâbe gibidir. *Dolmabahçe* adlı şiir:

*‘‘Öksüz mü saray, hasta mı yol, içli mi bahçe?
Mâtem mi tutar gökte bulut, daldaki serçe?*

*Ay yıldızı aldık da senin üstüne sardık,
Ey dertli saray! Kâbe mi oldun bize artık?’’⁴⁷⁹*

Grafik 2.44: Edip Ayel’in 30 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.8. Yusuf Ziya Ortaç

1896 yılında İstanbul’da doğdu. İlk ve orta öğrenimden sonra çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı. Daha sonra gazeteciliğe başladı. İlk şiirlerinde aruz veznini kullanan şair Türkçülük akımının etkisiyle heceye yöneldi. Edebiyatımıza çok sayıda eser kazandıran Yusuf Ziya Ortaç 1967 yılında vefat etti.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ A.g.e., 168

⁴⁷⁹ A.g.e., 169.

⁴⁸⁰ A.g.e., 187-188.

Hecenin beş şairinden biri olarak anılan Yusuf Ziya Ortaç, dönemin siyasi olaylarını şiirlerine aksettiren şairlerdendir. Ancak bu aksediş büyük ölçüde hece vezniyle olmuştur. Aruzla yazdığı siyasi şiir sayısı bir iki tanedir. Bu şiirleri de ***Bir Rüzgâr Esti (1962)*** adlı eserinde mevcuttur. 8 adet siyasi şiiri bulunan şairin ele aldığı siyasi kavramlar şunlardır: Türk Askeri, Vatan, Şehitlik, Milli Tarih, Atatürk ve Türklük/Türkçülük.

Yusuf Ziya aruz vezniyle yazmış olduğu *Mehmetçik* adlı şiirinde vatan sevgisini milli tarih şuuru ile birlikte ele alır. Bugünkü neferlerin kahraman olmasını atalarının kanını taşıyor olmasına bağlayan şair Türk tarihindeki millî şahsiyetlere değinir:

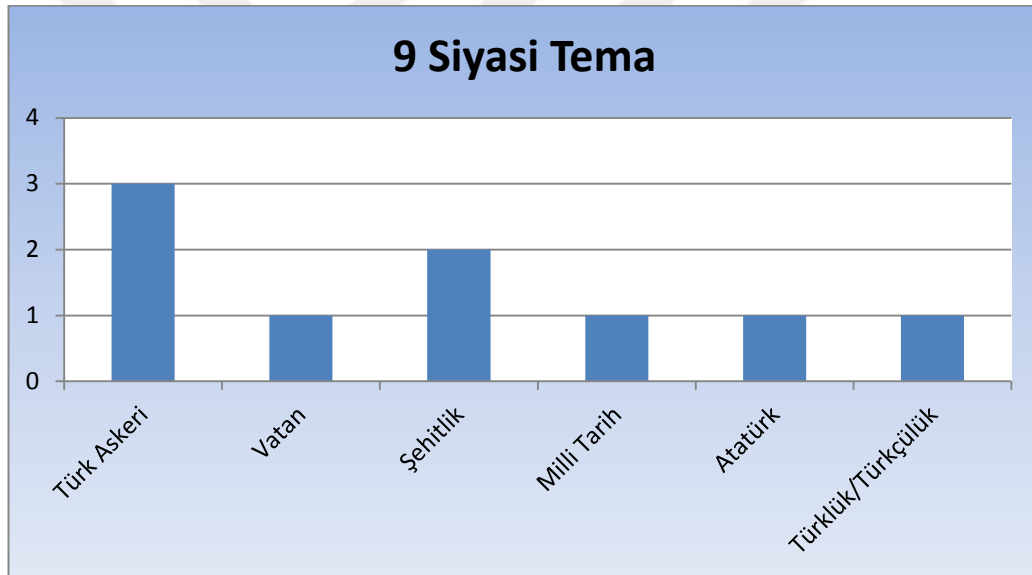
*“Göğü bir fecre sarar açtığımız bayraklar
Yurdu, topraklara mihlanmış adımlar saklar
Çarpar ecdâdımızın nabzı damarlarda bugün
Koşar üç kıtada nal sesleri hâlâ Türk’ün!
Bir kağıt parçası üstünde bakarken Hind’e
On asır Gazneli Mahmûd’u bulur kalbinde!
Yeni rüyâlara daldıkça bugün ırkım için
Olurum gölgesi dünyaya vuran bir Temuçin!”*

Şair aynı şiirin devamında Anadolu’nun fethedilmesinden ve bu toprakların sadece Türkler’e ait olmasından bahseder. Büyük savaşlarla kazanılan bu yerler yine Çanakkale’de yedi düvele karşı Mehmetçik tarafından cansiperane savunulmuştur. Hakk’a yürüyen kahraman neferler ise geride şanlı bir mazi bırakmıştır. Bu neferlerin ruhu ilelebet yaşamaya devam edecektir:

*“Bendim Aydıncık önünden suya seccâde salan
Yakasın Rumeli’nin pençe-i himmetle alan!
Bendim elbette ki bugün yâdı ölümden de acı
Dalkılıçlarla kılıçtan geçirenler Mohaçı!
Adı üstünde, benimdir o şehirler, köyler
Nice dağlar, tepeler ismimi hâlâ söyler!
Bendim elbet şu Çanakkale’yi göğsile tutan
Kara topraklara evlâdını vermiş uyutan*

*Giydi al kanlarımın tuncunu yıllarca etim,
Boğdu son düşmanı yurdumda, benim iskeletim!
Bastığım yer mezarımdır diyen elbet ölmez
Silinir toprak olur belki, müebbet ölmez!
Bu çelik ruhu giyen etle kemikten madde
Bir aşılmaz granit kal'a çeker serhadde
Yedi kat toprağın altıyla bizimdir bu diyar
Can verirken, bizi ecdâdımızın ruhu duyar
Kalbi Allah'a dayanmış, dayanır dipçiğine
Güvenir on yedi milyon yine Mehmetçiğine!''⁴⁸¹*

Grafik 2.45: Yusuf Ziya Ortaç'ın 8 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.9. Faruk Nafiz Çamlıbel

Faruk Nafiz, 18 Mayıs 1898 tarihinde İstanbul'da doğdu. Tıp fakültesi 4.sınıfta iken ayrıldı. 1922'de *İleri Gazetesi*'nin temsilcisi olarak Ankara'ya gitti. Çeşitli liselerde öğretmenlik yaptıktan sonra 1946'da siyasete girdi. 1960 İhtilali ile

⁴⁸¹ Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Rüzgâr Esti*, Yeni Matbaa, (İstanbul: 1962): 73-74.

tutuklanarak Yassıada'ya gönderildi. Salıverildikten sonra bir daha siyasete girmedi ve son yıllarını Arnavutköy'de geçirdi. 8 Kasım 1973'te vefat etti.⁴⁸²

İlk dönem şiirlerinde aşk temi sıkça görülen Faruk Nafiz'de ferdiyetçilik ön plandadır. Ayrıca Servet-i Fünûn'dan gelen bir estetik anlayışı sezilir.⁴⁸³ Şiirlerinde daha çok aşk, tabiat, kadın, Anadolu gibi temaları ele alan şair Milli Mücadele dönemine girildiğinde artık pasif bir duruştan hareketli bir duruşa geçer.⁴⁸⁴ Bu devirde siyasi içerikli şiirler kaleme alır. Faruk Nafiz'in şiir kitapları şunlardır: *Şarkın Sultanları (1918)*, *Gönülden Gönüle (1919)*, *Dinle Neyden (1919)*, *Çoban Çeşmesi (1926)*, *Suda Halkalar (1928)*, *Elimle Seçtiklerim (1934)*, *Akarsu (1937)*, *Tatlı Sert (1938)*, *Bir Ömür Böyle Geçti (1932)*, *Akıncı Türküleri (1940)*, *Heyecan ve Sükûn (1959)*, *Zindan Duvarları (1967)*, *Han Duvarları (1969)*.⁴⁸⁵

Şair kimliğinin yanında siyasi kimliğinin de bulunması Faruk Nafiz'in şiirlerinde siyasi kavramların ortaya çıkmasına vesile olur. O, devletin durumu, Atatürk'ün niteliği, Mehmetçiğin kahramanlığı ve 1960 İhtilali ile ilgili şiirler kaleme alır. Eserlerinde toplam 38 adet siyasi şiiri bulunan Faruk Nafiz'in ele aldığı siyasi temalar şunlardır: Cumhuriyet, Atatürk, Milli Tarih, Türk Askeri, Adnan Menderes, Arap Karşıtlığı, Dumlupınar ve İnönü Savaşları, Sarıkamış, Şehitlik, Çanakkale Savaşı, Türklük/Türkçülük, 1960 İhtilali, Çankaya ve İsmet İnönü.

Şair Osmanlı Devleti'ni soylu bir ata benzetir. O at ki, mahzun bir şekilde ve ağzına bir gem vurulmuş haldedir. Ancak bu at Milli Mücadele'de üç yüz yılın rövanşını şaha kalkarak geri alıyor. Şairin *At* isimli şiiri:

‘‘Bir gemle bağlanan yağız at şaha kalkıyor,
Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor!’’

Bu devlet böyle dirayetli olmaya devam ederse artık hiçbir düşman ona karışamayacak, hükmedemeyecektir:

⁴⁸² Halil Hadi Bulut, “*Faruk Nafiz Çamlıbel’in Hayatı ve Eserleri*”, Doktora Tezi, Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., (İstanbul: 1991): 21.

⁴⁸³ A.g.e., 23.

⁴⁸⁴ A.g.e., 33.

⁴⁸⁵ Korkmaz vd., a.g.e., 245-246.

*‘‘Coştukça böyle sel gibi bağrında hisleri
Bir gün başında kalmayacaktır seyisleri!’’*

Ve hasta adam artık yataktan doğrulur:

*‘‘Gittikçe yükselen başı Allah’a kalkıyor;
Asrın baş eğdi sandığı at şaha kalkıyor!’’⁴⁸⁶*

Şair, bu şahlaniş ve dinamizmi Mehmetçiğe borçludur. Ki o, bu milleti prangalarından kurtarmıştır. *Mehmetçik’e Kaside* adlı şiirinde bunu görmekteyiz:

*‘‘Ancak sen o zinciri söküp kırmayı bildin;
Gökten geniş alnınla ne taptın, ne eğildin.’’⁴⁸⁷*

Faruk Nafiz, en büyük payı Gazi’ye ayırır. Şair, Türk büyüklerinin arasına Atatürk’ü de koyduktan sonra bu listeye girebilmenin çok zor olduğu görüşündedir:

*‘‘Şanlı yaprakları tarihin açılmış, duruyor;
Canlı bir levha, fakat her yiğidin girmesi güç,
Nice destanların ilhâmı olan kavmimize,
Ata’dan sonra, bir efsâne beğendirmesi güç.’’⁴⁸⁸*

Yassıada... Elemin, acının, hüznün ve feryadın şelale olup aktığı, sakinlerinin gülmeyi unuttuğu ada. Bu ada ki mavi denizde bir gözyaşı damlası. Kendisi de aynı yerde yargılanan Faruk Nafiz, Yassıada’da idam edilenler için adeta yas tutuyor:

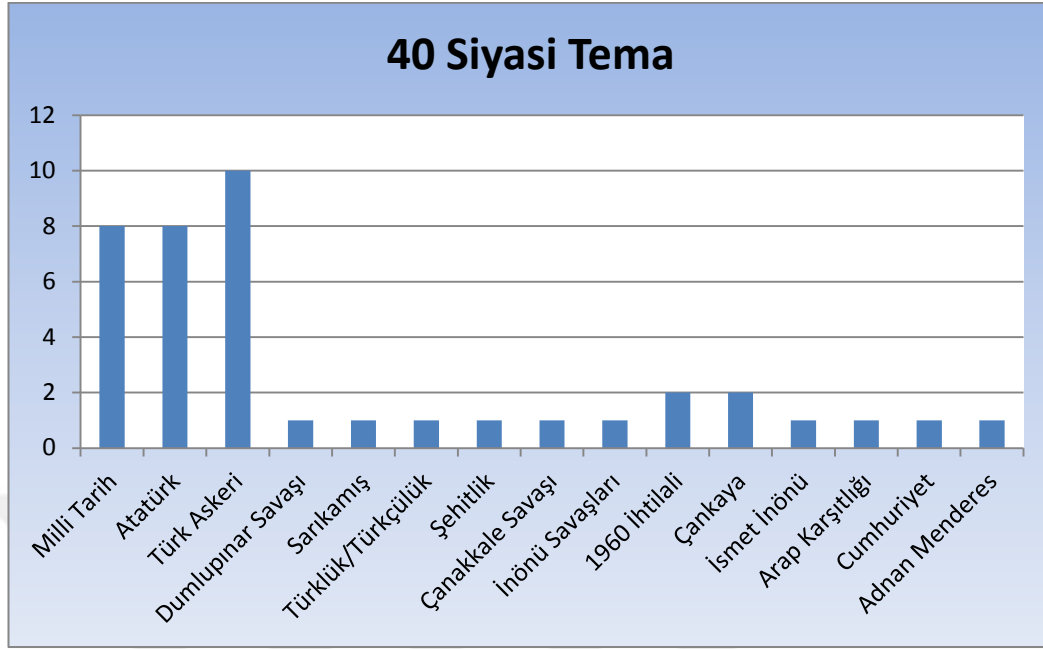
*‘‘Bilmiyor gülmeyi sakinlerinin binde biri;
Bir vatan derdi birikmiş bir avuçluk karada.
Kuşu hicran getirir, dalgası hüsrân götürür;
Mavi bir gözde elem katrasıdır Yassıada.’’⁴⁸⁹*

⁴⁸⁶ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, Yapı Kredi Yayınları, (İstanbul: 2014): 22.

⁴⁸⁷ A.g.e., 25.

⁴⁸⁸ A.g.e., 75.

⁴⁸⁹ A.g.e., 73.

Grafik 2.46: Faruk Nafiz Çamlıbel'in 38 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.10. Cemal Yeşil

1900 yılında Diyarbakır'da doğdu. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Müfettişlik ve müsteşarlık görevlerinde bulundu. 1948 yılında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne atandı. Budapeşte, Varşova ve Kabil Büyükelçilik görevlerinde bulunduktan sonra emekli oldu. 1977'de vefat etti. Şairin *Rubailer (1950) ve Rubailer II (1979)* adlı iki şiir kitabı mevcuttur.⁴⁹⁰

Yeşil'in eserlerinde 17 adet siyasi temalı şiir bulunmaktadır. Bunlar Türk Askeri, Çanakkale Savaşı, Mondros Mütarekesi, 19 Mayıs, Şehitlik, Sakarya ve Dumlupınar Savaşları, Türklük/Türkçülük, Atatürk, Siyasi Hiciv, Lozan, İnönü Savaşları ve Kubilay Üsteğmen temalarıdır.

Cemal Yeşil 19 Mayıs için yazdığı bir rubaisinde eski, köhne bir gemiyle milletin beklediği ve arzuladığı zaferlere kendisi de ulaşma arzusundadır. Artık talih bizden yanadır:

*‘‘Rıhtımda yosun, açık denizlerde kanat;
Artık kopuyor gıcırdayan köhne halat.*

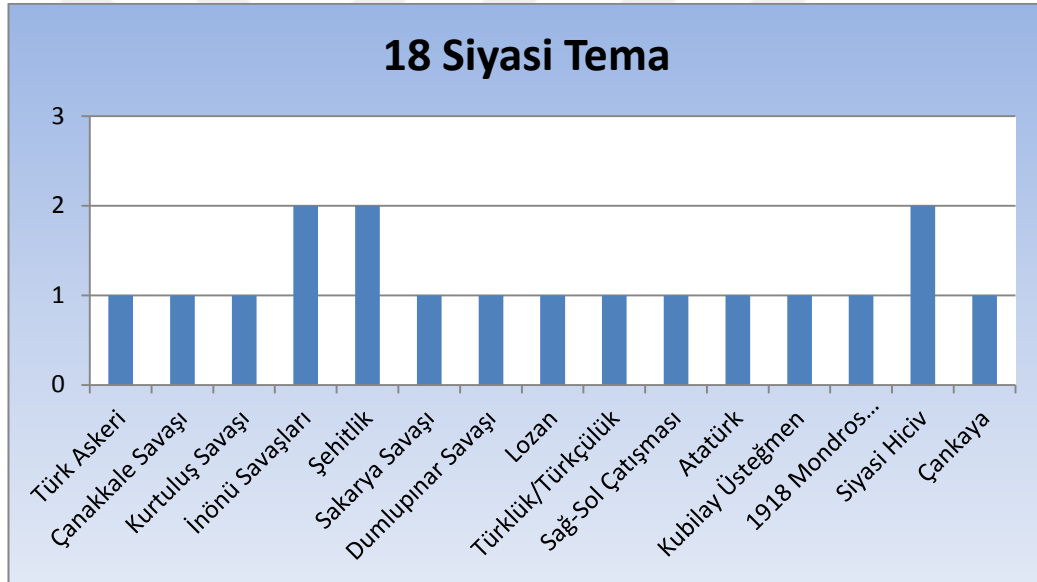
⁴⁹⁰ Altınkaynak, a.g.e., 861.

*Dağ başları bekleyen binek taşlarıdır,
Kar yüklü doruklarda bizimdir şu kır at.*⁴⁹¹

Yeşil, Lozan Antlaşması sonrası ise artık rahatladığını iyice hissettirir. Çünkü ekinler onun istediği gibi yetişir, rüzgâr istediği yönden eser ve hayat normal akışına artık girmiştir:

*‘Artık ne çekirge kaynaşır dört yanda,
Yer yer ne de ayırık otu var meydan da,
Tarlamda ekin beklediğim boyda gelir,
Yel, beklediğim yerden eser harmanda.’*⁴⁹²

Grafik 2.47: Cemal Yeşil’in 17 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.11. Necdet Rüştü Efe

1900 yılında İstanbul’da doğdu. Vefa Lisesi’ni bitirdikten sonra İ.Ü. Tıp Fakültesi’ne girdi. Okulu yarıda bırakıp banka ve sigorta işlerinde çalışmaya başladı. Bir ara Basın-Yayın Genel Müdürlüğü’nde şube müdürü oldu. 1969’da vefat etti.⁴⁹³

⁴⁹¹ Cemal Yeşil, *Rubailer*, Devlet Matbaası, (Ankara: 1950): 62.

⁴⁹² A.g.e., 65.

⁴⁹³ Ersavaş, a.g.e., 207.

Şiir kitapları: *Ahenk (1920)*, *Bir Damla Gözyaşı (1924)*, *Gazinin Destanı (1927)*, *Yurdum ve Sevgilim (1934)*, *Bahçe (1939)*, *23 Nisan Şiirleri (1943)* ve *Mecnun Gibi (1953)*.

Hem aruz hem de hece veznini kullanan şair şiirlerinde aşk, özlem, kadın, ölüm gibi temlerin yanı sıra vatan ve Atatürk gibi milli ve siyasi temleri de işlemiştir. Milli konuları ele aldığı *Yurdum ve Sevgilim*'i aruz vezniyle işlerken, Atatürk'ü ele aldığı *Gazinin Destanı*'nda heceyi kullanmıştır. Toplam 31 adet siyasi şiiri bulunan şairin bu şiirlerde işlediği temalar şöyledir: Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Vatan, Milli Tarih, Çanakkale Savaşı, Şehitlik, Enver Paşa, Türk Milleti ve Hatay.

Ankara adlı bir şiirinde Kurtuluş Savaşı'na gönderme yapar. Ankara onun için adeta mihenk taşıdır:

*‘‘Bağrımdaki yangını söndürdü bu belde
Halkı düşmandan son defa kurtardı bu belde
Ülkeyi son karanlıktan çıkardı bu belde
Millete hep yeniden umut verdi bu belde’’*⁴⁹⁴

Yurdum şiirinde ise Atatürk'ü yüceltir:

*‘‘Tarihi kapattım Atatürk'ün zaferiyle
Yükseldi bu millet yine son şâheseriyle.’’*⁴⁹⁵

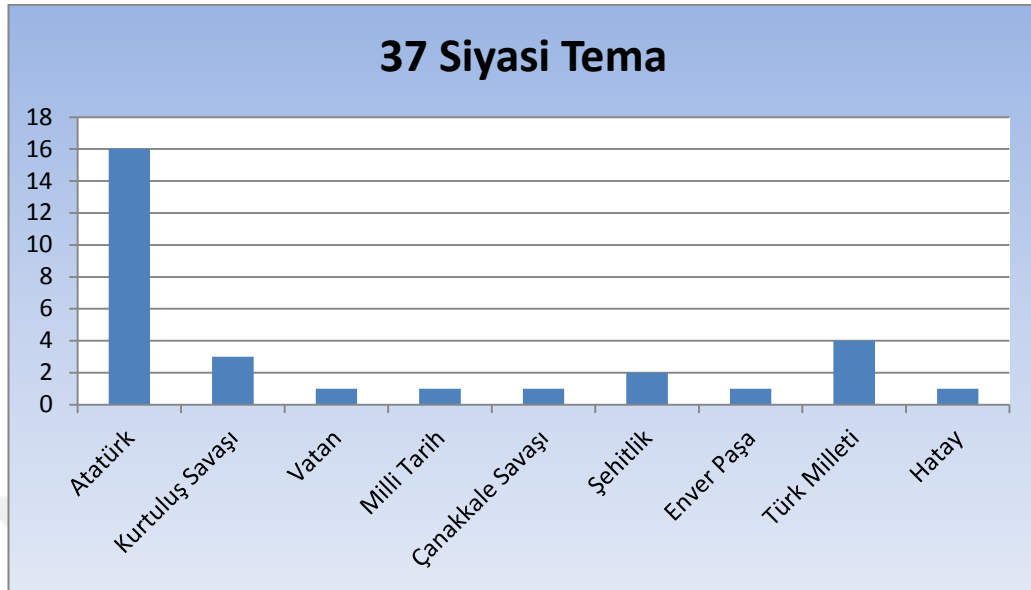
Gazinin Destanı'nda Gençliğe Hitabe'ye göndermede bulunur. Bu destan şairde ki adrenali coşturan bir unsurdur:

*‘‘Sarar nedense bazı bir ümitsizlik beni
Gamların, kederlerin peşine takılırım
O anda hatırlarım gençliğe hitâbeni
Kaygumdan eser kalmaz ileri atılırım.’’*⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ Fikri Aydemir, “*Necdet Rüştü Efe, Hayatı-Sanatı-Eserleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens., (Erzurum: 2008), 30.

⁴⁹⁵ A.g.e., 29.

⁴⁹⁶ A.g.e., 33.

Grafik 2.48: Necdet Rüştü Efe'nin 31 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.12. Necmettin Halil Onan

1902'de Çatalca'da doğdu. İlköğrenimini çeşitli mekteplerde okuyarak tamamladı. Darülfünûn'un edebiyat bölümüne girdi. İzmir'de çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı. Maarif müfettişliği ve Dil-Coğrafya Fakültesi profesörlüğü görevlerinde bulundu. 1968'te vefat etti.⁴⁹⁷

İlk şiirlerinde aruzu kullanan Onan daha sonra heceye yönelir. İki şiir kitabında üç adet aruzla yazdığı şiiri mevcuttur. Şiirlerinde aşk-kadın, tabiat ve yurtseverlik temlerini ele alan şairin şiir kitapları: *Çakıl Taşları (1927)* ve *Bir Yudum Daha (1933)*. 1933'ten sonra kitaplaştırmadığı şiirlerinde daha çok aruzu kullanan şair, bu şiirlerinde daha çok musikiyi ön plana çıkarır.⁴⁹⁸

Millî ve vatanî şiirlerini heceyle yazan Onan, yalnızca *Marş* şiirini aruz vezniyle yazmıştır. Edebiyatımızda çokça meşhur olan ve heceyle yazılan *Dur Yolcu* şiiri de yine Necmettin Halil'e aittir.

Necmettin Halil'in mevcut 9 adet siyasi şiirindeki temalar Atatürk, Çanakkale ve Balkan Savaşları, Şehitlik ve Vatan'dır.

⁴⁹⁷ Hasibe Mazioğlu, *Necmettin Halil Onan'ın Kişiliği, Eserleri ve Şairliği*, Ankara Üniv. D.T.C. Fak., (Ankara: 1972): 1-4.

⁴⁹⁸ A.g.e., 12,21.

Dur Yolcu şiirinde üst üste gelen hezimetlerin getirdiği yıkımlardan memleketi kurtarmak ve özgürlük bayrağını yeniden dalgalandırmak için büyük ve önemli bir mücadeleye girişilmiştir. Bu hareket ise milli bir şuurla gerçekleşmektedir. Bu şiirde Milli Mücadele'nin kazanımlarını görürüz:

*‘‘Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.’’,⁴⁹⁹*

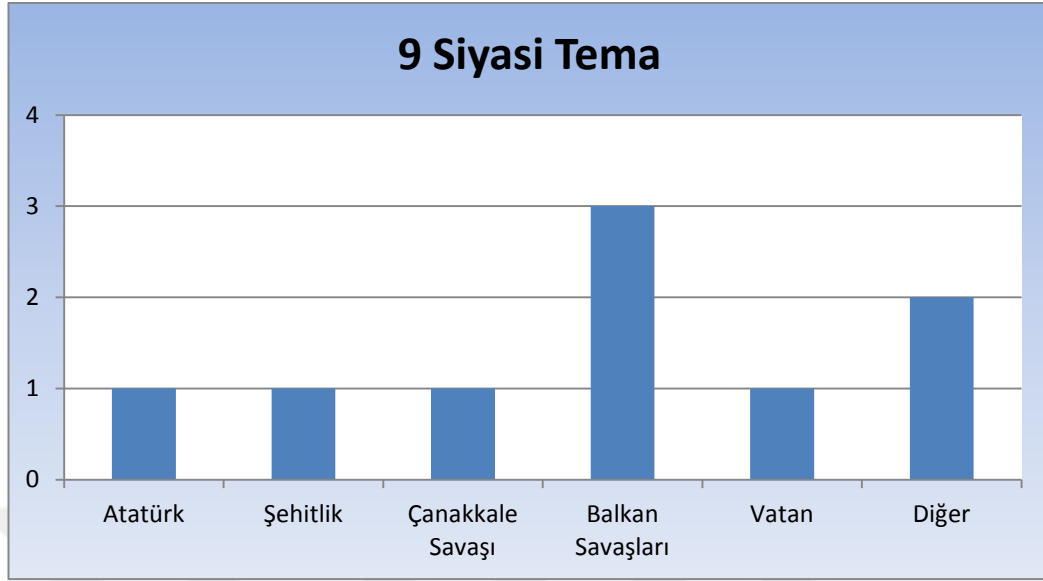
İzmir'in Yunanlar'dan temizlenmesini büyük bir sevinçle karşılayan şair Türk askerinin kahramanca savaşıp şehit düşmesini dile getirdikten sonra buraya gelenlerin bu aziz şehitleri hürmetle yâd etmeleri gerektiğini belirtir:

*‘‘Hürmetle an burada güzel İzmir'i
Görmeye doymadan göz yumanları;
Yıllarca yurdunu kaplayan kiri
Kanıyla gideren kahramanları.’’*

*Çırpınan gönlünle bir kabır önünde
Bir derin ibadet huşuıyla sus.
Karşında duruyor işte o günde
Kurtulan eserler: ‘‘Vatan ve Namus.’’,⁵⁰⁰*

⁴⁹⁹ Abdülkadir Hayber, *Necmettin Halil Onan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (Ankara: 1988): 25.

⁵⁰⁰ A.g.e., 27-28

Grafik 2.49: Necmettin Halil Onan'ın 9 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.13. Muammer Lütfi Bahşi

1903 yılında Ödemiş'te doğan Bahşi ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı. İ.Ü.'de ilahiyat ve hukuk bölümlerini bitirdi. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde hâkimlik yaptıktan sonra istifa edip memleketinde avukatlık yapmaya başladı. 1947 yılında vefat etti.⁵⁰¹

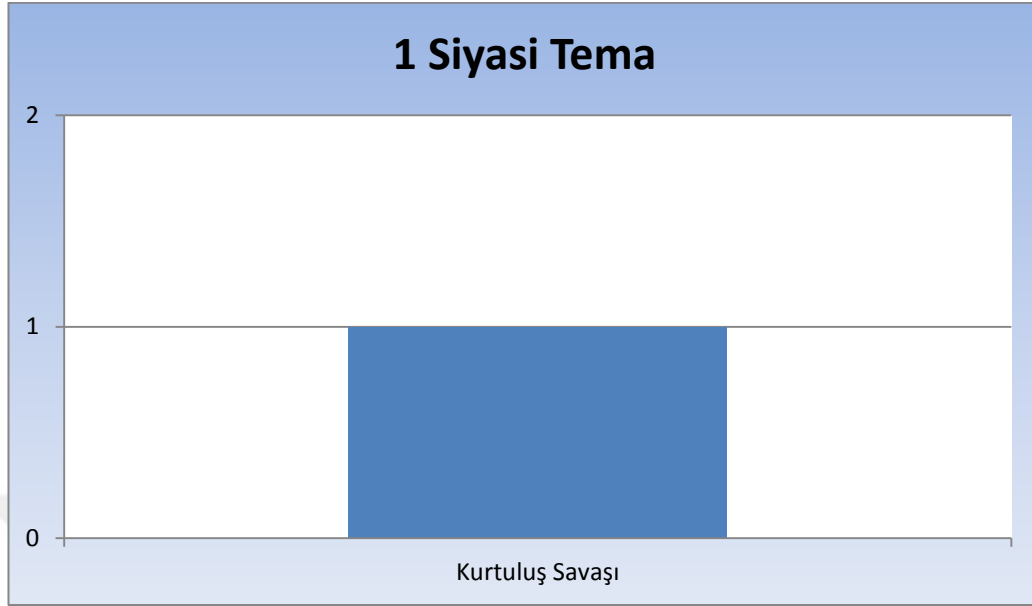
Yedi Meşaleciler topluluğu üyelerinden olan Muammer Lütfi Bahşi'nin içerisinde tek bir şiir bulunan **İlk Kurşun (1947)** adında bir kitapçığı mevcuttur. Bu sebeple şairin sadece tek bir siyasi şiirine ulaşabildiğimizden dolayı başka siyasi şiirinin olup olmadığını tespit edemedik.

Şair, adı geçen kitaptaki tek şiirinde Kurtuluş Savaşı'nda Ödemiş'in gösterdiği mücadeleye değinir:

*'Kurtuluş Savaşı'nı ilkkurşun anıdını
Şeref dolu bağrına diken yaman Ödemiş,
Bu gün huzur içinde görmek için yarını
Ovadan yükselerek dağa yaslan Ödemiş.'*⁵⁰²

⁵⁰¹ Altınkaynak, a.g.e., 529

⁵⁰² Muammer Lütfi Bahşi, *İlk Kurşun*, F. Arkant Matbaası, (İzmir: 1947): (numarasız)

Grafik 2.50: Muammer Lutfi Bahşi'nin 1 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.14. Asaf Halet Çelebi

1907 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve Sanayi-i Nefise'yi bitirdi. Bazı devlet kurumlarında memurluk yaptı. Edebiyat fakültesi kütüphane memuru iken 1958'de vefat etti. Şairin *He (1942)*, *Lamelif (1945)* ve *Om Mani Padme Hum (1953)* adlı şiir kitapları mevcuttur.⁵⁰³

Şiirde siyasete ve ideolojiye karşı çıkan şairin bu tarzda şiiri bulunmamaktadır. Şairin örnek bir şiiri:

Siddharta

'Koskoca bir ağaç görüyorum

Ufacık bir tohumda

O ne ağaç ne tohum

Om mani padme hum

Siddharta budha

Ben bir meyvayım ağacım âlem

Ne ağaç

Ne meyva

⁵⁰³ Kabaklı, a.g.e., C.4, 96.

*Ben bir denizde eriyorum
Om mani padme hum.*’’⁵⁰⁴

2.9.15. Dündar Akünal

1922’de İstanbul’da doğan şair İ.Ü. Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Bir süre hâkimlik yaptıktan sonra istifa edip İ.E.T.T. ve Denizcilik Bankası’nda hukuk müşaviri olarak çalıştı ve buradan emekli oldu. 2006 yılında vefat etti.⁵⁰⁵

Şiir kitabı bulunmayan Dündar Akünal şiirlerini çeşitli dergilerde yayımladı. Millî temalardaki şiirlerinin çoğunu aruzla yazdı. Onun aruz ustalığını Orhan Seyfi şu şekilde ifade etmektedir: ‘*Aruz veznini Yahya Kemal’den sonra en iyi kullanan biri hissini veriyordu.*’’⁵⁰⁶

İnceleme eserlerden Dündar Akünal’a ait toplamda 6 adet siyasi şiir tespit edebildik. Bu şiirlerde Akünal, Millî Tarih ve Türklük/Türkçülük konularını ele almıştır.

Milli tarih-şahsiyetler ve Türklük ideolojisi üzerine şiirler kaleme alan Akünal *Hıncım ve Kılıncım* şiirinde geçmiş günlerdeki hezimetin intikamını almak için diş bilemektedir:

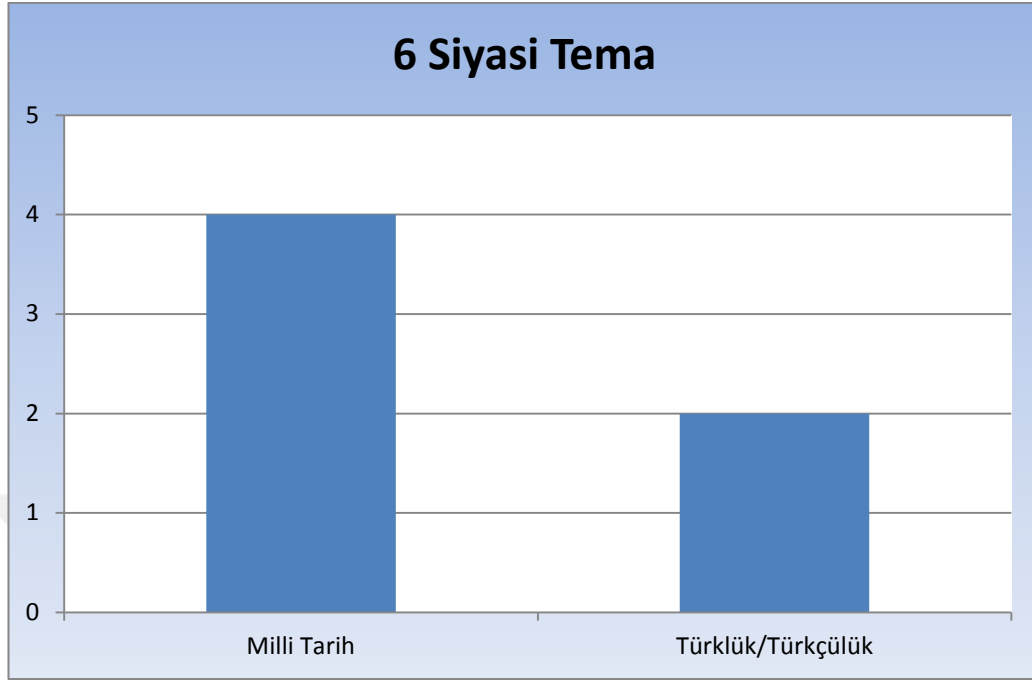
*‘‘Kafamda bir cehennem, geçmiş günlerin kini,
Silemez zaman şimşek olsa içimdekini.
Yılların alevinde çelikleşiyor hıncım,
Öcümü yarın kılıç diye kullanacağım!...’’*⁵⁰⁷

⁵⁰⁴ A.g.e., 98.

⁵⁰⁵ Ersavaş, a.g.e., 385.

⁵⁰⁶ A.g.e., 385.

⁵⁰⁷ A.g.e., 387.

Grafik 2.51: Dündar Akunal'ın 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.16. Rıza Ümit

1922 yılında Erzurum'da doğdu. Sivas İlköğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra yurdun çeşitli illerinde öğretmenlik ve müdürlük yaptı. 1977'de vefat etti.⁵⁰⁸

17 yaşında ilk şiirini yayımlayan şair üç vezni de ustalıkla kullandı. Şiirlerini çeşitli dergilerde yayımlayan şair son yıllarda milli şiirlere yöneldi. Rıza Ümit tüm şiirlerini *Beşgen Dünya* adlı kitapta toplamak istediye de buna ömrü yetmedi.⁵⁰⁹

Toplam 3 adet siyasi şiirini tespit edebildiğimiz şair bu şiirlerinde Türk Askeri, Dumlupınar Meydan Muharebesi ve Türklük/Türkçülük ideolojisi üzerine durmuştur. Ayrıca onda İslamiyet öncesi Türk inanışları ve geleneklerinin izleri de görülür.

Türk'ün Sesi'nde Türklüğü tevhid ile birlikte ele alır. O, Türklüğünü birler ve inancı buna şahitlik eder:

*'Türk'üm, Türklüğü'me îmânım tanık,
İçim, dışım tevhîd nuriyle yanık.*

⁵⁰⁸ A.g.e., 409.

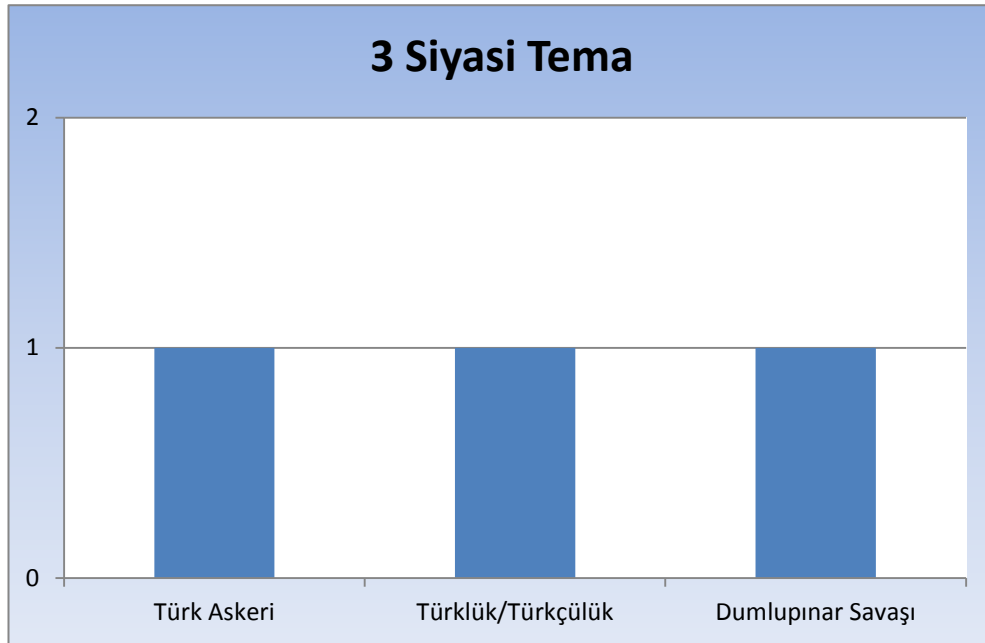
⁵⁰⁹ A.g.e., 409.

*Duygum şâha kalkmış, mânâm uyanık,
Ateşi aşk olan bir yanardağım.*⁵¹⁰

Şair, 30 Ağustos zaferi üzerine yazdığı *Bu Bayram* şiirinde kahraman Mehmetçiğe ve bu milletin kabinde ölmeyecek olan büyük kurtarıcı Atatürk'e vurgu yapar ve Tanrı'ya şükreder:

*‘‘Şu Mehmet denilen ulu çınar mı?
Dünya satvetine yetmiyor, dar mı?
Bu, şan akan ırmak Dumlupınar mı?
Şu Allah sayhası kimin sesidir?
Tarih saksısında çimlenmiş ömür!
Zafer petek petek, levent başlar hür,
Arslandan kuvvetli, kuştan zindeyiz!
Selam Allah diye öten sazıma,
Selam tarihime, şanlı mâzime.
Hak yolunda ölen şehîd, gâzime,
Selam: er Mehmed'e, ölmez Ata'ma!''*⁵¹¹

Grafik 2.52: Rıza Ümit'in 3 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

⁵¹⁰ A.g.e., 409-410.

⁵¹¹ A.g.e., 412.

2.9.17. Mehmet Çınarlı

1925 yılında Ankara’da doğdu. İlkokulu Ermenek, ortaokulu Konya ve liseyi de Antalya’da bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne yerleşti. Maliye Bakanlığı’nda çeşitli kademelerde ve ayrıca Sayıştay üyesi olarak çalıştı.⁵¹²

İlk şiirlerini *Çınaraltı* ve *Doğu* dergilerinde yayımladı. Daha sonra yazı ve şiirlerini Hisar’da yayımlayama başladı. 1948, 1976, 1983 ve 1992 yıllarında çeşitli ödüller kazanan şair 1999 yılında vefat etti. Şairin şiir kitapları şunlardır: ***Güneş Rengi Kadehlerle (1958), Gerçek Hayali Aştı (1969), Bir Yeni Dünya Kurmuşum (1974), Zaman Perdesi (1983), Hatıraların ışığında (1984), Aynı Yolda (1986), Güzelliklere Doymam (1995).***⁵¹³

Mehmet Çınarlı’nın toplamda 6 adet siyasi şiiri mevcut olup ele aldığı temalar şöyledir: Vatan, Hürriyet, Sağ-Sol Çatışması ve Siyasi Hiciv.

Şair *Silah Kardeşin Elinde* adlı şiirinde sağ-sol çatışmasına yer verir. O dönemin yaşayan bir tanığı olarak bu çatışmalardan büyük bir ızdırap duyan Çınarlı bu hissiyatını şiirde aksettirir. Kardeşe silah çekenin düşman değil de yine kardeş olması onun elini kolunu bağlayan ve belini büken bir sebeptir. Acının tarifi ise sadece ölmek değil aynı zamanda öldürmek:

*‘Silah kardeşin elinde, düşman da olsa alırdım;
Böyle çâresiz görünmez, devleşir, aslanlaşırđım.*

*Silah kardeşin elinde, belimi büken de budur;
O silah, hedeften önce tetiği çekenı vurur.*

*Silahı elinde tutan, kardeş bulunmuş ne çare;
Bir acı görünüyor: Ölmek gibi öldürmek de.’’⁵¹⁴*

Çınarlı *Memleket Elden Giderse* adlı şiirinde ise vatan ve hürriyet temalarına değinir. Bu memleketin şehit kanlarıyla kazanılmış olması ve hazır bir vatan olarak miras bırakılmasını göz ardı edenlere seslenen şair vatanın kaybedilmesi durumunda

⁵¹² Altınkaynak, a.g.e., 233.

⁵¹³ A.g.e., 233.

⁵¹⁴ Mehmet Çınarlı, *Bir Yeni Dünya Kurmuşum*, Hisar Yayınları, (Ankara: 1974): 9-10.

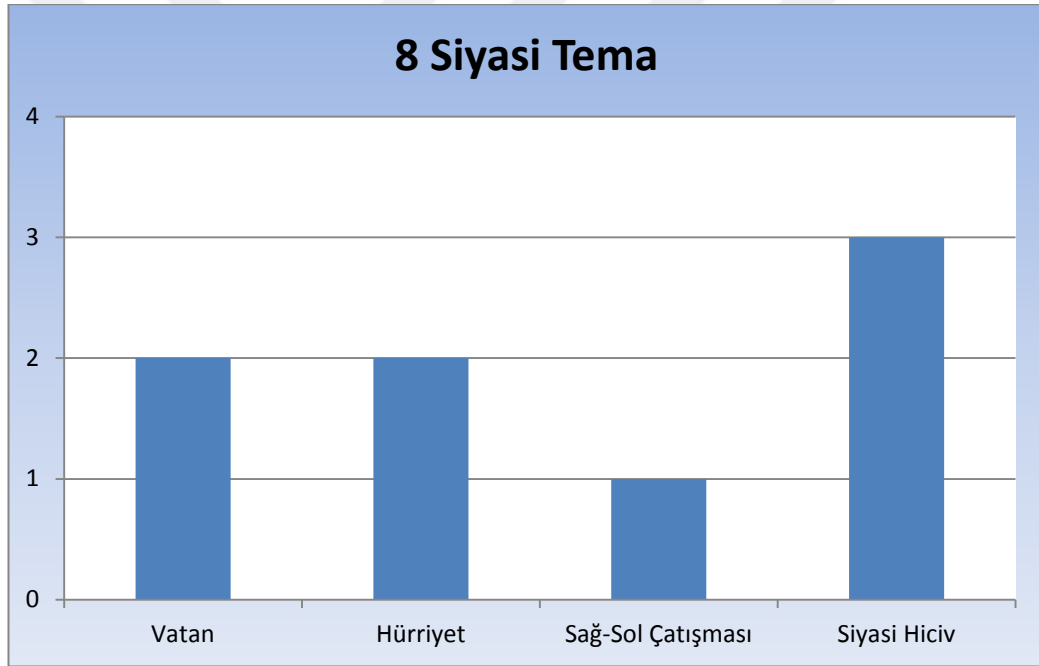
büyük bir aşağılanmayı hak edeceklerini düşünür. Hürriyet sloganlarıyla da iğrenç fikirlere hizmet ettiklerini söyler

*‘‘Memleket elden giderse, davullar, zurnalar çalın;
Bu büyük başarınıza! Ödül verilerse alın.*

*Şehit kanıyla sulanmış hazır bir vatan buldunuz;
Hürriyet deyip, en iğrenç çıkarlara kul olduk.*

*Memleket elden giderse kalır mı hürriyetiniz?
Yalnız bu şanlı bayrağın altındadır kudretiniz.’’⁵¹⁵*

Grafik 2.53: Mehmet Çınarlı'nın 6 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.18. Hasan Hüsrev Hatemi

1938 yılında İstanbul'da doğdu. Talatpaşa İlkokulu, Atatürk Erkek Lisesi ve İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi.⁵¹⁶

Üniversite yıllarından beri şiirle meşgul olan Hüsrev Hatemi günlük olayları şiirlerine taşıyan bir isim olmuştur. Diğer türdeki deneme, eleştiri ve fikir yazılarını da

⁵¹⁵ A.g.e., 11.

⁵¹⁶ Kabaklı, a.g.e., C.4, 252.

gazete ve dergilerde neşretmiştir. Şairin *Eski Kentte Bir Gece (1968)*, *Akşam Gümrükçüleri (1973)*, *Lodosçu (1987)*, *Grili Çocuk (1988)*, *Çengelköy’de Bir Çeng (1996)*, *Kışver (2011)*, *Karakavak Şiirleri (2004)* ve *Şiirler (2013)* adlı şiir kitapları mevcuttur.⁵¹⁷

Şair eserlerinde biri hariç olmak üzere siyasi konulara meyletmemiştir. Zaten kendisinin bu alana meyletmediğini kendi yazdığı dizelerden anlıyoruz. Hatemi’nin şiir görüşünü kendisinden dinleyelim:

‘Benim şiirim ne tüfektir

Ne kelebek

Ne de hayâl dünyasının nârin bir kızıdır;

O, gözlüklü ve siyah kolluklu

Bir tapu sicil muhafızdır ki,

Eski günler ve anıların

Tapularını saklar.’’⁵¹⁸

Yalnız *Şiirler* adlı eserindeki *Mondros Şarkısı* adlı şiiri siyasi bir hava taşımaktadır. Bu şiirinde devlet adamı İsmail Faik Bey’i ve devletin parçalanışını ele alır. Osmanlı Devleti’nden geriye sadece bir yığıntı kalmışken artık çok da yapılabilecek bir şey yoktur. Hem hak güçlünün yanındadır ve İsmail Faik Bey de ruhunu teslim etmiştir:

‘Nasıl da parçalanıyordu devlet sanki kopmuştu tûfân

Çabuk geçiyordu yedi asır öncesinden kalan zaman,

Takip edemedi birader çoktan değişmiş devrân,

...

Nerde kalmıştı Manastır, Bağdat, Şam, Musul,

Hak kuvvetlinindi buydu kadîm usul,

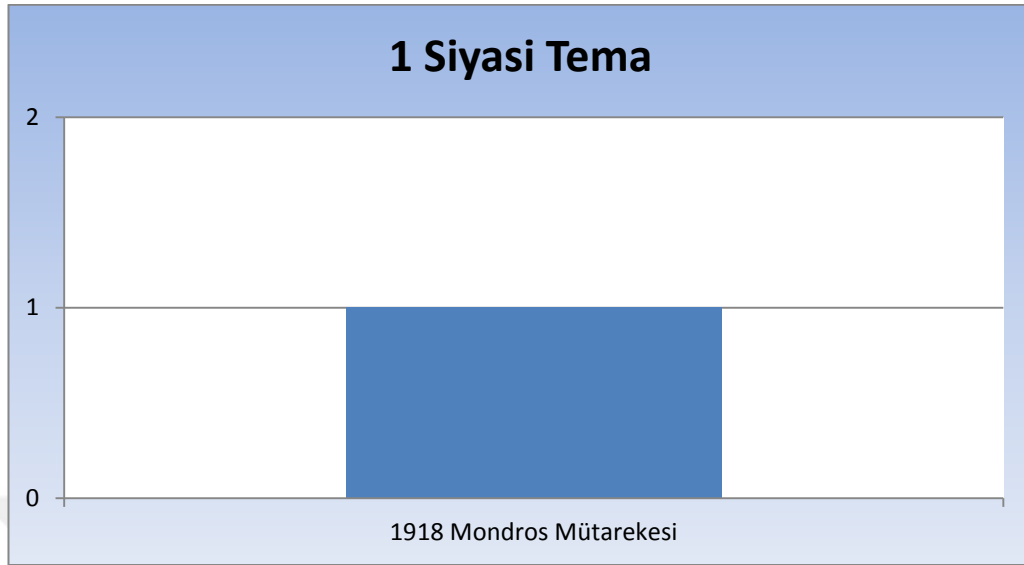
Mütârekede kapadı gözlerini usul usul,

Şimdi sarı bir kartonda donmuş gülümsemesi.’’⁵¹⁹

⁵¹⁷ A.g.e., 252.

⁵¹⁸ Hüsrev Hatemi, *Şiirler*, Dergâh Yayınları, (İstanbul: 1984): 9.

⁵¹⁹ A.g.e., 27.

Grafik 2.54: Hasan Hüsrev Hatemi'nin 1 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.19. Nejat Sefercioğlu

1943 yılında Nevşehir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. İmar ve İskân Bakanlığı'nda işçi ve operatörlük, Milli Kütüphane'de memurluk yaptı ve genel müdürlüğe kadar yükseldi. 1983 yılında Gazi Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak yerleşti. Eski Türk Edebiyatı alanında profesör oldu. Evli ve üç çocuk babasıdır.⁵²⁰

Sefercioğlu tek şiir kitabı olan *Divançe-i Seferi'de (1997)* kadın, aşk gibi temaları işlerken az da olsa siyasi şiirlere de yer vermiştir. Yaklaşık 11 adet siyasi şiiri bulunan şair bu şiirlerinde en başta Türklük/Türkçülük olmak üzere Kıbrıs, Düşman Zulmü, Cumhuriyet ve Atatürk gibi kavram ve şahıslara da yer vermiştir. Ayrıca bu şiirlerinde Mete Han, Fatih ve Yavuz gibi millî şahsiyetler de yer alır.

Şair şiirlerinde en çok Türklük kavramı üzerinde durmuştur. Muhtemelen Kıbrıs Barış Harekâtı üzerine yazdığı *Kıbrıs Marşı* adlı şiirinde Türk ordusunun benzersiz oluşunu ve vatanın Türk için namus olduğunu dile getirir:

*'Her tûfân söndüremez istiklâl ateşini
Gördü ise söylesin tarih Türk'ün eşini*

⁵²⁰ Biyografi.net, (tarihsiz), <http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=3554> (31.10.2015)

Hangi bulut örtecek hürriyet güneşini

*Göz kırpmadan can verir Türk'e nâmustur vatan
Türk cihansız olur da Türk'süz olamaz cihan.*⁵²¹

60. Yıl Marşı adlı şiirinde Cumhuriyet, şair için sıradan bir olgu ya da yönetim biçimi değildir. İlan edilen Cumhuriyet'te tüm asırların birikimi vardır. Orta Asya'da ve Anadolu'da kurulan tüm Türk devletlerinin parçası bu yeni Cumhuriyet'te mevcuttur:

*'Esâret dedikleri Türk'e en büyük zillet
Koparır çelik olsa zinciri ordu millet
Kucaklar asırları on altı yüce devlet
Adını en gencinin koymuşum Cumhuriyet.'*

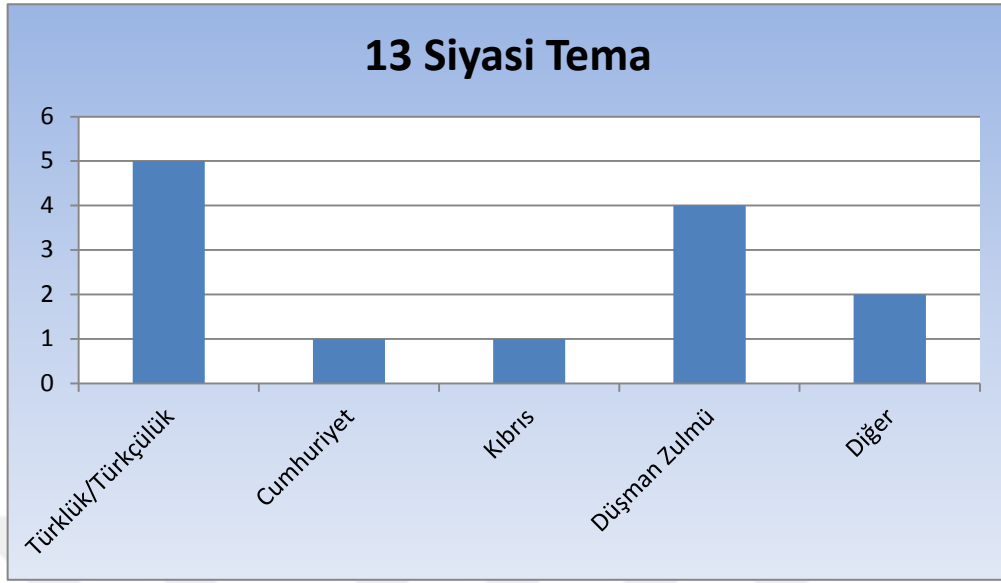
Şair, Atatürk'ü, vatanın ondan bir armağan olması yönüyle ön plana çıkarır. Emanete sarılıp sahip çıkacağını ve onun yolundan giden bir nefer olacağını beyan eder:

*'Dün vardım bugün varım yarın var olacağım
Atam'dan emanettir sönmeyecek ocağım'*⁵²²
*'Atası'nın yolunda kahraman Türk eriyim
Milletimin emrinde Kara Kuvvetleri'yim.'*⁵²³

⁵²¹ M. Nejat Sefercioğlu, *Divançe-i Seferi*, Yıldız Matbaacılık, (İstanbul: 1997): 137.

⁵²² A.g.e., 135.

⁵²³ A.g.e., 138.

Grafik 2.55: Nejat Sefercioğlu'nun 11 Adet Siyasi Şiirindeki Tema Sayısı

2.9.20. Faruk Kadri Timurtaş

Kilis'te doğan Timurtaş 1946 yılında İ.Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü kurucu üyeliği ve Türkiyat Araştırma Enstitüsü başkan yardımcılığı görevlerinde bulundu. Aruzla yazdığı şiirlerini çeşitli dergilerde yayımlayan Timurtaş 1982 yılında vefat etti.⁵²⁴

Siyasi şiirinin mevcut olup olmadığını tespit edemediğimiz şairin örnek bir gazeli:

*‘‘Gamzeden öksesi gönlüm düşürür yâr eline
Bülbül olmaz şu dilin nağmesi eyvâh, gülüne
Zülfünün rengini vurmuş dil-i sûzânıma âh
Kara bağrım el açar kâkülünün her teline
Savrulup dil-rehi sevdâsına meftûn uçuşur
Bir düşer bin tutuşur âteş-i aşkın külüne
Zülf-i zincirine mahkûm ki perîşân sürünüür
Nola Mecnûn diye âşık düşe âlem diline*

⁵²⁴ Kılıç, a.g.e., 14.

*Ey Mürîd ay yüzü yârin sana âyine tutar
Göresin kendini renksiz bürünüp yâr tülüne.*⁵²⁵

---

⁵²⁵ A.g.e., 15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
20. YÜZYILDA SİYASİ ŞİİRİN SEYRİ

Biz 20. yüzyıl siyasi şiir yapısını üç döneme (1900-1908 Abdülhamit Devresi, 1908-1923 II. Meşrutiyet Devresi ve 1923-2000 Cumhuriyet Devresi) ayırıp şu üç önemli soruya cevap arayacağız: Ne yazılmış? Niçin yazılmış? Kaç sayıda yazılmış? 20. yüzyılda siyasi şiirin seyrini takip edebilmek için bu üç soruyu temel alıp örnek şiirler üzerinden giderek siyasi şiirin özelliklerini saptamaya çalışacağız. Siyasi şiirin hangi sebepler çerçevesinde değiştiğini, kişilerin, siyasi infiallerin şiire nasıl yön verdiğini ve siyasi şiirlerdeki benzerliklerin ve farklılıkların nasıl ele alındığını anlamaya çalışacağız.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi üç ana döneme ayırdığımız 20. yüzyıl siyasi şiirindeki önemli başlıklara değinmek istiyoruz. İlk olarak Abdülhamit devresi için yazılmış şiirleri göreceğiz. Aydın kesimin Abdülhamit'e nasıl hücum ettiğine ve ona yapılan en ağır hakaretlere şahit olacağız. Bu nedenle istibdat devrini getirmekle suçlanan Abdülhamit bu devrede en önemli siyasi tema olarak karşımıza çıkar. Ayrıca Hafiyeye ve Jurnalcilik ile diğer devlet adamları bu dönemdeki diğer konulardır. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra ise siyasi şiir II. Meşrutiyet Devresi'ne girecektir. 1908 ile 1923 arasındaki bu devrede en önemli siyasi temalar ise İttihat ve Terakki, Çanakkale Savaşı, Türk Askeri ve İslamcılık İdeolojisi olarak ön plana çıkar. Son devre olan 1923-2000 Cumhuriyet Devresi'ne ise tam anlamıyla Atatürk ve Türkçülük ideolojisi damgasını vurmuştur. Bunun yanında yine önemli gelişme ve temalardan olan Türk Askeri, Türk Bayrağı, Kore Savaşı, Demokrat Parti ve Adnan Menderes, Komünizm ve Kıbrıs şiirlerini inceleyeceğiz.

3.1. ABDÜLHAMİT DEVRESİ (1900-1908)

Abdülhamit devresine ait şiirleri daha iyi anlayabilmek için daha geriye Abdülhamit'in başa geçtiği 1876 yılına kadar gitmek gerekir. Ancak çalışmamız 20. yüzyılı kapsadığından dolayı sadece bu yüzyılda yayımlanmış olan Abdülhamit konulu şiirleri ele alacağız.

Abdülhamit hakkında yazılan tenkit şiirleri daha çok kendisi tahttan indirildikten sonra neşredilebilmiştir. Bunun sebebi ise onun basın-yayın ve edebiyat alanında çok sıkı sansür politikası gütmesidir. Baskıya gidecek olan metinler titizlikle denetimden geçtiği için tenkit şiirleri yerine bireysel tarzda yazılan aşk, kadın ve tabiat şiirleri ancak onay alabilmiştir. Abdülhamit ve onun gerçekleştirdiği istibdat ancak II. Meşrutiyet ile

birlikte şiire girebildiğinden ötürü biz bu devrede yazılan şiirler yerine bu devre için yazılmış şiirleri ele alacağız. Siyasi bir tema olarak Abdülhamit'i incelemeden önce onun uygulamış olduğu sansür politikasına biraz değinmek istiyoruz.

3.1.1. Siyasi Karakterler

3.1.1.1. Abdülhamit ve Sansür

Sansür deyince akla ilk gelen kişi Abdülhamit olmasına rağmen bu konu daha önceki yıllara kadar uzanır. O, daha önce var olan sansür ve baskıyı padişah olmasıyla devralmış, sansür ve baskı politikasını tahtta kaldığı 33 yıl boyunca geliştirerek uygulamaya devam etmiştir.⁵²⁶ Bu baskılar neticesinde gazeteler kapatılacak, yazarların evleri basılıp sürgünler vuku bulacaktır. Bu durum Abdülhamit'in tahtta kaldığı 33 yıl boyunca devam etmiş ve aydın kesim bu durumdan fazlasıyla etkilenmiştir.⁵²⁷

Abdülhamit'ten önce sansür politikası 1875 tarihli *Basmahane Nizamnâmesi*'ne göre uygulanıyordu. Bu nizamname ise Meclis-i Maarif'in denetimi ve yönetimindeydi. Abdülhamit devresinde ise sansür denetimi el değiştirmiş ve bu görev Encümen-i Teftiş ve Muayene adlı kurula verilmiştir.⁵²⁸ Bu kurul 1900 yılından itibaren kitap yayımlamak için ruhsat alma işini o kadar zorlaştırmıştı ki artık yazarlar yazmamaya başlamıştır. Çünkü teftiş kuruluna giden kitaplar dört-beş kişinin ayrı ayrı sansüründen geçiyor ve eser kırpıldıkça kırılıyordu. Bu durum da haliyle yazarları kaleminden soğutuyordu. Hatta bir ara manzum eser yazmak bile tamamen yasaklanmıştı.⁵²⁹

Recâizâde Mahmut Ekrem *Nefrin* adlı eserindeki bir şiirinde Abdülhamit'in uyguladığı bu sansür politikasından bahseder. Ekrem halkın devletteki kötü gidişi öğrenememesini sansüre bağlar:

*‘Eyler bu hâneyi biri zulmüyle münhedim,
Kimdir fakat bilinmez o mes’ûl ü müttehim,*

⁵²⁶ Cevdet Kudret, *Abdülhamid Döneminde Sansür I*, Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık, (İstanbul: 2000):

5.

⁵²⁷ A.g.e., 25.

⁵²⁸ A.g.e., 29.

⁵²⁹ A.g.e., 35-36.

*Halka bu dâhiye nasıl olsun ki münfehim
Hürriyet-i lisân ü kalem mahv u mün'adim?'*⁵³⁰

Abdülhamit'in sansür politikasına bir başka açıdan bakıldığında ise basının Abdülhamit'i hedef gösteren bir araç olduğu ve kişilerin bu şekilde saldırılarını gerçekleştirdiklerini anlıyoruz. Abdülhamit devresini sansür, yasaklama, hafıye ve jurnalcılık gibi kavramlarla özdeşleştirme çabası bu devreyi sadece baskı ve yasaklamadan müteşekkilmış gibi bir havaya sokmuştur.⁵³¹ Abdülhamit'e isnat edilen bu olumsuz yakıştırmaların kaynağına inildiğinde birtakım yanlışlıklar ortaya çıkacaktır. Bu yanlışlıklarda abartma ve uydurma sık rastlanan bir durumdur. Bu anlayışa örnek olarak şunlar verilebilir: Murad isminin yasaklanmaması (Taht varisi Şehzade Murad'a istinaden), Türk, vatan, ıslahat ve ihtilal kelimelerinin kullanıldığına dair örnekler, halk edebiyatının yasaklandığına dair herhangi bir verinin bulunmayışı ve seçim, milletvekili gibi kelimelerin kullanılması.⁵³²

3.1.1.1.1. Türk Şiirinde Abdülhamit ve İstibdat

Türk şiirini incelediğimizde Abdülhamit'in kötü bir şöhrete sahip olduğunu görmekteyiz. Öyle ki Mehmet Akif bile şiirlerinde Abdülhamit'e karşı alenen hakaret ve aşağılamalarda bulunmuştur. Abdülhamit'e karşı duyulan kin ve nefretin kaynağı olarak saltanatı boyunca uyguladığı sıkıyönetim ve baskı en başta gösterilebilir. Bu baskıcı yönetimden en çok etkilenen aydınlar ve yazarlar Abdülhamit'i zalim, kanunsuz ve kızıl sultan gibi yakıştırmalarla şiire taşımış, ona olan düşmanlıklarını bu şekilde göstermeye çalışmışlardır. Abdülhamit'in şiirde nasıl ele alındığını ve ona hangi suçlamalarda bulduklarını incelemeye çalışalım.

3.1.1.1.1.1. Zalim Abdülhamit

Abdülhamit'in şiirde öne çıkan özelliklerinden biri zalim bir padişah olmasıdır. Hatta o Neyzen Tefik'in deyimiyle zulüm eserlerinin kalesini inşa etmiştir. Böylece onun zulmü kıyamete kadar uzanacaktır. Ancak onun zalimliği sadece insanlarla sınırlı kalmamış bu zulümden vatan da nasibini almıştır:

⁵³⁰ Zariç, a.g.e., 53.

⁵³¹ Orhan Koloğlu, *Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, (İstanbul: 1994): 35.

⁵³² A.g.e., 35-36.

*‘‘Kale-i asar-ı zulme verdim istihkâm-ı tam...
Ettim istibdat ile tarihte ibkâ-yı nâm.
Öyle temkin eyledim; olsa cihan zir ü zeber;
Attığım üss-i mezâlim, haşre dek eyler devam.
Ben o cellâdım; vatanda açtığım her yaranın
İltihâbı bir zaman etmez kabul-i iltiyâm’’*

Bu şiirinde padişahın ağzından konuşan şair tenkite devam eder ve mazlum halkın dünyada ve ahiretteki alacağından bahseder. Abdülhamit endişe içindedir:

*‘‘Ben ölürsem; mülk ü millet bitmeden! Volkan gibi...
Ka’r-ı lahdimden tüter; Eflak’a dūd-ı intikâm
Ol kadar ezdim şu miskîn milleti ki; etmesin...
Fasl-ı dâvâ eylemekçün rûz-ı mahşerde kıyâm...’’*

Abdülhamit zulmiyette o kadar ileri gitmiştir ki meşhur zalimlere adeta rahmet okutmuştur. O, Cengizhan, Yezid, Haccac, Nemrud ve Şeddad gibi zalimlikleriyle öne çıkmış kişilere tabiri caizse imam ve reis olmuştur:

*‘‘Nerde Cengiz, engizisyon, nerde Haccâc ve Yezîd?
Nerde Timur ve Hülagû nerde ecdâd-ı îzâm?..
Nerededir Şeddâd ve Nemrûd, nerededir Âd ve Semûd?
Her cihetle zalimân-ı dehre ben oldum imâm!..’’⁵³³*

Abdülhamit’in zalim bir padişah olduğunu düşünen bir diğer şair Ahmet Kemal Akünal’dır. Şair, *Abdülhamid’in Yirmibeşinci Cülûs Senesi* adlı şiirinde Abdülhamit’in memleketteki her ocağa ateş düşürdüğünü ve böylece vatani bir virane toprak parçası haline getirdiğini savunur. Öyle ki şehitler bile bu durumdan muzdariptir. Ancak Yaratan mazlumları birgün duyacaktır:

*‘‘Yıkmadık ev, yakmadık can koymadın ey şahs-ı dûn!
Memleket vîrâneler halinde şimdi ser-nigûn...
Siklet-i rûhunla meşhedler bile zâr ü zebûn!’’*

⁵³³ Tefîk, *Hiç*, 38.

*Sen işitmezsen bizi birgün duyar Rabb-ı şuûn!
Birgün Azrâîl hakkından gelir ey Fir'avûn!*⁵³⁴

Aynı şiirin devamında şair, padişahın zalimliğiyle ün yapmış olan Haccac-ı Zalim'in bile Abdülhamit'in zulmünü beğenmeye mecbur kaldığını söyler. Bu sebeple Akünal padişahın kabrinin bir çukura atılmasını ister. Çünkü onun bedeninin çukura atılmasıyla geri kalanlar abad olacaktır. Ve elbet birgün Azrail, Abdülhamit'in hakkından gelecektir:

*‘Zulmüne Haccâclar bile mecbûr-ı istihsân olur:
Türbeni Gayyâ'da inşâ etseler şâyân olur!
Sen harâb olsan neler dünyâda âbâdân olur
Birgün elbet deriz ‘innâ ileyhi râciûn’
Birgün Azrâîl hakkından gelir ey Fir'avûn!’*⁵³⁵

3.1.1.1.2. Kanun Ezici Abdülhamit

Bilindiği üzere Abdülhamit padişah koltuğuna oturabilmek için meşrutiyeti ilan etme sözünü vermişti. Gerçekten de sözünü tutmuş ve padişah olunca meşrutiyeti ilan etmişti (1876). Ancak Abdülhamit Osmanlı-Rus Savaşı'nı gerekçe göstererek meşrutiyeti yönetime son verdi. Böylece tüm yetkiler tekrar padişahın elinde toplanmış ve baskıcı bir sıkıyönetim ortaya çıkmıştı. Toplum ve aydın kesim üzerindeki baskı giderek artmış Fikret'in deyimiyle kanunsuzluk kanun haline gelmişti. Zaten Abdülhamit'in en büyük karşıtlarından olan Fikret ona ağır ithamlarda bulunanların başında gelecekti. Nitekim Fikret *Doksan Beşe Doğru* şiirinde Abdülhamit'in meşrutiyeti ilan edeceği sözünü verdiğini ancak yeminini çiğnediğini ifade eder:

*‘Bir devr-i şe’âmet: Yine çiğnendi yeminler;
Çiğnendi, yazık, milletin ümmîd-i bülendi.
Kânun diye, topraklara sürtüldü cebînler;
Kânun diye, kânun diye kânun tepelendi...
Bîhûde fîganlar yine, bîhûde eninler!’*⁵³⁶

⁵³⁴ Metin Kayahan Özgül, *Son Jön Türk Kalesi-Ahmed Kemâl Akünal*, Kitabevi Yayınları, (İstanbul: 2010): 223.

⁵³⁵ A.g.e., 224.

Fikret yine aynı şiirde adam kayırma ve soy sople övünme gibi uygulamalardan şikâyetçidir. Doğruların ve yurtseverliğin saray tarafından öfke ile karşılanmasından yakınmaktadır:

*‘‘Hâlâ tarafîyyet, hasebiyyet, nesebiyyet;
Hâlâ bu senindir, bu benim! Kısmet-i câri;
Hâlâ gazab altında hakıykatle hamîyyet...
...’’*

Şiirde Fikret Abdülhamit’in meclisi feshetmesinden ve kanun tanımazlığından dem vurur. Meclissiz milletin var olamayacağını, kanunun ise hayal olduğunu beyan eder:

*‘‘Millet yaşamaz, hakka tahassürle solurken
Sussun! Diye vicdânuna yumruklar inerse;
Millet yaşamaz, meclisi müstahkâr olurken
...
Kânun diyoruz; nerde o mescûd-i muhayyel?
Düşman diyoruz; nerde bu? Hâricde mi, biz mi?
Hürriyetimiz var, diyoruz; şanlı, mübeccel,
Düşman bize kânun mu ya hürriyetimiz mi?
Bir hamlede biz bunları kahrettik en evvel.

Ey millete bir sille olan darbe-i münker;
Ey hürmet-i kânunu tepen sadme-i bîdâd!
Milliyeti, kânunu mukaddes tanıyan her
Vicdan seni lağnetle, mezelletle eder yâd...’’⁵³⁷*

3.1.1.1.1.3. Kızıl Sultan

Abdülhamit’i tenkit eden şairlerden birisi de Mehmet Akif’tir. Birkaç şiirinde bu durumu tespit ettiğimiz şairin Abdülhamit’e yüklediği kavramlar bir hayli ağırdır. Bu durum Akif’in zihnindeki Abdülhamit profilini ortaya çıkarmakta ve ona karşı olan

⁵³⁶ Fikret, a.g.e., 38.

⁵³⁷ A.g.e., 40.

düşmanlığını açıkça göstermektedir. O, Abdülhamit için mel'un, baykuş, aptal, zalim ve hayvan gibi aşağılamaları kullanmaktan çekinmemiştir.

Akif, *İstibdat* adlı şiirinde Abdülhamit'in milleti ümitsizliğe düşürdüğünü, lanetlendiğini ve şeytana dahi rahmet okuttuğunu dile getiriyor:

*‘‘Hamiyyet gamz eden bir pāk alın her kimde gördünse,
Bu bir cāni! Dedin sürdün, ya mahkûm eyledin hapse.
Müvekkel eyleyip cāsûsu her vicdâna, her hisse,
Düşürdün milletin en kahraman evlâdını ye’se...
Ne mel’ûnsun ki rahmetler okuttun rûh-i iblise!’’⁵³⁸*

Akif başka bir şiirinde de onu baykuşa benzeterek ölümünü temenni eder. Çünkü ülkede düzensizlik ve kargaşa onun ölümüyle ortadan kalkacağı kanaatini taşır:

*‘‘Ortalık şöyle fena, böyle müzebzep işler,
Ah o Yıldız’daki baykuş ölüvermezse eğer,’’⁵³⁹*

Zalimliğiyle ön plana çıkan Abdülhamit'i uyarma niyetinde olan şair üslubunu sertleştirir. Bu sebeple onun bulunduğu yere gider ve onunla görüşmek ister. Ancak şair padişahın bir mahfilin ardında kadın gibi saklandığını görür. Bu durum karşısında onu korkaklıkla itham eder:

*‘‘Çoktan beridir vardı benim bir derdim;
Gideyim, zalimi ikâz edeyim, isterdim.
O, bizim câmi uzaktır, gelemez, mâni’ ne?
Giderim ben, diyerek, vardım onun cami’ine.
Kafes ardında hanımlar gibi saklıydı Hamîd,
Âl-i Osman’dan edilmezdi bu korkaklık ümîd.’’⁵⁴⁰*

Ve artık Akif aşağılamaların dozunu iyice yükselterek ona hayvan diye seslenir. Doğruların onun beynine bir türlü giremediğinden yakınır. Akif tüm nefretini ve kinini Abdülhamit'in üzerine boşaltır:

⁵³⁸ Ersoy, a.g.e., 74.

⁵³⁹ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Yeni Matbaa, (İstanbul: 1966): 402.

⁵⁴⁰ A.g.e., 415.

*‘‘Ah efendim, o ne hayvan, o nasıl merkepti!
En hayırhâhı idik, bizleri hatta tepti.*

*Bu hayâ der, bu edep der, verir evhâma vücûd;
Bilmez aptal ki değil hiçbiri zâten mevcûd.
Din, vatan, aile, millet, ebediyyet, vicdan,
Sonra haysiyyet-i zâtiyye, şeref, şöhret, şan,*

*Daha bir hayli hurâfâta herif olmuş esir.
Sarımsak beynine etmez ki hakikât te’sir.*

*Böyle anka gibi medlûlü yok esmâya kanar;
Adamın sabrı tükenmek değil, esması yanar.*

*Kız, kadın hepsi haremlerde bütün gün mahpûs,
Şu telâkkiye bakın, en kötü vahşet: Nâmus!*

*Herifin sofrada şampanyası hâlâ: Ayrıran...
Bâri yirminci asırdan sıkıl artık, hayvan!’’⁵⁴¹*

Bu ifadelerle de yetinmeyen Akif, domuz ve kızıl kâfir olarak nitelendirdiği Abdülhamit’in hiçbir kural tanımayan bir münkir olduğunu söyler ve ayrıca edepten, hayâdan uzak olduğunu, onun gibi birisinin yanına yaklaşmanın mümkün olmadığını dile getirir. Ahlak kavramı onun nezdinde bir hiçtir ve sultan görünümlü bu bela çekilir çile değildir:

*‘‘Ah efendim, o herif yok mu, kızıl kâfirdi:
Çünkü bir şey tanımaz, her ne desen münkîrdi.*

*Ne edeb der, ne fâzilet, ne vâkâr;
Geyirir leş gibi, mutâdı değil istiğfâr:*

*Aksırır sonra, fütûr etmiyerek burnumuza...
Yutarız, çâre ne, mümkün mü ilişmek domuza?*

Savurur balgamı ta alnımızın ortasına,

⁵⁴¹ A.g.e., 421-422.

Tükürürmüş gibi taşlıktaki tükürük tasına!

...

Âhret fikri yularmış, yakıştırmış eşeğe;

Hiç kanar mıymış adam böyle beyinsizce şeye?

Hele ahlâka sarılmak ne demekmiş hâlâ?

Çekilir miymiş, efendim, gece gündüz bu belâ?’’⁵⁴²

3.1.1.1.1.4. Suikasta Övgü

Abdülhamit’ten sadece Türk aydınlar değil bir kısım gayrimüslim tebaa da nefret ediyordu. Özellikle Ermeniler ve Yahudiler onu hedeflerine koymuşlardı. Bu kin ve nefret Abdülhamit’e karşı suikast girişimine kadar varacaktı. Bu suikast teşebbüsünü de Ermeni bir çeteci gerçekleştirdi. Onun hazırladığı zaman ayarlı bomba düzeneği Abdülhamit’in bir dakikalık gecikmesiyle infilak etti. Bu patlamada sultanın yara almadan kurtulması Tevfik Fikret’i o kadar üzer ki şair bu hüznünü şiire döker. Şiirinde Abdülhamit’e karşı duyduğu kin ve nefret ayyuka çıkar.

Bir Lahza-i Teahhür adlı şiirinde Fikret bombanın patlayışı ve sonrasında bacak, kelle ve kemiklerin nasıl havaya savrulduğunu aktarıyor:

‘‘Bir darbe... Bir duman... Ve bütün bir gürûh-i sûr,

Bir mağşer-i vazî-i temâşâ, haşin, âkûr

Tırnakleriyle bir yed-i kahrın, didik didik,

Yükseldi gavr-i cevve bacak, kelle, kan, kemik...’’

Fikret nazarında bu suikast girişimi önemli bir yer teşkil eder ve bu durum adeta kurtarıcı bir el mahiyetindedir:

‘‘Ey darbe-i mübeccele, ey dûd-i müntakim

Kimsin? Nesin? Bu savlete sâ’ik, sebep ne? Kim?

Arkanda bin nigâh-ı tecessüs, ve sen nihân,

Bir dest-i gaybı andırıyorsun, rehâfişân.’’

⁵⁴² A.g.e., 422-423.

Ve Fikret suikastı gerçekleştiren Ermeni çeteci için şanlı avcı benzetmesi yapar. Onu ve planladığı suikastı över. Ancak hedefi vuramayışından dolayı üzüntüsünü belirtmekten geri durmaz:

*‘‘Silkib ukûd-i ribka-i ağsârı, en çetin
Bir uykudan uyandırır akvâmı dehşetin.
Ey şanlı avcı, dâmını bîhûde kurmadın!
Atdın... Fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadın!’’⁵⁴³*

3.1.1.1.5. Boşa Geçen 33 Yıl

Abdülhamit’in şiirde eleştirildiği yönlerinden birisi de saltanat sürdüğü 33 yıl boyunca devletin yerinde saymasıdır. Onun döneminde devletin hiçbir ilerleme kaydedemediği gibi bu 33 yıl hep gözyaşları içerisinde geçmiştir. Fikret *Doksanbeş’e Doğru* adlı şiirinde bu 33 yıl mefhumunu ele alıp bunca yılın ziyan olduğunu, felaket ve ihtirasların bitmek bilmediğini söyler. Tarihinden de bu olayı altın harflerle süslemesini ve ebedileştirmesini temenni eder.

*‘‘Eyvâh! Otuz üç yıl o zehir giryeleriyle,
Hüsrânları, buhrânları, ehvâli, melâli,
Âmâl-i devâhîsi ve sulh u seferiyle
Bir sel gibi akmış, mütevekkil, mütehâli...
Yazsın bunu târîh-i iber hatt-ı zeriyle!’’⁵⁴⁴*

Fikret yine aynı şiirin devamında Abdülhamit’in meşrutiyeti zorla kaldırmasından dem vurur. Onun zorba insan olduğunu, milletin elinden hürriyetini zorbalıkla aldığı ve bu boşa giden 33 yılın buhranlara sebebiyet verdiğini söyler. Artık millet bir insan sebebiyle gaflete mülhak olmuştur:

*‘‘Bir hamle-i mahmûm-ı tegallüble değışdik
Hürriyeti şahsiyyete, kânûnu gurûra;
Heyhât! Otuz üç yıl geri düşdük, ve bu mühlik
Yoldan şu nedâmetli ve gafletli mürûra;
Bî-şübhe o hummâ-yı cünûn oldu muharrik.’’⁵⁴⁵*

⁵⁴³ Fikret, a.g.e., 34.

⁵⁴⁴ A.g.e., 38.

Boşa giden 33 yıl mefhumunu Süleyman Nesib de şiirinde ele alır. Ona göre halk 33 yıl boyunca gaflet ve dalalet içerisindeydi. Ancak İttihat ve Terakki'nin getirdiği meşrutiyetle birlikte istibdat ve zulüm nihayet bulmuş ve ülkede de hürriyet havası esmeye başlamıştır. Artık bu kahraman milletin gaflet uykusundan uyanma vakti gelmiştir:

*‘‘Uyan ey şanlı kahramân-ı sebât,
Otuz üç yıl tamâm hayât ü memât
Arasında sürüklenip, heyhât,
Bak kavuşduk yine bugün zinde
Böyle kan var mı başka millette?’’,⁵⁴⁶*

3.1.1.1.1.6. Abdülhamit ve İstibdat

Siyasi kavram olarak istibdat ile Abdülhamit birlikte ele alınan temalardır. Bu iki tema birbiriyle içiçe geçtiğinden dolayı ayrı ayrı incelenmesi çok da uygun düşmemektedir. Çünkü Abdülhamit'in şiirdeki olumsuz kimliği zaten istibdat ile ortaya çıkmış, bu durum da ona yeni olumsuz nitelermelerin yakıştırılmasına sebebiyet vermiştir. Abdülhamit ile istibdat arasındaki sıkı ilişkiye rağmen biz yalnızca istibdattan kısaca bahsetmek istiyoruz.

Dönemin yazar ve devlet adamlarından Süleyman Nazif diğer aydınlar gibi istibdat devri ve bu devirdeki uygulamalardan muzdariptir. Şair *Ey Ebnâ-yı Vatan* adlı şiirinde bu durumu çok sert bir şekilde ifade etmektedir. Nazif istibdat devrindeki uygulamalardan dolayı vatanın mahvolduğunu, halk ve vatanın yardıma muhtaç bir şekilde beklediğini belirtmektedir:

*‘‘İşte gülzâr-ı vatan mahvoldu istibdât ile
Bizden istimdât eder her zerre bir feryâd ile’’*

Ancak şair yardım gelmesini dahi bekleyemez. O bir an önce meselenin en kısa yoldan halledilmesi gerektiğine inanır. Yardım beklemek beyhudedir ve istibdat ile yüzleşme vakti gelmiştir:

⁵⁴⁵ A.g.e., 40.

⁵⁴⁶ Toker, a.g.e., 130.

*‘‘Geçmesin eyyâmımız bîhûde istimdât ile
Pençeleşmek muktazı gaddâr ile, bid’at ile’’*

Ve Nazif asıl maksadını ortaya koyar. O dert, keder ve zulüm günlerinin anası olan istibdatın kanla ortadan kaldırılacağına inanmaktadır. Kan dökme zamanının geldiğini çevresine ilan eder:

*‘‘Zulm ü istibdât devri, derd ü ye’s eyyâmıdır
Arkadaşlar kan dökün, kan dökmenin hengâmıdır’’*

Ancak kan dökerek emellerine ulaşacaklarını söyleyen şair böylece kâinatın da coşmak için bir vesilesi olacağını, dünyada ise kendilerindeki azim ve kararlılık sayesinde bir titreme meydana geleceğini aktarır. Şair için zillet ile yaşanan bir ömür yerine şerefli bir ölüm yeğdir. Bu millete aşağılık bir hayat layık değildir:

*‘‘Arkadaşlar kan dökün ta cûşa gelsin kâinât
Lerze-bahş olsun cihana bizdeki azm ü sebât
Zillette, ömre müreccahtır şerefli bir memat
Ümmete lâzım değildir böyle efsürde hayât’’⁵⁴⁷*

3.1.1.1.1.7. Tevfik Fikret ve Sitâyîş-i Hazret-i Pâdişâhî

Abdülhamit karşıtlarının en önemli isimlerinden biri olan Tevfik Fikret’in şiirlerinde Abdülhamit’e karşı en ağır tenkitlerin bulunduğunu daha önce belirtmiştik. Ancak Fikret’in *Sitâyîş-i Hazret-i Pâdişâhî* adlı bir şiirinde bu durum tam tersi istikamette olup Abdülhamit yüceltilir. Fikret’in bu şiirinde Abdülhamit’i övmesinin ve onunla iftihar etmesinin sebebi ise tam olarak bilinmez. Ancak Atilla Özkırmıllı bu şiir ile Fikret’in Galatasaray Lisesi’ne sonradan müdür olması arasında bir bağlantı olabileceği ihtimali üzerinde durur.

Adı geçen şiirde Fikret Abdülhamit’e seslenerek onun adaletli bir nimet ve ihsan sahibi, sığınılacak tek kapı ve soyumuzun en ulusu olduğunu belirtir. Şair için en önemli, en muhteşem iftihar kaynağı Abdülhamit’tir:

‘‘Eyâ veliyyün-niâm dâdkârımız sensin

⁵⁴⁷ Kurgan, a.g.e., 88.

*Yegâne melce-i vâlâ-tebârımız sensin
Medâr-ı muhteşem-i iftihârımız sensin''*

Fikret şiirin sonunda ise nimet ve ikram sahibi Abdülhamit'e her daim muhtaç olduklarını ve ebediyyen kendisine İslam halklarının halifesi ünvanının tevdi edilmesini ister:

*''Senin vücûduna muhtâcız ey veliyyün-niâm
İlel'ebed sana densin halîfe-i âlem''⁵⁴⁸*

3.1.1.1.8. Kasîde-i Abdülhamid

Tanzimat aydınlarından Abdülhak Hamit Tarhan diğer aydınlar gibi alenen olmasa da Abdülhamit ve onun yönetimine karşı muhalifler cenahında olmuştur. Bu muhalifliğini şiirinden anladığımız Hamit, Abdülhamit'in şahsını ele alan olumsuz bir şiir kaleme almamıştır. Onun aleyhtarlığı baskı döneminin sona erdirilmesi ve hürriyetin ülkeye getirilmesi yönüyle olmuştur. Hamit'in Abdülhamit hakkında tek övgü şiiri bulunmaktadır. *Kaside* adlı bu uzun şiiri Kaya Bilgelil ortaya çıkarmış ve 1969 yılında *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*'nde yayımlamıştır.

Şiirin ilk bölümünde Hamit Allah'a niyazda bulunarak hayır ve şerrin O'ndan geldiğini ve Sultan Hamit adaletini, yönetimini hayır ile takdir etmesini ister. Şaire göre elbette Allah'ın birliğinin büyük sırrı ortaya çıkacaktır:

*''Yâ Rabb-i Zü'l-celâl ü eyâ Hâlık-ı beşer
Senden gelir bu âleme mâdâm hayr ü şer
Sultan Hamîd-i âdile takdîr-i hayr kıl
Elbette sırrı-ı a'zam-ı vahdet tulû eder''*

Hamit, Abdülhamit'in temiz seciyesine herhangi bir necisin bulaşmasını istemez. Bütün teşekkürler de onun hakkı olup herkes de bu konuda hemfikir olmaktadır. Şair, Abdülhamit'in manevi düsturlarının sağlamlaşması niyazında bulunur. Çünkü büyük şerhlerin olduğu bu zamanda ulu cemiyetin İslam rehberi sadece Abdülhamit'tir ve bu halk başka bir rehber ihtiyacı da hissetmez:

⁵⁴⁸ Özkırımlı, *Tevfik Fikret*, 24.

‘‘Halk olsun isr-i pâkine tâbi ki görmesün
 Şûrâ-yı mü’mininde adû şûrdan eser
 Şükrâne-i umûm o şehin hakkıdır bugün
 Teslim eder o hakkı da her fikr-i mûteber
 Tevfîkini refîk et o hâdi-i âleme
 Ahkâm-ı câhidânesini eyle kârger
 Zira odur bu sâha-ı ulyâ-ı şer’de
 Cemiyet-i azîme-i İslâm’a râhber
 Ef’âl-i hak-pesendi müeddâ-yı her duâ
 Âmâl-i hâlisânesi mantûk-ı her haber
 Sultan Hamîd’e mâlik ü memlûk olan bu halk
 Hiçbir zamanda bekleyemez rehber-i diğەر’’

Hamit şiirin devamında yine Abdülhamit’in İslam dünyası için bir rehber olduğunu dile getirir ve onun öneminden bahseder. Onun milleti için yaptığı himmetler zayi olmaz ve Allah’ın emirlerine tam riayet edildiği takdirde İslam düşmanları bozguna uğratılacaktır. Ona karşı yapılan itaat gerçeğini de karınca ile ay ışığının cilvesindeki ilişkiye benzeten şair imamsız milletleri ise insan izdihamı olarak telakki eder. Hamit toplumların bekası için bir lideri şart koşar ve İslam dünyası için bir halifenin olması da zaruridir:

‘‘Muhtaçtır bir öyle rehâkâra mutlaka
 Âlem bu sû-be-sû hazer-engîz rehgüzer
 İslâm’ı hayre sevk eder ol hazret elverir
 İfsâda sa’y ederse de a’dâ-yı hıyre-ser
 Mâdâm ki necâtı içindir ibâdının
 Mahsûl-i cehd ü himmeti olmaz ânın heder
 Tedbîrine uyarsa iradâtın ey Hudâ
 A’dâ-yı dîni bir gün eder kahr u derbeder
 Zâtın ki pîşvâ-yı şehân-ı cihandır
 Şâhân da pîşvâ-yı ibâd olsalar değer
 Olmuş bu bir re’ise itaat hakîkâti
 Mürg ü mekeste mâh ile mâhîde cilveger

*Âlemde bî-imâm cemaat ne iş görür
 İnsanlar izdihâmı hükûmet midir meğer
 Kesret yediyle vaz' olunur birtakım esas
 Ancak kalır nazîre-i eşçâr-ı bî-semer
 Ummân-ı kâr u bârda bir tek sefînde
 Binlerce nâhudâ ile mümkün midir sefer
 Nerde zuhûr edip de nedâmet çekilmemiş
 Cumhûr nâm o he'yet-i evlâd-ı bî-peder
 Her şahs olursa arsa-ı hilkatte şehsuvâr
 Kimler olur vazîfe-ber-i şâh-ı zî-hüner
 İslâm için bu satvet-i meşru'adır zahîr
 İslâm için Hilâfet-i Kübrâ'dadır zafer''*

Şiirin son bölümünde Hamit, Abdülhamit'in tüm ülke halkının ufuklarda doğan ümidi olduğunu ve lütfunun tüm afakı kapladığını belirtir ve sadece insanların değil aynı zamanda yerlerin ve göklerin de Abdülhamit vesilesiyle tebrik edilmesini ister. Abdülhamit'i Peygamber varisi olarak gören şair onun kıyamete kadar payidar kalmasını arzular. Bu sayede millet kendisinde bir ışık ve kuvvet bulacaktır. Ve Hamit Abdülhamit'e seslenerek onun sadece kulluğunun yeterli olacağını ve bu sebeple her daim Allah'a şükretmesini söyler. Dünya döndükçe onun sultanlığının da devam etmesini Allah'tan niyaz eder:

*'Ey rûze-i velâdeti ufk-ı ümîd-i halk
 Deryâ-yı lutfi şâmil-i âfâk serteser
 Envâr-ı şevk-ı mevlîdin urmuş sevâbite
 Devr-i bülendini yere izhâr eder kamer
 Hep biz değil bu leyl-i mübârekte şâdmân
 Tebrik-i yek-diğer kıla şâyeste gökle yer
 Her gûşeden sadâ-yı teâti-i tehniyet
 Her kalbden duâ-yı vekil-i Peygâmbere
 Ya Rab o mihr-i şevketi sen pâyidâr kıl
 Versin bu mülke sâye-i eltâfi ziyb ü fer
 Tâ Hind ü Çin'den bütün ihvân-ı din bugün*

*Râhında can-sipâr olur ey düşmen el-hazer
 Vasf-ı celîlin etmeğe yetmez o serverin
 Mevcûd-ı kân-ı mârifetü kenz-i şî'r-i ter
 Sen nerdesin senâ-yı şehr-i asr nerededir
 Ey Hâmid-i hakîr ubûdiyetin yeter
 Şükreyle avn-i Hakk ile oldukça kudretin
 Da'vât-ı şehryârîyi tekrâra her seher
 Oldukça berr ü bahr-ı cihân dâim ey İlâh
 Dâim ola cihânda o sultan-ı bahr u ber.*⁵⁴⁹

3.1.1.1.9. Süleyman Nazif ve Abdülhamit Pişmanlığı

Süleyman Nazif, Abdülhamit ve istibdat konusunda çok ağır bir şiir kaleme almış, gerekirse hürriyet uğruna kan dökülmesinin gerektiğini ifade etmişti. Nazif *Ey Ebna-yı Vatan* adlı şiirinde:

*‘İşte gülzâr-ı vatan mahvoldu istibdât ile
 Bizden istimdât eder her zerre bir feryât ile
 Geçmesin eyyâmımız bîhûde istimdât ile
 Pençeleşmek muktazı gaddâr ile, bid'at ile
 Zulm ü istibdât devri, derd ü ye's eyyâmıdır
 Arkadaşlar kan dökün, kan dökmenin hengâmıdır.*⁵⁵⁰

mısralarıyla muhalifliğini alenen ortaya koymuş ve bidat ile savaşmanın, zulüm ve istibdatın kaldırılma zamanının geldiğini belirtmişti. Şairin istediği de olmuş ve İttihat ve Terakki II. Meşrutiyet'i ilan ederek istibdatı kaldırmış ve hürriyeti ülkeye armağan etmişti. Ancak bu bayram havası geçici olmuş, İttihat ve Terakki hürriyeti halkın elinden tekrar geri aldığı gibi Abdülhamit devrinden daha da sıkı ve zorba bir yönetim anlayışı getirince Süleyman Nazif pişmanlık içinde Abdülhamit ve istibdat devrini geri ister. Nazif, *Sultan Hamid'e Şarkı* adlı şiirinde İttihat ve Terakki'nin zalimliğinden şikâyetçidir ve zulme karşı duranların öldürülmesinden endişe eder. Şimdi ise Nazif hem padişaha hem de istibdat devrine hasrettir:

⁵⁴⁹ Tarhan, a.g.e., 599-600.

⁵⁵⁰ Kurgan, a.g.e., 88.

*‘‘Pâdişâhım gelmemişken ya da biz
İşte geldik senden istimdâda biz
Öldürürler başlasak feryâda biz
Hasret olduk eski istibdâta biz’’*

İttihat ve Terakki'nin devleti hiç olmayacak maceralara sürüklemesi ve bunun sonucunda da üç kıtadaki toprakların elden çıkmasına sebebiyet vermesi karşısında Nazif büyük bir hüsrân yaşar. Devletin ve milletin fakirliğinin günden güne arttığını, ocakların söndüğünü, milletin susturulduğunu, vatanın bir cenaze evine döndüğünü belirten şairin tek gayesi istibdata geri dönmektir:

*‘‘Dembedem coşmakta fakr u ihtiyâç
Her ocak sönmüş ve susmuş, millet aç
Memleket mâtemde, öksüz taht u tâç
Hasret olduk devr-i istibdâta biz.’’⁵⁵¹*

3.1.1.1.10. Yahya Kemal ve Abdülhamit

Şairin 1902 tarihli *İrtika* dergisinde çıkan bir muhammesinde Abdülhamit'i öven mısraları mevcuttur. Yahya Kemal'e göre Abdülhamit, saltanat yıllarında halkı mutlu, zengin ve arzusuna nail olan insanlar topluluğu haline getirmiştir:

*‘‘Nâim-i celîli Hazret-i Abdülhamid Hân
Devrinde kıldı ümmeti mesrûr ü şadmân,
Asrında kıldı milleti mesûd u kâmrân’’*

Bu sebeple Yahya Kemal Abdülhamit ve ulu saltanatının ahirete kadar şân ve şerefle payidar kalmasını arzular:

*‘‘Evreng-i saltanatta ile'l-âhirü'z-zamân,
İclâl ü şân ile yaşasın pâdişâhımız.’’⁵⁵²*

3.1.1.2. Mithat Paşa

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yaşamış en önemli devlet adamlarından olan Mithat Paşa siyasi tema olarak birkaç şiirde kendisine yer bulmuştur. İbrahim

⁵⁵¹ A.g.e., 89.

⁵⁵² Yaşar, a.g.e., 40.

Alaettin Gövsa, Hüseyin Siret, Süleyman Nazif ve Tevfik Fikret'in ele aldığı bu şiirlerde Mithat Paşa kabiliyetli bir devlet adamı ve ülkesi için önemli hizmet ve teşebbüslerde bulunan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Kendisi hakkında daima övücü sıfatlar kullanılırken aleyhinde söylenen bir söz ya da kavrama rastlanılmamıştır. Hatta şairler Mithat Paşa'yı sürgüne yollayan Abdülhamit'in karşısındadır.

Hüseyin Siret, *Bir Mektubun Cevabı* adlı şiirinde Mithat Paşa'yı inkılap ve devrimlerin öncüsü ve musahibi olarak telakki eder. Şair için Mithat Paşa'nın azmi dağ devirecek, gücü de kaleleri yıkacak türdedir:

*'İnkılâb âleminin bir de büyük Mithat'ı var,
Azminin dağ deviren, kal'a yıkan kudreti var.'*⁵⁵³

Şair şiirin devamında Mithat Paşa'nın valilik yaptığı şehirlerde önemli hizmetleri bulunduğunu söyler. Bu sebeple Mithat Paşa bu şehirlerde yaşayan halklar tarafından çokça tanınmakta ve sevilmektedir. Onun ayrılışı insanlarda da burukluk ve hüzne sebebiyet vermiştir:

*'Her vilâyette onun şâheser-i himmeti var
Üç krallıkta bugün menkebe-i şöhreti var
Ayrılan ülkelerin menkebe-i hâtırâ-i hasreti var
Fazla coşkunuğu, taşkınlığı, safıyyeti var...'*⁵⁵⁴

Hüseyin Siret, Mithat Paşa'nın Abdülhamit tarafından Taif Kalesi'ne kapatılması ve burada boğdurulması olayına da vurgu yapar. Şaire göre Mithat Paşa kendisini zalim sultan Abdülhamit'e teslim etmekle gaflete düşmüş ve ayrıca kendisi hakkında kurulan mahkemenin de adil olacağını zannına kapılmıştır. Yine de Mithat Paşa Yıldız Sarayı'ndaki kukla hâkimleri gülünç hale düşürmeyi başarabilmiştir. Ancak kapatıldığı kalede boğdurulan paşanın şimdi bir mezarı ve insanların kalplerinde yaşayan hürmet ve saygısı vardır:

*'Zâlîme nefsinin teslim edecek gafleti var
Kurulan mahkemenin adline emniyeti var*

⁵⁵³ Hüseyin Siret, *Bir Mektubun Cevabı*, Kader Basımevi, (İstanbul: 1948): 10.

⁵⁵⁴ A.g.e., 10.

*Kukla hükkâmı gülünç hale koyan heybeti var
Mürtekip bir de Sürûri'si, Cevdet'i var...
Kanlı Tâif'te bugün dümdüz olan türbesi var,
Kalb-i milletde yaşar... Milletinin hürmeti var.* ⁵⁵⁵

İbrahim Alaettin Gövsa da *Mithat Paşa* adlı şiirinde çocuklara Mithat Paşa sevgisini aşlamaktadır. Çocuklara, özgürlüğün temelini Mithat Paşa'nın attığını dile getiren Gövsa, onun yaptığı icraatleri bilebilmek için çok okumak gerektiğini söyler. Onun gibi büyük bir adam olabilmek için ise Mithat Paşa ve onun gibiler tanınmalı ve bilinmelidir:

*'Mithat Paşa; Bu ismi sen hiç çıkarma aklından
Mithat Paşa; Bu isimdir Meşrutiyet temeli.
Anlarsın ki ne iş görmüş kitapları okursan
Büyük adam olabilmek için büyükleri bilmeli.* ⁵⁵⁶

Şair, Mithat Paşa'nın sadrazamlığından ve hürriyeti getirmesinden bahsederken Abdülhamit'in ise paşayı çekemediğini, meclisi bertaraf ederek Mithat Paşa'yı boğdurduğunu söyler:

*'Otuz sene evvel gelip sadrazam olmuştu
Meşrutiyet güneşini mülkümüze doğdurdu
Sultan Hamîd yaptığıni çekemedi, bozmuştu
Mebusânı dağıtarak sürdü, boğdurdu.* ⁵⁵⁷

Vatan için ölenlerin gönüllerde yaşamaya devam ettiğini belirten şair, Mithat Paşa'nın ruhunun da gönüllerde, mezarının ise kalplerde bulunduğunu ve çocuklardan da milleti yüceltmek amacıyla Mithat Paşa'nın her daim kalplerinde bulunması gerektiğini söyler:

*'Mithat Paşa öldü lakin onu ölmüş bilmeyin
Ruhu yaşar gönüllerde vatan için ölenin
Onun kabri kazılmıştır vatandaşlar kalbinde*

⁵⁵⁵ A.g.e., 10-11.

⁵⁵⁶ İbrahim Alaettin Gövsa, *Çocuk Şiirleri*, Elips Kitap, (Ankara: 2012): 46.

⁵⁵⁷ A.g.e., 46.

*Ey vatanın kuzuları! Ey mektepli! Yarın sen
Milletini yükseltecek bir iş görmek istersen
Mithat Paşa bir yer tutsun mini mini kalbinde.*’’⁵⁵⁸

Tevfik Fikret’teki Mithat Paşa sevgisi hürriyetin tüm ülkeye kazandırılmasıyla ilgilidir. Şair *Midhat Paşa İçin* adlı şiirinde paşanın hürriyeti ülkeye getirmesi ve başından geçen hadiseleri anmak için milletin çok zaman beklediğini dile getirir ve şimdi paşada şehitlik makamı bizde de derin hürmet ve saygının mevcut olduğunu söyler:

*‘‘Çok zaman bekledi ey, zât-ı mübeccel, vatanın
Yâd için nâm ü serencâmını hürriyetle;
Bize hürriyeti sen verdin, evet sen verdin
Bize insanlığı, hürriyet ü milliyetle.
Sana fermân-ı şehâdet bize tevki-i bekâ...’’*⁵⁵⁹

Şiirin devamında şair hürriyeti ilan eden kanunun herkesin elinde gezdiğini, ortaya çıkan sadanın Hak sadası olduğunu ve Mithat Paşa’nın Osmanlığının ruhunu yenilediğini ve Osmanlığının ruhunun da Mithat Paşa ile daima övüneceğini dile getiriyor:

*‘‘Elde kânun-ı mübînin geziyor. Hürmetle
Dinle zâir, bu sadâ hakk sesidir; âfâka
Şunu tevdiğ ediyor, safvet ü ulviyetle:
Midhat Osmanlılığın ruhunu tecdîd etdi.
Ruhu Osmanlılığın, fahrederek Midhat ’le.’’’*⁵⁶⁰

3.1.1.3. Ahmet Muhtar Paşa

Ahmet Muhtar Paşa askeri alanda büyük bir şahsiyet olmasına rağmen çalışmamızdaki şairlerce şiire taşınmamıştır. Sadece Bekir Sıtkı Erdoğan’ın ele aldığı bu temada Ahmet Muhtar Paşa’nın tekrar düşmanın kökünü kazıyıp bu milletin kurtuluşuna vesile olmasını temenni eder. Şairin *Erzurum Tabyalarından* adlı şiiri:

‘‘Yediden yetmişe tek vücût, tek can;

⁵⁵⁸ A.g.e., 46.

⁵⁵⁹ Fikret, a.g.e., 104.

⁵⁶⁰ A.g.e., 104.

*Erzurum bir sevda, Erzurum vatan,
Taptaze bir yara gibi hep o kan
Akıyor Erzurum tabyalarından...*

*Ahmet Muhtar Paşam! al bizi yürüt,
Küffarın kökünü yeniden kurut!
Dün bugün misâli, hâlâ kan barut
Kokuyor Erzurum tabyalarından...'⁵⁶¹*

3.1.1.4. Şehzade Yusuf İzzettin Efendi

Sultan Abdülaziz'in oğlu Şehzade Yusuf İzzettin Efendi ile Abdülhak Hamit'in yaşamış olduğu bir hadise mevcuttur. Bu hadiseden şiirinde üstü kapalı olarak bahseden Hamit, Şehzade Yusuf İzzettin Efendi'den herhangi bir korku ya da endişeye kapılmamasını ister ve hiçkimsenin kendisinin aleyhinde olmadığı eğer böyle bir şey varsa eşinin Hak katında boş olması yeminini verir. Hatta daha da ileri gider ve böyle bir şey varsa beni idam etsinler diye söz verir:

*'Ey veliahd-ı taht-ı Osmanî,
Necm-i devvâr-ı baht-ı Osmanî
Kimseler yok aleyhinizde bugün,
Vehminizden fakat biziz küskün.
İnanın sıdkına bu kimsesizin,
Kimseler yok aleyhinizde sizin.
Gösterin siz bize o her kimse,
Öyle bir şey görüp işittiyse
Lânet etsim babam, annem,
Boş ola zevce-i fakirânem,
Semerât-ı hayatımın yek tâ
Göreyim in'idâmını hatta...'⁵⁶²*

Şehzade Yusuf İzzettin Efendi İle Abdülhak Hamit arasında cereyan eden bu hadiseyi İnci Enginün'den aynen naklediyoruz:

⁵⁶¹ Erdoğan, a.g.e., 83-84.

⁵⁶² Tarhan, a.g.e., 807.

“Abdülaziz’in oğlu olan Yusuf İzzettin kendisine saltanat hakkı verilmeyeceği vehmine kapılmış, intiharı düşünmüş ve çevresindekilerden taahhütler almıştır. Hâmid de şehzadenin isteği üzerine bir “taahhütname” (tahlifname) yazmıştır. İşte yukarıdaki parça (Abdülhak Şinasi) Hisar’ın manzumedan aldığı kısımdır. Hâmid’in bu konuşma dolayısıyla söyledikleri, onun mizacını olduğu gibi, şehzadeye yakınlığını da açıklamaktadır. Hâmid soğuk bir günde şiirini şehzadeye takdim etmiş fakat onu yine de memnun edememiştir. Şehzade, “Haremim boş olsun yerine talak-ı selâse ile boş olsun demeliydiniz!” deyince Hâmid’in tepesi atmış, kendi kendine: “Yoo, artık seraheten deli! diye düşünmüşse de ‘Mazur görünüz bunu vezne sığmadığı için yazamadım!’ cevabını vermiştir.”⁵⁶³

3.1.1.5. Abdurrahman Nurettin Paşa

Abdurrahman Nurettin Paşa sadece İhsan Raif Hanım’ın bir şiirinde geçer. *Simalar* adlı bu şiirde paşa çok ağır bir şekilde tenkit edilir. Sebebini bilemediğimiz bu tenkit şiirinde şair, Nurettin Paşa’ya yırtıcı hayvan ve ayı gibi benzetmeleri uygun görür. Eşekler bile ondan daha insancıldır:

“Saldırır her tarafa yırtıcı hayvân gibidir;
O kadar terbiyesizdir ki ayı oğlu ayı,
Ona nisbetle eşekler bile insân gibidir.”⁵⁶⁴

3.1.1.6. Halil Rifat Paşa

Sadrazam Rifat Paşa İhsan Raif Hanım’ın *Simalar* adlı şiirinde yerdiği karakterlerden birisidir. Onu manastırdaki ruhbanlara benzeten İhsan Hanım paşanın makam mansıp peşinde olanlara adeta günah çıkarır gibi gizliden gizliye kayırmacılık yaptığını söyler:

“Hele ez-cümle sadârettteki Rif’at Paşa
Bir manastırda olan ruhbân gibidir;
Ne günahlar çıkarır mansıba tâliblerden,
O hesâbın görülen yerleri pinhân gibidir.”⁵⁶⁵

⁵⁶³ A.g.e., 807-808.

⁵⁶⁴ Öztürk, a.g.e., 219.

⁵⁶⁵ A.g.e., 219.

3.1.1.7. Reşit Mümtaz Paşa

İhsan Raif Hanım akrabası olan Reşit Mümtaz Paşa'nın vefat eden kızı için bir şiir yazar. Şiirde İhsan Hanım yaşlılığında hayatının bağı olan goncasının meleklerle karıştığını ifade eder:

*‘‘Ser-i şeyhûhatte artıp tâli’in işkencesi,
Soldu eyvâh soldu, bağ-ı ömrümün gül goncası,
Bir melekti aslına gitti karıştı buncası;
Sorma artık, sorma sen; yavrun kızın nerededir?’’⁵⁶⁶*

3.1.1.8. Mehmed Şakir Paşa

Abdülhak Hamit bir resminin arkasına kendi el yazısı ile bir beyit yazıp ile Şakir Paşa'ya vermiştir. Hamit bu beytinde Şakir Paşa'ya olan sevgisini dile getirmekte ve ona karşı olan muhabbetini göstermektedir:

*‘‘Vaktiyle nigâh-ı keremin etti isabet;
Şâkir, sana resmim de eder arz-ı muhabbet
İnsan ederse kendi kemâliyle imtizaç
Tenzîl-i kadri âhare hissetmez ihtiyâç.’’⁵⁶⁷*

3.1.1.9. İsmail Zühdü Paşa

Zühdü Paşa teması sadece Süleyman Nesib'in bir kasidesinde mevcuttur. Şair Zühdü Paşa'nın vefatı üzerine bu kasideyi yazmış ve ona sevgi ve hürmetlerini dile getirmiştir. Şair, kasidenin ilk bölümünde Zühdü Paşa için karanlıkların sonsuzluk elbisesi, hayal güneşinin gerçek yüzü gibi teşbihlerde bulunur ve onun gibi bir simanın cihanda dahi bulunmadığını ve varlık diyarının paşanın gerisinde kalacağını söyler:

*‘‘Zulemâ-yı leyl kim ebediyyet ridâsıdır
Mihr-i hayâle karşı hakikat likâsıdır
Yoktur bütün cihân-ı şühûd içre bir cemâl
Varlık diyârı varsa bunun mâverâsıdır.’’*

⁵⁶⁶ Öztürk, a.g.e., 184.

⁵⁶⁷ Tarhan, a.g.e., 805.

Ardından Zühdü Paşa'nın ölüm anını şair onun ağzından dile getirmeye başlar. Hayaller paşanın etrafını sarar ve paşa bu durumun ölüm anı olduğu gerçeğini kabullenir. Artık çaresizce vücudu teslim etme zamanı gelmiştir:

*‘‘Etrâfımı sarar gibi oldu hayâller
Hükm eyledim bu hâle ölüm mâcerâsıdır
Teslîm edip vücûdumu nâçâr, ömrümün
Ey mevt, gel dedim bu dem-i inkızâsıdır.’’*

Bu durumu takiben şair yine paşanın ağzından ufukta bir parıltı gördüğünü ve bir ses işittiğini, bunun bir lütuf üzere yollanan nur ışıkları ve hayatı aydınlatan saadet olduğunu dile getirir:

*‘‘Ufkumda bir parıltı göründü ve bir sadâ
Bak bak dedi bu lutf u müriüvvet ziyâsıdır
Tenvir eden hayâtını bir kenz-i şefkâtin
Enzâr-ı iltifât-ı saâdet-fezâsıdır.’’⁵⁶⁸*

Süleyman Nesib kasidenin son bölümünde Zühdü Paşa'ya olan sevgisine devam eder ve onun için Allah'tan niyazda bulunur:

*‘‘Ey hâme sen duâya şitâb eyle vaktidir
Zîrâ medâr-ı mes'âdetin hep duâsıdır
Yâ Rab kıl vücûdunu her derdden masun
Kim zatının o sâye-i rahmet-nümâsıdır
Bir kimsesiz hayâtı o kurtardı derdden
Bîçâre bir şebâbın o mihr-i rehâsıdır
Yâzel-vücûd Leyle-i İsrâ'ya hürmeten
Kim rûh-ı Ahmed'in o şeb i'tilâsıdır
İkbâl-i tâm u ekmel-i sıhhatle dâim et
O zâtı kim düşüncesi zâtın rızâsıdır.’’⁵⁶⁹*

⁵⁶⁸ Toker, a.g.e., 153.

⁵⁶⁹ A.g.e., 154.

3.1.1.10. Ali Haydar Efendi

Ali Haydar Efendi hakkında tek bir kaside mevcut olup Süleyman Nesib tarafından ölümü üzerine kaleme alınmıştır. Şiirde Haydar Efendi'nin dini ve eğitimci yönlerine değinilir. Nesib, Haydar Efendi'nin tefekkür ettiği tüm kâinat ve yaratılmışların Allah'ın birliğini tasdik eden bir açıklıkta olduğunu, tüm kâinatın Allah'tan olduğunu ve bunun da neden ilim, fen ve hikmete aykırı olduğunu sorar ve fenlerle bu durumun iptal olamayacağını belirtir. Şair bu duruma Haydar Efendi'nin bir mana bahşettiğini söyler:

*‘‘Senin tefekküre gark olduğun şu mevcûdât
Vücûd-ı Hâlık'ı söyler bir bedâhettir
Bu kâinâtı o Rabb-i vücûda atf etmek
Neden mugâyir-i fenn ü hilâf-ı hikmettir
Derim ki, fenn ile kâbil mi söyle ibtâli
Senin o maddeye bahş ettiğin bu kuvvettir’’*

Şair, Haydar Efendi'yi peygamberlik nurlarının varislerinden biri olarak görür ve onun ilmî kudretinin vasıflarını kalemlerin açıklayamayacağını söyler. Haydar Efendi'den kalemlerin bu cüret ve kusurlarını bağışmasını ister:

*‘‘Cenâb-ı Haydar Efendi-i zî-semâhat kim
Yegâne vâris-i envâr-ı Ahmediyettir
Kalem nasıl edebilsin o kudreti tavsîf
O nây-pâre ki dâim garîk-i zulmettir...
Fakat kusûrunu afv et ki mahz-ı cür'et olan
Teveccühünle gelen vehm-i kâbiliyettir’’*

Kasidenin son bölümünde ise şair, Haydar Efendi için duaya başlar. Bu duanın bir teşekkür mahiyetinde olduğunu ve bunu onun ruhuna zimmetlemenin bir farz olduğunu belirtip Haydar Efendi'nin izzet ve saadetle isteğine kavuşmasını diler. Şair, Allah'tan bu dualarının devamlı olmasını diler çünkü Haydar Efendi'ye karşı duayı bir minnet olarak telakki eder:

*‘‘Duâya başlayım artık kemâl-i safvetle
Duâ makâm-ı teşekkürde farz-ı zimmettir*

*Kemâl-i izz ü saâdetle kâmurân olasin
 O vakte dek ki cihân sahne-i hakîkattir
 Vücûd-ı muhteremin görmesin kemîne elem
 Vücûd-ı muhterem ki medâr-ı rahmettir
 Hüdâ düşürme dü-dest-i tazarrû'um nevmîd
 Duâ demek sana arz-ı kemâl-i minnettir.*⁵⁷⁰

3.1.1.11. Zihni Paşa

Hakkında yazılmış tek kaside Süleyman Nesib tarafından kaleme alınmıştır. Kasidesinde Nesib, Zihni Paşa'yı denginin bulunmadığı bir vezir olarak görür ve onun ikram ve izzetinin ümmetin kalplerinde olduğunu söyler. İnsanların ilmi ise onun huzurunda başı dönmüş bir şekildedir ve zekâ nurlarının izi de hayret tutsağıdır. Mükemmelliğin tüm vasıfları onda toplanmıştır ve o feyz veren bir kudrettir:

*‘‘Vezîr-i bî-nazîr ü bî-mu'âdil Zihni Paşa kim
 Der-i iclâl ü izzî kâble-gâh-ı kalb-i ümmettir
 Durur pîşinde irfân-ı beşer sermest-i hamûşî
 Peyinde mihr-i nevvâr-ı zekâ mevkûf-ı hayrettir
 Bütûn zâtında cem etmiştir evsâf-ı kemâlâtı
 O bir şehnâme-i ber-ceste-i feyyâz-ı kudrettir’’*

Şair, Zihni Paşa'yı övmenin kendisine düşmediğini ve hata ettiğini söyler. Çünkü onun mükemmel şanı zaten şahsını anlatmaya yeterdir. Edep için susmayı tercih eden şair büyüklerinden destek görünce cesaret alır ve paşayı övmeye devam eder:

*‘‘Hatâ ettim muhakkaktır bu kim tavsîfe kalkıştım
 Senin şân-ı kemâlin bir ter-şân-ı belâgattir
 Ne çâre ey vezîr-i merhamet-pîrâ ki lütfundan
 Hayât-ı bigânem şâd u mesrûr-ı saâdettir
 Bilip âdâbı teklif-sükût ettimse de hâme
 Büyüklerce, dedi afv-ı hatâ yâ de 'b-i şefkattir
 Husûsâ medh için sen bir kasîde yazmıyorsun ki
 Merâmın ancak ol zâta samîmî arz-ı minnettir*

⁵⁷⁰ Toker, a.g.e., 155-156.

*Bu sözlerden bulup hayli cesâret, gel dedim bâri
Bu yolda gazel de söyle zîrâ resm ü âdettir''*

Kasidenin son bölümü ise duaya ayrılmıştır. Şair, merhum Zihni Paşa için saadet temenni ederken arkasından övgüyle bahsedilmesini arzular:

*'Duâya başlayım artık eğer tasdî' ise kâfi
Duâ her bir kusûru çünkü afv u safha âlettir
Yaşa ey âsâf-ı âlî-himen izz ü sa'âdetle
Bu âlem tâ ki lutf-ı Hakla mehd-i âdemiyyettir
Denilsin lâ-cerem zîr-i cenâh-ı mes'âdet-sâyen
Tecellî-gâh-ı rahmeti kible-i erbâb-ı hâcettir.'*⁵⁷¹

3.1.1.12. Salih Hulûsi Paşa

Hüseyin Siret *Eski Bir Gazel* adlı şiirini Salih Paşa için kaleme almıştır. Bu şiirinde Nesib, Salih Paşa'nın ağzından onun hissiyatını aktarır. Şaire göre Salih Paşa kadar Hak yolunda çarpışan başka biri görülmemiştir. O, ikram ve iltifatları redderek mahkûm olmayı yeğlemiştir ve namus ve irfanını maddiyata ve paraya tercih etmemiştir:

*'Hak yolunda bir fedâi görmedim cânım kadar,
Bin belâdan arta kalmış cân ü canânım kadar
Yüz çevirdim iltifât-ı zulme istikrâh ile
Mahbes ü menfâyı tercih ettim ihvânım kadar.
Nakta tahvii etmedim nâmûs ile irfânımı,
Şâhit olmaz müddeâma takr ü hirmânım kadar.'*

Salih Paşa'nın mizacı gereği devrin kahbeliğine ve insanların alçaklığına hiç kapılmamış, bu yüzden cahillerle hiç münakaşaya girmemiştir. Ve hakkında kim ne söylerse söylesin Salih Paşa en büyük hâkimin kendi vicdanında olduğunu söyler:

*'Uymadı tab'im mizacı kahbe-i devrâna hiç
Yoksa izz ü câhile parlardım akrânım kadar
Her kim isterse beni fikrince mahkûm eylesin*

⁵⁷¹ Toker, a.g.e., 157-158.

Hâkim olmaz kendime âlemde vicdânım kadar. ⁵⁷²

3.1.1.13. Abdurrahman Sami Paşa

Abdülhak Hamit Tarhan, Sami Paşa'nın vefatı üzerine bir kaside yazmış ve bu kasidesinde onun üstün vasıflarına değinmiştir. Kasidenin ilk bölümünde âlimlerin ve ediplerin Sami Paşa'nın vefatı sebebiyle yas tutmaları gerektiğini dile getiren Hamit, rakiplerinin ise şimdi mutlu olacağını ancak zayıfların ve gariplerin ise ağlama vakti olduğunu belirtir:

*‘‘Mâtem etsin ulemâ vü üdebâ,
Oldu mercîleri âlemde hebâ.
Yok idi misli ki gülsün rukabâ,
Ağlasınlar zuafâ vü gurebâ,
İrtihâl eyledi Sâmi Paşa.’’*

Hamit, Sami Paşa'nın her kelamının ibretli bir söz hükmünde ve kendisinin de gayretli, mert bir insan olduğunu ancak şimdi göklere yükseldiğini beyan eder. Onun seciyesinin ilan edilmesine gerek olmadığını, daima İslam davasıyla dertlendiğini ve bu şahsiyetin vefatına tüm halkın üzüldüğünü dile getirir:

*‘‘Her sözü dâima, ders-i ibret,
Pîr-tebîr idi bernâ-gayret.
Merd idi merd-i melâik-sîret,
Uçtu ol nûr-ı semâvî-sûret,
İrtihâl eyledi Sâmi Paşa.

Hâl-i ma'lûmu ne lâzım ilâm,
Çekilen gâile beyne'l-İslâm,
Ânı kılmıştı esîr-i âlâm,
Acıdı hâline hem cümle enâm;
İrtihâl eyledi Sâmi Paşa.’’*

Şair, paşanın kâmil bir insan olmasından ve himmetini geniş tutmasından bahsedip ruhuna rahmet okuduktan sonra onun şiirdeki kabiliyetine değinir. Onun

⁵⁷² Hüseyin Siret ve Namık Kemal, *İki Kaside*, Ahmet İhsan Matbaası, (İstanbul: 1942): 17.

fazlının ise teşhir edilmeye, değerli gösterilme çabalarına ihtiyacı olmadığını bu durumu da ağlayarak söylediğini belirten Hamit bu şahsiyetin unutulmaması gerektiğini düşünür:

*‘‘Asrîdî asr-i kemâl ü hikmet,
Gitti mâziye o âli-himmet,
Kıldı müstakbele birçok hizmet,
Rûh-ı kudsîsine yüz bin rahmet;
İrtihâl eyledi Sâmî Paşa.*

*Şi’r ü inşâda âsârı iyân,
Fazlı olmazsa da muhtâc-ı beyân
Söylerim ben yine giryân giryân.
Etmesinler o edîbi nisyân,
İrtihâl eyledi Sâmî Paşa.’’*

Şaire göre Sami Paşa’nın eserlerini açıklamaya cüret etmek onun okulunda tahsil görmeye olur. Aksi halden buna insanın idraki yetmeyecektir. Şimdi o Hakk’a vasıl olmuştur ve geride güzel bir koku bırakmıştır. Sami Paşa’nın ölümünün ardından şair teselli vermeye kendisinin değil, buna ancak kendi evlatlarının muktedir olabileceğini söyler:

*‘‘Varsa te’lîfe bugün cür’etimiz,
Mektebindendir ânın neş’etimiz,
Yoksa yetmezdi buna rü’yetimiz,
Neylesin şimdi bizim hey’etimiz?
İrtihâl eyledi Sâmî Paşa.*

*Uçtu gerçi o gül-i Sübhânî,
Bağ-ı âlemde kalıp reyhânî,
Bulunur bülbül-i hoş-elhânî,
Hakk’a vâsıl demedir ruhânî,
İrtihâl eyledi Sâmî Paşa.*

Tesliyet ben vereceksem, hâşâ,

*Bana ger derdimi etsem ifşâ,
Olur evlâdı tesselli-bahşâ,
Âh u feryâd ede şi'r ü inşâ.
İrtihâl eyledi Sâmi Paşa.* ⁵⁷³

3.1.1.14. Marko Paşa

Tanzimat devrinin en ünlü hekimlerin olan Marko Paşa şiirde mesleği ile işlenmiştir. Neyzen Tevfik şiirinde meslekleri ve dinleri araştırdığını ancak mutlu ve mesut birisine denk gelmediğini ifade etmektedir. Karşı çıktığı Siyonizm'e derdini anlatmak istediğini ancak bunu başaramadığını bu yüzden sıkıntısını Marko Paşa'ya bıraktığı belirtir:

*‘‘Tetik ettim her mesleği, her dîni,
Bulamadım gamsız bir tek ferdini.
Anlatmak için Siyonist'e derdimi,
Marko Paşa ile Tûr'a bıraktım.* ⁵⁷⁴

3.1.2. Savaşlar

3.1.2.1. 1897 Yunan Savaşı ve Girit'in Kaybı

Abdülhak Hamit'te rastladığımız bu temada 1897 yılında vuku bulan Türk-Yunan savaşı ve bu savaşta Türk askerinin yüceliği ve zaferi aktarılır. Ancak bu zafere rağmen Girit'in elden çıkmasının önlenemeyişi de Hamit'in şiirlerinde kendisine yer bulmuştur.

Ordu-yı Hümâyunda Bir Şair adlı şiirinde Hamit istifham yoluyla Yunanların çok yanlış bir işe giriştiklerini vurgulamaktadır. Yunan askerlerinin ortalıkta görünmediğini ve bir hayal olduklarını, intihara teşebbüs ettiklerini ve Yunan aklının bunu kabul edip etmeyeceğini sorar:

*‘‘Görünmüyor, nereye gitti asker-i Yunân?
Hurâfe miydi aceb nâm-ı leşker-i Yunân?
Nasıl o kavm-i hakîm intihâra verdi karar?
Kabûl eder mi bunu akl-ı münkîr-i Yunân?’’* ⁵⁷⁵

⁵⁷³ Tarhan, a.g.e., 518-519.

⁵⁷⁴ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 17.

Türk askerinin zafer nidaları arşa yükselir ve melekler de bu duruma teveccüh ederek yeryüzüne iner. Yaradan'ın cömert namı tekerrür eder ve neferlerin sadaları daha heybetli bir şekilde ortaya çıkar:

*‘‘Muvahhidîn-i kirâmın zafer nidâlarıdır,
Bu ses, melekleri bâlâ-yı arş-ı a'lâdan
Kular, zemîne teveccühle, cebhe-sâ-yı sücûd,
Olur muhît bu sûretle zîr ü bâlâdan
Tekerrür eyleyerek nâm-ı Hâlık-ı zî-cûd;
O ra'd u berk-i mehâbet nefer sadâlarıdır!..’’⁵⁷⁶*

Şiirin son kısmında ise şair Türk askerini över ve Yunanların bütün ilahlarıyla hücum etse bile Osmanlı'ya hiçbir zarar veremeyeceklerini ve gözden silinip gideceklerini belirtir:

*‘‘Evet, asâkir-i şâhânedir bu askerler
Ki dîn ü devlet için can verip alırlar kâm
Hücûm! Emri alınca o şîr-peykerler
Ne dağ mukavemet eyleser, ne burç u istihkâm.
Bizim cenâh budur, gördüğün şu mahşer-i nâs,
Sizinki de kaçıyor işte bir alay nesnâs!...

Bu derd-i mühlîki îsâl semt-i dermâne
Eğer merâm ise cidden, şu anda tevbe-i künân
Bütün ilâhelerin, bütlerinle ey Yunân!..
Dehâlet et görelim taht-ı âl-i Osman'a.

Eğer bu veçhile olmazsanız bugün tâib,
Yarın benim nazarımda olursunuz gâib!...’’⁵⁷⁷*

Abdülhak Hamit *Girit İçin* adlı şiirinde ise Girit'in Osmanlı topraklarından koparılmasına değinir. Hamit şiirin ilk kısmında Girit'in Osmanlı Devleti'nin zayıf ve

⁵⁷⁵ Tarhan, a.g.e., 358.

⁵⁷⁶ A.g.e., 359.

⁵⁷⁷ A.g.e., 360.

inleyen kısmı olduğunu belirtir ve Girit'te devletten ayrılmanın feryadı yükselir. Şimdi ise şair Osmanlı asırlarının geri gelmesini arzular ve o şanlı devletin şanlı mazisini yâd eder:

*‘‘Girit, o hitta-ı zâr u zebûn-ı Osmanî
Ufuklarında tesâvir-i hân-ı Osmanî,
Sevâhilinde akûs-ı şûûn-ı Osmanî,
Girit, Girit, bize etmekte dûrdan feryâd!
Bugünkü hâl ile mâzisini ederken yâd,
Eder vakâr ile avdet kurûn-ı Osmanî!’’⁵⁷⁸*

Girit'i İslam âleminin deniz beldesi olarak gören Hamit âlemlerin merkezine sefil kavimlerin yakışmayacağını dile getirir. Osmanlı'nın heybetli askerleri her daim hazırdır:

*‘‘Girit, o kişver-i bahrî-i âlem-i İslâm!
Ne mümkün esfel-i akvâma merkez-i a'lâm!
Durur mu leşker-i heybet-nümûn-ı Osmanî?’’⁵⁷⁹*

Şiirin son bölümünde Hamit düşmanın amacının ayaklar altında ezilmek olduğundan bahseder ve Girit hadisesinin bir ihmal değil sadece düşmana verilen bir mühlet olduğunu belirtir. Şaire göre Osmanlı'nın sabrı sınıanmamalıdır; zira sabır tükenince Osmanlı harekete geçer:

*‘‘Olurdu gâye-i âmâli düşmenin pââmâl.
Bugünkü durması imhâldir değildir ihmâl.
Fakat bilinmeli hâl-i derûn-ı Osmanî!
Bitince sabr-ı siyâset-füzûn-ı Osmanî;
Yürür meşâcir-i âhen-i gusûn-ı Osmanî!’’⁵⁸⁰*

⁵⁷⁸ A.g.e., 629.

⁵⁷⁹ A.g.e., 629.

⁵⁸⁰ A.g.e., 630.

3.1.3. İdeolojik Hareketler

3.1.3.1. Osmanlılık

Bu tema Recâizâde Mamut Ekrem, Tevfik Fikret ve Celal Sahir Erozan tarafından ele alınmıştır. Recâizâde *Nefrin*'deki bir şiirinde İslam şeriatinin gücenme içerisinde ve Osmanlılık düşüncesinin de utanma duygusuna bürünüp kızarmakta olduğunu vurguluyor:

*‘‘Hala zavallı devletimiz ihtizârda
Dîn-i mübîn ü şer’i güzîn iğbirârda
Osmanlılık hacâlet ile ihmîrârda
Millet ne eylesin ki fakir, inkisârda...’’*⁵⁸¹

Tevfik Fikret ise bu tema ile Osmanlıcılık ideolojisinden farklı olarak devletin geçmiş ile bugünün durumunu ortaya koyarak güç ve kudretini ön planda tutar. Şair *Bir Kız Mektebi İçin* adlı şiirinde Osmanlılık mefhumunun bir kızıl bulut gibi tüm dünyaya korku ve endişe saldığını söyler. Devletin tarihindeki en kötü dönemini yaşaması bile bu duruma engel olamamıştır. Osmanlı'nın tek bir teknesi bile büyük ve şahane bir donanmanın elde edeceği zaferlere sahiptir:

*‘‘Osmanlılık, ufukda kızıl bir bulut gibi,
Ulvî bir inkişâf ile etrâfa rağşeler,
Endişeler nisâr ediyor; şanlı mevkîbi
Her yanında pâ-yi azmini lertzân, şikesteser
Bir inkıyâde öpdürüyor; bir kırık salı
Şâhâne bir donanmaya ancak nasîb olan
Şâhâne bir zafer taşıyor: en küçük dalı’’*⁵⁸²

Şiirin devamında Fikret Osmanlılık için tüm dünyaya nam salan büyük bir kanat benzetmesi yapar. Bugünkü halimize bakarak geçmişteki zaferlere özlem duyup ağlamanın bize yakışmayacağını belirten şair ayrıca dünkü zaferlere bakıp bugün geçici ve ölgün bir gülüş sergilemenin de yersiz olacağını söyler. Şaire göre dün ile bugün

⁵⁸¹ Zariç, a.g.e., 43.

⁵⁸² Fikret, a.g.e., 58.

kardeştir ve dünkü kahraman dedelerimizdeki yaratılış mayası bugünün mirasçılarında da mevcuttur:

*‘‘Tûbâ-yı sıyt u satvetinin dehre fer salan
Bir şehper-i celâl açıyorken; bugün ... Hayır,
Zannetmeyin, bugün düne hasretle ağlamak,
Yâhud dünün şükûhuna nisbetle muhtazır,
Zâ’il bir ibtisâm-ı seher, bir sönük şafak,
Bir gölge görmek istiyorum; yok, bugünle dün
Kardeşdir; onda gördüğünüz nusg-ı fitratın
Elbette feyzi bunda da mevcût; evet, bugün
Siz vâris-i hayâtısınız dünkü milletin!’’⁵⁸³*

Şair için Osmanlılık yiğitlik, şan, hamiyet ve arısoyluluktur. Osmanlılık hiçbir zaman mahvolmamış ve mahvolmayacaktır. Zira bugünün gençleri dedelerinin kanını taşımaktadır. Kan aynı, fitrat aynı ve ten de aynıdır:

*‘‘Osmanlılık... O dünkü şehâmet, o dünkü şan,
Osmanlılık... O dünkü hamiyyet, muhâlasat
Mahvolmamış ve olmayacaktır; bugünkü kan
Aynıyla dünkü kandır; evet, dünkü kan: evet,
Siz, birkaç atlı koskoca bir ülke fetheden
Osmanlı kahramanlığının kan ve nâmını
Hâmilsiniz; bu fitrat o fitrat, bu ten o ten!’’⁵⁸⁴*

Fikret’in gençlerden de bir beklentisi vardır. O da şanlı dedeleriyle övünmeleridir. Çünkü şaire göre Osmanlılar ak ve pak ve ayrıca denizler kadar cömertliğe sahip bir nesildi. Şair asrın en sağlam yiğitleriyle bugünün gençlerinin övünmelerini lüzumlu görmektedir:

*‘‘Osmanlılar, diyor sizin ecdâd-ı pâkiniz
Cidden birer hızâne-i himmetdi; en metîn,
En zinde bir merâm ile asrın ve şübhesiz*

⁵⁸³ A.g.e., 58.

⁵⁸⁴ A.g.e., 58.

Dünyanın en bahâdırı onlardı; fahredin''⁵⁸⁵

Vatan şanını tamamlamak için torunlarının olgunlaşmasını ister. Bu yüzden gençlerin himmetlerinin yüksek olması lazımdır. Ve böylece vatanla beraber torunlar da yükselecektir:

*‘‘Mağrûr olun... Fakat vatan ikmâl-i şân için
Evlâdının kemâlini ister; o mutlakâ
İster ki siz de himmet edin, siz de yükselin.
Yükselmek isteyenlere pervâz için fezâ
Dâ'im küşâdedir... Yaşamak hem vazifedir.*''⁵⁸⁶

Fikret şiirin son bölümünde ise nasihatlerde bulunur. Osmanlıların asrın yenilik ve mükemmelliklerine yabancı kaldığı takdirde sessiz bir boşluğa düşeceğini, yükseliş içinse irfanın zaruri olacağını vurgular. Medeniyet en ulvi amaç olmalıdır ve bu amaca koşmak ve milletteki kabiliyete hayat vermek için verimli bir gayret göstermek ve anne kucağını iyice donatmak lazımdır. Çünkü annelerin kucağı medeniyetin en mukaddes cennetidir. Bugün ise en cahil ve en bahtsız milletler kadınlığı cahillikle kardeş yapanlardır:

*‘‘Osmanlılar, tekâmül-i ağısâra ecnebî
Kalmak sükûta doğru eğilmektir; iğtilâ
İrfânsız olmuyor. Medeniyet ki en celil
Bir gâyedir, o gâyeye koşmak ve ibtidâ
Milletde kâbiliyyeti ihyâ için asîl,
Müsmir bir ictihâd ile gehvâre-i hayât,
Gehvâre-i necât olan âğûş-i mâderi
Techîz edilmek ister... Evet, sadr-ı ümmehât
Firdevs-i akdes-i medeniyetdir; en geri,
En âciz, en felekzede millet kadınlığı
Hemşîre-i cehâlet edendir!
Verin, verin,*

⁵⁸⁵ A.g.e., 60.

⁵⁸⁶ A.g.e., 60.

*Kalbin, semâhatin, hele ilmin yarattığı
Herşeyde kızların, bu mu'azzez çiçeklerin
Bir hakkı var... Verin!''⁵⁸⁷*

Celal Sahir ise *Kardeş Sesi* adlı şiirinde Osmanlılığın otuz yıldır yaralı ve içi kan ağlayan bir vaziyette kaldığını bu duruma sebep olanların ise devlet yönetiminde bulunan siyasilerin olduğunu söyler. Ancak ilan edilen meşrutiyetle birlikte bu melun durum ortadan kalkmıştır:

*''Otuz yıldır bütün Osmanlılık mecrûh ve dîl-hûndu;
Hamıyyetkâr olanlar dâimâ menfûr ve mel'ûndu
Nâsib-i câh olan her ferd alçaklıkla meşhûndu,
Cinâyet bir ticâret, mürtekibler mest u mecnûndu...
Bütün bunlar bugün mâzîye artık iltihâk etti,
Bütün milleti için rûz-ı saâdet infilâk etti.''⁵⁸⁸*

3.1.4. Siyasi Politikalar

3.1.4.1. Hafiyelik ve Jurnalcılık

II. Abdülhamit'in saltanatında ortaya çıkan ve önemli yapılanmalardan birini teşkil eden hafiyelik ve jurnal teşkilatının amacı Abdülhamit ve saltanatıyla ilgili yurtiçinde ve yurtdışında ortaya çıkan eleştirilerin ve Abdülhamit'e karşı olası eylemlerin önüne geçebilmektir. Ancak bu makam o dönemki aydınların görüşlerine göre amacını aşmış ve toplumda bir kişiler arası jurnal dönemini başlatmıştır. Bu da toplumda hafiyelerin her yerde kol gezdiği algısını oluşturmuştur. Böyle bir ortamda da insanlar gerek evde gerekse sosyal hayatta siyasi ve fikri konuları konuşmaktan korkar olmuşlardır.

Türk şiirinde hafiyelik kavramına geçmeden önce bu konuyla ilgili tarihi bir hadiseyi Semih Mümtaz'dan aynen aktaralım:

''Abdülhamit devri ileri gelenlerinden ve eski hariciye nazırlarından Rifat Paşa'nın oğlu olup, kendisi de devlet ileri gelenlerinden sayılan, hatta bir ara sadaret müsteşarlığında bulunmuş olan Rauf Bey sevdiğini, dostlarını Çubuklu'daki yalına

⁵⁸⁷ A.g.e., 60-62.

⁵⁸⁸ Tağızade Karaca, a.g.e., 122.

davet eder; yenilir, içilir, sohbet edilirmiş. Günün birinde kapı komşularından birisi ‘‘Rauf Bey’in yalısında Babıali ileri gelenleri toplanıyor, geç vakitlere kadar müzakerelerde bulunuyorlar; bu toplantılar şüpheli görünüyor’’ diye bir curnal vermiş. Bir gece yalı basılmış, ev sahibiyle birlikte misafirler Yıldız Sarayı’na götürülmüş, soruşturma başlamış. Sorguya çekilenler arasında bulunan amedi hulefasından Sahip Efendi öylesine korkmuş, öylesine telaşa kapılmış ki daha ilk sorguda titreye titreye ve yemin ede ede, dili dolaşarak şöyle demiş: ‘‘Hindi yedik, kaz dolması yedik, kaz yedik, dolma yedik, başka bir b.k yemedik.’’⁵⁸⁹

Hafiyelik teması, çalışmamıza aldığımız şairler arasında Ali Ekrem Bolayır, Mehmet Akif Ersoy ve Süleyman Nesib tarafından şiire taşınmıştır. Ali Ekrem *Kırmızı Fesler* adlı şiirini bu yönde ele almış ve jurnalcilik yapanlar için kırmızı fesliler yakıştırmalarını uygun görmüştür. Şair II. Abdülhamit’in tahttan indirilmesiyle beraber bu jurnalcilerin artık desteksiz kaldığını, istek ve heveslerinin hayal olduğunu belirtir:

*‘‘Ey kırmızı fesler bakalım kim sizi besler
Aç kaldınız eyvâh
Nerde o emeller, o leîmâne hevesler
Hep oldu mu güm-râh
Hürriyeti ilân ediyor göklere sesler
Kırmızı fesler’’⁵⁹⁰*

Şair yine jurnalcilere ifrit benzetmesi yaparak bir zaman milletin başına bela olmuş bir güruhun köpek yüzlü gece bekçileri olduklarını dile getirir:

*‘‘Nerde o bizim kırmızı fesler o kabarmış
İfrit afacanlar
Millet bu gürûhun başına zillet sarmış
Geçmekle zamanlar
Batmaz unutulmaz bu köpek yüzlü asesler
Kırmızı fesler.’’⁵⁹¹*

⁵⁸⁹ Kudret, a.g.e., 43-44.

⁵⁹⁰ Parlatır, *Ali Ekrem Bolayır*, 108.

⁵⁹¹ A.g.e., 108.

Devran artık dönmüştür. Bu jurnalciler şimdi yapayalnızdır ve onlardan hesap sorulma vakti gelmiştir. Enselerine bir tokat indirmek ve yüzlerine bir tükürük atmak lazımdır:

*‘‘Vay kırmızı fesler ne kadar kelle kulak vây
Çıplak bugün artık
Bin sille iner ensenize şimdi ây
Çattık size çattık
Bizden size bir (tuu!) mu revâ sâdece hayhây
Kırmızı fesler.’’⁵⁹²*

Şair bu ifadelerle yetinmeyerek aşağılamalarına devam eder. Şair için onlar jurnalcî köpek ve alçak bir topluluktur. Halk da bunları hor ve hakir görmek ve aşağılamak niyetindedir. Artık bunlar için en güzel yer kümeslerdir:

*‘‘Ey kırmızı fesler koca jurnalcî köpekler
Ey kavm-i habâset
Millet sizi tahkîri de pek çok görüp eyler
Tezlîle inâyet
Şâyestedir idbârınıza bitli kümesler.’’⁵⁹³*

Ve şair son olarak jurnalcilerin istibdat dönemindeki uygulamalarına karşı alaylı bir şekilde gönderme yapar. Kendilerinin gizli bir cemiyet kurduklarını ve bir komplo düzenleyeceklerini söyler:

*‘‘Buyurun geliniz kırmızı fesler koşunuz bir
İhsâna sezâ-vâr
Tertîb-i denâet büyük bir iş haylice nâdir
(Kompilo)muz var
Cem’iyetimiz var yazınız haydi teresler
Kırmızı fesler.’’⁵⁹⁴*

⁵⁹² A.g.e., 108.

⁵⁹³ A.g.e., 108-109.

⁵⁹⁴ A.g.e., 109.

Jurnalcilik temasını ele alan diğer şair Mehmet Akif Ersoy *Süleymaniye Kürsüsü'nde* adlı şiirinin bir bölümünde bu kavrama değinir. Mehmet Akif, siyasilerin adı birer ispiyoncu ve müzevvir oldukları görüşündedir:

*‘‘Vükelâ neydi ya? Curnalci, müzevvir, âdî;
Ne Hudâ korkusu bilmiş, ne utanmış ebedî,
Güç okur, hiç yazamaz bir sürü hırsız çetesi...
Hani can sağlığıdır doğrusu bundan ötesi!’’⁵⁹⁵*

Süleyman Nesib ise meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte padişah ile milletin aynı dereceye geldiğini ve hafiye-jurnal döneminin kapandığını söyler:

*‘‘Şimdi bir pâdişâh, bir millet;
Ne hafîyye, ne fark-ı cinsiyet.’’⁵⁹⁶*

3.1.5. Gayrimilli Semboller

3.1.5.1. Nev-Yunânîlik

Yahya Kemal Batı şiirinde ve Türk edebiyatında daha evvel var olan sanat için sanat ya da saf şiir anlayışını tekrar diriltten ve bunun bayraktarlığını yapan bir şair olarak gösterilebilir.⁵⁹⁷ Ondaki Nev-Yunânîlik anlayışı da 1903 yılında gittiği Paris’te ortaya çıkar. O, Hamit ve Fikret gibi şairleri bırakıp Mallerme, Rimbaud ve Heredia gibi şairleri örnek almaya başlar. 1907 yılından itibaren birçok şair ve akımın etkisinde şiirler kaleme alan Yahya Kemal özellikle Heredia’dan etkilenmeye başlar. Ondan Latin ve Yunan şiirlerini öğrenir ve Heredia’nın eserini tanımasını hayatının en anlamlı tanışması olduğunu söyler. Heredia’yı okuyup ondaki zevk ve hazzı tadan şair aynı zamanda epey bir zaman arzuladığı *Yeni Türkçe*’ye yaklaştığını anlar. Bu sebeple o yeni lisanı Yunan şiirinin kendisinde bulur. Şairin bu alandaki ilk denemeleri ise 1905 yılında başlar. Bu düşünceyle şair Doğu medeniyetinden ayrılıp Batı’ya yelken açmamız gerektiğini, edebiyatımız için bir *Rönesans*’ın gerekli olduğunu ve bunun için de Akdeniz havzasından hayat suyunu temin etmemiz gerektiğini vurgular. Şairin

⁵⁹⁵ Ersoy, (2009), a.g.e., 146.

⁵⁹⁶ Toker, a.g.e., 37.

⁵⁹⁷ Komisyon, *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyathı*, Marmara Üniversitesi Yayınları, (İstanbul: 1984): 86-87.

çoğunu imha etmekle birlikte bu hayat iksirinden tadıp yazdığı *Biblos Kadınları, Sicilya Kızları ve Bergama Heykeltraşları* adlı üç şiirinin konusu Akdeniz havzası medeniyetleri menşelidir. Onun bu şiirlerinde, nesir türündeki eserlerinde mevcut olan Yunânî duyuşların benzer ifadeleri mevcuttur.⁵⁹⁸

Yahya Kemal kendisinde Nev-Yunânîlik anlayışının nasıl hâsıl olduğunu şöyle dile getiriyor:

‘... Gerek şiiri ve gerek nesri, bir türlü anlamakta Yakub Kadri ile anlaşmış, yaşlı ve genç bazı arkadaşlara görüşlerimizi anlatmaya koyulmuş ve kendimize göre yeni bir çığır açmağa heveslenmiştik. O vakit Nev-Yunânîler ve Nev-Yunânîlik tavsifleri ortada bir müddet dolaşmış, bazen iyi, bazen kötü telâkkilere sebep olmuştu. En iyi telâkkilerden tâ Lâtinlere ve Yunânîler’e kadar Avrupa zevklerine nüfûz etmekte, nadir görülen bir kudreti olan Yakub Kadri, bu anlaşmamızın daha ziyade nesir tarafını kolluyordu ve aynı zamanda Yunan ve Lâtin çeşnisinde belirmiş Türkçe satırların numûnelerini ortaya koyuyordu... Ben, o vakit, bu anlaşmamızın, daha ziyade şiir tarafı ile uğraşıyordum.’⁵⁹⁹

Ancak bu Nev-Yunânîlik anlayışı Yahya Kemal’den önce ortaya çıkmıştı. Özellikle Tanzimat aydınları Batı medeniyetinin kaynağı olarak Yunan edebiyatını kabul etmiş ve bu edebiyata ait eserleri Türkçe’ye çevirmeye başlamışlardı. Bu çevirilere devlet desteği de gelince tercüme faaliyetleri giderek artmaya başlamıştı. İttihat ve Terakki üyeleri bu tercüme eserleri okuyup ve okutturmaya kendilerine görev addedince edebiyat meclislerinde Nev-Yunânîlik konuşmak sıradan hale gelmişti.⁶⁰⁰

Ancak Yahya Kemal’de ortaya çıkan Nev-Yunânîlik anlayışı zamanın mütefekkirleri tarafından tenkite uğruyordu. Bu isimlerden biri olan *Bediüzzaman Said Nursi* Yunan kültürünün Müslümanlar arasında yayılmasına karşı çıkmış ve şu sözleri sarf etmiştir: ‘İsrâiliyâtın bir tâifesi ve hikmet-i Yunânîye’nin bir kısmı, dâire-i İslâmiyet’e duhûl etmeleri ile din süsüyle görünerek efkârı ihtilâle verdiler.’⁶⁰¹

⁵⁹⁸ Şevket Toker, *Türk Edebiyatında Nev-Yunânîlik*, Ege Edebiyat, (İzmir: 1979): 17-21.

⁵⁹⁹ Mehmet Özdemir, “Yahya Kemâl ve Geleneği Yanlış Yerde Arayan İki Edebî Topluluk: Nev-Yunânîler ve Nayîler”, Sakarya Üniv. Eğitim Fak. Dergisi, (Sakarya: 2007): 255-256.

⁶⁰⁰ Yaşar, a.g.e., 42.

⁶⁰¹ A.g.e., 44.

Yahya Kemal'i tenkit eden bir diğerk mütefekkir de Cemil Meriç'tir. O, Yunanperestliğin Yahya Kemal ile başladığını söyler ve kendi öz şiirimizi bırakıp Yunan şiirine yönelmeyi ummanı ırmağa bağlamaya benzetir. Ancak şair ilerleyen safhalarda bu gayrimilli anlayıştan uzaklaşıp kendi tarihinin kaynaklarına yelken açmaya başlayacaktır.⁶⁰²

Yahya Kemal'in Nev-Yunânîlik anlayışını yansıtan şiirlerini kısaca ele almanın konuyu pekiştirmek açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Şair, *Biblos Kadınları* adlı şiirinin merkezine yerleştirdiği *Adonis*, antik Anadolu efsanesi ve bir bereket masalıdır:

*‘Mermerden nâ’sı hâreli bir tülle örtülü
Biblos İlâhı genç Adonis bekliyor ölü,
Mâtem şeridleriyle sarılmış alınları,
Mevkible çıkıdı lâhdine Biblos Kadınları.’*⁶⁰³

Efsaneye göre Suriye Kralı'nın Smyrna adında bir kızı vardır. Babasına aşık olan Smyrna onunla yatmak ister. Dadısının yardımıyla bunu başarır ancak babası yattığı kadının kızı olduğunu öğrenince onu öldürmek ister. Bunun üzerine tanrılar kıza acıyıp onu mersin ağacına dönüştürerek kurtarır. Yaklaşık on ay sonra ağaç çatlar ve Adonis dünyaya gelir. Çok güzel bir çocuk olan Adonis'i tanrılar paylaşamaz ve onu kıskanan bazı tanrılar Adonis'i yaban domuzu vasıtasıyla öldürür. Adonis'in kanının aktığı yerlerde bahar çiçekleri türemeye başlar.⁶⁰⁴

Yahya Kemal aynı şiirin devamında *Biblos Kadınları*'nın yas tutmalarına atıfta bulunur:

*‘Pişinde ağlayan gölgeden işit
İskenderiyye kızlarının âh u vâhını
Ağlarken Ayda dağlarının nîm ilâhını
Giryeyle biz vedâ ediyorken bu beldeye*

⁶⁰² A.g.e., 44-45.

⁶⁰³ Sevim Güldürmez, “Yahya Kemal'in Şiirinde Yunan Mitolojisinin İzleri ve Bir ‘Yol Düşüncesi’” *Etrafında Memlekete Dönüşün Sesleri*, Akademik Sos. Arş. Dergisi, Y.4, S.30, (2016): 674.

⁶⁰⁴ Güldürmez, a.g.e., 674-675.

*Kalsın yanında saçlarımız armağan diye,
Ey şimdi ölen, kalacak dilde zikrimiz
Biblos'ta lâleler gibi soldukça bikrimiz.*''⁶⁰⁵

Yahya Kemal'in Nev-Yunânîlik anlayışında kaleme aldığı bir diğer şiiri *Sicilya Kızları*'dir. Bu şiirinde şair antik Yunan dönemlerini yansıtan resimlerin havasını yansıtmaya çalışır. Bu resimlerde *Sicilya Kızları* etrafa gülerek hoş kokular yayar:

*'Sicilya kızları üryân omuzlarında sebû;
Alınlarında da çepeçevre gülden efserler,
Yayar bu mahfile âsâbı gevşeten bir bû
Ve gözleriyle derinden bakar gülümserler
Sicilya kızları üryân omuzlarında sebû.*''⁶⁰⁶

Şiirin devamında sadece Sicilya Kızları değil antik Yunan döneminin ortamı da aktarılır. Burada her nesne mermerdendir. Bu mermerlerden gümüş renkli sular akar ve etrafa hoş sedalar yayar. Şiirdeki herşey birbiriyle uyum içerisindedir:

*'Hadîkalarda nevâgîr iken şadırvânlar,
Somâki kurnalarından gümüş sular dökülür.
Ve hep civâra serilmiş kadife dîvânlar
İçinde bûseden ölmüş vücutlar bükülür,
Hadîkâlarda nevâgîr iken şadırvânlar.*''⁶⁰⁷

3.1.6. Yönetimsel Anlayışın Dışavurumları

3.1.6.1. Siyasi Hiciv

Abdülhamit devri için yazılmış siyasi şiirlerde genellikle ana mefhum Abdülhamit'tir. Onun hakkında hatırı sayılır ölçüde şiir kaleme alınmış ve bu şiirlerde hem yerilmiş hem de övülmüştür. Şairler tenkit şiirlerinde II. Meşrutiyetle birlikte gelen özgürlük ortamı vesilesiyle Abdülhamit'in adını veya sıfatlarını kullanarak ona hücum etmekten çekinmemiştir.

⁶⁰⁵ A.g.e., 675.

⁶⁰⁶ A.g.e., 676.

⁶⁰⁷ A.g.e., 676.

Abdülhamit'in adının kullanılmadığı ancak o devir için kaleme alınan tenkit şiirleri de mevcuttur. Ahmed Kemal Akünal'ın *Irz Padişahındır*⁶⁰⁸ adlı şiirinde bu durum ortaya çıkar. Şair bu şiirinde ırzın padişahın oyuncağı olduğunu ve ayağa düşürüldüğünü belirtir:

“Öpse nâ-mahrem dudaklar zevceni
Sus ve çek; zirâ günâhındır senin!...
Sensin ırzından ferâgât eyleyen
Çünkü ırzın pâdişâhındır senin.”⁶⁰⁹

3.1.7. Abdülhamit Devri Siyasi Şiirin Özellikleri

Bu devir için yazılan siyasi şiirlerin genel özelliklerine maddeler halinde bakalım:

- Siyasi şiirdeki ana tema Abdülhamit ve istibdattır.
- Abdülhamit şiirde baskıcı, zorba ve zalim bir karakter şeklinde ortaya çıkar. Bunun yanı sıra Abdülhamit'i öven şiirler de mevcuttur.
- Yergi bazen aşırıya kaçarak aşağılama ve hakaretlere boyutlarına ulaşır.
- Şiirde kullanılan veznin büyük bir bölümünü aruz vezni oluşturur.
- Siyasi şiirlerin dili günlük konuşma diline yakın olabileceği gibi anlaşılma gayesi güdülmeyen, sanat amaçlı kaleme alınan ve terkiplerle süslenmiş ağıdalı şiirler de çokça mevcuttur.

3.2. II. MEŞRUTİYET DEVRESİ (1908-1923)

20. yüzyılın en sıkıntılı ve en karmaşık dönemi şüphesiz İttihat ve Terakki'nin yönetiminde olduğu 1908-1923 dönemidir. Öyle ki üç kıtada toprağı bulunan Osmanlı Devleti'nin yanlış politikalar sebebiyle Ortadoğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki

⁶⁰⁸ Ahmed Kemal Akünal'ın bu şiiri ile ilgili düşüncelerini aynen aktarıyoruz:

“Bu söz bir darb-ı meselimizdir. Bundan maksad milletin ırzından, şerefinden pâdişâh mesuldür, demektir. Fakat bu sonraları sû-i istimâle uğrayarak milletin ırzı, şerefi pâdişâhların oyuncağı olmuştur. Bu kıt'a ırzın sahibine bir serzeniştir.” (bkz., Metin Kayahan Özgül, *Son Jön Türk Kalesi-Ahmed Kemâl Akünal*, 228).

⁶⁰⁹ Özgül, *Son Jön Türk Kalesi-Ahmed Kemâl Akünal*, 228.

toprakları elden çıkmış, devlet tüm kurumlarıyla ve milletçe büyük bir buhranın ortasına düşmüştür.

İttihatçıların Abdülhamit'i indirip yönetimi devralmaları özellikle aydın kesim tarafından hayırlı bir olay olarak görülmüştü. Onlar İttihatçılara ‘‘Yeni Kurtarıcılar’’ unvanını vermiş ve onları hürriyetin müsebbibi olarak görmüşlerdi. Bu durumu da şiirde sıkça ele alacaklardı. Ancak devletin felakete sürüklenmesi karşısında durum tersine döner ve İttihatçılar eleştirilmeye başlanır. Artık siyasi şiirin mecrası da başka yönle kaymaya başlar. Balkanların elden çıkması, kavmiyetçiliğin ve ayrılıkların sonuçları şiirde kendisini hüznü bir şekilde gösterir. Ardından bu devrin en önemli teması olarak gösterebileceğimiz Çanakkale ve Mehmetçik kavramları karşımıza çıkar. Çanakkale’de yaşanan büyük hengâme ve ardından gelen büyük zafer şiirde epik bir tarzda yer bulur. Mehmetçik hiç olmadığı kadar övülür. İslamcılık, Hilafet ve İşgal temaları da bu dönemde ele alınır. Şiirlerde kurtuluşun İslam’da olduğuna değinilir. Vatan teması ise bu dönemde en sık işlenen tema olarak göze çarpar. Bu temayı çoğu şair ele alır ve içten gelen bir coşkuyla şiire yansıtmaya çalışırlar.

3.2.1. Siyasi Karakterler

3.2.1.1. Vahdettin

Vahdettin hakkında yazılmış iki şiirden biri Süleyman Nazif tarafından kaleme alınmıştır. Vahdettin ile ilgili başka şiirler varsa da bu şiirler genel anlamda yazılmış ve herhangi bir padişahın ismi belirtilmemiştir. Süleyman Nazif’in bu şiirinde Vahdettin’in ismi geçmese de şiir, padişah Vahdettin için kaleme alınmıştır.

Nazif bu kıtasında Vahdettin’in düşünce ve fiillerini beğenmemektedir. Şair, padişahın kızgın bir şekilde ülkesinin baştan başa aşağılıkların başkaldırmasıyla şamata yerine döndüğünü söyler:

*‘‘Hiddet etmişsin, buyurmuşsun ki: Mülküm serteser
Oldu isyân-ı esâfille makarr-ı şûr ü şer.’’*

Nazif ise bu durumun Tanrı’nın adaletinin gereği olduğunu dile getirir ve Vahdettin’den sinirlenmemesi ister. Çünkü eziyet eken isyan biçer:

‘‘Muktezâ-yı feyzidir adl-i İlâhinin bu hal;

Etme hiddet padişâhim, zulm eken isyân biçer!''⁶¹⁰

Vahdettin'i şiirde işleyen diğer bir şair Halim Uğurlu'dur. *İki Başlı Yılan* şiirinde şair son padişah ifadesiyle Vahdettin'e gönderme yapar. Uğurlu, Vahdettin'in bir emir çıkarttığını ve bu emre göre Mustafa Kemal'in öldürülmesi gerektiğini söyler. Bu durum karşısında da Mustafa Kemal'e karşı direniş gösterenler ortaya çıkar:

'İstanbul'da sallanan son padişah

Emretti: Bir fetva salın ülkeye

Âsidir Mustafa Kemal

Her kim nerde görürse öldüre

Bu sözü hak bilen birkaç satılmış

Başladı direnmeye.'''⁶¹¹

3.2.1.2. Mahmut Şevket Paşa

Neyzen Tevfik'in hiciv şiirlerinden birisi de Bağdatlı lakaplı Mahmut Şevket Paşa için yazdığı şiirdir. Bu şiirini onun sadrazam olması üzerine yazmıştır. Şair şiirin ilk iki mısrasında ülkenin sınırlarına tahta perde çekilmesinin mümkün olup olmadığını sadrazamdan sorulmasını ister. Zira devlet şimdi bir enkaz halindedir ve bu enkazı gören herkes ibret alır:

'Sorulsun, sadrâzâmdan, bizimçün varsa lutf etsin;

Hudûda tahta perde çekmenin, imkân ü icâdı.

Alır ibret bugün, enkâz-ı devletten nazar ehli,

Çıkınca pâdişâh tahta, serasker oldu Bağdâdî.'''⁶¹²

3.2.1.3. Enver Paşa

Enver Paşa, Türk siyasi şiirinde diğer İttihatçılarla birlikte önemli bir yer teşkil eder. Ancak bu öneme rağmen Enver Paşa ve diğer İttihat ve Terakki üyeleri ismen değil de daha çok teşkilat olarak şiirde ele alınmıştır. Bu sebeple bizzat Enver Paşa'nın adının geçtiği şiir sayısı birkaç adettir. Adını vererek Enver Paşa'yı şiirde ele alan şairler ise Hüseyin Siret, Neyzen Tevfik ve Necdet Rüştü Efe'dir.

⁶¹⁰ Süleyman Nazif, *Malta Geceleri, Fırak-ı Irak ve Galiçya*, Kervan Kitapçılık, (İstanbul: 1979): 125.

⁶¹¹ Uğurlu, a.g.e., 127.

⁶¹² Tevfik, *Hiç*, 18.

Necdet Rüştü, İttihatçıların sebepsiz yere Osmanlı Devleti'ni dünya savaşına sokmaları ve üç kıtadaki toprakların elden çıkmasına sebep olmaları sebebiyle baş köşeye Enver Paşa'yı koyarak eleştirir. Onun sebep olduğu bu hezimet dolayısıyla Enver Paşa'nın en büyük acı ve nefrete müstehak olması gerektiğini düşünür:

*‘‘Ruhlar çekilip gitti; içim dolu bu yasla,
Yattım, gece rüyâda fakat mahşeri gördüm,
Bir harbe sebepsiz atılan Enver'i gördüm:
Baktım ki, azablar çekerek kıvranıyordu,
Etrafını sarmıştı alevler, yanıyordu.’’⁶¹³*

Neyzen Tevfik, Enver Paşa'nın adını vererek onu eleştiren bir diğer şairdir. Tevfik, Enver Paşa'nın akıldan noksan olduğunu söyleyerek onun diğer İttihatçılarla birlikte bir doktora bırakılmasının gerekli olduğunu düşünür:

*‘‘Enver'ini, Topal'ını, Şaşı'yı,
Sakallıyı bizim Çeribaşı'yı
Malta'daki tavşanlara aşığı
Vurmak için bir doktora bıraktım.’’⁶¹⁴*

3.2.1.4. Talat Paşa

Neyzen Tevfik'in en ağır bir şekilde hicvettiği isim olarak Talat Paşa'yı gösterebiliriz. Hatta şiirinin sonunda kullandığı lafız hicvin de dışına çıkmış ve alenen küfür ve aşağılamaya dönüşmüştür. Neyzen'in Talat Paşa'yı bu şekilde aşağılamasının sebebi ise yine şiirin kendisinde ortaya çıkmaktadır. Hürriyet sloganıyla ortaya çıkan İttihat ve Terakki istibdat döneminden daha fazla sıkı bir yönetim anlayışı getirince Neyzen tarafından ağır bir tenkite uğrar. Parti olarak ortaya çıktıklarını söyleyen şair daha sonra halkın boğazını sıkmaya başladıklarını dile getirir. Şaire göre Talat Paşa'nın saçma fikirleri dönüp kendisini bulmuştur. Ermeni çeteleri tarafından öldürülen Talat Paşa kazdığı kuyuya kendi düşmüştür. Neyzen, Talat Paşa için Çingene benzetmesi yapar:

‘‘Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak

⁶¹³ Necdet Rüştü Efe, *Yurdum ve Sevgilim*, Ülkü Basımevi, (İstanbul: 1941): 16.

⁶¹⁴ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 17.

*Milletin on senedir olmuş idi, mengenesi
Kazdığı çâh-ı belâya yine kendi düştü.
Örsünü, kısılcını ...ğimin Çingene'si.''⁶¹⁵*

Talat Paşa'yı şiirde ele alan başka bir şair ise Mithat Cemal Kuntay'dır. Şair, Neyzen Tevfik'in aksine Talat Paşa'yı över ve onu kahraman olarak görür. Kuntay, *Talat'ın Tabutu Önünde* adlı şiirinde Talat Paşa'nın sadece bu vatan için ter döktüğünü söylerken bir torbada kemiklerinin gelmesi karşısında hüzünlenir:

*'Alnındaki tek bir vatanın döktüğü terken,
Nabzındaki kan belki de bir nesle yeterken,
En sonra, şu bir torba kemik sen misin? Anlat.
Biz dipdiri verdik seni bir devlete Talat!''*

Şiirin devamında Talat Paşa için adamlık kavramının içi doldurarak sunulur. Fakirleri en çok koruyup gözeten isim olarak öne çıkan Talat Paşa için şan ve şöhretin önemi yoktur. Kendisine verilen nişanlar ise sadece semboliktir ve Talat Paşa için bir kıymet-i harbiye dâhilinde değildir. Ancak şaire göre tevazu sahibi olsa da gayriihtiyari bir şekilde Talat Paşa'nın büyüklüğü öne çıkar:

*'Takrîben adamlık sana yetmezdi, tamamydın.
Sen kütle adam, millet adam, bayrak adamydın.
En sevdiğin insan senin en çıplak olandı,
Şanlar, senin ölçünle, palavraydı, yalandı,
İnsanların insanlara verdikleri şanlar!
Göğsünde kalır, kalbine girmezdi nişanlar!
Asla derinleşmezdi vezir esvâbı sende,
Sen zorla büyüktün ne kadar istemesen de!''*

Kuntay'a göre Talat Paşa hayatında hiç mağlubiyet görmemiştir. Ancak Ermeni çeteciler tarafından kahpe kurşunla eğilmiştir. Talat Paşa, çok zengin olma durumunu

⁶¹⁵ Tevfik, *Hiç*, 22.

elde edebileceği yerde maddi sıkıntılar içerisinde ve fakir bir şekilde ahirete göçmüştür. Onun bir heykel ya da türbeye ihtiyacı olmadığını dile getiren şair, onun isminin en büyük sembolü olacağını söyler:

*‘En sonra eğildinse de kurşunla eğildin,
Altunlar akarken de züğürt ölmeyi bildin.
Neymiş sana heykel? Ne demekmiş sana türbe?
Arkanda kalan tertemiz ismin yetişir be!’⁶¹⁶*

3.2.1.5. Cemal Paşa

Enver Paşa, İsmail Hakkı Paşa ve Cemal Paşa tek bir şiirde Neyzen Tefvik tarafından kaleme alınmıştır. Neyzen, İsmail Hakkı Paşa için Topal, Cemal Paşa içinse Sakallı benzetmesi yapar. Bu üç karakterin hastalıklı ve ruh hallerinin bozuk olduğu kanısında olan şair hastalıklı tavşanlarla birlikte bu isimlere de aşı yapılması gerektiğini söyler:

*‘Enver’ini, Topal’ını, Şaşı’yı,
Sakallıyı bizim Çeribaşı’yı
Malta’daki tavşanlara aşığı
Vurmak için bir doktora bıraktım.’⁶¹⁷*

Neyzen Tefvik bu şiirinde Cemal Paşa’nın gaddar bir kimse olduğunu vurgular. Savcı iken bakanlığa terfi ettirilmesini feleğin yüzünün kendisine dönmesiyle açıklar. Ancak onun döneminde çok fazla kanın döküleceğini söyleyen Neyzen, Cemal Paşa’nın devletin deniz gücüne hâkim olmasıyla vatan evlatlarının onun döneminde çok kürek çekeceklerini beyan eder:

*‘Rû-yı ikbâl-i felek şimdi cemâle döndü
Yine bin kan akacak dâire-yi cevrinde.
Keştî-yi devlete, madam kaptan oldu.
Çok kürekler çeker, evlâd-ı vatan devrinde.’⁶¹⁸*

⁶¹⁶ Kuntay, a.g.e., 21-22.

⁶¹⁷ Tefvik, *Azab-ı Mukaddes*, 17.

⁶¹⁸ Tefvik, *Hiç*, 22.

3.2.1.6. Damat Ferit Paşa

Damat Ferit Paşa'yı bir lakap ile şiiire taşıyan tek şair Neyzen Tevfik'tir. Şair, uğursuz anlamında kullanılan düztaban ifadesini Damat Ferit Paşa'yı hicvetmek için kullanmıştır:

*‘İspermeçetzâde, Kirpi, Pehlivân
Yanaşması, o bayraklı kahramân.
Sadrazâmlar içinde en düztaban
İmzâcılarbaşı Mervân'ın mı var?’⁶¹⁹*

3.2.1.7. Rus Hükûmeti ve II. Nikolay

Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Neyzen Tevfik Rus Hükûmeti'ni eleştiren bir şiir kaleme alır. Bu şiirinde Neyzen, Rusya'nın içten pazarlıklı olduğunu ancak niyetinin aşikar olduğunu vurgular. Şair, Rusya'nın asıl maksadının Boğazlar olduğunu bu yüzden de bu konunun birden fazla soruna yol açtığını söyler:

*‘Ahlâtın sanma ki: Ballandı ayı!
Tabanın en sonu, nallandı ayı!
Kulağın kırk ikilikle işte:
Belli ki: şimdi kavallandı ayı!
Boğazın derdine düşmekte idin.
Mesele şimdi çatallandı ayı!’*

Rusların çaresiz krallarıyla övünmeye devam etmeleri sorunu çözmediği gibi daha da derinleştirir. Zaman, tıpkı gemi çıpasının dibe vurması gibi Rusya'yı da dibe vurdurmuştur:

*‘Çâr-ı nâçârına mağrûr iken...
Mesele şimdi çatallandı ayı!
Çıpayı boynuna taktı devrân.
Denizin kâ'rına sallandı ayı!’⁶²⁰*

⁶¹⁹ Tevfik, *Azab-ı Mukaddes*, 14.

⁶²⁰ Tevfik, *Hiç*, 23.

Rus Çarı II. Nikolay hakkında kaleme aldığı bu şiirinde Neyzen onu zalim bir yönetici olması ve tahttan indirilmesi gerektiği yönüyle ele alır. Şair, Nikolay'ın tahta çıktığından itibaren zulmünün ateş saçtığını ve bunca dert ve kederin müsebbibi olduğunu söyler. Şair kıtanın son iki mısrasında ise dübb-i ekber ifadesiyle kinayeye başvurur. Bu mefhumla hem büyük ayı yıldızını hem de Çar II. Nikolay'ı kaseder. Astrolojide yıldızlara bakarak geleceği okuma işini de üstlenen Neyzen Tevfik, büyük ayı takım yıldızına bakarak Rusya'daki Çarlık saltanatının tarihe karışacağı hükmüne varır:

*'Ateş-i zulmü başından, burc-ı tahta çıkmada
Bunca vâhın, nâlenin, derdin, gamın, âhın, ofun
Dübb-i ekber kutbuna baktım tefe'ül eyledim
Taht-ı Çarı tersine dönmüş semâda Moskof'un''⁶²¹*

3.2.1.8. Bismark

Neyzen Tevfik'in hücum ettiği siyasi karakterlerden biri de Bismark'tır. Şair, onun dünyadaki siyasi emelleri için yaptığı icraatları eleştirir. Onların tüm dünyada sömürgecilik faaliyetlerinde bulunmaları ve ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginliklerine el koymalarına istinaden şair Bismark'ın Yahudi olduğunun açığa çıktığı varsayımına ulaşır. Bismark'ın bildiklerini kurnazlığıyla ön plana çıkan tilkiler dahi bilememektedir. Bu yüzden Neyzen, Bismark'a ve onun hiçbir önerisine güvenilmemesi gerektiğini vurgular:

*'Anlaşıldı hâl ve tavırdan Yahûdi olduğun!
Vâz-ı yed ettin cihanın garbına, hem şarkına.
Tilki bilmez, bilmiş ol! Âlemde dehrin bildiğin,
Pek güvenme Kayser'im Bismark'a, pis markına!''⁶²²*

3.2.1.9. Pertev Paşa

Pertev Paşa, Viyana'da bulunan Abdülhak Hamit'i ziyaret ettiği zaman şair Pertev Paşa'nın defterine aşağıdaki şiiri yazar. Abdülhak Hamit'in ölümünden sonra ise Pertev Paşa bu şiiri *Eski Bir Hatıra* adıyla yayımlar. Bu şiirinde Hamit hıyanetlik içinde

⁶²¹ A.g.e., 21.

⁶²² A.g.e., 21-22.

bulunan bir kısım Araplar'a ve bu durum karşısında Pertev Paşa'nın gayretine değinir. Şair, Pertev Paşa'nın bu mel'un insanlara lanet edeceğini söylerken askerlik mesleğinin de onda kederli bir mahkûmiyet yazgısı olduğunu belirtir:

*‘‘Pertev Paşa! Pertev Paşa! Ahvâle ne dersin?
Elbette bu mel'ûnlara sen lânet edersin!
Asker sıfatıyla hele mahkûm-ı kedersin:
Hangi vatana, hangi hudud üzre gidersin?’’*

Hamit, hıyanetlik içinde bulunan insanların bu güzel memleketi vahşice ayaklar altına aldığını dile getirir:

*‘‘Âdâya sorarsak ne vatan kaldı ne serhâd!
Pâmâl-i vuhûş oldu o gülzâr-ı muhalled!’’*

Hamit şiirin devamında paşanın azim ve gayretiyle hainlerin emellerinin sinek vızıltısına dönüştüğünü ve paşanın hicretiyle de vatanın hicran ocağına dönüştüğünü söyler. Ayrıca paşanın başka bir yerde yenilgi yaşamaması ve bu yüzden hainlerin dans etmeleri onun şan ve şerefinden hiçbir şey kaybettirmeyeceği görüşündedir. Çünkü ihanet edenlerin İslam dininin içinden çıkanların olmasına karşın İslam'ı koruyanlar Pertev Paşa ve onun gibi kahramanlardır:

*‘‘Dağlar, dereler âh ediyor hasretinizle,
Onlar ki, tanîn-sâz idiler nusretinizle,
Merdâne olan himmetiniz, gayretinizle,
Hicrân ocağı oldu vatan hicretinizle!
Hüsrânınız ettiyse de âdânızı raksân,
Asla şeref ü şânınıza gelmedi noksân!
Sizlerdiniz İslâm'ı eden hıfz u siyânet...
İslâm'ın içinden nebeân etti ihânet!’’*

Şiirin son bölümünde Hamit Mekke'deki hıyanetlik içerisinde bulunanların kim olduklarını, Allah'ın Kabe'yi kime emanet ettiğini ve Ensar ile bugünkü hainlerin durumunu sorar:

‘‘Kimlerdir eden Mekke'yi yenbu-ı hıyânet.

Ya Beyt-i Hudâ'yı kim kime kıldı emânet?

Bilmem bu siyeh cilve-i âsâra ne dersin?

Hem-pâ-yı nasârâ olan Ensâr'a ne dersin?''⁶²³

3.2.1.10. Rıza Tevfik Bölükbaşı

Filozof, şair ve devlet adamı kimliğiyle tanınan Rıza Tevfik Bölükbaşı, Neyzen Tevfik tarafından şiirde hicvedilmiştir. Devletin içinde bulunduğu güç durumu atlatabilmesi için Rıza Tevfik'in de bilgisine ihtiyaç duyulmuş ve kendisine nazırlık verilmiştir. Ancak Rıza Tevfik'in nazır olarak Sevr Antlaşması'nı imzalaması ve bu yüzden de hainler sınıfına konulması sonucu Rıza Tevfik memleketi terk etmek durumunda kalmıştır. Neyzen'in de böyle bir kimliği hicvetmesi gayet normal karşılanabilir. Neyzen şiirinde Rıza Tevfik'in filozofluğunun düzmece olduğu kanaatindedir. Nazırlık icraatlerinde ise daima tutarsızdır:

'Feylesof'um dedi herif, pap çıktı,

Nâzır oldu, saman sattı sap çıktı.

Reçetede şurup yazdı, hap çıktı,

Yutmayacak yoksa, âyânın mı var?''⁶²⁴

3.2.1.11. İsmail Hakkı Paşa

Enver Paşa, İsmail Hakkı Paşa ve Cemal Paşa tek bir şiirde Neyzen Tevfik tarafından tema olarak ele alınmıştır. Neyzen, İsmail Hakkı Paşa için Topal, Cemal Paşa içinse Sakallı benzetmesi yapar. Bu üç karakterin hastalıklı ve ruh hallerinin bozuk olduğu kanısında olan şair hastalıklı tavşanlarla birlikte bu isimlere de aşı yapılması gerektiğini söyler:

'Enver'ini, Topal'ını, Şaşı'yı,

Sakallı'yı bizim Çeribaşı'yı

Malta'daki tavşanlara aşığı

Vurmak için bir doktora bıraktım.'''⁶²⁵

⁶²³ Tarhan, a.g.e., 784.

⁶²⁴ Tevfik, *Azab-ı Mukaddes*, 14.

⁶²⁵ A.g.e., 17.

3.2.1.12. Şerif Hüseyin

Neyzen Tevfik, Abdülhamit dönemi ve sonrasında Arapların İngilizlerle işbirliği yapmasını hicveden bir şiir kaleme alır. Bu şiirinde Neyzen, dünyayı sömürgesi altına alan İngilizlerle Arapların ittihat sağladığını ve altı yerden Kâbe'nin ele geçirildiğini söyler. Şerif Hüseyin'i de kalbiyle tasdik edip askeri saflara katılmasını eleştirir. Ne yazık ki müminlerin kiblesi olan Kâbe asker alma şubesi hüviyetine girmiştir:

*‘‘Hacc-ı ekberle, cihâd-ı ekber etti ittihâd
Şeş cihetten, rû-nümâ oldu Hudâ'nın Kâbe'si
Saf edib kalbin sevâdan gir sufûf-ı askere
Kible-i mümin bugün her ahz-ı asker şubesi.’’⁶²⁶*

3.2.1.13. Ziya Gökalp

Ziya Gökalp, Turan düşüncesi sebebiyle şiire girmiş ve Neyzen Tevfik tarafından bir şiirde tema olarak ele alınmıştır. Başka şiirlerinde Turancılık fikrini masal olarak gören Neyzen bu düşüncenin peşinden gidenleri de hayalperest olarak nitelendirir. Neyzen Tevfik *Çok Şükür* adlı şiirinde de Ziya Gökalp'in Turancılık fikrine hücum eder. Elinde hiçbir imkânı olmadığı halde boyundan büyük işlere kalkışılması Neyzen'i öfkelenendirir:

*‘‘Çünkü neden? Dalyanın yok, ağın yok.
Bir tek hamsi kızartacak yağın yok.
Ocağın yok, dalın yok, budağın yok,
Yoksa Gökalp gibi Tûran'ın mı var?’’⁶²⁷*

3.2.2. Siyasi Cemiyetler ve Kuruluşlar

3.2.2.1. Devletin Yeni Kurtarıcıları: İttihat ve Terakki

3.2.2.1.1. Kurtarıcı Erler

Meşrutiyeti getirip her kesimden takdir gören İttihat ve Terakki üyeleri Abdülhak Hamit ve Tevfik Fikret gibi isimlerce şiirde kurtarıcı tayfa olarak ele alınır. Hamit, *Hürriyet Neşidesi* adlı şiirinde İttihatçılar'ı daha dün sefillikler içerisinde olan

⁶²⁶ Tevfik, *Hiç*, 19.

⁶²⁷ Tevfik, *Azab-ı Mukaddes*, 13.

ama bugün vatan sevdası ile dopdolu olan kahramanlar olarak görür. Onlar milli arzularıyla devlete şan ve şeref vermiştir:

*‘‘Kimdir Şu esâfil, bir alay süngüsü düşkün,
Hûn-ı vatan nûş ile mahmûr idiler dün?
Âfâk-ı hamâsette tecellî ile süngün,
Osmanlıların nâmına verdin yine bir ün!’’⁶²⁸*

Hamit *İkinci Neşide-i Hürriyet* adlı şiirinde ise İttihat ve Terakki'nin gayretleri sonucunda hürriyeti semadan indirdiğini bunun için de her neferin bir zafer tacı takması gerektiğini söyler. Ona göre İttihat ve Terakki'nin düşüncesi kötülenemez ve askerin yardımı yadsınamaz:

*‘‘Seni bir azm ile indirdi semâdan asker,
Her nefer giymeli bir efser-i Mirrih-peyker,
Bunda cemiyetin ilhâmı da olmaz münker,
Onların himmeti olmuştu muîn-i leşker.’’⁶²⁹*

Tevfik Fikret ise *Kitâbe* adlı şiirinde hürriyetin ilanına müteakiben halka seslenir. Hürriyet, millilik, namus ve ümitlerin dokunulmazlık kazanması bu kurtarıcı heyet yani İttihat ve Terakki tarafından temin edilmiştir. Bu heyet hürriyetin şanlı temsilcileridir ve halkın bu heyeti kutlaması gerekir. Bu kutlama şaire göre ibadet hükmündedir:

*‘‘Bugün hürriyetin, milliyetin, nâmûs u ümmîdin
Mâsun kaldıysa bil, zâir, rehâkârın bu hey'etdir.
Bu hey'et şanlı bir timsâlidir hürriyetin, takdis!
Yaşar her ferd için, takdîs-i hürriyet ibâdetdir.’’⁶³⁰*

3.2.2.1.2. İttihat ve Terakki Hürriyeti Geri Alıyor

Ülkeye hürriyet neşesi getiren İttihatçılar bir zaman sonra bu hürriyeti kendi elleriyle halkın elinden alır. Bu durum karşısında Neyzen Tevfik İttihatçıların

⁶²⁸ Tarhan, a.g.e., 613.

⁶²⁹ A.g.e., 615.

⁶³⁰ Fikret, a.g.e., 102.

özgürlükleri kısıtlamasını eleştiren bir kıta kaleme alır. Bu şiirinde geçmişin kirli zamanları ile şimdinin hiçbir farkı yoktur ve durum çok vahimdir. Geleceğin de içler acısı olacağını, güya özgürlüklerin anasından doğduğumuzu ancak bunun bir yalan olduğunu, kısaca İttihatçılarla hürriyetin bir arada olamayacağını düşünür ve bu durumu ağır bir şekilde tenkit eder:

*‘Şâhid-i şevk ü safâ etmez teveccüh bizlere
Yâver-i bahtı, ezelde, gırtlığından boğmuşuz
Safhâ-i mazi mülevves, hal ... âtî ...
Mâder-i hürriyetin gûyâ: ... doğmuşuz.’⁶³¹*

İttihat ve Terakki’yi hürriyet konusunda eleştirmeye devam eden Neyzen Tevfik bu cemiyetin üç isminden birisi olan Talat Paşa’ya çok ağır hakaretlerde bulunur. Bir kıtasında siyasi parti diye ortaya çıkan İttihatçıların halkın boğazını mengene gibi sıkıldığını dile getirir ve Çingene’ye benzettiği Talat Paşa’nın kendi hazırladığı belaya kendisinin düştüğünü ifade eder:

*‘Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak
Milletin on senedir olmuş idi, mengenesi
Kazdığı çâh-ı belâya yine kendi düştü.
Örsünü, kısıracını ...ğimin Çingene’si.’⁶³²*

Ancak İttihatçılar halkın elinden hürriyeti almakla yetinmez ve daha da ileri giderek halka karşı baskıcı ve zorba bir yönetim anlayışı benimser. Neyzen bu durumu yine bir kıtasında eleştirir. Bu şiirinde mason İttihatçıların kazdıkları zulüm hendeğine halkı doldurduklarını ve her bir İttihatçının zulümde ve kan dökmekte zirve yaptığını belirtir:

*‘Kazılan hendek-i zulme dem-i millet doldu.
Böyle gösterdi mason fırkasının menkûlesi
Taş çıkardı vükelâ kahkaha mel’ûna bile
Oldu kaşâneleri her birinin kan kalesi.’⁶³³*

⁶³¹ Tefik, *Hiç*, 18.

⁶³² A.g.e., 22.

3.2.2.1.3. Turancılık Masalı ve Devletin İflası

Neyzen Tevfik *Sözüm Ona Efendim Sensin* şiirinde İttihatçıların on üç yıl boyunca Turancılık safsatasıyla memleketi nasıl perişan ettiklerini ve devleti saçma sapan yollara soktuklarını taşlama tarzında dile getirmektedir. Ona göre artık memleket perişan bir hale gelmiştir ve siyasi, ilmi, askeri gibi alanlarda ülkenin çivisi çıkmıştır:

*‘Memleketi altüst edip yıktılar,
Bir takıp pankuduz efendim sensin!
Taşındılar, kaşındılar, on üç yıl
Başı, kıcı, uyuz efendim sensin!*

*Âlim, câhil, handavallı, külhâni,
Sözüm burdan öte, Malta yârânı
Hepisi de birbirinden yabâni,
Domuz oğlu domuz efendim sensin!*

*... .. dedikleri, boyalı
Bir çakalmış, ilm-i Tûran masalı.
Gelmemiştir cihan cihan olalı
Böyle bir zirtopoz efendim sensin!’⁶³⁴*

Mehmet Akif de İttihatçıların Turancılık gayesini eleştirerek bu masal uğruna devletin ve milletin nasıl parçalandığını, nice toprakların elden gittiğini dile getirir ve bari elde kalan toprakların kıymetinin bilinmesini arzular:

*‘Cem’iyyete bir fırka dedik, tefrika çıktı;
Sapsağlam iken milletin erkânını yıktı.
Tûran ili nâmıyle bir efsâne edindik;
Efsâne, fakat, gâye deyip az mı didindik?
Kaç yurda vedâ etmedik artık bu uğurda?
Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda!’⁶³⁵*

⁶³³ A.g.e., 39.

⁶³⁴ Tevfik, *Azab-ı Mukaddes*, 126.

⁶³⁵ Ersoy, (2009), a.g.e., 420.

Yine Akif'e göre Enver, Talat ve Cemal Paşalar üç beyinsizden başka bir şey değildir. Akif bu kişilerin yüzünden halkın nasıl zulme uğradığını ve kıyımdan geçirildiğini mezardaki babasına dahi iletme istiyor:

*‘‘Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk
Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!’’⁶³⁶*

3.2.2.2. Hilafet

Şiirde hilafet ve hilafetin gerekliliği konusunu ele alan iki şair tespit ettik. Bunlar Abdülhak Hamit Tarhan ve Mehmet Akif Ersoy'dur. Bu iki şairin bu konuda yazdıkları birer şiir mevcuttur. Ancak bu şiirler yalnızca hilafet konusunun işlendiği şiirler olmayıp çok çeşitli siyasi konuları da ihtiva etmektedir. Bu iki şair hilafetin gerekli olduğunu ön plana çıkararak şiirde ele almışlardır.

3.2.2.2.1. Hilafetin Gerekliliği

Mehmet Akif'e göre hilafet İslam dünyası için çok mühim bir yer teşkil etmektedir. Çünkü ona göre hilafet sayesinde Müslümanlar dinlerinde sabit-kadem bir yoldadırlar. Şaire göre hilafetin yokluğunda din değiştirmeler ortaya çıkacak, eğer hilafet pasif hale getirilirse bu İslam dünyası için çok büyük bir felaket meydana getirecektir:

*‘‘Zavallı Âlem-i İslâm eğer salîbe henüz
Sarılmıyorsa, kolundan çeken: Hilâfet'iniz.
Hilâfet olmasa: Dünyâ tanassur eyleyecek...
O hâlde, şimdi bizim hakkımız değil ölmek.
...
Hilâfet'in, o henüz pâyidâr olan arşın
Sükûtu müdhîş olur... Düşmesin aman, yapışın!
Nedir bu tefrika, yâhû! Utanmıyor musunuz?
Geçen fecâyî'e hâlâ inanmıyor musunuz?
Gömülmek istemeyenler boyunca hüsrâna;
Nifâkı gömmeli artık mezâr-ı nisyâna.
Unuttunuz mu ne korkunç edepsiz olduğunuzu?’’*

⁶³⁶ A.g.e., 181.

Eşip de geçmişi hortlatmayın şu mel'ûnu!''⁶³⁷

Hamit ise hilafetin bizi birleştirici bir güç olduğunu vurgulayarak bu güçten olabildiğince fazla yararlanmamız gerektiğini söyler. Çünkü şaire göre vatan ve milletin feraha ermesi hilafet makamının kuvvetindedir:

*'Bizi tevîd eden hilâfettir;
Ki siyâsi bu hem de dinîdir
Akl için, nakl için, siyâset için,
Vatan u milletin necâtı için,
O büyük kuvvetin nüfûzundan
Onu tahkîme hasr-ı himmet ile
Müstefîd olmalı alemdârân.'''⁶³⁸*

3.2.3. Savaşlar, İşgaller ve Antlaşmalar

3.2.3.1. Trablusgarp Savaşı

Ali Ulvi Elöve *Cenge Giderken* adlı şiirini Trablusgarp Savaşı sebebiyle kaleme almış ancak bu şiirinde savaşın yıkımı ve askerinin durumunu dile getirmemiştir. Şair şiirinde askere gidecek bir genci ve ailesini konu edinir. İlk bölümde genç, askere çağrıldığı için gururludur ve şehit olma arzusundadır. Milletinin öcünü almadan ve düşman askeri vurmadan ölmek istemez:

Osmanlı – İtalyan Harbi Münâsebetiyle...

*'Ey gâziler, yol göründü yine garip serime
Baba artık Tosun baksın size, benim yerime;
Devlet beni istiyormuş: cenk açılmış düşmana;
Kefenimi bulamağa gidiyorum al kana.
Bizim şanlı bayraklara düşman dikmiş haçını;
Yolmuş nice erkek kadın sakalını, saçını;
Beşikteki çocukları, doğuracak anayı
Kesmiş; şimdi geçecekmiş gûyâ Çanakkale'yi.
Ahdım olsun: ben alayım milletimin öcünü;*

⁶³⁷ A.g.e., 245-246.

⁶³⁸ Tarhan, a.g.e., 338.

Ölmeyeyim öldürmeden ikisini, üçünü.’’

Şiirin diğer bölümünde babasının göğsündeki nişanlara sahip olmada ondan geri kalmayacağını söyleyen genç şehit olduğunda anne ve babasından ağlamamalarını ister. Çünkü Allah’ın kendi yolunda ölenleri sevdiğini söyler. Babası ise oğlunun bu halini metanetle karşılar:

*‘‘Bir zaman sen göğsündeki yaraları gösterdin:
Bunlar, benim nişanlarım! Sen de böyle ol! Derdin.
Vakit geldi: senin oğlun, bak, hiç senden geri mi?
Mevlâ bana nasîb etsin cennetteki yerimi.
Şehîd isem ağlamayın, anın rahmetle beni:
Tanrı sever hak yoluna elbet şehîd gideni..
Ver elini baba, ver de son defalık öpeyim!
Öp evlâdım, öp arslanım! Sana duâ edeyim!
Bütün hakkım helâl olsun! Hiç düşünme bizleri!
Senin baban kuvvetlidir: yine tutar dizleri,
Yine işler, çalışarak ekmeğini kazanır!
Yalnız mektup göndermezsen gözüm yola uzanır..
Gönderirim
Berhudâr ol; sular gibi git, sağ gel!
Hak yardımcın olsun, onu düşün her şeyden evvel..’’⁶³⁹*

3.2.3.2. Balkan Savaşları

3.2.3.2.1. Yeni Yetmeler

Osmanlı Devleti’nden ayrılarak küçük devletler halinde ortaya çıkan Balkan devletleri Avrupa’nın desteğiyle Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmişlerdir. Abdülhak Hamit Tarhan *İlham-ı Vatan* kitabındaki bir şiirinde bu duruma değinir. Balkan devletleri için küçük çocuk benzetmesi yapar. Bu devletler daha düne kadar ekmeğini yediği Osmanlı Devleti’ne nankörlük yaparak malını ve topraklarını yağma etmeye çalışmaktadır:

‘‘Dört uşak, âkıbet, nasıl diyeyim?’’

⁶³⁹ Ali Ulvi Elöve, *Çocuklarımıza Şiirler*, Yeni Matbaa, (İstanbul: 1959): 41-42.

*Sanki tasnî'-i ittifak ederek,
 Alenî ruhsatıyla Avrupa'nın
 Bî-haber bir efendinin ki biziz,
 Etiler mal ve mülkünü yağma:
 Ni'met ü nâna karşı bir küfrân!''⁶⁴⁰*

Hamit daha sonra Balkan devletlerinin Osmanlı'dan kazandıkları toprakları paylaşma konusunda ihtilafa düşmelerine değinir. Bu ihtilafta birbirlerini yiyecekleri düşüncesindedir. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin ise derin bir uykuda olduğunu söyler. Şiddetli yıldırımlar ve felaketler bu uykuyu sonlandırmıştır. Ancak kâbus rüyada değil uykudan uyanıldığında görülür:

*''Bize karşı uyuştular, lâkin
 Yiyecekler sonunda birbirini.
 Bize karşı çalıştılar; biz ise,
 Uyuduk! Sonra yıldırımlarla
 Uyanıp öyle bir uyanmak ki
 Bir de baktık ki her taraf kâbus!
 Birtakım hasta fikir ve hülyâlar
 Bizde hâlâ tahakküm etmekte!
 Uyanıklıkta var demek noksan.'''⁶⁴¹*

Süleyman Nesib de bu yeni yetme devletlerin haddi aşmasından bahseder. Daha dün ne olduklarını unutarak Osmanlı Devleti'ne saldırmalarına karşılık şair bir tokatla hepsinin tarumar edileceği görüşündedir:

*''Kahramân ordu! Haddi aşmışlar
 Karadağ, Sırbıye, Yunân, Bulgar...
 Bir tokatla fakat umumu susar.'''⁶⁴²*

⁶⁴⁰ Tarhan, a.g.e., 367.

⁶⁴¹ A.g.e., 367-368.

⁶⁴² Toker, a.g.e., 136.

3.2.3.2.2. Balkan Mağlubiyeti

Dört Balkan devletinin Osmanlı Devleti'ne saldırması ve bu durum karşısında Osmanlı Devleti'nin hiçbir varlık gösteremeyişi, bunun sonucunda da Osmanlı'nın Balkan topraklarını kaybetmesi şiirimize de hatırı sayılır ölçüde yansımıştır. Enis Behiç Koryürek ve Necmettin Halil Onan Balkan mağlubiyeti üzerine hüznü ve içli şiirler kaleme almış ve kendi hissiyatlarını terennüm etmişlerdir.

Yüzyıllardır Türk'ün elinde bulunan Balkan topraklarının kaybı karşısında Enis Behiç büyük üzüntü yaşar. *Vatan Mersiyesi* şiirinde bu kaybın gerçek olduğuna inanamaz:

*‘‘Muazzez vatan, ey muhakkâr aziz!
Hayır, sen değilsin bu feryâd eden.
İnanmam, inanmaz gönül şüphesiz:
Vatan, sen misin böyle elden giden?’’⁶⁴³*

Şair *Vatana Mersiye* şiirinde ise Balkanların kaybını feleğe bağlar. Şaire göre goncaldan kan döken, zaten bin derdi olan bu toprakların sıkıntısını daha da artıran, Tuna'da zafer isterken Meriç'te zelil olmaya sebep olan, hilali tersine çeviren ve kahraman milleti düşmanlarına karşı ayağa düşüren felektir. Şair, içindeki bu hüznü ve derbederliği haykırıyor:

*‘‘Meş ’um bir nefesle füsûn ettin, ey felek!
Her bir hevesli goncaı hûn ettin, ey felek!
Şarkın semâlarında bütün yıldırım saçıp,
Eyvâh, sen hilâli nigûn ettin, ey felek!
Türk ’ün diyârı bin keder altında zâr iken
Aldın diyârı, derd-i füzûn ettin, ey felek!
Bir bâde-i zafer Tuna ’dan isteyenlere
Gazi Meriç ’te tâli-i dûn ettin, ey felek!
Binlerce Türk ’ü hasma zebûn ettin, ey felek!
Binlerce Türk ’ü hasma zebûn ettin, ey felek’’⁶⁴⁴*

⁶⁴³ Koryürek, a.g.e., 87.

⁶⁴⁴ A.g.e., 91.

3.2.3.2.3. Edirne'nin Savaş Yılları

Balkan Savaşları'nda Edirne'nin kuşatılması üzerine Rıza Tevfik Bölükbaşı *Edirne İçin* adlı bir şiir kaleme alır. Sadece Rıza Tevfik'te rastlayabildiğimiz Edirne temalı şiirde duygusal, karamsar ve teşbihlerle yüklü anlatım göze çarpar. Şiirde savaşın yıkımı ve askerinin çarpışması değil şair üzerinde bıraktığı etkiler hâkimdir.

Rıza Tevfik şiirin ilk bölümünde Edirne'nin işgal edilmesi karşısında tabiatın durumunu teşbihlerle dile getirir. Şair ağlama vaktinin geldiğini belirtmektedir. Zira bahçeler feryada başlamıştır:

*‘‘Ağla, sevdiciğim, gül gül ruhlarından
Jâleler dökülsün nevbahâr oldu.
Harâbât ellerin bülbüllerinden
Bu ıssız bahçeler nâlekâr oldu.’’*

İşgal karşısında tabiatın durumunu tasvir etmeye devam eden Rıza Tevfik goncaların sitem içinde olduğunu, gözyaşlarının keder saçtığını ve suların dahi coşup kararsız kaldığını söyler. Hüma kuşu artık uçmaz, ağaçlar çiçek vermez, çiğdemler açmaz. Çünkü her yer mezar hüviyetindedir:

*‘‘Gördüğün gonceler sitem dağdır
Ağla ruhum ağla şimdi çağdır,
İlgün gözyaşları keder dağdır
Sular bile coşup bî-karâr oldu.

Bir vakit başında hüma uçardı
Ağaçlar yoluna çiçek saçardı
Bastığın yerlerde çiğdem açardı
Bir yıldır o yerler hep mezar oldu.’’*

Şair sevdiğine birlikte ağlaşmayı teklif eder zira emelleri tarumar olmuştur. Ayrıca ağlayanların sadece kendilerinin olmadığını, bu matemle vicdan sahibi herkesin feryad ettiğini dile getirir:

*‘‘Sevgilim, seninle bağdaşalım gel,
O geçmiş günlere ağlaşalım gel,*

*Sînende tuttuğun gonce-i emel
Sarsar-ı kahrile târümâr oldu.*

*Hey Rızâ hastayım gönül şen değil,
Misafirhânedir, bu gülşen değil,
Sevgilim, ağlayan sade sen değil,
Bu matemle herkes zâr-ı zâr oldu.’’⁶⁴⁵*

3.2.3.3. Çanakkale Zaferi

Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan Çanakkale Harbi Türk şiirinde kendisine geniş yer edinebilmiş temalar arasındadır. Savaşa iştirak etmediği halde savaşı yaşamışçasına anlatan ve bunu çok içli bir şekilde mısralara döken şairlerin bulunması Çanakkale'nin edebiyatımızda ne denli öneme sahip olduğunun göstergelerinden birisidir. Biz Çanakkale şiirlerini şekil, estetik zevk ve üslup özellikleri bakımından değerlendirmeyeceğiz. Çünkü bu şiirlere bir devletin ve milletin hürriyet düşüncesinin terennüm etmesi ve vatan aşkının şiirlerin hücrelerine kadar girmesi ayrı bir çalışma alanı olduğundan bizi sadece Çanakkale şiirlerinin nasıl ele alındığı konusu ilgilendirecektir.

Çanakkale şiirlerine baktığımızda üç ana öge karşımıza çıkmaktadır. Bunların ilki Çanakkale Savaşı'nın dehşet verici ortamı, ikincisi Çanakkale'de kazanılan ve çok büyük bir etki uyandıran zafer ve üçüncüsü ise kahraman Mehmetçik'tir. Bu üçüncü öge olan Mehmetçiği, Türk Askeri başlığında ayrıca ele alacağımızdan dolayı burada işlemeyeceğiz.

Çanakkale şiirlerine genel olarak baktığımızda savaşın nasıl dehşet verici bir hengâmede cereyan ettiğini temaşa edebiliriz. Türk ve düşman askerlerinin birkaç metre aralıklarla nasıl çarpıştığını, yağmur gibi yağın top gülleleriyle askerlerin baş, kol ve diğer uzuvlarının kopuşunu, düşman kuvvetlerinin inanılmaz derecede kuvvetli silah ve mühimmatlara sahip olduğunu ve bu kuvvet karşısında Mehmetçiğin sarsılmaz imanını ve mücadele ruhunu göreceğiz.

⁶⁴⁵ Arkin, a.g.e., 73-74.

Çanakkale Savaşı'nın hengâmesini Mehmet Akif ve İbrahim Alaattin Gövsa sanki yaşıyormuşçasına şiirlerinde ele alır. Özellikle de Mehmet Akif'in *Çanakkale Şehitleri'ne* adlı şiiri o kadar güçlü ve o kadar hislidir ki şairin bizde sanki en ön safta düşmanla çarpıştığı düşüncesini uyandırır. İbrahim Alaattin Gövsa ve Süleyman Nesib'in Çanakkale şiirleri pek güçlü ve etki uyandıracak türde olmasa da Çanakkale ruhunu yansıtmaları ve savaşın anbean yaşıyormuşçasına aktarmaları bakımından kayda değerdir.

3.2.3.3.1. Çanakkale'nin Mahşeri Hengâmesi

Mehmet Akif'in *Çanakkale Şehitleri'ne* adlı şiirinde bu hengâme tüm çıplaklığıyla karşımıza çıkar. Şair ilk olarak en donanımlı orduların Çanakkale Boğazı'na tüm güçleriyle saldırmalarından bahseder. Hayâsızca gösterdikleri vahşet onların Avrupalı olduklarının delilidir:

*“Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,
Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde gösterdiği vahşetle bu: bir Avrupalı!”⁶⁴⁶*

Mehmet Akif şiirin devamında düşmanın gösterdiği acımasızlığını kafesinden kaçmış sırtlanın saldırmasına benzetir. Bu sırtlanlar Kanada'dan Avusturalya'ya kadar çok çeşitli ülkelerden müteşekkildir. Ortaya çıkan tablo ise tam bir mahşer yeridir. Kendisini medeni sayan Avrupa tüm barbarlığını Mehmetçiğin üstüne kusmuştur:

*“Dedirir yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!
Eski Dünyâ, yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfân gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklimi cihânın duruyor karşına da,
Ostralya'yla berâber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lîsânlar, deriler rengârenk;*

⁶⁴⁶ Ersoy, (2009), a.g.e., 385.

*Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
 Kimi Hîndü, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
 Hani, tâ'ûna da zuldür bu rezîl istîlâ!
 Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-ı asîl,
 Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyla sefîl,
 Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
 Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına. '647*

Şiirin ilerleyen bölümünde şair bizzat savaşın tanığıdır. Mehmetçik denizden yağmur gibi yağın topları adeta göğsüyle karşılar. Ancak vaziyet öyle bir hal almıştır ki ölüm her yerden gelmektedir. Havadan, karadan, denizden ve yerin altından gelen ölüm Mehmetçiği çepeçevre kuşatmıştır. Savaş öylesine müthiştir ki ortalık kafa, gövde, bacak, kol ve diğer uzuvlarla doludur. Ancak düşmanın tahmin edemediği bir şey vardır. O da Mehmetçiğin sarsılmaz imanı ve bu imanın verdiği manevi güçtür. Hiçbir maddi kuvvet Mehmetçiğin bu iman dolu ruhuna sirayet edemez:

*“Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
 Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
 Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
 Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
 Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam,
 Atılan her lâğamın yaktığı: Yüzlerce adam.
 Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
 O ne müdhîş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer...
 Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
 Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.
 Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
 Yıldırım yaylımı tûfânlar, alevden seller.
 Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
 Sürü halinde gezerken sayısız tayyâre.
 Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermiler...
 Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!*

⁶⁴⁷ A.g.e., 385.

*Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat îmân?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sîs-i İlâhi o metîn istihkâm.*'⁶⁴⁸

Savaşın anbean vehametini ve dehşetini şiire aksettirenlerden birisi de İbrahim Alaattin Gövsa'dır. *Bir Kurşun* adlı şiirinde şair Mehmetçik ile düşmanın arasında ancak birkaç metre mesafe bulunduğunu, ölüm hissini tüm vücutlara sirayet ettiğini aktarır:

*'Düşmanlarla mesâfemiz daraldı,
Beş, on süngü boyu kadar yer kaldı.
Yeşil ölüm sinekleri sâkindi.
İçimize ölüm heybeti sindi
Bir an baktım ileriye mazgaldan:
Yığınlarla pıhtılaşmış, donmuş kan,
Parçalanmış eski, yeni cesetler,
Birer külçe gibi kemikler, etler.
Burda bir kol, orda bir baş, bir bacak,
Çirkin ölüm sırtmıştı çır çıplak.
Her tarafta gömülmemiş şehitler,
Kanla donmuş, heykel olmuş yiğitler.
Naaşlardan tüten müdhîş bir koku
Bırakmadı bende ne his, ne korku.'*⁶⁴⁹

3.2.3.3.2. Çanakkale'de Zafer

Düşman kuvvetlerinin hem sayıca fazla hem de savaş teçhizatı bakımından çok daha üstün olması Mehmetçiğin azmini kırmaya yetmemiştir. Gelen saldırıları kahramanca geri püskürten şanlı Türk askeri Çanakkale zaferinin kazanılmasında en

⁶⁴⁸ A.g.e., 385-386.

⁶⁴⁹ Gövsa, *Çanakkale İzleri*, 52-53.

önemli rolü üstlenmiştir. Abdülhak Hamit Tarhan da Çanakkale’de kazanılan zafere gönderme yapar. *İlhâm-ı Nusret* adlı şiirinde kibirli düşman kendi şaşkınlığı içerisindeyken ağır bir mağlubiyet almıştır. Elde edilen bu zaferin en önemli aktörü ise Türk askeridir:

*‘‘Bildin mi bugün haddini ey düşmen-i mağrûr,
Ey düşmen-i hayretzede, ey düşmen-i makhûr,
Gördün mü ki Türk ordusu isterse edermiş,
Alçakları bir kat daha alçalmaya mecbûr?’’⁶⁵⁰*

Aynı şiirde şair, Çanakkale’de kazanılan zafere değinmeye devam eder. Işıldayan zafer bayrağı artık Türk’ün elindedir. Bunda en büyük paylardan biri şüphesiz şehitlik mertebesine ulaşan Mehmetçikler’e aittir. Onlar vatanın bekası uğruna bu dünyadan irtihal etmişlerdir:

*‘‘Ey Türk elinde bârık olan râyet-i zafer,
Aşkınla bir gazanfer-i nâr oldu her nefer;
Bahşende sermediyyete bir başka zîb ü fer,
Olsan değer buruc ile göklerde hem-sefer
Aşkınla oldu mehlükeler melce vü medâr
Binlerce erler eyledi terk-i diyâr u dâr;
Var sende maneviyette benzer bir iktidâr,
Ettin likâ-yı münce mid-i mevti cezbedâr.’’⁶⁵¹*

3.2.3.4. 1918 Mondros Mütarekesi

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’nda mağlup olup bir mütareke imzalamak zorunda kalmıştı. Ancak imzalanan bu mütareke devletin tüm yetkilerini elinden alıp onu açık bir şekilde Avrupalı devletlerin sultasına sokmasına sebebiyet vermişti. Türk milletinin şanlı tarihine yakışmayan Türk’ü esaret altına alan böyle bir mütareke kesinlikle kabul edilemeyeceğinden dolayı çeşitli itirazlar zorunlu olarak ortaya çıktı. 1918 Mütarekesi’nin etkileri şiire de sirayet etmiş, Mithat Cemal, Cemal Yeşil ve Yahya Kemal gibi şairler bu durumu şiire taşımışlardır.

⁶⁵⁰ Tarhan, a.g.e., 361

⁶⁵¹ A.g.e., 363.

Mithat Cemal *Kimiz* adlı şiirini 1918 Mütarekesi'nin verdiği acıyla kaleme alır. Ancak şair burada mateme, hüzne mahkûm olarak değil kahramanca mücadele eden bir ruhla karşımıza çıkar. Bu şiirinde yaslı olmalarına rağmen izlerinin silinemeyeceğini söyleyen Kuntay, cesedimizin dahi son nefesini verirken gökleri işaret edeceğini vurgular. Kırılan göğsümüzün içinde ise bir alev saklıdır:

‘‘Yaslıyız, kapkara olsak da hayâlet değiliz;

Silemezsin, izimizdir yerin altındaki iz.

Şahlanır göklere inkâr edilen heykelimiz,

Gösterir ufku, ölüirken bile, solgun elimiz.

Kırılan göğsümüzün darmadağın mermerine,

Bir alev dalgası mezc eylemişiz kan yerine.’’

Şiirin devamında aynı tavrını devam ettiren Kuntay, ülkülerinin göklerde gezindiğini ve dökülen kanlarının her damlasının bile şerefli olduğunu dile getirir. Ona göre zulüm ehli bizim kim olduğumuzu şu asırlara soracak olursa şaşar kalır:

‘‘Yerde dursak ne çıkar, gökte yürür maksadımız,

Titretip burcunu, bârûsunu zulmün, adımız.

Yüzümüz zulme susarken gözümüz ses kesilir;

Zâlimin rûhuna zulmün leşi mahbes kesilir.

Dökülen kanlarımız, farz-ı muhâl olsa heder,

Yine tek damlasının kendi yeter, yâdı yeter;

O kızıl damla ki bir hutbesidir hakkımızın,

Gezer etrâfını çiğlık gibi âfâkımızın,

Boşa gitmez, heder olmaz, vurulup düştüğümüz,

Zâlimin göğsüne çarpar düşüyorken ölümüz.

Canımızdır, acı hissetmiyerek, verdiğimiz;

Şaşırırsın, şu asırlar sana anlatsa kimiz.’’⁶⁵²

⁶⁵² Kuntay, a.g.e., 19-20.

Mithat Cemal Kuntay'ın 1918 Mütarekesi temasıyla ilgili ikinci şiiri *1918 Mütarekesi Galiplerine* adlı şiiridir. Kuntay bu şiirinde bir devletin mağlubiyeti kabullenişini gözler önüne sermektedir. Devleti bayrakla sarılmış ceset olarak tarif eden şair bu naaşa basılmamasını ister. Çünkü naaşın üzerindeki bu bayrak bez parçası olsa bile mukaddestir, şerefli. Bu bayrak bugün ses vermezse bile belki ileride hayat bulur:

*‘‘Bir cesedir, bu büyük bayrakla lâkin örtülü!
Basma! Dün milleti zîrâ basdığın korkunç ölü!
Basma! Bir bayrak mukaddestir, büyükdür, bezse de.
Bir vatan ölmez, bugün, sen bakma, ses vermezse de!’’⁶⁵³*

Cemal Yeşil mütareke üzerine kaleme aldığı bir rubaisinde dört bir yanlarının çıkmazda olduğunu dile getirirken tek umutlarının Anadolu olduğunu söyler. Talihin ise ne getireceğinin bilinemeyeceğini ifade eder:

*‘‘Çıkmazda mıyız? Kapandı ön, yan, arka,
Yalnız bir umut: kımıldayan karşı yaka.
Talih yolu her yol gibidir, kim ne görür,
Bir ardı bilinmez dönemeçten başka?’’⁶⁵⁴*

Yahya Kemal Beyatlı ise *1918* adlı şiirinin ilk bölümünde mütarekenin tesirlerini terennüm eder. Beyatlı mütarekeyi görenlerin muztarip kaldığını söylerken ölenlerin bu faciadan kurtulduğunu ifade eder. Vatan artık eski vatandır ve bizim diyar olarak anılacaktır. Şair ihtiyar, kadın, erkek herkesin talihin azabıyla harab bir memlekette ortada kaldıklarını ve düşmanı seyretmekten başka bir çarelerinin kalmadığını belirtiyor:

*‘‘Ölenler öldü, kalanlarla muztarip kaldık.
Vatanda hor görülen bir cemaâtiz artık.
Ölenler en sonu kurtuldular bu dağdağadan
Ve göz kapaklarının arkasında eski vatan
Bizim diyâr olarak kaldı tâ kıyâmete dek.*

⁶⁵³ A.g.e., 49.

⁶⁵⁴ Yeşil, a.g.e., 62.

*Kalanlar ortada genç, ihtiyâr, kadın, erkek
Harâb olup yaşıyor tâli'in azâbiyle;
Vatanda düşmanı seyretmek ıztırâbiyle.''*

Ancak Yahya Kemal son bölümde bu karamsarlığı üzerinden atar. Vatanda bir korkulu rüya içinde kaldıkları gerçeği olsa bile bu durumun çok fazla sürmeyeceği görüşündedir. Bu kara leke olan mütarekeyi Türk ordusunun elbet bir gün ortadan kaldıracağı inancındadır:

*'Vatanda korkulu rüyâ içindeyiz, gerçek.
Fakat bu çok süremez, mutlaka şafak sökecek.
Ateş ve kanla siler, birgün, ordumuz lekeyi,
Bu, insan oğluna bir şeyn olan, Mütâreke'yi.'*⁶⁵⁵

3.2.3.5. İşgal ve Zulüm

İşgal ve zulüm konusu Birinci Dünya Savaşı'nın sonucuyla birlikte işgal edilen Anadolu ile Yunan ve Bulgarların yaptığı zulümleri kapsar. Bu şiirlerde işgaller sonucu devletin ve milletin içine düştüğü durum yansıtılır. Özellikle İstanbul'un işgali en çok yankı uyandıran ve en çok tepkiyle karşılanan olay olmuştur. Yunan ve Bulgarların Müslüman halka karşı yaptığı kıyımlar ise bu şiirlerdeki önemli bir husustur. Bu kıyımlar yüzünden Yunan ve Bulgarlar'a karşı duyulan kin ve nefret had safhadadır. Bu temayı Nejat Sefercioğlu, Halim Uğurlu, Feyzullah Sacit Ülkü ve Abdülhak Hamit Tarhan gibi şairler ele almışlardır.

Nejat Sefercioğlu, *Yunân-nâme* adlı şiirinde Yunanların yaptığı vahşete değinir. Şair onların gittiği her yere zulümlerini de götürdüğünü, kin ve nefretlerini vakit kaybetmeksizin kustuğunu ve savunmasız insanlara karşı vahşi yırtıcı kesildiklerini aktarıyor:

*'Yüce fâtihlere baş eğdiği günden beridir
Her ayak bastığı yer ona vahşet yeridir
Kusuyor kinini her fırsatta ve yerde hemen
Şu Bizans artığı zalim kadın erkek demeden*

⁶⁵⁵ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, Milli Eğitim Basımevi, (İstanbul: 1969): 73.

*Görse bir yüklü kadın iki mağdur kocayı
Oluyor yırtıcı arslan o çakal bulsa dayı.*⁶⁵⁶

Feyzullah Sacit Ülkü ise Bulgarların yaptığı zulümlerden bahseder. Şair, *Tanrı* 'ya adlı şiirinde Müslümanlar'a yapılan zulüm ve işkenceler karşısında Allah'tan yardım diler. Hüznünü ve matemini dile getirir. Zira köpüren kanlar artık insanların kalbine sirayet etmeye başlamıştır:

*'Hakkın, yüce nurun ezeli kaynağı, Tanrı 'm!
Tanr'ım, yanıyor kan dolu bağrım!
Kaç asırdır ne için Türk'e musallat bu zulüm?
Türlü işkence, tahakküm ve ölüm,
Hakkı, hürriyeti, vicdânı ezip döndürüyor
Et kemik külçesine;
Köpüren kanla boğup söndürüyor
Kalplerin nurunu, îmânını ejdercesine.'*⁶⁵⁷

3.2.3.5.1. İstanbul'un İşgali

Adına en çok şiir yazılan İstanbul için işgal zamanında Abdülhak Hamit Tarhan tarafından bir şiir kaleme alınır. *İstanbul Düşman İstilas Altında İken: Çamlıca* 'da adlı şiirinde şair işgal ile birlikte İstanbul'un canlılığını ve mutluluğunu yitirip yas ve matem havasına girdiğini aktarıyor:

*'Hey Çamlıca mehtâbı, ne olmuş sana öyle?
Küskün duruyorsun.
Bir şey kuruyorsun.
Seyrinle ıyân et bana, ilhâm ile söyle:
Aksetmede âlâm-ı vatandan mı bu hâlet?
Anlat; bu tahavvül neye etmekte delâlet.
Vaktiyle ederken bu havâli-yi zilâlin
Bir sâha-ı nîlî,
Ey neyyir-i leylî,*

⁶⁵⁶ Sefercioğlu, a.g.e., 139.

⁶⁵⁷ Ülkü, a.g.e., 20.

*Mâtem döküyor arza bugün bedr ü hilâlin.
Bir şeb ki, zîrinde kûsûfun,
Seyrângehi olmakta tuyûfun.*'⁶⁵⁸

3.2.3.5.2. İzmir'in İşgali ve Kurtuluşu

Ahmet Kemal Akünal'ın kaleme aldığı *İzmir İşgali Mitingi* adlı şiirde İzmir'in işgaline değinilir. İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi şairi hüzne boğar. Öyle ki şair için Manastır ve Selanik'in kaybedilmesi bile bu kadar acı vermemiştir. Eğer İzmir'i de düşmana verirse Hz. Peygamber'in laneti bizim üzerimize olsun diye temennide bulunur:

*'Ey Manastır, ey Selânik, ey giden yâr elleri!..
Âhınız, feryâdınız gelmektedir hâlâ bize!..
Ey güzel İzmir!., Senin lâkin kazâ-yı firkatın
Verdi hepsinden tahammülsüz bir hummâ bize.
Türbe-i Fatih'e ahd olsun! Verirsek İzmir'i
Rûh-ı giryân-ı Muhammed lâ'net etsin tâ bize!..'*⁶⁵⁹

İzmir'in işgal edilmesi üzerine şiir kaleme alan bir diğer şair Orhan Şaik Gökyay'dır. Şair *İzmir Yolunda* adlı şiirinde uzaklardan bir çağlayan sesi işittiğini ve bunun İzmir'in gözyaşları olmasından korktuğunu söyler:

*'Hasretle ben miyim acaba yoksa ağlayan?
Sordum, kızın o çizdiği son gölge solmadan
Ufkumda bir hayâl gibi yüksek duran aya,
Daldım uzak ufuklara; altımda bir kaya...
Bilsem, bu kız hayâli acep kim bilir kimin,
Kayboldu bir şihâp gibi sislerde kız, demin;
Bir çağlayan döküldü uzaktan; dedim sakın
Bir hura benzeyen bu güzel: İzmir olmasın?...'*⁶⁶⁰

⁶⁵⁸ Tarhan, a.g.e., 710.

⁶⁵⁹ Ersavaş, a.g.e., 68.

⁶⁶⁰ Kut, a.g.e., 42.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler tarafından işgal edilmesi ülkede büyük bir buhran ve üzüntü yaşanmasına sebebiyet vermiştir. İstanbul'un yanısıra İzmir'in Yunanlar tarafından işgali de büyük acılara kaynaklık etmiştir. Dumlupınar Savaşı sonucunda Yunanların İzmir'den kaçması ve işgalin ortadan kalkması ise ülkede bayram havasının yaşanmasına vesile olmuştur. Bu sevinç ise Necmettin Halil Onan tarafından şiire taşınmıştır.

Onan, *9 Eylül* adlı şiirinde İzmirliilerin sevinçten göğüslerinin kabarma zamanının geldiğini ve hürriyetin doya doya tadını çıkarmaları gerektiğini söyler. Çünkü Türk askeri Anadolu'dan Yunan'ı kovalayarak İzmir'e kadar gelmiştir ve atların nal sesleri Kordon'u inletmektedir. Bir yandan top sesleri etrafa yayılırken bir yandan da Türk bayrağı göndere çekilmektedir:

‘‘Hemşerim, haydi, göğsün sevincinden kabarsın

Şu eflâke ser çeken yüce dağlar boyunca.

Set çekme hislerine bu güzel günde, varsın

Hürriyetin zevkini için tatsın doyunca.

İşte Halkapınar'dan at süren bir bölüğün

Neş'eli nal sesleri Kordon'u çınlatıyor.

Atların nallarından çıkan ateşler bugün

Bir güneş nuru kadar kalbi aydınlatıyor.

Dinle top seslerini... İşte şimdi Konak'ta

Yeni doğan gün gibi bayrağın yükseliyor

Kordon'a dalga dalga vuran körfeze bak tâ

Gör ki bir vatan kalbi deniz olmuş geliyor.’’

Ancak şaire göre bu durum milletin topyekün elde ettiği zaferler karşısında bile bir başarı sayılmaz. Kendi öz vatanında istiklal uğruna şehit olmuş neferler en büyük kahramanlardır:

‘‘Zafer değil bu millet zaferinin yanında

Cihanın dört ucuna korku salan seferler

*En büyük kahramanlar işte: öz vatanında
İstiklâlin uğruna bu kan dökmüş neferler.’’⁶⁶¹*

Necmettin Halil Onan’ın İzmir’in kurtuluşu üzerine yazdığı bir diğer şiir ise *Halkapınar*’dır. Bu şiirinde insanların Atatürk’ün mezarı yanında alınlarının minnetle eğilmesi gerektiğini, çünkü burasının Kabe’den farksız olduğunu dile getirir:

*‘‘Vatandaş! Hür alnın hür vatanında
Minnetle bir kere burda eğilsin
Düşün ki, bu mermer mezar yanında
Taptığın Kâbe’den uzak değilsin.’’*

İzmir’in işgalden kurtulması için çarpışanların burada yattıklarını ifade eden şair duyduğu gururu onların döktüğü kanlara borçlu olduğunu ifade eder. Ayrıca vatan ve namus uğruna kendisini feda eden kahramanın kabri önünde huşuyla sessiz kalınması gerektiğini vurgular:

*‘‘İzmir’e ilk önce kavuşmak için
Ön safta koşanlar burda yatıyor.
Bu anda duyduğun gururu, için
Onların döktüğü kanla tadıyor.*

*Çırpınan gönlünle bu kabr önünde
Bir derin ibâdet huşuuyla sus
Karşında duruyor işte o günde
Kurtulan eserler: Vatan ve Namus.’’⁶⁶²*

3.2.4. Siyasi İnfialler

3.2.4.1. İstibdatın Sonu: Hürriyet

Hürriyet, II. Meşrutiyet devresinin ana konularından olup meşrutiyet zaferi, hürriyet neşesi gibi kavramlarla ele alınmıştır. Bu hürriyet adeta halkın bayramı olup tüm yurttaki davul ve zurnalarla karşılanmıştır. Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Neyzen Tevfik ve Süleyman Nesib gibi şairler meşrutiyetle birlikte gelen hürriyet

⁶⁶¹ Necmettin Halil Onan, *Bir Yudum Daha*, Semih Lütfi Sühulet Kütüphanesi, (İstanbul: 1933), 35-36.

⁶⁶² A.g.e., 37-38.

karşısında sevinç çılgınlıklarını nazma dökmüşlerdir. Ancak Mehmet Akif bu sevince katılmadığı gibi hürriyet kutlamalarına katılanları da yermiş ve onlara *hödik* benzetmesini uygun görmüştür. Ancak bu hürriyet sevinci çok fazla sürmez. İttihat ve Terakki yönetimi ülkeyi bir buhrana sürükler. Böylece hürriyet sevinci şiirde kaybolur ve adeta Abdülhamit yönetimi geri istenir.

3.2.4.1.1. Meşrutiyet Zaferi

Milleti, Abdülhamit'in baskıcı yönetimden kurtaran meşrutiyet, ülkeye bayram havasının gelmesine vesile olur. Neyzen Tevfik de bu bayramı kutlayanlar arasındadır. Şair, bu hürriyetin Allah'ın bir lütfu olduğunu ve bu lütfun önemini kavrayamayanların cehalet içinde olduklarını *Zafernâme-i Meşrutiyet* adlı şiirinde vurgular:

*‘Lutf-ı Hak’la vatanın her yeri cennet gibidir.
Bilmeyenler bunu timsâl-i cehâlet gibidir.’*⁶⁶³

Meşrutiyeti getiren İttihatçıların esas merkezi Selanik'ti. Buradaki Üçüncü Ordu'nun genç subayları da İttihatçı olup İstanbul'a yürümüştü. Bu İttihatçılar arasında Yahudi ve Ermeni İttihatçılar da bulunmaktaydı. Neyzen Tevfik de aynı şiirinde İttihatçıların bu özelliğine gönderme yapar. O, Selanik'i özgürlüğün Kabesi olarak görür ve Tevrat'taki emirlerin dahi Müslüman mabetlerinde ibadet hükmünde olacağını dile getirir:

*‘O Selânîk ki eğer Kâbe-i hürriyet ise,
Emr-i Tevrât ile mescitte ibâdet gibidir.’*⁶⁶⁴

3.2.4.1.2. Hürriyet Neşesi

Hürriyet neşesini ülkeye armağan eden İttihatçılar aydın kesim tarafından takdir görür. Onlar artık devletin ve milletin yeni kurtarıcılarıdır. Abdülhak Hamit Tarhan da bu durumu *Hürriyet Neş'esi* olarak kabul eder ve şiirlerinde ele alır. Bu adla yazdığı şiirinde İttihatçıların Osmanlıların ismini yücelttiğini ve onların getirdiği hürriyet sayesinde hapislerin ve sürgünlerin son bulduğunu ifade eder:

‘Âfâk-ı hamâsette tecellî ile süngün

⁶⁶³ Tefvik, *Hiç*, 40.

⁶⁶⁴ A.g.e., 44.

*Osmanlıların nâmına verdin yine bir ün!
Binler yaşa, ey mihr ü muhabbetle doğan gün,
Sâyende ne zindân, ne ezâ kaldı, ne sürgün.*’’⁶⁶⁵

İkinci Neşide-i Hürriyet adlı şiirinde ise Hamit hürriyetin tüm toplumda düğün havası meydana getirdiğini, düşmanlıkların son bulduğunu ve artık övünme ve sevinme zamanı olduğunu dile getirmektedir:

*‘‘Öğün, ey peyker-i hakperver-i hürriyet, öğün
Kadın erkek ediyor sâye-i feyzinde düğün;
Öyle cilve-i i’câz ile ettin ki sökün,
Karışıklar barışık oldu tamâmiyle bugün.*’’⁶⁶⁶

Süleyman Nesib de *Hürriyet* adlı şiirinde bir ay gibi doğan ve nur saçan özgürlüğün zulmeti paramparça ettiğini söyler. Millete seslenerek artık uyanma vaktinin geldiğini, padişahın ülkenin hak ettiği hürriyetini geri vermek durumunda kaldığını söylemektedir:

*‘‘Çok şükür çâk çâk olup zulmet
Doğdu mihr-i münîr-i hürriyet
Ey vatan, ey melîke-i millet
Uyan, artık uyan, zaman geldi,
Pâdişâhtan bize amân geldi.*’’⁶⁶⁷

3.2.4.1.3. Bu Nasıl Hürriyet Sevinci?

Hürriyetin gelişini herkes olumlu karşılamayabilirdi. Nitekim Mehmet Akif de meşrutiyet sonrası halkın durumunu temaşa edince şiirde hürriyet sevincine eleştirilerini yöneltme ihtiyacı hisseder. Şair, sevinçli haberin etkisiyle galeyana gelenlerin aklından zoru olduğunu, onların uyuşmuş kafalarıyla tımarhaneden kaçmış kişilere benzediklerini belirtir. Yine Akif en sakin insanın bile oynamak için sadece zilin eksik olduğunu ve onun etrafında da yüzlerce hödügün toplandığını aktarır:

⁶⁶⁵ Tarhan, a.g.e., 613.

⁶⁶⁶ A.g.e., 615.

⁶⁶⁷ Toker, a.g.e., 130.

*‘‘Bir de İstanbul’a geldim ki: Bütün çarşı, pazar
Nâ’râdan çalkalanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!*

*Galeyân geldi mi, mantık savuşurmuş... Doğru:
Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru.*

*Kimse farkında değil, anlaşılan, yaptığıнын;
Kafalar tütsülü hülyâ ile, gözler kızgın.*

*Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden,
Yıkıvermiş de tımarhâneyi çıkmış birden!*

*Zurnalar şehrin ahâlisini takmış peşine;
Yedisinden tutarak tâ dayanın yetmişine!*

*Eli bayraklı alaylar yürüyor dört geçeli;
En ağır başlısının bir zili eksik, belli!*

*Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.
Dinliyor kaplamış etrâfını yüzlerce hödük!’’⁶⁶⁸*

3.2.4.2. Kavmiyetçilik ve Tefrika

Kavmiyetçilik ve tefrika şiirde çok az işlenen siyasi temalardandır. Bu kavramı siyasi anlamda yalnızca Mehmet Akif’in ele aldığını ve *Safahat*’ın çoğu yerinde bu kavrama değindiğini görmekteyiz. Abdülhak Hamit de bir şiirinde bu konuya parmak basmıştır.

Mehmet Akif kavmiyetçilik konusunda Müslüman ulusları eleştirir. Bu ayrılık düşüncesini onların akıllarına şeytanın soktuğu görüşündedir. Ve *Süleymaniye Kürsüsü*’nde ki şiirinin bir bölümünde İslam’ı temelinden yıkacak unsurun bu düşüncede yattığını söyler:

*‘‘Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmiyyeti şeytan mı sokan zihninize?
Birbirinden müteferrik bu kadar akvâmı,
Aynı milliyetin altında tutan İslâmı,*

⁶⁶⁸ Ersoy, (2009), a.g.e., 159-160.

*Temelinden yıkacak zelzele kavmiyyettir.
Bunu bir lâhza unutmak ebedî haybettir.
Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez..
Son siyâset ise Türklük, o siyâset yürümez.’’⁶⁶⁹*

Yine aynı şiirin devamında Akif bir milleti düşman, top ve tüfeklerin değil sadece tefrika ve kavmiyetçiliğin bitireceği kanaatini taşır. Topyekün birlik olan bir millet her türlü taarruzu def edebilir:

*‘‘Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez.’’⁶⁷⁰*

Hamit de tefrikanın ülkeye verdiği büyük zararlara işaret eder ve bu ayrılıkta firkaların da etkili olduğunu söyler. Bu yüzden devletin tüm kesimiyle birlik ve beraberlik içinde olmasını tavsiye eder:

*‘‘Firkalar bâis oldu tefrikaya,
Sonra ondan ne hâdis oldu düşün,
Düşmana karşı bir değil yalnız,
Vatana karşı da bir olmalıyız;
Dâimâ bir, zâhîr-i yekdiğer
Bunda yek-can u yek-vücûd olalım...
Oluruz yoksa hâk ile yeksân!’’⁶⁷¹*

3.2.5. İdeolojik Hareketler

3.2.5.1. İslamcılık

Türk şiirini incelediğimizde siyasi ve ideolojik bir amaç olarak ele alınan İslamcılık konusunun 20. yüzyıl başlarında ortaya çıktığını görürüz. Şiirimizde daha önce de İslamiyet ve unsurlarının var olmasına rağmen bu kavram sadece din sevgisi sınırları içerisinde kalmıştır. Siyasi bir olgu olarak ortaya çıkmasında ise devletin içinde bulunduğu şartlar etken bir rol oynamıştır.

⁶⁶⁹ A.g.e., 161-162.

⁶⁷⁰ A.g.e., 162

⁶⁷¹ Tarhan, a.g.e., 335-336.

Osmanlı Devleti çok milletli bir yapıya sahip olduğundan milliyetçilik akımıyla beraber devlette bir bir kopmalar baş göstermişti. Gayrimüslim azınlıklar devletten ayrılınca elde sadece Müslüman azınlıklardan müteşekkil bir Ortadoğu kalmıştı. Buranın da elden çıkmaması uğraşını veren siyasi gücün çabaları nihayetinde bir fikir hareketi olan İslamcılık ortaya çıktı. Bu durumun etkisi haliyle şiire de taşındı. İslamcılık ideolojisini Abdülhak Hamit Tarhan, Mehmet Akif Ersoy, Ali Ulvi Kurucu ve Hamâmîzâde İhsan Bey gibi şairler şiirde tema olarak ele aldı.

İslamcılık ideolojisinin şiirdeki en güçlü temsilcisi olarak Mehmet Akif'i gösterebiliriz. O çoğu şiirinde İslamcılık düşüncesine vurgu yaparak İslam dünyasının perişan halini gözler önüne sermiş; üzerine ölü toprağı serpilmiş Doğu'nun uyanıp kendisine gelmesi için çabalamıştır. Mehmet Akif'ten çok daha sonra gelen Ali Ulvi Kurucu da Akif'i takip etmiş, onun etkisinde siyasi şiirler kaleme almıştır. Onun İslam ideolojisini yansıtan şiirleri ise daha çok toplumu komünist propagandadan kurtarmak ve İslam düşüncesinde bir araya toplamaktır.

İslamcılık ideolojisini yansıtan şiirlere baktığımızda şu kavramlar göze çarpar: İslam dünyasının perişan hali, İslam dünyasının arzu edilen aydınlığa çıkması için aranan çareler ve tek kurtuluşun İslamî düşüncede görülmesi.

3.2.5.1.1. Bir Fikir Hareketi Olarak İslamcılık

İslamcılık fikri devletin siyasal birliğini korumanın din birliği ile mümkün olabileceği tezinden ortaya çıkmıştır. Ayrıca Hristiyan azınlıkların devletten ayrılmak için yaptıkları faaliyetler bu fikri iyice güçlendirmiştir. Osmanlı Devleti yayınladığı fermanlarla Hristiyan tebaayı kontrolünde tutmak istemiş ancak Avrupalı devletlerin baskısıyla istediği sonuca ulaşamamıştır. Bu durum devlet erkânının yönünü Müslüman topluluklar üzerine çevirmesini sağlamıştır.

İslamcılık fikri II. Abdülhamit döneminde sistemleşmiş ve devletin dağılmasına karşı bir savunma mekanizması olarak kullanılmıştır. Bunun yanında padişah hilafet makamının gücünü kullanmaya çalışmıştır. Buna karşın sömürgelerinde önemli miktarda Müslüman nüfus barındıran İngiltere ise bu durumdan rahatsızlık duymaya başlamıştır. Bu yüzden sömürge yollarının güvenliğini sağlamak isteyen İngiltere, Araplar'ı Türkler'e karşı kışkırtmaya çalışmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin seçeneği ise

kendi toprakları üzerindeki emperyalist tutuma karşı İslamcılık fikrine sınımsız sarılmaktı.

Her ne kadar İslamcılık fikri uygulanmaya çalışılsa da bu Osmanlı Devleti için çare olamamış, devletin çoğu toprağı emperyal güçlerin sömürgesi durumuna düşmüştür. Nitekim Halife Mehmet Reşat'ın cihat çağrısı da hiçbir tesir gösterememiştir.⁶⁷²

3.2.5.1.2. Türk Şiirinde İslamcılık İmgesi

3.2.5.1.2.1. İslam Dünyasının Hazin ve Perişan Hali

İslam dünyasının perişan halini Mehmet Akif oldukça geniş ele almış, kendi düşüncelerini içtenlikle aksettirmiştir. Şairin *Kişi Hissettiği Nisbette Yaşar* adlı şiirine baktığımızda bu durumu açıkça görürüz. Bu şiirinde şair İslam dünyasının heder bir vaziyette bulunduğunu söyleyerek başlar. Ortadoğu'nun halini gördükçe kahrolur. Çünkü o beldelerde başsız topraklar, susuz tarlalar, hapsedilmiş güçlü insanlar, şuursuz beyinler, koyundan da beter topluluklar, din kardeşini öldüren katiller ve daha nice İslam'ı ayaklar altına alan olay ve durumlara şahit olur:

*'Asırlardır ki insâniyyetin olmuş da mahkûmu,
Asırlar var ki, İslam'ın hederdir hûn-ı mazlûmu...
Ne gördün, Şark'ı hep gezdin? deyip sor. Gördüğüm: yer yer
Yıkılmış hânümânlar; devrilip gitmiş hükûmetler;
Serâb olmuş kanallar; dümdüz olmuş bürc ü bârûlar;
Dökülmüş âbrûlar; hapsedilmiş zinde bâzûlar;
Bükülmüş beller; incelmüş boyunlar; coşmayan kanlar;
Düşünmez başlar; aldırılmaz yürekler; paslı vicdânlar;
Kasap görmüş koyundan beş beter yılgın cemâ'atler;
Tezellüller, tazarrû'lar, esâretler, şenâ'atler;
Örümcek bağlamış tütmez ocaklar; yanmış ormanlar;
Ekinsiz tarlalar; ot basmış evler; küflü harmanlar;
Cemâ'atsiz imâmilar; kirli yüzler; secdesiz başlar;
Gazâ nâmıyla dindaş öldüren biçâre dindaşlar;*

⁶⁷² Semih Yalçın vd., *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Siyasal Kitabevi, (Ankara: 2005): 59-61

*İpissiz âşîyanlar; kimsesiz köyler; çökük damlar;
Mesâîsiz sabahlar; fikr-i ferdâ bilmez akşamlar!...'*⁶⁷³

Şair, İslam âleminin bu vaziyetini ele aldıktan sonra hissiyatını hüznü bir şekilde terennüm eder. Bu vahim tablo karşısında ağlamaktan geri duramaz. Zaten hiç kimsenin gülemediği bir coğrafya vardır. Tüm İslam âleminin canı gırtlaktadır. Buna karşılık ilahi bir yardım da gelmez:

*'Geçerken ağladım geçtim, dururken ağladım durdum;
Bütün bunlardı, zîrâ, gezdiğim âlemde meşhûdum.
Mezâristan kesilmiş rehğüzârım hüzn-i dûrâdûr...
Ne topraktan güler bir yüz, ne göklerden güler bir nûr!
Zemînden yükselir feryâdı yüz binlerce âlâmın;
Ufuklar kıpkızıl bir halkadır boynunda İslâm'ın!
Göğüsler hırlayıp durmakta, zincirler daralmakta;
Bunalmış kalmış üç yüz elli milyon cansa gırtlakta!'*⁶⁷⁴

Hakkın Sesleri'ndeki bir şirinde böyle bir İslam dünyası istemeyen şair, şuursuz, hissiz olan Doğu'ya tükürmeyi yeğler. Belki o zaman insanların biraz akıl ve şuuru harekete geçer:

*'Sanmayın: Şevk-i şehâdetle coşan bir kan var...
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!
Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdârımıza!
Tükürün: belki biraz duygu gelir ârımıza!
Tükürün cebhe-i lâkaydına Şark'ın, tükürün!
Kuşkulansın, görelim, gayreti halkın, tükürün!'*⁶⁷⁵

Ama Mehmet Akif için ortada hakiki Müslüman bulunmamaktadır. Şarkın Müslüman görünen bu güruhu insanlıktan çıkmıştır. Şair *Hatıralar* bölümündeki bir şiirinde gerçek İslam'ın artık bu dünyadan silinip göklere doğru yelken açtığını beyan eder:

⁶⁷³ Ersoy, (2009), a.g.e., 488.

⁶⁷⁴ A.g.e., 488.

⁶⁷⁵ A.g.e., 180.

*‘‘Müslümânlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile...
 Âlem aldatmaksâ maksad, aldanan yok, nâfile!
 Kaç hakîki Müslümân gördümse: Hep makberdedir;
 Müslümânlık, bilmem amma, gâlibâ göklerde dir!’’⁶⁷⁶*

3.2.5.1.2.2. Perişanlığın Sebebi: Tefrika ve Cehalet

İslam dünyasının bu kadar zılliyyet içerisinde olmasının sebebi neydi? İslam dünyası neden bu kadar ayağa düşmüştü? Bu durumun sebebini yine Akif açıklıyor. Ona göre âlem-i İslam tefrika ve cehalet içinde olduğu sürece bu zılliyyet devam edecektir. *Gölgeler* adlı şiirinde tefrika yüzünden Müslümanların birbirini kırdığından yakınır:

*‘‘İslâm ’i, evet, tefrikalar kasti, kavurdu;
 Kardeş, bilerek, bilmeyerek, kardeşi vurdu.
 Can gitti, vatan gitti, bıçak dîne dayandı;
 Lâkin, o zaman silkinerek birden uyandı.’’⁶⁷⁷*

Fatih Kürsüsü’nde adlı şiirinde ise felaketin ana sebeplerinden biri olarak cehaletimizi görür. Müslüman toplulukların ilim ve fenden uzak olduklarını belirten ve bu durumdan da yakınan şair zamanımızın ilim zamanı olduğunu aksi halde içinde bulunulan durumun devam edeceğini dile getirir:

*‘‘Felâketin başı, hiç şüphe yok, cehâletimiz;
 Bu derde çâre bulunmaz ne olsa mektepsiz.
 Ne Küird elifbeyi sökmüş, ne Türk okur, ne Arab;
 Ne Çerkes ’in, ne Lâz ’ın var bakın, elinde kitap!
 Hülâsa, milletin efrâdı bilgiden mahrûm.
 Unutmayın şunu lâkin: Zaman: Zaman-ı ulûm!
 Zaman zaman-ı ulûm olmasaydı böyle, yine,
 Kemâl-i şevk ile mâdem atılmışız dîne.’’⁶⁷⁸*

⁶⁷⁶ A.g.e., 269.

⁶⁷⁷ A.g.e., 428.

⁶⁷⁸ A.g.e., 243.

3.2.5.1.2.3. Kurtuluş İslam'da

Kurtuluşun İslam düşüncesinde olduğunu savunanlardan birisi de Ali Ulvi Kurucu'dur. O, bu düşüncede şiirler kaleme almış, Akif kadar tesirli olamasa da onunla aynı çizgiyi takip etmiştir. Mehmet Akif, İslam düşüncesini devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için ele alırken Ali Ulvi ise toplumu, özellikle de gençleri kurtarmak için bu konuyu ele almıştır. Ali Ulvi'nin *Gel Kardeşim* şiirini incelediğimizde İslam illerinin dertlerini paylaşmayı, engelleri birlikte aşmayı ve böylece bir destan yazabilmeyi arzuladığını görmekteyiz:

*'Gel kardeşim, engelleri birden aşalım gel,
Seller gibi, dâvâda berâber taşalım gel,
Bayraktaki rüzgâr gibi destanlaşalım gel,
Allâh'a giden yolda berâber koşalım gel,
Bin derdini İslâm ilinin paylaşalım gel!...' ,⁶⁷⁹*

Ali Ulvi, Doğu'nun içinde bulunduğu dalalet, zılliyyet ve gaflet durumundan artık sıyrılmasını temenni eder. Bunun için tek kurtuluş reçetesi vardır. O da İslâm'a sarılmaktır. *Mes'ud Yarın* adlı şiirinden bir beyit:

*'Yeter sürünmeler artık, hayâta dönmeliyiz;
Hayât bağışlayan İslâm'la kurtulur gemimiz!..' ,⁶⁸⁰*

Kurtuluşu İslam birliğinde görenlerden birisi de Abdülhak Hamit Tarhan'dır. O İslam coğrafyasındaki milletlerin birbirine düşmanlık beslemesini isteyenlerin aslında Türk'ün elinde bulunan gücün ortadan kalkması için uğraş verdikleri düşüncesindedir. O, siyasi İslam'ın uygun ve mühim olduğunu düşünür:

*'İslâm'ı birbirinden ayırmak siyâseti,
Türk'ün elinden almak içindir riyâseti;
Bulmaz fakat o maksad-i pürmefsedet husûl.
Lâbud olur bu tefrika zâil usul usûl;
Zîrâ şeriât, emr-i mühim ü müdâmdır,
Peygamber'in siyâsetidir, müstedâmdır.' ,⁶⁸¹*

⁶⁷⁹ Ali Ulvi Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, Nedve Yayınları, (İstanbul: 1970): 98.

⁶⁸⁰ A.g.e., 125.

Tarhan, *Edib-i İlhâm-Nasîb Celâl Nuri Beyefendi*'ye adlı şiirinde ise Celal Nuri ile İslam birliği konusunda aynı fikirde olduğunu, bunun resmi anlamda ayrıca arz edilmesinin gerek olmadığını düşünür:

‘‘Sürûr ile okudum İttihât-ı İslâm-ı
Düşündüğüm gibi buldum, ne lâzım îlâmı!..’’⁶⁸²

3.2.6. Milli Semboller

3.2.6.1. Mehmetçik ve Şehitlik İmgesi

Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle ortaya çıkan Türk askeri ve şehitlik konusu şiirimizde geniş bir yer edinmiştir. Savaştan önce az da olsa var olan bu iki kavram savaştan sonraki eserlerde daha geniş yelpazede ele alınmış ve şairler tarafından daha çok üstünde durulmuştur.

Türk askeri şiirlerini incelediğimizde kahraman Mehmetçik, boyun eğmeyen ve ağır yaralı olduğu halde cansiperane çarpışan Mehmetçik temaları göze çarpar. Türk askeri ve şehitlik temalarını ise Mithat Cemal Kuntay, İbrahim Alaattin Gövsa, Ali Ulvi Elöve, Feyzullah Sacit Ülkü, Hikmet Şinasi Önel, Yusuf Ziya Ortaç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek ve Necmettin Halil Onan gibi şairler şiire taşımıştır. Şairler bu temalardaki hissiyatlarını kimi yerde içli, kimi yerde ise epik ve coşkulu bir tarzda terennüm etmişlerdir.

3.2.6.1.1. Kahraman Mehmetçik

Türk askerlerinin konu edildiği şiirlerdeki Mehmetçiğin en önemli özelliği kahramanlığıdır. Çoğu şiirde gözüpek, azimli, maneviyatlı, vatani uğruna her şeyinden vazgeçen ve düşmanı hazeyana uğratan bir şekilde tasvir edilen Mehmetçik vatanın koruyucusudur.

Hikmet Şinasi Önel *Mehmedim* adlı şiirinde Mehmetçiğin kahramanlık yönüne vurgu yapar. Şaire göre Türk askerinin şanlı ve kahraman ceddinden aşağı kalır yanı yoktur. Onlar zaferleriyle atalarını yâd eder ve her çağda, her yerde zaferler kazanmak Mehmetçiğin şiarıdır:

⁶⁸¹ Akıncı, a.g.e., 209.

⁶⁸² Tarhan, a.g.e., 391.

*‘‘Alnında hilâlin ezeli nûru ışıldar,
Ecdâdını şad etmediğin hangi devir var.*

...

*Ünvânına ün katmaya her çağda hazırsın,
Sen öyle ne şanlar ne zaferler yaratırsın.’’⁶⁸³*

Feyzullah Sacit Ülkü de *Facia ve Mûcize Önünde* adlı şiirinde kahraman Mehmetçik imajına vurgu yapar. Şaire göre Mehmetçik tarihe nam salan yiğitliği sayesinde insanlığı kendisine hayran bırakmıştır ve ona kimse denk değildir. Mehmetçiğin cesareti ateşi söndürür ve zulmü korkutur:

*‘‘Tarihi doldurdun ününle yine;
İnsanlık hayrandır yiğitliğine!
Ayyıldız alnında gökten bir çelenk;
Ölümden üstünsün, var mı sana denk?
Bilinmedin, boşa geçti zamanlar,
Sönmez cevherini tanımayanlar.
Anlasın ki dünya, Türk işte budur:
Ateşi yıldırır, zulmü korkutur.’’⁶⁸⁴*

Şair yine aynı şiirinde bu sefer Mehmetçiğin yiğitliğinden bahseder. Ona göre mermisi biten asker geri çekilmez, düşmanın kurduğu ateş çemberini süngüsüyle parçalar:

*‘‘Mermiler bitince mûcize başlar,
Birer gülle olur avucunda taşlar,
Yıldırım kesilir elinde süngü!
Örümcek açından sanki bir örgü:
Yardığın kat kat ateş çemberi!*

⁶⁸³ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, Tecelli Matbaası, (İstanbul: 1944): 8.

⁶⁸⁴ Feyzullah Sacit Ülkü, *Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi*, Ülkü Basımevi, (İstanbul: 1951): 21.

Gördü mü sen gibi semenderi?’’⁶⁸⁵

Mehmetçik temasını işleyen şairlerinden birisi de İbrahim Alaattin Gövsa’dır. O, *Çanakkale İzleri* adlı kitabında hem Çanakkale’yi hem de orada çarpışan Türk askerlerini konu edinmiştir. *Türk Askerleri* adlı şiirinde şair, askerleri içinde fırtınaların koptuğu ormana benzeterek tarihe geçtiklerini dile getirir:

*‘İçinde kasırga dönen orman gibi,
Kımlıdar, yürür bir coşkun umman gibi,
Geçiyor tarihe akan tufan gibi,
Başında bayrağı köpürmüş kan gibi.*

Aynı şiirin devamında cehennem misali yerde dövüşen kahraman askerlerin her birisi ulu hakan gibidir; hayallerini geride bırakmış Mehmetçiğin vatandan başka bir düşüncesi yoktur ve göğsü imanla çarpar:

*‘Bellidir evlâdı eski erlerin
Şurada gördüğüm kahraman askerin
Bu cehennem yerde döğüşen neferin
Her biri soyca bir büyük hakan gibi.*

*Ümîdi, hayâli bırakmış engine,
Kendini vermiş bu yolun ahengine,
Aldırmaz cihanın değışen rengine,
Göğsünde bir kalbi var ki Kuran gibi.’’⁶⁸⁶*

3.2.6.1.2. Baş Eğmeyen Mehmetçik

Faruk Nafiz Çamlıbel *Mehmetçik’e Kaside* adlı şiirinde Türk askerinin cesur ve gözüpek yanını ele alır. Ona göre vatanın kaybedileceği endişesi yaşandığı ve düşmana bir defa mağlup olanın bir daha iflah olamayacağı zannedildiği bir zamanda kahraman Mehmetçik düşmana eğilmez, bu düşüncüyü söküp atar. Kükreyen arslan gibi sıçrayarak cihana korku salar:

‘Ey milletin lahzâda halkettiği ordu!

⁶⁸⁵ A.g.e., 21.

⁶⁸⁶ Gövsa, *Çanakkale İzleri*, 55-56.

*Baktın ki bütün bir vatan elden gidiyordu,
Boğdun coşarak düşmanın gayzını kanda...
Derler ki, esâret denilen halka cihanda
Bir geçti mi hür boyna, asırlar kıramazmış;
Bir secde eden, bir daha baş kaldıramazmış!
Ancak sen o zinciri söküp kırmayı bildin;
Gökten geniş alnınla ne taptın, ne eğildin
Dünya seni sehpa'ya çekerken gözü bağlı;
Mağlûbu o gün gördü cihan galip edâlı...
Bir taşı, fakat, benliğin en sonra kabından,
Sarsıldı cihan kükremiş arslan gazâbından.*⁶⁸⁷

3.2.6.1.3. Şanlı Gaziler

Çanakkale Savaşı'nın mahşeri hengâmesinin önemli taraflarından birisi de Türk askerlerinin çok ağır yaralı oldukları halde savaşıma azimlerini kaybetmemeleridir. Bu konuyu ele alan Mithat Cemal Kuntay kolu kesilmiş bir askerinin dramını nazma dökerek kendi hissiyatını terennüm etmiştir. *Kolu Kesik Askere* adlı şiirinde şair bir askerinin yarası çok ağır olduğu halde yüzünde tebessümünün eksik olmadığını ifade eder. Bir kale gibi vakarlı duruşundan da taviz vermeyen kahraman Mehmetçik o kopmuş uzvuyla gerçek bir abidedir:

*'Bir ân ki, fakat çehreni gördüm mütebessim,
Bir noktaya toplandı cihanlar dolu hissim.
Bir kal'a vâkârındaki göğsünle, başınla,
Baktın bana lâkayd o tükenmez bakışınla!
Örtünme kabahât gibi hem, sargını kaldır;
En gerçek olan âbideler böyle sakattır.'*⁶⁸⁸

⁶⁸⁷ Çamlıbel, a.g.e., 25.

⁶⁸⁸ Kuntay, a.g.e., 33-34.

İbrahim Alaattin Gövsa da *Yaralının Derdi* şiirinde bir askerin çok ağır yara almasına karşın gösterdiği dirayeti işler. Şair, bir neferin aldığı yarayı görünce içi hüznle dolar. Şair bu görüntüyü seyretmeye bile cesaret edemezken neferin bu durum karşısındaki suskunluğuna hayret eder. Ancak kahraman askerin çarpışmada çenesi ve dili kopmuştur. Şair bu askerin tahammül ve sabrını bakışlarından sezmiştir:

*‘Ey asker, yarayı gördüm apaçık
Çoğaldı gönlümün kederi, yası.
O yiğit çehreni dağıtmış yazık
Bir mel’ûn düşmanın vahşî bombası.*

*Tahammül etmezken gözlerim bile
Sen nasıl susarsın bu azap ile?*

*Sen nasıl susarsın diyorum lâkin
Ağzının bir söze var mı mecâli?
Çenen, dilin kopmuş, yalnız o derin
Bakışından sezdim düştüğün hâli.’’⁶⁸⁹*

3.2.6.1.4. Şehit Mehmetçik

Şehitlik temasını ele alan şairlerden biri olan Abdülhak Hamit Tarhan vatan uğruna şehit düşmüş askerlere seslenir. Şehitlerin mezara inmiş birer kılıç olduğunu vurgulayan şair evinden çok uzaklarda şehit düşmüş askerlerin kıymetini bilen herkesin onlar için gözyaşlarını boşalttığını ifade eder ve şehitler için cenneti arzular:

*‘Esselâm, ey ketîbe-i ulyâ,
Vatan uğrunda can veren ahyâ,
Ey şu vâdide hâk olan asker!...*

*Sizi geldik bugün ziyârete biz,
Bizi ihyâ için değil mi ki siz
Oldunuz nâzil-i çeh-i makber!*

*Ey vatandan uzak düşen şühedâ,
Evini barkını edip de fedâ*

⁶⁸⁹ Gövsa, *Çanakkale İzleri*, s.63-64.

Cansiperâne harb eden erler!

Cennet olsun makâmınız her dem,

Siz ki, mâzînizi bilen âdem,

Dâne-i eşkini nisâr eyler. ’’⁶⁹⁰

Şehitlik konusunda en içli ve en güzel şiirlerden birini kaleme alan şair Mehmet Akif Ersoy’dur. *Asım* şiirinde Çanakkale şehitlerine ithaf ettiği ve şehitlere seslendiği bölümde Mehmet Akif, bu topraklar için şehit olan askerlerin pak alnının ataları tarafından öpülmeye layık olduğunu dile getiriyor. Ona göre şehidin kanı Allah’ın bir olduğu düşüncesini doğrular ve onun şan ve şöhreti de ancak Bedir sahabelerinde bulunur:

‘‘Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!

Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîdi...

Bedr’in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi. ’’⁶⁹¹

Mehmet Akif kahraman Mehmetçiğin şehadetini güneşin batması gibi mühim hadiselerden biri olarak görür. Ve onlar her şeyini İslam davası uğruna ortaya sermişlerdir:

‘‘Yaralanmış temiz alnundan, uzanmış yatıyor,

Bir hilâl uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor!’’⁶⁹²

Aynı şiirin devamında Akif şehitlerimizin tarihe sığmayacak kadar ulvi olduğuna değindikten sonra şehitlere karşı yapmak istediklerini dile getirir. Şehitler için mezar taşı olarak Kâbe’yi getirmek ve gökkubbeyi türbelerine tavan yapmak onun emelidir:

‘‘Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın.

Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...

⁶⁹⁰ Tarhan, a.g.e., 353.

⁶⁹¹ Ersoy, (2009), a.g.e., 386.

⁶⁹² A.g.e., 386.

Seni ancak ebediyetler eder istîâb.

*Bu, taşındır diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ nâmıyla;
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan.'*⁶⁹³

Ve Akif şehitlere son kez seslenir. Onlara kendileri için mezar isteğinde bulunmamalarını ister. Çünkü Hz. Peygamber şehitlere kucagını açmış onları beklemektedir. Hz. Peygamberin mübarek sinesi varken başka bir yer istemek şehitler için uygun olmaz:

*'Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber.'*⁶⁹⁴

3.2.6.2. Vatan

Birinci Dünya Savaşı sonucunda şiirimizde genişçe ele alınan konulardan birisi de vatanıdır. Savaşın yol açtığı yıkımlar, buhranlar ve toprak kayıpları şairleri vatan konusunda yazmaya itmiştir. Bu konuyu yansıtan şiirleri incelediğimizde de çoğunlukla vatanın perişan halini ve yaşadığı buhranları görürüz. Bu konu ile diğer bir husus ise vatan sevdasıdır. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yaşanan toprak kayıpları ülkede bir vatan bilinci oluşturmuş bu durum da şiire sirayet etmiştir. Vatan aşkını terennüm eden şiirlere baktığımızda ise vatan topraklarının paha biçilemez değerinden ve güzelliklerinden bahsedildiği ortaya çıkar.

Şiirde en fazla işlenen temalardan biri olan vatan birçok şair tarafından ele alınmıştır. Bu temayı vatanın perişan vaziyeti ve vatan aşkı kapsamında değerlendirmeye çalışacağız.

3.2.6.2.1. Memlekette Matem

Vatanın hazin durumundan bahseden şairlerden biri Emin Bülent Serdaroğlu'dur. *Hatîf Diyor ki* adlı şiirinde düşmanın sınırı geçip yurda tecavüze

⁶⁹³ A.g.e., 386-387.

⁶⁹⁴ A.g.e., 387.

başladığını ancak halkın bu durum karşısında aciz kaldığını dile getirir. Şair vatandan bir titreme, bir uyanma temenni eder:

*‘‘Bugün hudûdu geçen düşmanın ayak sesini
Elîm naklediyor ceste ceste bak şimdi
Bütûn mezellet-i aczinle ey zavallı vatan!
Yeter bu hâb-ı felâket, zaferlerinle uyan...’’⁶⁹⁵*

Ancak vatanın hali hiç de iyi değildir ve bu durumdan kurtulmak için bir umut ışığı da yoktur. Mithat Cemal Kuntay *Bir Ülke İçin* adlı şiirinde vatanın ayaklar altına niçin düştüğünü ve bizi bu vaziyetten kurtaracak bir elin olup olmadığını sorar. Ancak bu vaziyet karşısında herkes hissizdir:

*‘‘Bir vatan lâkin, nasıl düşmüş ayaklar altına?
Bitmeyen bir ufku sarsan hangi zâlim fırtına?
Yok mu bir el kaldırıp tutsun düşen îmânını?
Büsbütün donmuş mudur, bitmiş midir akma kanı?
Yok mudur bir tek yürek hâlâ şu hissiz ülkede?
Pîrlar pîr-i mugândır, hânümânlar meykede...’’⁶⁹⁶*

Hamâmîzâde İhsan Bey ise divanındaki bir tahmisinde vatanın perişan halinin ne zaman düzeleceğini sorar. Şair bu hengâmenin ve maruz kalınan zulmün bir an önce nihayet bulmasını temenni eder. Çünkü vatan zilliyet içerisindedir:

*‘‘Sükûn bulmaz mı ya Rab bir zaman dinmez mi hengâme?
Felâket intihâ bulmaz mı zulm ermez mi encâma?
Hayât olmaz nasîb İslâm’a pâyân yok mu âlâma?
Yine bilmem ne hâl olmuş diyâr-ı zâr-ı İslâm’a?
Yerinden sarsılır arş-ı Hudâ dest-i du’â ağlar...’’⁶⁹⁷*

⁶⁹⁵ Aktay, a.g.e., 42.

⁶⁹⁶ Kuntay, a.g.e., 62.

⁶⁹⁷ İsen ve Canım, a.g.e., 69.

İhsan Bey'in en büyük dertlerinden birisi vatan derdidir. Bir gazelinde adeta vatan vatan diyerek sayıklamaktadır. Ancak inleyen sadece şair değil tüm vatan diyarıdır:

*‘‘Vatan vatan diye İhsân figân edip durdum
Vatan diyârını hep mâ’kes-i figân buldum.’’⁶⁹⁸*

Enis Behiç Koryürek ise *Ey Türkeli* şiirinde Birinci Dünya Savaşı'nın tüm dünyayı mahvettiğini ancak en büyük zararı ülkemize verdiği görüşündedir. O nice insanlar için mezarlar kazıldığını ancak en büyük mezarın vatanımız için hazırlandığını söyler:

*‘‘Bir kasırğa alt üst etti dünyayı bütün.
Kanlı, vîrân mâbedinde târihin bugün
Kaç hükümdâr tâcı kandil olup asıldı...
Kaç istiklâl gömmek için mezar kazıldı...
Bu kazılan mezarlardan biri en derin.
Bu en derin mezar senin, ey vatan senin!’’⁶⁹⁹*

Enis Behiç *Kâbus* şiirinde de aynı matemi sürdürür. Şair memleketin yangın yeri olduğunu, tarumar olmuş insanların yurtlarından kaçmaya başladığını ve sancağımızın düşman illerinde ayaklar altına alındığını dile getirir:

*‘‘Bir yanda tutuşan memleketlerden
Târumâr insanlar çıkıp kaçarken
Bir yanda milyonla yabancı, alçak
Ellerde yırtıldı bir büyük sancak.’’⁷⁰⁰*

Yine aynı şiirin devamında şair vatanın hazin durumu karşısında hissiyatını ağlarcasına terennüm eder. Ateşin düştüğü toprak, dağılıp perişan bir vaziyet alan ordu, yırtılan bayrak ve yıkılan ocakların hepsi bize aittir:

‘‘Kalbim parçalandı bu hâle karşı.

⁶⁹⁸ A.g.e., 189.

⁶⁹⁹ Koryürek, a.g.e., 63.

⁷⁰⁰ A.g.e., 85.

*Yanarak döküldü gözümün yaşı.
Tutuşan memleket: Benim yurdumdu.
Münhezim dağılan: Benim ordumdu.
O yırtılan bayrak: Benim bayrağım.
Yıkılan ocaklar: Benim ocağım.*’’⁷⁰¹

Çoğu şiirinde ye’se düşülmemesini öğütleyen Mehmet Akif vatanın perişanlığını karşısında bu matem havasını soluklamaya başlamış ve kendisi ye’se kapılmış gibidir. *Hakkın Sesleri*’ndeki bir şiirinde herhangi birisine seslenerek birlikte ağlamayı teklif eder. Çünkü vatan yerinde bir mezarlık vardır. Hal böyleyken insanın yerlere geçmemesi düşünülemez:

*‘‘Gitme ey yolcu, berâber oturup ağlaşalım:
Elemim bir yüreğin kârı değil, paylaşalım:
Ne yapıp ye’simi kahreyleyeyim, bilmem ki?
Öyle dehşetli muhîtimde dönen mâtem ki...
Ah! Karşımda vatan nâmına bir kabristan
Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?’’*⁷⁰²

3.2.6.2.2. Vatan Sevdası

Bir şeyin değeri elden çıkınca anlaşılır kaidesi savaşlarla birlikte yaşanan toprak kayıpları neticesinde Osmanlı yazar ve aydınları arasında ortaya çıkmış ve vatan sevgisi de şiirimizde genişçe yer bulmuştur. Tevfik Fikret, İbrahim Alaattin Gövsa, Halim Uğurlu ve Ali Ulvi Elöve gibi bazı şairler bu konuya temas etmişlerdir.

İlk olarak Tevfik Fikret’in *Vatan Şarkısı* şiirine baktığımızda vatan sevgisinin ön plana çıktığını görürüz. Şaire göre vatan toprağı cevher, suyu ise cennetteki kevser gibidir. Bu toprakların hiç bitmeyen baharında insanlar türlü nimetlere serfirazdır. Bunun için vatan ebeden yaşasın:

*‘‘Toprağın cevher, suyun kevser, bahârın bî-hazân;
İşte dünyâ: Bir eşin, bir benzerin yoktur inan.
Müşfik evlâdın bulur koynunda her gün, her zemân*

⁷⁰¹ A.g.e., 85.

⁷⁰² Ersoy, (2009), a.g.e., 179.

Başka şefkat, başka nîmet, başka kuvvet, başka can...

Can da sen, şan da sen, hepsi sensin, yaşa;

Ey vatan, ey mübârek vatan, bin yaşa!’’⁷⁰³

İbrahim Alaattin Gövsa da *Vatan* şiirinde vatana karşı olan muhabbetini dile getirir. Şiirini bir nasihat şeklinde ele alan şair vatani neden sevmemiz gerektiğini açıklar. Şaire göre vatandan uzak kalmak annesinden ayrı düşmüş bir yavrunun durumu gibidir. Bu ayrılığının verdiği sızı ise vatan sevgisinin kendisidir:

‘‘Bir gün gelir başka yerler gezersen

Gönlünde bir yabancılik sezersen

Annesinden ayrı düşen bir yavru

Gibi sizler küçük kalbin; işte bu

Vatan sevdasıdır. Bu söze inan:

Hepimizin annesidir bu vatan.’’⁷⁰⁴

Şair aynı şiirin devamında vatanın güzelliklerini saydıktan sonra memleketin kutsallığına vurgu yapar. Vatanın değerini idrak etmesi gerektiğini belirtir ve onu annemiz gibi sevmemizi ister:

‘‘Mavi gökler, yeşil yerler, şehirler;

Bize şeref fısıldayan nehirler,

Uyan diye uğuldayan korular...

Düşün yavrum bu yerlerde neler var?

İşte senin bu mübarek memleket;

Annen gibi onu sev de hizmet et!’’⁷⁰⁵

Vatani sevmeyi öğütleyen şairlerden birisi de Ali Ulvi Elöve’dir. *Vatani Sev* şiirinde oğluna bu sevgiyi aşlamak isteyen şair bırakacağı en güzel hatırasının vatan sevgisi olacağını beyan ediyor:

‘‘O zaman ki kemiklerim bu toprağa girecek,

Oğlum, şayet vücudumdan bir yâdigâr istersen,

⁷⁰³ Fikret, a.g.e., 119.

⁷⁰⁴ Gövsa, a.g.e., 34.

⁷⁰⁵ A.g.e., 34.

*Yüreğine gâyet nâzik ve kıymetli bir çiçek
 Diye benim ruhumu ek, yaşat büyüü onu sen:
 O ruh, vatan sevgisidir. Sen de öğren, bilmezsen!
 Gece, gündüz bunu düşün; hep hatırla babanı,
 Hatırla da onun gibi umudunu kesmeden
 Sev mübârek vatani!’’⁷⁰⁶*

Vatan sevgisini dile getiren şairlerden birisi de Halim Uğurlu’dur. Serbest vezinle yazmış olduğu *Bir Işık Seliydi* şiirinde şair vatana aşık olduğunu açıkça beyan eder:

*‘‘Savurur dağ kokusunu yele
 Bir ölür bir daha dirilirim ey ülkem
 Ey yurdum
 Bin kez dirilenim
 Vatanım toprağım ey şanı
 Ey gürül gürül çağlayanım
 Gülerken coşkun hızında inancım
 Nice mutsuzlukta var olanım
 Sen ben çılgın dağbaşı vurgunu
 Ey ülkem
 İçime çöreklenen korku
 Yok olma günlerinin ölü suyu
 Dökülmez üstüme bu gök altında
 Elbet çıkar bir gün yolum
 Sonsuza uzanan yolum bir sabaha.’’⁷⁰⁷*

3.2.7. Yönetimsel Anlayışın Dışavurumları

3.2.7.1. Siyasi Hiciv

Siyasi hiciv temalı şiirlerde karakterler doğrudan hedef alınabildiği gibi herhangi bir isim ve kurum belirtilmeden dolaylı olarak da hedef alınabilmektedir. Bunun en

⁷⁰⁶ Elöve, a.g.e., s.34.

⁷⁰⁷ Uğurlu, a.g.e., 112-113.

güzel örneklerinden birini Ahmed Kemal Akünel'in *Köpek Aksi* adlı şiirinde görebiliriz. Şair bu şiirde İttihat ve Terakki'yi elindekiyle yetinmeyen açgözlü bir köpeğe benzetir. Şiirde zavallı bir durumda olduğu görülen bu yapı kendisini dahi tanıyamamaktadır. Bu sebeple kendi elindeki nimeti de elinden kaybeder. Şair şiirin sonunda ise kanaatsizliğin çok zarar getireceğini vurgular.

*'Köpek ağzında kemikle bir seher
Su kenarından eyliyordu güzer
Oldu kendi aksi âyân;
Onu zannetti başka bir hayvan.
Ona evvelce çehre gösterdi;
Avı ağzından almak istedi.
Der-akab hiç çıkarmayıp sesini
Attı deryâya kendi kendisini.
Yoktu deryâda başka bir hayvan
O kemikçik de düştü ağzından
Yeni bir rızk ararken orada
Eski rızkından oldu bî-çâre
Ne köpek var, ne kemik zâhir
Az tama' çünkü çok ziyân getirir!..'708*

Teşbih ve teşhis yoluyla bize siyasi hiciv örneği sunan şairin bu şiiri İttihat ve Terakki yönetiminin yönetsel kabiliyetsizliğini gözler önüne sunar ve burada bize Osmanlı Devleti'nin üç kıtada kaybettiği topraklara atıf yapıldığını gösterir.

3.2.8. II. Meşrutiyet Devri Siyasi Şiirin Özellikleri

- Bu devir için yazılan şiirlerdeki en önemli temalar: Hürriyet Neşesi, İttihat ve Terakki, Balkan Savaşları, Çanakkale Harbi, Türk Askeri ve Şehitlik, İslamcılık İdeolojisi ve Vatan'dır. Hilafet ve Kavmiyetçilik ise şiirde pek fazla işlenmemiştir.

- Yukarıda bahsedilen temalardan Hürriyet Neşesi ve İttihat ve Terakki dışındaki tüm temalar çoğunlukla Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle ortaya çıkmıştır. Geri kalan iki temada İttihat ve Terakki'nin etkisi söz konusudur.

⁷⁰⁸ Özgül, *Son Jön Türk Kalesi-Ahmed Kemâl Akünel*, 285.

- Bu devir için yazılan şiirlerde savaş, yıkım, zulüm, şüursuzluk, cehalet ve yoksulluk gibi olumsuz kavramların çokça işlenmesinin yanı sıra vatan sevgisi ve Mehmetçik gibi pozitif kavramlar da ele alınmıştır. Az olmamakla birlikte siyasi yönetime karşı hiciv ve tenkit yönünde şiirler de mevcuttur.

- Şiirlerde aruz ve hece vezninin yanı sıra serbest vezin de kullanılmıştır. Ancak aruz şiirlerinin oranı ilk devreye göre azalma göstermiştir.

- Şiirin dili ilk devreye göre sade ve basittir. Süslü ve ağdalı şiirler de bulunmaktadır.

3.3. CUMHURİYET DEVRESİ (1923-2000)

Cumhuriyet devri siyasi şiirlerinde birçok farklı tema ele alınmıştır. Cumhuriyetin ilan edildiği 1923'ten 2000 yılına kadar ki süreçte Kurtuluş Mücadelesi, Cumhuriyet ve Yeni Türkiye, Atatürk, Türkçülük, Türk Bayrağı, İsmet İnönü, Kore Savaşı, Kıbrıs, Sol Hareketler ve Milli Tarih gibi kavramlar bu devrenin en önemli temaları olarak göze çarpar. Bunun yanı sıra bazı devlet adamları için yazılmış şiirler de mevcut olup bu şiirler daha çok yergi ve hiciv türünde kaleme alınmışlardır.

3.3.1. Siyasi Karakterler

3.3.1.1. Tek Adam: Atatürk

20. yüzyıl siyasi şiirlerinde en çok işlenen temalardan birisi Atatürk'tür. Tabiri caizse Atatürk, Türk siyasi şiirine damgasını vurmuştur. Çünkü adına en çok şiir yazılan karakter olarak ön plandadır.

Yenilikçi şairler Atatürk'ü hem heceyle hem de serbest vezinde ele aldıkları gibi eskiyi devam ettiren şairler de aruz vezniyle şiirde işlemiştir. Biz tezimizin konusu gereğince sadece klasik tarzı devam ettiren şairler tarafından ele alınan şiirleri inceleyeceğimiz için Atatürk'ün konu edildiği tüm şiirleri ele alamıyoruz. Aruzu hiç kullanmayan şairler incelendiğinde ise Atatürk ile ilgili çok daha şiirin mevcut olduğu görülecektir.

Klasik vezni devam ettiren şairlerin Atatürk temalı şiirlerini incelediğimizde Atatürk'ün çok çeşitli yönleriyle ele alındığını görmekteyiz. Siyasi ve askeri alanlarda bir deha olarak kabul edilen Atatürk bu yönleriyle şiirde oldukça geniş bir yer edinmiştir. Onun vasıfları ve gerçek hayatta gerçekleştirdikleri şiirimizde övgüyle ve

kimi yerde de abartılı bir şekilde ortaya çıkar. Yüce Atatürk, kurtarıcı Atatürk, Atatürk sevgisi, Atatürk'e matem, Atatürk'ün izinde ve ona duyulan özlem siyasi şiirde görülen önemli temalardır.

3.3.1.1.1. Yüce Atatürk

Atatürk'ün siyasi şiirimizdeki en önemli taraflarından biri olan yüceliği Abdülhak Hamit Tarhan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Haşim Nezihî Okay ve Necdet Rüştü Efe gibi şairler tarafından şiire taşınmıştır. Bu yüceliği ele alan şairlerden olan Faruk Nafiz *Güç* adlı şiirinde şanlı tarihimize Atatürk gibi birisinin girmesinin zor olacağını ve bir başka kişinin bu millete beğendirilemeyeceğini söylüyor:

*‘‘Şanlı yaprakları tarihin açılmış, duruyor;
Canlı bir levhâ, fakat her yiğidin girmesi güç.
Nice destanların ilhâmı olan kavmimize,
Ata'dan sonra, bir efsâne beğendirmesi güç.’’⁷⁰⁹*

Atatürk'e adlı şiirinde ise Haşim Nezihî Okay, Atatürk'ün yüceliğinin diğer ülkelere örnek olduğunu söyler ve onun kale misali başının göklere kadar uzadığını dile getirir:

*‘‘Gözlerinden almıştır güneşini bu gökler.
Senin yüce varlığın kaç ülkeyi sürükler.
En karanlık ufuklar sen bakınca ağarır.
Bir kale ki tunç başın mavi göklere varır.’’⁷¹⁰*

Necdet Rüştü Efe ise Atatürk'ün yüceliğini anlatmada abartıya kaçır. *Maverai Kahraman* adlı şiirinde Cengiz Han, Atatürk karşısında tüm zaferlerini unuttur, Atilla'nın ruhu ise onun ayaklarına yüz sürer:

*‘‘Ey, korku ne bilmeyen, mâverâî kahramân
Cengiz senin karşında gurûrunu unuttur!
Ayağında bir temas duyarsan bir zaman,
Bil ki: ona yüz süren Atilla'nın ruhudur!’’⁷¹¹*

⁷⁰⁹ Çamlıbel, a.g.e., 75.

⁷¹⁰ Okay, a.g.e., 7.

Aynı şiirin devamında şair Atatürk'ü mısralara sığdıramayacağımızı aktarırken Yavuz Sultan Selim'in de Atatürk'ü kıskandığını ve bu yüzden kabrinde rahat yatamadığını ifade eder:

*‘‘Onu anlatamayız bu satırlarda, diye
Beraber titriyor şimdi kalbimle elim!
Senin büyük namını kıskanıp, şu saniye
Mutlak rahat yatmıyor kabrinde Yavuz Seîim!’’⁷¹²*

3.3.1.1.2. Kurtarıcı Atatürk

Birçok şair tarafından ele alınan bu kavramda Atatürk'ün katıldığı savaflara, elde ettiği zaferlere ve düşmanın yurttan atılmasına değinilir. O, Faruk Nafiz'in *Atatürk* şiirinde Türkiye'yi kurtarıp ona yeniden can verendir:

*‘‘Üstümüze gece gündüz kol geren,
Bize güzel, iyi günler gösteren,
Türk iline yeni baştan can veren,
Kimdir diye sorarlarsa: Atatürk!’’⁷¹³*

Halim Uğurlu ise *Batıda Doğan Güneş* adlı şiirinde Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışını ele alır. Şiirde işgal altında bulunan memleket için en büyük kurtarıcı olarak Mustafa Kemal gelmiştir. Herkes onun gelişini selamlamaktadır:

*‘‘Korkunç bir fırtına gece karanlık
Ne gökte yıldız var ne yerde ışık
Sönmüş bir vapurun tüm fenerleri
Bandırma'da yüklü ırkın kaderi

Nerde parekete nerde pusula
Gece kıyılarda gündüz açıkta
Bir asker gidiyor Samsun'a doğru
On sekiz kişilik karargâhıyla*

⁷¹¹ Efe, a.g.e., 19.

⁷¹² A.g.e., 19.

⁷¹³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akıncı Türküleri*, Kanaat Kitabevi, (İstanbul: 1938), 35.

*Ses söz merhabâ dedi
Ten öz merhabâ dedi
Bin yüz merhabâ dedi
Gelen Mustafa Kemal.’’⁷¹⁴*

Necdet Rüştü Efe *Kalbimizi Dinle* isimli şiirinde vatani içinde bulunduğu felaketten Atatürk’ün kurtardığını söyler:

*‘‘Ey güneş! En kara günde belirdin,
Nurunla zulmeti yıktın, devirdin!
Ankara’dan çıkıp İzmir’e girdin,
Yine hâkim oldun sen Akdeniz’e!’’⁷¹⁵*

Aynı şair *Tarihin En Büyük Adamı* adlı şiirinde ise abartıya kaçır. Atatürk’ü mucize yaratan bir kurtarıcı olarak görür. O, doğaya hâkimdir ve ölümlere can verir:

*‘‘Kâbil mi yaydan çıkan oku geri çevirmek?
Kâbil mi bir yumrukta göğü yere devirmek?
Semâlarda bir lahzâ güneşi söndürür kim?
Rüzgârları yolundan geriye döndürür kim?
Mümkün müdür yeniden bir ölüye can vermek?
Bir, kanı buz kesilmiş kalbe heyecan vermek
O kadar iradeli, kudretlisin ki bilsen,
Yaptın işte saydığım bu mucizeleri sen.’’⁷¹⁶*

Atatürk’ün kurtarıcılığını anlatan bir diğer şair Mithat Cemal’dır. *Gazi* şiirinde şaire göre Atatürk’ün göklerden inen eli vatanın kurtarılmasına vesile olmuştur. Ve bu toprakları vatan olarak inşa eden Mustafa Kemal’dır. Bu durumu kavramakta gecikenlerin onun mahiyetini anlamaları lazımdır:

*‘‘Toprakları târihime, coğrafyama soktu.
Bir gün ki vatandır diyecek bir köşe yoktu.*

⁷¹⁴ Uğurlu, a.g.e., 117, 119.

⁷¹⁵ Efe, a.g.e., 13.

⁷¹⁶ A.g.e., 23.

*Gitmişti vatan, kalmış olan: dağdı, denizdi,
Yer nâtikâsız, koskoca gök nâsiyesizdi.*

*Göklerden o el inmemiş olsaydı, muhakkak,
Fecrin gece göz nûru döküp ördüğü bayrak,*

*Ay yıldızı göğsünde kararmıştı da bezdi,
Bin fırtına kopsaydı temevvüç edemezdi.*

*Geç kalmış olan varsa evet bilmelidir ki,
Gazi'nin ufuklardan uzanmış elidir ki.*⁷¹⁷

3.3.1.1.3. Atatürk Sevgisi

Türk siyasi şiirinde çokça işlenen bu kavram kimi yerde sevginin dışına çıkıp tapma noktasına kadar ulaşır. Faruk Nafiz Çamlıbel, Edip Ayel, Necdet Rüştü Efe, Necmettin Halil Onan Atatürk'e olan sevgilerini mübalağalı bir şekilde dile getirir. Ona duyulan sevginin sınırı yoktur.

Ali Fuad Azgur, *Atatürk Sevgisi* şiirinde Atatürk sevgisinin fertçe ve milletçe gereklilik olduğu görüşündedir. Çünkü Atatürk'ün ülküsüyle toplumun ülküsünün ortak olduğu ve bu ülkü birliğini ondan başkasının kurtaramayacağını beyan eder:

*'Mâdem ki yolun oldu bir yüce ülkü
Elbette yürekte seveceksin Atatürk'ü...
Yok, kurtaramaz birliği bir başkası çünkü
Mutlak sayacaksın, seveceksin Atatürk'ü!..'*⁷¹⁸

Edip Ayel'in *Ölmez* isimli şiirindeki Atatürk sevgisi sınırlarının dışına çıkar. Atatürk'ün ebediyete kadar yaşayacağını dile getiren şair onun Tanrı'ya denk tutulmaya layık olduğunu söyler:

*'Bitmez yasımız, içte kapanmaz yaramız tez,
İnsanlar ölür, bir koca tarih olan ölmez!
Solmaz o beniz, yok o bakışlar yine mavi*

⁷¹⁷ Kuntay, a.g.e., 10-11.

⁷¹⁸ Azgur, a.g.e., 48.

Lâyık onu tutsak biz ilahlarla müsâvi.

*Kalbimdeki tunç heykeli gök çatlarsa bölmez
İnsanlar ölür, Türk'e ilah olmuş er ölmez!''⁷¹⁹*

Atatürk'e olan sevgisini abartılı bir şekilde dile getiren bir başka şair ise Faruk Nafiz'dir. *Atatürk* isimli şiirinde şair Atatürk sevgisiyle kendisinden geçer ve ona tapma iştiafında olduğunu belirtir:

*'Tanrı gibi görünüyor her yerde,
Topraklarda, denizlerde, göklerde,
Gönül tapar, kendisinden geçer de,
Hangi yana göz dalarsa: Atatürk!''⁷²⁰*

3.3.1.1.4. Ata'ya Matem

Türk şiirinde taparcasına sevilen Atatürk, ölümüyle de aynı etkiyi uyandırmıştır. Onun ölümüyle tüm ülke yasa boğulmuş ve Türk milletinin bir yanı eksik kalmıştır. Hiç kimse onun öldüğüne inanmak istemez. Ancak ortada bir gerçek vardır ve insanlar da bu gerçek karşısında Ata'larına karşı son vazifelerini yas tutarak gerçekleştirir.

Orhan Seyfi Orhon *Atatürk'ün Ölümü* isimli şiirinde Ata'nın cenaze merasimine değinir. Şaire göre Ata gibi birisi bir daha gelemez ve on yedi milyon insanın peşine takıldığı Atatürk için başlar öne eğilir, gözlerden yaşlar boşalır:

*'Gidiyor, rast gelemez bir daha tarih eşine,
Gidiyor, on yedi milyon kişi takmış peşine!

Gidiyor, sonsuz olan kudreti sığmaz akla,
Gidiyor, göğsünü çepeçevre saran bayrakla!

Gidiyor, izleri üstünde birikmiş yaşlar,
Gidiyor, yerde kılıçlarla eğilmiş başlar...''⁷²¹*

⁷¹⁹ Ayel, a.g.e., 28

⁷²⁰ Çamlıbel, *Akıncı Türküleri*, 36.

⁷²¹ Orhan Seyfi Orhon, *Kervan*, Akbaba Matbaası, (İstanbul: 1964): 92.

Neyzen Tevfik ise Atatürk'ün ölümü karşısındaki hissiyatını mübalağalı bir şekilde terennüm eder. Şair, Ata'nın ölmesiyle tüm semanın matem havasına bürüneceğini söyler. Ancak Ata'ya Tanrı benzetmesi yapan şair onun ölmeyeceğini, istediği zaman zuhur edebileceğini aktarır:

*‘‘Tanrı ölmez, o dilerse görünür bir müddet,
Kaybolunca onu kalbinde bulur her millet.*

*Biliyorum kaderin cilvesini evvelce,
Bütün ecrâm-ı semâ yasla büründü o gece.*

*Yaklaşan bir acı önce güneşi korkuttu,
Ay tutuldu diyemem gökyüzünü mâtem tuttu.’’⁷²²*

Faruk Nafiz, Ata'nın ölümüyle hüznünü, yasını şiire döken şairlerdendir. *Ebediyet Yolunda* isimli şiirinde şair, Atatürk'ün Türk bayrağıyla kefenlenmesini ay ve yıldızın en hüzünlü birlikteliği olarak görür. Artık Ata kabrine doğru gidiyorken millet başbuğsuz kalmış, hüznü dolu bir ayrılık başlamıştır:

*‘‘Fecre benzettiği bayrakla kefenlenmiş Ata,
Çıktı bir kor gibi mermer kapısından sarayın;
Gönlümüz, bayrağı öğrendiği günden beri tâ,
Duymamıştır bu kadar hüznünü yıldızla ayın.*

*Gidiyor, gizleyerek sır gibi bizden sesini,
Çıkıyor, ilk olarak, bir yola Başbuğ, bizsiz;
Biz ki dünyada bırakmazdık onun gölgesini,
Bu ne hicranlı seferdir ki berâber değiliz!’’⁷²³*

3.3.1.1.5. Ata'nın İzinde

Atatürk'ün vefatının herkesi yasa boğmasına karşın tüm ülke onun açtığı yolda ilerleme arzusundadır. Her insan Ata'nın gösterdiği hedefler doğrultusunda çalışacak ve yediden yetmişe herkes onun izinde olacaktır.

⁷²² Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 155.

⁷²³ Çamlıbel, *Han Duvarları*, 27.

Haşim Nezihi Okay, *Atatürk Çocuklarının Şarkısı* adlı şiirinde bu kavrama vurgu yapar. Atatürk'ün sayesinde karanlıkları yırtıp çok hızlı bir şekilde ilerleme kaydettiklerini aktaran şair, her insanın bu ilerleme de mühim bir rol oynayacağını söyler. Şair, Ata'nın açtığı ülkü yolunda onun emrinde ve izinde olduklarını dile getirir:

*‘‘Sonsuz mesâfeleri aşmadayız bir hızda
O karanlık geceler kaldı hep arkamızda

Tunçtan bir kale gibi yükselmede her omuz
Kurtuldu yeni baştan milletimiz, yurdumuz

Önder büyük Ata ’mız bu ülkü denizinde
Vatanca emrindeyiz ve milletçe izinde.’’⁷²⁴*

Edip Ayel'de *Ölmez* adlı şiirinde tek bir kişi bile kalsa her Türk'ün, Ata'nın yolunda olacağını belirtir. Çünkü şair Ata'nın izinden gitmeye yemin ettiklerini söyler:

*‘‘Batmaz o güneş, yurdu aşıp tarihe dalsa
Her Türk, Ata ’nın yolcusudur, bir kişi kalsa!

And içtik evet gitmeye gösterdiği izden
Her gün tutacaktır o büyük ruh elimizden.’’⁷²⁵*

3.3.1.1.6. Atatürk'le İlgili İki Tuhaf Şiir

Atatürk temalı şiirleri incelerken iki tane sıra dışı şiire rastladık. Bu şiirler bir taraftan Ata'yı hicveden bir görüntü sergilerken diğer taraftan da Ata'nın ölümünden sonra izlerinin yok edilme çabası içinde olduğunu gösteriyor.

Fazıl Ahmet Aykaç, *Ufak Tefek* adlı şiirinde Atatürk'ün meşhur *‘‘Hayatta en Hakiki Mürşit İlimdir’’* sözünü çok da önemsemeyen bir tavırla karşımıza çıkmaktadır. Şaire göre siyasilerin derdi ilim ve fen değildir. Aksine ilim siyasiler tarafından yozlaştırılmaktadır:

*‘‘Ebedî şef demişti ki gerçek mürşid ilimdir
Fakat bence baş mesele, ortadaki kilimdir!’’*

⁷²⁴ Okay, a.g.e., 9.

⁷²⁵ Ayel, a.g.e., 28.

*Çok şükür ki lîsânımız ilimden de kurtuldu
Şimdi onun makamına kâim olan bilimdir!*

*A evlâdım her işimiz bir kapanın elinde
O sebeple zaten benim gönlüm dilim dilimdir.*⁷²⁶

Cemal Yeşil de *Rubailer II* adlı şiir kitabındaki bir rubaisinde Atatürk'ün sadece heykellerde var olduğunu kendisinin tepetaklak devrilip gittiğini belirtiyor:

*‘‘Sağdan geri dön diyen sağolsun, döndük;
Er meydanı softanın, güneşlik günlük
Mermerden heykelin dikilmiş, ne çıkar?
Kendin tepetaklak gidiyorsun Atatürk!’’*⁷²⁷

3.3.1.1.7. Kemalizm Yolu

Atatürk etrafında şekillenen çeşitli türlerde şiirler olmasına karşın Kemalizm ifadesinden bahseden tek şair Haşim Nezihi Okay'dır. Okay, *Atatürk Çocuklarının Şarkısı* adlı şiirinde ele aldığı Kemalizm kavramını Atatürk'ün yolu olarak görür. Bu yola sınıksız bağlı kalacaklarını söyleyen şair millet olarak amaçlarının aynı doğrultuda olduğunu söyler. Bu amacın adı Türklük, yolu ise Kemalizm'dir:

*‘‘Kan yerine ateştir göğsümüzü dolduran
Zafer neşeleriyle çınlıyor şimdi vatan
Tarihi köprü ettik çiğnedik yüzyılları
Yeryüzü görmemiştir henüz böyle ılgarı
Bir inana bağlıyız, amacımız bir bizim
Adına Türklük denir, yoluna Kemalizm.’’*⁷²⁸

3.3.1.1.8. Atatürk Devrimleri

Bu temayı sadece Halim Uğurlu'nun şiirlerinde tespit edebildik. *Devrimler* adlı şiirinde Uğurlu, Atatürk'ün siyasal ve toplumsal alanda yaptığı inkılaplara değinir. İlk

⁷²⁶ Aykaç, a.g.e., 23.

⁷²⁷ Cemal Yeşil, *Rubailer II*, Türk Tarih Kurumu, (Ankara: 1979): 29.

⁷²⁸ Okay, a.g.e., 9.

olarak halifeliğin kaldırılmasını ele alan şair bu makamın geldiği yere geri gittiğini söyler:

*‘‘Göklerin giz yüklü sandığı
Çekilmiş geldiği doruğa
Hâlifelikten öte uyandığı.’’⁷²⁹*

Siyasi anlamda ise İslam hukukunun yerini batılı hukuka bırakmasını ülkenin aydınlığa çıkması yönünde kabul eden şair din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ile ilgili olarak da laikliğe vurgu yapar:

*‘‘Fıkıh mecelle hukuk-ı İslâm
Bırakmış yerini uygar yasalara
Yenilenen daha aydınlık dünyam
Din dünya işinden ayrılmalı
Özgür kanadıyla çırpan insan
Cehennemsiz bir ömür yaşamalı.’’⁷³⁰*

Uğurlu bu bölümde kadın ile erkek arasındaki eşitlikten bahseder. Kadının dört duvar arasında kalmamasını savunur ve kadının uygar bir kılığa bürünmesi gerektiği görüşündedir:

*‘‘Haksa hak erkeğe de kadına da
Hak yoksa nedir bu sallantı
Dört duvar arasında bir oda
Giyiminden başlayıp kadının
Uygar bir biçimle yaratmalı.’’⁷³¹*

Tekke ve zaviyelerin kapatılması, eğitimde modern bir devrim yapılması ve ayrıca takvim ve alfabenin de yenilenmesini destekler:

‘‘Tekke, türbe, zaviye, ve medrese

⁷²⁹ Uğurlu, a.g.e., 160.

⁷³⁰ A.g.e., 161.

⁷³¹ A.g.e., 161-162.

Eğitim devrimci olur eğitimse

Takvim, saat ve sayılarla

Harf, di,l ve tarihi yeniden koymakla,⁷³²

Osmanlı zamanından kalma giysileri gayrimedeni bulan Uğurlu, ekonomi, sanayi ve tarımda zengin bir ülke olmayı arzular. Akıl ve bilimle de tüm ulaşım imkamlarının en st seviyeye geçirilebileceğini söyler:

‘Poşu ne entâri ne fes ne

Yaşanmış bir sabah sonu efsâne

Ekonomi tarım ve sanayide

Bir cennet ülkeye dönsün Türkiye

Karayolu havayolu denizyolu

Yurdumun üstünde akıl kurulu

Her kara gününde, bunlu gününde

Yetişir bir ulus canıyla ordu,⁷³³

3.3.1.2. Millî Şef: İnönü

Türk Şiirinde aruz Şairleri tarafından İsmet İnönü hakkında yazılmış beş Şiir tespit ettik. Hece ve serbest vezinde yazan Şairler de incelendiğinde bu sayının çok daha artacağını düşünüyoruz.

İnönü temalı Şiirler incelendiğinde İsmet İnönü’nün Birinci ve İkinci İnönü Savaşları’nda elde ettiği galibiyetler göze çarpar. Neyzen Tevfik’in bir Şiiri ise İnönü’y hicveden bir tarzdadır.

Halim Uğurlu’nun *İki Başlı Yılan* adlı Şiirinde İsmet İnönü’nün Birinci İnönü Savaşı’nda başarılı olmasının ardından generalliğe terfi ettirilmesine ve İkinci İnönü Savaşı’yla birlikte bir milletin maks tarihinin değiştirilmesine değinilir. Bu zaferlerin ardından İnönü, Atatürk ile birlikte Sakarya’dadır:

⁷³² A.g.e., 162.

⁷³³ A.g.e., 162-163.

‘‘Batıda kan batıda ateş
 Unutturur bugünü yarını dünü
 Yalnız kavgadır yaşanan
 İşte utkunun aydınlık yüzü
 Savaşmak gibi bir duygudur zaman
 Savaşlar içinde Birinci İnönü
 Haydi albayım şimdi generalsin
 İkinci İnönü’yle
 Adını yan yana yazdım savaşınla
 İsmet İnönü
 Sen yalnız düşmanı değil
 Ulusun ters yazgısını da yendin orada
 Geçtin Eskişehir’den Kütahya’dan
 Geçtin ulusumu gördüğüm aynadan
 Geçtin Başkomutanla kol kola
 Yirmi iki gün yirmi iki gece
 Kan akan Sakarya’dan.’’⁷³⁴

Faruk Nafiz Çamlıbel de *İsmet İnönü*’ye adlı şiirinde İsmet İnönü’nün savaşlarda göstermiş olduğu başarıları gönderme yapar. İnönü’yü öven ve yücelten ifadelerden sonra şair Atatürk’ü en iyi anlayan ve en iyi bilen insanın İsmet İnönü olduğunu aktarır:

‘‘Bütün silahsızların geldiği günde dize
 Döktü silahları iki kere denize
 Onun ilk eseryken kurduğu devlet bize
 Yeridir taş kesilse heykellerle destânlar
 Sen büyük dalgalarla konuşan bir rüzgârsın
 O deniz nerde coşsa yanında varsın
 Onun dilinden ancak sen yalnız sen anlarsın
 Onu sen anlattırsan senden anlar duyanlar.’’⁷³⁵

⁷³⁴ A.g.e., 130-132.

Neyzen Tevfik ise bir beytinde Atatürk'ün ruhunun İnönü'nün ruhuna yerleştiğini söyler ve eli kılıç misali İnönü'nün büyük kahredici olduğunu aktarır:

*‘‘Atatürk, İnönü’nün rûhuna munzam oldu
Yed-i İsmet’te kılıç, kâhir-i azâm oldu.’’⁷³⁶*

3.3.1.3. Mareşal Fevzi Çakmak

Feyzullah Sacit Ülkü ve Halim Uğurlu haricinde bu temayı şiirde işleyen şair tespit edilememiştir.

Ülkü, şiirinde Fevzi Paşa'nın savaşlarda gösterdiği yararlıklara istinaden ona medhiyeler düzer. Şaire göre Fevzi Paşa sıradan bir asker değildir. Zaten şiirdeki mübağalalı ifade ve betimlemeler de Fevzi Paşa'nın şair nezdindeki durumunu ortaya koymaktadır. Ülkü'nün *Fevzi Paşa* adlı şiiri:

*‘‘Kalplerin titrediği tehlikeler ânında
Senin kalbin gök gibi sarsılmaz, yüce durur
Mefkûre şimşegi var senin de öz kanında..*

*Hırstan yüksek ve temiz bir hamiyet erisin,
Duyar Türk inkılâbı senin kalbinle gurûr!
Bu kirlenmiş cihana fazîlet zaferisin..*

*Kayalar titrese de öyle, duruşun metin:
Zafere de ezelden îmân ettiğindendir!
Harbin inceliğiyle birleşen hamiyetin.*

*Düşman değil, denizler hücûm etse durdurur..
Her çetinliği yenen aklınla irâdendir
Ki dağlar gibi durur, dalgalar gibi vurur!*

*Gâlibi yenmek sırrı gizli, planlarında!
Senden, şark milletleri fâciâlar asrında
Örnek alsa yeri var zulme isyanlarında..*

⁷³⁵ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akarsu*, Kanaat Kitabevi, (İstanbul: 1937): 65-66.

⁷³⁶ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 219.

Son bölümde şair, Fevzi Paşa'daki cevherin Türk milleti tarafından kabul gördüğünü ve böylece onun ruhunun bu topraklarda ebediyete kadar baki kalacağını ifade etmektedir:

*‘‘Türk tarihi senin de cevherini beğendi:
İstiklâl güneşinin keskin ışıklarında
Senin ruhun da sönmez bir huzmedir ebedî!’’⁷³⁷*

Halim Uğurlu ise *Bir Bitimsiz Güne Doğru* adlı şiirinde Fevzi Paşa'yı Atatürk ve İsmet İnönü ile birlikte üç büyük akıl olarak ele alır:

*‘‘5.30'da üç akıl Kocatepe'de
Başlarbaşı, İsmet Paşa, Fevzi Paşa
Ağustos güneşi ıslık içinde
Top sesi karışır aklın sesine.’’⁷³⁸*

3.3.1.4. Kazım Karabekir

Kazım Karabekir temasını çalışmamızdaki şairler arasında sadece Halim Uğurlu'nun şiirlerinde tespit edebildik. Karabekir, şairin *İki Başlı Yılan* şiirinde Ermenilerin üstlerine yürümesi ve onları kesin bir mağlubiyete uğratması yönüyle karşımıza çıkar. Doğu Anadolu'da emelleri bulunan Ermeniler'e tilki benzetmesi yapan şair onların yaralı halde bulunan ve has bahçeye benzettiği Osmanlı'dan bir pay kapma arzusu içinde olduklarını ancak General Kazım Karabekir'in buna engel olduğunu dile getirir:

*‘‘Doğuda fırsat düşkününü Ermeni
Yaralı aslan yöresinde tilki gölgeleri
Uzanır bungunluğunda çâresiz
Uzanır umutla örülü kir
Uzanır has bahçeye
Varır üstlerine General Karabekir.’’⁷³⁹*

⁷³⁷ Ülkü, *Ateş ve Nur*, 94-95.

⁷³⁸ Uğurlu, a.g.e., 140.

⁷³⁹ A.g.e., 130

3.3.1.5. Woodrow Wilson

ABD başkanı olması sebebiyle siyasi açıdan önemli bir karakter olan Wilson çalışmamızdaki şairler arasında sadece Ahmet Kemal Akunal ve Feyzullah Sacit Ülkü tarafından şiirde ele alınmıştır. Bu şiirlerde yerilen Wilson'ın olumsuz özellikleri belirtilir.

Türk'ün Hitabı adlı şiirinde Ülkü'nün Wilson'u aşağılama isteği görülür. ABD başkanı olmasının onu büyük yapmayacağını söyleyen Ülkü, ona güzel giyinen canavar benzetmesinde bulunur:

‘‘Büyük müsün küçük müsün bilemem;

Göz yaşımı senin kara elinle,

Kan dolu mendilinle

Silemem!

Benim aklım bozuk değil,

Vicdânım dalkavuk değil,

Millî dehâm çocuk değil:

Fırak giymiş canavardan merhamet de dilemem!

Hiç inanma, dersem: Vaşington 'sun;

Bilmez miyim ben seni ki, Vilson 'sun!’’

Wilson gibi bir adamdan hürriyet beklemenin olacak bir şey olmadığını aktaran Ülkü, hürriyet gibi yüce bir olgunun içimizde her zaman bulunan bir ışık olduğunu vurgular. Türk milletinin ruhu hiç kimseye muhtaç değildir:

‘‘Bana senin karanlık elin mi giydirecek

Yeni baştan hürriyet perisinin tâcını?

Alüftesin! Diyerek,

O perinin saçını

Yolar, yolar, yolarım da suratına fırlatırım!

Sana hürriyetimi ben böyle anlatırım!

İstiklâl dediğin şey başımda bir taç değil,

Ruhumu aydınlatan bir ezeli ziyadır!

Benim ruhum kimsenin lütfuna muhtaç değil,

Zulme karşı kahr ile köpüren bir deryadır!

*Bilmez miyim ben seni ki Vilson'sun;
 Ey büyük ruh! Ruhun taş gibi donsun!
 Sana derlerse inanma: Vaşington'sun;
 Sen ki namus havasında sönmüş balonsun!
 Bir taş: Şehit perçeminden başına konsun:
 Ey büyük ruh kanlı ruhun taş gibi donsun...''*

Şair şiirin son bölümünde Wilson'un öldüğünde çamura karışıp geride sadece büyük bir yalan bırakacağı kanaatini taşır. Bu anlamda Wilson ilk ve son olacaktır ve O, zahirde büyük olmasına rağmen özde küçüktür:

*''Bir gün sen de öldüğünde,
 Çamurlara gömüldüğünde
 Şu olacak bu dünyaya senden kalan:
 Bu dünyadan büyük bir yalan!
 İftihar et: Bu şerefte ilksin ve sonsun!
 Sen ki küçük bir büyüksün: Vilson'sun!''⁷⁴⁰*

3.3.1.6. Kubilay Üsteğmen

Cemal Yeşil tarafından ele alınan bu tema *Menemen Olayı* olarak bilinen hadisede Üsteğmen Kubilay'ın şehit edilmesi hadisesini aktarır. Kubilay'ın katledilmesini dini-tarikat kesim tarafından icra edildiğini savunan şair bu durumu *tespih çeken eller* ifadesiyle dile getirir.

*''Sağ-sol, her ayak aşındırır kaldırım
 Er geç düşürür, göz yumanın ters adımı;
 Tespihle tetik parmak seçmez, Kubilay
 Tespih çeken ellerle boğazlanmadı mı?''⁷⁴¹*

3.3.1.7. Sabiha Gökçen

Feyzullah Sacit Ülkü'nün kaleme aldığı *Sabiha Gökçen'e* adlı şiirde onun bu ülke için gösterdiği yararlılıklara değinilir. Şiirde Gökçen, hürriyet için, zulme karşı çıkmak için atağa geçmiştir. Onun şehit ya da gazi olma arzusunu taşıması ve üstün

⁷⁴⁰ Ülkü, *Ateş ve Nur*, 49-53.

⁷⁴¹ Yeşil, *Rubailer II*, 30.

vasıflarıyla ön plana çıkması şairin içinde tatlı bir sızı meydana getirmiştir. Gökçen'in taşıdığı kan ise Türk'ün kanıdır ve o kan Türk'ü daima beslemektedir. Şair için Türklük ölümden de üstün ve ötedir:

‘‘Ey hürriyet deyip kendinden geçen!

Ey zulme şahlanan Sabiha Gökçen!

Koştun ya şehîdim ya gâzi diye

Kore’de yükselen büyük ülkeye.

Ey korkunç ölümden üstün Türk kızı

Yarattın içimde bir tatlı sızı

Kanından işittin ne türlü sesler?

O sesler ki Türk'ün kalbini besler

Türk olmak ölümden üstün olmak demek

Türklükle insanlık bütünlük demek’’

Sabiha Gökçen'in ruhunun Altaylar'dan geldiğini dile getiren şair onun Kore'de de başka bir ruh meydana getirebileceği ve ilahi ışıklardan bir hale oluşturabileceği düşüncesindedir. Nihayetinde şair Gökçen'den vatanın bağrına gazi olmuş bir şekilde dönmesini ister:

‘‘Altaylar’ dan sonra gelen ruhun Kore’de

Sonsuz cennetler mi görmek istiyor?

İlâhi bir fecrin ışıklarından

Alınmış hâle mi örmek istiyor?

Saçında alevler, yüzünde al kan

Böyle mi görecek seni bu vatan?

Belki bunu görüp uyuşuk cihan

Büyük Türk ruhuna edecek iman!

Ne ölüm ne zulüm olmasın engel

Gâzi ol vatanın kollarına gel!''⁷⁴²

3.3.1.8. Fuat Köprülü

Türk edebiyatı profesörlüğünün yanı sıra siyasi kimliği de bulunan Fuat Köprülü, Fazıl Ahmet Aykaç'ın *Demokrasimizin Al Bir Doğanı Hakkında* adlı şiirinin bir bölümünde işlenir. Şair din ile herhangi bir ilgisi bulunmayan ancak bazı siyasi sebep ve çıkarlar uğruna Köprülü'nün dindar gözüktüğünü ima eder:

*'Ne zaman başlasa hânende-i nutku gazele
Mutlakâ bin kûşeden nâre-i mestâne gelir*

*Onun elhânını duydukça gider sabr u karâr
Onun ilhâmı ile Köprülü îmâna gelir.*''⁷⁴³

3.3.1.9. Adnan Adıvar

Bilim adamı olan Adıvar aynı zamanda siyasetçi olarak da tanınır. Adnan Adıvar, Fazıl Ahmet Aykaç'ın *Kafiyeli Bir Mektup ve Demokrasimizim Al Bir Doğanı Hakkında* adlı şiirlerinde geçmektedir. İlk şiirinde Adıvar'ı masalcı olarak tarif eden Aykaç'a göre onun anlattığı masalların hiç tadı yoktur:

*'Kim demiş ki demokrasi, kolay kolay kurulur?
Âdaletin kılıcıyla suçsuz boynu urulur?*

*Fısıldar mı kulağıma aziz Adnan Adıvar?
Dinlenen masalların ne kadarlık tadı var?''⁷⁴⁴*

İkinci şiirinde ise bahtımızın düzelmemesinden yakınan şair bu durumu zamanın zarif siyasetçilerine sormak ister. Ancak karşısında Adnan Adıvar'ı bulur:

*'Ne zaman bilmiyorum Tanrı acır halimize?
Ne zaman tali'imiz rahmet-i rahmâna gelir?*

*Sorarım ben suâli zurâfâ-yı dehre
Sıra artık bu sefer Hazret-i Adnân'a gelir.*''⁷⁴⁵

⁷⁴² Ülkü, *Kore Mûcizesi ve Şehidin Sesi*, 23.

⁷⁴³ Aykaç, a.g.e., 26.

⁷⁴⁴ A.g.e., 47.

3.3.1.10. Hamdullah Suphi Tanrıöver

Fazıl Ahmet Aykaç'ın hicivlerinden nasibini alan diğer bir isim de Hamdullah Suphi'dir. Şair *Hamdet Allah'a* şiirinde bakanlıkların sayısının arttığını söyler ancak bakanların hiçbir işe bakmadığından yakınır. Bu yüzden insanların kendi işlerini kendilerinin görmesini ister ve Hamdullah Suphi'nin hiçbir sözüne kulak asılmamasını tavsiye eder:

*‘‘Bakanlıklarla dolmuştur bugün âlemde her saha
Bakan yoktur fakat asla efendim âh ile vâha!
Beyâbân-ı siyâset üzre oğlum kur da bir vâhâ
Kulak hiç asma Hamdullâh'a hamdet sâde Allah'a.’’*

Siyaset meydanının garipliklerle dolduğunu ifade eden Aykaç, siyasi mevkilere bilenler dururken bilmeyenlerin getirilmesini eleştirir. Bu isimlerin görevden ayrılma isteklerine güvenilmemesini ve Hamdullah Suphi'ye de itibar edilmemesi gerektiğini söyler:

*‘‘Garâbetlerle dolmuştur siyâsethâne-i dünyâ
Bilenden bilmeyen pek çok gelir her câya vahayfâ!
Velâkin etse de iftâ ve istifdâ ve istifâ
Kulak hiç asma Hamdullâh'a hamdet sâde Allah'a!’’⁷⁴⁶*

3.3.1.11. Kenan Öner

Kenan Öner, Fazıl Ahmet Aykaç'ın iki şiirinde hicvedilmiştir. Öner, şairin *Hepsi Beraber* ve *Politika* adlı şiirlerinde dert sebebi ve yaman muhalif olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk şiirde Aykaç siyasette akıl ve anlayışın gitmekte olduğunu ve bunun boşluğunu dert ve ayrılığın doldurduğunu söyler. Ancak dertlerin yanında bir de Kenan Öner gibi bir derdin gelmesinden yakınır. Şair memleket için bu durumun korkulu bir rüya olduğunu ifade eder:

‘‘Girmekte bugün akl ile iz'ân

⁷⁴⁵ A.g.e., 27.

⁷⁴⁶ A.g.e., 32.

İrfan da berâber
Gelmekte fakat derd ile hicrân
Kenan da beraber
Görmekte bu yurdun içi bin korkulu rüyâ...
Bir kâfile hâlinde koşup tozmada zîrâ
 ...
Gûyâ bakıyor bunlara Ceyhûn
Ceyhân da berâber
Lâkin akıyor boş yere Seyhûn
Seyhân da beraber!
Kenan da beraber, yine Kenan da beraber!''⁷⁴⁷

İkinci şiirde ise Aykaç, Kenan Öner'in muhaliflikte çok baskın bir siyasetçi olduğunu vurgular. Ancak bunun gibi birçok siyasi karakterin mevcut olduğunu lakin hepsinden tek bir siyasetçi çıkamayacağı söyler. Yaptıkları siyaseti ise en iyi siyaset sandıklarından dolayı şairin tenkitine uğrarlar:

'Kebabların en lezizi bence pişkin dönerdir
Muhalifin yamanıysa sâde Kenan Öner'dir.

Piyasada portakal çok, fakat iri yafa yok
Gerçi birçok baş türedi, lâkin tek bir kafa yok.

Şu siyâset ahçıları cidden tuhaf adamlar
Yaptıkları bulamacı sanırlar ki zeredir. ''⁷⁴⁸

3.3.1.12. Ahmet Emin Yalman

Fazıl Ahmet Aykaç'ın en çok hicvettiği isim Ahmet Emin Yalman'dır. Şair üç ayrı şiirde hicvettiği Yalman'ı üç farklı özelliği ile ön plana çıkarır. *Allah Bes* şiirinde Aykaç memleketin çok zor durumda olduğu günlerde herkesin üzgün ve perişan bir vaziyette olduğunu dile getirir. Öyle ki kendi çıkarlarını hiçbir zaman kaptırmayan siyasiler dahi bu kötü gidişattan etkilenmiş ve kendilerini dine ve duaya yöneltmiştir.

⁷⁴⁷ A.g.e., 33.

⁷⁴⁸ A.g.e., 38.

Aykaç Ahmet Emin Yalman'ın bile İslam'ı artık kabul etmek zorunda kaldığı beyan ediyor:

*‘‘Zahmette cidden memleket,
Hem tamtakır sandık sepet,
Hep söylenir lâkin Samet
Ey Hâlık-ı Zîşân medet!

İçler ezik, dışlar melûl
İşler yamandır ya resûl!
Ahmet Emin Yalman dâhi
Hak dinini eyler kabûl!’’⁷⁴⁹*

Aykaç, *Kafiye*li Bir Mektup şiirinde de *mangalda kül bırakmamak* deyimini vurgularcasına Ahmet Emin Yalman'ın halka söylediği yalanlardan adeta korktuğunu dile getirir:

*‘‘Yaygaralar sonsuz ama ne savaş var, ne barış,
Âhîrzaman devlerinin boyu çünkü bir karış!

Bombasından korkum yok da Moskof'un ve Alman'ın
Tıraşından titriyorum Ahmet Emin Yalman'ın!’’⁷⁵⁰*

Şair, *Takla ve Bakla* şiirinde de kendisinin basiretinin kapalı olduğundan dem vurduktan sonra Yalman'ı mevki-makam sahibi olmak için yağcılık yapanları bildiğini ancak bu isimlerin kimler olduğunu açıklamadığını ve ayrıca siyasetteki entrikaları açığa çıkarmadığı için eleştirir:

*‘‘Seçemedi henüz gözüm inanılır bir sözcü;
Perdelenmiş demek bende basiretin basarı!
Hâtif bana der ki şimdi göstererek eli ile
Aynı boşluk ortasında seferi ve hazarı:
İşte artık biliyorsun atılan her taklayı,
Derviş Ahmet sen de çıkar ağzındaki baklayı!’’⁷⁵¹*

⁷⁴⁹ A.g.e., 45.

⁷⁵⁰ A.g.e., 47.

3.3.1.13. Necmettin Sadak

Fazıl Ahmet Aykaç'ın taşlamalarına maruz kaldığı bir siyasi isim de Necmettin Sadak'tır. Şair *Allah Bes* şiirinde Necmettin Sadak'ı ağır olmayan bir şekilde hicveder. İrfan ve anlayışımızın eksikliğinden dem vuran şair ülkenin ekonomik anlamda bir bataktaki olduğu halde Necmettin Sadak'ın kamu malını israf etmesini tenkit eder. Aykaç'a göre Necmettin Sadak maliyenin kötü durumda olduğunu söylemesine karşın etrafa birçok bağışta bulunmaktadır:

*‘İster ceket, ister sarık,
İster fırak, ister çarık,
İz'ânımız hâlâ çorak
İrfânımız hâlâ yarık!
Âlem deyip teknil batak
Ekser yatık; bazan atak
Her gün adar birçok adak
Etrâfa Necmettin Sadak!’*⁷⁵²

3.3.1.14. Emin Sazak

Aykaç'ın hicvettiği başka bir isim ise Emin Sazak'tır. Şair, siyasetle uğraşan Sazak'ı siyaset dışı uğraşı ve ticaret yapması yönüyle eleştirir. Onunla dost olmasına karşın ziraatle uğraşmasını iyi görmez:

*‘Sanmayın ki doğru sözü canımızla tatmayız;
Evet, onu hiçbir zaman biz yabana atmamız!
Yoktur hasmın çelmesinden gerçi asla korkumuz;
Fakat gidip boş yere de şuna buna çatmayız!
Emin Sazak dostumuzla pek eskidir sevgimiz,
Lâkin biz de onun gibi arpa saman satmayız!’*⁷⁵³

⁷⁵¹ A.g.e., 40.

⁷⁵² A.g.e., 46.

⁷⁵³ A.g.e., 59.

3.3.1.15. Tevfik Rüştü Aras

Siyasi karakterlerden birisi olan Rüştü Aras şiirde Fazıl Ahmet Aykaç ve Yahyazâde Âsaf'ın şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır. Fazıl Ahmet tarafından hicvedilen Rüştü Aras, Yahyazâde tarafından ise devlet için gösterdiği çaba için övülür.

Aykaç'ın *Gene Öbür Dünyadan* ve *Lar Lar* adlı şiirlerinde hicvedilen Tevfik Rüştü şiirde siyasi bozukluğa sebebiyet verme ve geleceğe dönük beklentileri, ümitleri boşa çıkarma yönüyle ele alınır. İlk şiirde siyasilerin gördükleri rüyadan uyanmalarına karşın birbirlerini yemeye başladıklarını ifade eder. Şaire göre böyle bir siyasi hengâmenin olmasına Tevfik Rüştü dahi şaşırmıştır:

*‘‘Uyanmışlar gâlibâ ki gördükleri rüyâdan
Katar katar yolcu geldi gene bugün dünyadan*

*Hepsi lâkin hiçbir şeycik değişmedi diyorlar
Yani bütün insancıklar birbirini yiyorlar!*

*Siyâsette her mahalle oldu şimdi arasta
Şaşar buna belki bir gün Tevfik Rüştü Aras da;*

*Haddin varsa inan artık, haddin varsa oyalan,
Yeni nizam eskisinden daha kanlı bir yalan!’’⁷⁵⁴*

Şair, ülkenin içinde bulunduğu durum ve siyasi bozukluğun olduğu bir ortamdan artık bıkip usandığını söylemektedir. Aykaç ülke ve siyaset için azıcık ümitlendiğinde Tevfik Rüştü'nün ümitvar konuşmaları sonrasında bu beklentisinden de vazgeçmek zorunda kalır:

*‘‘Okur Ruslar efendim hayli demdir gerçi fermânlar
Fakat bir başka maldır sanmayın siz sanki Almanlar?*

*Aman bıktım usandım işte ben derd-i siyâsetten
Yatışmaz artık âsâbım eğer olsam da kalmanlar!*

*Nasıl gitsin elim paymâne-i ümmide bir kere
Refik Amir'le Tevfik Rüştü'den geldikçe peymânlar?’’⁷⁵⁵*

⁷⁵⁴ A.g.e., 63.

Fazıl Ahmet'in tutumuna karşın Yahyazâde Âsaf, Rüştü Aras'ı siyaset yiğidi olarak görür. Çünkü o Hatay'ın kurtuluşu için eli kolu bağlı kalmamış, devletlerle karşılıklı temasa geçmiştir:

*‘‘Siyaset yiğidi o Rüştü Aras
Her devletle edip ayrıca temas
Hatay istiklâlin tutup da esas
Atatürk'ten çıkan bir ferman dedi. ’’⁷⁵⁶*

3.3.1.16. Cengiz Topel

Cengiz Topel sadece Arif Nihat Asya'nın *Kıbrıs Rubaileri* adlı şiir kitabında mevcuttur. *Cengiz Topel* adlı rubaisinde Asya, onun savaş pilotu olmasına ve uçağının vurulması sonrasında paraşütle inmesine değinir. Şair için Topel gökyüzünün bir şahini ve kartalıdır. Rumlar ise izbe yerlerde saklanan fareler gibidir. Bu yüzden mühimmatı bitse bile kendisinin bir mermi ve bir füze hüviyetinde olduğunu beyan eder:

*‘‘Sen şâhînisin, kartalısın kubbelerin...
Onlarsa çiyanlarıydılar izbelerin...
Ey şanlı pilot, roketlerin bittiyse
Kendin roket ol, beynine in kahpelerin!’’⁷⁵⁷*

3.3.2. Siyasi Makam ve Kuruluşlar

3.3.2.1. Padişahlık

20. yüzyılda padişahlık üzerine yazılan şiir çok fazla mevcut değildir. Şahıs belirtilmeden yazılan padişah temalı şiirler birkaç adedi geçmezken, şiirde bizzat adı geçen veya kendisi kastedilen padişah temalı şiirler ise daha çoktur. Biz bu başlık altında genel anlamda padişahlık kavramını ele alacağız.

Zıt kavramlarla karşımıza çıkan padişahlık şiirlerinde kimi zaman övülen padişah kimi yerde sert bir şekilde yerilir. İbrahim Alaettin Gövsa *Padişah* adlı şiirinde padişahı olumlu anlamda ele alan şair olarak karşımıza çıkar. Çocuklar için yazdığı şiirlerden birisi olduğu için bu şiir sade, yalın, terkip ve yabancı sözcüklerden uzak bir

⁷⁵⁵ A.g.e., 78.

⁷⁵⁶ Güfta, *Antakyalı Şair Yahyazâde Âsaf Hayatı-Edebi Kişiliği ve Şiirleri*, 163.

⁷⁵⁷ Asya, *Kıbrıs Rubaileri*, 135.

yapıdadır. Şiirinde çocuklara padişahı bahseden Gövsa, onun vasıflarından ötürü sevilmesi gerektiğini beyan eder. Çünkü şaire göre padişah Peygamber'in halifesi, tüm İslam âleminin başı, taht ve tacın şerefli sahibidir:

'Pâdişâhı biz ne için o kadar çok severiz?

Onun ismi anıldıkça niye şişer kalbimiz?

Geçtiği yer bayram yeri gibi olur, nedendir?

Neşesiyle bütün millet neden güler, şenlenir?

Çünkü odur Peygamberin hâlîfesi, vekîli,

Yeryüzünde üç yüz elli milyon Müslümân'ın delili.

Çünkü odur otuz milyon Osmanlı'nın sultanı,

Ondadır hep ecdâdın tahtı, şerefi, şanı.

Türkistan'dan altı yüz yıl evvel gelen muzaffer,

Aslı, temiz, kanı temiz, kalbi temiz Türkler.

Dört yüz çadır halkı ile bu devleti kurdular;

Pâdişâhlık tarihinde dünya kadar şanlar var.

İşte bizim sultanımız böyle bir Türk oğludur;

Onun tahtı koca bir tarihin üstünde durur.

Milletinin haysiyeti gibi tâcı yüksektir;

Tacı tahtı yükseldikçe şerefimiz yükselir.

Sayesinde feyz bulur meşrûtiyet, hürriyet;

Şefkatinden hisse alır uhuvvetle adâlet.

Muhteremdir her milletin hükümdarı şüphesiz;

Fakat bizler pâdişâhı baba gibi severiz. ,⁷⁵⁸

Halim Uğurlu ise padişahlık kavramını olumsuz anlamda şiire taşır. *Anadolu Parça Parça* adlı şiirinde vatanın Avrupalı devletler tarafından işgali karşısında

⁷⁵⁸ Gövsa, *Çocuk Şiirleri*, 35.

Anadolu'nun acı kaderinin düşmanlar tarafından ve aynı zamanda saraydaki padişah tarafından hoş görülebileceğini ifade eder:

‘İtalyan göz koyar, siner Antalya

Ulular yatağı ey canım Konya

Senin bu acını hoş gören yazgı

Hoş görür İzmir'e çıksa Yunanlı

Yazgılar hoş görsün düşman hoş görsün

Sarayın sultanı sultan hoş görsün.'⁷⁵⁹

El El Anadolu adlı şiirinde ise Uğurlu artık padişahın bir hükmünün kalmadığını, milletin gerçek temsilcilerinin Anadolu'da ortaya çıktığını dile getirir. Padişah için ağır tenkitlerde bulunan şair padişaha seslenerek rütbesini başına çalması gerektiğini ifade eder:

‘Artık yok hükûmet ki İstanbul'da

Aslan uyanmıştır Anadolu'da

Temmuz geldi Erzurum'a yöneldi

Millî sınırlarda vatan bir dedi

Ne işgal tanırız ne manda ne şâh

Ne de bir anıdır artık pâdişâh

Alsın rütbesini başına çalsın

Vatan ruhumuzu kavrayan tılsım

Kûvâ-yı Milliye değişmez ülkü

Bir daha sıçrattı yerinden Türk'ü.'⁷⁶⁰

3.3.2.2. Cumhuriyet ve Yeni Türkiye

Cumhuriyetin ilan edilmesi Türk tarihinin en önemli dönüm noktalarından birini teşkil eder. Cumhuriyetin ilanı esnasında ve sonrasında yaşanan hadiseler de Cumhuriyetimiz'i şekillendiren unsurlar olmuşlardır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte

⁷⁵⁹ Uğurlu, a.g.e., 95.

⁷⁶⁰ A.g.e., 121-122.

siyasi, askeri, ekonomik hayatta gerçekleşen değişimler dil ve edebiyat alanında da tesirini göstermiştir.

Cumhuriyetin ilanı gibi büyük bir hadise doğal olarak şiirde kendisine yer bulmuştur. Aruz şairleri tarafından ele alınan Cumhuriyet şiirlerini incelediğimizde Cumhuriyetin kazanılması, değeri ve Cumhuriyet ile birlikte Türkiye'nin şahlanıp atağa kalkması gibi kavramlar ön plana çıkmıştır.

Halim Uğurlu *Yıllar Gitmiş Durmuş Bir Yılda* adlı şiirinde Cumhuriyetin ilan edildiği yılın öneminden bahseder. Şaire göre tüm yıllar 1923 yılıyla ve tüm aylar ekim ayıyla yekvücut olmuş; 29 Ekim 1923 tarihinde zaman durmuştur. Çünkü bu zaman Cumhuriyetin zamanıdır:

*‘‘Yıllar tümüyle 1923’leşmiş
Eylüller, martlar, haziranlar
Temmuzlardan süzülüp Ekimleşmiş
Dönüp duran bir sonsuz sevdaya
Yere ve göklere sığmayan ulusa
Bir zaman durmuş zamanlar içinde
O zamana Cumhuriyet denmiş.’’⁷⁶¹*

Nejat Sefercioğlu ise *60. Yıl Marşı* şiirinde vatan bekçiliği yapan ve uğrunda canını hiçe sayan milletimiz için Cumhuriyetin bir şan ve şeref vesikası olduğunu beyan etmektedir:

*‘‘Uğrunda can verilen topraklar vatan olur
Yolunda ölünecek topraklar al kan olur
Her ferdi bu milletin gün gelir kalkan olur
Alnında Cumhuriyet hem şeref hem şan olur.’’⁷⁶²*

Cumhuriyetin öneminden bahseden bir diğer şair de Edip Ayel'dir. Şair, *Cumhuriyet* adlı şiirinde bizi ilim ve irfana taşıyacak en parlak meşalenin Cumhuriyet olduğunu vurgular. Şiirin devamında ise Cumhuriyetin ölü bedenlere hayat verdiğini

⁷⁶¹ A.g.e., 146-147.

⁷⁶² Sefercioğlu, a.g.e., 147.

söyler ve Cumhuriyetin bu millete Tanrı tarafından bir armağan olarak verildiğini dile getirir:

‘‘Cumhuriyet: İlim çağı, binlerce yurt, okul

Teşrîn ayında parlayan en nurlu meş’ale,

Cumhuriyet: Büyük yapı, yüksek görüş, barış,

Can vermek ölgün erlere, solgun benizlere.

Lânet bozuk seciyeye, hürmet temizlere!

Cumhuriyet: Ün almayı ahdeyleyip yarış,

Bilmek bu kutsal ülkeyi artık karış karış,

Cumhuriyet: O Tanrı’nın ihsânı bizlere!’’⁷⁶³

3.3.2.2.1. Cumhuriyetin Getirileri ve Türkiye’nin Şahlanması

Bu kavram Cumhuriyet şiirlerinin en önemli özelliklerinden birisini teşkil eder. Bu tür şiirlerde Cumhuriyet ile birlikte Yeni Türkiye’nin ilerlemesine değinilir.

Faruk Nafiz, *At* isimli şiirinde Türkiye’nin nasıl atağa geçtiğini aktarır. Bu şiirinde Türkiye’yi şahlanmış bir ata benzeten şair bu ata ne kadar gem vurulup prangalar takılsa da bu atın coşmaktan ve ilerlemekten geri durmayacağını söyler. Baş eğimiş zannedilen at artık bir kere şahlanmıştı:

‘‘Bir gemle bağlanan yağız at şaha kalkıyor,

Gittikçe yükselen başı Allah’a kalkıyor!

Son mâcerâyı dinlememiş varsa anlatın;

Râm etmek isteyenler o mağrûr, asîl atın.

Beyhûdedir, her uzvuna bir halka bulsa da;

Boştur köpüklü ağzına gemler vurulsa da...

Coştukça böyle sel gibi bağında hisleri

Bir gün başında kalmayacaktır seyisleri!

⁷⁶³ Edip Ayel, *Mozaik*, İnsel Kitabevi, (İstanbul: 1944): 77.

*Son şanlı mâcerâsını tarihe anlatın:
Zincir içinde bağlı duran kahramân atın
Gittikçe yükselen başı Allah' a kalkıyor;
Asrın baş eğdi sandığı at şaha kalkıyor!''⁷⁶⁴*

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye'nin şahlanışından ve önlenemez yükselişinden bahseden bir diğer şair Haşim Nezihi Okay'dır. Şair *Cumhuriyet Bayramı* adlı şiirinde Cumhuriyetin ilanıyla birlikte ülkenin bayram yerine döndüğünü ve yaşanan sarsıntının deprem değil şahlanan bir milletin zincirlerini koparması olduğu şeklinde dile getirir:

*'Bir güneş yükseliyor karanlıklar[dan]
Nârâlar birbirine karışıyor bu yerde
Herkes bir başka türlü gülüyor sevincinden.
Ülkenin hür sesi var çıkan gürültülerde.
Bir zelzele sanmayın yer değil bu sarsılan,
Şahlanan bir ulusun zincir kırışlarıdır.
Şimşek değil gürleyen bu böyle zaman zaman.
Tutuşmuş göğüslerin gür haykırışlarıdır.'''⁷⁶⁵*

3.3.2.3. Ayasofya

Ayasofya'yı siyasi tema olarak ele alan tek şair Ali Ulvi Kurucu'dur. Şair, *Ayasofya* şiirinde İstanbul'un fetih simgesi olan Ayasofya'nın cami hüviyetinden çıkarılıp müze yapılmasını eleştirir. Bu durumdan oldukça üzüntü duyan Kurucu, teşhis sanatına başvurarak Ayasofya'nın da içinde bulunduğu durumdan dolayı acı çektiğini dile getirir. Şair, Ayasofya'nın camilikten çıkarılmasını korkulu bir rüya olarak kabul ederken artık onun neyi temsil edebileceğini sorar. Kendi vatanında dahi ıssız ve sahipsiz kalan Ayasofya'nın içinde şimdi sessiz bir karanlık hâkimdir:

'Ürperdi hayâlim, bu nasıl korkulu rü'yâ?

⁷⁶⁴ Çamlıbel, *Han Duvarları*, 22.

⁷⁶⁵ Okay, a.g.e., 8.

Şaştım, neyi temsil ediyorsun, Ayasofya?

*Çöller gibi ıssız, ne hâzin ülke muhîtin,
Yâd el gibi, yurdunda garîb olmalı mıydın?*

*Beş yüz senelik bezmine ermekti ümîdim,
Çöller gibi ıssız, seni ben görmeli miydim?*

*Bayram, Ramazan, Cum'a, mübarek gecelerde,
Âvîze değil, mum bile yanmaz mı içerde?''⁷⁶⁶*

Bugüne kadar Ayasofya'da yapılan ibadetlere melekler dahi hayran iken şimdi ayrılığın hıçkırıklarından başka bir şey yoktur. Şair de ağlama zamanı olduğunu çünkü Avrupalıların şimdi intikam aldığını düşünmektedir. Dostun ağladığı düşmanın güldüğü bir zamanda Endülüs'ün kalbi dahi yeniden kanamaya başlamıştır. Kurucu, Ayasofya'nın bu durumunun Türk'ün en yaşlı hali olduğunu belirtirken Ayasofya'nın kapatılmasını manzumelere sığamayacağını bunu sadece tarihin yazabileceğini savunur:

*'Gaşyolmuş ibâdetlere hayrândı felekler,
Tekbîrine ses verdi, asırlarca melekler!*

*Şu perîşân denizin inlemesinden duyulan:
Hıçkırıklarla boğulmuş, tutuşan bir hicrân!*

*Çağdır ağlamanın, ey ulu mâbed, ağla!
İntikâm aldı firenkler, seni ağlatmakla!..*

*Dostun ağlarken, o bir yanda da düşman gülsün,
Kanamıştır yeniden kalbi, hazîn Endülüs'ün!*

*Bu elîm fâcia, billâhi yürekler acısı,
Müslüman Türk'ün evet, şimdi bu, en kanlı yası!*

*Ey derin fâcia, manzûmeye sen, sığmazsın,
Tutuşup yanmada kalbim, seni, târih yazsın!''⁷⁶⁷*

⁷⁶⁶ Kurucu, (1970), a.g.e., 78.

⁷⁶⁷ A.g.e., 78, 80.

3.3.2.4. Çankaya

Çankaya, Emin Bülent Serdaroğlu, İbrahim Alaettin Gövsa ve Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından şiirimizde ele alınmıştır. Toplam 3 adet şiirde bulunan bu temadaki ortaya çıkan en önemli özellik Çankaya'nın sadece maddi değil manevi olarak da ülkenin merkezi olmasıdır.

Emin Bülent, *Hatay'a Selam* şiirinde yukarıda belirttiğimiz özellikte bir beyit ele alır. Bu beytinde abartıya kaçarak Çankaya'yı Kâbe'ye, burada duranları da Çankaya'yı tavaf edenlere benzetir:

‘‘Çıktın, yürüdüün gün gibi, dünyaya göründün
İhrâma girip Çankaya'nın nûruna döndün...’’⁷⁶⁸

Gövsa ise *Tavaf* adlı şiirinde Çankaya'yı ülkenin en yüce yeri ve Atatürk'ü de bu en yüce yerin en şanlı müdavimi olarak görür:

‘‘Karşımda servilik ve gurubun vuran alı.
Göklerde şimdi Çankaya'nın şanlı kartalı...’’⁷⁶⁹

3.3.2.5. Dolmabahçe

Bu tema İbrahim Alaettin Gövsa ve Edip Ayel tarafından şiirimize taşınmıştır. Dolmabahçe temalı şiirlerdeki en önemli özellik Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu yer olması itibarıyla canlı cansız her nesneye Atatürk'ü kaybetmenin verdiği hüznün çökmesidir. Bu anlatım şiirler de çeşitli söz sanatları ile ifade edilir.

Edip Ayel, *Dolmabahçe* adlı şiirinde sarayın öksüz kaldığını bu sebeple canlı cansız her şeyin yas tuttuğunu söyler. Şair teşbihde de mübalağaya kaçır ve Dolmabahçe'yi Kabe gibi görür:

‘‘Öksüz mü saray, hasta mı yol, içli mi bahçe?
Mâtem mi tutar gökte bulut, daldaki serçe?
Ay yıldızı aldık da senin üstüne sardık,
Ey dertli saray! Kâbe mi oldun bize artık?’’⁷⁷⁰

⁷⁶⁸ Bıyık, a.g.e., 66.

⁷⁶⁹ Gövsa, *Acılar*, 9.

Gövsâ ise *Tavaf* adlı şiirinde Dolmabahçe'yi Atatürk'ün bu millet için son çırpındığı yer olarak görür. Tıpkı Edip Ayel'de olduğu gibi Gövsâ da canlı cansız her şeyi matem havası kapladığını belirtir:

*‘‘Bir milletin melâlini söyler derin derin
Deryâ önünde çırpınarak Dolmabahçe'nin,
Çamlar hüznü, yollara düşmüş söğüt, çınar.
Yaprak döküp huzûra kapanmıştı sonbahar.
Sessiz nöbetçilerde heyûlâ dolaşmada
Her yerde bir kederli muammâ dolaşmada.
Susmuş bütün saray, nefes almaz o izdihâm
Son uykusunda tek rahat etsin deyip Atam.’’⁷⁷¹*

3.3.3. Savaşlar ve Antlaşmalar

3.3.3.1. Kurtuluş Mücadelesi

Kurtuluş mücadelesi Cumhuriyet Devri'nin ilk siyasi teması olmasına rağmen başlangıcı Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1918 yılına kadar geri gider. Bu temayı Cumhuriyet Devri'ne almamızın sebebi ise Yeni Türkiye'nin ve Cumhuriyetin inşasının yansıtılmasında en önemli rollerden birisine sahip olmasıdır. Bu temayla birlikte artık İttihat ve Terakki yerini Cumhuriyet Devri'ne bırakmış değişik bir ifadeyle iki devir arasında köprü vazifesi görmüştür.

Bu temaya baktığımızda birçok şair tarafından ele alındığını görmekteyiz. Bu isimler şunlardır: Abdülhak Hamit Tarhan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Fuat Bayramoğlu, Mithat Cemal Kuntay, Haşim Nezihi Okay, Cemal Yeşil, Ali Fuad Azgur, Halim Uğurlu, İbrahim Alaattin Gövsâ, Necdet Rüştü Efe, Necmettin Halil Onan, Hikmet Şinasi Önol ve Muammer Lütfi Bahşi.

Biz kurtuluş mücadelesinin şiirde nasıl ele alındığına birkaç cümleyle değinmek istiyoruz. Bu şiirlerde işgal altındaki vatanın halk ve askerinin özverisiyle nasıl kurtarıldığı ön plandadır. Ayrıca başta Atatürk olmak üzere diğer önemli isimlere vurgu

⁷⁷⁰ Ersavaş, a.g.e., 169.

⁷⁷¹ Gövsâ, *Acılar*, 8.

yapılırken Mehmetçiğe büyük bir minnet borcu olduğumuz dile getirilir. Cefâkar Anadolu insanının gösterdiği gayretler de unutulmaz. Çünkü bu kurtuluş askeriyle, köylüsüyle, yaşlısıyla, genciyle topyekün yapılan bir mücadeledir. Ayrıca bu temada İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi ve Dumlupınar Meydan Muharebesi gibi savaşlar da ele alınmıştır. Yine bu şiirlerde Atatürk'ün üstün yeteneğinden, İnönü'nün başarısından ve Mehmetçiğin kahramanlığından bahsedilir.

Kurtuluş mücadelesi çeşitli yönleriyle edebiyatımıza sirayet etmiş ve birçok şair tarafından şiire taşınmıştır. İbrahim Alaettin Gövsa *Kurtuluş Kavgası* adlı şiirinin ilk bölümünde memleketin içinde bulunduğu vaziyeti gözler önüne serer. Tüm dünyanın bize düşman kesildiğini, vatanın yakılıp yıkıldığını ve Yunan'ın bizi sırtımızdan vurduğunu dile getirir:

*‘‘Bir avuçtan fazla insan değildik,
Bize dünya düşman oldu, yenildik.*

*Bilirdiler: Şan vermişti eski Türk,
Sandılar ki: Can vermiştir eski Türk.*

*Topumuzu, süngümüzü aldılar,
Ülkemize Yunanlı'yı saldılar.*

*Kahpe Yunan sürü sürü askerle,
Arkamızdan bizi vurdu hançerle.*

*Anadolu baştan başa hep yandı,
Bayrağımız siyah kana boyandı.’’*

Ancak bu hal böyle devam etmez. Düşmanın bu tutumu karşısında herkes başkaldırır. Bu haykırışın mimarı ise Mustafa Kemal'dir. Onun önderliğinde Türk milleti çelikten zırhları dahi yırtıp aşmayı başarmıştır. Töresine sadık kalan Türkler kahpe düşmanı yurttan tümüyle kovmuştur. Şair bu kurtuluş mücadelesinin hiçbir zaman unutulmaması gerektiği görüşündedir:

*‘‘Yandı, yandı, kızıl alev kesildi,
Her vatandaş kükredi, dev kesildi.*

*Artık yeter diye bir ses inledi,
Dağlar taşlar bu sadâyı dinledi.*

*O sesle can verdi toprağa taşa,
Şanlı Gâzi Mustafa Kemal Paşa.*

*Göğüslerle çelikleri yıktı Türk,
Töresinde yine sağlam çıktı Türk.*

*Kahpe düşman yurdumuzda boğuldu,
Yarısı da köpek gibi kovuldu.*

*İçindeki duyguları uyutma,
O kurtuluş kavgasını unutma. ’’⁷⁷²*

Necdet Rüştü Efe *Gazi'nin Destanı* isimli şiir kitabında sadece Atatürk'e değil milli mücadeleye de değinir. Efe, milli mücadele şiirlerinde diğer şairlerde olduğu gibi Avrupa'nın acımasızca Anadolu ve halkının üzerine tüm kin ve nefretini kusmasını ve bu durum karşısında Anadolu'nun tek yürek olup verdiği kahramanca mücadeleyi ele alır.

Şair, *Şanlı Macera* adlı şiirinde Anadolu'nun vahşi Avrupalı devletlerin namlularından çıkan korkunç top ve tüfek seslerine dağların ve tepelerin şahitlik ettiğini belirtir:

*‘‘Nice günlerden beri dünyalar inliyordu:
Göğe uzanan dağlar uzaktan dinliyordu,
Soluyan namluların korkunç nefeslerini:
Topların, tüfeklerin dinmiyen seslerini!’’*

Ancak düşmanın hesaba katmadığı bir durum söz konusuydu. O da Türk'ün damarlarında akan kanı ceddinden aldığıydı. Yapılan bunca zulüm karşısında artık Anadolu halkının sabrı tükenmiş ve patlamaya hazır bir volkana dönüşmüştü. Bıçak kemiğe dayandığında ise bu volkan artık infilak edip düşmanı adeta kuşatmıştır. Bu

⁷⁷² Gövsa, *Çocuk Şiirleri*, 67-68.

haykırışın son bulacağı zannına kapılan düşman ise bu düşüncesinde yanılmış ve can korkusu ile birbirleriyle çatışmaya başlamıştır:

*‘‘Bir, içinden kaynakayan volkandı Anadolu,
Birdenbire sardıldı, çalkalandı Anadolu,
Yakmak, öldürmek için en ölümcül avını,
Bu yanardağ savurdu ateşini, lavını,
Tam doğudan batıya göğü sardı dumanlar!
Onun söneceğini bekleyenler, umanlar
Artık can korkusile birbirine girişti,
Çünkü Türk yaşıyordu, çünkü Türk ölmemişti.’’*

Şaire göre artık bir kere şaha kalkan bu millet asla durdurulamazdı ve vatan namert ellere bırakılmazdı. Devletin ve milletin nihayet bulmasına imkân yoktu. Çünkü ordunun başında Mustafa Kemal vardır:

*‘‘Memleketin içinde kopunca bu velvele,
Millet artık sığamamıştı avuca, ele,
Vatan ölmeyecekti, yoktu buna ihtimâl,
Ordunun başındaydı zîrâ Mustafa Kemal.’’⁷⁷³*

Muammer Lütfi Bahşi'nin siyasi anlamda tek bir şiiri mevcuttur. O da Kurtuluş Savaşı temalı olan *Ödemiş* şiiridir. Bahşi bu şiirinde *Ödemiş*'in Kurtuluş Savaşı'ndaki önemine ve rolüne dikkat çeker. Zira milli mücadelede düşmana karşı silahlı eyleme geçilen ilk yer *Ödemiş* olmuştur. Bu sebeple *Ödemiş*'e dikilen İlkurşun anıtı *Ödemiş*'in en önemli nişanıdır:

*‘‘Kurtuluş Savaşı'nı İlkurşun Anıtını
Şeref doğru bağına diken yaman Ödemiş,
Bugün huzur içinde görmek için yarını
Ovadan yükselerek dağa yaslan Ödemiş.’’*

Şaire göre Türk egemenliğinin başlangıç noktası *Ödemiş*'tir. Ve *Ödemiş* bu besteyi her zaman duymakta ve yaşatmaktadır:

⁷⁷³ Necdet Rüştü Efe, *Gazi'nin Destanı*, Amedi Matbaası, (İstanbul: 1929): 27.

*‘‘Yeşil ayaklarını öpsün Küçük Menderes,
Yaslandığın Bozdağ’dan ovalara inen ses
Türk egemenliğini besteleyen bir nefes
Bu sesi, bu nefesi her an duyan Ödemiş.’’⁷⁷⁴*

3.3.3.1.1. 19 Mayıs 1919

19 Mayıs 1919 teması kurtuluş mücadelesinin alt başlıklarından biri olup sadece Cemal Yeşil’in bir rubaisinde konu edilmektedir. Aslında kurtuluş mücadelesi başlığında incelenmesi gerekirken şairin bu şiiri bizzat 19 Mayıs 1919 üzerine yazmasına binaen bu şiir müstakil olarak ele alındı.

Bu rubaisinde Yeşil, *gıcırdayan köhne halat* ifadesiyle Mustafa Kemal’in Bandırma Vapuru’yla Samsun’a çıkmasına değinir:

*‘‘Rıhtımda yosun, açık denizlerde kanat;
Artık kopuyor gıcırdayan köhne halat.
Dağ başları bekliyen binek taşlarıdır,
Kar yüklü doruklarda bizimdir şu kır at.’’⁷⁷⁵*

3.3.3.1.2. Sakarya Meydan Muharebesi

Bu tema Ali Ekrem Bolayır, Mithat Cemal Kuntay, Feyzullah Sacit Ülkü ve Cemal Yeşil gibi şairler tarafından şiirde ele alınmıştır.

Ülkü, *Sakarya* adlı şiirinde düşmanın Türkler’i hafife alıp hezimete uğratmak arzusundayken sert bir kayaya çarpıldığını ve kahraman Türk askerinin Yunan’ın başına yıldırım gibi indiğini söyler. Şair, Sakarya hezimetinden dolayı Avrupalıların yasa girmesi ve bu hezimetten bir ders çıkarması kanaatindedir:

*‘‘Ordumuz yeni doğmuş küçük arslan yavrusu...
Canavarı kıştırıp tepelemek arzusu
Sakarya boylarında bize kurdurdu pusu;
Türk’ü yendim hülyası geldi bundan Yunan’a!
Hücûma karşı, önce kayalar gibi durduk,*

⁷⁷⁴ Bahşi, a.g.e., (Numarasız)

⁷⁷⁵ Yeşil, a.g.e., 62.

*Sonra ateş kesildik, yıldırım gibi vurduk,
 Düşmanı toprak gibi ufuklara savurduk:
 Dağlara ateş yağdı, sular boyandı kana!*

*Sakarya, bir kayaya, çıldıran bir sürünün
 Çarpıp ezilmesidir... Garplılar! Yas бүрүнүн:
 Sakarya'da akışı on binlerce ölüünün
 Türk'ün hamâsetinden bir ibrettir cihana...''⁷⁷⁶*

Cemal Yeşil savaşın adını vererek yazdığı rubaisinde Sakarya Meydan Muhaberesi ile düşmana vurulan son ve en önemli darbeyi dile getirir. Sakarya düşmanı çok sert çarpmıştır:

*'Düz yolda tırıs gitmesi hoştur belki,
 Keyfince at oynatmağa gelmez terki.
 Porsuk'ta yarım dolan kadeh pek tutmuş;
 Akşamcısı toy, Sakarya çok sert içki.'''⁷⁷⁷*

3.3.3.1.3. Dumlupınar Meydan Muharebesi

Kurtuluş mücadelesi konusu üzerinde en çok durulan savaş Dumlupınar olmuştur. Abdülhak Hamit Tarhan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Mithat Cemal Kuntay, Haşim Nezihi Okay ve Fuat Bayramoğlu gibi şairler tarafından ele alınan bu temadaki en önemli taraf düşmana karşı kazanılan nihai zaferdir.

Abdülhak Hamit *Gıyaben Dumlupınar'da* adlı şiirinde memleketi kurtaranların şanlı askerlerimiz olduğu vurgusunu yaparken onların şan ve şöhretinin heryeri kapladığını söyler. Şehit neferlerin sayesinde devlet ihya olmuştur:

*'Bilirim ben ki; şanlı askerler!
 Kurtaran sizsiniz bu memleketi.
 Vatan uğrunda can veren erler!
 Sıytınız kaplamakta her ciheti,
 Ey mübârek ketîbe-i şühedâ!*

⁷⁷⁶ Ülkü, *Ateş ve Nur*, 92-93.

⁷⁷⁷ A.g.e., 64.

*Kalb-i ümmettedir sizin yeriniz,
Bize siz, şüphe yok ki mahzâ siz,
Zinde bir devlet ettiniz ihdâ!’’⁷⁷⁸*

Şiirin son bölümünde Hamit aciz şairliğiyle neferlerimizin mağlup olmayacağını söyler. Onlarla aynı duygular içerisinde olduğunu dile getiren şair devletin umutsuzluğa düştüğü anda Türk askerinin Dumlupınar’da ortaya çıktığını ve vatana taze hayat verdiğini aktarır:

*‘‘Bilirim acz-i şâirânemle
Ki siz olmazsınız bugün mağlûb
Bu semâdan inen terânemle
Bize ben olmak isterim mablûb.
Ben neyim? Sâlhurde bir şâir,
Nâle-zen bir mezâr-ı bî-zâir,
Kâ’r-ı bî-intihâ-yı rûh-efken
Ra’şe-ver hîçî-i mustarîb, heyhât!
Umk-ı nisyâna düşmek üzre iken,
Verdiniz siz o hîçe tâze hayat.’’⁷⁷⁹*

Dumlupınar Savaşı’nı konu edinen bir diğer şair Faruk Nafiz’dir. O, *Dumlupınar* adlı şiirinde düşmanın Anadolu’nun içlerine kadar ilerlemesine karşın Atatürk’ün onları bu topraklarda bocağı sözünü verir. Nitekim Gazi sözünde durur ve gökkubbe adeta Yunan’ın tepesine çöker. Düşmanın mezarı süngülerle kazınır:

*‘‘Düşman ilerliyordu üstümüze her yandan,
Her gün yeni bir parça söküyordu vatandan,
Onlar ilerledikçe derdi Gâzi kumandan:
Düşmanı boğacağım yurdumun kucağında!
Dumlupınar’da yaptık meydan muharebesi,
Çöktü düşman başına yedi göğün kubbesi,
Süngümüzle kazıldı zâlimlerin türbesi,*

⁷⁷⁸ Tarhan, a.g.e., 653.

⁷⁷⁹ A.g.e., 655.

Cehenneme gittiler ağustos sıcakında!’’

Üç gün gibi kısa bir sürede düşmanı perişan eden kuvvetlerimizin bu başarısından şüphe etmediğini ifade eden şair üçüncü gün Atatürk’ün orduya Akdeniz’i hedef tayin ettiğini belirtir. Bu emirden itibaren herkes ileri doğru yol alır ve hiç kimse yorgunluğunu hissetmez:

*‘‘Düşmanların üç günde koştuk kolu, kanadı,
Başkumandan Harbi’dir bu şanlı cengin adı.
Dediği yerde Gazi düşmanları hakladı,
Şüphemiz yoktu işin böyle olacağında!’’*

*Üçüncü gün orduya Türk’ün büyük önderi,
Dedi: İlk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!
İleri gidiyoruz işte o günden beri,
Yorgunluğun izi yok kimsenin bacağında!’’⁷⁸⁰*

Fuat Bayramoğlu ise Dumlupınar temasına farklı bir açıdan yaklaşır. O, Türk tarihinin reddedilmesi ya da görmezden gelinmesini eleştirir. Tarihte binlerce zaferi bulunan Türk milletinin sadece ağustos ayına denk gelen zaferlerden Dumlupınar ve Malazgirt gibi zaferlerinin var olduğunu dile getirir:

*‘‘Mâîsi şerefler dolu Türk, yıllardır
Tarihini, tek yaptığı şey inkârdır
Binlerce zaferlerden Ağustosta bile
Bir Dumlupınarla bir Malazgirt vardır.’’⁷⁸¹*

Milliyetçi çizgide şiirlerini oluşturan Mithat Cemal *Dumlupınar* adlı şiirini savaşın tesiriyle ele almıştır. Bunu şiirden değil şiirin başlığından anlıyoruz. Şiire genel olarak baktığımızda ise şanlı Türk askeri ve onun tarihteki yeri karşımıza çıkar. Şair Dumlupınar Savaşı’nı doğrudan ele almayıp bu zafer üzerine Türk askeri ile ilgili kendi hissiyatını terennüm eder.

‘‘Dağ demez, taşdır demez çağlar, nasıl kandır bu kan?’’

⁷⁸⁰ Çamlıbel, *Akıncı Türküleri*, 51-52.

⁷⁸¹ Bayramoğlu, a.g.e., 129.

Kan değildir, kan kesilmiş bir nesildir çağlayan...

*Sormak isterdim esâtîr ufkunun merrîhine,
Hiç nasîb olmuş mudur bir milletin târîhine?*

*Böyle akmaktan yorulmaz kan, bu îmân böyle şan?
Bir aşılmaz dağla bir sızlar kemikdir çarpışan.”*

Kuntay, şiirin devamında ise şehitlik kavramına değinir. Türk askeri toprağa düşse bile onun hıncı yıldırımlardan daha korkunçtur ve kan sızmasına karşın ağızında ulvi bir alev belirir. Dumlupınar’da Türk askeri bir devri sarmış ve titretmiştir. Naaşı ise en kuvvetli bir destana sığmaz:

*“Bir kemikdir, hıncı lâkin yıldırımlardan şedîd;
Bir şehîdin göğsüdür, lâkin ne müdhiş bir şehîd
Kan sızan ağızında parlar bir alev ulviyyeti;
Ûrperen bir fecri söyler hurdahâş olmuş eti.
Çarparak bir devri sarsar, titretir, aydınlatır;
Nâşı en satvetli bir destâna en bitmez satır.”⁷⁸²*

Atatürk şiirleriyle ön plana çıkan Haşim Nezihi Okay’ın Dumlupınar Savaşı üzerine yazdığı bir şiiri mevcuttur. *Dumlupınar* adlı şiirinin ilk bölümünde Okay savaşın hengâmesinden söz eder. O, düşmana canavar benzetmesi yapar ve savaşın her yeri mahvettiğini söyler:

*“Canavarlar mı böyle soluyor derin derin?
Dolu sağnağı gibi bağırmı tepelerin
Delik delik ediyor savrulan bu mermiler.”*

Ancak Dumlupınar Savaşı’nın hengâmesi ve korkunçluğuna rağmen Türk ordusu Dumlupınar’da çılgın bir fırtına gibi esmiş ve dik yarlardan bir kartal gibi hızlanmıştır:

*“Nasıl çılgın bir hızla eserse bir fırtına
Ve nasıl hız alırsa bir kartal dik bir yardan*

⁷⁸² Kuntay, a.g.e., 53-54.

*Biz de öyle boşandık, aktık Dumlupınar'dan.*⁷⁸³

Cemal Yeşil ise *Dumlupınar* adlı rubaisinde ayrıntıya girmeden kazanılan büyük zafere gönderme yapar. Türk ordusunun saçtığı alev dalgasının İzmir yolunu kuşattığını dile getiren Yeşil, imbatla birlikte Dumlupınar rüzgârının da estiğini söyler:

*‘‘Koz, memleketin ortaya konmuş varıdır,
Kaybetmeğe gelmez, oyunun son zarıdır.
Sarmış bir alev dalgası İzmir yolunu,
Es imbatım es!... Dumlupınar rüzgârıdır.’’*⁷⁸⁴

Dumlupınar Savaşı'nın bittiği gün olan 30 Ağustos zafer bayramı olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden 30 Ağustos'un Türk tarihinde ayrı bir önemi vardır. Ali Fuad Azgur da *30 Ağustos* adlı şiirinde bu mefuma değinir. Şair şiirinin ilk iki bölümünde Anadolu halkının düşman karşısındaki çaresizliğinden bahseder ve tabiattaki hayvan ve bitkilerin de bu durumdan etkilendiğini dile getirir. Düşmana baykuş benzetmesi yapan Azgur, başakların boynunun bükük olduğunu ve tomurcuğun açmadığını; kurt ve kuşların keder içindeyken bayrağın da dalgalanamaz olduğunu söyler:

*‘‘Böyle canlanırdı kafamda savaş,
Uzaklardan uzaklara;
Baykuş kanatlarının şakırtısı,
Sürülerle kargalar hücum eder bir bir aklıma;
Ayakları tutmaz, kolları kırık
Çâresiz bir vatan gelir aklıma;
Ortalık bir duman... bir toz...
30 Ağustos...*

*Başaklar boynu bükük,
Açmayı unutmuş dalda tomurcuk.
Bir üzüntü kurtta, kuşta; sormayın...
Sürü çobansız kalmış, çoban kavalısız;
Bir yurt dolar hicrân, hicrân; zehir zehir aklıma.*

⁷⁸³ Okay, a.g.e., 19.

⁷⁸⁴ Cemal Yeşil, a.g.e., 65

*Dalgalanmaz olmuş direkte bayrak
Yükseklere çekmek gelir aklıma;
Ne bir poyraz, ne esinti, ne lodos:
30 Ağustos..’’*

Ancak şiirin son bölümünde durum tersine döner. Bir ışıkla vatan dirilmeye başlar. Bu ışık Dumlupınar’dan tüm vatani aydınlatır. Mustafa Kemal ise zafer sancağını elinde tutmakta ve Türk tarihindeki zaferler bugün yeniden tekerrür etmektedir. Herkes kurtuluş için birer Fatih ve Barboros olmuştur:

*‘‘Sonra, birden, bir ışıkla tutuşur vatan;
İzmir aydınlanır Dumlupınar’dan,
Nal sesleri çınlar kafatasımda,
Bu ışık içinde elinde sancak
Mustafa Kemal Mehmetçik olmuş,
Mehmetçik Mustafa Kemal.
Akar tarih nehir nehir aklıma;
Ta Oğuz’dan bu güne dek
Türklük gelir aklıma,
Şimdi herkes bir Fatih, bir Barboros:
30 Ağustos...’’⁷⁸⁵*

3.3.3.1.4. Lozan

Türk siyasi tarihinde önemli bir yer teşkil eden Lozan Antlaşması üzerine yazılan sadece bir şiir tespit edebildik. Cemal Yeşil tarafından kaleme alınan bu rubai Lozan’a ithafen yazılmıştır. Bu rubaisinde Yeşil, Lozan Antlaşması’nın ülkeye sağladığı yararları tabiat üzerinden benzetmelerde bulunarak dile getirir. Çekirgelerin ve zararlı otların ortadan kalkmasıyla devletin artık kemiricilerden kurtulduğunu, ekinlerin istenilen boyda gelmesi ve yelin de istenilen yerden esmesi ile artık milletin kendi iradesiyle kendi yönetimini ele aldığını vurgular:

*‘‘Artık ne çekirge kaynaşır dört yanda,
Yer yer ne de ayrık otu var meydanda.*

⁷⁸⁵ Azgur, *Mehmedim-Şiirler*, 55-56.

*Tarlamda ekin, beğendiğim boyda gelir,
Yel, beklediğim yerden eser harmanda.* ⁷⁸⁶

3.3.3.1.5. Makûs Tarih Yıkılıyor

Kurtuluş mücadelesi için gerçekleştirilen savaşlardan olan İnönü Savaşları şiirimizde Türk ordusunun önemli zaferi ve bir milletin makûs tarihinin yıkılması yönüyle işlenmiştir. Faruk Nafiz İnönü şiirinde bu iki kavrama da değinir. Şair bu şiirinde elde edilen galibiyeti kutlarken Türklerin kötü giden talihinin artık düzeldiğini ifade eder:

*‘‘Son ordumuz o yerde düşmanla karşılaştı,
Düşman ateş olsa da Türkler demirdi, taştı.
Doğrusu yeryüzünde eşi yok bir savaştı,
Ne destânda görülmüş, ne masalda, romanda!’’* ⁷⁸⁷

İnönü Savaşları'nın önemine Halim Uğurlu da değinir. Şair *İki Başlı Yılan* şiirinde kan gölüne dönen Ege'nin İnönü Savaşları'yla sükûn bulduğunu ve İsmet İnönü'nün bir milletin makûs tarihini değiştirdiğini dile getiriyor:

*‘‘Batıda kan batıda ateş
Unutturur bu günü yarını dünü
Yalnız kavgadır yaşanan
İşte utkunun aydınlık yüzü
Savaşmak gibi bir duygudur zaman
Savaşlar içinde Birinci İnönü

Haydi albayım şimdi generalsin
İkinci İnönü'yle
Adını yan yana yazdım savaşınla
İsmet İnönü
Sen yalnız düşmanı değil
Ulusun ters yazgısını da yendin orada.’’* ⁷⁸⁸

⁷⁸⁶ Yeşil, a.g.e., 65.

⁷⁸⁷ Çamlıbel, *Akıncı Türküleri*, 50.

3.3.3.1.6. Topyekün Mücadele ve Büyük Zafer

Kurtuluş Savaşı'nın en önemli tarafı şüphesiz tüm ulusun birlikte verdiği mücadele ve yurdun işgalden kurtarılmasıdır. Bu temanın işlendiği şiirlerde halkın fedakârlıklarına değinilirken diğer yandan Mustafa Kemal'in önderliğinde ordunun elde ettiği başarılar yansıtılır.

Necdet Rüştü Efe *Şanlı Macera* şiirinde yukarıda bahsettiğimiz konulara değinen isimlerden biri olmuştur. Şair şiirinde düşmanın top ve tüfekleriyle Anadolu'yu inlettğini ancak bu durum karşısında Anadolu'nun bir volkan gibi galeyana geldiğini ve düşmana alevlerini boşalttığını söyler:

*‘Nice günlerden beri dünyalar inliyordu:
Göğe uzanan dağlar uzaktan dinliyordu,
Soluyan namluların korkunç nefeslerini:
Topların, tüfeklerin dinmeyen seslerini,
Bir, içinden kaynayan volkandı Anadolu!
Birdenbire sarsıldı, çalkalandı Anadolu!
Yakmak, öldürmek için en yırtıcı avını
Bu yanardağ savurdu ateşini, lavını.’*

Aynı şiirin devamında şair Türk'ün vazgeçeceğini umanların büyük bir hataya düştüğünü, Mustafa Kemal'in önderliğinde tüm halkın başarıyı kucakladığını beyan eder:

*‘Çünkü Türk yaşıyordu, Türk ölmemişti
Memleketin içinde kopunca bir velvele,
Millet sığamamıştı artık avuca ele,
Vatan ölmeyecekti, yoktu buna ihtimal
Ordunun başındaydı zîrâ Mustafa Kemal.
Genç, yaşlı, kadın, erkek birbirine karıştı
Bakın onun emri ile millet nasıl çalıştı.’⁷⁸⁹*

⁷⁸⁸ Uğurlu, a.g.e., 130-131.

⁷⁸⁹ Efe, a.g.e., 27.

Ali Fuad Azgur ise *30 Ağustos* adlı şiirinde düşmanın kuvveti karşısında önce bir ümitsizliğe kapılır. Ancak milletin son bir gayretiyle 30 Ağustos zaferi gelir ve durum tersine döner:

*‘Yollara dökülmüş garip bir millet,
Gülmeyi unutmuş solgun kadınlar;
Omuzlarında mermi,
Kucaklarında çocuk var.
Ümitsizliklerle yığılır bir devir aklıma,
Sonra düşmanın kuvveti;
Allah'ım! Kötü ihtimaller gelir aklıma,
Gayri bu son ümit, gayri bu son koz:
30 Ağustos...’’⁷⁹⁰*

Faruk Nafiz *Dumlupınar* şiirinde Türk ordusunun elde ettiği mutlak zaferi konu edinir. O, düşmanın çok ağır bir mağlubiyet aldığını vurgular:

*‘Dumlupınar’da yaptık meydan muharebesi,
Çöktü düşman başına yedi göğün kubbesi,
Süngümüzle kazıldı zâlimlerin türbesi,
Cehenneme gittiler ağustos sıcağında!’’⁷⁹¹*

Büyük zaferi ele alan şairlerden birisi de Abdülhak Hak Hamit Tarhan’dır. Şair Mustafa Kemal’e ithaf ettiği *Gıyaben Dumlupınar’da* adlı şiirinde Türk askerlerine seslenir. Onların elde ettiği bu büyük başarıyı kutlar ve bu memleketi kurtardıkları için onlara minnet borçlu olduklarını ifade eder:

*‘Bilirim ben ki; şanlı askerler!
Kurtaran sizsiniz bu memleketi.
Vatan uğrunda can veren erler!
Sıytınız kaplamakta her ciheti,
Ey mübârek ketîbe-i şühedâ!*

⁷⁹⁰ Azgur, a.g.e., 55.

⁷⁹¹ Çamlıbel, *Akıncı Türküleri*, 52.

*Hem bu dünyayı hem âhireti
Nûr-ı imânla dolduran asker!
Sizin ey asker-i zafer-peyker,
Sürelim yüz bu hâk-i pâkinize!
İşte Yunân'ı döktünüz denize!''⁷⁹²*

3.3.3.1.7. Hatay

Emin Bülent Serdaroğlu, Yahyazâde Asaf, Nafi Miskioğlu ve Necdet Rüştü Efe şiiirlerinde Hatay'ı konu edinen şairlerdir. Bu şiiirlerdeki en önemli özellik Türk'ün azmi sayesinde Hatay'ın anavatana katılması ve bu sebeple Türk halkının bayram sevinci ile dolu olmasıdır.

Emin Bülent'in *Hatay'a Selam* adlı şiiirinde Türk'ün azminin Hatay'ı tekrar yuvasına döndürdüğünü ve buna vesile olanın ise zorlu Hatay genci olduğu görülmektedir:

*'Ey mutlu Hatay bölgesi, ey Türkeli, âh ey
Bağrında güneşler yaşatan kutlu büyük şey...
Aç göğsünü aç... Kanlar akan bağrına yurdun
Türkün yüreğinden gelen aslan sesi dolsun...
Ey zorlu Hatay genci, kızıl dağları yıktın...
Var ol koca Türk, Ergenekon'dan gene çıktın...''⁷⁹³*

Yahyazâde Asaf, *Hatay İstiklâli* adlı şiiirinde bayrağımızın özgürce dalgalanmasını ve Hatay'ın tekrar geri kazanılmasını Atatürk'e borçludur. Şaire göre Atatürk büyük kurtarıcıdır:

*'Bize sancak berât-ı ayş-ı dest-âvîz-i Gâzî'dir
Hayât-ı câvidânı bahş eder menşûr-ı istiklâl
Çekildi himmet-i Gâzi ile Sancak'ta al sancak
Ne mutlu halkına şimdi vatan mansur-ı istiklâl*

⁷⁹² Tarhan, a.g.e., 653-654.

⁷⁹³ Aktay, a.g.e., 46.

*O müncî-i muazzam yâ'ni Gâzî-i mufahham kim
Hatay'ı etti dest-i kudret-i mağrûr-ı istiklâl.*⁷⁹⁴

Necdet Rüştü ise *Cennet Bahçeleri* adlı şiirinde diğer şairlerle aynı duyguyu paylaşır. Hatay'ın anavatana katılmasını düğüne benzeten şair bu sebeple herkesin birisini kutlamasını ister. Bu durum tam anlamıyla bir zaferdir:

*'Kutlu olsun bu düğün.. İşte Hatay geçti bize.
Bu, akan bir derenin varmasıdır bir denize.
Güneşin ufku yarıp göklere yükselmesidir,
Sürüden ayrı düşen bir kuzunun gelmesidir.
Necdet; altun kalemin yazdı hemen doğrusunu:
Bu zafer bulmasıdır bir ananın yavrusunu.*⁷⁹⁵

3.3.3.2. Kore Savaşı

Kore temalı şiirler Türk askerinin BM güçleriyle birlikte Kore Savaşı'na katılması ve orada gösterdiği kahramanlıkları ele alır. Bazı şiirlerde savaş ortamının anbean havası yansıtılır. Arif Nihat Asya, Tahsin Burdurlu, A. Fuad Azgur ve Feyzullah Sacit Ülkü tarafından bu konuyla ilgili şiirler kaleme alınmıştır.

3.3.3.2.1. Kore'de Destan

Kore isimli şiirinde Arif Nihat Asya, Türk askerinin Kore'ye gitmesini köklerin ve dalların birbirini tanınması şeklinde ortaya koyduktan sonra Mehmetçiğin Kore'de destan yazdığını vurgular:

*'Uzak Asya toprağında
Tanısın dallarını kökler
Ve Allah Allah sesini karşılansın
Allah Allah diye gökler
Okusun dünya milletleri
Dünya döndükçe
Kore'den bir destan yazdım
Türkçe!'*⁷⁹⁶

⁷⁹⁴ Güfta, *Antakyalı Şair Yahyazâde Âsaf Hayatı-Edebi Kişiliği ve Şiirleri*, 28.

⁷⁹⁵ Efe, *Yurdum ve Sevgilim*, 32.

Kore Marşı şiirinde Feyzullah Sacit Ülkü zulüm altında bulunan Kore halkından ve onların yardımına koşan Türk askerinden bahseder. Kalbine nur inen Türk askeri ilahi yardımla kudurmuş sürüleri ezip geçmiştir:

*‘‘Kanlı yüz beş sene dünyaya gülüp etti alay;
Boğdu masum Korenta halkını yüz zırhlı alay,
Koştular yardıma hürriyet için hür dünya,
Hür doğan milletimiz yolladı bir şanlı tugay.

Tugayın parladı kalbinde ilâhi bir nur,
Süngü tak narası yükseldi, alevlendi şuur:
O kudurmuş sürüler şimdi ceset, kan ve çamur...
Bu ne kudret bu ne erlik, bu ne haşmetli gurur!’’⁷⁹⁷*

Tahsin Burdurlu ise *Kore Destanı* adlı şiirinde sanki savaşa bizzat katılmış bir nefer gibi olayları aktarır. Şair, Çin dalgasının kahramanca püskürtüldüğünü dile getirdikten sonra Mehmetçiğin muhteşem bir zafer elde ettiğini söyler:

*‘‘Bir gündü.. Bu dünya yüzü sarsıldı yerinden,
Bir kanlı hayaletti geçen, arz üzerinden!

Çin ordusu, ellerde kızıl meş’alesiyle,
Dört yüz bu kadar milyonun velvelesiyle;

Bir çığ gibi birden koparak Asya içinden,
Milyonla kuduz gürleyerek fırladı Çin’den!

Çin dalgası, kin dalgası bir sel gibi taşı,
Mevzileri dehşetle yarıp Türk’e ulaştı..

Birden o Tugay silkinerek coştı da yer yer,
Dar geldi onun hincına bir anda siperler!

Türk askeri bir lâvdı saçılmış kraterden
Beş bin yiğit er ok gibi fişkirdi siperden!*

⁷⁹⁶ Asya, *Kökler ve Dallar*, 52.

⁷⁹⁷ Ülkü, *Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi*, 17.

*Sarsıldı cihanlar, o çelik süngü sesiyle,
Tarih yine şahlandı, bu Türk mucizesiyle.’’⁷⁹⁸*

Fuad Azgur tarafından kaleme alınmış, bestelenip çokça meşhur olmuş *Mehmed'im* adlı şiirin teması da Kore Savaşı ve orada çarpışan Türk askeridir. Bu şiirde Mehmetçiğin Kore'deki öyküsü aktarılır:

*‘‘Gayrı anlatılmaz bu savaş bence,
Dağ, taş konuşmuştu kendi dilince;
Hücûm diye bir ses duydum ilk önce
Sonra Allah Allah dedi Mehmed'im..*

*Ne ana, ne sila ne yar hayâli,
Bir gör Mehmed'deki kükremiş hâli,
Kırpmadı gözünü, yağmur misâli
Mermi yedi, havan yedi Mehmedim...’’⁷⁹⁹*

3.3.3.3. Kıbrıs

Türk siyasi şiirindeki önemli temalardan birisi de Kıbrıs'tır. Kıbrıs'taki Türklerin Rumlar tarafından katledilmesi ve her türlü işkenceye maruz bırakılması sonucunda Türkiye'nin Kıbrıs'a bir harekât düzenlemesi zorunluluğunu doğurmuştur. Böylesine önemli bir vaka şiirimizde de ele alınmıştır. Bu temanın nasıl ele alındığına baktığımızda Kıbrıs'ta yaşanan vahşet, kıyım ve zulüm ortaya çıkacaktır. Rumların kadın, çoluk, çocuk demeden tüm masum sivilleri kıyımdan geçirmesi ve bunun sonucunda da Türk ordusunun Kıbrıs'a girmesi Kıbrıs şiirlerinin en önemli tarafıdır.

3.3.3.3.1. Kıbrıs'ta Mezalim

Kıbrıs temasını en çok işleyen Arif Nihat Asya *Kanlıdere* adlı rubaisinde Lefkoşa'da yaşanan vahşetin boyutunu gözler önüne serer. Lefkoşa'da kan dökülmedik yer kalmamıştır:

*‘‘Gökten sana bir çetin kader verdi veren..
Söyle bunu Kanlımescit'in, Kanlıdere'n!*

⁷⁹⁸ Tahsin Burdurlu, *20 000 000 Türk Haykırıyor*, İkaz Basımevi, (Afyon: 1951): 26-27.

⁷⁹⁹ Azgur, a.g.e., 3.

*Ey Lefkoşe, kan dökülmedik bir kuytun
Kaldıysa eğer söyle, neren; söyle neren?''⁸⁰⁰*

Kıbrıs'ta yaşanan vahşet o kadar büyüktür ki Rumlar küçücük çocukları dahi vahşice katleder. Arif Nihat Asya'nın *Kıbrıs* adlı rubaisi:

*'Topraklar ovanda doydu gözyaşlarına..
Kim görse mezar taşları der taşlarına;
Akşamları, ey Kıbrıs, ayaklar takılır
Yerlerde yuvarlanan çocuk başlarına!''⁸⁰¹*

Şairin *Cephelerde Kış* rubaisinde ise katliama ve mezalime maruz kalanlar mezarsız ve kimsesiz bir şekildedir:

*'Yok cephede farkı toprağın, balçıktan..
Üstünde esen poyrazı var, ıslıktan...
Gelsen görecektin ki bugün Kıbrıs'ta,
Yer yer, ölüler üşür mezarsızlıktan!''⁸⁰²*

3.3.3.3.2. Bitsin Artık Bu Zulüm

Katliamların ve vahşetlerin bir an önce bitmesini temenni eden Arif Nihat Asya bayramla birlikte güzel günlerin gelmesini ister. Çünkü bela, sefalet ve katliamlar artık dayanılmaz noktalara ulaşmıştır:

*'Âfet, zulüm, eziyyet, tazyîk, kîn, nefret...
Kalkıp giden seneyle bunlarda gitse bâri!

Sarsıntı, harb, yangın, açlık, ölüm bu dünyâ...
Yangın yerinde, Tanrım, bir lâle bitse bâri!

Doğmakta başka bir gün, gelmekte başka günler;
Bayramla başlayan yıl, bayramla bitse bâri!

Ey Akdeniz, kıyında tehdîdi boğsa dalgan;*

⁸⁰⁰ Asya, *Kıbrıs Rubaileri*, 88.

⁸⁰¹ A.g.e., 108.

⁸⁰² A.g.e., 116.

Enginlerinde şerri, hıncın eritse bâri!

Kâfi belâ, sefâlet, kâfi tuzak, cinâyet...

Artık, duâ duâyız... gökler işitse bâri!

Doğmakta başka bir gün, gelmekte başka günler:

Bayramla başlayan yıl, bayramla bitse bâri!''⁸⁰³

3.3.3.3. Kıbrıs'a Yürüyüş

Kıbrıs adlı şiirinde Fuad Azgur Kıbrıs'ta yaşanan vahşet karşısında Türk askerinin harekete geçmesini ele alır. Kıbrıs'taki feryatlar karşılık bulmuştur ve artık mezalim son bulacaktır:

'Gönlümde bu hicrân, ruhumda bu kor,

Bir emir beklerim yıllar oluyor;

Allah'ım, beklemek ölümden de zor,

Beklerim yürekte kan sıza sıza

Kim, ne gün diyecek: Yürü Kıbrıs'a!..

Bu hasret bağrıma göklerden ağır

Bir taş gibi düşmüş, her yanıma ağır;

Güneyden bir feryâd bizi çağırır:

Davranın İrecep Mustafa, Rıza!..

Sefer var!.. Sefer var!.. Sefer Kıbrıs'a!..''⁸⁰⁴

3.3.4. Siyasi İnfialler

3.3.4.1. İç İsyenlar

Devrimlerde olduğu gibi isyanlar konusunda da mevcut tek şiiri Halim Uğurlu'nun şiirlerinde tespit edebildik. *İki Başlı Yılan* adlı şiirinin ilk bölümünde şair padişahın Mustafa Kemal hakkında ölüm fermanı çıkarttığını ve bunun sonucunda da Anadolu'da Mustafa Kemal'e karşı isyanların başgösterdiğini söyler:

'İstanbul'da sallanan son padişah

Emretti: Bir fetva salın ülkeye

⁸⁰³ Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, 198.

⁸⁰⁴ Azgur, a.g.e., 52.

*Âsîdir Mustafa Kemal
Her kim nerde görürse öldüre
Bu sözü hak bilen birkaç satılmış
Başladı direnmeye
Anzavur Bursa'da Balıkesir'de
Üç beş katil Düzce'de ve Hendek'te
Afyon'da Çopur çıktı dağlara
Cumra'da Delibaş adlı eşkiyâ
Birkaç kan emici derken Urfa'da
Anlaştı Fransız denen düşmanla.*'⁸⁰⁵

Anadolu'daki çetecileri hilafet yani padişahın ordusu olarak telakki eden şair Doğu'da Ermenilerin de Anadolu'dan toprak kapma arzusunda olduğu kanaatindedir. Genel anlamda padişahın istemesiyle Anadolu'yu parçalamak isteyenler çeteler kol gezmektedir:

*'Hilâfet ordusu ve yeşil ordu
Sardı türlü yerinden Anayurdu
Doğuda Ermeni hayal içinde
Batı baştanbaşa düşman elinde
Sarar dört yanımı tasa
Sarar dört yanımı düşman
Baykuşlar öter Anadolu'da.'*⁸⁰⁶

3.3.4.2. Adnan Menderes ve 1960 Darbesi

Bu temayla ilgili Fazıl Ahmet Aykaç, Arif Nihat Asya ve Faruk Nafiz Çamlıbel birer şiir kaleme almışlardır. Bu şiirlerden ikisi darbe ve darbenin verdiği acıyı ortaya koyarken üçüncü şiirde ise Adnan Menderes dönemi eleştirilir.

Fazıl Ahmet Aykaç'ın *Allah Bes* adlı şiirinde Adnan Menderes dönemi hakkında bir olumsuzluk göze çarpıyor:

'Çaldıkça yârân bin ceres

⁸⁰⁵ Uğurlu, a.g.e., 127.

⁸⁰⁶ A.g.e., 127-128.

*Taşmakta Adnan Menderes
Ondan derim ben her nefes
Allah bes, baki heves.*’’⁸⁰⁷

3.3.4.2.1. İhtilal

Arif Nihat Asya ise 1960 adlı şiirinde Adnan Menderes hükûmetine yapılan darbenin aslında hükûmete değil, millete yapıldığı görüşündedir:

*‘‘Siz ihtilâl deyiniz
Çıkıp büyük dedemiz
Diyor: Hükûmete mi
Bu darbe, millete mi?’’*⁸⁰⁸

Faruk Nafiz ise *Yassıada* şiirinde Adnan Menderes ve arkadaşlarının idam edilmesini ele alır. Şair, idamlar yüzünden tüm ada sakinlerinin gülmeyi unuttuğunu dile getirir. Bu sebeple *Yassıada* her yönüyle mavi denizde bir elem ve hüzün damlasıdır:

*‘‘Bilmiyor gülmeyi sâkinlerinin binde biri;
Bir vatan derdi birikmiş bir avuçluk karada.
Kuşu hicrân getirir, dalgası hüsrân götürür;
Mavi bir gözde elem katrasıdır Yassıada.’’*⁸⁰⁹

3.3.4.3. Hırsızlık

İkinci Sis adlı şiir kitabındaki çoğu şiiri hiciv türünde olan Fazıl Ahmet Aykaç’ın bu şiirlerinde genel olarak tek partili CHP dönemi, Adnan Menderes’in iktidar olduğu dönem ve dönemin siyasi karakterleri tenkit edilir. Aykaç’ın tenkit şiirlerinde daha çok hırsızlık, siyasilerin makamlarını kendi çıkarları için kullanması ve yanlış yönetim gibi konular mevcuttur.

Aykaç, 1943 tarihli *Hem Şaka Hem Öğüt* şiirinde CHP iktidarını hırsızlık yönüyle eleştirir. Ülkenin dört bir yanını vurguncuların ve hırsızların kapladığından yakınan şair bu yağmanın fazla uzun sürmeyeceği görüşündedir. Ayrıca millet malını

⁸⁰⁷ Aykaç, a.g.e., 46.

⁸⁰⁸ Asya, *Kökler ve Dallar*, Toprak Yayınları, (İstanbul: 1964): 186.

⁸⁰⁹ Çamlıbel, *Han Duvarları*, 73.

çalanın elbet bir gün yine millet tarafından çarpılacağını dile getiren Aykaç şu an ki kötü durumu biraz da kötü talihe bağlar. Hırsızlığın yanında ekonomiyi de zaten iyi yönetemeyen iktidar yüzünden devletin bütçesi sürekli açık vermektedir. Şaire göre bu işin şakası yoktur:

*‘‘Vurguncular kaplasa da gene birçok alanı
Bil ki yavrum uzun sürmez hırsızların talanı
Apaçıktır durum çünkü, yok bu işin yalanı
Mutlak yere çarpar millet, millet malı çalanı
Belediye temizlesin sonra geri kalanı!
Evet gene pek çoğaldı bahtın bize cakası
Ancak bugün bir bütçenin iliklenmez yakası!
Kırbasında su tutmuyor hiç zamane sakası;
Masraf azgın bir denizdir, gelir bir lâz takası
Tekne hayli örselendi, yok bu işin şakası!’’⁸¹⁰*

3.3.5. İdeolojik Hareketler

3.3.5.1. Türkçülük

Türk siyasi şiirinde Türkçülük ideolojisinin Cumhuriyet devrinden önce de işlenmesine karşın bu tema asıl şeklini ve kıvamını Cumhuriyet devriyle bulmuştur. Bu duruma Cumhuriyetin ilanına kadar azınlıkların tek tek devletten bağımsızlıklarını koparmaları ve Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devleti olarak teşekkül etmesi gösterilebilir. Hal böyle olunca Türkçülük akımı şiirde kendisine oldukça geniş yer bulabilmiştir.

Türkçülük temasının ele alındığı şiirlerde Türklük kavramının öneminden bahsedilirken bu kavram daima yüceltilir. Türklüğün ilk başlangıç noktası olan Orta Asya'dan başlanılarak Yeni Türkiye'nin kurulmasına kadar ki tüm safhalarda Türkçülük ayrı ayrı ele alınır. Bazı şiirlerde ise ırkçılığa varan söylemler göze çarpar.

Daha çok serbest ve hececi şairler tarafından ele alınan Türkçülük teması aruz şairleri tarafından da şiire taşınmıştır. Bazı aruz şairleri ise Türkçülük karşıtı şiirler kaleme almışlardır.

⁸¹⁰ Aykaç, a.g.e., 69.

3.3.5.1.1. Türkçülük İdeolojisi

Fransız İhtilali'nden sonra doğan milliyetçilik akımı tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'ni de derinden etkilemiştir. İlk ayrılmalar Hristiyan azınlıklar tarafından gerçekleştirilmiştir. Hristiyan unsurlardan sonra milliyetçilik hareketi Müslüman toplumlara da sirayet etmiş, Avrupalı devletlerin etkisiyle bu ayrılmalar iyice genişlemiştir.

Yaşanan bu hadiseler Türkler üzerinde etkisini gösterecek, Türkçülük fikrinin ortaya çıkmasına sebebiyet verecekti. Nitekim Türkçülük fikri böyle bir ortamda teşekkül etti. Bu fikir ilk kez kendisini dil alanında göstermiş ve Kanun-ı Esasi'de resmi dilin Türkçe olması istenmiştir. Bunu takiben Türkçülük akımının siyasi bir yapıya kavuşturulması ihtiyacı hissedilmiştir. Rusya ve Kırım'dan gelen Türklerin devlet içerisindeki etkisi, Türkler'e karşı yürütülen olumsuz propagandalar, önceki fikir hareketlerinden istenilen sonucun alınamaması Türkçülük fikrinin sistematik bir yapıya kavuşmasına olanak sağladı.

Türkçülük fikrinin ilmi temellerini ortaya atan Ziya Gökalp'in görüşleri diğer aydın kesimden kabul görmüş ve bu fikir hareketi toplum tarafından benimsenmiştir. Hareket daha sonra dilde kendisini göstermiş ve dilde Türkçülük düşüncesi benimsenmiştir. 1908'den sonra ise Türkçülük ideolojisi Türk Yurdu ve Yeni Mecmua gibi yayınlarda güçlenme imkânı elde etmiştir.⁸¹¹

3.3.5.1.2. Türk Şiirinde Türkçülük İmgesi

3.3.5.1.2.1. Türklüğü Yüceltmek

Türkçülük temasının ele alındığı şiirlerin en önemli ve en çok işlenen yönü Türklük sevgisi ve onun yüceltilmesidir. Bu kavramda Türklük değerleri ve sevgisi ön plana çıkarılırken Türk tarihinin şanlı safhalarından bahsedilir. Bu sevgide bazen aşırıya kaçmalar da gözlemlenir.

Emin Bülent Serdaroğlu, *Dev Şarkısı* şiirinde Türkçülük kavramına değinerek Türklüğü ile övünür. Onun bu sevgisi Orta Asya'ya kadar uzanır. Şair, Oğuzlar'dan geldiğini ifade eder ve bu sebeple vakur olduğunu dile getirir:

⁸¹¹ Yalçın vd., a.g.e., 61-64.

*‘Türk’üm ben, Oğuz nesli benim nesli vakurum,
Altaylar’a bağlar beni alnımdaki nurum*

*Parlak güneşin doğduğu yerlerde doğan ben
İlk ateşi içtimdi bir arslan memesinden.*

*Şahin gibi cenk atları kişnerken uyandım,
Ejder gibi kaplanları boğdum, oyalandım.*

*Yalçın döşeğim vardı küheylân yelesinden;
Aldımdı bu sert ismimi gök gürlemesinden.*

*Türk’üm ben, Oğuz nesli benim nesli vakurum;
Altaylar’a bağlar beni alnımdaki nurum.’’⁸¹²*

Mithat Cemal Kuntay ise *Yurd Duyguları* adlı şiirinde Türklüğün hiçbir zaman esaret altına alınamayacağı yönüne vurgu yapar:

*‘Gölgemiz sırtını asrın ezer, edvâra yüküz;
Şühedâmızla yerin kalbine hep mahkûküz;
Bizi eyyâma sorarsan sana söyler: Türk’üz!
Biz ne bir kavma zebûnuz, ne de bir ferde esîr;
Hürse bir millete gök tâç oluyor, yer de serîr!’’⁸¹³*

Aynı şiirin devamında Türk kelimesinin sıradan bir kelime olmadığını vurgulayan şair, o kelime uğruna neler verildiğinin önemini dikkatlere sunar:

*‘Türk’e tek bir heceden başka nedir sanki? Deme;
Öyle hor bakma ki isimdir o sessiz kelime!
Vâkıf olsan onun uğruna neler verdiğime!
Ben ne bir kavma zebûnum, ne bir insana esîr:
Hür başım var, ona gök tâç oluyor, yer de serîr!’’⁸¹⁴*

⁸¹² Akay, a.g.e., 51.

⁸¹³ Kuntay, a.g.e., 6.

⁸¹⁴ A.g.e., 7.

Nafî Miskioğlu ise adını tespit edemediğimiz bir Şiirinde Hatay'da Tũrkler'e hakaret eden Araplar'a karşı Tũrklũđũ Ön plana çıkararak bir cevap verir. Şair burada Tũrklũk değerlerinin kendi sermayesi olduğunu dile getirir:

*‘‘Tũrk vaâdine îmân ederim hatt-ı cebînim
Mestûru o vaâdin nefehâtından emînim
Eflâke kadar çıksa n'olur âh-ı enînim
Mehcûru ve hasretzedeyim Şimdi hazînim
Yansa bũtũn ecrâmı, semâvât-ı zemînim
Tũrk dîni benim devleti sermâye-i dînim.’’⁸¹⁵*

Tũrklũk sevgisinden bahseden bir başka Şair ise Yahya Kemal Beyatlı'dır. O, *Hayal Beste* isimli Şiirinde Tũrklerin İstanbul'u fethetmesini yũce dağlara benzetir. Tũrklerin girdikleri yerde asırlarca hũkũm sũrdũđũnũ aktaran Şair en kŐtũ dönemlerde bile Tũrklerin dũŐmana galebe geldiğini dile getirir:

*‘‘Roma'nın Őarkını fethettiğin andan sonra,
Yũce dağlar gibidir gŐrdũđũn iş, Tũrkođlu!
Girdiğin yerde asırlarca kalıŐtan başka,
Kurduğun devlet asırlarca muzaffer yũrũdũ.
Tâli'in dŐndũđũ en korkulu yıllarda bile,
Yũrũyen dũŐmanı son hamlede dŐktũn denize.
Atığın ũlkede, yoktan yaratıŐ kudretini,
Azminin kurduğu yũzlerce Őehirden fazla,
İri firũzeyeye benzer nice gök kubbeye.’’⁸¹⁶*

Bir rubaisinde Tũrklũđũ gũneŐ parçasına benzeten Feyzullah Sacit ũlkũ, Tũrklerin dũnyada nice kapılar açtığını dile getirir. Ancak buna mukabil dũnya Tũrklũđe devamlı zulmetmiŐtir:

*‘‘Tũrklũk, o gũneŐ parçası engin cevher
Dũnyâda yaratmış nice haşmetli seher
Dũnyâ ona zulmetti, yazıklar olsun!’’*

⁸¹⁵ Tekin, a.g.e., 17.

⁸¹⁶ Beyatlı, *Kendi GÖk Kubbemiz*, 32.

Pas tuttu asırlarca o pırlanta güher!''⁸¹⁷

Bir başka rubaisinde ise şair insanlara seslenerek Türklüğü sevmelerini ve Türklük uğruna canlarını feda etmeleri gerektiğini öğütler:

*‘‘Dur, dinle.. kanından geliyor bak bu sedâ:
Sev Türklüğü, Türk'ü.. benliğin Türk'e fedâ;
Her kalbi ıfık telli, sıcak bağlarla
Milyonlara bağlar bu mukaddes sevdâ!''⁸¹⁸*

3.3.5.1.2.2. Türkçülük Karşıtlığı

Türkçülük ideolojisini savunan şairler olduğu gibi bu fikrin karşısında olan şairler de mevcuttur. Özellikle Abdülhak Hamit Tarhan ve Mehmet Akif Ersoy gibi İslamcı çizgide bulunan şairler Türkçülük aleyhinde söylemlerde bulunmuşlardır. Onlar devletin kurtuluşunu Türkçülük'te değil İslamcılık'ta görmüşlerdir.

Abdülhak Hamit'i bir şiirinde Türkçülük fikrini eleştirirken görmekteyiz. Şair burada Türk-Tatar birliğinin karşısında olduğunu ifade ediyor. Çünkü ona göre millet şuuru kan ve soy-sopla olamaz:

*‘‘Bilsen Tatar dedin de neler geldi yâdıma:
Bîcâre ırkımın bugün ahvâli dil-hıraş,
Dünya yüzünden onları hep ettiler tıraş,
Vaktiyle Türk ilinden iken iğtinâmımız,
Bilmem ne oldu, şimdi de Türk oldu nâmımız,
Bir ân eyledikse de onlarla ittihât,
Mâzisi tefrikaydı o devrin hadît ü hât:
İrkî değildi Türk ile birleşmemiz bizim''⁸¹⁹*

Aynı karşıtlık içerisinde olan bir diğer şair de Mehmet Akif Ersoy'dur. *Süleymaniye Kürsüsü'nde* adlı şiirinin bir bölümünde İttihat ve Terakki'nin ortaya çıkardığı Türkçülük fikrinin memleketin ilacı olamayacağını söyler. Daha önceden vuku

⁸¹⁷ Ülkü, *Ülkü ve Şiir*, 60.

⁸¹⁸ A.g.e., 60.

⁸¹⁹ Akıncı, a.g.e., 210.

bulan Araplık, Arnavutluk gibi milliyetçi akımların devleti bölmeye götürdüğünü belirten şair Türkçülük düşüncesinin de aynı sonucu doğuracağını ve bu fikrin yok olmaya mahkûm olacağını söyler:

*‘Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez
Son siyâset ise Türklük, o siyâset yürümez.’*⁸²⁰

3.3.5.1.2.3. Arap Karşıtlığı

Bu tema çalışmamızda bulunan şairler arasında sadece Faruk Nafiz Çamlıbel ve Nafi Miskioğlu'nun şiirlerinde tespit edilebilmiştir. Ancak çalışmamız haricindeki şairlerde de bulunabilme ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Arap karşıtlığı şiirleri daha çok Birinci Dünya Savaşı yıllarında Türk-Arap çatışmasının bir yansıması olarak telakki edilebilir.

Faruk Nafiz'in *Arz-ı Mukaddes* şiirinde Arap karşıtlığı teşbih yoluyla üstü kapalı olarak dile getirilir. Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'da yaklaşık 6 asır süren hâkimiyeti boyunca nice önemli gelişmelere imza attığını ve buralarda nice güzel hikâyelerin ortaya çıktığını belirtirken tilkilere benzettiği İngilizlerin bu topraklara göz diktiğini ve kargalara benzettiği Arapların da Osmanlı'dan ayrılan yerlere bir bir sahip olduğunu dile getirir:

*‘Bir ömür gömdük üç bu’du serâb ellere biz;
İşledik çöllere bülbül ve gül efsâneleri.
Tilkiler, diktiğimiz bağlara sahip çıktı;
Kargalar topladı hep döktüğümüz taneleri.’*⁸²¹

Türk-Arap unsurlarının bulunduğu Hatay'da yaşayan Nafi Miskioğlu ise burada cerayan eden Türk-Arap çatışması karşısında kendi düşüncelerini terennüm eder. Şiirlerinde kendisini genellikle milli bir çizgide dışavuran şair bu durum karşısında Arapların düşüncelerini ve eylemlerini eleştirir. Şiirinde gençlere seslenen Miskioğlu niçin Arap felsefesinin tesiri altına girildiğini istifham yoluyla sorar. Şaire göre gençlerin üzerindeki ataletin var olması sebebiyle böyle durum ortaya çıkmaktadır.

⁸²⁰ Ersoy, (2009), a.g.e., 162.

⁸²¹ Çamlıbel, *Han Duvarları*, 78.

Bunun önüne geçebilmek için ise şair gençlere temiz başlarındaki kirli fesi çıkarıp atmalarını öğütler. Zira o feste Arap propagandası mevcuttur:

*‘‘Seni zincire mi vurdu Arap felsefesi?
Gençliğin kalmadı mı sende şetâretli sesi?
Yoksa vermekte misin söyle bana son nefesi?
At temiz nâsiyen üstündeki bu kirli fesi.’’⁸²²*

3.3.5.2. Sol Hareketler

1960-1980 arası için yazılmış siyasi şiirlere baktığımızda sol düşünce ve bu düşüncenin meydana getirdiği kargaşa ortamını görürüz. Bu şiirlerde özellikle komünizm, sosyalizm ve sağ-sol çatışması üzerinde durulurken bu hareketlerin Türk gençliği üzerindeki tesiri ele alınır. Bu cereyanların daha çok olumsuz ve zararlı olduğu vurgusu yapılırken bu hareketlerin kaynağı olarak Rusya görülür.

3.3.5.2.1. Komünizm

Komünizm şiirlerini en çok ele alan Ali Ulvi Kurucu, *Dava Adamı* şiirinde komünizm tehlikesinden ve giderek büyümesinden bahseder. Komünizmin insanlığa dehşet saçtığını vurgulayan şair bu fikri benimseyenlerin hak gaspını makul gördüğünü ve can çekişen feryatları görmezlikten geldiğini ifade eder:

*‘‘Komünist çirkefi gündün güne tûfânlaşıyor,
Tertemiz ülkeyi kirletmek için uğraşılıyor!..

Bu kızıl tehlike, insanlığa dehşet veriyor,
Ne karanlık uçurumdur ki, hayâl ürperiyor!..

Hakların kahbece çiğnendiği bir dünyâda,
Kim bakar hıçkırarak can çekişen feryâdâ?’’⁸²³*

Şair *Kan Sultanı* adlı şiirinde ise komünizm cereyanının milyonlarca insanı sürü gibi peşine taktığını ve mazlumun inlemelerinin görmezlikten geldiğini söyler. Şaire göre bu cereyanın tek amacı kan dökmektir:

⁸²² Tekin, a.g.e., 18.

⁸²³ Kurucu, (1970), a.g.e., 46.

*‘‘Kan sultası, vicdanlara basmış yürüyorken,
Menfâlara, milyonları birden sürüyorken,
Ferdin, yüce şahsiyyetin hiç sözü olmaz,
Mazlûmun o hengâmede feryâdı duyulmaz!..*

*Zîrâ bu kızıl saltanatın gâyesi kandır,
Mefkûresi hep, kanla bulanmış hezeyândır!..’’⁸²⁴*

Ancak şair aynı şiirin devamında bu demir perdenin bir gün yırtılacağı ve zulmün son bulacağını ümidindedir:

*‘‘Kan sultası hadleri aştıkça günâhı,
Artıkça bütün ülkede mazlûmların âhı,
Zulmün, kurulan tahtını Allah, yıkacaktır;
Yırtılsa demir perde, ne sırlar çıkacaktır!*

*Âlem, görecektir, hele yırtılsa o perde,
Hak nerde, o sosyal denilen safsata nerde?’’⁸²⁵*

3.3.5.2.2. Sosyalizm

Şiirde komünizm gibi tehlikeli cereyanlardan birisi de sosyalizmdir. Bu tema klasik tarzı devam ettiren şairlerinde fazla görülmemiş sadece Al Ulvi Kurucu ve Tahsin Burdurlu gibi şairler tarafından ele alınmıştır.

Ali Ulvi, *Sosyalizm* isimli şiirinde komünizme yaptığı hücumları sosyalizme karşı da sürdürür. Şaire göre sosyalizm, komünizmden hiçbir farkı olmayıp onun kanlı bir izidir:

*‘‘Saçmalar saçması, bir safsata zihniyyet olan,
Kirli mâzisi bütün, sahte vâidlerle dolan,
Sosyalistlik; komünizmin kana batmış izidir,
O kasaphâneye, mutlak açılan dehlizidir!..*

⁸²⁴ A.g.e., 143.

⁸²⁵ A.g.e., 143.

*Cana kıymak, bu sebepten, komünizmin yoludur;
Kana doymaz canavar, merhametin yoksuludur!*

*İhtilâl cellâdının kalbi, çelikten de katı;
İhtilâller kurar ancak, bu kızıl saltanatı!..’’⁸²⁶*

Aynı şiirin devamında Ali Ulvi sosyalizmin sadece bir maske olduğu, bu yolla ülkenin ve milletin kızıl komünistlere teslim edilebileceği tehlikesine vurgu yaparak uyarılarda bulunur:

*‘İhtilâl safhası, son haddine yaklaştıkça,
Sosyalist maskesi altında kızılaştıkça,
Çullanır ülkeye artık bu kızillar çetesi,
Ağlatır ülkeyi, mazlûmların işkence sesi!..
Çünkü onlarca, asîl hislerin olmaz değeri,
Kanlı bir hamlede, tanklarla ezer kitleleri!..’’⁸²⁷*

3.3.5.2.3. Sağ-Sol Çatışması

Bu tema 1980 öncesi meydana gelen sağ ve sol grupların çatışmasını içerir. Şiirlerde bu kargaşa ortamının bir an önce son bulması temenni edilir. Cemal Yeşil, Fuat Bayramoğlu, Fazıl Ahmet Aykaç ve Mehmet Çınarlı'nın bu temayı ele alan şiirleri mevcuttur.

Fuat Bayramoğlu *Rubailer* adlı kitabındaki bir rubaisinde sağ-sol çatışmasına değinir. Şair bu iki grubun savaşmasının binlerce günahsız insanın yuvasını yıktığını söyler ve bu durumdan kurtulmak için Allah'a yalvarır:

*‘Sağ sol diye bir savaşma çıkmış yurtta
Binlerce günahsız yuva yıkmış yurtta
Bıttık bu beladan bizi kurtar Tanrım
Dağ, taş, hava, toprak bile bıkmış yurtta.’’⁸²⁸*

⁸²⁶ A.g.e., 134.

⁸²⁷ A.g.e., 134.

⁸²⁸ Bayramoğlu, *Rubailer*, 37.

Cemal Yeşil de sağ-sol gruplarının çatışmalarına değindikten sonra Kubilay Üsteğmen'in bu tür gruplar tarafından şehit edildiği söyler:

*‘‘Sağ sol, her ayak aşındırır kaldırımı
Er geç düşürür, göz yumanın ters adını
Tespikle tetik parmak seçmez, Kubilay
Tespilh çeken ellerle boğazlanmadı mı?’’⁸²⁹*

Fazıl Ahmet ise *Kafiyeli Bir Mektup* adlı şiirinde solculuk fikrinin sağcı görünen isimlerle ortaya çıktığını dile getirir:

*‘‘Nice ülkü pilotları dağda eder yolculuk
Ne tuhaf ki yurdumuza sağdan gelir solculuk.’’⁸³⁰*

Mehmet Çınarlı *Silah Kardeşin Elinde* adlı şiirinde sağ-sol çatışmasına değinir. O dönemin bir görgü tanığı olarak bu hezeyanlardan büyük bir ızdırap duyar. Kardeş silah çekenin düşman değil de yine kardeş olması onun elini kolunu bağlayan ve belini büken bir sebeptir. Şair için acının tarifi ise sadece ölmek değil aynı zamanda kardeşi de öldürmektir:

*‘‘Silah kardeşin elinde, düşman da olsa alırdım;
Böyle çâresiz görünmez, devleşir, aslanlaşırđım.*

*Silah kardeşin elinde, belimi büken de budur;
O silah, hedeften önce tetiği çekenı vurur.*

*Silahlı elinde tutan, kardeş bulunmuş ne çâre;
Bir acı görünüyor: Ölmek gibi öldürmek de.’’⁸³¹*

3.3.6. Milli Semboller

3.3.6.1. Türk Bayrağı

Türk siyasi şiirinde bayrak sevgisi kurtuluş mücadelesiyle birlikte Yeni Türkiye'nin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha önceki dönemlerde rastlayamadığımız

⁸²⁹ Yeşil, *Rubailer*, 30.

⁸³⁰ Aykaç, a.g.e., 48.

⁸³¹ Çınarlı, a.g.e., 9-10.

bu tema Cumhuriyetin ilanından sonra daha da çok işlenmeye başlanmıştır. Cumhuriyetle bitlikte ortaya çıkan temalardan olan bayrak sevgisi diğer temalara nazaran daha az ele alınmıştır.

Arif Nihat Asya, Nafi Miskioğlu, Ali Fuad Azgur, Hikmet Şinasi Önel ve Mithat Cemal Kuntay gibi bazı şairler tarafından kaleme alınan bu temadaki şiirlerde en önemli taraf bayrağa karşı duyulan sevgi ve onun zor şartlarda dahi yere düşürülmemesidir.

3.3.6.1.1. Bayrak Sevgisi

Edebiyatımızda bayrak şairi olarak tanınan Arif Nihat Asya, *Bayrak* adlı şiirinde bayrağa karşı olan aşk ve muhabbetini samimi bir şekilde dile getiriyor. Bu sevgiyi herkesin vermesini isteyen şaire göre bu bayrağın dalgalandığı yerde korkuya yer yoktur:

*‘Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım,
Senin destanını okudum senin destanını yazacağım.
Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım.
Seni selamlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.
Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder...
Gölgede bana da, bana da yer ver!
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar;
Yurda ayyıldızının ışığı yeter.’⁸³²*

Ankara Kalesi’ndeki Bayrak adlı şiirinde Hikmet Şinasi Önel, sancağın kaledeyken daha şen görüldüğünü, göklerin şanlı hilale sanki secde eder vaziyette bulunduğunu dile getiriyor:

‘Göğsüm gerilir kaleye her defa çıkışta

⁸³² Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, 22.

Sancak daha şendir oradan dalgalanıŝta.

*Koynunda şeref arması süstür koca sûrun,
Ayyıldızın altında çağıldar sesi rûhun*

*Toprak sevinirken bu muazzam, ulu hâle,
Gökler eğilir secde eder şanlı hilâle.*’’⁸³³

Bayrağım adlı şiirinde Türk bayrağının yüceliğinden bahseden A. Fuad Azgur ise bu bayrağın asla yere düşmeyeceğini belirtir. Şair bu bayrağın diğerlerinden farkının şan ve şeref olduğunu vurgular:

*‘‘Semâlarda doğdun orda yaşarsın,
Ummân gibi dalgalanır, coşarsın,
Kim demiş ki birgün yere düşersin
Milyonlarca Türkle seni tutmuşum.*

*Rengin gerçekleşsin kan olsun diye,
Sana layık bir vatan olsun diye,
Bayraklardan farkın şan olsun diye
Senin için Viyana’ya gitmişim.*’’⁸³⁴

Nafi Miskioğlu ise *Türk Bayrağına* adlı şiirinde bayrağa karşı olan sevgisini dile getirdikten sonra bayrağımızın geçirdiği zor zamanları aktarır. İşgal dönemlerinde indirilen bayrağımızın hüznünü siyah günlere benzetir:

*‘‘Terkeyleme âfâkımı ey şanlı hilâlim
Görsün yine bu çeşm-i terim nur-ı cemâlin
Dünyayı değer rengi dilârâ-yı hayâlin
Olsun reh-i aşkında fedâ kan-ı helâlim
Sen gittin o demlerde neler âh neler âh
Çektik o siyah günde ne zillet ne rezâlet
Encâmı yakıştı yakamızdan bu esâret*

⁸³³ Önel, a.g.e., 7.

⁸³⁴ Azgur, a.g.e., 46-47.

Gösterdi bize bir iki gümrah neler âh.’’⁸³⁵

3.3.6.2. Milli Tarih

20. yüzyılda özellikle Cumhuriyet devrinden sonra çokça işlenen siyasi temalardan birisi de milli tarihtir. Milli tarih şiirleri her ne kadar 20. yüzyıl siyaseti dışında kalsa da bu yüzyıldaki siyasi gelişmelerin bir yansıması olarak ele alındığından dolayı ayrı bir önem teşkil eder.

Milli tarih anlayışını yansıtan şiirleri ele aldığımızda Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Alparslan gibi milli karakterlerin yanı sıra İstanbul’un fethi, Malazgirt gibi savaşlar da karşımıza çıkar. Bu temalar milli tarih anlayışını yansıtan şiirlerde nicelik olarak önemli bir yer tutarken diğer yandan kişi ve olayları temel almayan ancak Türk tarihindeki zaferleri ve kahramanlıkları geniş bir yelpazede aktaran şiirlerin sayısı da çoktur. Bunların dışında az da olsa İslamiyet öncesi Alper Tunga, Oğuz Kağan gibi karakterler ve eski Türk kültürüne ait kavramları yansıtan şiirler de mevcuttur.

Halim Uğurlu İslamiyet öncesi eski Türk kültürüne en çok değinen şairlerden birisidir. Şair *Türk’e Destan* adlı kitabında Oğuz Kağan ve Alper Tunga gibi isimlerden bahseder. Şair kendisini soylu Oğuz Kağan’ın torunu kabul eder:

*‘‘Herkes bilir soyum şanlı Oğuzhan
Herkes söylenişte bin yıl yaşar vatan.’’*⁸³⁶

Şair *Düşler İçinde* adlı şiirinde ise Bozkurt Destanı ve şamanlık gibi eski Türk kültürüne ait kavramlara da değinir:

*‘‘Toteminde parlar inanç duygusu
Bozkurt’tan türeyen bu şanlı soyu
Gökyüzü bir evren çikla aydınlık
Yer altı düşünce boyu karanlık
Düşünce ki sivrikçe sivrilir
Din: sonsuz bir perde gibi şamanlık
Kutsal bir sunudur ırkımda şölen*

⁸³⁵ Tekin, a.g.e., 20.

⁸³⁶ Uğurlu, a.g.e., 63.

*Çoğalır gittikçe Doy, Sıgır ve Yuğ
Sıra sıra ağlaşmaya duralım
Ölmüş ululardan yine bir Sabsuğ.’’⁸³⁷*

Milli tarih çizgisinde yazılan diğer bir tema ise Türk tarihinde özellikle Osmanlı Devleti'nin kazandığı zaferleri ihtiva eden şiirlerdir. Bu temaya örnek olarak Hikmet Şinasi Önel'un *Türk Akınları* adlı şiirini örnek verebiliriz. Şair bu şiirinde ceddinin amaçları uğruna yaptığı mücadelelerden bahseder ve onları yad ederken içi hisle dolar. Torunlarının da tıpkı dedeleri gibi civanmert olmalarını arzu eder:

*‘‘Ceddim, sürerek atları salmış yedi koldan,
Tâlihimi almış da büyük Ergenekon'dan.
Ayyıldız olan arması sancaktar elinde,
Ardında levent ordu koşarmış emelinde.
Hep böyle aşılmış kaleler, kanlı hisarlar...
Nal sesleri hâlâ yedi kat gökte çağıldar.
Mâzîyi anarken geriyor göğsümü duygum,
Ömrümce o kandan gelişin zevkini duydum.
Lâkin yine bir gün nöbet almakla siperde,
Neslim koşacak ön olacaktır bu seferde.’’⁸³⁸*

Milli tarih temini işleyen şairlerden birisi de Arif Nihat Asya'dır. Şair *Alp Arslan* adlı şiirinde Anadolu'nun Türklerin yeni yurdu olduğunu vurgular. Ona göre bu topraklar Alparslan'ın bizlere hediyesidir:

*‘‘Kars'im, Ankara'yım, Van'im, Bolu'yum...
Boğazlardan aşan fetih yoluyum:
Murâdına ermiş Anadolu'yum:
Tanrı, özenerek kurdu yapımı:
Selçuklu Alp Arslan açtı kapımı!*

⁸³⁷ A.g.e., 68.

⁸³⁸ Önel, a.g.e., 6.

*Al, yeşil sulardır akar gördüğün:
Hâkânım, boyları kentinle köyün...
Dün Kars nişan, bugün Malazgirt düğün.*⁸³⁹

Fatih Sultan Mehmet ve İstanbul'un fethi milli tarih şiirlerindeki en önemli ve en çok üzerinde durulan temalardır. Bu şiirlerde Fatih'in Türk tarihindeki önemi vurgulanırken İstanbul'un fethedilmesi ise dünya dengelerini değiştiren bir olay olarak görülür.

Azmi güleç *Fatih'e Gazel* adlı şiirinde Fatih'in kahramanlığından bahsederek onun Hz. Peygamber'in hadisine mazhar olduğunu dile getirir:

*'Acep görüldü mü devrin cihan cihân olalı
Ebâ Eyüb sana benzer mi kahramân olalı.
Hadis-i Ahmedi fethin muammer etti nice
Bu belde nâm-ı şerifinle gülistân olalı.
Açıldı cümle asırlık diyâr diyâr kapılar
Bu fethin aşkına kâfirle imtihân olalı.
Cihan adaletinin mihverinde döndü bugün
Bizans şehrine Sultan-ı Mihribân olalı.*⁸⁴⁰

İstanbul'un fethini işleyen şiirlerde daha çok İstanbul'un kuşatılması sırasında yaşanan hengâme, doğaüstü olaylar ve savaşın ne derece büyük ve önemli olduğu vurgulanır. Orhan Seyfi Orhan da İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılı dönümü için kaleme aldığı *İstanbul'un Fethi* adlı şiir kitabında kuşatmanın seyrini anlatır. Şair kitabın üçüncü şiirinde savaş naralarının gökkubbeye ulaştığını, ateş ve kanın birbirine karıştığını, burçların teker teker imha edildiğini ve Ulubatlı Hasan'ın zafer sancağını en sonunda hisara diktiğini dile getirir. İstanbul artık fethedilmiştir:

*'Birdenbire gök kubbe dolar velvelelerle,
Atlar koşar ön safta kabarmış yeşellerle!*

⁸³⁹ Asya, *Kökler ve Dallar*, 94-95.

⁸⁴⁰ Güleç, a.g.e., 51.

*Tozlarla, dumanlarla karışmakta ateş, kan...
 Yer yer tutuşur toprağın altındaki volkan.*

*Mızraklar uçar, oklar uçar, taşlar uçarken;
 Burçlar yıkılırken, kesilen başlar uçarken;*

*Etrafa saçılmakta cehennem alevler,
 Tunç toprağın ağziyle homurdanmada devler...*

*Her hamleyi bir hamle kucaklar yeni baştan,
 Jüstinyani bir sedyede kaçmakta savaştan.*

*Bir burca zafer sancağı dikmiş Ulubatlı;
 İlk hızla girer Topkapı'dan yirmi bin atlı.*

*Türkler geliyor! Çılgılığı aksetmede dağ dağ.
 Bir çağ kapanır böylece, başlar yeni bir çağ.*

*Rum kayserinin kellesi bir mızrak ucunda,
 Şarkın eşi yok incisi Türk'ün avucunda!''⁸⁴¹*

3.3.6.2.1. Milli Karakterler

3.3.6.2.1.1. İslam Öncesi

Siyasi şiirler arasında önemli bir yer teşkil eden Milli Tarih anlayışı İslam öncesi devirlere kadar uzanır. İslam öncesi şiirlerde genel olarak siyasi karakterler, kavimler ve kültürel unsurlar ön plandadır. Halim Uğurlu'nun *Ozanca* şiirinde olduğu gibi Sakalar, Hunlar gibi Türk toplulukları ile Mete Han, Şu, Alper Tunga ve Atilla gibi hakanlara yer verilir:

*'Saka'yı anlatır Hun'u anlatır
 İskender'i yenen Şu'yu anlatır
 Mete oğlu gök soyunu anlatır
 Oğuzlar taa bana varan olmuştur*

Bil ki ecdâdımın yazdığı destan

⁸⁴¹ Orhan Seyfi Orhon, *İstanbul'un Fethi*, İstanbul Fetih Derneği Yayınları, (İstanbul: tarihsiz): 5.

*Bütün uluslara destan olmuştur
Bilinmeyen asıl şanlı sayfalar
İnsan hayâline vatan olmuştur*

*Alper Tunga
Alper Tunga
Tez varalım
Şu İran'a*

*Alper Tunga
Alper Tunga
Gök yarıldı
Senden sonra*

*Göklerin ışığıyım
Adım Tanrı kut Mete
Tanrı'nın sınıryım
Her ulus benden öte.''⁸⁴²*

Halim Uğurlu ise Atilla'nın cesur ve ihtişamlı olmasından bahseder. Yanardağların lavını Atilla'dan alması ifadesiyle mübalağaya başvurur:

*'Attila adım Attila
Yanardağlar benden alır
Lavı ve ateşi hala
Attila adım Attila.''⁸⁴³*

3.3.6.2.1.2. İslam Sonrası

Türk tarihinde çok önemli bir yeri bulunan Alparslan Halim Uğurlu'nun *Türk'e Destan* adlı eserinde büyük fatih ve Anadolu'yu bizlere vatan olarak miras bırakması şeklinde ele alınır. Alparslan Anadolu'yu kendine yurt edinmek amacıyla sefere çıkar. Sultan Avrupa, Afrika ve Balkanlar'a buradan göz kırpar. Malazgirt'te ise Diyojen, Alparslan karşısında ağır bir mağlubiyet alır ve sonunda teslim olur:

⁸⁴² Uğurlu, a.g.e., 79-81.

⁸⁴³ A.g.e., 81.

*‘‘Bakarım sınırdan kurulur kınan
 Bir başka seferde düşer kadırgan
 Cermen’i, Macar’ı ve Afrika’sı
 Hazer’den bir nazlı görünür Balkan
 Yerin bedenini bir solukta sar
 Malazgirt’te bir Romalı kan kusar.’’⁸⁴⁴*

Şair bu toprakların Alparslan’dan bizlere kalan bir hediye olduğunu belirtip Anadolu’nun Türk milletiyle özdeşleştiğini, tek vücut haline geldiğini söyler. Ancak şair Alparslan’ın zamanla unutulduğunu, onun adının çok sonradan duyulmaya başlandığını dile getirir:

*‘‘Malazgirt geçince Alparslan’ı düşündüm
 Dağda taşta
 Uçan kuşta
 Yerde gökte
 Duydum amansız bir uğultu
 Biz Alparslan’ı tanıdık hakçasına
 Bize bu toprakları bütün sunan er
 Ondan sonra bizleştirdi yüce ülke
 Ondan sonra kuruldu gök ve yer
 Nice zaman geçti duymadık adını
 Şimdi sen düşlersin o kahramanı
 Senden duyduk neden sonra adını
 Yüzyıllara uzanan kanadını
 O yüzden dile geldik canlı cansız
 O yüzden zaman tanımamız Alparslan’sız.’’⁸⁴⁵*

Şair vatan konusunda topraksız kalmaktan endişe etmez. Oğuzhan’ın adı anıldıkça vatan ebediyen yaşamaya devam edecektir:

⁸⁴⁴ A.g.e., 59.

⁸⁴⁵ A.g.e., 60-62.

*‘‘O yüzden korkumuz yok bu topraktan yana
O yüzden buyurmuştur Alparslan bir öğleden sonra
Yurdun en kuytu köşesinde söylenince Türk adı
Ki benim Alparslan’dan önce Türk
Herkes bilir soyum şanlı Oğuzhan
Her söylenişte bin yıl yaşar vatan.’’⁸⁴⁶*

Milli tarih şiirlerinde adına en çok şiir yazılan karakter Fatih Sultan Mehmet’tir. O, İstanbul’u fethetmesiyle  ağ açıp  ağ kapatan padişah olmuş, dünyanın siyasi dengesini derinden sarsmıştır. Bu derece önemli olaylara imza atan Fatih’in şiirde yer bulamaması da d ş n lmezdi. Fatih’in İstanbul’u fethetmesine Milli Tarih konusunun başlarında değinmiştik. Burada ise onun tahta çıkışını anlatan Azmi Güleç’in *C l siye* adlı şiirini örnek göstereceğiz.

Fatih Sultan Mehmet hakkında birçok şiiri bulunan Azmi Güleç *C l siye* şiirinde onun tahta çıkmasını ele alır. *C l siye* törenini bir şölen olarak kabul eden şaire göre tüm devlet Fatih’in tahta çıkışını saygıyla beklemektedir:

*‘‘Bir şölen başladı Osmanlı  lkesinde
Dolu dizgin yola koyuldu Mehmed’im
Manisa’dan yeşil duvaklı Edirne’ye
H nk r’ım, Efendim.*

*Ardınca  ağları sürüklüyordu,
Yollar duruyor, dağlar yürüyordu,
Edirne’de saf saf olmuş bir ordu
Elpen e bekliyordu.’’*

Şaire göre Fatih’in Edirne’de bulunması Edirne için tarihteki en güzel olaydır. Ayrıca Fatih buradan İstanbul’a göz kırpmış ve orayı tedirgin etmeye başlamıştır. Zira yirmi bir yaşında tahta geçen bu gencin geleceği değıştireceği şimdiden mümkün gözükmektedir:

‘‘Yaşadı en güzel günlerini

⁸⁴⁶ A.g.e., 63.

*Şehrâyinler içinde Edirne sokakları
Bayraklaştı bütün gönüllerde duygular
Tutuştı Konstantiniyye şafakları.*

*Bu öyle bir tahta çıkış ki
Yirmi bir yaşında bir hünkâr için,
Yıldızlar nöbet beklerdi gecelerinde,
Zamanlara hükmedecek bu serdâr için.’’⁸⁴⁷*

20. yüzyıla ait siyasi şiirlerde Ulubatlı Hasan’a tek bir yerde rastladık. Milli tarih şiirleriyle ön plana çıkan Azmi Güleç *Ulubatlı Hasan* adlı şiirindeki bu temada onu İstanbul’un fethinde civanmert bir mücadele göstermesi ve surlara çıkıp Türk sancağını dalgalandıran ilk nefer olması yönüyle ele alır. Şiirin ilk dördlüğünde şair bu duruma değinmektedir:

*‘‘Gün ışımadan bile dim kılıcımı
Fetih ateşiyle yanar durur ocağım.
Aşılmağa değer bir sur çıkmış karşımıza
Elbet aşılacak Hünkârım!’’*

Şiirin diğer bölümlerinde Ulubatlı Hasan’ın surlara ilk çıkan nefer olmasındaki sebepler sıralanmıştır. Şair bu sebepleri Ulubatlı Hasan kendi ağzından dile getirir ve onun surlara çıkıp cenk etmeye ne kadar da istekli olduğundan dem vurur. En son dördlükte ise Ulubatlı surlara çıkmadaki yemininden bahseder. Surlara ya kendi ya da sancağı asılacaktır:

*‘‘Uykusuz gecelerinden geceler tatmışım,
Bir elde kılıç, bir elde sancak tutmuşum,
Boş yere mi bu günlere yetmişim
Bekledim fermanın üzre bunca Hünkârım

Nice yerler aşmışım böylecek,
Gücümle, kuvvetimle denk
Hele bu sabah başlasın cenk*

⁸⁴⁷ Güleç, a.g.e., 9-10.

Surlara karşı Hünkârım.

Allah'ın hikmetinden olacak

Şol Bizans önlerinde ancak

Bir yemînim var, surlara asılacak:

Ya başım, ya bu sancak Hünkârım!’’⁸⁴⁸

3.3.7. Yönetimsel Anlayışın Dışavurumları

3.3.7.1. Siyasi Hiciv

Hiciv şairi olan Fazıl Ahmet Aykaç gerek isim vererek gerekse de dolaylı bir şekilde olsun birçok hiciv şiiri kaleme almıştır. Genellikle siyasileri hedef tahtasına koyan şair, yönetim alanındaki yetersizliği, kişilerin kabiliyetsizliğini ve kamu mallarının gereksiz yere sarfedilmesini eleştirir. Aykaç *Soruyorum* adlı şiirinde isim vermeden siyasiler hakkında tenkitte bulunur. Onları devletin imkânlarını sömüren çekirgelere benzetir ve bu siyasilerin yaptıkları sadece şamatadır:

‘‘Bahçemizin hep bu mudur lâlesi ve soğanı

İsketesi, fluryası, saksaganı ve doğanı?

Madem zekâ tarlasına üşmüş birçok çekirge

Tanrı'm bizi bin âfetten yine sen tut, esirge!

Niceler var şu zamanın kalburunda eleme

Yaptıkları nedir ancak? Şamatayla meleme!

Şair, siyasilere yöneltilen eleştirilerin ise hiçbir şekilde fayda vermediğinden yakınır ve onları faşist rejimlerle dost olması yönüyle eleştirir. Ayrıca sadece siyaset değil ilim de ayağa düşmüştür:

‘‘İpsiz sapsız söylüyoruz bir ağızdan hepimiz

Hangimizin sözü lâkin acab gelir kaleme?

Böyle bunun maazallah papazı ve hâfızı

Nice köhne Nazist olmuş demokrasi vâzı!

Baştan başa riyâ sardı seferi ve hazarı

Karaborsa halindedir birçok ilim pazarı!

⁸⁴⁸ A.g.e., 39-40.

*Bu yazım da lâkin benim bir acâyip safsata
Mart ağustos olur mu hiç, temmuz desem şubata?''⁸⁴⁹*

3.3.8. Cumhuriyet Devri Siyasi Şiirin Özellikleri

- Cumhuriyet devrindeki siyasi şiirlerin temaları Kurtuluş Mücadelesi, Cumhuriyetin İlanı ve Yeni Türkiye, Atatürk, Türkçülük, Türk Bayrağı, İsmet İnönü, Adnan Menderes, Kore Savaşı, Kıbrıs, Sol Hareketler ve Milli Tarih'ten müteşekkildir.

- Hacimce en çok siyasi şiirin yazıldığı devirdir.

- Bu devirdeki siyasi şiirlerde aruz yerini hece ölçüsüne bırakır. Az da olsa aruz şiirlerine rastlanır.

- Dil yalın ve süsten uzaktır.

- Şiir daha çok halk için yazılmıştır. Halkı eğitme ve bilinçlendirme esastır.

---

⁸⁴⁹ Aykaç, a.g.e., 34.

SONUÇ

19. yüzyılın Divan şiiri için son dönem olduğu ve yerini Tanzimat edebiyatına bıraktığı bilinse de çalışmamız için yaptığımız araştırmalarda Divan şiirinin nicelik bakımından bir hayli azalma yaşansa da 20. yüzyılda da bireysel olarak devam ettiğini tespit ettik. Araştırmalarımız sonucu divan geleneğini bireysel olarak devam ettiren 12 şair ve bu şairlerden 6 tanesinin divan sahibi olduğunu gördük. Ancak bu divanlardan Savaş Barkçin'e ait olanın basım tarihi 2007 yılına ait olmasına rağmen çalışmamıza dâhil ettik. Bu yüzyılda divan şairi olarak gösterebileceğimiz isimler şöyledir: Yahyazâde Asaf, Nafî Miskioğlu, Hamaîzade İhsan Bey, Osman Hulusî Efendi, Şahin Uçar ve Savaş Ş. Barkçin. Çalışmamıza divan şairi olarak aldığımız bu isimlerin hangi özelliklerinden dolayı seçtiğimizi kısaca belirtmekte yarar var. Divan geleneğini devam ettiren şairlerin eserlerindeki şiirleri incelediğimizde divan edebiyatını klasik bir edebiyat kılan şekil ve muhteva yönünün bu şairlerin şiirlerinde de var olduğunu gözlemledik. Ayrıca inceleme eserlerde edebiyat tarihçilerinin yukarıda adını saydığımız şairleri divan şairi olarak kabul etmesi bizim açımızdan önemli bir etki oluşturmuştur. Ancak bu konuda önemli bir hususa değinmek gerekiyor. Şiirlerinde aruz veznini kullanan her şair divan şairi olarak kabul edilemez. Zira divan şairi sadece şekil itibarıyla değil muhtevadaki duyuş, mazmun, incelik ve tarz ile sanatkarene bir şekilde ön plana çıkan bir edebiyattır. Bu sebeple bu özellikleri kullanmayan şairleri divan şairi olarak kabul etmek olanaksızdır. Bunun en güzel örneği Tanzimat ve Servet-i Fünûn şairlerinde görülür. Onlar her ne kadar tamamıyla aruz veznini kullanmış olsalar da yeni edebiyatın temsilcileri olmuşlardır. Sonuç itibarıyla bu çalışma bize gösteriyor ki Divan şiiri nicelik bakımından azalmış olsa da varlığını 20. yüzyılda bireysel anlamda korumayı başarabilmiş ve hatta 21. yüzyıla kavuşabilmiştir.

Edebiyat alanında bir çalışma yapmamıza rağmen *Siyasi Şiir* konusu sebebiyle 20. yüzyıl siyasi tarihine çalışmamızda yer ayırdık. Edebi çevreye etkisi ister olsun ister olmasın tüm siyasi olayları çalışmamıza dâhil ettik. Edebi sahaya etkileri bulunan siyasi konulara dipnot düşerek bu etkiler hakkında kısaca bilgiler verdik. Araştırmalarımızın sonucunda görüldü ki 20. yüzyıl siyasi yapısı şiirimize çok büyük bir ölçüde kaynak sağlamıştır. En küçük olaydan tüm dünyayı ilgilendiren infiallere kadar her siyasi konu şiirimizde kendisine yer edinmiştir. Edebiyattaki bu siyasi etki özgürlük ortamıyla da doğrudan ilintilidir. Abdülhamit devrinde uygulanan sansür politikası sebebiyle siyasi

şiiirlere kapı açılmazken Meşrutiyet ve Cumhuriyet yönetimlerindeki ortam sebebiyle siyasi şiiirlerin sayısında patlama yaşanmıştır.

Siyasi şiiirleri şekil ve muhteva yönüyle ele almak her ne kadar çalışmamızın dışında kalsa da bu konuya kısaca değinmek istiyoruz. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte siyasi ve toplumsal yapıda görülen değişim edebiyata da tesir eder. Eski edebiyata ait unsurlar atılarak yerine yeni tür ve şekiller konulur. Ancak bu durum şiiirimizdeki hissi gücün zayıflamasına ve şiiirlerin basitleşmesine yol açmıştır. Bu durumu 20. yüzyıl şairleri arasında kıyas yaparak görebiliriz. Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemi sanatçılarının ele aldıkları siyasi şiiirler ile Cumhuriyet devri şairlerinin ele aldıkları siyasi şiiirler anlam derinliği, hissi etki, soyut kavram ve edebi sanatlar açısından çok farklıdır. Maalesef Cumhuriyet devrinde kaleme alınmış siyasi şiiirlerin önemli bir bölümü edebi zenginlikten uzaktır. Basit, yalın, anlam zenginliği ve süsten uzak olan bu şiiirlerde estetik anlayış çok zayıftır. Cumhuriyet devri siyasi şiiirlerin olumlu tarafı ise tema çeşitliliğinin bu devirde zenginleşmesidir.

20. yüzyıl siyasi şiiiri hacim olarak çok geniş bir tutmaktadır. Bu durumu tespit edebilmek için önceki yüzyıllarda yazılmış siyasi şiiirleri incelemek yeterli olacaktır. 19. ve daha önceki yüzyıllar Divan edebiyatı dönemini kapsadığı ve bu edebiyatın ihtiva ettiği konular bilindiği için siyasi şiiir hakkında az çok bir fikir edinilebilir. Çünkü Divan şiiiri muhteva yönüyle çok geniş bir yelpazade siyasi şiiir sunmayan bir edebiyattır. Burada siyasi temalar kaside, hiciv ve dönemin savaşları ile sınırlı olup nicelik bakımından da fazla yer tutmaz. Siyasi temaların çeşitlenmesi ise 19. yüzyılda başlar ve 20. yüzyılda ise en zengin dönemine girer. Bu dönemde onlarca farklı temada yüzlerce siyasi şiiir kaleme alınır. Bu açıdan biz 19. yüzyıldaki siyasi durum sebebiyle Türk siyasi şiiirini özellikle Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri için *Namık Kemal Öncesi* ve *Namık Kemal Sonrası* olarak ayırabiliriz.

Siyasi şiiirlerde açığa çıkan başka bir özellik ise şairlerin siyasi fikirleridir. Biz eldeki bu şiiirler vasıtasıyla şairlerin hangi siyasi fikre ve akıma mensup olduğunu anlayabiliyoruz. Çalışmamızın özellikle son bölümünde bu durumu açık bir şekilde görebiliriz. Örnek vermek gerekirse Edip Ayel ve Hikmet Şinasi'de abartıya kaçan bir Türkçülük ideolojisinin olması, Ali Ulvi Kurucu'nun çoğu şiiirinde İslami öğeleri

kullanması ve Fazıl Ahmet Aykaç'ın tek partili dönemdeki siyasileri hicvetmesi şairlerin siyasi tutumu hakkında bize bilgi verir.

Çalışmamızda çok meşhur şairler olduğu gibi pek ön plana çıkmayan şairler de bulunmaktadır. Bunların ortak yanları ise genellikle bir döneme ya da edebi bir akıma mensup olmalarıdır. Bu başlık için önemli olan husus ise daha çok kadın-aşk, metafizik-din-ölüm, sosyo-kültürel hayat gibi bireysel ve toplumsal alanlarda şiirler kaleme alan romantik ve sembolist olarak tanınan şairlerin de önemli siyasi şiirlerine rast gelmemizdir. Çok güçlü bir romantik olarak bilinen Abdülhak Hamit'in en çok siyasi şiir kaleme alan şairlerden olması bu konu için önemlidir. Yine Abdülhamit'in muhaliflerinden olan Tevfik Fikret'in Abdülhamit'i öven bir şiiri bulunmaktadır. Öyle ki onun bu şiiri edebiyatçılar arasında dahi pek bilinmez. Ancak Fikret'in bu şiiri eserinde mevcut değildir. Bu konuyla ilgili en önemli örnek ise Mehmet Akif'in Abdülhamit ile ilgili kaleme almış olduğu şiirlerdir. Biz araştırmalarımızda Safahat'ın 1966 yılından sonra yayımlanan baskılarının sansürlü olduğunu belirledik. Bu tarihten sonraki baskılarda Akif'in Abdülhamit'e karşı aşağılamaları bulunmamaktadır. 1966 baskısını incelediğimizde ise bu aşağılamaların var olduğunu teyit ettik.

Şairlerin siyasi görüş olarak çatışma ve pişmanlık yaşaması ya da yanılıya düşmesi çalışmamızdaki dikkat çeken bir başka önemli husustur. Bu durum siyasi şiirlerin mahiyetini ve çarpıcılığını ortaya koymaktadır. Bu tür çelişki Neyzen Tevfik, Süleyman Nazif, Mehmet Akif, Tevfik Fikret ve Abdülhak Hamit gibi önemli şairlerde ortaya çıkar. Bunun en çarpıcı örneğini bize Süleyman Nazif verir. Çalışmamızın son bölümünde detaylı bir şekilde aktardığımız Süleyman Nazif'in bu pişmanlığı hem bir çelişki hem de çarpıcı bir şiir mahiyetindedir. Yine Neyzen Tevfik'in İttihatçıları ilk başta övmesi ancak sonrasında Talat Paşa'ya Çingene benzetmesi yaparak ağır hakaretlerde bulunması çelişki durumunun bir örneğini sunar. Şairlerin içine düştükleri bu çelişki ve yanılısamların sebebini yine şiirin bütününde saklı olduğunu görürüz. Şairler ilk şiirlerinde övdükleri ya da yerdikleri bir siyasi karakter hakkında daha sonraki şiirlerinde bunun tam tersini yansıtmışlarsa bu durumun sebebini de açıklama isteği duymuşlardır.

Temalar	Devir	Sayı ve Oran
1) 1897 Yunan Savaşı ve Girit	II. Abdülhamit	2 - % 0.16
2) 1918 Mondros Mütarekesi	II. Meşrutiyet	7 - % 0.56
3) 1960 Darbesi	Cumhuriyet	3 - % 0.24
4) Abdurrahman Nurettin Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
5) Abdurrahman Sami Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
6) Abdülhamit	II. Abdülhamit	17 - % 1.37
7) Adnan Adıvar	Cumhuriyet	1 - % 0.08
8) Adnan Menderes	Cumhuriyet	3 - % 0.24
9) Afyon Savaşı	Cumhuriyet	3 - % 0.24
10) Ahmet Emin Yalman	Cumhuriyet	3 - % 0.24
11) Ahmet Muhtar Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
12) Ali Haydar Efendi	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
13) Arap Karşıtlığı	Cumhuriyet	3 - % 0.24
14) Atatürk	Cumhuriyet	95 - % 7.66
15) Ayasofya	Cumhuriyet	3 - % 0.24
16) Balkan Savaşları	II. Meşrutiyet	11 - % 0.88
17) Bismark	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
18) Cemal Paşa	II. Meşrutiyet	2 - % 0.16
19) Cengiz Topel	Cumhuriyet	1 - % 0.08
20) Cumhuriyet ve Yeni Türkiye	Cumhuriyet	17 - % 1.37
21) Çanakkale Savaşı	II. Meşrutiyet	20 - % 1.61
22) Çankaya	Cumhuriyet	5 - % 0.40
23) Çar Nikolay	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
24) Damat Ferit Paşa	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
25) Devrimler	Cumhuriyet	1 - % 0.08
26) Diğer	-	44 - % 3.55
27) Dolmabahçe	Cumhuriyet	1 - % 0.08
28) Dumlupınar Meydan Muharebesi	II. Meşrutiyet	15 - % 1.21
29) Edirne	II. Meşrutiyet	3 - % 0.24
30) Emin Sazak	Cumhuriyet	1 - % 0.08
31) Enver Paşa	II. Meşrutiyet	4 - % 0.32

32) Fuat Köprülü	Cumhuriyet	2 - % 0.16
33) Hafıye ve Jurnalcilik	II. Abdülhamit	3 - % 0.24
34) Hamdullah Suphi Tanrıöver	Cumhuriyet	2 - % 0.16
35) Hatay	Cumhuriyet	4 - % 0.32
36) Hırsızlık	Cumhuriyet	1 - % 0.08
37) Hilafet	II. Meşrutiyet	2 - % 0.16
38) Hitler	Cumhuriyet	1 - % 0.08
39) Hürriyet	II. Meşrutiyet	22 - % 1.77
40) Hüseyin Rauf Orbay	Cumhuriyet	1 - % 0.08
41) İç İsyancılar	Cumhuriyet	3 - % 0.24
42) İnönü Savaşları	II. Meşrutiyet	8 - % 0.64
43) İslamcılık	II. Meşrutiyet	37 - % 2.98
44) İsmail Hakkı Paşa	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
45) İsmail Zühdü Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
46) İsmet İnönü	Cumhuriyet	9 - % 0.72
47) İstibdat	II. Abdülhamit	9 - % 0.72
48) İşgaller ve Zulüm	II. Meşrutiyet	23 - % 1.85
49) İttihat ve Terakki	II. Meşrutiyet	16 - % 1.29
50) Kavmiyetçilik	II. Meşrutiyet	7 - % 0.56
51) Kazım Karabekir	Cumhuriyet	1 - % 0.08
52) Kemalizm	Cumhuriyet	1 - % 0.08
53) Kenan Öner	Cumhuriyet	2 - % 0.16
54) Kıbrıs	Cumhuriyet	20 - % 1.61
55) Komünizm	Cumhuriyet	17 - % 1.37
56) Kore Savaşı	Cumhuriyet	12 - % 0.96
57) Kubilay Üsteğmen	Cumhuriyet	1 - % 0.08
58) Kurtuluş Savaşı	II. Meşrutiyet	12 - % 0.96
59) Lozan	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
60) Mahmut Şevket Paşa	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
61) Mareşal Fevzi Çakmak	Cumhuriyet	2 - % 0.16
62) Marko Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
63) Mehmed Şakir Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08

64) Milli Tarih	Cumhuriyet	156 - % 12.59
65) Mithat Paşa	II. Abdülhamit	8 - % 0.64
66) Necmettin Sadak	Cumhuriyet	1 - % 0.08
67) Nev-Yunânîlik	II. Abdülhamit	3 - % 0.24
68) Osmanlılık	II. Abdülhamit	3 - % 0.24
69) Padişahlık	Cumhuriyet	7 - % 0.56
70) Pertev Paşa	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
71) Reşit Mümtaz Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
72) Rıza Tevfik Bölükbaşı	II. Meşrutiyet	2 - % 0.16
73) Rusya	II. Meşrutiyet	4 - % 0.32
74) Sabiha Gökçen	Cumhuriyet	1 - % 0.08
75) Sağ-Sol Çatışması	Cumhuriyet	3 - % 0.24
76) Sakarya Meydan Muharebesi	II. Meşrutiyet	5 - % 0.40
77) Salih Hulûsi Paşa	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
78) Sansür	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
79) Sarıkamış	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
80) Savaş (genel)	-	17 - % 1.37
81) Siyasi Hiciv	II. Abdülhamit – II. Meşrutiyet – Cumhuriyet	106 - % 8.55
82) Solculuk	Cumhuriyet	3 - % 0.24
83) Sosyalizm	Cumhuriyet	1 - % 0.08
84) Şehitlik	Cumhuriyet	38 - % 3.06
85) Şerif Hüseyin	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
86) Talat Paşa	II. Meşrutiyet	4 - % 0.32
87) Tefrika	II. Meşrutiyet	6 - % 0.48
88) Tevfik Rüştü Aras	Cumhuriyet	5 - % 0.40
89) Trablusgarp Savaşı	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08
90) Türk Askeri	Cumhuriyet	81 - % 6.53
91) Türk Bayrağı	Cumhuriyet	25 - % 2.01
92) Türklük/Türkçülük	Cumhuriyet	56 - % 4.51
93) Türk Milleti	Cumhuriyet	19 - % 1.53
94) Vahdettin	II. Meşrutiyet	2 - % 0.16
95) Vatan	Cumhuriyet	175 - % 14.12

96) Wilson	II. Meşrutiyet	2 - % 0.16
97) Yusuf İzzettin Efendi	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
98) Zihni Paşa	II. Abdülhamit	1 - % 0.08
99) Ziya Gökalp	II. Meşrutiyet	1 - % 0.08

20. yüzyıla ait eserlerde;

Toplam Siyasi Şiir Sayısı: 1033

Toplam Farklı Tema Sayısı: 99

Toplam Siyasi Tema Sayısı: 1239

EKLER

1897 Yunan Savaşı ve Girit'in Kaybı

Girit İçin

(Abdülhak Hamit Tarhan)

Girit, o hutta-ı zâr u zebun-ı Osmanî
Ufuklarında tesâvir-i hûn-ı Osmanî,
Sevâhilinde akûs-ı şûûn-ı Osmanî,

Girit, Girit, bize etmekte dûrdan feryâd!
Bugünkü hâl ile mâzisi ederken yâd,
Eder vakâr ile avdet kurûn-ı Osmanî!

Girit, o kişver-i bahr-î âlem-i İslâm!
Ne mümkün esfel-i akvâma merkez-i a'lâm!
Durur mu leşker-i heybet-nümûn-ı Osmanî?

Olurdu gaye-i âmâli düşmenin pâmâl.
Bugünkü durması imhâldir değildir ihmal.
Fakat bilinmeli hâl-i derûn-ı Osmanî!
Bitince sabr-ı siyaset-füzûn-ı Osmanî;
Yürür meşâcir-i âhen-i gusûn-ı Osmanî!⁸⁵⁰

1918 Mondros Mütarekesi

1918 Mütarekesinin Galiplerine

(Mithat Cemal Kuntay)

Bir cesedir, bu büyük bayrakla lâkin örtülü!
Basma! Dün milleti zîrâ basdığın korkunç ölü!
Basma! Bir bayrak mukaddestir, büyüktür, bezse de
Bir vatan ölmez, bugün, sen bakma, ses vermezse de!⁸⁵¹

⁸⁵⁰ Tarhan, a.g.e., 629-630.

⁸⁵¹ Kuntay, a.g.e., 49.

1960 İhtilali**1960****(Arif Nihat Asya)**

Siz ihtilal deyiniz
 Çıkıp büyük dedemiz
 Diyor: Hükûmete mi
 Bu darbe, millete mi? ⁸⁵²

Abdurrahman Nurettin Paşa**Sîmalar****(İhsan Raif Hanım)**

Saldırır her tarafa yırtıcı hayvân gibidir;
 O kadar terbiyesizdir ki ayı oğlu ayı,
 Ona nisbetle eşekler bile insân gibidir. ⁸⁵³

Abdurrahman Sâmi Paşa**Sâmi Paşa****(Abdülhak Hamit Tarhan)**

Mâtem etsin ulemâ vü üdebâ
 Oldu mercileri âlemde hebâ.
 Yok idi misli ki gülsün rukabâ,
 Ağlasınlar zuafa vü gurebâ,
 İrtihal eyledi Sâmi Paşa.

Her sözü sâmia, ders-i ibret,
 Pîr-tedbîr idi bernâ-gayret.
 Merd idi merd-i melâik-sîret,
 Uçtu ol nûr-ı semâvî-sûret,
 İrtihal eyledi Sâmi Paşa.

---

⁸⁵² Asya, *Kökler ve Dallar*, 186.

⁸⁵³ Öztürk, a.g.e., 219.

*Hâl-i ma'lûmu ne lâzım ilâm,
Çekilen gaile beyne'l-İslâm,
Anı kılmıştı esîr-i âlâm,
Acıdı haline hem cümle enâm;
İrtihal eyledi Sâmi Paşa.*

*Asrîdi asr-ı kemal ü hikmet
Gitti mâziye o âlî-himmet,
Kıldı müstakbele birçok hizmet,
Ruh-ı kudsîsine yüz bin rahmet;
İrtihal eyledi Sâmi Paşa.⁸⁵⁴*

Abdülhamit

Kaside

(Abdülhak Hamit Tarhan)

*Yâ Rabb-i Zü'l celâl eyâ Hâlık-ı beşer
Senden gelir bu âleme mâdâm hayr ü şer
Sultan Hamîd-i âdile takdir-i hayr kıl
Elbette sırrı-ı a'zam-ı vahdet tulû eder
Halk olsun isr-i pâkine tâbi ki görmesün
Şûrâ-yı mü'mininde adû şûrdan eser
Şükrâne-i umum o şehin hakkıdır bugün
Teslim eder o hakkı da her fikr-i muteber
Tevfikini refik et o hâdi-i âleme
Ahkâm-ı câhidânesini eyle kârger
Zira odur bu sâha-ı ulyâ-ı şer'de
Cemiyet-i azîme-i İslâm'a râhber
Ef'al-i hak-pesendi müeddâ-yı her duâ
Âmâl-i hâlisânesi mantûk-ı her haber
Sultan Hamîd'e mâlik ü memlûk olan bu halk
Hiçbir zamanda bekleyemez rehber-i diğ*

⁸⁵⁴ Tarhan, a.g.e., 518.

*Muhtaçtır bir öyle rehâkâra mutlaka
 Âlem bu sû-be-sû hazer-engîz, rehgüzer
 İslâm'ı hayre sevk eder ol hazret elverir
 İfsâda sa'y ederse de a'da-yı hıyre-ser
 Mâdâm ki necâtı içindir ibâdının
 Mahsul-i cehd ü himmeti olmaz anın heder
 Tedbîrine uyarsa iradâtın ey Hudâ
 A'dâ-yı dini bir gün eder kahr u derbeder
 Zâtın ki pîşvâ-yı ibâd olsalar değer*

.....

*Ey Hâmid-i hakir ubudiyetin yeter
 Şükreyle avn-i Hakk ile oldukça kudretin
 Da'vât-ı şehryaârîyi tekrara her seher
 Oldukça berr ü bahr-ı cihân dâim ey İlâh
 Dâim ola cihânda o sultan-ı bahr u ber.⁸⁵⁵*

Adnan Adıvar

Kafiyeli Bir Mektup

(Fazıl Ahmet Aykaç)

*Kim demiş ki demokrasi, kolay kolay kurulur
 Adaletin kılıcıyla suçsuz boynu vurulur*

*Fısıldar mı kulağıma aziz Adnan Adıvar,
 Dinlenen masalların ne kadarcık tadı var?⁸⁵⁶*

⁸⁵⁵ A.g.e., 599-600.

⁸⁵⁶ Aykaç, a.g.e., 47.

Adnan Menderes

Allah Bes

(Fazıl Ahmet Aykaç)

*Konduk sanırken peşkeşe
Biz dönmüşüz esrarkeşe!
Çok zor döner artık dolap
Kopmakta zira menteşe!*

*Pek bellidir devrin eki
Yok terliğin hayfâ teki!
Hep yek dedik biz şeşbeşe
Sandık düşeş hem hep yeki!*

*Zahmetle cidden memleket,
Hem tamtakır sandık sepet,
Hep söylenir lâkin Samet
Ey Hâlik-i Zişân medet!*

.....

*Âlem deyip teknil batak
Ekser yatık; bazan atak
Her gün adar birçok adak
Etrafa Necmettin Sadak!*

*Çaldıkça yâran bin ceres
Taşmakta Adnan Menderes.
Ondan derim ben her nefes,
Allah bes, baki heves!.*⁸⁵⁷

---

⁸⁵⁷ A.g.e., 45-46.

Afyon Savaşı

Meydan

(Hikmet Şinasi Önel)

*Târihi anarken tepeden döktü ufuk kan...
Akşamla kızılışmada Afyon'daki meydan.
İnsan sanıyor başlayacak çünkü o kavga,
Onlar bizi, biz onları çulğınca sınavla.
Kınlar sökülüp çarpışacak hınç ile asker,
Dağ, yayla, yama sarsılacak: Lâv gibi her yer
Birden atılıp elde kılıçlar harekette,
Baş düşmede, kol kopmada karşımdaki sette.
Bir gizli sedâ taşmada, aksetmede yerden,
Tanrım yine en seçme şehid almada erden.
Gittikçe karışmakta hedef, solmada çehre.
Îmânı temiz erlerimiz salmada şehre.
Al süngümüz hırçınlaşarak bir daha kinden,
Son hamlede düşman kaçacak Türk ülkelerinden.
Salmışken o yalçın savaşın ruhum,
Göklerdeki bayrakla zafer neş'esi duydum.
Mâzîyi anarken tepeden, ufku aşan kan,
Doldurdu hazin akşamı kaybolmada meydan.⁸⁵⁸*

Ahmet Emin Yalman

Allah Bes

(Fazıl Ahmet Aykaç)

*Zahmette cidden memleket,
Hem tamtakır sandık sepet,
Hep söylenir lâkin Samet
Ey hâlık-ı zîşân medet!*

⁸⁵⁸ Önel, a.g.e., 9.

İçler ezik, dışlar melül
 İşler yamandır ya resul!
 Ahmet Emin Yalman dahi
 Hak dinini eyler kabul!⁸⁵⁹

Ahmet Muhtar Paşa

**Erzurum Tabyalarından
 (Bekir Sıtkı Erdoğan)**

Yediden yetmişe tek vücut, tek can;
 Erzurum bir sevda, Erzurum vatan,
 Taptaze bir yara gibi hep o kan
 Akıyor Erzurum tabyalarından...

Ahmet Muhtar Paşam! Al bizi yürüt,
 Küffarın kökünü yeniden kurut!
 Dün bugün misali, hala kan barut
 Kokuyor Erzurum tabyalarından...⁸⁶⁰

Ali Haydar Efendi

**Kasîde
 (Süleyman Nesib)**

Beşer ki câmi' -i azdâd bî-nihâyettir
 Kemâl-i Hakka büyük bir kitâb-ı hikmettir
 Beşerde kudret-i Mevlâ bütün füyûzuyla
 Mücessemem görülür sanki zât-ı kudrettir
 Nedir o şey ki deriz bir kuvâ-yı akliyye
 O kütlede müterâkim olan ne kuvvettir
 ...

Duâya başlayım artık kemâl-i safvetle

⁸⁵⁹ Aykaç, a.g.e., 43.

⁸⁶⁰ Erdoğan, a.g.e., 83-84.

*Duâ makâmı-ı teşekkürde farz-ı zimmettir
 Kemâl-i izz ü saâdetle kâmurân olasın
 O vakte dek ki cihân sahne-i hakikattir
 Vücûd-i muhteremin görmesin kemine elem
 Vücûd-ı muhteremin ki medâr-ı rahmettir
 Hüda düşürme dü-est-i tazarrû'um nevmîd
 Duâ demek sana arz-ı kemâl-i minnettir.⁸⁶¹*

Arap Karşıtlığı

Arz-ı Mukaddes

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

*Bir ömür gömdük üç bu'du serâb ellere biz;
 İşledik çöllere bülbül ve gül efsaneleri
 Tilkiler, diktiğimiz bağlara sahip çıktı;
 Kargalar topladı hep döktüğümüz taneleri.⁸⁶²*

Atatürk

Gazi

(Mithat Cemal Kuntay)

*Geç kalmış olanlar da bugün bilmelidir ki,
 Gazi'nin ufuklardan uzanmış elidir ki,
 Toprakları tarihime, coğrafyama soktu.
 Bir gün ki vatandır diyecek bir köşe yoktu.
 Gitmişti vatan, kalmış olan: dağdı, denizdi,
 Yer nâtıkasız, koskoca gök nâhiyesizdi.
 Göklerden o el inmemiş olsaydı, muhakkak,
 Fecrin gece göz nuru döküp ördüğü bayrak,*

⁸⁶¹ Toker, a.g.e., 155-156.

⁸⁶² Çamlıbel, *Han Duvarları*, 78.

*Ayyıldızı göğsünde kararmıştı da bezdi,
Bin fırtına kopsaydı temevvüç edemezdi.*

*Geç kalmış olan varsa evet bilmelidir ki,
Gazi'nin ufuklardan uzanmış elidir ki,*

*Toptan verilen şeyleri bir bir geri aldı;
Türk'ün koca tarihi bugün yoksa masaldı.⁸⁶³*

Ayasofya

Ayasofya

(Ali Ulvi Kurucu)

*Ürperdi hayâlim, bu nasıl korkulu rüyâ?
Şaştım, neyi temsil ediyorsun, Ayasofya?
Çöller gibi ıssız, ne hâzîn ülke muhitin,
Yâd el gibi, yurdunda garîb olmalı mıydın?
Beş yüz senelik bezmine ermekti ümidim,
Çöller gibi ıssız, seni ben görmeli miydim?
Bayram, Ramazan, Cum'a, mübârek gecelerde,
Âvîze değil, mum bile yanmaz mı içerde?
Gaşyolmuş ibadatlere hayrandı felekler,
Tekbirine ses verdi, asırlarca melekler!
Coşmaz mı denizler gibi, yâdındaki âlem?
Göklerde melekeler, tutuyor hep, sana mâtem!
Yâdında, bin üç yüz senelik menkibeler var,
Her menkıbe, hicranına mâtem tutar, ağlar!
Beş yüz sene âlem, seni tehdîd ediyorken,
Devler gibi düşmanlara, meydân okudun, sen!
Tarihimin ömründe, gönüller dolu güldün,
Çılgınca esen, bir acı rüzgârla döküldün!
Paslanmada: Altın yazılar, âh o eserler!*

⁸⁶³ Kuntay, a.g.e., 10-11.

*Kabrinde kan ağlar, bunu gördükçe (kazasker)!
 Fâtipleri ağlatmada hâlin, ulu mâbed!
 Yâdın kanar îmanlı gönüllerde, müebbed!
 Gamlı renklerle örülmüş, ne hazîn çerçevesin
 Bir yıkık türbe mi, vîrâne misin, yoksa nesin? ⁸⁶⁴*

Balkan Savaşları

Vatan Mersiyesi

(Enis Behiç Koryürek)

*Bütün giryelerden, bütün giryeyiz
 Emellerden aldım bu ilhâmı ben.
 Figânım pürateş, kanım perestîz,
 Vatan çiğnenirken, perişân iken,
 Elemler kalemden hurûşân iken
 Bugün ruh-ı şî'rim senin, ey şehâb!
 Bugün sâniham korkuyor nağmeden,
 Gururum kırılmış, hayâlim harab...*

*Muazzez vatan, ey muhakkar aziz!
 Hayır, sen değilsin bu feryâd eden.
 İnanmam, inanmaz gönül şüphesiz:
 Vatan, sen misin böyle elden giden?
 Okunmaz mı oldun bu zulmette sen,
 Vatan, ey turâb-ı mukaddes kitab?
 İlâhi, yoruldum bu diz çökmeden,
 Gururum kırılmış, hayâlim harab...*

*Vatan, inle duysun bu taş kalbimiz!
 Vatan lânet eyle bu evlâda sen!
 Bu evlâda lânet ki zillet mu'ciz,
 Adalet bu evlâdı affetmemen.*

⁸⁶⁴ Kurucu, (1970), a.g.e., 78.

*Fakat, yok niyâz eylerim şimdi ben;
Gafur ol ki, ey hâk-i âlicenab,
Nedâmetle ruhum yanar giryeden,
Gururum kırılmış, hayalim harab...*

*Ne rengin emellerle hep neşhevîz
Olurken şehâbım bu nikbet neden?
Muzafferdin evvel, bugün hâsırız!
Düşündükçe bedbaht olur fikreden.
Bugün sensin aşkım, firâkım da sen,
Zafer, ey vefâsız peri, ey serab!
Rakibim güler ben perişan iken
Gururum kırılmış, hayâlîm harab...⁸⁶⁵*

Bismark

Kıt'a

(Neyzen Tevfik)

*Anlaşıldı hal ve tavırdan Yahudi olduğun!
Vaz-ı yed ettin cihanın garbına, hem şarkına.
Tilki bilmez, bilmiş ol! Âlemde dehrin bildiğin,
Pek güvenme "Kayser"im Bismark'a, pis markına!⁸⁶⁶*

Cemal Paşa

Kıt'a

(Neyzen Tevfik)

*Rû-yı ikbal-i felek şimdi cemâle döndü
Yine bin kan akacak dâire-yi cevrinde.
Keşti-yi devlete, madam kaptan oldu.
Çok kürekler çeker, evlâd-ı vatan devrinde.⁸⁶⁷*

⁸⁶⁵ Koryürek, a.g.e., 87-88.

⁸⁶⁶ Tevfik, *Hiç*, s.21-22.

⁸⁶⁷ A.g.e., 22.

Cengiz Topel**Cengiz Topel****(Arif Nihat Asya)***Sen şahinisin, kartalısın kubbelerin...**Onlarsa çiyenlarıdır izbelerin...**Ey şanlı pilot, roketlerin bittiyse**Kendin roket ol.. beynine in kahpelerin!*⁸⁶⁸**Cumhuriyet****Cumhuriyet****(Edip Ayel)***Cumhuriyet: İlim çağı, binlerce yurt, okul**Teşrin ayında parlıyan en nurlu meş'ale,**Hep and içip ilerlemek ön safta, el ele!**Tapmak bu ünlü millete olmak şu yurda kul!**Gitmek öyle bir ülkü ki gülsün yetimle dul**Yapmak bütün göğüsleri cumhur için kale.**Cumhuriyet: büyük yapı, yüksek görüş, barış,**Can vermek ölgün erlere, solgun benizlere.**Lânet bozuk seciyeye, hürmet temizlere!**Cumhuriyet: ün almayı ahdeleyip yarış,**Bilmek bu kutsal ülkeyi artık karış karış,**Cumhuriyet: o Tanrı'nın ihsanı bizlere!**İndirmek engin istemeyi yollar yapıp hiçe,**Cumhuriyet: bu millete tek ülkü, tek hedef.**Onsuz geçen zamanlara candan edip esef,**Vermek değer dirayete, öz saklıyan içe,**Tâc eylemek bu toprağı, düşmek teheyyüce,**Bildikçe titrer üstüne milli, güzîde şef!*⁸⁶⁹

---

⁸⁶⁸ Asya, *Kıbrıs Rubaileri*, 135.

Çanakkale Savaşı

Asım-Çanakkale Şehitlerine

(Mehmet Akif Ersoy)

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?

En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,

Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya

Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.

Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!

Nerde gösterdiği vahşetle bu: bir Avrupalı!

Dedirir yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,

Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,

Kaynıyor kum gibi, tufan gibi, mahşer mahşer.

Yedi iklimi cihânın duruyor karşına da,

Ostralya'yla berâber bakıyorsun: Kanada!

Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;

Sâde bir hâdise var ortada: vahşetler denk.

Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...

Hani, tâ'ûna da zuldür bu rezil istîlâ!

Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asîl,

Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyla sefil,

Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;

Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.

Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...

Medeniyyet denilen kahbe, hakikat, yüzsüz.

Sonra mel'undaki tahribe müvekkel esbâb,

Öyle müdhiş ki: eder her biri bir mülkü harâb.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;

Beriden zelzeleler kaldırıyor a'makı;

⁸⁶⁹ Ayel, a.g.e., 77.

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
 Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
 Yerin altında cehennem gibi binlerce lağam,
 Atılan her lâğamın yaktığı: yüzlerce adam.
 Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
 O ne müdhiş tipidir: savrulur enkaz-ı beşer...
 Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
 Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.
 Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
 Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller.
 Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
 Sürü hâlinde gezerken sayısız teyyâre.
 Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermiler...
 Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!
 Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
 Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat îman?
 Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
 Çünkü te'sis-i İlâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevki'-i müstahkemler,
 Beşerin azmini tevkif edemez sun'-i beşer;
 Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
 Âsım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
 İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
 O rükû olmasa, dünyadâ eğilmez başlar,
 Yaralanmış temiz alnından uzanmış yatıyor,
 Bir hilâl uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor!

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
 Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
 Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
 Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.

*Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
 Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın.
 Herc ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitâb...
 Seni ancak ebediyetler eder istfâb.
 Bu taşındır diyerek Ka'be'yi diksem başına;
 Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
 Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namiyle;
 Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle;
 Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
 Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
 Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
 Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
 Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
 Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
 Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
 Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.
 Sen ki, son ehl-i salibin kırarak savletini,
 Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,
 Kılıçarşan gibi iclâline ettin hayran...
 Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
 O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
 Sen ki, â'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât,
 Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
 Ey şehîd oğlu şehîd isteme benden makber,
 Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber.⁸⁷⁰*

⁸⁷⁰ Ersoy, (2009), a.g.e., 385-387.

Çankaya

Çankaya

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

*Bu hıyâbân ebediyyet yoludur,
Gider Allah'a kadar burdan ucu;
Karşıdan bakma geçerken, yolcu!
Belki bir dert ile bağrın doludur.*

*Bu hıyâban avutur cümle yası,
Dinlen altında yeşil bir dalının;
O kızıl saçlı zafer kartalının
Bu hıyâbânda kurulmuş yuvası!*

*Toprağın gölgesi vurmuşken aya
Sildi bir hızla bu kartal kanadı;
Bil ki beyhude gönül bağlamadı
Nice dullarla yetimler buraya...*

*Evliya uğrağıdır sanki bu bağ;
Gözünün sürmesi bil toprağını
Her gören der ki bu cennet bağını
Bu sular kevser, ağaçlar tûbâ.*

*Bu hıyâbân avutur cümle yası
Dinlen altında yeşil bir dalının;
O kızıl saçlı zafer kartalının
Bu hıyâbânda kurulmuş yuvası.⁸⁷¹*

⁸⁷¹ Çamlıbel, (1959), *Heyecan ve Sükûn*, 150-151.

Çar Nikolay II

Kıt'a

(Neyzen Tevfik)

*Ateş-i zulmü başından, burc-ı tahta çıkmada
Bunca vahın, nalenin, derdin, gamın, ahın, ofun
Dübb-i ekber kutbuna baktım tefe'ül eyledim
Taht-ı Çarı tersine dönmüş semada Moskof'un.*⁸⁷²

Damat Ferit Paşa

Çok Şükür

(Neyzen Tevfik)

*İspermeçetzade, Kirpi, Pehlivan
Yanaşması, o bayraklı kahraman.
Sadrazamlar içinde en düztaban*
İmzacılar başı Mervan'ın mı var?*⁸⁷³

Devrimler

Devrimler

(Halim Uğurlu)

*Göklerin giz yüklü sandığı
Çekilmiş geldiği doruğa
Halifelikten öte uyandığı

Fıkıh mecelle hukuk-ı İslâm
Bırakmış yerini uygar yasalara
Yenilenen daha aydınlık dünyam

Din dünya işinden ayrılmalı*

⁸⁷² Tevfik, *Hiç*, 21.

*Düztaban: Damat Ferit Paşa

⁸⁷³ Tevfik, *Azab-ı Mukaddes*, 14.

*Özgür kanadıyla çırpan insan
Cehennemsiz bir ömür yaşamalı*

*Haksa hak erkeğe de kadına da
Hak yoksa nedir bu sallantı
Dört duvar arasında bir oda*

*Giyiminden başlayıp kadının
Uygar bir biçimde yaratmalı*

*Tekke türbe zaviye ne medrese
Eğitim devrimci olur eğitimse*

*Takvim, saat ve sayılarla
Harf, dil ve tarihi yeniden koymakla*

*Poşu ne entari ne fes ne
Yaşanmış bir sabah sonu efsane*

*Ekonomi tarım ve sanayide
Bir cennet ülkeye dönsün Türkiye*

*Karayolu havayolu denizyolu
Yurdumun üstünde akıl kurulu*

*Her kara gününde bunlu gününde
Yetişir bir ulus canıyla ordu*

*Siyaset hem yurttan hem yurt dışında
Barış değişmeyen bayrak aklında.⁸⁷⁴*

---

⁸⁷⁴ Uğurlu, a.g.e., 160-163.

Dolmabahçe

Dolmabahçe

(Edip Aysel)

*Öksüz mü saray, hasta mı yol, içli mi bahçe?
Mâtem mi tutar gökte bulut, daldaki serçe?*

*Ay yıldızı aldık da senin üstüne sardık,
Ey dertli saray! Kâbe mi oldun bize artık?*⁸⁷⁵

Dumlupınar Meydan Muharebesi

Dumlupınar

(Haşim Nezihi Okay)

*Canavarlar mı böyle soluyor derin derin
Dolu sağnağı gibi bağırını tepelerin
Delik delik ediyor savrulan bu mermiler*

*Nasıl çılgın bir hızla eserse bir fırtına
Ve nasıl hız alırsa bir kartal dik bir yardan
Biz de öyle boşandık, aktık Dumlupınar'dan.*⁸⁷⁶

Edirne

Edirne İçin

(Rıza Tevfik Bölükbaşı)

*Ağla, sevdiceğim, gül gül ruhlarından
Jaleler dökülsün nevbahar oldu.
Harabat ellerin bülbüllerinden
Bu ıssız bahçeler nalekâr oldu.*

*Gördüğün gonceler sitem dağdır
Ağla ruhum ağla şimdi çağdır,*

⁸⁷⁵ Ersavaş, a.g.e., 169.

⁸⁷⁶ Okay, a.g.e., 19.

*İlgın gözyaşları keder dağıdır
Sular bile coşup bikarar oldu.*

*Bir vakit başında hüma uçardı
Ağaçlar yoluna çiçek saçardı
Bastiğın yerlerde çiğdem açardı
Bir yıldır o yerler hep mezar oldu.*

*'Sevgilim, seninle bağdaşalım gel,
O geçmiş günlere ağlaşalım gel,
Sinende tuttuğın gonce-i emel
Sarsar-ı kahrile tarümar oldu.*

*Hey Rıza hastayım gönül şen değil,
Misafirhanedir, bu gülşen değil,
Sevgilim, ağlayan sade sen değil,
Bu matemle herkes zar-ı zar oldu.⁸⁷⁷*

Emin Sazak

Politika

(Fazıl Ahmet Aykaç)

*Sanmayın ki doğru sözü canımızla tatmayız;
Evet, onu hiçbir zaman biz yabana atmamız!
Yoktur hasmın çelmesinden gerçi asla korkumuz;
Fakat gidip boş yere de şuna buna çatmayız!
Emin Sazak dostumuzla pek eskidir sevgimiz,
Lâkin biz de onun gibi arpa saman satmayız!⁸⁷⁸*

⁸⁷⁷ Arkin, a.g.e., 73-74.

⁸⁷⁸ Aykaç, a.g.e., 59.

Enver Paşa-İsmail Hakkı Paşa

Havale

(*Neyzen Tevfik*)

*Enver'ini, Topal'ını, Şaşı'yı,
Sakallı'yı, bizim Çeribaşı'yı
Malta'daki tavşanlara aşığı
Vurmak için bir doktora bıraktım.*⁸⁷⁹

Fuat Köprülü

Demokrasimizin Al Bir Doğanı Hakkında

(*Fazıl Ahmet Aykaç*)

*Ne zaman başlasa hanende-i nutku gazele
Mutlaka bin kuşeden nâre-i mestâne gelir
Onun elhanını duydukça gider sabr u karar
Onun ilhâmı ile Köprülü îmâna gelir.*⁸⁸⁰

Hafîye ve Jurnalcilik

Kırmızı Fesler

(*Ali Ekrem Bolayır*)

*Ey kırmızı fesler bakalım kim sizi besler
Aç kaldınız eyvah
Nerde o emeller, o leîmâne hevesler
Hep oldu mu güm-râh
Hürriyeti ilân ediyor göklere sesler
Kırmızı fesler
Nerde o bizim kırmızı fesler o kabarmış
İfrit afacanlar*

⁸⁷⁹ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 17.

⁸⁸⁰ Aykaç, a.g.e., 26.

*Millet bu gürûhun başına zillet sarmış
Geçmekle zamanlar
Batmaz unutulmaz bu köpek yüzlü asesler
Kırmızı fesler.*

*Vay kırmızı fesler ne kadar kelle kulak vay
Çıplak bugün artık
Bin sille iner ensenize şimdi ay
Çattık size çattık
Bizden size bir (tuu!) mu revâ sâdece hayhây
Kırmızı fesler.*

*Ey kırmızı fesler koca jurnalci köpekler
Ey kavm-i habâset
Millet sizi tahkiri de pek çok görüp eyler
Tezlîle inâyet
Şayestedir idbârınıza bitli kümesler.*

*Buyurun geliniz kırmızı fesler koşunuz bir
İhsana sezâ-vâr
Tertîb-i denâet büyük bir iş haylice nâdir
(kompilo)muz var
Cem`iyetimiz var yazınız haydi teresler
Kırmızı fesler.⁸⁸¹*

Hamdullah Suphi Tanrıöver

Hamdet Allah'a (Fazıl Ahmet Aykaç)

*Bakanlıklarla dolmuştur bugün âlemde her saha
Bakan yoktur fakat asla efendim ah ile vaha!
Beyabânı siyaset üzre oğlum kur da bir vaha
Kulak hiç asma Hamdullah'a hamdet sade Allah'a.*

⁸⁸¹ Partlatır, *Ali Ekrem Bolayır*, 108-109.

*Garabetlerle dolmuştur siyasethane-i dünya
Bilenden bilmeyen pek çok gelir her caya vahayfa!
Velâkin etse de iftâ ve istifdâ ve istifâ
Kulak hiç asma Hamdullah'a hamdet sade Allah'a!*⁸⁸²

Hatay

Hatay İstiklâli (Yahyazâde Asaf)

*Bize sancak berât-ı ayş-ı dest-âvîz-i Gâzî'dir
Hayât-ı câvidânı bahş eder menşur-ı istiklâl
Çekildi himmet-i Gâzi ile Sancak'ta al sancak
Ne mutlu halkına şimdi vatan mansur-ı istiklâl
O müncî-i muazzam ya'ni Gâzî-i mufahham kim
Hatayı etti dest-i kudret-i mağrûr-ı istiklâl.*⁸⁸³

Hırsızlık

Hem Şaka Hem Öğüt (Fazıl Ahmet Aykaç)

*Vurguncular kaplasa da gene birçok alanı
Bil ki yavrum uzun sürmez hırsızların talanı
Apaçıktır durum çünkü, yok bu işin yalanı
Mutlak yere çarpar millet, millet malı çalanı
Belediye temizlesin sonra geri kalanı!
Evet gene pek çoğaldı bahtın bize cakası
Ancak bugün bir bütçenin iliklenmez yakası!
Kırbasında su tutmuyor hiç zamane sakası;
Masraf azgın bir denizdir, gelir bir lâz takası
Tekne hayli örselendi, yok bu işin şakası!*⁸⁸⁴

⁸⁸² Aykaç, a.g.e., 32.

⁸⁸³ Güfta, *Antakyalı Şair Yahyazâde Âsaf Hayatı-Edebi Kişiliği ve Şiirleri*, 28.

Hilafet

Fatih Kürsüsü'nde

(Mehmet Akif Ersoy)

...

Tunus'da, Fas'ta, Cezayir'de, Çin'de, İran'da,

Cava'yla, hittaa-i Hindî'de, belki Afgan'da,

Sibirya, Hıvye, Buhârâ, Kırım muhitinde,

Yaşarken ehl-i salibin nüfuzu altında;

Zavallı Âlem-i İslâm eğer salibe henüz

Sarılmıyorsa, kolundan çeken: Hilâfet'iniz.

Hilâfet olmasa: Dünyâ tanassur eyleyecek...

O halde, şimdi bizim hakkımız değil ölmek.

Hilâfet'in, o henüz pâyidâr olan arşın

Sükûtu müdhiş olur... Düşmesin aman, yapışın!

Nedir bu tefrika, yâhu! Utanmıyor musunuz?

Geçen fecâyi'e hâlâ inanmıyor musunuz?

Nifâkı gömmeli artık mezâr-ı nisyâna.

Unuttunuz mu ne korkunç edebsiz olduğunuzu?

Eşip de geçmişi hortlatmayın şu mel'unu!

...⁸⁸⁵

...

Hitler

Kıt'a

(Neyzen Tevfik)

Bay Hitler'e yaralandı, dediler.

Menhus yıldız çabuk doğar dulunur;

Sen köpeğe kudur de de geçiver,

Nasıl olsa bir öldüren bulunur.⁸⁸⁶

⁸⁸⁴ Aykaç, a.g.e., 69.

⁸⁸⁵ Ersoy, (2009), a.g.e., 245-246.

Hürriyet

Hürriyet Neşidesi

(Abdülhak Hamit Tarhan)

Kimdir şu esâfil, bir alay süngüsü düşkün,
Hûn-ı vatan nûş ile mahmur idiler dün?
Âfâk-ı hamâsette tecelli ile süngün,
Osmanlıların nâmına verdin yine bir ün!

Binler yaşa, ey mihr ü muhabbetle doğan gün,
Sâyende ne zindan, ne ezâ kaldı, ne sürgün.

Hürriyet! Eyâ mâlike-i ceyş-i gazanfer,
Esfârına her yerde kızıl kanla veren fer,
Teb-lerze-i haavfin ne siper koydu, ne miğfer,
Bahşeyledi sayhan bize bir sulh-ı muzaffer!

Binler yaşa, ey mihr ü muhabbetle doğan gün,
Sâyende ne zindan, ne ezâ kaldı, ne sürgün.

Osmanlı gibi durmada didâr-ı vakurun,
Çık fevkine ol şekl ile edvâr u dühûrun,
Bir hayli zaman yolcususun Rabb-i saburun,
Peygamberin emriyle tulû' eyledi nurun,

Binler yaşa, ey mihr ü muhabbetle doğan gün,
Sâyende ne zindan, ne ezâ kaldı, ne sürgün.

Her şeb mütehassirdi vatan hâb u huzura,
Evlâdını vakfetmiş idi ye's ü fütura.
Volkan gibi, bir meş'aledir geldi zuhura,
Kalboldu o hâlât bugün şevk ü sürura.

Binler yaşa, ey mihr ü muhabbetle doğan gün,

⁸⁸⁶ Tefîk, Azab-ı Mukaddes, 159.

Sâyende ne zindan, ne ezâ kaldı, ne sürgün.

*Bir meş'ale, yakmıştı anı âteş-i hayret,
Bir meş'ale vermişti bütün âleme hayret,
Bir meş'ale, bir hande-i süzende-i Nusret,
Mâtemleri yakmakta o pür-nûrı meserret.*

*Binler yaşa, ey mihrü muhabbetle doğan gün,
Sâyende ne zindan, ne ezâ kaldı, ne sürgün.*

*Yangın yerine döndü, evet sicn-i mezâlim,
Mazlum olana şimdi rahîm olmada zâlim,
Her sınıf ahâli-i vatan, câhil ü âlim
Görmekte şu 'ânla senin nefsini sâlim.*

*Binler yaşa, ey mihr ü muhabbetle doğan gün,
Sâyende ne zindan, ne ezâ kaldı, ne sürgün.⁸⁸⁷*

Irkçılık (Kavmiyetçilik)

Süleymaniye Kürsüsü'nde

(Mehmet Akif Ersoy)

...

*Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmiyyeti şeytan mı sokan zihninize?
Birbirinden müteferrik bu kadar akvâmı,
Aynı milliyetin altında tutan İslâm'ı,
Temelinden yıkacak zelzele kavmiyettir.
Bunu bir lâhza unutmak haybettir.
Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez..
Son siyâset ise Türklük, o siyâset yürümez.
Sizi bir âile efradı yaratmış Yaradan;
Kaldırın ayrılık esbâbını artık aradan.*

⁸⁸⁷ Tarhan, a.g.e., 613-614.

Siz da'vâda iken yoksa, iyâzen-billâh,
 Ecnebler olacak sâhibi mülkün nâgâh.
 Diye dursun atalar: Kal'a, içinden alınır.
 Yok ki hiçbir işiten... Millet-i merhume sağır!
 Bir değil mahvedilen devlet-i İslâmiyye...
 Girdiler aynı siyâsetle bütün makbereye.
 Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
 Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez.
 Bırakın eski hükûmetleri, meydandakiler
 Yetişir, şöyle bakıp ibret alan varsa eğer.
 İşte Fas, işte Tunus, işte Cezayir, gitti.
 İşte İrân'ı da taksîm ediyorlar şimdi.
 Bu da gayetle tabî'î, koşanıdır meydan;
 Yaşamak hakkını kuvvetliye vermiş Yaradan.
 Müslüman, fırka belâsıyla zebun bir kavmi,
 Medenî Avrupa üç lokma edip yutmaz mı?
 Ey cemâat, yeter Âllah için olsun, uyanın...
 Sesi pek müdhiş öter sonra kulaklarda çanın!
 ...⁸⁸⁸

İç İsyandar

İki Başlı Yılan (Halim Uğurlu)

İstanbul'da sallanan son padişah
 Emretti: Bir fetva salın ülkeye
 Asidir Mustafa Kemal
 Her kim nerde görürse öldüre
 Bu sözü hak bilen birkaç satılmış
 Başladı direnmeye
 Anzavur Bursa'da Balıkesir'de

⁸⁸⁸ Ersoy, (2009), a.g.e., 161-162.

Üç beş katil Düzce'de ve Hendek'te
 Afyon'da Çopur çıktı dağlara
 Cumra'da Delibaş adlı eşkıya
 Birkaç kan emici derken Urfa'da
 Anlaştı Fransız denen düşmanla
 Hilâfet ordusu ve yeşil ordu
 Sardı türlü yerinden Anayurdu
 Doğuda Ermeni hayal içinde
 Batı baştanbaşa düşman elinde
 Sarar dört yanımı tasa
 Sarar dört yanımı düşman
 Baykuşlar öter Anadolu'da.⁸⁸⁹

İnönü Savaşları

İki Başlı Yılan (Halim Uğurlu)

Batıda kan batıda ateş
 Unutturur bugünü yarını dünü
 Yalnız kavgadır yaşanan
 İşte utkunun aydınlık yüzü
 Savaşmak gibi bir duygudur zaman
 Savaşlar içinde Birinci İnönü
 Döner döner gün geri gelir
 Düşman geri gelir
 Bittiği yerde korkuyla
 Dört düşman gücüyle belirir
 Haydi albayım şimdi generalsin
 İkinci İnönü'ye
 Adını yan yana yazdım savaşınla
 İsmet İnönü

⁸⁸⁹ Uğurlu, a.g.e., 127-128.

*Sen yalnız düşmanı değil
Ulusun ters yazgısını da yendin orada.*⁸⁹⁰

İslamcılık

Kudsî Çile

(Ali Ulvi Kurucu)

*Her sâhada üstünlüğü emreyleyen İslâm,
İnsanlığa yüksel, daha yüksel diyen İslâm,
Gerçek medeniyetlere hız verdi sesiyle,
Peygamber-i Zîşân'ın ilâhi nefesiyle!..*

*Îmanlara şahlanma veren en yüce te'sir,
Her feyzini Kur'an'dan alan hızdan eserdir!...*

*İslâma bütün vârını candan adayanlar,
Her ânını kudsî çilenin, neş'e sayanlar,*

*Volkan gibi sevdâlara onlar yanacaklar,
Hicranına elbet, severek katlanacaklar!..*

*İslâm'da cihad ruhunu îmanla yaşatmak,
Gür hamlelerin vecdini ilhamlara katmak,
İslâm; bugün îmanlı nesilden bunu ister,
Îmanının ey Müslüman, îcâbını göster!..*

*Her ânı, bu kudsî çilenin derde devâdır,
Bin türlü cefâ, gâyenin uğrunda fedadır!..*

*Düşman, acı tehdidli nutuklar savururken,
Her yerde de alkışlayacak zümre bulurken,
Hissiz yaşamak; bizlere yılgınlığı verdi,
İslâm'da cihad ruhunu, heyhat, yere serdi!..*

İslâm'ın, ufuklar boyu düşmanları varken,

⁸⁹⁰ A.g.e., 130-131.

*Hâlâ biz, o dâvâdan uzaklarda yaşarken,
Oldukça bu yılgınlığımız gayeye perde,
Biz neredeyiz, îmanın o gür hamlesi nerde?*

*Çirkef seli, her bendi devirmiş taşıyorken,
Bizlerse, bütûn zillete mahkûm yaşıyorken,
Evlâdıyız arslan Yavuz'un öyle mi, hâşâ!
Fâtihler'e kan ağlatıyor, hep bu temâşâ!⁸⁹¹*

İsmail Zühdü Paşa

Kasîde

(Süleyman Nesib)

*Zulemâ-yı leyl kim ebediyyet ridâsısır
Mîhr-i hayâle karşı hakikat likâsıdır
Yoktur bugün cihân-ı şühûd içre bir cemâl
Varlık diyârı varsa bunun mâverâsıdır.*

...

*Hükm eyledim bu hâle ölüm macerasıdır
Teskîm edip vücudumu nâcâr, ömrümün
Ey mevt, gel, dedim bu dem-i inkizâsıdır.
Bir de o ân-ı ye's ü tahazzünde vahleten
Kim kudret-i muazzamanın bir atasıdır*

...

*Yâzel-vücûd Leyle-i İsrâ'ya hürmeten
Kim ruh-ı Ahmed'in o şeb i'tilâsıdır
İkbâl-i tâm u ekmele-i sıhhatle dâim et
O zâtı kim düşüncesi zâtın rızasıdır.⁸⁹²*

⁸⁹¹ Kurucu, (1970), a.g.e., 115.

⁸⁹² Toker, a.g.e., 153-154.

İsmet İnönü

İsmet İnönü'ye

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

*O büyük sırrı nasıl bir külçe tunç anlatır,
Anlamamışken onu anlatan kahramanlar?
Yetmez ömrüm okusam o kitaptan bir satır...
Tanrı dilinden ancak ermiş olanlar anlar.*

*Bütün silahsızların geldiği günde dize
Döktü silahları iki kere denize,
Onun ilk eseryken kurduğu devlet bize
Yeridir taş kesilse heykellerle destanlar.*

*Sen büyük dalgalarla konuşan bir rüzgârsın
O deniz nerde coşsa sen de yanında varsın,
Onun dilinden ancak sen, yalnız sen anlarsın,
Onu sen anlatırsan senden anlar duyanlar!⁸⁹³*

İstibdat

Hiç

(Neyzen Tevfik)

*Kale-i asar-ı zulme verdim istihkâm-ı tam...
Ettim istibdat ile tarihte ibkâ-yı nam.
Öyle temkin eyledim; olsa cihan zir ü zeber;
Attığım üss-i mezalim, haşre dek eyler devam.
Ben o celladım; vatanda açtığım her yaranın
İltihabı bir zaman etmez kabul-i iltiyam
Nerde Cengiz, enginizisyon, nerde Haccac ve Yezid?
Nerde Timur ve Hülagû nerde ecdad-ı izam?⁸⁹⁴*

⁸⁹³ Çamlıbel, *Akarsu*, 65-66.

⁸⁹⁴ Tefik, *Hiç*, 38.

İşgaller ve Zulüm

Mütareke Senelerinde Çamlıca'da (Abdülhak Hamit Tarhan)

*Bizim bu rûhâni dağlarımızda
Melekler olmalı değil mi sâkin?
Kurt yok, ayı yok, arslan, kaplan yoktur;
Behâimden ma'dud tek bir can yoktur;
Canavarlardan geçilmiyor lâkin,
Bizim rûhâni dağlarımızda!*

*Bizim bu rûhâni dağlarımızda,
Sulh u sükûnun ocakları vardır.
Ben onlarla heyhat! Ülfet ettimdi;
Şimdi hep yıkılmış, sönmüşler! Şimdi
Harâmîlerin yatakları vardır,
Bizim bu rûhâni dağlarımızda!*

*Bizim bu rûhâni dağlarımızda,
Vâdiler mi yoktu ruhlarla meskûn?
Ölülerimizle sağlarımızla
Bir irtibât vardı; şimdi diğergûn:
Tayfunlar etmekte tanzim-i sükûn;
Ecdât da, evlat da hep kün-fe-yekûn,
Bizim bu ruhâni dağlarımızda!*

*Bizim bu rûhâni dağlarımızda,
Evet, tayfunla, tufanla hem-âheng,
Hükümler sürmede kahir bir niheng;
Seyl-i kahr ile seraplar ser-nîgûn,
Denizlerden gelen en menhus şuûn,
Bizim bu rûhâni dağlarımızda!*

*Bizim bu rûhâni dağlarımızda,
Hem tabiîlik var, hem ilahilik.*

Şems ü kamerinin, yıldızlarının,
 Can evine girer ziyâsı vardır;
 Rüzgârlarında peri kızlarının
 Teneffüs edilir rüyâsı vardır.
 Mahdûd gibidir nâmütenâhilik,
 Bizim bu rûhâni dağlarımızda!

Bizim bu rûhâni dağlarımızda
 Şimdi fakat her şey ve herkes öksüz!
 Bahçelerimizde, bağlarımızda,
 Öyle sanıyorum ki, gece gündüz,
 Seller akmakta halkın gözyaşından!
 Tepeler yapılmış insan başından,
 Bizim rûhâni dağlarımızda!

Bizim bu rûhâni dağlarımızda
 Artık ne mehtâb, ne tulû u gurûb;
 O ne seheri nesîm-i hoş-hubûb,
 Orman perileri uçup gitmişler;
 Yıldızlar semâya veda etmişler!
 Benden mi aceb kimden işitmişler:
 Ağlıyorlardı ufuklar bu hâle!
 Yârab! Ne mahşerî devr-i istihâle,
 Bizim bu rûhâni dağlarımızda!

Bizim bu rûhâni dağlarımızda,
 Gezerken sormuştum bir İngiliz'den:
 Ne istiyorsunuz, demiştim, bizden?
 Sormuştum bunu hangi bir dilsizden!
 Cevap vermiş olsa o seng-i mezâr
 Diyecektim ben müskit-i istifsâr
 Çanakkale'den mi bu bir ahz-ı sâr?
 Buldunuz mu yoksa siz bu çâreyi,
 Unutmak için Kûtulamâre'yi?

*Türk aldı sizden on üç bin esir!
Ona bu tahakküm eder mi te'sir?
Urduk biz sizi karadan, denizden!
Ne geziyorsunuz? Sorarım sizden.
Bizim bu rûhâni dağlarımızda? ⁸⁹⁵*

İttihat ve Terakki

İskelet

(Neyzen Tevfik)

...

*Davul boynunda halkın, parsayı birkaç şaki toplar ki:
Onlar da Cemal, Enver ile Talat gibi hoplar
Kaçarlar, dideden olmak nihan onlarca bir şey mi?
Vatan uğrunda tebdilmekân onlarca bir şey mi?
Sadeden çıktım ama hatıra bir fikra gelmiştir.
Eğer tasdi' edersem de geçilmez çünkü pek nadir:
Fıkra var imiş... Çingene'de bir ayı, bir de maymun...
Oynatır bunları gündüz, üçü birden memnun
Olarak avdet ederler. Ahıra her akşam,
Gel, yoğurtsuz duramazmış, acıkırmış bu ağam.*

*Yolda bir kâse yoğurdu alarak saklarmış,
O çıkınca dışarı maymun onu haklarmış.
Her ne artarsa dibinde ayının çehresine
Sürerek hem çekilirmiş, köşede hüccesine.
Kahveden vakti gelince çıkararak Çingane,
Uzanırmış, ahıra doğru... Yoğurtla, nane,
Bu işi hangisinin yaptığı aklı keser.
Öyle ya... işte na-maymun yatıyor başta yular.
Ağzını burnunu durmaz öteki, vira yalar*

⁸⁹⁵ Tarhan, a.g.e., 711-713.

Yapışırımış sopaya Çingane işte o zaman
 Dayağı yer ayı maymun köşede handekünan.
 Şu bir fikra fakat... insan için şayan-ı ibrettir.
 Gülüp de geçme! Tatbik et, tamamen bir hakikattir.
 Adem-abad-ı maziden, gelir bir nevha-i efsus.
 Sımah-ı millete çarpar, duyan kim?... mevce-i kâbus
 Bu halkın ruhunu, izanını boğmuş cehaletle,
 Çakal doğmuştur arslandan beşer şeklinde bir kitle
 Kanında kalmamış, ecdadının asar-ı vicdanı,
 Takılmış boynuna tavk-ı esaret, işte bürhanı.
 Berat-ı acz ü zillet cephesinde hilkaten mestur.
 Necat ü fevz ü hürriyet, zafer... İndinde hep menfur.
 Tereddüd gözlerinde bi-karariye işarettir.
 Sözünden tab'ı bî-rengi nükule bir alamettir.
 Koşar ser-der heva her bir leimin maverasından
 Nedir maksat? Sorulsa bî-haberdir mecarasından.
 Edaninin elinde şerre aleti hakk-ı mazluma...
 Ocaklarda döner her dem müşabih bum-ı meşuma.
 Dilinde metn-i fetva-yı cinayet, vird-i daimdir.
 Zulümde kan akıtmak! Sanki bir dini bir merasimdir.
 Bela-yı kahr u istibdata teşne şulesiz gözler.
 O kabus-ı giranı vuslat-ı canan gibi özler...
 Ocakta and içirmişler bu hun-lisan-ı malume
 Hep onlar aşına, merkezdeki esrar-ı mektume...⁸⁹⁶

Kazım Karabekir

İki Başlı Yılan
(Halim Uğurlu)

Doğuda fırsat düşkünü Ermeni

⁸⁹⁶ Tefik, *Hiç*, 25-28.

*Yaralı aslan yöresinde tilki gölgeleri
 Uzanır bungunluğunda çaresiz
 Uzanır umutla örülü kir
 Uzanır has bahçeye
 Varır üstlerine General Karabekir.*⁸⁹⁷

Kemalizm

Atatürk Çocuklarının Şarkısı (Haşim Nezihi Okay)

*Kan yerine ateştir göğsümüzü dolduran
 Zafer neşeleriyle çınlıyor şimdi vatan
 Tarihi köprü ettik çiğnedik yüzyılları
 Yeryüzü görmemiştir henüz böyle ulgarı
 Bir inana bağlıyız, amacımız bir bizim
 Adına Türklük denir, yoluna Kemalizm.*⁸⁹⁸

Kenan Öner

Politika

(Fazıl Ahmet Aykaç)

*Kebepların en lezizi bence pişkin dönerdir
 Muhaliğın yamanıysa sade Kenan Öner'dir.
 Piyasada portakal çok, fakat iri yafa yok
 Gerçi birçok baş türedi, lakin tek bir kafa yok.
 Şu siyaset ahçıları cidden tuhaf adamlar
 Yaptıkları bulamacı sanırlar ki zerededir.*⁸⁹⁹

⁸⁹⁷ Uğurlu, a.g.e., 130.

⁸⁹⁸ Okay, a.g.e., 9.

⁸⁹⁹ Aykaç, a.g.e., 38.

Kıbrıs

Kıbrıs Takviminde 1968

(Arif Nihat Asya)

Âfet, zulüm, eziyyet, tazyik, kîn, nefret...

Kalkıp giden seneye bunlar da gitse bâri!

Sarsıntı, harb, yangın, açlık, ölüm bu dünyâ...

Yangın yerinde, Tanrım, bir lâle bitse bâri!

Doğmakta başka bir gün, gelmekte başka günler;

Bayramla başlayan yıl, bayramla bitse bâri!

Ey Akdeniz, kıyında tehdidi boğsa dalgan;

Enginlerinde şerri, hıncın eritse bâri!

Kâfi belâ, sefâlet, kâfi tuzak, cinâyet...

Artık, duâ duâyız ... gökler işitse bâri!

Doğmakta başka bir gün, gelmekte başka günler:

Bayramla başlayan yıl, bayramla bitse bâri!⁹⁰⁰

Komünizm

Kızıl Fırtına

(Ali Ulvi Kurucu)

Biçiyor felsefe mademki bugün ektiğini;

Beşerin, maddeye tapmak olacaktır dîni!...

Mâneviyyâtı harâb olduğu gündür, ne yazık...

Ruhunun aşkına hasret yaşıyor insanlık!..

Komünist, kanlı anarşileri tek çâre bilir;

Şu mülevves hareketler, yarın isyân kesilir!..

Kitleler, artık o isyanlara râm oldukça,

⁹⁰⁰ Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, 198.

Memleket, kahbe ajanlarla bütün doldukça,

*Açılan bir yaranın rengi, kamerken bin olur,
Rüzgâr estikçe ufuklardan eninler duyulur!..*

*Çiğnenen ülkelerin gördüğü korku rüyâ,
Vuruyor gamlı ufuklardaki renklerle suya!*

*O hayâl, çünkü bugün, kanlı hakikat oldu;
Boğulanlarla, ne korkunç uçurumlar doldu!..*

*Beşeriyet, nice bin safsatanın kurbanıdır,
Bu sebepten, dökülen, sel gibi, insan kanıdır!..*

*Kana doymaz canavar, içki değil, kan içiyor;
O kızıl fırtına, yıllar yılı insan biçiyor!..⁹⁰¹*

Kore Savaşı

Kore Marşı (Fezullah Sacit Ülkü)

*Kanlı yüz beş sene dünyaya gülüp etti alay;
Boğdu masum Korenta halkını yüz zırhlı alay,
Koştular yardıma hürriyet için hür dünya,
Hür doğan milletimiz yolladı bir şanlı tugay...*

*Türk ezelden beri düşman zulme;
Türk ölür de boyun eğmez ölüme.*

*Tugayın parladı kalbinde ilahi bir nur,
Süngü tak narası yükseldi, alevlendi şuur:
O kudurmuş sürüler şimdi ceset, kan ve çamur...
Bu ne kudret bu ne erlik, bu ne haşmetli gurur!*

Türk bir aslan ki gülümser ölüme;

⁹⁰¹ Kurucu, (1970), a.g.e., 132.

Türk ölür de boyun eğmez zulüme.

*Çin tanır bizleri kimdir ulu Cengiz, Kubilay?
Mavi Çin gökleri hakanıma olmuştu saray
Bire yüz saldı bugün, anladı Türk süngüsünü:
Gördü imanla ateşten yaratılmış bu tugay!*

*Türk diyor: Yıldırım ben zulümü:
Ay, güneş nurla öperler ölümü!*

*Türk diyorlar.. Ateş üstünde semenderdir o
Ezeli hak ile hürriyete önderdir o!
Kalbi mazluma siper, onda melek şefkati var,
Zulme saldıkaça aman vermeyen ejderdir o!*

*Türk dünya dedi: var ol ölme!
Yıldırım kudreti sensin zulüme!⁹⁰²*

Kubilay Üsteğmen

Rubai

(Cemal Yeşil)

*Sağ-sol, her ayak aşındırır kaldırımı
Er geç düşürür, göz yumanın ters adımı;
Tespikle tetik parmak seçmez, Kubilay
Tespilh çeken ellerle boğazlanmadı mı?⁹⁰³*

Kurtuluş Savaşı

Şanlı Macera

(Necdet Rüştü Efe)

*Nice günlerden beri dünyalar inliyordu:
Göğe uzanan dağlar uzaktan dinliyordu,*

⁹⁰² Ülkü, *Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi*, 17.

⁹⁰³ Yeşil, *Rubailer II*, 30.

*Soluyan namluların korkunç nefeslerini:
 Topların, tüfeklerin dinmiyen seslerini!
 Bir, içinden kaynayan volkandı Anadolu,
 Birdenbire sardıldı, çalkalandı Anadolu,
 Yakmak, öldürmek için en ölümcül avını,
 Bu yanardağ savurdu ateşini, lavını,
 Tam doğudan batıya göğü sardı dumanlar!
 Onun söneceğini bekleyenler, umanlar
 Artık can korkusile birbirine girdi,
 Çünkü Türk yaşıyordu, çünkü Türk ölmemişti,
 Memleketin içinde kopunca bu velvele,
 Millet artık sığamamıştı avuca, ele,
 Vatan ölmeyecekti, yoktu buna ihtimal,
 Ordunun başındaydı zira Mustafa Kemal.⁹⁰⁴*

Lozan

Rubai (Cemal Yeşil)

*Artık ne çekirge kaynaşır dört yanda,
 Yer yer ne de ayrık otu var meydanda.
 Tarlamda ekin, beğendiğim boyda gelir,
 Yel, beklediğim yerden eser harmanda.⁹⁰⁵*

Mahmut Şevket Paşa

Kıt'a (Neyzen Tevfik)

*Sorulsun, sadrazamdan, bizimçün varsa lutf etsin;
 Hududa tahta perde çekmenin, imkân ü icâdı.
 Alır ibret, bugün, enkâz-ı devletten nazar ehli,*

⁹⁰⁴ Efe, a.g.e., 27.

⁹⁰⁵ Yeşil, *Rubailer II*, Devlet Matbaası, (Ankara: 1950): 65.

*Çıkınca padişah tahta, serasker oldu Bağdadî.*⁹⁰⁶

Mareşal Fevzi Çakmak

Fevzi Paşa

(Fezullah Sacit Ülkü)

*Kalplerin titrediği tehlikeler anında
Senin kalbin gök gibi sarsılmaz, yüce durur
Mefkûre şimşegi var senin de öz kanında..*

*Hırstan yüksek ve temiz bir hamiyet erisin,
Duyar Türk inkılâbı senin kalbinle gurur!
Bu kirlenmiş cihana fazilet zaferisin..*

*Kayalar titrese de öyle, duruşun metin:
Zafere de ezelden iman ettiğindendir!
Harbin inceliğiyle birleşen hamiyetin.*

*Düşman değil, denizler hücum etse durdurur..
Her çetinliği yenen aklınla iradendir
Ki dağlar gibi durur, dalgalar gibi vurur!*

*Galibi yenmek sırrı gizli, planlarında!
Senden, şark milletleri facialar asrında
Örnek alsa yeri var zulme isyanlarında..*

*Türk tarihi senin de cevherini beğendi:
İstiklâl güneşinin keskin ışıklarında
Senin ruhun da sönmez bir huzmedir ebedî!*⁹⁰⁷

⁹⁰⁶ Tefik, *Hiç*, s.18

⁹⁰⁷ Ülkü, *Ateş ve Nur*, 94-95.

Marko Paşa

Havâle

(Neyzen Tevfik)

*Tetkik ettim her mesleği, her dini,
Bulamadım gamsız bir tek ferdini.
Anlatmak için Siyonist'e derdimi,
Marko Paşa ile Tur'a bıraktım.⁹⁰⁸*

Milli Tarih

İstanbul'un Fethi

(Orhan Seyfi Orhon)

*Gün batmada İstanbul'un üstünde Haliç'ten;
Bir renge bürünmüş yantıyor Marmara içten.*

*Durgunlaşıp engin, silinirken kırıışıklar,
Oklar gibi fişkırmada her yandan ışıklar...*

*Bir penbe bulut bağı delinmiş kanamakta;
Yorgun uyuyan tekneler altındır uzakta!*

*Altındır ufuk çizgisi, altındır akisler;
Altın tozu halinde iner her yana sisler...*

*Durgun sular üstünde kesik vakvakalarla,
Uçmakta gümüş martılar altın gagalarla,*

*Gök şimdi yeşil, şimdi kızıl, şimdi turuncu;
Camilerin andırmada mermerleri tuncu.*

*Kandır dağılan şimdi, günün battığı yerden;
Kandır sızan etrafa alev pencereden.*

Kandır görünen Fâtiğ'in altın aleminde;

⁹⁰⁸ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 17.

*Fethin yine İstanbul o en kanlı deminde!*⁹⁰⁹

Mithat Paşa

Midhat Paşa İçin

(Tevfik Fikret)

*Çok zaman bekledi ey, zât-ı mübeccel, vatanın
Yâd için nâm ü serencâmını hürriyetle;
Bize hürriyeti sen verdin, evet sen verdin
Bize insanlığı, hürriyet ü milliyetle.
Sana fermân-ı şehâdet bize tevki-i bekâ...
Elde kânun-ı mübînin geziyor. Hürmetle
Dinle zâir, bu sadâ hakk sesidir; âfâka
Şunu tevdiğ ediyor, safvet ü ulviyetle:
Midhat Osmanlılığın ruhunu tecdîd etdi.
Ruhu Osmanlılığın, fahrederek Midhat'le.*⁹¹⁰

Necmettin Sadak

Allah Bes

(Fazıl Ahmet Aykaç)

*İster ceket, ister sarık,
İster firak, ister çarık,
İz'anımız hâlâ çorak
İrfanımız hâlâ yarık!

Âlem deyip teknil batac
Ekser yatık; bazan atak
Her gün adar bir çok adak
Etrafa Necmettin Sadak!*⁹¹¹

⁹⁰⁹ Orhon, *İstanbul'un Fethi*, 1.

⁹¹⁰ Fikret, a.g.e., 104.

⁹¹¹ Aykaç, a.g.e., 46.

Nev-Yunânîlik

Sicilya Kızları

(Yahya Kemal Beyatlı)

*Sicilya kızları üryan omuzlarında sebû;
Alınlarında da çepçevre gülden efserler,
Yayar bu mahfile âsâbı gevşeten bir bû
Ve gözleriyle derinden bakar gülümserler
Sicilya kızları üryan omuzlarında sebû.*

*Hadîkalarda nevâgîr iken şadırvanlar,
Somâki kurnalarından gümüş sular dökülür.
Ve hep civâra serilmiş kadife dîvanlar
İçinde bûseden ölmüş vücutlar bükülür,
Hadîkalarda nevâgîr iken şadırvanlar.*

*Gerer beyaz kuğular nâzenin boyunlarını,
Füsûn-ı nevm ile görmez bu âteşin ravza
İçinde dalgalanan reng ü bû oyunlarını,
Dalar huzûz-ı rehâvetle hâvzdan havza.
Gerer beyaz kuğular nâzenin boyunlarını.⁹¹²*

Osmanlılık

Bir Kız Mektebi İçin

(Tevfik Fikret)

*Osmanlılık, ufukda kızıl bir bulut gibi,
Ulvî bir inkişâf ile etrafa yağşeler,
Endişeler nisâr ediyor; şanlı mevkibi
Her yanında pâ-yi azmini lertzân, şikesteser
Bir inkiyâde öpdürüyor; bir kırık salı
Şâhâne bir donanmaya ancak nasîb olan*

⁹¹² Beyatlı, a.g.e., 99.

Şâhâne bir zafer taşıyor: en küçük dalı

*Tûbâ-yı sıyt u satvetinin dehre fer salan
Bir şehper-i celâl açıyorken; bugün... Hayır,
Zannetmeyin, bugün düne hasretle ağlamak,
Yâhud dünün şükûhuna nsibetle muhtazır,
Zâ'il bir ibtisâm-ı seher, bir sönük şafak,
Bir gölge görmek istiyorum; yok, bugünle dün
Kardeştir; onda gördüğünüz nusg-ı fitratin
Elbette feyzi bunda da mevcut; evet, bugün
Siz vâris-i hayâtsınız dünkü milletin!*

*Osmanlılık... O dünkü şehâmet, o dünkü şan,
Osmanlılık... O dünkü hamiyet, muhâlasat
Mahvolmamış ve olmayacaktır; bugünkü kan
Aynıyla dünkü kandır; evet, dünkü kan: evet,
Siz, birkaç atlı koskoca bir ülke fetheden
Osmanlı kahramanlığının kan ve nâmını
Hâmilsiniz; bu fitrat o fitrat, bu ten o ten!*

*Osmanlılar, diyor sizin ecdâd-ı pâkiniz
Cidden birer hızâne-i himmetdi; en metîn,
En zinde bir merâm ile asrın ve şübhesiz
Dünyanın en bahâdırı onlardı; fahredin*

*Mağrur olun... Fakat vatan ikmâl-i şân için
Evlâdının kemâlini ister; o mutlakâ
İster ki siz de himmet edin, siz de yükselin.
Yükselmek isteyenlere pervâz için fezâ
Dâ'im küşadedir... Yaşamak hem vazîfedir*

*Osmanlılar, tekâmül-i ağısâra ecnebi
Kalmak sükûta doğru eğilmektir; iğtilâ
İrfansız olmuyor. Medeniyet ki en celil
Bir gayedir, o gayeye koşmak ve ibtidâ*

*Milletde kâbiliyeti ihyâ için asîl,
 Müsmir bir ictihâd ile gehvâre-i hayât,
 Gehvâre-i necât olan âğûş-i mâderi
 Teçhiz edilmek ister... Evet, sadr-ı ümmehât
 Firdevs-i akdes-i medeniyyetdir; en geri,
 En âciz, en felekzede millet kadınlığı
 Hemşire-i cehâlet edendir!
 Verin, verin,
 Kalbin, semâhatın, hele ilmin yarattığı
 Herşeyde kızların, bu mu'azzez çiçeklerin
 Bir hakkı var... Verin!⁹¹³*

Padişahlık

Padişah
(İbrahim Alaettin Gövsa)

*Padişahı biz ne için o kadar çok severiz?
 Onun ismi anıldıkça niye şişer kalbimiz?
 Geçtiği yer bayram yeri gibi olur, nedendir?
 Neşesiyle bütün millet neden güler, şenlenir?
 Çünkü odur Peygamberin halifesi, vekili,
 Yeryüzünde üç yüz elli milyon Müslüman'ın delili.
 Çünkü odur otuz milyon Osmanlı'nın sultanı,
 Ondadır hep ecdadın tahtı, şerefi, şanı.
 Türkistan'dan altı yüz yıl evvel gelen muzaffer,
 Aslı, temiz, kanı temiz, kalbi temiz o Türkler.
 Dört yüz çadır halkı ile bu devleti kurdular;
 Padişahlık tarihinde dünya kadar şanlar var.*

⁹¹³ Fikret, a.g.e., 58-60.

*İşte bizim sultanımız böyle bir Türk oğludur;
Onun tahtı koca bir tarihin üstünde durur.*

*Milletinin haysiyeti gibi tacı yüksektir;
Tacı tahtı yükseldikçe şerefimiz yükselir.*

*Sayesinde feyz bulur meşrutiyet, hürriyet;
Şefkatinden hisse alır uhuvvetle adalet.*

*Muhteremdir her milletin hükümdarı şüphesiz;
Fakat bizler padişahı baba gibi severiz.⁹¹⁴*

Pertev Paşa

Eski Bir Hatıra

(Abdülhak Hamit Tarhan)

*Pertev Paşa! Pertev Paşa! Ahvâle ne dersin?
Elbette bu mel'ûnlara sen lânet edersin!
Asker sıfatıyla hele mahkûm-ı kedersin:
Hangi vatana, hangi hudud üzre gidersin?*

*Âdâya sorarsak ne vatan kaldı ne serhad!
Pâmâl-i vuhûş oldu gülzaâr-ı muhalled!*

*Dağlar, dereler âh ediyor hasretinizle,
Onlar ki, tanîn-sâz idiler nusretinizle,
Merdâne olan himmetiniz, gayretinizle,
Hicran ocağı oldu vatan hicretinizle!*

*Hüsranınız ettiyse de âdânızı raksân,
Asla şeref ü şânınıza gelmedi noksan!*

Sizlerdiniz İslâm 'ı eden hıfz u siyânet...

⁹¹⁴ Gövsa, Çocuk Şiirleri, 35.

İslâm'ın içinden nebeân etti ihanet!

*Kimlerdir eden Mekke'yi yenbu-ı hıyanet.
Ya Beyt-i Hudâ'yı kim kime kıldı emanet?*

*Bilmem bu siyeh cilve-i âsâra ne dersin?
Hem-pâ-yı nasârâ olan Ensâr'a ne dersin?*⁹¹⁵

Reşit Mümtaz Paşa

***Reşit Paşa'ya
(İhsan Raif Hanım)***

*Ser-i şeyhûhatte artıp tâli'in işkencesi,
Soldu eyvâh soldu, bağ-ı ömrümün gül goncası,
Bir melekti aslına gitti karıştı buncası;
Sorma artık, sorma sen; yavrun kızın nerededir?*⁹¹⁶

Rıza Tefvik Bölükbaşı

***Çok Şükür
(Neyzen Tefvik)***

*Feylesof'um dedi herif, pap çıktı,
Nâzır oldu, saman sattı sap çıktı.
Reçetede şurup yazdı, hap çıktı,
Yutmayacak yoksa, âyanın mı var?*⁹¹⁷

Rusya

***Bu da Bulunsun
(Neyzen Tefvik)***

Ahlatın sanma ki: Ballandı ayı!

⁹¹⁵ Tarhan, a.g.e., 784.

⁹¹⁶ Öztürk, a.g.e., 184.

⁹¹⁷ Tefvik, *Azab-ı Mukaddes*, 14.

Tabanın en sonu, nallandı ayı!
 Kulağın kırk ikilikte işte:
 Belli ki: şimdi kavallandı. Ayı!
 Boğazın derdine düşmekte idin.
 Mesele şimdi çatallandı ayı!
 Çar-ı naçarına mağrur iken...
 Mesele şimdi çatallandı ayı!
 Çıpayı boynuna taktı devran.
 Denizin ka'rina sallandı ayı!⁹¹⁸

Sabiha Gökçen

Sabiha Gökçen'e
(Feyzullah Sacit Ülkü)

Ey hürriyet deyip kendinden geçen!
 Ey zulme şahlanan Sabiha Gökçen!

Koştun ya şehidim ya gazi diye
 Kore'de yükselen büyük ülkiye.

Ey korkunç ölümden üstün Türk kızı
 Yarattın içimde bir tatlı sızı

Kanından işittin ne türlü sesler?
 O sesler ki Türk'ün kalbini besler

Türk olmak ölümden üstün olmak demek
 Türklükle insanlık bütünlük demek

Altaylar'dan sonra gelen ruhun Kore'de
 Sonsuz cennetler mi görmek istiyor?

İlahi bir fecrin ışıklarından
 Alınmış hale mi örmek istiyor?

⁹¹⁸ Tefik, *Hiç*, 23.

*Saçında alevler, yüzünde al kan
Böyle mi görecek seni bu vatan?*

*Belki bunu görüp uyuşuk cihan
Büyük Türk ruhuna edecek iman!*

*Ne ölüm ne zulüm olmasın engel
Gazi ol vatanın kollarına gel!⁹¹⁹*

Sağ-Sol Çatışması

Rubai

(Fuat Bayramoğlu)

*Sağ sol diye bir savaşıma çıkmış yurttta
Binlerce günahsız yuva yıkılmış yurttta
Bıktık bu beladan bizi kurtar Tanrım
Dağ, taş, hava, toprak bile bıkmış yurttta.⁹²⁰*

Sakarya Meydan Muharebesi

Sakarya

(Cemal Yeşil)

*Düz yolda tırıs gitmesi hoştur belki,
Keyfince at oynatmağa gelmez terki.
Porsuk'ta yarım dolan kadeh pek tutmuş;
Akşamcısı toy, Sakarya çok sert içki.⁹²¹*

Salih Hulûsi Paşa

Eski Bir Gazel

(Hüseyin Siret Özsever)

Hak yolunda bir fedâi görmedim canım kadar,

⁹¹⁹ Ülkü, *Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi*, 23.

⁹²⁰ Bayramoğlu, *Rubailer*, 37.

⁹²¹ Yeşil, *Rubailer*, 64.

Bin belâdan arta kalmış, can ü cananım kadar

Yüz çevirdim iltifatı zulme istikrah ile

Mahbes ü menfayı tercih ettim ihvânım kadar

Nakte tahvii etmedim nâmûs ile irfânımı

Şahit olmaz müddeâma fakr ü hirmanım kadar

Uymadı tab'ım mizaç-ı kahbe-i devrana hiç

Yoksa izz ü câhile parlardım akranım kadar

Her kim isterse beni fikrinde mâhkûm eylesin

*Hâkim olmaz kendime âlemde vicdanım kadar.*⁹²²

Sansür

Nefrîn

(Recâizade Mahmut Ekrem)

Eyler bu haneyi biri zulmüyle münhedim,

Kimdir fakat bilinmez o mes'ûl ü müttehim,

Halka bu dâhiye nasıl olsun ki münfehim

*Hürriyet-i lisân ü kalem mahv u mün'adim?*⁹²³

Sarıkamış

Kara Fatma

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

...

Düşmanların sayısı bizden üstündü on kat,

Bizim yiğitliğimiz yüz kat üstündü fakat!

Savaşta son söz ancak yiğitliğin olsaydı,

Düşmanları ilk hızda tepelemek kolaydı,

Yazıklar ki o günün bilgisiz büyükleri,

⁹²² Siret ve Kemal, a.g.e., 17.

⁹²³ Zariç, a.g.e., 53.

*Cephanesiz, erzaksız bırakmıştı askeri...
Kurşunu bol, karnı tok, sırtı pek bir düşmana,
Kabil mi aç bir ordu bundan fazla dayana?
Cephemizde yorgunluk belirdi yavaş yavaş,
Bize yüz döndürerek düşmana güldü savaş!
Açlarla güreşmeyi büyük bir zafer sanan,
Kafkasya dağlarından çığ gibi yuvarlanan,
Düşman üç ay içinde girmişti Erzurum'a.
Canlar dayanmıyordu bu uğursuz duruma...⁹²⁴*

Savaş (genel)

17 Ocak 1991

(Harun Öğmüş)

*Yâ Rab! Nedir bu terbiyesizlik Medîne'ye?
Tekrarlanıp durur ne zamandır utanmadan
Peygamberin bulunduğu yer islenir diye
Ecdâdım orda gaz yağı yakmazdı bir zaman*

*İbkâ için tasallutu bir şer gürûhunu
Alçakça toplayıp bu mukaddes semâlara
İncittiler nebinin o nâdîde rûhunu
Artık revadır onları boğsan belâlara!⁹²⁵*

Solculuk

Gizli El

(Ali Ulvi Kurucu)

*Her mühim sâhada baykuş gibi yıllarca öten,
Kaç asırlık yüce kıymetleri, yer yer çürüten,
Bizi, bizden ayıran, zümrelerin gizli eli,
Sokarak cebrile mekteplere uydurma dili,*

⁹²⁴ Çamlıbel, *Akıncı Türküleri*, 58.

⁹²⁵ Öğmüş, a.g.e., 12.

*Koca bir memleketin ruhuna, en son, kıydı;
Vurulan, ruh; boğulan, milletin îmânı idi!..*

*Bu asîl milletin ahlâkını hep hor görerek,
Tertemiz ruhuna en kirli çamurlar sürerek,
Gençliğin gönlünü düşmanlara peşkeş çeken o;
Solcu zihniyeti, her çevreye yer yer eken o!..*

*Çünkü, kıymetler anarşisinde engel yokdur;
Koca bir ülkeyi sarsan, bu huzursuzluktur!..
Kararırken, vatanın tertemiz ufkunda hayât;
Yücelen hisleri kirletmededir matbuât!..*

*Yücelen hisleri, bir milletin alçaldıkça;
Alçalış duygusu, vicdanına kök saldıkça,
Her güzel sahneye indikçe, bin iğrenç perde,
Kitle elbet sürünür, leş gibi hep yerlerde!..⁹²⁶*

Sosyalizm

Sosyalizm

(Ali Ulvi Kurucu)

*Saçmalar saçması, bir safsata zihniyyet olan,
Kirli mâzîsi bütün, sahte vaidlerle dolan,
Sosyalistlik; komünizmin, kana batmış izidir,
O kasaphaneye, mutlak açılan dehlizidir!..
Cana kıymak, bu sebebden, komünizmin yoludur;
Kana doymaz canavar, merhametin yoksuludur!..
İhtilâl cellâdının kalbi, çelikden de katı;
İhtilâller kurar ancak, bu kızıl saltanatı!..
İhtilâl safhası, son haddine yaklaştıkça,
Sosyalist maskesi altında kızılaştıkça,
Çullanır ülkeye artık bu kızillar çetesi,*

⁹²⁶ Kurucu, (1970), a.g.e., 101.

*Ağlatır ülkeyi, mazlumların işkence sesi!..
Çünkü onlarca, asıl hislerin olmaz değeri,
Kanlı bir hamlede, tanklarla ezer kitleleri!..
Macaristan, bu fecî âkıbetin safhasıdır...
Hür doğup hür yaşamış milletin engin yasıdır!..
Aynı vahşet, yeni bir ülkeyi tehdid ediyor,
Koca Çek milleti, hürriyete kurban gidiyor!..
Hür doğup, hür yaşamış şanlı cesur bir millet,
Kanlı tehdidlere mahkûm... Ne fecî bir zillet!..
Kızıl alçak, ona son darbeyi zîrâ vuruyor,
Zulme isyân eden insanlara, kan kusturuyor!..⁹²⁷*

Mehmed Şakir Paşa

Şakir Paşa'ya

(Abdülhak Hamit Tarhan)

*Vaktiyle nigâh-ı keremin etti isabet;
Şâkir, sana resmim de eder arz-ı muhabbet*

*İnsan ederse kendi kemaliyle imtizaç
Tenzil-i kadri âhare hissetmez ihtiyaç.⁹²⁸*

Şehitlik

Asım-Çanakkale Şehitlerine

(Mehmet Akif Ersoy)

*Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar,
Yaralanmış temiz alnından uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.*

⁹²⁷ A.g.e., 134.

⁹²⁸ Tarhan, a.g.e., 805.

*Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
 Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
 Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
 Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın.
 Herc ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitâb...
 Seni ancak ebediyetler eder istîâb.
 Bu taşındır diyerek Ka'be'yi diksem başına;
 Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
 Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namıyla;
 Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle;
 Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
 Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
 Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
 Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
 Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
 Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
 Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
 Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.
 Sen ki, son ehl-i salibin kırarak savletini,
 Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,
 Kılıçarşan gibi iclâline ettin hayran...
 Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
 O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
 Sen ki, â'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât,
 Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
 Ey şehîd oğlu şehîd isteme benden makber,
 Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber.⁹²⁹*

⁹²⁹ Ersoy, (1970), a.g.e., 386-387.

Şerif Hüseyin

Kıt'a

(*Neyzen Tevfik*)

*Hacc-ı Ekberlerle, cihad-ı ekber etti İttihad
Şeş cihetten, ru-nüma oldu Huda'nın Kâbe'si
Saf edib kalbin sevadan gir sufuf-ı askere
Kible-i mümin bugün her ahz-ı asker şubesi.*⁹³⁰

Talat Paşa

Kıt'a

(*Neyzen Tevfik*)

*Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak
Milletin on senedir olmuş idi, mengenesi
Kazdığı çah-ı belaya yine kendi düştü.
Örsünü, kaskacını ....ğimin Çingene'si.*⁹³¹

Tefrika

Vahdet

(*Mehmet Akif Ersoy*)

...

*Şark'ın ki mefâhir dolu, mâzî-i kemâli,
Yâ Rab, ne onulmaz, yaradır şimdiki hâli!
Şîrâzesi kopmuş gibi, manzume-i îmân,
Yaprakları yırtık, sürünür yerde, perîşân,
Vahdet mi şîârıydı? Görün şimdi gelin de:
Her parçası bir mel'abe eyyâmın elinde!
Târîhine mev'ûd-i ezelken ebediyyet,
Ey, tefrika zehriyle şaşırılmış giden, ümmet!*

⁹³⁰ Tefvik, *Hiç*, 19.

⁹³¹ A.g.e., 22.

*Nisyâna çıkan yolda mı kaldın güm-râh?
Lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ billah! ⁹³²*

Tevfik Rüştü Aras

***Gene Öbür Dünyadan
(Fazıl Ahme Aykaç)***

*Uyanmışlar gâlibâ ki gördükleri rü'yadan
Katar katar yolcu geldi gene bugün dünyadan*

*Hepsi lâkin hiçbir şeycik değişmedi diyorlar
Yani bütün insancıklar birbirini yiyorlar!*

*Siyasette her mahalle oldu şimdi arasta
Şaşar buna belki bir gün Tevfik Rüştü Aras da;*

*Haddin varsa inan artık, haddin varsa oyalan,
Yeni nizam eskisinden daha kanlı bir yalan! ⁹³³*

Trablusgarp Savaşı

***Cenge Giderken
(Ali Ulvi Elöve)***

Osmanlı – İtalyan Harbi Münasebetiyle...

*Ey gaziler, yol göründü yine garip serime
Baba artık Tosun baksın size, benim yerime;
Devlet beni istiyormuş: cenk açılmış düşmana;
Kefenimi bulamağa gidiyorum al kana.
Bizim şanlı bayraklara düşman dikmiş haçını;
Yolmuş nice erkek kadın sakalını, saçını;
Beşikteki çocukları, doğuracak anayı
Kesmiş; şimdi geçecekmiş güya Çanakkale'yi.*

⁹³² Ersoy, (1970), a.g.e., 442.

⁹³³ Aykaç, a.g.e., 63.

*Ahdım olsun: ben alayım milletimin öcünü;
 Ölmeyeyim öldürmeden ikisini, üçünü.
 Bir zaman sen göğsündeki yaraları gösterdin:
 Bunlar, benim nişanlarım! Sen de böyle ol! Derdin.
 Vakit geldi: senin oğlun, bak, hiç senden geri mi?
 Mevlâ bana nasib etsin cennetteki yerimi.
 Şehid isem ağlamayın, anın rahmetle beni:
 Tanrı sever hak yoluna elbet şehid gideni..
 Ver elini baba, ver de son defalık öpeyim!
 Öp evlâdım, öp arslanım! Sana dua edeyim!
 Bütün hakkım helâl olsun! Hiç düşünme bizleri!
 Senin baban kuvvetlidir: yine tutar dizleri,
 Yine işler, çalışarak ekmeğini kazanır!
 Yalnız mektup göndermezsen gözüm yola uzanır..
 Gönderirim
 Berhudar ol; sular gibi git, sağ gel!
 Hak yardımcın olsun, onu düşün her şeyden evvel..⁹³⁴*

Türk Askeri

Meçhul Asker

(Mithat Cemal Kuntay)

*Neslindeki geçmiş şühedanın adedinden
 Toprak utanır, belki rakamlar utanırken,
 Ön safta koşar, ilk ölü şevkiyle ölürsün,
 Arzın yaşayanlardaki zevkiyle ölürsün,
 Erkekçe, asîlâne, kerîmâne ölürsün
 Şöhretlere, destanlara bigâne ölürsün.*

⁹³⁴ Elöve, a.g.e., 41-42.

*İsminle de, cisminle de bir anda ölürsün,
Meçhûl olan eb'âda düşersin, gömülürsün.*

*Tarihe girersin de bilinmez nedir ismin,
Târihi yaparsın, gene efsanedir ismin.*

*Yoktur yerin üstünde omuzlarda cenâzen,
Yoktur yerin altında bakıyyen bile bâzen,*

*Kabrin, o da yok, varsa kırık bir taşı yoktur;
Nâşın gibidir, gövdesi yoktur, başı yoktur!⁹³⁵*

Türk Bayrağı

Türk Bayrağına (Nafi Miskioğlu)

*Terkeyleme âfâkımı ey şanlı hilâlim
Görsün yine bu çeşm-i terim nur u cemâlin
Dünyayı değer rengi dilârâyı hayâlin
Olsun reh-i aşkında feda kanı helâlim*

*Bir zulmet-i cehliye kesilmişti mecâlim
Bastı bizi kâbus gibi bir ye's ile gaflet
Oldu vatanım şimdi bana hâk-i mezellet
Öldürse eğer çok mu beni zehr-i melâlim*

*Sen gittin o demlerde neler ah neler ah
Çektik o siyah günde ne zillet ne rezalet
Encâmı yakıştı yakamızdan bu esaret
Gösterdi bize bir iki gümrah neler ah*

*Geçsin mi tahassürle bütün ruz-i leyâlim
Yok zerrece billâhi benim bunda vebalim.⁹³⁶*

⁹³⁵ Kuntay, a.g.e., 35-36.

⁹³⁶ Tekin, a.g.e., 20.

Türklük / Türkçülük

Türküm

(Hikmet Şinasi Önel)

*Türk olmasa ırkım geremem göğsümü hakla,
Doğsam yaşamazdım vatanımda da uzakta.
Ceddin kanı akmış sayısız yıl bu uğurda,
Fâtihini ansın diye ay-yıldızı surda.
Tâ Asya boyundan beri aşmış nice mazgal,
Geçmiş koca deryâları kullandığı her sal.
Tırpanlıyorken bile baş, gövde, kemik, et,
Hep bizlere etmekti hedef yurdu emânet.
Son cengimi andıkça içim hâz ile titrer,
Gösterdi kılıncım gücümün şeklini yer, yer.
En son nefesimden de taşar işte bu Türk'üm,
Nabzımda ve kalbimde yaşarken Atatürk'üm.⁹³⁷*

Türk Milleti

Millî Neşide

(Enis Behiç Koryürek)

*Biz kimleriz?.. Biz Altay'dan gelen erlerimiz.
Çamlıbel'de uğuldarız; coşar, gürlüyoruz.

Biz öyle bir milletiz ki ezelden beri
Hak yolunda, yalın kılıç, hep seferberiz.

Zafer bizim şâha kalkmış küheylânımız;
Atıldı mı durduramaz ne dağ, ne deniz...

Felâketler pençemizde oyuncak olur;
Yangınlarla bütün cihan Alsancak olur.*

⁹³⁷ Önel, a.g.e., 12.

*Tanyerinden yıldırımlar saçan sesimiz
Gün batısı üzerinde şöyle duyulur:*

*Fırtınalar yoldaşdır nâra salan Türk!
Hey koca Türk, Tanrısı 'ndan kuvvet alan Türk!*

*Yürüyoruz, başımızda Ay-yıldızımız
Genç, ihtiyar, kadın, erkek, oğul, kızımız...*

*Soyumuzda ne kahraman kardeşler vardır:
Türkmen, Oğuz, Başkurt, Tatar ve Kırgızımız...*

*Demir dağlar delmiş olan Bozkurtlarınız ki
Orkun da var Kül Tigin 'den kalma yazımız...*

*Hamlemizden yere geçer kanlı saraylar.
Bizce birdir gedalarla baylar, giraylar...*

*Medeniyet şimşeginden gelir hızımız;
Sorma: Kimdir kanatlanmış bu genç alaylar?*

*Bunlar bütün nura doğru akın eden Türk!
Hey koca Türk, uzakları yakın eden Türk!*⁹³⁸

Vahdettin

Kıt'a

(Süleyman Nazif)

*Hiddet etmişsin, buyurmuşsun ki: Mülküm serteser
Oldu isyân-ı esâfille makarr-ı şûr ü şer.
Muktezâ-yı feyzidir adl-i ilâhinin bu hal;
Etme hiddet padişâhım, zulm eken isyân biçer!*⁹³⁹

⁹³⁸ Koryürek, a.g.e., 80-81.

⁹³⁹ Nazif, a.g.e., 125.

Vatan

Vatan Şarkısı

(Tevfik Fikret)

*Biz fedâi milletiz, merd oğlu merd Osmanlıyız;
 Burc-ı istidâdı yıkdık, kahramanız, şanlıyız;
 Bir vatan, bir hakk tanır ahrârız; arslan canlıyız.
 Canla, şanla, ey vatan, te'bîdine peymanlıyız...
 Can da sen, şan da sen, hepsi sensin, yaşa;
 Ey vatan, ey mübârek vatan, bin yaşa!
 Toprağın cevher, suyun kevser, bahârın bî-hazân;
 İşte dünyâ: Bir eşin, bir benzerin yokdur inan.
 Müşfik evlâdın bulur koynunda her gün, her zemân
 Başka şefkat, başka niğmet, başka kuvvet, başka can...
 Can da sen, şan da sen, hepsi sensin, yaşa;
 Ey vatan, ey mübârek vatan, bin yaşa!⁹⁴⁰*

Wilson

Türk'ün Hitabı

(Fezullah Sacit Ülkü)

*Büyük müsün küçük müsün bilemem;
 Göz yaşımı senin kara elinle,
 Kan dolu mendilinle
 Silemem!
 Benim aklım bozuk değil,
 Vicdanım dalkavuk değil,
 Millî dehâm çocuk değil:
 Fırak giymiş canavardan merhamet de dilemem!
 Hiç inanma, dersem: Vaşington'sun;
 Bilmez miyim ben seni ki, Vilson'sun!*

⁹⁴⁰ Fikret, a.g.e., 119.

*Bana senin karanlık elin mi giydirecek
Yeni baştan hürriyet perisinin tacını?
Alüftesin! diyerek,
O perinin saçını
Yolar, yolar, yolarım da suratına fırlatırım!
Sana hürriyetimi ben böyle anlatırım!
İstiklâl dediğin şey başımda bir taç değil,
Ruhumu aydınlatan bir ezeli ziyadır!
Benim ruhum kimsenin lütfuna muhtaç değil,
Zulme karşı kahr ile köpüren bir deryadır!*

*Bilmez miyim ben seni ki Vilson'sun;
Ey büyük ruh! Ruhun taş gibi donsun!
Sana derlerse inanma: Vaşington'sun;
Sen ki namus havasında sönmüş balonsun!
Bir taç: Şehit perçeminden başına konsun:
Ey büyük ruh kanlı ruhun taş gibi donsun...*

*Bir gün sen de öldüğünde,
Çamurlara gömüldüğünde
Şu olacak bu dünyaya senden kalan:
Bu dünyadan büyük bir yalan!
İftihar et: Bu şerefte ilksin ve sonsun!
Sen ki küçük bir büyüksün: Vaşington'sun!⁹⁴¹*

Yeni Türkiye

At

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

*Bir gemle bağlanan yağız at şaha kalkıyor,
Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor!*

Son macerayı dinlememiş varsa anlatın;

⁹⁴¹ Ülkü, *Ateş ve Nur*, 49-53.

Ram etmek isteyenler o mağrur, asil atın.

*Beyhudedir, her uzvuna bir halka bulsa da;
Boştur köpüklü ağzına gemler vurulsa da...*

*Coştukça böyle sel gibi bağrında hisleri
Bir gün başında kalmayacaktır seyisleri!*

*Son şanlı macerasını tarihe anlatın:
Zincir içinde bağlı duran kahraman atın*

*Gittikçe yükselen başı Allah' a kalkıyor;
Asrın baş eğdi sandığı at şaha kalkıyor!⁹⁴²*

Yusuf İzzettin Efendi

***Yusuf İzzettin Efendi'ye
(Abdülhak Hamit Tarhan)***

*Ey veliahd-ı taht-ı Osmanî,
Necm-i devvar-ı baht-ı Osmanî.
Kimseler yok aleyhinizde bugün,
Vehnimizden fakat biziz küskün.
İnandın sıdkına bu kimsesizin,
Kimseler yok aleyhinizde sizin.
Gösterin siz bize o her kimse,
Öyle bir şey görüp işittiyse
Lânet etsin babam, annem,
Semerât-ı hayatımın yek tâ
Göreylim in'idamını hatta...*

*Makber'i yazdığım zamanları ben
Anarım daima tahassürle
O zamanlarda çünkü gaibden
Bir tecelli-i bî-tefekürle:*

⁹⁴² Çamlıbel, *Han Duvarları*, 22.

*Bir nihanî melekke hem-dem idim
Ve onun cilvesiyle mülhem idim.*⁹⁴³

Zihni Paşa

Kasîde

(Süleyman Nesib)

*Bir şiven-gâh-ı fâni bir tecelli-zâr-ı ibrettir
O şeyler ki hayâli add olunmuş bir hakikattir
Hakikattir evet her şey bu hiç-istân-ı hestîde
Hakikattir ki hep bir gâye-i ulvîye illettir
Hakikat olmasa zihn-i beşerde yer bulur muydu
Bu fennen hikmeten isbât olunmuş bir bedahettir
Hakikattir derim yokluk nasıl varlık hakikatse
Bugünkü varlığım çünkü o yokluktan işârettir
...
Senin şân-ı kemâlin bir ter-şân-ı belâgattir
Ne çâre ey vezîr-i merhamet-pîrâ ki lütfundan
Hayât-ı bigânem şâd u mesrur-ı saâdettir
Bilip âdâbı teklif-i sükût ettimse de hâme
Büyüklerce, dedi afv-ı hatâ yâ de'b-i şefkattir
Hususa medh için sen bir kaside yazmıyorsun ki
Merâmın ancak ol zâta samîmî arz-ı minnettir
...
Yaşa ey âsâf-ı âlî-himen izz ü sa'âdetle
Bu âlem tâ ki lutf-ı Hakla mehd-i âdemiyettir
Denilsin lâ-cerem zîr-i cenâh-ı mes'âdet-sâyen
Tecelli-gâh-ı rahmeti kible-i erbâb-ı hâcettir.*⁹⁴⁴

⁹⁴³ Tarhan, a.g.e., 807.

⁹⁴⁴ Toker, a.g.e., 157-158.

Ziya Gökalp**Kıt'a****(Neyzen Tevfik)**

Çünkü neden? Dalyanın yok, ağın yok.

Bir tek hamsi kızartacak yağın yok.

Ocağın yok, dalın yok, budağın yok,

Yoksa Gökalp gibi Turan'ın mı var? ⁹⁴⁵

---

⁹⁴⁵ Tefik, *Azab-ı Mukaddes*, 13.

KAYNAKÇA

- Acehan, Abdullah, “*Halit Fahri Ozansoy, Eserleri, Sanatı*”, Doktora Tezi, Sakarya Üniv. Sos. Bil. Ens., Sakarya: 1998.
- Akay, Salih Zeki, *Emin Bülend’in Şiirleri*, Semih Lûtfi Kitabevi, İstanbul: (tarihsiz).
- Akıncı, Gündüz, *Abdülhak Hamit Tarhan, Hayatı, Eserleri ve Sanatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1954.
- Akşin, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 2011.
- Altınkaynak, Hikmet, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Can Yayınları, İstanbul: 2017.
- Argunşah, Hülya, *Bir Cumhuriyet Kadını: Şükûfe Nihal*, Timaş Yayınları, İstanbul: 2011.
- Arı, Kemal, *Türk Devrim Tarihi I*, Zeus Kitabevi, İzmir: 2011.
- Arık, Şahmurat, “1938-1951 Tarihleri Arasında Bazı Yayın Evi ve Yazarların CHP’den Yardım Talepleri”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, S.17, İstanbul: 2004.
- Arkın, R. G., *Rıza Tevfik Hayatı ve Şiirleri*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul: 1939.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul: 2000?.
- Armaoğlu, Fahir, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Sevinç Matbaası, Ankara: 1964?.
- Asya, Arif Nihat, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, Ötüken Yayınları, İstanbul: 1997.
- Asya, Arif Nihat, *Kıbrıs Rubaileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1976.
- Asya, Arif Nihat, *Kökler ve Dallar*, Toprak Yayınları, İstanbul: 1964.
- Aybars, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ege Üniv. Basımevi, İzmir: 1984.
- Aydemir, Fikri, “*Necdet Rüştü Efe, Hayatı-Sanatı-Eserleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens., Erzurum: 2008.
- Ayel, Edip, *Mozaik*, İnsel Kitabevi, İstanbul: 1944.
- Aykaç, Fazıl Ahmet, *İkinci Sis*, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, İstanbul: 1952.
- Ayverdi, Samiha, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul: 1975.

- Azgun, A. Fuad, *Aruzun Meltemiyle*, Ankara: 1995.
- Azgun, A. Fuad, *Mehmedim-Şiirler*, Çaba Yayınları, Ankara: (tarihsiz).
- Bahşi, Muammer Lütfi, *İlk Kurşun*, F. Arkant Matbaası, İzmir: 1947.
- Barkçin, Savaş Ş., *Dîvân-ı Zereşân*, Litera Yayıncılık, İstanbul: 2013.
- Bayramoğlu, Fuat, *Rubailer*, MAS Matbaası, İstanbul: 2002.
- Beyatlı, Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 1969.
- Bıyık, Mahmut, “*Emin Bülent Serdaroğlu’nun Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sos. Bil. Ens., İstanbul: 2004.
- Biyografi.net, (tarihsiz), <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=3554>
- Bulut, Halil Hadi, “*Faruk Nafiz Çamlıbel’in Hayatı ve Eserleri*”, Doktora Tezi, Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens., İstanbul: 1991.
- Burdurlu, Tahsin, *20 000 000 Türk Haykırıyor*, İkaz Basımevi, Afyon: 1951.
- Canki, Tayfun, “*Fazıl Ahmet Aykaç’ın Şeytan Diyor ki Adlı Eserinin Çeviri Yazısı ve Metin İncelemesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniv. Sos. Bil. Ens., Kırklareli: 2013.
- Cankurt, Nuri, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi*, Star Ofset, Konya: (tarihsiz).
- Çağlar, C. Oktay ve İnan, M. Akif, *Yeni Türk Edebiyatı*, Eğitim Enstitüleri Türkçe Bölümü, Ankara: 1977-1978.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Akarsu*, Kanaat Kitabevi, İstanbul: 1937.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Akıncı Türküleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul: 1938.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Han Duvarları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2014.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Heyecan ve Sükûn*, İnkılap Kitabevi, İstanbul: 1959.
- Çandır, Muzaffer, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatı*, Tekin Matbaası, Manisa: 2004.
- Çavuş, Miriam Zeliha Stebler, “*Ali Ulvi Elöve’nin Şiirlerinin Eğitsel Açından İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens., Erzurum: 2007.

- Çetin, Nurullah, *Tahsin Nahit, Ahmet Vefa ve Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2014.
- Çetişli, İsmail vd., *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2007.
- Çıkla, Selçuk, *Hüseyin Sîret ve Leyâl-i Girîzân*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum: 2009.
- Çınarlı, Mehmet, *Bir Yeni Dünya Kurmuşum*, Hisar Yayınları, Ankara: 1974.
- Demir, Fevzi vd., *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Mersin Üniv. Yayınları, Mersin: 2002.
- Doğanay, Süleyman, “*Edebi Bir Eserde Şairin Dini Yaşaması (Arif Nihat Asya Örneği)*”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniv. Sos. Bil. Ens., Adana: 2009.
- Efe, Necdet Rüştü, *Gazi'nin Destanı*, Amedi Matbaası, İstanbul: 1929.
- Efe, Necdet Rüştü, *Yurdum ve Sevgilim*, Ülkü Basımevi, İstanbul: 1941.
- Ekinci, Ekrem Buğra, (2015), <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/602110.aspx>
- Elöve, Ali Ulvi, *Çocuklarımıza Şiirler*, Yeni Matbaa, İstanbul: 1959.
- Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, Ankara: 2008.
- Erdoğan, Bekir Sıtkı, *Dostlar Başına*, Baha Basımevi, İstanbul: 1965.
- Ersavaş, Fahri, *Tanzimattan Günümüze Hamâsi ve Millî Şiirler Antolojisi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul: 2012.
- Ersevînc, Mine vd., *Türk Devrim Tarihi*, Aktüel Yayınları, İstanbul: 2004.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ, Sütun Yayınları, İstanbul: 2009.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Yeni Matbaa, İstanbul: 1966.
- Eyicil, Ahmet, *Siyasi Tarih*, Akid Yayıncılık, Ankara: 1991.
- Geçgel, Hulusi, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara: 2003.
- Gençer, Ali İhsan ve Özel, Sabahattin, *Türk İnkılap Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul: 2005.
- Giritli, İsmet, *Yıldönümleriyle Türk Devrim Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul: 1997.

- Gövsâ, İbrahim Alaettin, *Acılar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1966.
- Gövsâ, İbrahim Alaettin, *Çanakkale İzleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara: 1989.
- Gövsâ, İbrahim Alaettin, *Çocuk Şiirleri*, Elips Kitap, Ankara: 2012.
- Güftâ, Hüseyin, “20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-zâde Âsaf’ın Şiirlerinde Divan Şiiri Geleneği Unsurları”, *Mustafa Kemal Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi*, C.6, S.12, Antakya: 2009.
- Güftâ, Hüseyin, *Antakyalı Şair Yahyâzâde Âsaf Hayatı-Edebi Kişiliği ve Şiirleri*, Zirem Basımevi, Antakya: 1999.
- Güldürmez, Sevim, “Yahya Kemal’in Şiirinde Yunan Mitolojisinin İzleri ve Bir ‘Yol Düşüncesi’ Etrafında Memlekete Dönüşün Sesleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y.4, S.30, 2016.
- Güleç, Azmi, *Fetih Yıldızı*, Ayyıldız Matbbaası, Ankara: 1958.
- Güvemli, Zahir, *Mehmet Akif Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1953.
- Hacıtahiroğlu, Abdullah Öztemiz, *Sessiz Gürültü*, Yağmur Yayınları, İstanbul: 1962.
- Hatemi, Hüsrev, *Şiirler*, Dergâh Yayınları, İstanbul: 1984.
- Hayber, Abdülkadir, *Necmettin Halil Onan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1988.
- İlgazi, Abdullah vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Gazi Kitabevi, Ankara: 2009.
- İsen, Mustafa ve Canım, Rıdvan, *Hamâmizâde İhsan, Hayatı, Eserleri ve Divânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1989.
- İyigüngör, Vildan, *Medyada Tanıklık: Türkiye’de Askeri Darbeler*, Beta Yayıncılık, İstanbul: 2009.
- Kabakçı, Bayram, “Tahsin Nahit Hayatı-Sanatı-Eserleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sos. Bil. Ens., Kırıkkale: 2002.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C.3, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul: 2002.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C.4, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul: 2002.

- Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)*, Dergâh Yayınları, İstanbul: 2008.
- Keskin, Mustafa, *Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ufuk Yayıncılık, Ankara: 2005.
- Kıbrıs, İbrahim, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara: 2004.
- Kılıç, Atabey, “*Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Geleneğin Devamı: Aruz*”, *Geleneğin İzinde Edebiyatımız*, Kırşehir: 2006.
- Kili, Suna, *Türk Devrim Tarihi II*, Yeni Gün Haber Ajansı ve Yayıncılık, İstanbul: 2000.
- Kim Kimdir?, (tarihsiz), <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2949>
- Koç, Raşit, “*Faik Ali Ozansoy’un Şiirlerinin Tematik Olarak İncelenmesi*”, *Yüzüncü Yıl Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi*, C.5, S.2, Van: 2010.
- Kolcu, Ali İhsan, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum: 2005.
- Koloğlu, Orhan, *Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul: 1994.
- Komisyon, *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 1984.
- Komisyon, *Eserlerinden Seçilmiş Şiirler ve Almanca Çevirileri İle Bekir Sıtkı Erdoğan*, Özgün Ajans, İstanbul: 1993.
- Komisyon, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli: 2012.
- Korkmaz, Ramazan vd., *Yeni Türk Edebiyatı*, Grafiker Yayınları, Ankara: 2009.
- Koryürek, Enis Behiç, *Miras ve Güneşin Ölümü*, Güneş Matbaası, Ankara: 1951.
- Kudret, Cevdet, *Abdülhamid Döneminde Sansür I*, Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul: 2000.
- Kuntay, Mithat Cemal *Türk’ün Şehnâmesi’nden*, Haz.: Faruk K. Timurtaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 1971.
- Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1990.
- Kurgan, Şükrü, *Süleyman Nazif*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1955.

- Kurucu, Ali Ulvi, *Gümüş Tül ve Alevler*, Marifet Yayınları, İstanbul: 1994.
- Kurucu, Ali Ulvi, *Gümüş Tül ve Alevler*, Nedve Yayınları, İstanbul: 1970.
- Kut, Günay, *Orhan Şaik Gökyay*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1989.
- Mardin, Şerif, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895-1908)*, İletişim Yayınları, İstanbul: 2008.
- Mazıoğlu, Hasibe, “*Necmettin Halil Onan’ın Kişiliği, Eserleri ve Şairliği*”, Ankara Üniv. D.T.C. Fakültesi, Ankara: 1972.
- Mazıoğlu, Hasibe, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matbaası, Ankara: 1987.
- Nayır, Yaşar Nabi, *Tevfik Fikret (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1977.
- Neyzen, Tevfik, *Azab-ı Mukaddes*, Haz.: Celal Kırılancı, İtalik Kitapları Yayınları, Ankara: 2001.
- Neyzen, Tevfik, *Hiç*, Kapı Yayınları, İstanbul: 2014.
- Nihayet, (tarihsiz), <http://www.nihayet.com/turkiyenin-anketi/saba-makami/savas-barkcin/>
- Okay, Haşim Nezih, *Atatürk ve İnkılâp Şarkıları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1986.
- Okay, Orhan, *Batılulaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul: 2005.
- Onan, Necmettin Halil, *Bir Yudum Daha*, Semih Lütfi Sühulet Kütüphanesi, İstanbul: 1933.
- Orhon, Orhan Seyfi, *Bütün Şiirleri*, Everest Yayınları, İstanbul: 2008.
- Orhon, Orhan Seyfi, *İstanbul’un Fethi*, İstanbul Fetih Derneği Yayınları, İstanbul: (tarihsiz).
- Orhon, Orhan Seyfi, *Kervan*, Akbaba Matbaası, İstanbul: 1964.
- Ortaç, Yusuf Ziya, *Bir Rüzgâr Esti*, Yeni Matbaa, İstanbul: 1962.
- Öğmüş, Harun, *Hak’tan Hediye*, Yüzakı Yayıncılık, İstanbul: 2005.
- Önol, Hikmet Şinasi, *Türk Akınları*, Tecelli Matbaası, İstanbul: 1944.

- Özcan, Recai, “*Ahmet Reşit Rey’in (H. Nâzım) Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sos. Bil. Ens., Kırıkkale: 2002.
- Özdarıcı, Öznur, “*Emin Bülent Serdaroğlu’nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sos. Bil. Ens., Kırıkkale: 2003.
- Özdemir, Mehmet, “*Yahya Kemâl ve Geleneği Yanlış Yerde Arayan İki Edebî Topluluk: Nev-Yunânîler ve Nayîler*”, Sakarya Üniv., Eğitim Fakülesi Dergisi, Sakarya: 2007.
- Özgül, Metin Kayahan, *Halit Fahri Ozansoy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1986.
- Özgül, Metin Kayahan, *Son Jön Türk Kalesi-Ahmed Kemâl Akünal*, Kitabevi Yayınları, İstanbul: 2010.
- Özkırımlı, Atilla, *Tevfik Fikret*, Cem Yayınevi, İstanbul: 1978.
- Özsever, Hüseyin Siret ve Namık, Kemal, *İki Kaside*, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul: 1942.
- Özsever, Hüseyin Siret, *Bir Mektubun Cevabı*, Kader Basımevi, İstanbul: 1948.
- Özsever, Hüseyin Siret, *Kıvılcımlı Gül*, Acun Basımevi, İstanbul: 1937.
- Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi-Siyasi Tarih 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul: 2004.
- Öztürk, Bekir, *Tanzimat Edebiyatı*, Mimoza Yayınları, Konya: 1995.
- Öztürk, Cemil, *İhsan Raif Hanım-Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Bütün Şiirleri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul: 2002.
- Parlatır, İsmail, *Ali Ekrem Bolayır*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1987.
- Parlatır, İsmail, *Recâî-zâde Mahmud Ekrem*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2004.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara: 1989.
- Sarı, Sultan, “*Neyzen Tevfik’in Hayatı ve Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv. Sos. Bil. Ens., İzmir: 2010.

- Sarioğlu, Mehmet, *Türk Devrim Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Kocaeli Üniv. Yayınları, Kocaeli: 2003.
- Sazyek, Hakan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2006.
- Sefercioğlu, M. Nejat, *Divançe-i Seferi*, Yıldız Matbaacılık, İstanbul: 1997.
- Söğütlü, İlyas, “Jön Türkler ve Türkiye’nin Batılılaşması”, Eskişehir Osmangazi Üniv. Sos. Bil. Dergisi, C.11, S.1, Eskişehir: 2010.
- Su, Mükerrerem S. ve Mumcu, Ahmet, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 1990.
- Süleyman, Nazif, *Malta Geceleri, Fırak-ı Irak ve Galiçya*, Kervan Kitapçılık, İstanbul: 1979.
- Şeker, Şemsettin, “İbnülemin Mahmud Kemal İnal’ın Tarihi Romanı: Sabih”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Türkiyat Arş. Ens., İstanbul: 2009.
- Şekerci, Erkan ve Yılmaz, Gülcan, *Türk Devrim Tarihi ve Atatürkçülük*, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul: 2006.
- Şen, Yasin, “İbnülemin Mahmûd Kemâl İnal’ın Divan Neşirleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens., Ankara: 2016.
- Şener, Sevda, *Cumhuriye’in 75. Yılında Türk Tiyatrosu*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 1999.
- Tağızade, Karaca Nesrin, *Celal Sahir Erozun*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1992.
- Talashlıoğlu, Mesut, *Türk Devrim Tarihi*, Dilek Matbaası, İstanbul: 1972.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2007.
- Tarhan, Abdülhak Hamit, *Bütün Şiirleri*, Haz.: İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul: 2013.
- Tekin, Mehmet, *Hatay’ın Son Aruz Şairi: Nafi Miskioğlu*, Kültür Ofset Basımevi, Hatay: 1991.

- Tektaş, Nazım, *Osmanlı Tarihi-Saraydan Sürgüne*, Çatı Kitapları, İstanbul: 2004.
- Tevetoğlu, Fethi, *Enis Behiç Koryürek, Hayatı ve Eserleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1985.
- Tevfik, Fikret, *Rubâb-ı Şikeste*, Haz.: Fahri Uzun, İnkılâb ve Aka Kitabevleri, İstanbul: 1962.
- Toker, Şevket, *Süleyman Nesib Hayatı ve Şiirleri*, Ege üniv. Basımevi, İzmir: 2001.
- Toker, Şevket, *Türk Edebiyatında Nev-Yunânîlik*, Ege Edebiyat, İzmir: 1979.
- Tuncer, Hüseyin, *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, İzmir: 1994.
- Tuncer, Hüseyin, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, İzmir: 1995.
- Tuncer, Hüseyin, *Tanzimat Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, İzmir: 1994.
- Tuncer, Hüseyin, *Yedi Meşaleciler*, Akademi Kitabevi, İzmir: 1994.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi I*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1991.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi II*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1991.
- Türkedebiyatı.org,(tarihsiz),https://www.turkedebiyati.org/sairler/orhan_seyfi_orhon.html
- Türker, Tekin Nil, *Ana Hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Çantay Kitabevi, İstanbul: 2001.
- Uçar, Şahin, *Dîvân*, Şûle Yayınları, İstanbul: 2011.
- Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih 1789-2010*, Der Yayınları, İstanbul: 1979.
- Uçman, Abdullah, *Rıza Tevfik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1986.
- Uğurlu, Halim, *Türk'e Destan*, Yeryüzü Yayınları, İstanbul: 1974.
- Uğurlu, Tuluyhan, (2012), <http://www.tuluyhanugurlu.com/?p=1437>
- Uyguner, Muzaffer, *Yahya Kemal*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1964.
- Ülkü, Feyzullah Sacit, *Fatih ve İstanbul*, Ülkü Basımevi, İstanbul: 1950.
- Ülkü, Feyzullah Sacit, *Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi*, Ülkü Basımevi, İstanbul: 1951.
- Ülkü, Feyzullah Sacit, *Ülkü ve Şiir*, Türkiye Yayınevi, İstanbul: 1949.

- Ünal, Mehmet Ali ve Halaçoğlu, Ahmet, *Türk İnkılabı ve Atatürk İlkeleri*, Kardelen Kitabevi, Isparta: 1998.
- Ünalımış, Oğuz, *şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2004.
- Yalçın, Semih vd., *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara: 2005.
- Yaşar, Selâhaddin, *Yahya Kemal*, Nesil Yayınları, İstanbul: 2007.
- Yazıcı, Nuri, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi*, Damla Matbaacılık ve Ticaret, Konya: 1993.
- Yazıcıoğlu, Tuba, “*Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Leyla Saz ve Eserlerinin Sosyolojik Analizi*”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniv. Sos. Bil. Ens., Nevşehir: 2011.
- Yeşil, Cemal, *Rubailer II*, Devlet Matbaası, Ankara: 1950.
- Yeşil, Cemal, *Rubailer II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara: 1979.
- Yeşil, Cemal, *Rubailer*, Devlet Matbaası, Ankara: 1950.
- Yılmaz, Eray, *Türkiye Tarihi II*, Papatya Yayıncılık Eğitim, İstanbul: 2012.
- Yılmaz, Mustafa vd., *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara: 1998.
- Zariç, Mahfuz, “*Recâizâde Mahmud Ekrem’in Nefrin ve Tefik Fikret’in Sis Adlı şiirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*”, Ankara Üniv. Sos. Bil. Ens. Dergisi, Y.3 S.1, Ankara: 2013.

DİZİN

-2-

27 Mayıs 1960 Darbesi, 49, 50, 51

-3-

31 Mart, 18

-A-

Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu, 175,
176, 177

Abdurrahman Nurettin Paşa, 106, 234,
389, 395

Abdurrahman Sami Paşa, 240, 389

Abdülhak Hamit Tarhan, 9, 44, 58, 81,
82, 84, 225, 228, 234, 235, 240, 242,
243, 264, 266, 269, 270, 272, 279,
283, 284, 287, 288, 291, 296, 301,
310, 342, 347, 355, 368, 394, 395,
396, 418, 419, 424, 426, 440, 441,
447, 457, 458, 460

Abdülhamit, v, vi, ix, x, 1, 2, 3, 4, 9, 10,
11, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 29, 66, 79,
81, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 97, 98,
100, 101, 106, 107, 113, 114, 143,
144, 151, 182, 183, 213, 214, 215,
216, 217, 218, 219, 220, 221, 222,
223, 224, 225, 226, 227, 228, 229,
230, 231, 248, 249, 254, 255, 256,
265, 287, 292, 386, 388, 389, 396

Adnan Adıvar, 154, 327, 389, 397

Adnan Menderes, 2, 151, 213, 362, 363,
385, 398

Afganistan, 36, 47

Ahmet Emin Yalman, 154, 330, 389,
399, 400

Ahmet Haşim, 65, 71, 109

Ahmet Kemal Akunal, 101, 103, 216,
284, 324

Ahmet Mithat Efendi, 58, 63

Ahmet Muhtar Paşa, 4, 136, 233, 389,
400

Ahmet Remzi Akyürek, 172, 173, 465

Ahmet Reşit Rey, 94, 465

Ahmet Vefik Paşa, 58

Akabe, 10

Akif, 72, 142, 143, 144, 145, 147, 219,
220, 269, 270, 276, 289, 290, 291,
292, 294, 295, 301, 302, 303, 305,
368, 461

Ali Ekrem, 63, 86, 87, 88, 466

Ali Ekrem Bolayır, 86, 89, 249, 346,
414, 415

Ali Fuad Azgur, 142

Ali Fuat Azgur, 140, 142

Ali Haydar Efendi, 237, 389, 400

Ali Ulvi Elöve, 20, 180, 182, 271, 272,
297, 306, 307, 450, 451, 461

Ali Ulvi Kurucu, 147, 150, 291, 295,
339, 340, 370, 387, 402, 403, 422,
423, 430, 431, 445, 446

Almanlar, 12, 24, 26, 333

Almanya, 12, 16, 22, 23, 24, 25, 26, 29,
30, 31, 32, 48

- Amerika, 26, 46
- Amerika Birleşik Devletleri, 26, 46
- Ankara, v, vii, xxii, 3, 12, 16, 17, 21, 23, 27, 30, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 43, 45, 48, 62, 65, 67, 69, 72, 74, 78, 79, 81, 93, 108, 112, 120, 123, 125, 129, 135, 140, 141, 142, 151, 159, 163, 170, 180, 186, 187, 189, 193, 197, 198, 199, 200, 206, 209, 231, 292, 313, 318, 374, 377, 433, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469
- Arif Nihat Asya, 6, 28, 49, 52, 126, 127, 128, 333, 357, 359, 360, 362, 363, 374, 377, 395, 405, 429, 430, 462
- Arnavutluk, 17, 20, 21, 145, 369
- Asaf Halet Çelebi, 202
- Atatürk, vi, viii, x, 2, 5, 12, 19, 23, 40, 43, 81, 88, 100, 101, 103, 104, 113, 115, 116, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 129, 131, 133, 136, 137, 138, 139, 140, 151, 153, 154, 157, 158, 161, 163, 185, 187, 188, 190, 191, 194, 195, 196, 198, 200, 205, 207, 209, 210, 213, 286, 292, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 333, 340, 341, 342, 344, 348, 350, 356, 385, 389, 401, 429, 453, 460, 463, 465, 466, 468, 469
- Avrupa, 3, 10, 11, 12, 14, 22, 23, 26, 34, 48, 54, 55, 56, 104, 127, 187, 252, 272, 277, 344, 380, 420
- Avusturya, 15, 16, 23, 24, 25, 32, 33
- Azmi Güleç, 134, 135, 378, 382, 383
- B-**
- Bağdat, 28
- Balkan, 12, 19, 20, 21, 22, 25, 35, 46, 85, 87, 272, 273, 309, 403
- Balkan Savaşları, 21
- Başkomutanlık Meydan Muharebesi, 39, 40
- Bekir Sıtkı Erdoğan, 69, 74, 135, 136, 137, 233, 400, 462, 464
- Belgrad, 23
- Berlin Antlaşması, 16, 17
- Beş Hececiler, 72
- Birinci Balkan Savaşı, 20
- Birinci Dünya Savaşı, v, vi, 2, 3, 4, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 31, 34, 42, 46, 72, 117, 183, 261, 280, 283, 285, 296, 303, 304, 309, 342, 369
- Birinci İnönü Savaşı, 37, 320
- Bismark, 151, 262, 263, 389, 404
- Bosna-Hersek, 15, 16, 23, 32
- Bulgaristan, 15, 16, 21, 22, 25, 32, 47
- Bursa, 38, 84
- C-**
- Celal Sahir, 112, 113, 114, 467
- Celal Sahir Erozan, 115, 245

Cemal Paşa, 28, 151, 260, 265, 269,
389, 404
Cemal Yeşil, 39, 41, 196, 197, 280, 282,
318, 325, 342, 345, 346, 350, 352,
372, 373, 432, 433, 443
Cenab Şehabettin, 71
Cenap Şehabettin, 63, 64, 71, 95
Cengiz Topel, 127, 333, 389, 405
cumhuriyet, 44, 209, 210, 336, 337, 364
Cumhuriyet, ix, x, 2, 5, 7, 15, 23, 25,
27, 42, 43, 48, 50, 67, 68, 69, 71, 72,
74, 101, 115, 120, 121, 122, 127, 129,
137, 138, 151, 156, 157, 180, 194,
210, 213, 310, 336, 337, 338, 342,
364, 376, 385, 387, 389, 390, 391,
405, 460, 461, 462, 464, 466, 467,
468, 469
Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı, 67

Ç

Çanakkale, 29, 93, 192, 298
Çanakkale Zaferi, vi, 275
Çerkez Ethem, 37, 45, 46

D

Damat Ferit Paşa, 4, 151, 261, 389, 410
Demokrat Parti, 49, 50, 213
Divan şiiri, 55, 63, 75
Diyarbakır, 96, 103
Dumlupınar ve Aslıhanlar
Muharebeleri, 38
Dündar Akünel, 203, 204

-E-

Edip Ayel, 43, 190, 191, 314, 317, 337,
341, 387, 405, 412
Emin Bülent, 109, 110, 112, 461, 466
Emin Bülent Serdaroğlu, 303, 340, 355,
365
Emin Sazak, 331, 332, 389, 413
Enis Behiç, 72, 188, 189, 273, 304, 305,
403, 404, 453, 454, 464, 467
Enis Behiç Koryürek, 20, 190, 297
Enver Paşa, 28, 36, 100, 151, 198, 258,
260, 265, 389, 414

-F-

F. Sacit Ülkü, 297, 367
Faik Ali, 103, 104, 105, 464
Faik Ali Ozansoy, 105
Faruk Kadri Timurtaş, 211
Faruk Nafiz, 69, 72, 166, 193, 194, 195,
196, 300, 311, 312, 314, 315, 316,
321, 337, 338, 352, 353, 355, 363,
409, 423, 424, 444, 445, 461
Faruk Nafiz Çamlıbel, 28, 297, 299,
310, 312, 315, 321, 340, 342, 347,
349, 362, 369, 401, 457
Fatih Sultan Mehmet, 376, 378
Fazıl Ahmet, 153, 154, 156, 318, 362,
373, 398, 460, 461
Fazıl Ahmet Aykaç, 6, 317, 327, 328,
330, 331, 332, 362, 363, 364, 372,
384, 385, 388, 397, 399, 400, 413,
414, 415, 416, 429, 436, 450

Fecr-i Âtî, ix, 64, 65, 66, 67, 96, 109,
112, 186

Fevzi Çakmak, 6, 118, 138, 322, 390,
434

Feyzullah Sacit Ülkü, 46, 117, 119, 120,
283, 284, 297, 298, 322, 323, 324,
325, 326, 327, 346, 357, 367, 368,
431, 432, 434, 442, 443, 455, 456

Fransa, 23, 26, 27, 31, 38, 40, 41, 47,
48, 56, 63, 177, 182, 183, 190

Fuat Bayramoğlu, 163, 164, 342, 347,
349, 372, 443

Fuat Köprülü, 6, 154, 327, 390, 414

-G-

Galatasaray Lisesi, 78, 89, 107, 109,
153, 159, 186, 190, 202

Garip Hareketi, xiii, 73, 74, 466
gazel, 61

-H-

Hafiye ve Jurnalcılık, 78, 88, 143, 213,
248, 390, 414

Halil Rifat Paşa, 234

Halim Uğurlu, 6, 35, 37, 38, 45, 137,
138, 140, 257, 283, 306, 308, 312,
318, 319, 320, 322, 323, 335, 336,
342, 353, 361, 362, 376, 379, 380,
410, 411, 420, 421, 428

Halit Fahri, 69, 72, 186, 187, 460, 466

Halit Fahri Ozansoy, 7, 69, 186, 187,
188, 460, 466

Halit Ziya, 59

Hamamizade İhsan Bey, 160

Hamâmîzâde İhsan Bey, 44, 159, 160,
291, 304

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 154, 328,
390, 415

Harun Ögmüş, 178, 179, 445

Hasan Hüsrev Hatemi, 209

Haşim Nezihi Okay, 128, 129, 130, 310,
311, 316, 317, 318, 338, 339, 342,
347, 350, 412, 429

Hikmet Şinasi Önel, 133, 453

hilafet, 269, 270, 292, 309

Hisarcılar, 74

Hüseyin Hatemi, 166

Hüseyin Siret, 69, 443, 444, 466

Hüseyin Siret Özsever, 99, 100, 101

Hüsrev Hatemi, 207, 208

Hız. Peygamber, 83, 146, 378

-İ-

II. Abdülhamit, i, vii, 9, 248, 249, 389,
390, 391, 392

II. Meşrutiyet, 2, 3, 4, 11, 14, 15, 87,
99, 213, 228, 389, 390, 391, 392

II. Nikolay, 12, 151, 261, 262

-İ-

İbrahim Alâettin Gövsa, 122, 123

İhsan Raif, 105, 106, 466

İhsan Raif Hanım, 107, 234, 235, 395,
441

İkinci Balkan Savaşı, 22

İkinci Dünya Savaşı, v

- İkinci İnönü Savaşı, 38, 320
- İkinci Yeni, 74
- İngilizler, 10, 27, 28, 29, 37, 38, 104
- İngiltere, 10, 12, 22, 23, 24, 26, 27, 40, 46, 47, 48, 51, 52, 292
- İnönü, x, 2, 37, 38, 40, 44, 151, 153, 196, 310, 320, 321, 322, 342, 352, 353, 385, 421, 423
- İran, 14, 47, 81, 417
- İslamcılık, vi, x, 2, 5, 56, 81, 82, 97, 104, 106, 143, 145, 148, 213, 256, 291, 292, 309, 368, 390, 422
- İsmail Hakkı Paşa, 151, 260, 265, 390, 414
- İsmail Zühdü Paşa, 235, 390, 423
- İstanbul, iv, v, xxii, 3, 7, 10, 11, 12, 18, 19, 27, 29, 33, 34, 35, 37, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 55, 66, 67, 69, 70, 78, 81, 82, 83, 84, 86, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 99, 100, 101, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 119, 120, 121, 122, 126, 127, 128, 129, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 142, 143, 144, 148, 150, 151, 153, 154, 159, 160, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 193, 194, 196, 197, 202, 203, 207, 208, 210, 214, 215, 217, 219, 230, 240, 251, 257, 258, 272, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 295, 297, 298, 307, 312, 315, 321, 335, 337, 339, 345, 361, 363, 367, 376, 378, 379, 382, 383, 420, 435, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469
- istibdat, 88, 97, 151, 213, 216, 424
- İtalya, 19, 25, 27, 38, 40, 41, 47, 48
- İttihat ve Terakki, vi, ix, x, 2, 4, 10, 11, 12, 15, 17, 18, 21, 29, 30, 78, 80, 81, 85, 88, 89, 91, 98, 104, 107, 143, 151, 152, 159, 182, 183, 213, 223, 228, 229, 252, 256, 258, 259, 266, 267, 287, 308, 309, 342, 368, 390, 427
- İzmir, 27, 102, 124, 200
- J-**
- Japonya, 16, 34, 47, 49
- Jön Türkler, 2, 4, 11, 12, 13, 14, 467
- K-**
- Kahire, 11, 147
- Kaside, 87, 195, 299, 396, 466
- Kazım Karabekir, 6, 36, 138, 323, 390, 428
- Kemal Edip Kürkçüoğlu, 173
- Kenan Öner, 154, 328, 329, 390, 429
- Kıbrıs, 2, 69, 76, 209, 213, 310, 359, 360, 361, 385, 405, 429, 460, 464
- Kıbrıs Barış Harekâtı, 51, 52
- Kıt'a, 61, 404, 410, 417, 433, 449
- komünizm, 149
- Kore Savaşı, vi, 2, 7, 48, 118, 127, 131, 140, 190, 213, 310, 357, 358, 385, 390, 431

- Kosova, 17
- Kubilay Üsteğmen, 196, 325, 373, 390, 432
- Kudüs, 28
- Kurtuluş Savaşı, 353
- Kuva-yı Milliye, 35, 46
- Kuvâ-yı Milliye, 35
- L-**
- Leyla Saz, 156, 469
- Londra, 21, 27, 37, 38, 46, 51, 56, 81
- Londra Anlaşması, 27
- Londra Barış Konferansı, 21
- M-**
- Mahmud Kemal İnal, 180, 467
- Mahmut Şevket Paşa, 17, 18, 151, 257, 390, 433
- Makedonya, 9, 12, 21, 25
- Marko Paşa, 151, 242, 390, 434, 435
- Mehmed Şakir Paşa, 235, 390, 447
- Mehmet Akif, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 151, 215, 219, 269, 276, 277, 287, 289, 290, 293, 302, 306, 369, 406, 408, 417, 419, 420, 447, 448, 449, 450, 462, 463
- Mehmet Akif Ersoy, 249, 251
- Mehmet Çınarlı, 74, 206, 207, 372, 373
- Mehmet Rauf, 62, 63
- Mehmetçik, 146, 297, 298, 299, 302, 342, 357, 358
- Mekke, 28, 441
- Memduh Cumhur, 167, 168, 169
- Meşrutiyet, v, vi, 14, 15, 17, 64, 65, 66, 87, 89, 98, 107, 108, 213, 287, 462, 468
- Mısır, 10, 19, 28, 143
- Milli Edebiyat, 65, 66, 67, 68, 96, 112
- milli tarih, 125, 126, 140, 147, 182, 188, 376, 378
- Miskioğlu, 161, 162, 367, 374, 375, 452, 467
- Mithat Cemal, 115, 117, 297, 300, 304, 313, 314, 342, 366, 374, 394, 401, 402, 451, 452, 464
- Mithat Cemal Kuntay, 40, 115, 259, 260, 281, 346, 347, 350, 366
- Mithat Paşa, iv, 4, 89, 100, 101, 104, 122, 230, 231, 232, 391, 436
- Mondros, 30, 31, 138
- Mondros Mütarekesi, 31, 138, 280, 389, 394
- Montrö, 47
- Montrö Boğazlar Sözleşmesi, 47
- Muammer Lütfi, 72, 201, 202, 461
- Muammer Lütfi Bahşi, 342, 345
- Mudanya Mütarekesi, 40
- Mustafa Kemal, v, 12, 19, 29, 39, 40, 43, 44, 45, 83, 102, 114, 138, 312, 353, 354, 355, 463
- Mustafa Tahralı, 177
- N-**
- Nabizade Nazım, 59
- NATO, 48

Necdet Rüştü Efe, 198, 258, 314, 344,
345, 355, 356, 432, 433, 460

Necmettin Halil Onan, 20, 199, 200,
201, 273, 285, 286, 297, 314, 342,
463, 465

Necmettin Sadak, 154, 331, 391, 398,
436

Nev-Yunânîlik, 251, 252, 253, 254,
391, 437, 468

Neyzen Tefvik, 4, 6, 11, 150, 151, 152,
153, 215, 216, 242, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 264, 265, 266, 267,
268, 269, 287, 288, 315, 316, 320,
322, 388, 404, 410, 414, 417, 424,
427, 428, 433, 434, 435, 441, 442,
449, 459, 466

Nihat M. Çetin, 174

-O-

Orhan Seyfi, 72, 184, 185, 203, 315,
378, 379, 435, 465

Orhan Seyfi Orhon, 186

Orhan Şaik, 124, 125, 465

Orhan Şaik Gökyay, 126, 285

Osman Hulûsi Efendi, 164

Osmanlı Devleti, v, 5, 9, 10, 12, 13, 14,
15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26,
27, 28, 29, 30, 33, 42, 159, 194, 208,
230, 244, 256, 258, 272, 273, 280,
285, 291, 292, 309, 364, 369, 377,
466

Osmanlıcılık, 56, 159

Osmanlılık, 13, 78, 79, 89, 92, 113, 245,
246, 248, 391, 437, 438

-Ö-

Önol, 132, 297, 342, 374, 375, 377,
399, 453

-P-

Panislamizm, 13

Paris, 11, 31, 56, 81, 251

Pertev Paşa, 81, 263, 391, 440

-R-

Recaizade Mahmut Ekrem, 58

Recâizâde Mahmut Ekrem, 78, 80, 99,
214

Reşit Mümtaz Paşa, 235, 391, 441

Rıza Tefvik Bölükbaşı, 93, 94, 106,
151, 264, 274, 391, 412, 441

Rıza Ümit, 204, 205

Romanya, 21, 22, 25, 26, 32, 33, 47, 48

Rumeli, 11, 94, 192

Rusya, 12, 14, 16, 17, 23, 24, 25, 26,
27, 29, 30, 36, 38, 41, 47, 48, 54, 101,
106, 140, 261, 262, 365, 370, 391,
441, 464

Rüştü Efe, 197, 198, 199, 310, 311, 313,
342, 353, 354, 460

-S-

Sabiha Gökçen, 118, 326, 391, 442

Sakarya Meydan Muharebesi, 39, 342,
346, 391, 443

Salih Hulûsi Paşa, 239, 391, 443

- Savaş Barkçin, x, 170
- Savaş Ş. Barkçin, 171, 386
- Sefercioğlu, 209, 210, 283, 337, 467
- Selanik, 11, 15, 18, 21, 120, 180, 288
- Servet-i Fünûn edebiyatı, 60, 64, 67
- Servet-i Fünûn Edebiyatı, ix, 60, 62, 464, 468
- Sevr, 33, 34, 36, 37, 38, 42, 93
- Sevr Barış Antlaşması, 33
- Sırbistan, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 25
- sosyalizm, 147, 370, 371
- Suriye, 27, 41
- Süleyman Nazif, 4, 96, 97, 98, 99, 145, 223, 228, 229, 230, 256, 257, 388, 454, 464
- Süleyman Nesib, 4, 20, 22, 84, 85, 86, 223, 235, 236, 237, 238, 249, 251, 273, 276, 287, 289, 400, 423, 458, 468
- Ş-**
- Şahin Uçar, 169, 170, 386
- Şehzade Yusuf İzzettin Efendi, 233, 234
- Şerif Hüseyin, 28, 151, 265, 391, 449
- Şinasi, 54, 55, 57, 58, 68, 132, 297, 342, 374, 375, 377, 399, 453
- Şukufe Nihal, 120
- T-**
- Tahir Olgun, 173
- Tahsin Burdurlu, 130, 132, 357, 358, 371
- Tahsin Nahit, 15, 66, 107, 108, 462, 463
- Talat Paşa, 101, 115, 116, 151, 152, 258, 259, 260, 267, 388, 391, 449
- Tanzimat Edebiyatı, ix, 55, 56, 96, 466, 468
- TBMM, 36, 37, 40, 44, 45, 48
- Tevfik Fikret, 4, 10, 63, 65, 79, 89, 90, 91, 92, 93, 99, 154, 218, 221, 222, 224, 225, 230, 232, 245, 266, 267, 287, 306, 388, 436, 437, 439, 455, 463, 465, 466, 469
- Tevfik Rüştü Aras, 154, 157, 332, 391, 450
- Trablusgarp Savaşı, 19, 20, 181, 271, 391, 450
- Trabzon, 27, 28, 128, 159
- Türk askeri, 2, 129, 131, 133, 141, 188, 196, 213, 296, 297, 357, 358
- Türk Bayrağı, 162, 375, 452
- Türk Edebiyatı, ix, 55, 62, 64, 65, 67, 69, 72, 74, 81, 209, 461, 462, 464, 465, 467, 468
- Türk şiiri, 215, 291
- Türkçülük, vi, x, 2, 5, 6, 12, 13, 22, 56, 66, 67, 81, 100, 101, 102, 104, 106, 110, 115, 118, 120, 132, 138, 140, 145, 148, 151, 155, 161, 178, 183, 184, 187, 190, 191, 194, 196, 203, 204, 209, 213, 310, 364, 365, 368, 369, 385, 387, 391, 453
- Türkiye, v, vi, 3, 6, 13, 15, 21, 23, 25, 27, 29, 30, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 113,

119, 123, 310, 312, 320, 336, 337,
338, 342, 359, 364, 373, 385, 389,
411, 457, 460, 461, 462, 463, 464,
467, 468, 469

-U-

Uşi Antlaşması, 20, 41

-Ü-

Üsküp, 17, 182

-V-

Vahdettin, 97, 138, 256, 257, 391, 454

Veled Çelebi İzbudak, 171

Viyana, 34, 375

-W-

Woodrow Wilson, 324

-Y-

Yahudi, 19, 262, 288, 404

Yahya Kemal Beyatlı, 182, 184, 251,
282, 367, 437, 464

Yahyazade Asaf, 157, 158, 463

Yahyazâde Asaf, 157, 158, 355, 356,
386, 416

Yedi Meşale, 72

Yunanistan, 20, 21, 22, 26, 32, 33, 40,
41, 42, 47, 51, 52

Yunanlar, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 51,
200, 284, 285

Yusuf Mardin, 165

Yusuf Ziya, 72, 191, 193, 465

Yusuf Ziya Ortaç, 191, 297

-Z-

Zihni Paşa, 85, 238, 239, 392, 458

Ziya Gökalp, 66, 67, 72, 151, 188, 265,
365, 392, 459

